

*Latviešu valodas
dialektu atlants*

---

*MORFOLOĢIJA II
SINTAKSE*

*Latviešu valodas
dialektu atlants*

---

*MORFOLOĢIJA II
SINTAKSE*

LATVIAN LANGUAGE INSTITUTE
OF THE UNIVERSITY OF LATVIA

*The Atlas of
the Latvian Dialects*

---

*MORPHOLOGY II
SYNTAX*

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTS

*Latviešu valodas
dialektu atlants*

---

*MORFOLOĢIJA II
SINTAKSE*

RĪGA 2022

Latviešu valodas dialektu atlants. *Morfoloģija II. Sintakse*

Apraksts, kartes un to komentāri. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2022, 320 lpp.

Karšu un komentāru autores: **Ineta Kurzemiece, Liene Markus-Narvila,**

Anna Stafecka, Anna Vulāne

Karšu elektronisko versiju veidojušas: **Anete Daina, Laura Elizabete Punka,**

Liene Markus-Narvila

Redkolēģija: **Sanda Rapa, Anna Stafecka, Anna Vulāne**

Sastādītāja un atbildīgā redaktore: **Anna Stafecka**

Tulkotājs **Guntars Dreijers**

Korektore **Daira Vēvere**

Maketētājs **Oskars Stalidzāns**

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
**LATVIEŠU VALODAS
INSTITŪTS**

FLPP
FUNDAMENTĀLO UN
LIETIŠKO PĒTĪJUMU
PROJEKTI

LU LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTS

Adrese:

Kalpaka bulvāris 4, Rīga, LV-1050

Tālr. +371 67034016, e-pasts: lavi@lu.lv

Darbs izstrādāts Latvijas Zinātnes padomes finansētajā projektā Nr. lzp-2018/1-0213

“Jauna pieeja latviešu ģeolingvistiskajos pētījumos: atvērtie dati”

(vad. *Dr. philol.* Anna Stafecka (2018–2021), *Dr. philol.* Anna Vulāne (2022))

Latviešu valodas dialektu atlants. *Morfoloģija II. Sintakse* izdots ar Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta Zinātniskās padomes 2022. gada 21. jūlija lēmumu (protokols Nr. LaVI-39-2/8).

Recenzenti: *Dr. philol.* Alberts Sarkanis, prof., *Dr. philol.* Vilma Šaudiņa

Elektroniskais izdevums pieejams Latvijas Universitātes e-resursu repositoriņā.

e-ISBN 978-9934-580-14-7

DOI: <https://doi.org/10.22364/lvda.2>

ISBN 978-9934-580-13-0

© LU Latviešu valodas institūts, 2022

© I. Kurzemiece, L. Markus-Narvila, A. Stafecka, A. Vulāne, 2022

© G. Dreijers, 2022

SATURS

Priekšvārds	8
IEVADS (A. Stafecka)	9
Atlanta izlokšņu tīkls	9
Kartes	9
Karšu komentāri	9
Fonētiskā transkripcija	10
Skaņu apzīmējumi	11
Patskaņu apzīmējumi	11
Divskaņu apzīmējumi	11
Līdzskaņu apzīmējumi	12
Izmantotie avoti, to saīsinājumi	13
Saīsinājumu saraksts	16
<i>Latviešu valodas dialektu atlanta</i> izlokšņu tīkls	17
<i>Latviešu valodas dialektu atlanta</i> izlokšņu alfabētiskais saraksts	21
<i>LATVIEŠU VALODAS DIALEKTU ATLANTA</i> sējuma	
<i>MORFOLOĢIJA 2. SINTAKSE KARŠU KOMENTĀRI</i>	25
I karte. Latviešu valodas dialekti un izlokšņu grupas (A. Stafecka)	25
II karte. Latviešu valodas intonācijas (A. Stafecka)	26
DARBĪBAS VĀRDS	26
Atematiskie darbības vārdi	26
Darbības vārds <i>būt</i> (I. Kurzemniece)	26
Darbības vārds <i>duot</i> (L. Markus-Narvila)	26
Darbības vārds <i>iet</i> (A. Vulāne)	27
Darbības vārds <i>ēst</i> (A. Stafecka)	27
Karšu komentāri	27
Darbības vārda <i>būt</i> locīšana tagadnē	27
1. karte [LVDA 225a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (I. Kurzemniece)	27
2. karte [LVDA 225b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (I. Kurzemniece)	29
3. karte [LVDA 225c. jaut.]. 3. personas formas (I. Kurzemniece)	30
4. karte [LVDA 225d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (I. Kurzemniece)	32
5. karte [LVDA 225e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (I. Kurzemniece)	33
Darbības vārda <i>būt</i> locīšana pagātnē	34
6. karte [LVDA 225f. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (I. Kurzemniece)	34
7. karte [LVDA 225g. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (I. Kurzemniece)	35
8. karte [LVDA 225h. jaut.]. 3. personas formas (I. Kurzemniece)	36
9. karte [LVDA 225i. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (I. Kurzemniece)	38
10. karte [LVDA 225j. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (I. Kurzemniece)	39
Darbības vārda <i>iet</i> locīšana tagadnē	40
11. karte [LVDA 226a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne)	40
12. karte [LVDA 226b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne)	41
13. karte [LVDA 226c. jaut.]. 3. personas formas (A. Vulāne)	42
14. karte [LVDA 226d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne)	43
15. karte [LVDA 226e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne)	44
Darbības vārda <i>iet</i> locīšana pagātnē	45
16. karte [LVDA 226f. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne)	45
17. karte [LVDA 226g. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne)	46
18. karte [LVDA 226h. jaut.]. 3. personas formas (A. Vulāne)	46
19. karte [LVDA 226i. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne)	48
20. karte [LVDA 226j. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne)	49
Darbības vārda <i>duot</i> locīšana tagadnē	50
21. karte [LVDA 227a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (L. Markus-Narvila)	50
22. karte [LVDA 227b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (L. Markus-Narvila)	51
23. karte [LVDA 227c. jaut.]. 3. personas formas (L. Markus-Narvila)	52
24. karte [LVDA 227d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (L. Markus-Narvila)	53
25. karte [LVDA 227e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (L. Markus-Narvila)	54
Darbības vārda <i>ēst</i> locīšana tagadnē	55
26. karte [LVDA 228a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	55

27. karte [LVDA 228b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	56	49. karte [LVDA 230d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne)	71
28. karte [LVDA 228c. jaut.]. 3. personas formas (A. Stafecka)	57	50. karte [LVDA 230e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne)	72
29. karte [LVDA 228d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	57	Darbības vārda <i>sēdēt</i> locīšana tagadnē	73
30. karte [LVDA 228e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	58	51. karte [LVDA 231a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne) ..	73
Darbības vārda <i>ēst</i> locīšana pagātnē	59	52. karte [LVDA 231b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne)	74
31. karte [LVDA 228f. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	59	53. karte [LVDA 231c. jaut.]. 3. personas formas (A. Vulāne)	75
32. karte [LVDA 228g. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	59	54. karte [LVDA 231d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne)	75
33. karte [LVDA 228h. jaut.]. 3. personas formas (A. Stafecka)	60	55. karte [LVDA 231e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne)	76
34. karte [LVDA 228i. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	60	Darbības vārda <i>pirkt</i> locīšana tagadnē	77
35. karte [LVDA 228j. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	61	56. karte [LVDA 232a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (L. Markus-Narvila)	77
Darbības vārda <i>ēst</i> locīšana nākotnē	62	57. karte [LVDA 232b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (L. Markus-Narvila)	79
36. karte [LVDA 228k. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	62	58. karte [LVDA 232c. jaut.]. 3. personas formas (L. Markus-Narvila)	79
37. karte [LVDA 228l. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	62	59. karte [LVDA 232d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (L. Markus-Narvila)	80
38. karte [LVDA 228m. jaut.]. 3. personas formas (A. Stafecka)	63	60. karte [LVDA 232e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (L. Markus-Narvila)	81
39. karte [LVDA 228n. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	63	Darbības vārdu <i>aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt</i> locīšana tagadnē	82
40. karte [LVDA 228o. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	64	61. karte [LVDA 233a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	82
Tematiskie darbības vārdi	65	62. karte [LVDA 233b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	83
Darbības vārda <i>ņemt</i> locīšana tagadnē	65	63. karte [LVDA 233c. jaut.]. 3. personas formas (A. Stafecka)	84
41. karte [LVDA 229a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (I. Kurzemniece)	65	64. karte [LVDA 233d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	85
42. karte [LVDA 229b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (I. Kurzemniece)	66	65. karte [LVDA 233e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	85
43. karte [LVDA 229c. jaut.]. 3. personas formas (I. Kurzemniece)	66	66. karte [LVDA 234. jaut.] <i>ā-</i> un <i>o-</i> celmu šķīrums tagadnes daudzskaitļa 1. personā (L. Markus-Narvila)	86
44. karte [LVDA 229d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (I. Kurzemniece)	67	67. karte [LVDA 235. jaut.] <i>ā-</i> un <i>o-</i> celmu šķīrums tagadnes daudzskaitļa 2. personā (L. Markus-Narvila)	90
45. karte [LVDA 229e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (I. Kurzemniece)	68	68. karte [LVDA 236. jaut.]. Darbības vārdu tagadnes <i>āja-</i> celmu 3. personas forma (A. Stafecka)	93
Darbības vārda <i>gulēt</i> locīšana tagadnē	69	69. karte [LVDA 239. jaut.]. Starpība starp tagadnes <i>uoja-</i> un <i>āja-</i> celmiem (A. Stafecka)	94
46. karte [LVDA 230a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Vulāne)	69	Darbības vārdu pagātnes <i>ē-</i> celmi un to locīšana	95
47. karte [LVDA 230b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Vulāne) ..	70	70. karte [LVDA 240a. jaut.]. Vienskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	95
48. karte [LVDA 230c. jaut.]. 3. personas formas (A. Vulāne)	71		

71. karte [LVDA 240b. jaut.]. Vienskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	96	94. karte [LVDA 262. jaut.]. Vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	131
72. karte [LVDA 240c. jaut.]. 3. personas formas (A. Stafecka)	96	95. karte [LVDA 263. jaut.]. Nākotnes lokāmais divdabis (A. Stafecka)	131
73. karte [LVDA 240d. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	97	APSTĀKĻA VĀRDS	132
74. karte [LVDA 240e. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas formas (A. Stafecka)	98	96. karte [LVDA 197. jaut.] Apstākļa vārdi <i>tā, kā</i> (A. Stafecka)	132
75. karte [LVDA 241. jaut.]. Darbības vārdu pagātnes <i>uojā-</i> un <i>ājā-</i> celmi (A. Stafecka)	98	97. karte [LVDA 198a. jaut.] Līdzskanis galotnes <i>-i</i> priekšā apstākļa vārdos (L. Markus-Narvila)	133
76. karte [LVDA 242. jaut.] <i>ījā-</i> un <i>ējā-</i> celmu lietojums (L. Markus-Narvila)	99	98. karte [LVDA 198b. jaut.] Patskanis <i>ē</i> apstākļa vārdu saknē līdzskaņa priekšā (L. Markus-Narvila)	134
77. karte [LVDA 243. jaut.]. Nākotnes daudzskaitļa 1. personas galotne (L. Markus-Narvila)	101	SINTAKSE	135
78. karte [LVDA 244. jaut.]. Nākotnes daudzskaitļa 2. personas galotne (L. Markus-Narvila)	104	99. karte [LVDA 269. jaut.]. Personas vietniekvārda locījums pie vajadzības izteiksmes (I. Kurzemiece)	135
79. karte [LVDA 245. jaut.]. Darbības vārdu <i>nest, vest, braukt, līt</i> u. c. nākotnes 3. personas formas (A. Stafecka)	106	100. karte [LVDA 272. jaut.]. Objekta locījums aiz nenoteiksmes vajadzības izteiksmes konstrukcijās, kas atkarīga no virzības darbības vārda vajadzības izteiksmes (I. Kurzemiece)	136
80. karte [LVDA 246. jaut.]. <i>o-</i> celma daudzskaitļa 2. personas pavēles izteiksme (L. Markus-Narvila)	108	101. karte [LVDA 273. jaut.]. Objekta locījums aiz darbības vārda <i>vajadzēt</i> (I. Kurzemiece)	136
81. karte [LVDA 247. jaut.]. <i>ā-</i> celma darbības vārdu pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formas (L. Markus-Narvila)	111	102. karte [LVDA 274. jaut.]. Objekta locījums aiz darbības vārda <i>trūkt</i> (I. Kurzemiece)	137
82. karte [LVDA 248. jaut.]. <i>ā-</i> celmu vienskaitļa 2. personas atgriezeniskā galotne (L. Markus-Narvila)	112	103. karte [LVDA 277. jaut.]. Objekta locījums aiz nenoteiksmes konstrukcijā ar darbības vārdu <i>vajadzēt</i> un nenoteiksmi, kas atkarīgs no otra nenoteiksmes, kas savukārt – no darbības vārda <i>vajadzēt</i> (I. Kurzemiece)	138
83. karte [LVDA 249. jaut.] <i>ā-</i> un <i>o-</i> celmu 3. personas atgriezeniskās formas lietojums tagadnē (L. Markus-Narvila)	113	104. karte [LVDA 280. jaut.] Objekta locījums pirms nenoteiksmes, ko paskaidro apstākļa vārds (I. Kurzemiece)	138
84. karte [LVDA 250. jaut.]. Daudzskaitļa 1. personas atgriezeniskās formas galotne (L. Markus-Narvila)	116	105. karte [LVDA 282. jaut.] Lietvārda locījums aiz apstākļa vārda <i>žēl</i> (I. Kurzemiece)	139
85. karte [LVDA 251. jaut.]. Daudzskaitļa 2. personas atgriezeniskās formas galotne (L. Markus-Narvila)	117	106. karte [LVDA 283. jaut.]. Nolūka ģenitīva lietojums aiz virzības darbības vārda <i>iet</i> (I. Kurzemiece)	139
86. karte [LVDA 252. jaut.]. Darbības vārda nākotnes 3. personas atgriezeniskās formas galotne (L. Markus-Narvila)	119	107. karte [LVDA 287a. jaut.] Lietvārda locījums aiz darbības vārda <i>lūgt</i> (I. Kurzemiece)	140
87. karte [LVDA 253. jaut.] Ar piedēkļiem atvasināto darbības vārdu atgriezeniskās formas (A. Stafecka)	120	108. karte [LVDA 287b. jaut.] Lietvārda locījums aiz darbības vārda <i>gaidīt</i> (I. Kurzemiece)	141
88. karte [LVDA progr. 254. jaut.] Nenoteiksmes ar <i>-īt</i> un <i>-ēt</i> šķīrums (A. Stafecka)	121	109. karte [LVDA 289a. jaut.]. Objekta locījums aiz darbības vārda <i>neredzēt</i> (I. Kurzemiece)	141
89. karte [LVDA 255. jaut.]. Nenoteiksmes ar <i>-uot</i> un <i>-āt</i> šķīrums (A. Stafecka)	122	110. karte [LVDA 289b. jaut.]. Objekta locījums aiz darbības vārda <i>nedot</i> (I. Kurzemiece)	142
90. karte [LVDA 257. jaut.]. Supīns (A. Stafecka)	123	KARTES	207
91. karte [LVDA 259. jaut.]. Lokāmā darāmās kārtas pagātnes divdabja sieviešu dzimtes galotne (L. Markus-Narvila)	125		
92. karte [LVDA 260. jaut.]. Lokāmā darāmās kārtas pagātnes divdabja sieviešu dzimtes noteiktā galotne (L. Markus-Narvila)	127		
93. karte [LVDA 261. jaut.]. Vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 1. personas formas (A. Stafecka)	129		

Priekšvārds

Latviešu valodas dialektu atlanta sējumā *Morfoloģija II. Sintakse* iekļautas 110 kartes un to komentāri, kā arī to kopsavilkumi angļu valodā. Šajā sējumā kartografētas darbības vārda dažādas formas un daži apstākļa vārdi. Tā kā atsevišķa sintakses sējuma izstrāde nav paredzēta, šajā sējumā ievietotas arī 12 sintakses kartes, kuras atspoguļo dialektiem raksturīgākās sintaktiskās īpatnības.

Tāpat kā iepriekšējā *Latviešu valodas dialektu atlanta Morfoloģijas I* sējumā kartēs netiek rādīti visi dažādie fonētiskie varianti ar izlokšņu grupai / dialektam tipiskajām intonācijām, šauro un plato, īso un garo patskaņu izrunas atšķirībām, dažādiem pārskaušanas veidiem, palatalizāciju, galotnes redukciju utt., kas neietekmē formas morfoloģisko pazīmju raksturojumu. Tā kā daudzas fonētiskās iezīmes ir noderīgas, lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par aprakstā iekļauto formu morfoloģiskajām niansēm, komentārā tās parasti tiek minētas.

Kartes un komentārus sagatavojušas Ineta Kurzemiece, Liene Markus-Narvila, Anna Vulāne, Anna Stafeca (arī darba zinātniskā vadītāja). Karšu elektronisko versiju izstrādājušas, papildinājušas un precizējušas Anete Daina, Elizabete Laura Punka un Liene Markus-Narvila. Darba tehniskajā sagatavošanā piedalījušās Anete Daina, Daira Vēvere.

Kopsavilkumu angļu valodā tulkojis Guntars Dreijers.

LVDA sējumā *Morfoloģija II. Sintakse* lasītāju ērtības labad ir ievietotas arī latviešu valodas dialektu un intonāciju kartes, kā arī fonētiskās transkripcijas, karšu un komentāru principu apraksts, fonētiskā transkripcija, izmantotie avoti un literatūra, kā arī *Latviešu valodas dialektu atlanta* izlokšņu tīkls un izlokšņu alfabētiskais saraksts.

Šī sējuma sagatavotājas ir pateicīgas LU Latviešu valodas institūta direktorei *Dr. philol.* Sandai Rapai un *Dr. philol.* Annai Vulānei, kuras izskatījušas un zinātniski rediģējušas LVDA sējumu *Morfoloģija II. Sintakse*, un recenzentiem: *Dr. philol.* Albertam Sarkanim un profesorei *Dr. philol.* Vilmai Šaudiņai.

Tāpat kā pārējo, arī LVDA sējuma *Morfoloģija II. Sintakse* tapšanā (materiālu vākšanā, pārbaudīšanā un ekscerpēšanā, kartotēkas veidošanā) lielu ieguldījumu devuši LU Latviešu valodas institūta valodnieki, Latvijas Universitātes, Liepājas Universitātes, Daugavpils Universitātes docētāji un studenti, daudzie latviešu valodas un literatūras skolotāji un kultūras darbinieki visos Latvijas novados. Paldies viņiem visiem!

Anna Stafeca

IEVADS

Atlanta izlokšņu tīkls¹

Atlanta tīkls aptver visas latviešu valodas izlokšnes Latvijas teritorijā. Izlokšnes kartē numurētas arābu cipariem, sākot no Latvijas teritorijas ziemeļrietumiem – tād kartes augšdaļas. Izlokšņu tīkls kārtots meridiānu joslās.

Latviešu valodā izdala 3 dialektus (vidus, lībisko un augšzemnieku), kuri veidojušies uz latviešu cilšu – kuršu, zemgaļu, sēļu, latgaļu – valodu (vai to dialektu) pamata un kuros apvienotas 512 izlokšnes. Latviešu valodniecībā par *izlokšni* sauc nelielā apvidū (viena pagasta, parasti pēc 1939. gada administratīvi teritoriālā iedalījuma, robežās) runāto valodas paveidu. To rašanos ir veicinājuši sabiedriski politiskie un ekonomiskie apstākļi, kad dzimtbūšanas laikā zemnieki zaudēja tiesības pāriet no viena dzimtkunga pie cita, pārtrūka sakari starp dažādām muižām piederīgajiem zemniekiem.

Izlokšnes teritorija pamatos saskan ar bijušo muižu un arī draudžu robežām, taču atšķirības dažkārt vērojamas arī viena pagasta robežās, it sevišķi, ja kādas tā daļas iedzīvotāji pieder pie citas draudzes vai arī tos no pārējās pagasta teritorijas šķir dabas objekti – lieli meži, purvi, upes vai ezeri.

Latviešu valodniecībā dialektu robežas pieņemts noteikt nevis pēc vienas izoglosas, bet gan pēc izoglosu kopuma, kas rāda vairākas izlokšņu īpatnības. Tā kā parasti visas šīs izoglosas nesakrīt pilnīgi, precīzas dialektu un izlokšņu grupu robežas nemaz nav tik viegli nosakāmas.

Kartes

Sējumā *Morfoloģija II. Sintakse* iekļautas 110 kartes, kas veidotas atbilstoši LVDA programmas morfoloģijas un sintakses jautājumiem. Ievēroti iepriekšējos LVDA sējumos izmantotie kartografēšanas principi.

Vienā kartē parasti rādīta vienas morfoloģiskās parādības areālā izplatība. Atkarībā no kartografējamā materiāla specifikas un kvalitātes katrā kartē morfoloģisko un fonētisko variantu atspoguļojums ir atšķirīgs, piemēram, *ā-* un *o-* celma galotņu varianti ne katrreiz doti kartē, taču detalizēti aprakstīti komentārā.

Visas LVDA sējuma *Morfoloģija II. Sintakse* kartes ir krāsainas. Kartografējot visas valodas parādības, izmantota divējāda sistēma – krāsas un simboli. To izvēle atkarīga no izlokšņu materiāla daudzveidības. Izlokšnēs lietotie varianti, kas ir arī

latviešu literārās valodas norma, atspoguļoti ar dzeltenas krāsas laukumiem. Citu dialektālo variantu izplatība tiek rādīta ar svītrotiem vai punktotiem laukumiem vai simboliem (apļiem, kvadrātiem, trīsstūriem u. c.). Vienā kartē ar laukumiem vai zīmēm atspoguļoti visi vienas morfoloģiskās parādības nosaukumi. Izmantotas 3 krāsas: dzeltens laukums, zaļas svītras vai punktējums un melni simboli.

Kartes kreisajā apakšējā stūrī ir kartes atslēga, kurā doti kartē izmantotie apzīmējumi (krāsaini, svītroti vai punktēti laukumi un simboli) līdz ar to atšifrējumu kursīvā. Morfoloģiskā un sintakses parādība, kas saskan ar literāro valodu, parasti atspoguļota ar dzeltenu laukumu.

Krāsu un zīmju izvēle samērā brīva, tomēr galvenais to izvēles kritērijs ir areālās izplatības pārskatāmība. Plašāk un kompaktāk sastopamās parādības tādēļ apzīmētas ar laukumiem, bet savstarpēji tuvas parādības – ar to pašu vai līdzīgām zīmēm.

Parasti kartografētais viss izlokšņu materiāls, taču dažkārt atsevišķas sporādiskas reģistrētas parādības minētas tikai komentārā. Nav kartografētas arī, autoruprāt, nepārprotami kļūdainas parādības.

Kartēs nav atsevišķi izdalīti ekspedīciju materiāli, kā arī dažādos avotos (20. gadsimta izlokšņu aprakstos, tekstos) fiksētās morfoloģiskās un sintaktiskās parādības.

Informanti pamatos ir vecākās vai vidējās paaudzes izlokšņu runātāji, kaut gan tas ir zināmā mērā nosacīti, jo kartēs un komentāros atspoguļotais materiāls vāks ilgākā laika posmā.

Labotas acīmredzamās kļūdas un novērstas nekonsekvences, taču ne vienmēr ir bijusi iespēja materiālu pārbaudīt. Literārās valodas ietekme pastiprinās, arī pat vecākās paaudzes runā. Dažkārt atstātas tikai tās formas vai sintaktiskās konstrukcijas, kas saskan ar literāro valodu, lai izvairītos no datu patvaļīgas interpretācijas.

Karšu komentāri

Katrai LVDA sējuma *Morfoloģija II. Sintakse* kartei ir izstrādāts komentārs. Tā sākumā dots komentāra un kartes nosaukums, bet iekavās – LVDA programmā formulētais jautājums. Tāpat kā LVDA *Fonētikas* un *Morfoloģijas* 1. daļas sējumā, arī *Morfoloģijas* II daļas un *Sintakses* sējumā gadījumos, kad kartē atspoguļotais materiāls ir ticis modificēts – sašaurināts vai paplašināts, – tas redzams kartes un komentāra formulējumā.

¹ Plašāk sk. *Latviešu valodas dialektu atlants. Morfoloģija I.* Apraksts, kartes un to komentāri. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Zinātne, 2021, 12.–13.

Komentāra ievadā dotas vispārīgas ziņas par kartografēto parādību. Kā pirmais tiek dots tas variants, kurš ir arī literārās valodas vārds vai forma. Raksturojot visus kartografētos vārdus, vispirms aplūkots to izplatība latviešu valodas izloksnēs, norādes uz cilmi. Tālāk seko viss kartē atspoguļotais materiāls, kas sakārtots šķirkļos noteiktā sistēmā – pēc dialektiem un izlokšņu grupām. Ja parādība ir ļoti plaši sastopama, netiek nosauktas visas izloksnes, bet tikai norādīts uz plašāku lietojuma teritoriju. Komentāros pilnīgāk raksturoti morfoloģiskie un fonētiskie varianti.

Ilustratīvie piemēri, materiālu vācēju piezīmes, norādes uz avotiem dotas iekavās aiz attiecīgā izloksnes numura. Ja aiz vairākām izloksnēm, kas savienotas ar domu zīmi, seko piemērs iekavās, tad tas attiecas uz visām minētajām izloksnēm. Izloksnes netiek apvienotas numuru grupās, ja kāds piemērs attiecas tikai uz vienu izloksni. Ja ilustratīvajā materiālā dotas neprecīzas formas, tad labotas tikai acīmredzamās kļūdas.

Iespēju robežās dots arī izlokšņu ilustratīvais materiāls un savāktajā materiālā atrodamās piezīmes par kartografēto vārdu vai sintaktisko konstrukciju lietojumu dažādu paaudžu runā vai dažādos laika posmos.

Komentāros norādīti arī attiecīgās parādības reģistrējumi avotos (sk. izmantoto avotu sarakstu). Ja aiz izloksnes numura iekavās ir piezīme *arī* ar norādi uz avotu, tas nozīmē, ka attiecīgā parādība fiksēta gan ekspedīciju materiālos, gan arī avotā, tādējādi akcentējot tās noturīgumu laika gaitā.

Komentāra beigās dažkārt dots kartē neatspoguļotais materiāls – galvenokārt nedrošās vai apšaubāmās formas.

Gadījumos, kad FBR un citos avotos lietotas specifiskas zīmes intonāciju apzīmēšanai, komentāros tās dotas atbilstoši mūsdienu fonētiskās transkripcijas principiem.

Fonētiskā transkripcija²

Latviešu valodas dialektu atlanta Morfoloģijas daļā ir ievērota mūsdienu latviešu dialektoloģijā lietotā fonētiskā transkripcija, kas publicēta LVDA materiālu vākšanas programmā (LVDA progr. 10–28), M. Rudzītes monogrāfijā *Latviešu dialektoloģija* (Rudzīte 1964: 47–58), kā arī LVDA *Fonētikas* sējumā, ko izstrādājis Alberts Sarkanis. *Morfoloģijas* daļā minētajos avotos ievietotās norādes par vienu transkripciju dotas saīsināti, balstoties uz LVDA *Fonētikas* sējumu (LVDA 2013: 13–17).

Latviešu valodā vārda **uzsvaru**, kurš parasti ir uz pirmās zilbes, neapzīmē. Gadījumos, kad uzsvars nav vārda pirmajā zilbē, tas apzīmēts ar punktu [·] uzsvērtās zilbes priekšā mazā burta augstumā: *ne·maz*.

Intonācijas apzīmētas garajās zilbēs (ar garu patskani, divskani vai diftongisku savienojumu).

Stieptā intonācija apzīmēta ar cirkumfleksu [˘] virs garā patskaņa burta (bez garumzīmes): *māte, ceļā*, divskaņos un diftongiskajos savienojumos – virs otrā komponenta: *saūle, priēde, puņpurs*. Ja divskaņa otra daļa tiek vāji izrunāta, intonācijas zīme ir rakstīta virs pirmā komponenta: *sō^ul* lībiskajās izloksnēs.

Krītošā intonācija apzīmēta ar gravi [˙] virs garā patskaņa, piem., *mēle*, divskaņos un diftongiskajos savienojumos – virs pirmā komponenta: *māize, gāls*. Ja aiz gara krītoši intonēta patskaņa tai pašā zilbē seko plūdenis vai nāsenis, veidojot tautosillabisku savienojumu, virs patskaņa likta ne tikai intonācijas zīme, bet arī garumzīme: *bārzi, lēns*. Atsevišķos gadījumos dažās sēliskajās izloksnēs, ja krītoši intonēts divskaņa otrs komponents, gravis ir rakstīts virs tā: *nuòkrýtu*.

Ar gravi apzīmēta arī grūstā intonācija – krītošās intonācijas modificējums nebalsīgu līdzskaņu priekšā, kas sastopams sēliskajās izloksnēs: *mù·su, òi·ta*.

Lauztā intonācija apzīmēta ar jumtīņu [ˆ] virs garā patskaņa (bez garumzīmes): *ābele, p'āc'*, divskaņos un diftongiskajos savienojumos – parasti virs otrā komponenta: *meīta, dziēdam, varde, kalns*. Gadījumos, kad divskaņa otrā daļa tiek vāji izrunāta, lauztās intonācijas zīme rakstīta virs pirmā komponenta, piem., *tóut* 'tauta' lībiskajās izloksnēs.

Kāpjošā intonācija apzīmēta ar akūtu [ˑ] virs garā patskaņa: *ābele, távuos*, divskaņos un diftongiskajos savienojumos – virs otrā komponenta: *meīta, do'rbūos, dā:sviéd*. Dažkārt sēliskajās izloksnēs akūts ir uz divskaņa pirmā pagarinātā komponenta: *āugūms, láižām*. Kāpjošā intonācija ir sastopama sēliskajās izloksnēs, un tā atbilst triju intonāciju apgabala lauztajai intonācijai. Īsa patskaņa pagarinājumu apzīmē ar kolu [·] aiz patskaņa: *ce:ls*. Ja īss patskanis tiek pagarināts un pagarinājumu izrunā ar kāpjošu intonāciju, tad kāpjoši intonētais pagarinātais patskanis ir apzīmēts ar akūtētu kolu [ˑ] aiz tā, piem., *do:·rps, ko:·lnc, šy:s*.

Sēlisko izlokšņu kāpjošā intonācija avotos ir apzīmēta dažādi. FBR publicētajos izlokšņu aprakstos un citos avotos tā apzīmēta ar cirkumfleksu, jumtīņu (˘ vai ˆ) vai kādu citu specifisku zīmi. LVDA *Morfoloģijas* daļas komentāros intonācijas atspoguļotas atbilstoši mūsdienu fonētiskās transkripcijas principiem – ar akūtu, sal., piem., *g'ól'd'im* Aknīstē 368 (Ancītis 1977: 188) un *g'ól'd'im* Aknīstē 368 (LVDA).

Kāpjoši krītošās intonācijas paveids apzīmēts ar puslociņu [ˑ] virs garā patskaņa burta: *mēļe, brā·liē*, bet divskaņos un diftongiskajos savienojumos – virs otrā, dažkārt virs pirmā komponenta, ja tas ir nedaudz pagarināts: *ābuòls, piñnc, pienc*. Puslociņš lietots sekundāri pagarināto patskaņu kāpjoši krītošās izrunas apzīmēšanai lībiskajās izloksnēs, piem., *kāz, dāb*, un sēlisko izlokšņu krītošās intonācijas modificējuma apzīmēšanai.

Sena gara patskaņa tautosillabiskos savienojumos ar plūdeni vai nāseni kāpjoši krītošās intonācijas zīme ir rakstīta virs patskaņa garumzīmes: *tāidām, vòerd'i*.

Lībisko izlokšņu stiepto un lauzto zilbju sekundārie pagarinājumi – stiepti krītošā un lauzti krītošā intonācija – apzīmēti ar attiecīgo intonācijas zīmi virs patskaņa vai divskaņa un ar kolu aiz tā, piem., *priē:d, kā:d, uó:g*.

² Plašāk sk. LVDA 2013: 13–17.

Skaņu apzīmējumi

Latviešu dialektoloģiskajos rakstos lietotās fonētiskās transkripcijas pamatā ir latviešu alfabēts, kas papildināts ar dažiem īpašiem burtiem un diakritiskām zīmēm.

Patskaņu apzīmējumi

Ar burtiem *a, ā, e, ē, i, ī, o, u, ū* apzīmētas skaņas, kādas runā literārajā valodā.

Patskaņu pagarinājums ir rādīts ar kolu [ː] aiz attiecīgā burta: *lo:pa, jū:m's', mū:ms'*.

Pārgarš patskanis apzīmēts ar intonācijas zīmi virs patskaņa burta un kolu aiz tās, piem., *kā:d' kādi'*.

Gadījumos, kad izlokšņu pierakstos ir parādīts zilbes patskaņa garums, bet nav norādīta zilbes intonācija, patskaņu garums dažkārt apzīmēts ar svītriņu virs tā, piem., *kolnā, upē, naktī*.

Pārīss patskanis – vāji izrunāts gala zilbes patskanis vai divskaņa elements, kā arī anaptikses un epentēzes patskanis – apzīmēts ar mazu attiecīgā patskaņa burtu, ko raksta augstāk: *zir'ņi, kūoki'em, kuoki'em, mešsar'adzene*.

Pārīss patskanis, kura kvalitāte nav nosakāma, ir apzīmēts ar apostrofu: *zir'ks*, dsk. *A. vilk's kūok's*. Dažkārt avotos nenosakāmas kvalitātes pārīss patskanis apzīmēts ar defisi, piem., *tēy-s* (FBR XVI 122).

Patskaņu šaurāka izruna apzīmēta ar punktu zem attiecīgā patskaņa burta (*ē, ē*), platāka izruna – ar horizontālu svītriņu zem patskaņa burta (*ē, ē*), piem., dsk. *D. siēve, lap:ē, ruokē*.

Patskaņu nezilbiska izruna apzīmēta ar puslociņu zem burta: *saus, izbrāukaļ*.
ā, ā – labializēta *a, ā* skaņa; sastopama galvenokārt lībiskajās un augšzemnieku izloksnēs: *lāpa, kāja, nākc*.

a^e, ā^e – parasti palatālās pārskaņas rezultātā pārskaņots *a, ā* ar *e* epentēzi (*ga^els, a^ebi, grā^ebeklis*).

ā, ā – seklāka jeb gaiša, vairāk priekšēja *a, ā* skaņa ar artikulācijas pavirzījumu tuvāk centram (*āb'i, brāļā*).

ā, ā – gaiša, priekšēja *a, ā* skaņa; izruna tuva platās *ē, ē* skaņas izrunai (*m'āš, m'ād'āņč*).

ā^e, ā^e – parasti palatālās pārskaņas rezultātā pārskaņots *ā, ā* ar šaura *e* epentēzi (*gā^ed'i*).

ā^a – paplašināta *ā* skaņa lielākoties augšzemnieku izloksnēs (*mā^aja*).

ā – *a* skaņa ar vieglu *e* epentēzi.

ē, ē – skaņa, kas ir šaurāka par šauru *e, ē* un ir sastopama lielākoties sēliskajās izloksnēs (*pa:ņem*).

ē, ē – plata *e, ē* skaņa, kādu dzird lielākajā daļā vidus dialekta izlokšņu (*vēcs, bērnš, dēls*), kā arī literārajā valodā.

ē, ē – vidēji plata jeb pusplata *e, ē* skaņa, vidēja starp *e, ē* un *ē, ē* (*skrūoderiņe, mūtē*).

ə – vidēja augstuma nesaspriegts patskanis, ko sastop augšzemnieku izloksnēs: *Riākstīnē, saīmeniāks*.

ī – nezilbisks *i*, līdzskaņa vokalizējums aiz patskaņiem (*duī, b'ej's'*).

ī – paplašināta *ī* skaņa lielākoties augšzemnieku izloksnēs (*piīci*).

y, y – velāra *i, ī* skaņa, krievu cietajai *ы* skaņai līdzīgs patskanis augšzemnieku (īpaši latgaliskajās) izloksnēs (*myza, vylks, cylvāks*).

y, y – velarizēta *i, ī* skaņa, kas ir vidēja starp *i, ī* un *y, y* augšzemnieku izloksnēs (*vysta, vac:y's*).

o, o – skaņa, kas sastopama latviešu literārajā valodā internacionālos vārdos un aizguvumos, bet izloksnēs (lielākoties augšzemnieku) arī mantotos vārdos (*lopa, vokōrs, mōsa, kōja*).

o, o – ļoti plata *o, o* skaņa (*šōs*).

ō^e, o^e – parasti palatālās pārskaņas rezultātā pārskaņota *o, o* skaņa ar šaura *e* epentēzi, kas sastopama sēliskajās izloksnēs (*gō^ed'i, zō^elā*).

o^e, o^e, o^e, o^e – parasti palatālās pārskaņas rezultātā pārskaņota *o, o* skaņa ar plata *ē* epentēzi, kas sastopama sēliskajās izloksnēs (*to^eu, ko^eziņa*).

ō, o – priekšēja *o, o* skaņa, kas ir sastopama sēliskajās un dziļajās latgaliskajās izloksnēs aiz mīkstajiem līdzskaņiem; izruna tuva vācu *ö* skaņai.

u – nezilbisks *u*, līdzskaņa vokalizējums aiz patskaņiem (*tē:u, nau, pausarie*) vai paplašinātas *u* skaņas otrais komponents (*mūusus, jūusus*).

ū, ū – priekšēja *u, ū* skaņa, ko sastop galvenokārt sēliskajās izloksnēs pēc vai pirms palatāliem līdzskaņiem (*jūm's, mūm's, s'ūn'c'*).

ū – *u* skaņa ar vieglu *e* epentēzi.

ū – parasti palatālās pārskaņas rezultātā pārskaņota *u, ū* skaņa ar *i* epentēzi (*jū:m's', mū:m's'*).

Patskaņu nepilna diftongizācija ir apzīmēta ar pirmā vai otrā komponenta skaņas reducējumu: *ā > oā; ē > iē* vai *iē*, vai *iē*; *ī > eī* vai *eī*, vai *eī*; *ō > oā* vai *oā*; *ū > oū* vai *oū*, vai *oū*, vai *oū*, vai *yū*, vai *yū* (*mōājā < mājā, oārā < ārā, mēle < mēle, mōusu < mūsu, izkōapa < izkāpa* utt.).

Divskaņu apzīmējumi

Ar burtiem *ai, au, ie, ei, eu, iu, uo, ui* ir apzīmēti divskaņi, kādus runā literārajā valodā. Literārās valodas divskaņa [uo] apzīmēšanai lietots *uo*: *kūoks, sluōta, uōla*.

Noteiktā pozīcijā var būt šādi pārskaņoti divskaņi:

au – ar daļēji vai pilnīgi labializētu pirmo komponentu *āu* vai *ou* (*lāūks, loūks* lībiskajās un sēliskajās izloksnēs), vai palatālajā pārskaņojumā *āu, a^eu* (*sāulē, sa^eulē*).

ai – ar daļēji vai pilnīgi labializētu pirmo komponentu *āi* vai *oi* (*rūokāi soīmnīcu*).

uo – *ue* (*kuék*) vai *uē* (*uozuēliņi*), vai *ua* (*dùart'*), vai *oa* (*kòarpe*), vai ar *e*, *ē* epentēzi *uo^e*, *uo^e* (*kùo^eciņč*, *suô^ed'is*).

ie – *iē* (*tiē*) vai *iē* (*biē*), *iā* vai *ia* (*tiārgs*).

eu – *ēu* (*ēūdinc*).

iu – *yu* (*cȳuka*) vai *ȳu* (*cȳuka*).

üo – divskanis ar priekšējās rindas *ü*, piem., *ćüoļs'*, dsk. L. *pr'íd'üôds*, *up'üôds*, sastopams galvenokārt augšzemnieku dialektā.

Divskaņu nepilna monoftongizācija ir apzīmēta ar pirmā vai otrā komponenta skaņas reducējumu: *ie* > *ie* vai *iē*, vai *iē*; *uo* > *uō*.

Līdzskaņu apzīmējumi

Ar burtiem *b*, *c*, *č*, *d*, *f*, *g*, *g̃*, *h*, *j*, *k*, *k̃*, *l*, *l̃*, *m*, *n*, *ņ*, *p*, *r*, *s*, *š*, *t*, *v*, *z*, *ž* ir apzīmētas skaņas, kādas runā arī literārajā valodā. Balsīgā afrikāta *dz*, *dž* apzīmēta ar *dz*, *dž* (*vajadzēt*, *lyudžu*) vai *z*, *ž* (*dažis*, *daži*).

Citi izlokšnēs sastopamie līdzskaņi:

l – velāra *l* skaņa, ko dzird lielākoties augšzemnieku izlokšnēs velāru skaņu priekšā (*koļinc*, *ļļs*).

l̃ – gaiša *l* skaņa (galvenokārt sēliskajās izlokšnēs; *pluós't'i*, *kòlst*).

ŋ – velāra *n* skaņa, ko runā pirms *k*, *g* (*ruņģa*, *buņģās*).

r̃ – palatāla *r* skaņa resp. mīkstais *r̃* (*karš*, *grāvis*).

x – velārais spirants jeb ciets mīksto aukslēju berzenis, ko dzird sēliskajās izlokšnēs aiz grūsti intonētiem gariem patskaņiem vai divskaņiem nebalsīga līdzskaņa priekšā; atkarībā no tā stipruma ir apzīmēts ar mazu vai normālu *x* burtu (*māxsa* ‘māsa’, *jū^xsu*, *mū^xsu*).

Līdzskaņi *j* un *v*, ja vien tiem nav zilbes veidotāja funkcija, bieži vien vokalizējas par *ī*, *ū* vai pat par patskaņiem vai divskaņu otrajiem komponentiem *i*, *u* (*taūs*, *seu*).

Līdzskaņu palatalizācijas apzīmēšanai augšzemnieku un lībiskajās izlokšnēs lieto t. s. minūtes zīme aiz līdzskaņa burtu (*b'*, *c'*, *č'*, *dz'*, *dž'*, *g'*, *k'*, *l'*, *m'*, *n'*, *p'*, *r'*, *s'*, *š'*, *t'*, *v'*, *z'*, *ž'*, piem., *s'ir'd'u*, *nakt'u*, *kaļv'iņa*). Augšzemnieku izlokšnēs ir sastopama arī vājā palatalizācija, atlanta materiālu vācēji to bieži vien ir apzīmējuši ar puslociņu ['] virs līdzskaņa burtu. Komentāros tā nav atspoguļota.

Līdzskaņu zilbiska izruna ir apzīmēta ar aplīti zem burtu (*koļiņs*, *bedj*).

Līdzskaņu daļējs balsīgums ir apzīmēts ar vertikālu svītriņu zem nebalsīga līdzskaņa burtu (*nešdams*).

Plūdeņu un nāseņu nebalsīga izruna tiek apzīmēta ar punktu zem attiecīgā līdzskaņa burtu (*l*, *ņ*, *r*, *ŋ*): *katļs*, *katrs*.

Līdzskaņu pusgarums ir parādīts ar kolu aiz burtu: *sak^a*, *ak^a*.

Līdzskaņu garums, ja zilbes robeža nav saklausāma līdzskanī, parasti ir apzīmēts ar svītriņu virs burtu (*lap̄*, *sak̄*, *prāt̄*, *maīs*).

Vāji izrunātu līdzskani apzīmē ar mazu burtu, piem., *ó:k^mņc*, *oi^dņc*.

Savāktajos izlokšņu materiālos sastopamas arī atkāpes no vienotās transkripcijas vai dažādas pieraksta variācijas, piem., *mežs*, *mešš*, *meš*: u. tml. Parasti pierakstu īpatnības ir saglabātas, tikai retos gadījumos tās ir transkribēts tuvāk reālai izrunai, salīdzinot analogisku vārdu pierakstus blakus izlokšnēs.

Izlokšņu materiāli LVDA ņemti no dažādiem avotiem, kas pierakstīti galvenokārt no 20. gadsimta 20. līdz 80. gadiem (LVDA 1999: 18), tāpēc, tāpat kā *Leksikas* un *Fonētikas* daļā, tā arī *Morfoloģijas* daļā parasti ir respektēta vācēju lietotā transkripcija, izņemot atsevišķus gadījumus, kad skaidri redzamas pieraksta neprecizitātes.

Izlokšņu tekstu pierakstos lietota parastā interpunkcija.

Komentāros lietotas vēl šādas papildu zīmes:

> – pārvērties par

< – radies no

: vai // – paralēlforma

Izmantotie avoti un saīsinājumi

- Aberberģe 1933 – Aberberģe, Marija. Rojas izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1933, 63–80.
- Adamovičs 1926 – Adamovičs, Fricis. Dundagas izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1926, 63–69.
- Alksnis 1932 – Alksnis, Miķelis Adolfs. Krāslavas izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1932, 26–48.
- Ambrazas 2006 – Ambrazas, Vytautas. *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006.
- Ancītis 1935 – Ancītis, Krišjānis. Par Aknīstes izloksni. *Filologu biedrības raksti*. XV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1935, 161–196.
- Ancītis 1977 – Ancītis, Krišjānis. *Aknīstes izloksne*. Rīga: Zinātne, 1977.
- Apsīšu Jēkabs 1921 – Apsīšu Jēkabs. Par lizumniešu izloksni. *Filologu biedrības raksti*. I. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1921, 3–38.
- Ābele 1924 – Ābele, Anna. Par lejasciemešu izloksni. *Filologu biedrības raksti*. IV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1924, 40–51.
- Ābele 1927 – Ābele, Anna. Par Rucavas izloksni. *Filologu biedrības raksti*. VII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1927, 112–128.
- Ābele 1928 – Ābele, Anna. Rucavas izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1928, 135–144.
- Ābele 1929 – Ābele, Anna. Gramzda draudzes izloksne. *Filologu biedrības raksti*. IX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1929, 89–113.
- Ābele, Lepika 1928 – Ābele, Anna, Lepika, Milda. Par Apukalna izloksni. *Filologu biedrības raksti*. VIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1928, 19–49.
- Āboliņa 1926 – Āboliņa, Olga. Par Ciblas pagasta Eversmūižas novada izloksni. *Filologu biedrības raksti*. VI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1926, 31–47.
- Āboliņa 1927 – Āboliņa, Olga. Susējas pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1927, 129–153.
- Āboliņa 1928 – Āboliņa, Olga. Skrīveņu pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1928, 98–107.
- Ādamsons 1934 – Ādamsons, Eduards. Vainižu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1934, 76–98.
- Balode 2000 – Balode, Sarmīte. *Kalnāmpju pagasta Kalnamūižas daļas izloksnes apraksts*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2000.
- Balode 2008 – Balode, Sarmīte. *Kalnienas grāmata*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2008.
- Balode 2016 – Balode, Sarmīte. Vidzemes latgaliskās izloksnes: *Beļava, Litene, Stāmeriena. Avoti vēl neizsīkst. Latviešu valodas dialekti 21. gadsimtā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2016, 267–369.
- Baumane 1931 – Baumane, Marta. Lādes un Nabes pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1931, 63–83.
- Baumane 1934 – Baumane, Marta. Pāles, Ķirbižu un Viļķenes pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1934, 56–69.
- Beitiņa 2009 – Beitiņa, Maigone. *Mūsdienu latviešu literārās valodas sintakse*. Liepāja, 2009.
- Bergmane 1933 – Bergmane, Anna. Skrundas pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1933, 99–107.
- Baumane 1934 – Baumane, Marta. Pāles, Ķirbižu un Viļķenes pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1934, 56–69.
- Bičole 1932 – Bičole, Līvija. Mežamūižas izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1932, 11–25.
- Bičole 1934 – Bičole, Līvija. Pūres izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1934, 44–52.
- Bičolis 1932 – Bičolis, Jānis. Birziešu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1932, 59–93.
- Blinkena 1977 – Blinkena, Aina. Verba *vajadzēt* rekcija. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 13. Rīga: Liesma, 1977, 154–158.
- Breidaks 2007 [1974] – Breidaks, Antons. Smjagchenie soglasnyh i nekotorye voprosy istoricheskoj morfologii govorov Latgalii. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 206–210.
- Breidaks 2007 [1977] – Breidaks, Antons. Sudjba prabaltijskih zvukosochetanj *pj, *bj, *vj, *mj v verhnelatyšskom dialekte. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 72–78.
- Breidaks 2007 [1984] – Breidaks, Antons. Injunktīva formu relikti latgaliskajās un sēliskajās izloksniēs. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 235–237.
- Breidaks 2007 [1996] – Breidaks, Antons. Augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu fonētikas atlants. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 5–26.
- Breidaks 2007 [1998] – Breidaks, Antons. Verba *būt / byut'* preterita formas ar sakni *buv- / byv-* latviešu valodā. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 242.
- Breidaks 2007 [1999a] – Breidaks, Antons. Aorista un imperfekta relikti baltu valodās. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 244–247.
- Breidaks 2007 [1999b] – Breidaks, Antons. Latviešu valodas dialektu un izlokšņu grupu cilme un teritoriālā izplatība. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 440–447.
- Breidaks 2007 [2000] – Breidaks, Antons. Odin arhaizm v narodnyh pesnjah vostochnoj Latvii: indoeuropejskie istoki. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 438–439.
- Breidaks 2007 – Breidaks, Antons. Latviešu valodas vēsturiskā gramatika. Lekciju konspekts. Breidaks, Antons. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Daugavpils Universitāte, 2007, 522–590.
- Bušmane 1989 – Bušmane, Brigita. *Nīcas izloksne*. Rīga: Zinātne, 1989.
- Būce 1936 – Būce, Anna. Smiltenes izloksne un tās atspoguļojums Zeiboltu Jēkaba darbos. *Filologu biedrības raksti*. XVI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1936, 160–166.
- Ceriks 1933 – Ceriks, Jānis. Barkavas pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1933, 20–36.
- Daina 2016 – Daina, Anete. Vidzemes vidus izloksnes: *Ērgeme, Vijciems, Strenču pilsēta. Avoti vēl neizsīkst. Latviešu valodas dialekti 21. gadsimtā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2016, 16–78.
- Danēvičs 1936 – Danēvičs, Miervaldis. Blīdienu pagasta izloksnes apraksts. *Filologu biedrības raksti*. XVI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1936, 95–107.
- Dispositio – *Dispositio imperfecti ad Optimum seu Rudimenta grammatices Lotavicae Ab imperfecto Authore Imperfecti pariter Idiomatici Explanatore Ad salutem et Perfectionem rudium Animarum cum Adjuncta Catechesi Apostolico Missionarium Zelo Suppeditata Permissu Superiorum*. Anno Loquentis nobis in Verbo Infante Dei 1732. Vilnae typis Collegii Academici Societatis Jesu.

- Draviņš, Rūķe 1955 – Draviņš, Kārlis, Rūķe, Velta. *Laute und Nominalformen der Mundart von Stenden*. Lund: Håkan Ohlssons boktryckeri, 1955.
- Draviņš, Rūķe 1958 – Draviņš, Kārlis, Rūķe, Velta. *Verbalformen und undeklinierbare Redeteile der Mundart von Stenden*. Lund: Håkan Ohlssons boktryckeri, 1958.
- Dravniece 2008 – Dravniece, Sofija. *Dundagas izloksnes teksti*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2008.
- Dzintars 2000 – Dzintars, Normunds. Tagadnes *i-c* verbi vidus dialekta Kurzemes izloksnēs. *Vārds un tā pētišanas aspekti*, 4. Liepāja: LiePA, 2000, 58–60.
- Elksnītis 1929 – Elksnītis, Andrievs. Lazdonas, Praulienas, Sarkaņa, Patkules, Cesvaines un Dzelzavas izloksnes. *Filologu biedrības raksti*. IX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1929, 119–160.
- Endzelīns 1922 – Endzelīns, Jānis. *Lettisches Lesebuch. Grammatische und metrische Vorbemerkungen Texte und Glossar von J. Endzelin*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1922.
- Endzelīns 1951 – Endzelīns, Jānis. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
- Endzelīns 1980 [1936] – Endzelīns, Jānis. (1980 [1936]). Sīkumi. CLXXII [CLXXXII]. Endzelīns, Jānis. *Darbu izlase*. 3 (2). Rīga: Zinātne, 275. lpp.
- Endzelīns 1981 [1938] – Endzelīns, Jānis. Latviešu valodas skaņas un formas. Endzelīns, Jānis. *Darbu izlase*. 4 (1). Rīga: Zinātne, 1981, 303–525.
- Endzelīns 1982 [1948] – Endzelīns, Jānis. Baltu valodu skaņas un formas. Endzelīns, Jānis. *Darbu izlase*. 4 (2). Rīga: Zinātne, 1982, 411–618.
- Ev – *Evangelia Toto Anno Jngulis Dominicis & festis diebus juxta antiquam Ecclesiae confvetudinem in Livonia Lothavis praelegi Solita, cum precibus et precatiunculis nonnullis, curā quorundum ex Clero Livonico recentiffmè juxta usitatioem loquendi modum Lothavicum versa et translata*, Ac in lucem Edita, Anno, quo aeternum Patris Verbum per Angelos terris evangelizatum est 1753. Vilnae: Typis S. R. M. Academ. Societ. Jezu, 1753.
- Ēvalde 1940 – Ēvalde, Līvija. Piltenes un Ziru pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1940, 36–58.
- Freimane 1966 – Freimane, Inta. Ģenitīvs vai cits locījums? *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 2. Rīga: Liesma, 1966, 116–123.
- Freimane 1993 – Freimane, Inta. *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*. Rīga: Zvaigzne, 1993.
- Grabis 1931 – Grabis, Rūdolfs. Kūduma pagasta izloksnes apraksts. *Filologu biedrības raksti*. XI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1931, 36–46.
- Grabis 1935 – Grabis, Rūdolfs. Piezīmes par Straupes draudzes izloksnēm. *Filologu biedrības raksti*. XV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1935, 142–160.
- Grabis 2006 [1984] – Grabis, Rūdolfs. Latviešu valodas gramatikas 18. gs. pirmajā pusē. Grabis, Rūdolfs. *Darbu izlase*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2006, 150–163.
- Graudiņa 1958 – Graudiņa, Milda. Laidzes un Kandavas izloksne. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. VI. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1958, 257–296.
- Graudiņa 1964 – Graudiņa, Milda. Laidzes un Kandavas izloksne. Morfoloģija. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. VIII. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1964, 143–292.
- Grauds-Graudevics 1924 – Grauds-Graudevics, Žanis. Sabiles izloksne. *Filologu biedrības raksti*. IV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1924, 63–67.
- Grauds-Graudevics 1925 – Grauds-Graudevics, Žanis. Sabiles izloksne. II daļa. *Filologu biedrības raksti*. V. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1925, 102–105.
- Grauds-Graudevics 1927 – Grauds-Graudevics, Žanis. Ugāles izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1927, 12–30.
- Gulbe 1924 – Gulbe, Alvīne. Limbažu izloksnes apraksts un teksti. *Filologu biedrības raksti*. IV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1924, 86–97.
- Hauzenberga 1925 – Hauzenberga, Edīte. Par Vecgulbenes izloksni. *Filologu biedrības raksti*. V. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1925, 142–158.
- Hauzenberga 1928 – Hauzenberga, Edīte. Liepupes draudzes izloksnes. *Filologu biedrības raksti*. VIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1928, 54–77.
- Hauzenberga 1934 – Hauzenberga, Edīte. Liezēriešu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1934, 172–197.
- Indāne 1986 – Indāne, Irma. *Dignājas izloksne*. Rīga: Zinātne, 1986.
- Īvenu Anna 1928 – Īvenu Anna. Pļaviņu (stukmaniešu) izloksnes apraksts. *Filologu biedrības raksti*. VIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1928, 78–97.
- Jankevics 1958 – Jankevics, Alfrēds. Aizupes izloksne. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. VI. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1958, 297–317.
- Kalme, Smiltnece 2001 – Kalme, Vilma, Smiltnece, Gunta. *Latviešu literārās valodas vārdariņšana un morfoloģija: lokāmās vārdšķiras*. Liepāja: LiePA, 2001.
- Kalnača 2014 – Kalnača, Andra. *A Typological Perspective on Latvian Grammar*. Warsaw/Berlin: De Gruyter Open, 2014.
- Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996 – Kalnietis, Alvilis, Rūķe-Draviņa, Velta. *Galgaukas izloksnes apraksts*. Rīga: Zinātne, 1996.
- Kancāns 1937 – Kancāns, Voldemārs. Kaldabruniešu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XVII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1937, 43–75.
- Kauliņš 1923 – Kauliņš, Jānis. Gaŗumu intonācijas sauskņējiešu izloksnē. *Filologu biedrības raksti*. III. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1923, 51–69.
- Kārklīņš 1926 – Kārklīņš, Kārlis. Praulēniešu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1926, 70–122.
- Kivrāne 1930 – Kivrāne, Antonija. Zvirgzdines pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. X. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1930, 23–37.
- Krautmane 1936 – Krautmane, Lida. Popes pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XVI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1936, 108–129.
- Krautmane 1940 – Krautmane, Lida. Puzes pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1940, 6–30.
- Krīģere 1935 – Krīģere, Velta. Lestenes izloksnes apraksts. *Filologu biedrības raksti*. XV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1935, 19–32.
- Kurcalte 1936 – Kurcalte, Elza. Par Vec-Ates pagasta izloksni. *Filologu biedrības raksti*. XVI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1936, 82–94.
- Kušķis 1973 – Kušķis, Jānis. Relatīvs sēliskajās izloksnēs. *Aktuāli dialektoloģijas jautājumi*. 9./10. A. *Ozola dienas zinātniskās konferences materiāli*. Rīga: Latvijas Valsts universitāte, 1973, 40–43.
- Ķīķauka 1924 – Ķīķauka, Pēteris. Mežamuižas pag. izloksne. *Filologu biedrības raksti*. IV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1924, 75–77.
- Lagzdiņa 1980 – Lagzdiņa, Sarmīte. Lietvārda locījums pie nelokāmajiem skaitļa vārdiem. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 16. Rīga: Avots, 1980, 137–143.
- Latkovskis 1940 – Latkovskis, Leonhards. Līvānu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1940, 134–158.
- Latkovskis 1931 – Latkovskis, Leonhards. Varakļānu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1931, 100–123.
- Latkovskis 1935 – Latkovskis, Leonhards. Skaistas izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1935, 33–54.
- Leikuma 1988 – Leikuma, Lidija. Iesim siena pļautu, siena pļaut vai sienu pļaut? *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 24. Rīga: Avots, 1988, 128–132.
- Leikuma 1993 – Leikuma, Lidija. *Darbības vārds Krāslavas, Aulejas, Skaistas un Izvaltas izloksnē*. Disertācija filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: LU Baltu valodu katedra, 1993.

- LVDA 1999 – *Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika*. Karšu un komentāru autores B. Bušmane, B. Laumane, A. StafECKa. Rīga: Zinātne, 1999.
- LVDA 2013 – *Latviešu valodas dialektu atlants. Fonētika*. Izstrādājis un publicēšanai sagatavojis Alberts Sarkanis. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013.
- LVDA 2021 – *Latviešu valodas dialektu atlants. Morfoloģija*. I. Karšu un komentāru autores I. Kurzemiece, L. Markus-Narvila, A. StafECKa. Rīga: Zinātne.
- LVG – *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Universitāte, LU Latviešu valodas institūts, 2013.
- Markus-Narvila 2016 – Markus-Narvila, Liene. Dienvidrietumkurzemes izloksnes: *Bārta, Rucava. Avoti vēl neizsīkst. Latviešu valodas dialekti 21. gadsimtā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2016, 79–211.
- Martinsons 1934 – Martinsons, Irma. Vārkavas, Pildas un Zvirgzdīnes pagasta intonācijas. *Filologu biedrības raksti*. XIV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1934, 143–165.
- Maurīte 1939 – Maurīte, Vallija. Alojiešu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1939, 75–95.
- Meņģele 1939 – Meņģele, Vilma. Neretiešu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1939, 96–116.
- Mīlenbahs 2011 [1901] – Mīlenbahs, Kārlis. Ģenitīvs pie infinitīva jeb, labāki sakot, pie zupīna. Mīlenbahs, Kārlis. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2011, 52–62.
- MLLVG 1959 – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959.
- MLLVG 1962 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. II. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962.
- Navenickis 1933 – Navenickis, Mārtiņš. Zasa pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1933, 81–98.
- Ozola 1985 – Ozola, Ārija. Verba transitivitātes būtība un izpausmes likumsakarības mūsdienu latviešu valodā. *Baltu valodas senāk un tagad*. Rīga: Zinātne, 1985, 216–223.
- Ozola 1996 – Ozola, Ieva. *Vitrupe izloksnes divdabju sistēma un lietošanas tipi*. Disertācija filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Liepāja: Liepājas Pedagoģiskā augstskola, 1996.
- Ozoliņa 1934 – Ozoliņa, Marta. Piezīmes par ērglēniešu, ogrēniešu un katrēniešu izloksni. *Filologu biedrības raksti*. XIV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1934, 120–129.
- Ozoliņa 1937 – Ozoliņa, Marta. Vesteniešu izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XVII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1937, 76–97.
- Paegle 2003 – Paegle, Dzintra. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. 1. Rīga: Zinātne, 2003.
- Paulu Lizbete 1927 – Paulu Lizbete. Zlēku izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1927, 31–55.
- Pētersons 1924 – Pētersons, Eduards. Aumeisteriešu izloksnes apraksts. *Filologu biedrības raksti*. IV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1924, 52–62.
- Pīrāga 2006 – Pīrāga, Mirdza. *Skrundas izloksnes apraksts*. Liepāja: LiePA, 2006.
- Plūme 1954 – Plūme, Mirdza. Raunas izloksne. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. III. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1954, 137–174.
- Poiša 1985 – Poiša, Maija. *Vidzemes sēliskās izloksnes*. I. Rīga: Zinātne, 1985.
- Poiša 1999 – Poiša, Maija. *Vidzemes sēliskās izloksnes*. II. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 1999.
- Putniņa 1983 – Putniņa, Maiga. *Sinoles izloksnes apraksts*. Rīga: Zinātne, 1983.
- Putniņa 2009 – Putniņa, Maiga. *Sinoles grāmata*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2009.
- Putniņš 1935 – Putniņš, Eduards. Svētciema izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1935, 55–79.
- Raģe 1964 – Raģe, Silvija. Ērgemes, Lugažu un Valkas izloksnes fonētika un morfoloģija. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. VIII. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1964, 5–142.
- Reķēna 2008 [1995] – Reķēna, Antoņina. Verbu formu paralēles latgaliskajās, Zemgales sēliskajās un kursiskajās izloksnēs. *Raksti valodniecībā*. 1. Liepāja: Liepājas Universitāte, 2008, 335–354.
- Rudzīte 1958 – Rudzīte, Marta. Ziemeļvidzemes izloksnes Braslavā, Vecatē, Bauņos un Vīlzenos. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. VI. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1958, 101–256.
- Rudzīte 1964 – Rudzīte, Marta. *Latviešu dialektoloģija*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1964.
- Rudzīte 1968 – Rudzīte, Marta. *oi* gaidāmā *uo* vietā dažās Latgales izloksnēs. *Baltistica*. 4(2). Vilnius, 1968, 231–245.
- Rudzīte 1970 – Rudzīte, Marta. Verba *iet* atematiskās formas mūsdienu latviešu izloksnēs. *Donum Balticum: to prof. Christian S. Stang on the occasion of his seventieth birthday, 15 March 1970*. Red. Velta Rūķe-Draviņa. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 418–428.
- Rudzīte 1972 – Rudzīte, Marta. Tagadnes formas ar *-Ņ-* dažās Latgales izloksnēs. *Baltistica*. I. Vilnius: Mintis, 1972, 135–140.
- Rudzīte 1973 – Rudzīte, Marta. *o*-celmi ar nāseņa infiksu un *sto*-celmi Latgales dienvidaustrumu izloksnēs. *Baltu kalbu veiksmažodžio tyrinėjimai*. Vilnius: Mintis, 1973, 187–197.
- Rudzīte 1990 – Arhaisms latviešu tautasdziesmās. *Symposium Balticum. A Festschrift to honour Professor Velta Rūķe-Draviņa*. Hamburg: Buske, 1990, 411–421.
- Rudzīte 2005 [1969] – Rudzīte, Marta. *Latviešu dialektoloģija (fonētika un morfoloģija)*. Doktora disertācijas autoreferāts (1969). Rudzīte Marta. *Darbi latviešu dialektoloģijā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 39–171.
- Rūķe 1939 – Rūķe, Velta. Latgales izloksņu grupējums. *Filologu biedrības raksti*. XIX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1939, 133–188.
- Rūķe-Draviņa 2017 [1939a] – Rūķe, Velta. Latgales izloksņu grupējums. Rūķe-Draviņa, Velta. *Darbu izlase*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 2017, 350–404.
- Rūķe-Draviņa 2017 [1939b] – Rūķe, Velta. Višķu izloksnes apraksts. Rūķe-Draviņa, Velta. *Darbu izlase*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 2017, 312–345.
- Samuše 1938 – Samuše, Antoņina. Kalupes pagasta izloksnes apraksts. *Filologu biedrības raksti*. XVIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1938, 32–51.
- StafECKa 2016 – StafECKa, Anna. Latgales latgaliskā izloksne: *Nautrēni. Avoti vēl neizsīkst. Latviešu valodas dialekti 21. gadsimtā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2016, 370–458.
- Straupeniece 2018 – Straupeniece, Daiga. *Latviešu valoda Lietuvā – Būtīgē un Sventājā*. Liepāja: LiePA, 2018.
- Strautiņa 2007 – Strautiņa, Marta. *Mārcienas izloksne*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007.
- Šenkevice 1938 – Šenkevice, Elza. Snēpeles pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XVIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1938, 19–31.
- Šmite 1928 – Šmite, Tekla. Sarkanmuižas pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. VIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1928, 108–134.
- Šmite 1932 – Šmite, Tekla. Kārsavas pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1932, 49–58.
- Šmite 1958 – Šmite, Elfrīda. Vidus un lībisko izloksņu saskare Dauguļos. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. VI. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1958, 5–99.
- Tambergis 1936 – Tambergis, Jānis. Bēnes izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XVI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1936, 139–159.
- Tichovskis 1933 – Tichovskis, Heronims. Pildas pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. XIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1933, 37–62.
- Turkupulis 1924 – Turkupulis, Jānis. Preiļu pagasta izloksne. *Filologu biedrības raksti*. IV. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1924, 97–100.
- Turkupulis 1928 – Turkupulis, Jānis. Preiļu pagasta izloksnes apraksta turpinājums. *Filologu biedrības raksti*. VIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1928, 10–18.

Ūsele 1998 – Ūsele, Veneranda. *Tilžas izlokšnes apraksts*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 1998.
 Valtere 1938 – Valtere, Emma. Pērkones izlokšne. *Filologu biedrības raksti*. XVIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1938, 123–135.
 Vēvere 2016 – Vēvere, Daira. Kurzemes un Vidzemes lībiskās izlokšnes: Ugāle, Pope un Svētciems. *Avoti vēl neizsīkst. Latviešu valodas dialekti 21. gadsimtā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2016, 212–263.
 Vīksne 1936 – Vīksne, Irma. Sunākstiešu izlokšne. *Filologu biedrības raksti*. XVI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1936, 40–62.
 Vīksne 1937 – Vīksne, Irma. Daudzesiešu izlokšne. *Filologu biedrības raksti*. XVII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1937, 143–161.
 Vīksne 1940 – Vīksne, Irma. Sēlpiliešu izlokšne. *Filologu biedrības raksti*. XX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1940, 59–74.
 Vītole 1931 – Vītole, Marta. Baltinavas izlokšne. *Filologu biedrības raksti*. XI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1931, 124–140.

VLIR – *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Raksti*. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1952–1964.
 Zariņš 1931 – Zariņš, Jānis. Ērgļu un Ogres pagasta izlokšne. *Filologu biedrības raksti*. XI. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1931, 8–21.
 Zaube 1939 – Zaube, Jānis. Alsviķa, Beļavas, Litenes un Stāmerienes izlokšnes. *Filologu biedrības raksti*. XIX. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1939, 117–132.
 Zinkevičius 1981 – Zinkevičius, Zigmas. *Lietuvių kalbos istorine gramatika*. II. Vilnius: Mokslas, 1981.
 Zirnītis 1937 – Zirnītis, Edmunds. Lubāniešu izlokšne. *Filologu biedrības raksti*. XVII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1937, 114–142.
 Zubkāne-Kriģere 1938 – Zubkāne-Kriģere, Velta. Skaistkalnes, Bārbeles, Valles un Stelpes izlokšņu apraksts. *Filologu biedrības raksti*. XVIII. Rīga: Latviešu filologu biedrība, 1938, 8–18.

Saīsinājumu saraksts

akt. divd. – aktīvais divdabis
 austr. – austrumu
 dial. – dialektu, dialektāls
 dz. – dzimte
 dsk., daudzsk. – daudzskaitlis
 ide. – indoeiropiešu
 ind. – indikatīvs, īstenības izteiksme
 jaun. p. – jaunākā paaudze
 kr. – krievu

lok. – lokatīvs
 la., latv. – latviešu
 lat. – latīņu
 lei., liet. – lietuviešu
 novec. – novecojis
 p., pers. – persona
 piem. – piemēram
 pr. – prūšu
 resp. – respektīvi

sal. – salīdziniet!
 sensl. – senslāvu
 siev. dz. – sieviešu dzimte
 sk. – skatiet!
 skr. – sanskrits
 tag. – tagadne
 t. dz. – tautasdziesma
 vec. – vecāks
 vec. p. – vecākā paaudze

vid. p. – vidējā paaudze
 vīr. dz. – vīriešu dzimte
 vsk., viensk. – vienskaitlis
 -c. – celms
 > – pārvērties par
 < – radies no
 * – restaurētā forma
 : vai // – paralēlforma

Latviešu valodas dialektu atlanta izlokšņu tīkls

Venta	1	Rudbārži	42	Valgale	82
Pope	2	Grobiņa	43	Virbi	83
Vārve	3	Gavieze	44	Kandava	84
Zūras	4	Tadaiķi	45	Cēre	85
Užava	5	Virga	46	Dzirciems	86
Ziras (Dziras)	6	Bunka	47	Pūre	87
Piltene	7	Priekule	48	Vārme	88
Zlēkas	8	Asīte	49	Kabile	89
Ēdole	9	Nīkrāce	50	Matkule	90
Padure	10	Embūte	51	Vāne	91
Jūrkalne	11	Pērkone	52	Aizupe	92
Alsunga	12	Nīca	53	Zante	93
Īvande	13	Bārta	54	Zemīte	94
Ulmale	14	Purmsāti	55	Grenči	95
Gudenieki	15	Gramzda	56	Raņķi	96
Basī	16	Aizvīķi	57	Lutriņi	97
Planīca	17	Vaiņode	58	Gaiķi	98
Kurmāle	18	Rucava	59	Remte	99
Saka	19	Sventāja (Lietuvā)	59a	Strutele	100
Apriķi	20	Dunika	60	Jaunpils	101
Klostere	21	Kalēti	61	Skrunda	102
Turlava	22	Ance	62	Sātiņi	103
Snēpele	23	Dundaga	63	Saldus	104
Ziemupe	24	Puze	64	Ciecere	105
Vērgale	25	Ārlava	65	Blīdene	106
Dunalka	26	Lubezere	66	Biksti	107
Cīrava	27	Nogale	67	Zebrene	108
Dzērve	28	Upesgrīva	68	Pampāļi	109
Aizpute	29	Ugāle	69	Kursīši	110
Laža	30	Usma	70	Zvārde	111
Kazdanga	31	Spāre (Spārne)	71	Lielauce	112
Valtaiķi	32	Stende	72	Nīgrande	113
Sieksāte	33	Pastende	73	Ezere	114
Medze	34	Laidze	74	Ruba	115
Tāši	35	Vandzene	75	Jaunauce	116
Aistere	36	Lauciene	76	Vadakste	117
Rāva	37	Libagi	77	Vecauce	118
Durbe	38	Strazde	78	Mērsrags	119
Vecpils	39	Zentene	79	Engure	120
Krote	40	Kuldīga	80	Sēme	121
Kalvene	41	Renda	81	Vecmokas	122

Tume	123	Eleja	167	Dreiliņi	211
Milzkalne	124	Sesava	168	Stopiņi	212
Smārde	125	Svitene	169	Mārupe	213
Sloka	126	Ainaži	170	Katlakalns	214
Sala	127	Rozēni	171	Salaspils	215
Babīte	128	Skaņkalne	172	Ikšķile	216
Irlava	129	Salaca	173	Suntaži	217
Praviņi	130	Aloja	174	Olaine	218
Slampe	131	Svētciems	175	Dole	219
Lestene	132	Pāle	176	Daugmale	220
Džūkste	133	Puikule	177	Ogresgals	221
Kalnciems	134	Vitrupe	178	Rembate	222
Annenieki	135	Viļķene	179	Lēdmane	223
Dobeļe	136	Katvari	180	Augšiecava	(A)224
Sīpele	137	Pociems	181	Iecava	224
Bērze	138	Tūja	182	Lejasiecava	(L)224
Līvbērze	139	Limbaži	183	Baldone	225
Valgunde	140	Umurga	184	Tome	226
Ozolnieki	141	Vainiži	185	Lielvārde	227
Pēternieki	142	Augstroze	186	Salgale	228
Tetele	143	Liepupe	187	Zālīte	229
Garozā	144	Lāde	188	Misa	230
Īle	145	Dunte	189	Vecumnieki	231
Naudīte	146	Stiene	190	Birzgale	232
Auri	147	Nabe	191	Mežotne	233
Šķibe	148	Mazstraupe	192	Code	234
Glūda	149	Rozula	193	Bauska	235
Svēte	150	Skulte	194	Vecsaule	236
Vircava	151	Vidriži	195	Brukna	237
Vecsvirlauka	152	Lēdurga	196	Stelpe	238
Bēne	153	Lielstraupe	197	Bārbele	239
Penkule	154	Bīriņi	198	Taurkalne	240
Tērvete	155	Turaida	199	Kurmene	241
Zaļenieki	156	Vildoga	200	Rundāle	242
Jēkabnieki	157	Pabaži	201	Īslīce	243
Platone	158	Sēja	202	Ceraukste	244
Lielvircava	159	Krimulda	203	Panemune	245
Jaunsvirlauka	160	Sigulda	204	Jaunsaule	246
Sniķere	161	Mangaļi	205	Skaistkalne	247
Ukri	162	Ādaži	206	Mazsalaca	248
Bukaiši	163	Inčukalns	207	Idus	249
Augstkalne	164	Allaži	208	Ipiķi	250
Vilce	165	Ropaži	209	Terneja	251
Lielplatone	166	Sidgunda	210	Lode	252

Ķoņi	253	Launkalne	297	Odziena	341
Rūjiena	254	Kārļi	298	Vietalva	342
Naukšēni	255	Līvi	299	Kalsnava	343
Omūļi	256	Vaive	300	Jumprava	344
Braslava	257	Veselava	301	Skrīveri	345
Vecate	258	Dzērbene	302	Aizkraukle	346
Sēļi	259	Drusti	303	Koknese	347
Jeri (Ģeri)	260	Gatarta	304	Pļaviņas	348
Kārķi	261	Līgatne	305	Aiviekste	349
Ērgeme	262	Drabeši	306	Sērene	350
Lugaži	263	Rāmuļi	307	Daudzese	351
Vilzēni	264	Sērmūkši	308	Secē	352
Bauņi	265	Taurene	309	Sunākste	353
Burtnieki	266	Jaunpiebalga	310	Vārnavā	354
Rencēni	267	More	311	Sēlpils	355
Ēvele	268	Nītaure	312	Ābeļi	356
Jērcēni	269	Ķēči	313	Krustpils	357
Ozoli	270	Kosa	314	Mazzalve	358
Dikļi	271	Skujene	315	Zalve	359
Jaunburtnieki	272	Vecpiebalga	316	Sauka	360
Valmiera	273	Veļķi	317	Viesīte	361
Brenguļi	274	Mēdzūla	318	Birži	362
Trikāta	275	Mālpils	319	Zasa	363
Plāņi	276	Zaube	320	Mēmele	364
Dauguļi	277	Kastrāne	321	Nereta	365
Ķieģeļi	278	Ķeipene	322	Rite	366
Mujāni	279	Plātere	323	Elkšņi	367
Kocēni	280	Taurupe	324	Aknīste	368
Kauguri	281	Ogre	325	Susēja	369
Jaunvāle	282	Ērgļi	326	Slate	370
Stalbe	283	Jumurda	327	Gārsene	371
Kūdums	284	Vēja	328	Asare	372
Vaidava	285	Lubeja	329	Prode	373
Lenči	286	Laubere	330	Valka	374
Liepa	287	Madliena	331	Vijciems	375
Mārsnēni	288	Meņģele	332	Cirgaļi	376
Blome	289	Liepkalne	333	Zvārtava	377
Smiltene	290	Irši	334	Bilska	378
Raiskums	291	Sausnēja	335	Birzuļi	379
Cēsis	292	Vestiņa	336	Grundzāle	380
Priekule	293	Bērzaune	337	Palsmane	381
Jaunrauna	294	Krape	338	Gaujiena	382
Baižkalns	295	Viskāļi	339	Trapene	383
Rauna	296	Bebri	340	Jaunroze	384

Jaunlaicene	385	Mētriena	429	Balvi	473
Veclaicene	386	Medņi	430	Šķilbēni	474
Karva	387	Vīpe	431	Rugāji	475
Dūre	388	Atašiene	432	Bērzpils	476
Ilzene	389	Stirniene	433	Tilža	477
Zeltiņi	390	Galēni	434	Baltinava	478
Alsviķi	391	Dignāja	435	Gaigalava	479
Sinole	392	Līvāni	436	Nautrēni	480
Lejasciems	393	Rudzēti	437	Kārsava	481
Beļava	394	Vārkava	438	Dricēni	482
Kalnecmpji	395	Preiļi	439	Sakstagals	483
Ranka	396	Silajāni	440	Makašēni	484
Lizums	397	Rubeņi	441	Bērzgale	485
Druviena	398	Bebrene (Bebrine)	442	Mērdzene (Mērdzine)	486
Tirza	399	Dviete	443	Zvirgzdene (Zvirgzdine)	487
Galgauška	400	Nīcgale	444	Cibla	488
Vecgulbene	401	Kalupe	445	Ružina	489
Stāmeriena	402	Aizkalne	446	Ozolaine	490
Liezēre	403	Aglona	447	Rēzna	491
Kārdzaba	404	Laši	448	Pilda	492
Graši	405	Pilskalne	449	Nirza	493
Kraukļi	406	Līksna	450	Malta	494
Virāne	407	Višķi	451	Kaunata	495
Aduliena	408	Naujēne (Naujine)	452	Rundēni	496
Dzelzava	409	Biķernieki	453	Istra	497
Jaungulbene	410	Rauda	454	Andrupene (Andrupine)	498
Viesiena	411	Svente	455	Ezernieki	499
Kusa	412	Laucesa	456	Šķaune	500
Oļi	413	Skrudaliēna	457	Kapiņi	501
Sarkaņi	414	Saliēna	458	Auleja	502
Patkule	415	Kurcums	459	Dagda	503
Cesvaine	416	Demene	460	Asūne	504
Lubāna	417	Silene	461	Izvalta	505
Grostonā	418	Ziemeiris	462	Krāslava	506
Lazdona	419	Mārkalne	463	Skaista	507
Prauliena	420	Pededze	464	Robežnieki	508
Meirāni	421	Alūksne	465	Kaplava	509
Mārciena	422	Beja	466	Indra	510
Ļaudona	423	Anna	467	Brigi	511
Saikava	424	Mālupe	468	Pasiene	512
Barkava	425	Liepna	469		
Varakļāni	426	Vīksna	470		
Viļāni	427	Viļaka	471		
Sāviena	428	Litene	472		

Latviešu valodas dialektu atlanta izlokšņu alfabētiskais saraksts

Ābeļi	356	Basi	16	Demene	460
Ādaži	206	Bauņi	265	Dignāja	435
Aduliena	408	Bauska	235	Dikļi	271
Aglona	447	Bebrene (Bebrine)	442	Dobeles	136
Ainaži	170	Bebri	340	Dole	219
Aistere	36	Beja	466	Drabeši	306
Aiviekste	349	Beļava	394	Dreilīņi	211
Aizkalne	446	Bēne	153	Dricēni	482
Aizkraukle	346	Bērzaune	337	Drusti	303
Aizpute	29	Bērze	138	Druviena	398
Aizupe	92	Bērzgale	485	Dunalka	26
Aizvīķi	57	Bērzpils	476	Dundaga	63
Aknīste	368	Biksti	107	Dunika	60
Allaži	208	Biķernieki	453	Dunte	189
Aloja	174	Bilska	378	Durbe	38
Alsunga	12	Bīriņi	198	Dūre	388
Alsviķi	391	Birzgale	232	Dviete	443
Alūksne	465	Birzuļi	379	Dzelzava	409
Ance	62	Birži	362	Dzērbene	302
Andrupene (Andrupine)	498	Blīdene	106	Dzērve	28
Anna	467	Blome	289	Dziras	6
Annenieki	135	Braslava	257	Dzirciems	86
Apriķi	20	Brenguļi	274	Džūkste	133
Ārlava	65	Brigi	511	Ēdole	9
Asare	372	Brukna	237	Eleja	167
Asīte	49	Bukaiši	163	Elkšņi	367
Asūne	504	Bunka	47	Embūte	51
Atašiene	432	Burtnieki	266	Engure	120
Augstkalne	164	Ceraukste	244	Ērgļi	326
Augstroze	186	Cēre	85	Ērgeme	262
Augšiecava	(A)224	Cēsis	292	Ēvele	268
Auleja	502	Cesvaine	416	Ezere	114
Auri	147	Cibla	488	Ezernieki	499
Babīte	128	Ciecere	105	Gaigalava	479
Baižkalns	295	Cīrava	27	Gaiķi	98
Baldone	225	Cirgaļi	376	Galēni	434
Baltinava	478	Code	234	Galgauska	400
Balvi	473	Dagda	503	Garoza	144
Bārbele	239	Daudzese	351	Gārsene	371
Barkava	425	Daugmale	220	Gatarta	304
Bārta	54	Dauguļi	277	Gaujiena	382

Gavieze	44	Kalnciems	134	Lauciene	76
Glūda	149	Kalsnava	343	Launkalne	297
Gramzda	56	Kalupe	445	Lazdona	419
Graši	405	Kalvene	41	Laža	30
Grenči	95	Kandava	84	Lēdmane	223
Grobiņa	43	Kapiņi	501	Lēdurga	196
Grostona	418	Kaplava	509	Lejasciems	393
Grundzāle	380	Kārķi	261	Lejasiecava	(L)224
Gudenieki	15	Kārļi	298	Lenči	286
Ģeri	260	Kārsava	481	Lestene	132
Idus	249	Karva	387	Lībagi	77
Iecava	224	Kārdaba	404	Lielauce	112
Ikšķile	216	Kastrāne	321	Lielplatone	166
Īle	145	Katlakalns	214	Lielstraupe	197
Ilzene	389	Katvari	180	Lielvārde	227
Inčukalns	207	Kauguri	281	Lielvircava	159
Indra	510	Kaunata	495	Liepa	287
Ipiķi	250	Kazdanga	31	Liepkalne	333
Irlava	129	Klostere	21	Liepna	469
Irši	334	Kocēni	280	Liepupe	187
Īslīce	243	Koknese	347	Liezēre	403
Istra	497	Kosa	314	Līgatne	305
Īvande	13	Krape	338	Līksna	450
Izvalta	505	Krāslava	506	Limbaži	183
Jaunauce	116	Kraukļi	406	Litene	472
Jaunburtnieki	272	Krimulda	203	Līvāni	436
Jaungulbene	410	Krote	40	Līvberze	139
Jaunlaicene	385	Krustpils	357	Līvi	299
Jaunpiebalga	310	Kūdums	284	Lizums	397
Jaunpils	101	Kuldīga	80	Lode	252
Jaunrauna	294	Kurcums	459	Lubāna	417
Jaunroze	384	Kurmāle	18	Lubeja	329
Jaunsaule	246	Kurmene	241	Lubezere	66
Jaunsvirlauka	160	Kursīši	110	Lugaži	263
Jaunvāle	282	Kusa	412	Lutriņi	97
Jēkabnieki	157	Ķēči	313	Ļaudona	423
Jērcēni	269	Ķeipene	322	Madliena	331
Jeri	260	Ķieģeļi	278	Makašēni	484
Jumprava	344	Ķoņi	253	Mālpils	319
Jumurda	327	Lāde	188	Malta	494
Jūrkalne	11	Laidze	74	Mālupe	468
Kabile	89	Laši	448	Mangaļi	205
Kalēti	61	Laubere	330	Mārciena	422
Kalnecmpji	395	Laucesa	456	Mārkalne	463

Mārsnēni	288	Pāle	176	Robežnieki	508
Mārupe	213	Palsmane	381	Ropaži	209
Matkule	90	Pampāļi	109	Rozēni	171
Mazsalaca	248	Panemune	245	Rozula	193
Mazstraupe	192	Pasiene	512	Ruba	115
Mazzalve	358	Pastende	73	Rubeņi	441
Medņi	430	Patkule	415	Rucava	59
Medze	34	Pededze	464	Rudbārži	42
Mēdzūla	318	Penkule	154	Rudzēti	437
Meirāni	421	Pērkone	52	Rugāji	475
Mēmele	364	Pēternieki	142	Rūjiena	254
Meņģele	332	Pilda	492	Rundāle	242
Mērdzene (Mērdzine)	486	Pilskalne	449	Rundēni	496
Mērsrags	119	Piltene	7	Ružina	489
Mētriena	429	Planīca	17	Saikava	424
Mežotne	233	Plāņi	276	Saka	19
Milzkalne	124	Plātere	323	Sakstagals	483
Mīsa	230	Platone	158	Sala	127
More	311	Plaviņas	348	Salaca	173
Mujāni	279	Pociems	181	Salaspils	215
Nabe	191	Pope	2	Saldus	104
Naudīte	146	Prauliena	420	Salgale	228
Naujene (Naujine)	452	Praviņi	130	Saliena	458
Naukšēni	255	Preiļi	439	Sarkaņi	414
Nautrēni	480	Priekule	48	Sātiņi	103
Nereta	365	Priekuļi	293	Sauka	360
Nīca	53	Prode	373	Sausnēja	335
Nīcgale	444	Puikule	177	Sāviena	428
Nīgrande	113	Pūre	87	Sece	352
Nīkrāce	50	Purmsāti	55	Sēja	202
Nirza	493	Puze	64	Sēlpils	355
Nītaure	312	Raiskums	291	Sēļi	259
Nogale	67	Rāmuļi	307	Sēme	121
Odziena	341	Ranka	396	Sērene	350
Ogre	325	Raņķi	96	Sērmūkši	308
Ogresgals	221	Rauda	454	Sesava	168
Olaine	218	Rauna	296	Sidgunda	210
Oļi	413	Rāva	37	Sieksāte	33
Omuļi	256	Rembate	222	Sigulda	204
Ozolaine	490	Remte	99	Silajāņi	440
Ozoli	270	Rencēni	267	Silene	461
Ozolnieki	141	Renda	81	Sinole	392
Pabaži	201	Rēzna	491	Sīpele	137
Padure	10	Rite	366	Skaista	507

Skaistkalne	247	Tirza	399	Venta	1
Skaņkalne	172	Tome	226	Vērgale	25
Skrīveri	345	Trapene	383	Veselava	301
Skrudaliena	457	Trikāta	275	Vestiņa	336
Skrunda	102	Tūja	182	Vidriži	195
Skujene	315	Tume	123	Viesiena	411
Skulte	194	Turaida	199	Viesīte	361
Slampe	131	Turlava	22	Vietalva	342
Slate	370	Ugāle	69	Vijciems	375
Sloka	126	Ukri	162	Vīksna	470
Smārde	125	Ulmale	14	Vilce	165
Smiltene	290	Umurga	184	Vildoga	200
Snēpele	23	Upesgrīva	68	Vilzēni	264
Sņķere	161	Usma	70	Viļaka	471
Spāre (Spārne)	71	Užava	5	Viļāni	427
Stalbe	283	Vadakste	117	Viļķene	179
Stāmeriena	402	Vaidava	285	Vīpe	431
Stelpe	238	Vainiži	185	Virāne	407
Stende	72	Vaiņode	58	Virbi	83
Stiene	190	Vaive	300	Vircava	151
Stirniene	433	Valgale	82	Virga	46
Stopiņi	212	Valgunde	140	Viskāļi	339
Strazde	78	Valka	374	Višķi	451
Strutele	100	Valmiera	273	Vitrupe	178
Sunākste	353	Valtaiķi	32	Zālīte	229
Suntaži	217	Vandzene	75	Zalve	359
Susēja	369	Vāne	91	Zaļenieki	156
Sventāja (Lietuvā)	59a	Varakļāni	426	Zante	93
Svente	455	Vārkava	438	Zasa	363
Svētciems	175	Vārme	88	Zaube	320
Svēte	150	Vārnavā	354	Zebrene	108
Svitene	169	Vārve	3	Zeltiņi	390
Šķaune	500	Vecate	258	Zemīte	94
Šķibe	148	Vecauce	118	Zentene	79
Šķilbēni	474	Vecgulbene	401	Ziemeris	462
Tadaļķi	45	Veclaicene	386	Ziemupe	24
Tāši	35	Vecmokas	122	Zīras	6
Taurene	309	Vecpiebalga	316	Zlēkas	8
Taurkalne	240	Vecpils	39	Zūras	4
Taurupe	324	Vecsaule	236	Zvārde	111
Terneja	251	Vecsvirlauka	152	Zvārtava	377
Tērvete	155	Vecumnieki	231	Zvirgzdene (Zvirgzdine)	487
Tetele	143	Vējaļa	328		
Tilža	477	Veļķi	317		

LATVIEŠU VALODAS DIALEKTU ATLANTA MORFOLOĢIJAS II DAĻAS UN SINTAKSES KARŠU KOMENTĀRI

I karte

Latviešu valodas dialekti un izlokšņu grupas

Kartē rādīta latviešu valodas dialektu un izlokšņu grupu izplatība pēc to tradicionālā iedalījuma (Rudzīte 1964; 1993; LVDA 1999: 34–35; LVDA 2013: I karte un komentārs).

Vidus dialektā runā Latvijas vidienē. Uz šī dialekta pamata ir radusies latviešu kopnacionālā jeb literārā valoda. Vistuvākās mūsdienu literārajai valodai ir izloksnes ap Jelgavu. Vidus dialektā var nošķirt trīs izlokšņu grupas: *Vidzemes vidus izloksnes*, kam pamatā ir latgaļu un latgalizēta zemgaļu valoda, *zemgaliskās izloksnes*, kam pamatā ir zemgaļu cilts valoda, un *kursiskās izloksnes*, kas radušās uz kuršu valodas bāzes (Endzelīns 1981 [1938]: 313–314; Rudzīte 1964: 31–34).

Vidzemes vidus izloksnēs runā, sākot no Mazsalacas ziemeļrietumos virzienā uz Siguldu un Rīgu, kā arī ap Cēsīm, Valmieru, Smilteni, līdz Cirgaļiem. Zemgaliskajās izloksnēs runā Zemgales līdzenumā. Arī dažos novados Dienvidkurzemē (Nīcā, Bārtā, Purmsātos, Kalētos, Gramzdā u. c.) sastopamas zemgalisko izlokšņu pazīmes. Kursiskajās izloksnēs runā Kurzemes dienvidu daļā, apmēram līdz Kuldīgai ziemeļu virzienā.

Lībiskajā dialektā runā Ziemeļrietumvidzemē un Ziemeļkurzemē. Šo dialektu vairāk nekā citus latviešu valodas dialektus ir ietekmējusi lībiešu valoda (Endzelīns 1981 [1938]: 311–313; Rudzīte 1964: 149). Tajā izšķir divas izlokšņu grupas: *Vidzemes lībiskās izloksnes* un *Kurzemes lībiskās izloksnes*.

Vidzemes lībiskajās izloksnēs runā, sākot no Ainažiem un Rozēniem, pāri Staicelei, Alojai, Limbažiem, apmēram līdz Saulkrastiem. *Kurzemes lībiskajās izloksnēs* runā uz ziemeļiem no Kuldīgas ap Pilteni, Ventspili, Dundagu, Talsiem un Kandavu. Kurzemes lībiskās izloksnes sauc arī par *tāmieku* izloksnēm. Tajās turklāt izšķir *dziļās* un *nedziļās* izloksnes. Kurzemes dziļajās lībiskajās izloksnēs runā uz ziemeļiem no Piltenes, Ugāles, Ārlavas, Nogales, bet nedziļajās lībiskajās izloksnēs – uz dienvidiem no minētajām vietām līdz Alsungai, Kuldīgai, Kandavai, Pūrei. Lībiskā dialekta Vidzemes izloksnes radušās, Vidzemes vidienes izloksnēm krusojoties ar lībiešu valodu, bet Kurzemes lībiskās izloksnes – vēlāk pārlatviskotajai kuršu valodai sajaucoties ar lībiešu valodu (Rudzīte 1964: 34).

Dažas ar lībisko dialektu saskanīgas pazīmes reģistrētas arī vairākās izloksnēs gar Daugavu (Rembatē 222, Lēdmanē 223, Lielvārdē 227, Jumpravā 344, Sērenē 350, Secē 352 u. c.; sk. LVDA 1999: 34), kā arī Adulienā 408, Kraukļos 406, Patkulē 415, Sarkanos 414 u. c. (Poiša 1999: 106).

Augšzemnieku dialektā runā Vidzemes austrumu daļā, Augšzemē un visā Latgalē. Ievērojama loma latgalisko izlokšņu vēsturē ir bijusi austrumlatgaļu un Baltijas somu etnolingvistiskajiem sakariem, kas atstājuši dziļas pēdas arī toponīmijā, jo sevišķi hidronīmijā. No citiem latviešu valodas dialektiem šis dialekts atšķiras ar intonācijām, dažādiem skaņu pārveidojumiem, morfoloģiskajām īpatnībām un leksiku (Endzelīns 1981 [1938]: 314–315; Rudzīte 1964: 259–404).

Augšzemnieku dialektā izšķiramas divas izlokšņu grupas: *sēliskās izloksnes* un *latgaliskās izloksnes* (sk. LVDA 1999: 34–35). Pēc dažādām fonētiskām un morfoloģiskām pazīmēm augšzemnieku dialekta izloksnes (kā sēliskās, tā latgaliskās) iedalāmas *dziļajās* un *nedziļajās* izloksnēs. Galvenā dziļo izlokšņu pazīme ir divskaņa *ie* pārvēršana par *ī* (*sīva*) un divskaņa *uo* – par *ū* (*rūka*). Nedziļajās izloksnēs *ie* un *uo* nav monoftongizēti (plašāk sk. Rudzīte 1964: 259; Breidaks 2007 [1996]: 15–16).

Nedziļās sēliskās izloksnes izplatītas Daugavas labajā krastā ap Ērgļiem 326, Madonu, Cesvaini 416, Pļaviņām 348, Ļaudonu 423. Tās sauc arī par *Vidzemes sēliskajām izloksnēm*. Nedziļās sēliskās izloksnes ir arī izloksnes ap Krustpili un dažas izloksnes Daugavas kreisajā krastā (Mazzalve 358, Sēlpils 355, Sunākste 353 u. c.). Dziļajās sēliskajās izloksnēs runā Zemgales austrumu daļā jeb Sēlijā. Tās sauc arī par *Zemgales sēliskajām izloksnēm*. Dziļās sēliskās izloksnes izplatītas arī Lubānā 417 un Meirānos 421 Vidzemē, kā arī Atašienē 432, daļēji arī Līvānos 436 Latgales ziemeļrietumu daļā. Sēliskās izloksnes radušās uz sēļu cilts valodas bāzes, sēļiem sajaucoties ar latgaļiem (plašāk sk. Breidaks 2007 [1999a]: 442).

Latgaliskajās izloksnēs runā Ziemeļaustrumvidzemē un Latgalē. To pamatā ir austrumlatgaļu cilts valodas dialekts (Endzelīns 1980 [1954]: 489; Breidaks 2007 [1999a]: 441). Latgaliskās izloksnes izplatītas Vidzemes ziemeļaustrumos ap Alūksni 465, Gulbeni (Vidzemes latgaliskās izloksnes) un Latgalē (Latgales latgaliskās izloksnes). Gaujiena 382, Lizums 397, Sinole 392, Galgauska 400 un Jaungulbene 410 pieder pie nedziļajām latgaliskajām izloksnēm, pārējās latgaliskās izloksnes – pie dziļajām latgaliskajām izloksnēm.

Starp vidus un augšzemnieku dialektu sastopamas dažas pārejas izloksnes, kurās vērojamas atsevišķas augšzemnieku dialekta pazīmes (piemēram, krītošā un lautzā intonācija Bārbelē 239, Taurkalnē 240, Lielvārdē 227 u. c., neregulāras vokālisma pārmaiņas Skrīveros 345 u. c.), plašāk sk. LVDA 1999: 35.

Pēdējo gadu pētījumi liecina, ka robeža starp vidus un augšzemnieku dialektu ir būtiski pavirzījusies uz austrumiem, tā samazinoties augšzemnieku dialekta teritorijai (sk., piem., Trumba 2012: 36).

II karte Latviešu valodas intonācijas

Kartē atspoguļotas latviešu valodas izlokšņu zilbes intonācijas³. Triju intonāciju – stieptās [ː], krītošās [ˑ], un lauztās [ˑ̃] intonācijas sistēma saglabājusies tikai vienā daļā izlokšņu. Tā reģistrēta kompakta areālā Vidzemes vidus izloksnēs ap Cēsīm 292, Valmieru 273, Valku 374, Smilteni 290, kā arī Zemgales rietumos – Blīdenē 196, Jaunpilī 101 (Dambe 1960: 35). Izlokšņu dotumi liecina, ka triju intonāciju apgabalam ir tendence sarukt (sk. LVDA 1999: 35).

Izlokšņu lielākajā daļā ir divu intonāciju sistēma, kas radusies intonāciju sakrītuma rezultātā. Vidus dialektā – Kurzemē, Zemgalē, Vidzemes centrālajā un ziemeļu daļā –, kā arī lībiskajā dialektā – Kurzemes ziemeļos un Vidzemes rietumos –, sakrītusi lauztā un krītošā intonācija [ˑ̃]⁴.

Visā augšzemnieku dialektā sakrītusi stieptā un krītošā intonācija [ˑ̃]. Latgaliskajās izloksnēs ir saglabājusies lauztā [ˑ̃], bet sēliskajās izloksnēs – kāpjošā intonācija [ˑ̃] (par to plašāk Kušķis 1967: 10–14).

Vairākās vidus un augšzemnieku dialekta robežizloksnēs dažkārt tiek jaukta krītošā un stieptā intonācija (Rembatē 222, Vecumniekos 231 u. c.) vai lauztā un kāpjošā (Skrīveros 345, Bruknā 237, Bārbelē 239).

Izlokšņu ilustratīvajā materiālā sastopamas arī sekundārās intonācijas (krītošā vai kāpjoši krītošā intonācija lībiskajā dialektā, kā arī krītošās intonācijas modifikācija – kāpjoši krītošā intonācija Vidzemes sēliskajās izloksnēs, kas intonāciju kartē nav rādīta).

DARBĪBAS VĀRDS

Atematiskie darbības vārdi

Atematiskajiem (arī neregulārajiem, nekārtnajiem) darbības vārdiem, atšķirībā no tematiskajiem, starp sakni un personas galotni nav patskaņa; latviešu valodā šo darbības vārdu ir maz (Braidaks 2007: 572; sk. arī MLLVG 1959: 682).

Darbības vārdi *būt*, *duot*, *iet* latviešu valodā ir atematiski darbības vārdi, kas neiederas nevienā no trim verbu konjugācijas grupām (sk. arī Braidaks 2007: 573; MLLVG 1959: 681), tos rakstu valodā loka kā *o*-celmus (Braidaks 2007: 574). Kā minējis arī Jānis Endzelīns: *No šās klases [...] atlikušas vairs tikai niecīgas atliekas, visvairāk vienskaitlī.* (Endzelīns 1951: 717). Antons Braidaks norāda, ka atematiskas formas mūsdienās ir tikai darbības vārdiem *būt*, *iet* (Braidaks 2007: 573).

Arī Marta Rudzīte uzsver, ka atematiskas ir tikai dažu personu formas, kam līdzās ieviesti tematiski formu veidojumi un dažādi jauninājumi, turklāt, aplūkojot lībisko dialektu, autore norāda, ka sakarā ar to, ka noticis 3. personas formu vispārinājums, arī 1. un 2. personas vietā abos skaitļos maz kas sastopams no atematiskā konjugācijas (par to Rudzīte 1964: 129, 232, 358).

Darbības vārds *būt*

“Pirmajā un otrajā personā verbam *būt* ir daļēji atematiskas galotnes, pārējās formās – tematiskas. Trešās personas forma ir cēlusies no veca substantīva *īra* ar nozīmi ‘esme’.” (Braidaks 2007: 573)

J. Endzelīns norāda, ka “pirmatnējā atematisko celmu galotne (sal. lei. *esmi*, [...] pr. *asmai*, [...] sensl. *jesmь*, skr. *ásmi*, gr. *εἶμί* u. c.) ir tematisko celmu *-u* ietekmē pārveidota par *-mu*. [...] Leišu un la. *esmi* ir radies no **esmie* [...] ar *-mie* < *-mei* no *-mai*, ko pārveidojusi vsk. 2. p. ar *-ei* > *-ie*” (Endzelīns 1951: 704).

Darbības vārds *duot*

Kā norādījis J. Endzelīns, visas īstenības izteiksmes tagadnes formas tagad veido “no celma *duoda-*, un Bēnē, Dobelē, Iecavā, Baldonē, Vecumniekos, Viesītē, Nītaurē, Ērgļos, Bērzaunē, Ļaudonā, Druvienā, Kalsnavā, Skrīveros u. c. vsk. 1. p. arī ir – *duodu* > austr. *dūdu* Pildā, Viļakā, Lejasciemā, Dignājā u. c. = lei. *duodu*. Celms *dōda-* (kas laikam ir pamatā arī sensl. tag. akt. divd. *dady*) radies vai nu uz daudzsk. 3. p. **dōdont(i)* (šī forma varēja rasties blakus **dōdent(i)* vai **dōdint(i)* – sal. sensl. *dadętь* un skr. *dādati* – tādu svārstīšanās gadījumu rezultātā kā **sonti* : **senti* “sunt” u. c.) pamata, gluži kā arī slāvu valodās vispirms blakus vecajam *dadę(tь)* resp. *dadę(tь)* parādās jauninājums **dodę(tь)* resp. **dado(tь)* (un saskaņā ar to radās arī citām personām formas no celma *dodo-* [...]), vai – kad *d* priekšā *m* vēl nebija zudis – blakus vsk. 1. p. **dōdmai* resp. lei. un la. **duōdmei* > **duodmie* varēja rasties jauninājums **dōdō* > lei. un la. *duoduo* pēc tādu blaku formu parauga kā **leikmai* resp. lei. un la. **leikmei* > *liekmie* (sal. lei. *liekmi*) un **leikō* > lei. un la. **liekuo* (= gr. *λείπω*) u. c. [...]; ja pirmbaltu valodai [...] drīkstētu piedēvēt imperatīvu **dōdi* (= av. *dādi*), tad varētu arī secināt, ka šis **dōdi*, pieskaņojoties 2. p. formām ar *-ei*, ko lietāja ar indikatīva un imperatīva nozīmi [...], tika pārveidots par **dōdei*, kam blakus varēja atvasināt vsk. 1. p. **dōdō* u. c. [...].” (Endzelīns 1951: 723–724).

³ Pamatā LVDA Leksikas daļas I karte un tās komentārs (LVDA 1999: 42), LVDA Fonētikas daļas III karte un tās komentārs (LVDA 2013: 32).

⁴ Komentāros intonāciju sakrītums nav rādīts.

Darbības vārds *iet*

Atematiskajā konjugācijā sastop veco galotni *-t* no ide. *-ti* (Endzelīns 1951: 708–709). Darbības vārdam *iet* mūsdienās atematiska ir tikai 3. personas forma (Braidaks 2007: 573), kas izlokšnēs ir samērā labi saglabājusies (Rudzīte 1970: 418–428). Līdz 17. gs. sastopamas arī formas *eimu*, *eima*, *eita*, kas ir atematiskas, bet tagad aizstātas ar tematiskām *o*-celma formām (Braidaks 2007: 573).

Vienskaitļa 1. personas formas galotnes *-mu* cilme ir tāda pati kā citiem atematiskajiem darbības vārdiem (Endzelīns 1951: 704) – *eimu* resp. *iemu*, lei. *eimī*, pr. tag. 3. p. *ēit*, skr. *ēmi*, gr. *είμι*, lat. tag. vsk. 2. p. *īs* u. c.; *ietu* ir veidots, jemot par pamatu 3. p. *iet* (līdzīgi kā lei. dial. *eitū*, [..]); **ienu* vai **einu* (sal. lei. *einū*; [..]) ir laikam jauninājums pēc tāda tipa parauga kā la. *šlienu*, lei. dial. *šlienū* [..]; austr. formu *īdu* ir varbūt ietekmējis kr. *уды* [..]; formu *ēju* ir grūti salīdzināt ar lat. *eō* u. c. [..] (Endzelīns 1951: 722).

Par tagadnes formas celma *ej-* cilmi J. Endzelīns izsaka pieņēmumu, ka tas varētu būt abstrahējums no divdabja *ejams* un *ejus*, vai arī kā “jauninājums daudzsk. 2. p. formā *ejat*, jemot par pamatu vsk. 2. p. *ej(i)* [..], bet šis *ej(i)* laikam radies no imperatīva, par ko liecina lei. *eī-k*, lat. *ī* u. c. un kas galu galā var būt paglābies la. formā *ej* (izrunā: *èi*); *eimam* (no kam daudzsk. 2. p. *eimat*) ir vai nu ar divkāršotu galotni, vai arī – kā *iemam* – darināts no jauna blakus vsk. 1. p. *eimu* resp. *iemu*; *eitam* ir jauninājums pēc *eitāt* parauga” (Endzelīns 1951: 722–723).

Nav skaidri zināms, vai latviešu valodā 3. personas forma *iet* vismaz dažās izlokšnēs radusies no ide. **eiti*; austrumizlokšnēs tai vietā ir forma *īt*, kura, iespējams, radusies no jauninājuma **ieta* (ar *o*-celmu *-a*) (Endzelīns 1981 [1938]: 479), kas “laikam darināta, lai 3. persona šim vārdam atšķirtos no infinitīva, [..]. Vai arī visu pārējo izlokšņu 3. pers. *iet* no **ieta*, nav laikam droši nosakāms; [..] blakus jauninājumam **ieta* dažas izlokšnes varētu būt paglābušas seno **ieti*.” (Endzelīns 1980 [1936]: 275)

Darbības vārds *ēst*

Atematisko darbības vārdu grupā ir ticis ierindots arī *ēst*, kam vecās atematiskā formas gandrīz nav saglabājušās, izņemot dažas izlokšnēs sastopamās formas: “vsk. 1. personā *ēmu* < **ēdmu*, vsk. 2. personā aiz *d* ir sekojusi *o*-celmu galotne **-i*” (Braidaks 2007: 573).

Darbības vārda *būt* locīšana tagadnē

1. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 225a. jaut. Kā loka verbu *būt* tagadnē? *es esmu* : *esu* : *ešu*...]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* tagadnes vienskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izlokšnēs.

Pirmatnējā atematisko celmu forma ir bijusi *esmi* (sal. lei. *esmi*), kas radusies no *esmie* ar *-mie* < **-mei* < **-mai*, kas pārveidojusies vienskaitļa 2. personas ar *-ei* > *-ie* ietekmē. Tās vietā tagad plaši lieto formu *esmu*, kas radusies no *esmi* tematisko celmu ar *-u* ietekmē (Endzelīns 1951: 704, 717).

Lielā daļā vidus un augšzemnieku dialekta izlokšņu izplatīta forma *esmu* (MLLVG 1959: 681; LVG 549, 559), kas ir literārās valodas norma, vai tās fonētiskie varianti (*esmu*, *es:mu*): 15 (*esmu*), 16, 19, 21, 24, 25, 28–30, 31 (*esmu*), 33–43 (retāk), 44–46, 48, 49 (*esmu*), 50 (*esmu*), 51, 52 (arī Straupeniece 2018: 103), 53 (Bušmane 1989: 199; Straupeniece 2018: 103), 55 (*esmu*), 56 (FBR IX 109; Straupeniece 2018: 103), 57 (arī FBR IX 109), 58 (*esmu*), 59 (Markus-Narvila 2016: 194, 197, 198, 200; Straupeniece 2018: 102, 103), 61 (*esmu*; arī FBR IX 109), 88, 89, 94, 97–99, 101, 102 (arī FBR XIII 104), 103–105, 106 (arī FBR XVI 103), 107–109, 110 (*esmu*), 111, 114–117, 121–122 (*esmu*), 124–126, 128, 131, 132 (arī FBR XV 29; Rudzīte 1964: 129), 133 (retāk), 134, 136, 137 (*esmu*), 138, 141, 142, 144, 145, 147, 148, 149 (Rudzīte 1964: 129), 151, 153 (FBR XVI 152), 154 (*esmu*), 155, 160, 164 (*esmu*; FBR XII 22), 165–167, 168 (*esmu*), 177 (*esmu*), 186, 193 (*esmu*), 202, 203 (*esmu*), 205, 209, 211 (*esmu*, *es:mu*), 212, 213 (*esmu*, *es:mu*), 214, 215 (*esmu*, *es:mu*), 216, 217 (*esmu*), 218, 219, 221 (*esmu*), 224 (*esmu*), 226, 227 (*esmu*), 229 (*esmu*), 231, 233, 235 (*esmu*), 237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241–244, 246, 247 (arī FBR XVIII 15), 248, 254, 257 (Rudzīte 1964: 129), 262, 264 (Rudzīte 1964: 129), 266, 268, 274, 276 (*esmu*), 279, 282, 283, 285, 286, 293, 297, 300, 303–305, 309, 310, 311 (*esmu*), 312, 315 (*esmu*), 316, 317, 321 (*esmu*), 323, 326 (retāk), 329 (*es:smu*), 330, 340, 344–345 (*esmu*), 355 (*es:smu*), 357 (*es:smu*), 358, 371, 372, 374, 377, 380, 388, 406, 407, 411, 418, 442, 459, 460, 509.

Atsevišķās sēliskajās izlokšnēs pierakstīts fonētiskais variants *es:smu* ar *es*: < *es*: 329, 355, 357 (*es:smu*).

Variants ar gala patskaņa zudumu *esm* konstatēts lībiskajā Vidrižu 195 un sēliskajā Skrīveru 345 (FBR VIII 106) izlokšnēs.

Daļā Latgales vidienes un dienviddaļas izlokšņu, kā arī dažās Zemgales sēliskajās izlokšnēs izplatīts fonētiskais variants *asmu* ar *es* > *a*: 362 (*asmu* FBR XII 85), 425, 432, 436 (*asmu* FBR XX 144), 439, 440 (*as' as'mu*), 446, 447, 449, 450, 451, 482, 488, 493 (*asmu* Rudzīte 1964: 359, Rudzīte 1972: 138), 495 (arī Rudzīte 1964: 359), 498, 502 (arī Leikuma 1993: 48), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 48), 506 (arī Leikuma 1993: 48; Rudzīte 1964: 359; FBR XII 42), 507 (arī Leikuma 1993: 48).

Variants ar gala patskaņa zudumu *asm* reģistrēts no Preiļiem 439 (*asm* FBR VIII 18).

Lielākajā daļā izlokšņu, izņemot lībiskā dialekta izlokšnes, augšzemnieku dialekta Vidzemes sēliskās izlokšnes un Vidzemes latgaliskās izlokšnes ap Alūksni 465, kā arī Ziemeļlatgalē tagadnes vienskaitļa 1. personas forma ir *esu* vai tās fonētiskie varianti. Forma *esu* var būt jauninājums pēc vienskaitļa 2. personas *esi* parauga (Endzelīns 1951: 717–718), tā izplatīta galvenokārt vidus dialekta izlokšnēs: 14, 19, 20, 24, 26, 27, 32, 34, 35, 39, 41, 43, 46, 47 (arī Rudzīte 1964: 129), 50, 52 (arī Straupeniece 2018: 103), 53 (arī Straupeniece 2018: 103), 54 (Endzelīns 1951: 718; arī Markus-Narvila 2016: 170), 56, 57, 59 (FBR VIII 137; arī Straupeniece 2018: 57, 78, 87, 88, 103 u. c.), 60, 90–93, 95, 96, 100, 109, 115–118, 122, 130, 132 (arī FBR XV 29; arī Rudzīte 1964: 129), 133–136, 138–141, 146 (arī Rudzīte 1964: 129), 148, 149 (arī Rudzīte 1964: 129), 150, 152, 153 (arī FBR XVI 152), 154, 155, 156 (arī Endzelīns 1951: 718), 157–159, 160–163, 164 (arī FBR XII 22), 165, 166, 168 (Endzelīns 1951: 718), 169, 172, 173, 186, 193–195, 197 (arī FBR XV 156), 198, 200, 201, 204, 206–208, 217, 220, 222, 223, 224 (arī Endzelīns 1951: 718), 225, 226, 228, 230–232, 234, 235, 237–240 (*esu* FBR VIII 15), 243–246, 247 (arī FBR XVIII 15), 257 (arī Rudzīte 1964: 129), 262 (arī Daina 2016: 46, 49), 264–265 (arī Rudzīte 1964: 129), 267, 269, 271, 272, 274–281, 283, 384 (*esu* FBR XI 45), 285–291, 292 (arī Endzelīns 1951: 718), 293–295, 298–300, 307, 308, 313, 319, 320, 322, 323, 330, 331, 338, Forma *esu* reģistrēta arī dažās augšzemnieku dialekta sēliskajās izlokšnēs: 324, 326, 346, 352, 354, 359, 364, 367, 371, 503 un atsevišķās Vidzemes latgaliskajās izlokšnēs: 468, 469. Variants *ešu* pierakstīts: 34, 43, 60, 100, 138, 147, 150, 234, 274, 296, 305 (*es:u*), 306, 314 (*es:u*), 320, 323.

Dažviet vidus dialekta izlokšnēs sastopams fonētiskais variants ar reducētu galotnes patskani *es:*: 93, 122, 123, 139, 143, 154, 164, 193, 200, 201, 204, 217, 222, 224, 232, 235, 264, 276, 284, 298, 311, 313, 315, 319, 325, 338, 351, bet variants *es:* pierakstīts: 123, 143, 232 (*es:*), 257, 264 un 267.

Fonētiskais variants ar gala patskaņa zudumu *es* konstatēts vairākās lībiskajās izlokšnēs: 71, 72, 85, 87 (*es* FBR XIV 51), 172, 191, 195, kā arī Zemgalē ap Bausku 230, 235, 236. Pieraksta forma *es:* fiksēta: 17 (*eš*), 23, 72–75, 86.

Latgaliskajās, Zemgales un dažās Vidzemes sēliskajās izlokšnēs izplatīts fonētiskais variants *asu* ar $\epsilon > a$: 348 (arī FBR VIII 91), 353 (arī FBR XVI 55), 355 (*asu* FBR XX 69), 356, 361, 362 (arī FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 92), 365 (arī FBR XIX 108), 366, 368 (FBR XV 186), 369 (arī FBR VII 146), 370, 372, 373, 389, 425, 426 (arī FBR XI 111; Endzelīns 1951: 718), 427, 428, 431 (FBR IV 76), 435 (arī Endzelīns 1951: 718), 436–438, 441, 442 (FBR XVII 67), 443, 445–448, 450 (FBR XIII 34), 451, 452, 454, 475, 476 (arī Endzelīns 1951: 718), 477, 479, 480 (arī Stafeca 2016: 382, 412, 413, 442 u. c.), 481 (arī FBR XII 57), 482–485, 487 (arī FBR X 36), 488 (arī FBR VI 44), 489–491, 492 (arī FBR XIII 56), 493 (arī Rudzīte 1964: 359; Rudzīte 1972: 138), 494, 496, 497, 499–501, 502 (Leikuma 1993: 48), 503, 505–506 (arī Leikuma 1993: 48), 507 (*asu*; arī FBR XII 42; arī Leikuma 1993: 48).

Fonētiskais variants ar gala patskaņa zudumu *as* sastopams dažās Latgales izlokšnēs ap Preiļiem 439: 433, 434 (*as*), 439 (*as*; arī FBR IV 100).

Atsevišķās izlokšnēs konstatēts variants *esu* ar šauru *e*:- 59a (Straupeniece 2018: 41, 54, 100), 114, 129 (*esu*), 150, 257, 396, 452, 462 (*esu*).

Vietumis sēliskajās izlokšnēs pierakstīti varianti ar patskaņa ϵ (*ä* vai *a*) spontānu pagarinājumu (par to sīkāk sk. Endzelīns 1951: 145): 332, 339 (*es:*), 340, 349, 350, 357, 360 (*ä:su*); 328 (*á:su*), 415, 416.

Areālā starp Cirgaļiem 376, Trikātu 273, Lielstraupi 197, Zaubi 320, Pļaviņām 348, Lubānu 417, Balviem 473, Baltinavu 478, Pededzi 464 un Vecclaiceni 386 izplatīta tagadnes vienskaitļa 1. personas forma *ešu* (sal. liet. *asiu*) vai tās fonētiskie varianti. Forma *ešu*, iespējams, ieviesta pēc tāda parauga kā, piemēram, *gulim* 'guļam': vienskaitļa 1. personā *guļu*, tad arī pēc analogijas blakus *esim* darināta vienskaitļa 1. personas forma *ešu* (Endzelīns 1951: 718): 197 (FBR XV 156), 275, 281, 288, 289, 290 (arī Rudzīte 1964: 129), 296, 297, 301, 302 (arī Endzelīns 1951: 718), 303 (Endzelīns 1951: 718), 306, 318 (arī FBR XIV 191), 320, 325–326 (arī FBR XI 20; Endzelīns 1951: 718), 327, 334, 335 (Endzelīns 1951: 718), 336 (arī FBR XVII 90), 337, 341, 342, 348, 375, 376 (arī Endzelīns 1951: 718), 378, 379, 381–383, 384 (arī FBR VIII 47; Endzelīns 1951: 718), 385–388, 390–392, 393 (arī Endzelīns 1951: 718), 394 (arī Balode 2016: 366, 367), 395 (arī Balode 2000: 44), 396, 397 (arī FBR I 6; arī Endzelīns 1951: 718), 398 (arī Endzelīns 1951: 718), 399, 400, 401 (arī FBR V 156), 402 (arī FBR XIX 138; Balode 2016: 303, 304, 310, 348, 403 (arī FBR XIV 191; Endzelīns 1951: 718), 404, 405, 408, 409, 411–413, 416 (arī Endzelīns 1951: 718), 417 (arī FBR XVII 136), 418, 420 (Endzelīns 1951: 718), 421, 428, 462–464, 465 (arī Endzelīns 1951: 718), 466, 469, 470, 471 (arī Endzelīns 1951: 718), 472–474, 478 (arī Endzelīns 1951: 718; Rudzīte 1964: 359). Variants *eš:u* pierakstīts: 296 (*ešu*), 306 (*eš:u*), 320.

Fonētiskais variants *ešu* zināms no Ogres 325, *ešu* no Patkules (Poiša 1999: 142), bet varianti *ešu* un *ešu* konstatēti atsevišķās Vidzemes sēliskajās izlokšnēs, kā arī dažviet citur: 210, 296, 407, 410 (*ešu*), 415 (Poiša 1999: 246), 428, 467 (*ešu*).

Fonētiskie varianti ar uzsvērtā patskaņa pagarinājumu pierakstīti Vidzemes sēliskajās izlokšnēs: variants *e:šu* vai *e:šu* reģistrēts 403 (*e:šu*), 409 (*ešu* FBR IX 153), 412, 414 (*ešu* FBR IX 153), 415 (arī FBR IX 153), 418 (*e:šu* Rudzīte 1964: 359), 419–420 (*e:šu*; arī FBR IX 153), 422–424, 429, 430; variants *ē:šu* pierakstīts 328, 329, 333 (*ē:šu*), 335, 343, 406 (*ē:šu*), 409, 415, 416 (arī FBR IX 153); variants *ē:šu* (vai *ē:šu*) zināms no 405 (Poiša 1999: 166), 417 (Poiša 1999: 195), 421 (Poiša 1999: 224).

Variants ar gala patskaņa zudumu *eš* konstatēts lībiskajā Zlēku 8 izlokšnē, *eš* – sēliskajās 409 (Poiša 1999: 155), 415 (Poiša 1999: 303), 420 (Poiša 1999: 256) un 424 (Poiša 1999: 271), bet *eš* (arī *ē:š*) – sēliskajā Praulienā 420 (arī Poiša 1999: 262).

Dažās Dienvidkurzemes izlokšnēs reģistrēta tagadnes vienskaitļa 1. personas daudzskaitļa forma *esam* vai tās varianti: 30, 31, 42 (*esem*), 113.

Lībiskā dialekta izlokšnēs, kā arī atsevišķās izlokšnēs Vidzemē gar Daugavu un citur izplatīta vispārināta 3. personas forma 1. personas formu vietā. Plaši sastopama 3. personas forma *ir* vai tās varianti. Forma *ir* reģistrēta: 1 (FBR VIII 129), 2, 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 9–11, 13, 18, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64, 66 (FBR XIII 78), 68, 69 (arī FBR VII 29), 70–72, 76, 77, 79–81, 82 (arī FBR V 104), 84, 87 (arī FBR XIV 51), 90 (FBR V 104), 100, 109, 134, 170–172, 174 (arī FBR XIX 92),

(175 FBR XV 71), 176–182, 183 (*i(r̄)*), 184–191, 193–195, 198, 199, 202, 208, 211, 250, 257, 258 (arī FBR XVI 92), 260, 270, 291, 342, 347 un 420 (*ȳr*). Variants *īr* konstatēts Ipiķos 250 (*īr // ir*) un Praulienā 420 (*ī:r*).

Variants *i* izplatīts lībiskā dialekta izloksnēs, kur tas bieži sastopams līdzās formai *ir*: 2 (FBR XVI 125), 3–5, 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 8, 11, 12, 17, 22, 62, 63, 64 (FBR XX 27, 29), 65–71, 74, 75, 77–79, 83–85, 100, 109, 119, 120, 171, 173, 174 (arī FBR XIX 92), 175, 179, 188 (FBR XI 80), 191 (FBR XI 82), 192–196, 249, 251–253, 262 (Daina 2016: 50).

Vairākās Dienvidlatgales izloksnēs pierakstīta forma *iru (jiru)*, kas veidota, 3. personas formai pievienojot 1. personas galotni: 505–506 (*iru*, arī Leikuma 1993: 48), 507 (Leikuma 1993: 48), bet variants *jiru* zināms no 500 (*jiru*), 505–507 (Leikuma 1993: 48).

Atsevišķās Dienvidkurzemes un Dienvidlatgales izloksnēs sastopamas tagadnes vienskaitļa 1. personas formas, kas darinātas no verba *būt* nenoteiksmes celma, pievienojot *-n-* un tematisko verbu galotni *-u*: variants *būnu* reģistrēts: 59, 59a (*būnu* (reti) Straupeniece 2018: 102, 103 (arī *nebūnu, pabūnu*); fonētiskais variants *byunu // bȳnu* konstatēts Nirzā 493 (*byūnu // bȳnu* Rudzīte 1972: 138) un Izvaltā 505 (*byūnu*). Savukārt dažās Latgales austrumu un dienvidu izloksnēs konstatētas formas, kas darinātas no verba *būt* nenoteiksmes celma, pievienojot formantu *-l-* vai *-ŋ-* un tematisko verbu galotni *-u*. Variantu *bȳŋnu* un *bȳŋlu* dažās Latgales izloksnēs reģistrējusi M. Rudzīte (1972: 138). J. Endzelīns izteicis pieņēmumu, ka šīm grūti skaidrojamām 3. personas formām varētu būt arī “sakars ar kondicionāla formām ar *-lu* un prūšu 3. p. “optātīviem” *boūlai, lemlai, turrīlai* u. c. [...] (kam tāpat kā la. formai *zaglu* u. c. ir infinitīva vokālisms). Varētu varbūt iziet no kādas ar imperatīva nozīmi lietotas 3. personas formas ar *-la* no *-le*, kā, piemēram, *lai sajemļa* BW 32638; **jem-le*, [...] u. c. varbūt pēc tādu formu parauga kā **bū-le, *ei-le* [...] blakus infinitīviem *bū-t, *ei-t* (= lei. *eīti*)?? Tā kā nu, piemēram, blakus savienojumam *lai sajemļa* ar tādu pat nozīmi varēja un var lietot arī *lai sajem*, tad pēc tam formu *sajemļa* tāpat kā *sajem* varēja lietot arī indikātīva nozīmē, pēc kam blakus 3. personai *sajemļa* varēja rasties arī pārējās personu formas” (Endzelīns 1951: 789–790). M. Rudzīte, pieļaujot arī morfoloģisku skaidrojumu, izsaka domu, ka *-l-* un *-ŋ-* tagadnes formās varētu būt radies fonētiski, proti, “šais tagadnes formās *l* resp. *ŋ* skaņas pamatā varētu būt *j*. Šādas tagadnes formas laicam vispirms bija radušās div- un vairākjilbju *jo*-celmiem, bet pēc tam radušies jauninājumi arī citu tagadnes celmu formās” (Rudzīte 1964: 363; sk. arī Rudzīte 1972: 135–140; Breidaks 2007 [1977]: 72–78; Leikuma 1993: 53). M. Rudzīte tagadnes formas ar *-ŋ-* ir konstatējusi Nirzā 493, Izvaltā 505 un Naujenē 452 un secinājusi, ka to rašanos izpētīt varēs tad, kad būs sniegts sistemātisks pārskats par augšzemnieku izlokšņu verbu formām (Rudzīte 1972: 139), savukārt A. Breidaks uzskata, ka formas ar *-ŋ-* sākotnēji radušās tādās vārdu formās kā *gluōbŋu > gluōbŋu* (novēršot divu *l* lietojumu), bet vēlāk pēc analogijas pārņemtas arī citos verbos (Breidaks 2007 [1977]: 76–77).

Sporādiski izloksnēs reģistrētas vēl formas: *esmu*^u – Sātiņos 103 (*esmu*^u); *esmu* – Viesienā 411; *ē:smu* – Lubejā 329 (*é:smu*); *ešo // ašo* Baltinavā 478 (FBR XI 138); *ás*ⁿ Daudzesē 351 (FBR XVII 156). Tagadnes 1. personas forma *emu* (?) līdzās *esu* pierakstīta no Tomes 226.

2. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 225b. jaut. Kā loka verbu *būt* tagadnē? *tu esi...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* tagadnes vienskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Vēsturiski slāvu un baltu valodās atematisko darbības vārdu vienskaitļa 2. personas galotne ir beigusies ar **-sēi > *-sie > *-si*, piemēram, la. *esi* un li. *esi* no **esie*, sal. pr. *assei* un sensl. *jesi* (Endzelīns 1951: 704–705; Breidaks 2007: 572).

Forma *esi* kopā ar fonētiskajiem variantiem izplatīta visā Latvijas teritorijā, izņemot lībiskā dialekta izloksnes un atsevišķas izloksnes Ziemeļlatgalē. *esi* ir arī literārās valodas forma (MLLVG 1959: 681; LVG 549, 560). Forma *esi* (vai *esi*) reģistrēta: 14–16, 19–21, 23, 25–33, 35–58, 59 (arī FBR VIII 137; Markus-Narvila 2016: 201, 202; Straupeniece 2018: 42, 93), 60, 61, 89–101, 102 (arī FBR XIII 104), 103–105, 106 (arī FBR XVI 103), 108–112, 114–117, 121, 122, 124–126, 128–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–137, 139–141, 145–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–163, 164 (arī FBR XII 22), 165–169, 186, 188, 193–195, 197, 198, 200, 202, 204–207, 209, 210, 214, 216–219, 221–231, 233, 235, 237, 238–240 (arī FBR XVIII 15), 241, 243, 244, 246, 247 (arī FBR XVIII 15), 255, 256, 259, 261, 262 (arī Daina 2016: 48), 263, 265, 266, 268, 269, 271, 273–304, 306–313, 315–319, 321, 322, 324, 325, 327, 330, 331, 334, 336 (arī FBR XVII 90), 337–339, 342, 344–347, 348 (arī FBR VIII 91), 349, 353 (arī FBR XVII 55), 355 (FBR XX 69), 356, 358, 359, 361, 362 (FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 92), 364, 365 (FBR XIX 108), 367, 368 (FBR XV 186), 369 (arī FBR VII 146), 370, 371, 373, 374, 375 (arī Daina 2016: 59), 376 (arī FBR IV 59), 377–383, 384 (arī FBR VIII 47), 385–392, 394–396, 397 (arī FBR I 6), 398–400, 401 (FBR V 156), 402 (arī FBR XIX 130), 403 (FBR XIV 191), 404–407, 409, 411, 413, 417 (arī FBR XVII 136), 418, 425 (FBR XIII 34), 427, 431 (FBR IV 76), 435, 441, 442 (arī FBR XVII 67), 447–449, 454, 459, 460, 462–472, 475, 476, 479, 480 (Stafecka 2016: 381), 509.

Formai *esi* izloksnēs sastopami vairāki fonētiskie varianti.

Augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs izplatīti fonētiskie varianti ar patskaņa *e* platāku izrunu nekā literārajā valodā. Fonētiskais variants *esi* ar pusplatu patskani *e* konstatēts 352, 388, 436 un 454; variants *esi* ar platu patskani *e* pierakstīts: 245, 352, 372, 388, 410, 428, 436, 454, 469. Fonētiskais variants ar saknes *e > e > a* sastopams Latgalē. Variants *asi* konstatēts 447, 480, 481 (arī FBR XII 57), 482, 485–487, 488 (arī FBR VI 44), 492, 493 (*asy*), 495, 496, 498 (*as'i*), 499, 511; variants *asi* zināms no Skaistas 507 (Leikuma 1993: 48).

Vairākās sēliskajās izloksnēs sastopami fonētiskie varianti ar saknes patskaņa *e* kvantitātes maiņu. Fonētiskais variants *esi* ar pusgaru patskani *e* konstatēts augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 326, 328, 329, 332, 333, 340, 341, 343, 350, 354, 355, 357, 366, 403 (arī Rudzīte 1964: 359), 408, 409, 412, 414–416, 419–424, 428–432; variants *esi* reģistrēts Daudzesē 351, *esi* konstatēts 360, 415 (*es'i*) un 428; variants *esi* fiksēts 328, 332, 333, 335, 343 (*es:i*), 350 (*es:i*), 351 (*es:i* FBR XVII 156),

403, 409 (FBR IX 153), 412 (*é:si*), 414–415 (FBR IX 153), 416 (FBR IX 153), 420 (arī FBR IX 153; arī FBR VI 112), 422 (*é:si*); variants *ū:si* zināms no Saukas 360.

Daudzās vidus dialekta un augšzemnieku dialekta Vidzemes sēliskajās izloksnēs sastopami fonētiskie varianti ar līdzskaņa *s* kvantitātes maiņu. Fonētiskais variants *es:i* ar pusgaru vai garu līdzskani *s*: (vai *ṣ*) konstatēts 34, 43, 98 (*es:i*), 113, 138 (*eṣi*), 234, 242, 248, 267, 272 (*eṣi*), 305, 314, 320; variants *es:i* reģistrēts 88, 104, 105 (*es:i*), 123, 127, 143, 144 (*es:i*), 203, 210–213, 215 (*es:i*), 220, 257, 264, 375 (*eṣi*).

Fonētiskais variants *es'i* ar līdzskaņa *s* kvalitātes maiņu, t. i., palatalizāciju (*es'i*) izplatīts Latgalē un dažviet citur: 401, 425–427, 438, 440, 443–445, 450–452, 471, 473, 474, 476, 478, 479, 480 (*es'i*, arī Stafecka 2016: 415), 482–484, 487 (FBR X 36), 489–491, 494, 497, 500, 502 (arī Leikuma 1993: 48), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 48), 506 (FBR XII 42; arī Leikuma 1993: 48), 507 (FBR XII 42; arī Leikuma 1993: 48).

Vairākās lībiskā, vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs sastopami galotnes patskaņa fonētiskie varianti:

- ar pārīsu gala patskani *es'i*: 31, 49 (*esi*), 55, 58, 59 (Markus-Narvila 2016: 201, 202), 61, 93, 103, 110, 115, 121, 122, 126, 137, 139, 154, 168, 186, 193, 200, 204, 217, 221, 222, 224, 227, 235, 276, 284, 298, 311, 313, 315, 319, 321, 324, 325, 338, 339, 345, 381, 417;
- ar gala patskaņa zudumu *es* (vai *eṣ*) – lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī vairākās izloksnēs ap Vecsauli 236, Skrīveriem 345 un Preiļiem 439: 7 (*eṣ* (jaun.p.) Vēvere 2016: 216), 71, 72–74, 75 (*es*: Rudzīte 1964: 232), 84–86, 159, 188, 195, 201, 208, 230, 236, 324, 345 (FBR VIII 106), 436 (FBR XX 144);
- ar līdzskaņa *s* palatalizāciju *es'*, kas liecina par galotnes patskaņa *i* zudumu (< *esi*), reģistrēts 426 (FBR XI 111), 433, 434, 437, 439 (arī FBR VIII 18; FBR IV 100), 446, 447, 501, 507 (Leikuma 1993: 48).

Lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī Kalnciemā 134 un Vietalvā 342 vienskaitļa 2. personas formu vietā vispārināta 3. personas forma *ir* vai tās fonētiskais variants *i*. Forma *ir* reģistrēta: 1 (FBR VIII 129), 2, 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 9–11, 13, 18, 29, 63 (arī Rudzīte 1964: 232), 64, 66 (*ir* FBR XIII 78), 68, 69 (arī FBR VII 29), 70–72, 75 (Rudzīte 1964: 232), 76–81, 82 (arī FBR V 104), 84, 87 (arī FBR XIV 51), 90 (FBR V 104), 119, 134, 170–172, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176–181, 182 (*i(r)*), 183–185, 187, 191, 194, 195, 198, 199, 202 (*ir*), 208, 250, 257, 258 (arī FBR XVI 92), 260, 264, 270, 342 (*i:r* // *ī:r*).

Fonētisko variantu *i* lieto lībiskā dialekta izloksnēs līdzās formai *ir*: 2 (FBR XVI 125), 3–5, 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 8, 11, 12, 17, 22, 62, 63 (arī Rudzīte 1964: 232), 64 (FBR XX 27, 29), 65–71, 74, 75 (arī Rudzīte 1964: 232), 77–79, 83 (*tu i šijē istabe*), 84, 85, 119, 120, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175, 179, 188 (FBR XI 80), 191 (FBR XI 82), 192, 194, 195, 196 (arī Rudzīte 1961: 232), 249, 251–253.

Atsevišķās Ziemeļlatgales izloksnēs tagadnes vienskaitļa 2. personas forma ir *eši* (par formas *ešu* cilmi sk. 1. kartes komentārā), kas varētu būt jauninājums pēc analogijas ar *ešu*: 471 (*ešy*), 474, 478 (arī Rudzīte 1964: 359). FBR XI 138 no Baltinavas 478 dota forma *eše*, *aše*.

Atsevišķās izloksnēs Latgalē pierakstīta tagadnes vienskaitļa 2. personas forma *esmi* respektīvi *asmy*: Dricēnos 482 (*as'mi*), Nirzā 493 (*asmy* Rudzīte 1964: 359). Šī forma varētu būt jauninājums.

No Izvaltas 505 zināma forma *byūņ*, kas darināta no darbības vārda nenoteiksmes celma, pievienojot formantu *-ŋ-* (par formu ar *-ŋ-* cilmi un lietojumu sk. 1. karti un komentāru), tā varētu būt daudzkārtējā tagadne.

3. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 225c. jaut. Kā loka verbu *būt* tagadnē? *viņš, viņa / viņi ir...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* tagadnes 3. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Vēsturiski 3. personas forma *ir* cēlusies no veca substantīva *īra* (li. *yrà*) ar nozīmi 'esme'. Vēlāk **īra* > *ir* ar saīsinātu *i* tautosillabiska *r* priekšā (Endzelīns 1951: 718; Braidaks 2007: 573).

Forma *ir* kopā ar fonētiskajiem variantiem izplatīta visā Latvijas teritorijā, izņemot dažas Latgales un Zemgales sēliskās izloksnes. Tā ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 682; LVG 549, 560) un izloksnēs reģistrēta: 1 (FBR VIII 129), 2 (arī Vēvere 2016: 233, 259–260), 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 8 (Vēvere 2016: 262), 9–11, 13–16, 18–21, 23–53, 54 (arī Markus-Narvila 2016: 96, 102, 104, 113, 126, 144, 162, 164), 55, 56 (arī FBR IX 109), 57 (arī FBR IX 109), 58, 59 (arī Markus-Narvila 2016: 96, 103–104, 108–110, 176, 179; Straupeniece 2018: 94–95, 103), 60, 61 (arī FBR IX 109), 63 (arī Vēvere 2016: 233), 64, 66 (FBR XIII 78; Vēvere 2016: 216–217, 232, 246–254), 68, 69 (arī FBR VII 29), 70–72, 76–82, 84, 86, 87 (arī FBR XIV 51), 88–90, 92–101, 102 (arī FBR XIII 104), 103–105, 106 (arī FBR XVI 103), 107–118, 121–131, 132 (retāk), 133–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–163, 164 (arī FBR XII 22), 165–172, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176–191, 193–195, 197–237, 238–240 (FBR XVIII 15), 241–246, 247 (arī FBR XVIII 15), 248, 250, 254–257, 258 (arī FBR XVI 92), 259–261, 262 (arī Daina 2016: 45–48, 51, 54, 56), 263–283, 284 (arī FBR XI 45), 285–325 (arī FBR XI 20), 326 (arī FBR XIV 128), 327, 330–333, 336 (arī FBR XVII 90), 337–343, 345, 346, 347 (arī FBR VIII 97), 348 (arī FBR VIII 91), 349–351, 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (arī FBR XX 69), 356–359, 361, 362 (FBR XII 85), 363, 364, 365 (FBR XIX 108), 366, 367, 369–374, 375 (arī Daina 2016: 59–61, 63, 66–67), 376 (arī FBR IV 59), 377–383, 384 (arī FBR VIII 47), 385–387, 389–393, 394 (arī Balode 2016: 366–367), 395, 396, 397 (arī FBR I 6), 398–400, 401 (arī FBR V 156), 402 (arī FBR XIX 130; Balode 2016: 299, 306, 309, 312, 323, 326, 336–338, 341–342, 344, 347, 353, 356–358, 360–366), 403 (arī FBR XIV 191), 404–408, 409 (arī FBR IX 153), 410–413, 414–416 (FBR IX 153), 417 (retāks; arī FBR XVII 136), 418, 419–420 (arī FBR IX 153), 421–430, 431 (FBR IV 76), 432, 433–437, 439, 440, 442, 443, 446, 447, 449, 452, 453, 459, 462–471, 472 (arī Balode 2016: 368), 473–475, 478, 479, 480 (Stafecka 2016: 377–380, 415, 417,

420, 457), 483, 484, 486, 489, 491, 494, 498, 500, 501, 502 (Leikuma 1993: 48), 503, 505–507 (Leikuma 1993: 48).

Formai *ir* izloksnēs ir vairāki fonētiskie varianti.

Fonētiskais variants ar pusgaru vai garu patskani *i*: vai *ī* (pierakstos *i:r*, *ī:r*) sastopams augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 328, 329, 335, 344, 345 (*īr* FBR VIII 106), 350, 351, 406 (Poiša 1999: 184), 408 (Poiša 1999: 128), 414 (Poiša 1999: 296), 418 (Rudzīte 1964: 359), 419 (*i:r*), 420, 424 (Poiša 1999: 272).

Fonētiskais variants ar *i > y* (*yr*) konstatēts vairākās Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 409 (FBR IX 153), 414 (FBR IX 153; Poiša 1999: 291), 415 (Poiša 1999: 257; arī FBR IX 153), 416 (FBR IX 153), 417 (Poiša 1999: 198, 209), 419 (FBR IX 153), 420 (arī FBR IX 153, 430). Šajā areālā sastopams arī variants *i > y*: (*y:r*): 405 (Poiša 1999: 166), 415, 416 (*y:r*), 421 (Poiša 1999: 222), 424 (Poiša 1999: 273), bet ārpus šī areāla tas reģistrēts no Liepupes 187 (*īr* FBR VIII 60) un Lādes 188 (*īr* FBR XI 67), kur šis *īr* varētu būt radies no *ira* (Endzelīns 1951: 718).

Fonētisko variantu *i* ar līdzskaņa *r* zudumu lieto lībiskā dialekta izloksnēs, vairākās vidus dialekta izloksnēs un atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 1, 2 (FBR XVI 125; Vēvere 2016: 233, 256, 257 u. c.), 3–5, 6 (FBR XX 55), 7 (arī Vēvere 2016: 261; FBR XX 55), 8, 11, 12, 15, 17, 22, 26, 29, 31, 33, 39, 46, 54 (arī Markus-Narvila 2016: 150, 158, 164, 170, 175 u. c.), 59 (Markus-Narvila 2016: 104, 110, 177, 179, 184, 194, 207 u. c.), 61, 62, 63 (arī Rudzīte 1964: 232; Dravniece 2008: 21; Vēvere 2016: 234), 64 (FBR XX 27, 29), 65–68, 69 (arī Vēvere 2016: 235, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254), 70–74, 75 (arī Rudzīte 1964: 232), 76–79, 83–86, 98, 102, 106 (arī FBR XVI 103), 119, 120, 122, 136, 138, 139, 145, 148, 153 (FBR XVI 152), 163, 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175, 179, 188 (FBR XI 80), 191 (FBR XI 82), 192–195, 196 (arī Rudzīte 1964: 232), 205, 210, 216, 225, 249, 251–253, 262 (arī Daina 2016: 48, 49, 50, 52, 54, 55, 57 u. c.), 295, 312, 320, 334, 351 (FBR XVII 156), 355 (FBR XX 69), 360, 365 (FBR XIX 108), 375 (arī Daina 2016: 58, 59, 66 u. c.), 394 (Balode 2016: 368), 415, 416 (arī Poiša 1999: 131), 419–420, 435.

Daudzās augšzemnieku dialekta izloksnēs un atsevišķās vidus dialekta izloksnēs saglabāta fonētiski seniskāka tagadnes 3. personas forma *ira*, kas vēl nav zaudējusi galotni *-a*: 59, 59a (Straupeniece 2018: 104), 101 (arī Endzelīns 1951: 718; Rudzīte 1964: 129), 106 (arī FBR XVI 103), 132 (arī FBR XV 29; Endzelīns 1951: 718; Rudzīte 1964: 129), 138, 147, 148, 153 (FBR XVI 152), 165 (*ira*), 225, 281, 308, 318 (FBR XIV 191), 323, 326 (reti), 329, 336 (FBR XVII 90), 342, 352, 353, 359, 365 (FBR XIX 108), 366, 372, 375 (Daina 2016: 62), 388, 391, 392, 394 (Balode 2016: 366), 395–397, 402 (Balode 2016: 311, 315, 331 u. c.), 403 (FBR XIV 191), 406, 408, 415, 417 (arī FBR XVII 136), 421, 442, 454, 471, 475, 491, 502 (arī Leikuma 1993: 48), 504, 505 (arī Leikuma 1993: 48), 506 (arī Leikuma 1993: 48), 507 (Leikuma 1993: 48), 509. Fonētiskais variants *i:ar* (vai *īra*) ar pusgaru vai garu patskani *i*: (vai *ī*) konstatēts sēliskajās izloksnēs: 342, 351 (*īra* FBR XVII 156), 408 (*i:r* Poiša 1999: 112), 409 (*i:ra* Poiša 1999: 146), 415 (Poiša 1999: 235), 417 (*i:r* Poiša 1999: 209), 420 (*i:r* Poiša 1999: 257); variants *yra* (vai *y:ra*) ar *i > i*: *> y*: vai *y:* pierakstīts: 405 (*y:ra* Poiša 1999: 164), 414 (*y:ra* Poiša 1999: 290), 416 (*yra*; arī Poiša 1999: 134), 420 (*y:ra* Poiša 1999: 258), 421.

ir(a) vietā pēc *nevaid* respektīvi *navaid* parauga Dienvidkurzemē un atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs lieto jauninājumu *iraid* vai tā variantus. Forma *iraid* konstatēta: 58 (Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 129), 88 (Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 129), 323, 417 (*iraida* FBR XVII 136), 432 (*iraida*), 480 (*iraida* Stafecka 2016: 446), 502 (Leikuma 1993: 48), 505–507 (arī Leikuma 1993: 48). Variants *irād*, kas laikam ir jauninājums pēc *nevaid* parauga vēl no tā laika, kad *-ā* formā **īrā* vēl nebija saīsinājies, reģistrēts: 53 (Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 129), 54 (*irād*; arī Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 129), 56–57 (FBR IX 109), 59 (FBR VIII 137), 61 (FBR IX 109; Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 129).

irād vietā *irā* runā: 54, 56–57 (FBR IX 109), 59 (Straupeniece 2018: 95, 97, 104; Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 130), 61 (FBR IX 109), 323, 384 (FBR VIII 47), 385, 478 (*irā* Rudzīte 1964: 359), 480 (arī Stafecka 2016: 380, 381, 390, 394, 396, 399, 402, 403, 405, 407, 416, 417, 420, 422, 430, 438, 447, 451), 482, 490.

Savukārt pēc atgriezeniskās (sinonīmās) *nevaid* blakus formas *nevaids* atsevišķās Dienvidkurzemes izloksnēs sastop formu *iraidās*: 56–57 (*iraidās* FBR IX 109), 59 (reti, Straupeniece 2018: 104), 61 (FBR IX 109), 91 (Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 129).

iraid un *nevaid* vietā varbūt svārstīšanās dēļ starp *duod* un *duon* u. c. (Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 130) runā *iran*: 168 (*irain* Endzelīns 1951: 719; Rudzīte 1964: 130), 350 (*i:ràn*), 351 (*iran* FBR XVII 156), 353 (FBR XVI 55). Atgriezeniskā forma *irainās* reģistrēta: 159 (*irainās* Endzelīns 1951: 719), 351 (*iranas* FBR XVII 156), 353 (*iranās* FBR XVI 159).

Visai plaši Latgales un Zemgales sēliskajās izloksnēs lieto formu *jir(a)*, kas varētu būt abstrahēta no **ne-j-ir*, tādējādi novēršot hiātu (Endzelīns 1951: 236–237; 719 vai arī augšzemnieku izlokšņu lielā daļā *j* mēdz piespraust *i* un *e* priekšā gan vārda, gan zilbes sākumā starp patskaņiem (Rudzīte 1964: 311): 362 (FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 92), 365 (FBR XIX 108), 366 (*jier*), 369 (FBR VII 146), 370, 425 (FBR XIII 34), 426 (FBR XI 111), 435–438, 439 (FBR VIII 18; FBR IV 100), 441, 442 (FBR XVII 67), 444, 445 (*(j)ir*), 446, 448, 449, 450, 451, 454, 455, 476, 477, 478 (FBR XI 138), 481 (FBR XII 57; Endzelīns 1951: 719), 485, 487 (FBR X 36; Endzelīns 1951: 719), 488 (FBR VI 44), 490, 496, 499, 502 (Leikuma 1993: 48), 503, 504, 505 (Leikuma 1993: 48), 506–507 (arī Leikuma 1993: 48; FBR XII 42), 511.

Variants *jira* ar saglabātu gala patskani *-a* reģistrēts vairākās minētā areāla izloksnēs: 362 (FBR XII 85), 363, 365 (FBR XIX 108), 435, 436 (FBR XX 144), 438, 442 (FBR XVII 67), 445, 446, 451, 454, 481 (FBR XII 57), 485, 490–491, 495, 502 (Leikuma 1993: 48), 505–507 (Leikuma 1993: 48), bet variants *jirā* zināms no 476, 487 (FBR X 36) un 490.

Forma *jer*, kas varbūt kontaminēta no *je* (laikam aizgūta no slāvu valodām) un *ir* vai radusies blakus *je* svārstīšanās dēļ starp *ir* un *i* (Endzelīns 1951: 719), reģistrēta vairākās Zemgales sēliskajās un Austrumlatgales izloksnēs: 368 (FBR XV 186; Endzelīns 1951: 719), 369 (FBR VII 146; Endzelīns 1951: 719), 370, 481 (arī FBR XII 57; Endzelīns 1951: 719), 487 (arī FBR X 36; Endzelīns 1951: 719), 488 (arī FBR VI 44), 492 (FBR XIII 56; Endzelīns 1951: 719), 493 (arī Rudzīte 1964: 359), 497, 511.

Variants *jera* zināms no 368 (FBR XV 186), 481 (FBR XII 57: Endzelīns 1951: 719), 492 (FBR XIII 56; Endzelīns 1951: 719), bet *jerā* – no Zvirgzdenes 487 (FBR X 36; Endzelīns 1951: 719).

Tagadnes 3. personas forma *būn* (vai *byun*) reģistrēta no 59, 59a (*būn* Straupeniece 2018: 104, līdzās arī formas *nebūn*, *pabūn*, *izbūn*), 446, 451 (*byūn*) un 505, tā darināta no darbības vārda *būt* nenoteiksmes celma, pievienojot *-n-* vai *-ŋ-* (par formu ar *-ŋ-* vai *-l-* cilmi un izplatību sk. 1. kartes komentāru).

Sporādiski galvenokārt no rakstu avotiem zināmas vēl šādas darbības vārda *būt* tagadnes 3. personas formas: *ji* Neretā 365 (*ji* FBR FBR XIX 108); *yr* Praulienā 420 (FBR VI 112); *iraidenās* (Endzelīns 1951: 719); *iraiden* Viļakā 471; *iraidan* Baltinavā 478 (Rudzīte 1964: 359); *irādana* Sakstagalā 483; *iraidana* Nautrēnos 480 (Stafecka 2016: 449); *iraidina* Izvaltā 505; *jiraiide* // *jiraidēs* Biržos 362 (*jiraiide* // *jiraidēs* FBR XII 85); *jeraidana* Pildā 492 (FBR XIII 46; Endzelīns 1951: 719); *jirāida* // *irāidyna* // *jirāidina* 502 (Leikuma 1993: 48) un 505–507 (Leikuma 1993: 48).

4. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 225d. jaut. Kā loka verbu *būt* tagadnē? *mēs ģsam, esim, ir...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Vidusdialekta izloksnēs un daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu tagadnes daudzskaitļa 1. personā lieto formu *ģsam* vai tās fonētiskos variantus. Tā ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 559). Vēsturiski aiz galotnes *-m* varētu būt zudusi *-i*, *-e* vai *-a* skaņa. Savukārt šīs beigu skaņas radušās no citām skaņām: *-i* < **-ie* < **-ei* vai **-en*; *-e* < **-ē*; *-a* < **-ā* tā, ka senā galotne bijusi **-mei*, **-men*, **-mē*, **-mā* (Endzelīns 1951: 712; Breidaks 2007: 573).

Forma *ģsam* izloksnēs reģistrēta: 8, 9, 14, 16, 17, 19–41, 43–54, 56 (arī FBR IX 109), 57 (FBR IX 109), 58, 59 (arī FBR VIII 137; Markus-Narvila 2016: 201–203; Straupeniece 2018: 54), 60, 61 (FBR 109), 71–74, 84–86, 88–104, 106, 108–110, 112–115, 117, 118, 121–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–137, 139–151, 153 (arī FBR XVI 152), 154–163, 164 (arī FBR XII 22), 165, 166, 168, 169, 172, 193–195, 197, 200–211, 214, 216–222, 224–235, 237, 238–240 (arī FBR XVIII 15), 241–246, 247 (arī FBR XVIII 15), 248, 254–257, 259, 261, 262 (arī Daina 2016: 54), 263, 264, 266–280, 282–298, 300–313, 315–317, 319–323, 325–326 (arī FBR XI 20), 327, 330, 331, 336, 338, 339, 341, 346–349, 356, 358, 359, 366, 367, 371–374, 376 (FBR IV 59), 377–380, 382, 383, 387, 388, 398, 404, 406–411, 413, 415, 417, 423, 424, 428, 429, 437, 442, 453, 455, 459, 464, 467, 468, 509.

Formai *ģsam* izloksnēs ir vairāki fonētiskie varianti. Vairākās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs sastopamas formas ar pusgaru vai garu saknes patskani *ģ*: vai *ģ̄*: (*ģ̄:sam*): 340 (*ģ̄:sām*), 351, 354, 355, 357 (*ģ̄:sām*), bet variants *ģsam* konstatēts 332, 333 (*ģ̄:sam*), 343, 350 (*ģ̄:sām*), 409 (FBR IX 153), 422.

Fonētiskais variants *asam* ar saknes patskaņa *ģ* > *a* izplatīts augšzemnieku dialekta izloksnēs: 329, 334, 348 (arī FBR VIII 91), 351, 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (FBR XX 69), 356, 357, 361, 362 (FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 92), 365 (FBR XIX 108), 368 (FBR XV 186), 369 (arī FBR VII 146), 370, 389, 403 (arī FBR XIV 191), 414–416, 418, 419, 420 (FBR VI 112), 421, 425 (arī FBR XIII 34), 426 (arī FBR XI 111), 428, 431 (FBR IV 76), 432–435, 436 (arī XX 144), 437, 438, 439 (arī FBR IV 100), 441, 442 (FBR XVII 67), 443–447, 449, 350, 451, 452, 454, 459, 475, 476, 481 (arī FBR XII 57), 486, 487 (FBR X 36), 488 (arī FBR VI 44), 491, 495, 497, 498, 500, 501, 502 (Leikuma 1993: 48), 503, 505 (arī Leikuma 1993: 48), 506 (Leikuma 1993: 48; FBR XII 42), 507 (Leikuma 1993: 48), 509.

Fonētiskais variants *asam* reģistrēts daudzās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 329, 354, 355, 357, 409, 414–416, 418 (Rudzīte 1964: 359), 419, 420, bet pieraksts *āsam* zināms no Saukas 360. Variants *āsam* sastopams 329 (*ā:sām*), 351 (*āsam* FBR XVII 156), 409 (FBR IX 153), 414–415 (FBR IX 153), 419 (FBR IX 153), 420 (*ā:sām*, arī FBR IX 153).

Fonētiskais variants *esam* ar šauru saknes patskani *e* sastopams vairākās Zemgales un Vidzemes izloksnēs: 59 (Straupeniece 2018: 104), 105, 138, 152, 167, 188, 212, 213, 236, 265, 281, 299, 314, 324, 364, 381, 384 (arī FBR VIII 47), 385, 390–393, 394 (arī Balode 2016: 366), 395 (arī Balode 2000: 44), 396, 397 (arī FBR I 6), 399, 400, 401 (arī FBR V 156), 402 (arī FBR XIX 130; Balode 2016: 321), 405, 428, 430, 462, 463, 465, 466, 469–470, 472, 473.

Fonētiskais variants ar pusplatu saknes patskani *ģ* (*ģsām*) konstatēts 273, 318, 337, 383, 386.

Daļā augšzemnieku dialekta Vidzemes sēlisko izlokšņu lietota forma *ēsēm* (ar *ēs-* < *es-*) vai citi varianti. Minētā forma varētu būt izskaidrojama morfoloģiski un radusies blakus vienskaitļa 1. personas formai *ešu* pēc pagātnes formu *nešu*: *nesēm*, *nesēt* parauga (Endzelīns 1951: 718). Forma *ēsēm* reģistrēta 328, 329, 335, 342, 409 (FBR IX 153), 412, 414–415 (FBR IX 153), 416 (arī FBR IX 153), 419 (FBR IX 153; Endzelīns 1951: 718), 420 (arī FBR IX 153); variants *esēm* zināms no 328, 415 (*es'ēm*), 418 (*e:sēm* Rudzīte 1964: 359), 430; *ģsēm* konstatēts 276, 344, 345 (arī FBR VIII 106), 415, 416, 417 (FBR XVII 136).

Vairākās Vidzemes vidienes izloksnēs ap Smilteni 290 un Palsmani 381, Dienvidkurzemē ap Bārtu 54 un Kursīšiem 110, kā arī dažviet citur tagadnes daudzskaitļa 1. personas forma ir *esim*, kas darināta pēc tāda parauga kā, piemēram, *gulim* 'gulām'. Forma *esim* reģistrēta: 25–26 (Endzelīns 1951: 718), 52 (Rudzīte 1964: 130), 53 (Endzelīns 1951: 718), 55–57 (arī FBR IX 109), 58 (Endzelīns 1951: 718), 59 (FBR VIII 137; Endzelīns 1951: 718; Straupeniece 2018: 104;), 61 (arī FBR IX 109), 88 (Endzelīns 1951: 718), 103, 106 (arī FBR XVI 103; Endzelīns 1951: 718), 107, 109–111, 113 (Endzelīns 1951: 718), 116 (arī Rudzīte 1964: 130), 118 (Endzelīns 1951: 718), 289, 290 (arī Endzelīns 1951: 718), 296 (arī Rudzīte 1964: 130), 375, 376 (arī Endzelīns 1951: 718), 378, 381, 426 (FBR XI 111), 439 (FBR II 100; FBR VIII 18), 479, 483; variants *asim* ar *e* > *ģ* > *a* zināms no Preiļiem 439 (*asim* FBR VIII 18).

Atevišķās izloksnēs ap Alūksni 465 un Baltinavu 478 konstatēta tagadnes daudzskaitļa 1. persona forma *ešam*, kas darināta pēc *ešu* parauga: 376, 464, 471,

472, 474, 478 (FBR XI 138; Rudzīte 1964: 359). Baltinavā 478 fiksēts arī variants *ašam* (FBR XI 138).

Latgalē, kā arī atsevišķās sēliskajās izloksnēs tagadnes daudzskaitļa 1. personā lietota *ā*-celmu galotne *-om*. Forma *asom* reģistrēta: 356, 427, 438–440, 444, 448, 450, 452, 477, 479, 480 (arī Stafecka 2016: 408, 415, 418), 482–487, 489, 490, 492 (FBR XII 56), 493 (arī Rudzīte 1964: 359), 494, 496, 499, 502 (arī Rudzīte 1964: 360; Leikuma 1993: 48;), 504, 505 (*asòm*, arī Leikuma 1993: 48), 506 (Leikuma 1993: 48), 507 (*asòm*, arī Leikuma 1993: 48; Rudzīte 1964: 360; FBR XII 42), 511; variants *esom* pierakstīts no Skrīveriem 345 (*esom* FBR VIII 106), bet *a:som* – no Vējavas 328 (*a:'sòm*).

Lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī dažviet citur tagadnes daudzskaitļa 1. personas formu vietā lieto vispārinātu 3. personas formu *ir*. Tā reģistrēta: 1 (FBR VIII 129), 2, 6 (FBR XX 55), 7, 9 (*i(r)*), 10, 11, 13, 15, 17, 18, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64, 66 (FBR XIII 78), 68, 69 (arī FBR VII 29), 70, 71, 76–81, 82 (arī FBR V 104), 83, 84, 87 (arī FBR XIV 51), 90 (FBR V 104), 134, 171, 172, 174 (arī FBR XIV 51), 175 (FBR XV 71), 176–190, 192–195, 198, 199, 202, 208 (*i(r̄)*), 250, 257, 258 (arī FBR XVI 92), 260, 264 (*i(r̄)*), 270; fonētiskais variants *i:r* konstatēts sēliskajā Vietalvā 342 (*i:'r*).

Fonētiskais variants *ir* > *i* izplatīts lībiskā dialekta izloksnēs: 2 (FBR XVI 125; Vēvere 2016: 257, 260), 3–5, 6 (FBR XX 55), 7, 8, 11, 12, 22, 62, 63, 64 (FBR XX 27, 29), 65–68, 69 (arī Vēvere 2016: 246), 70, 71, 74, 75, 77–79, 84, 85, 119, 120, 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175, 188 (FBR XI 80), 191 (FBR XI 82), 193–196, 249, 251–253, 291 (reti).

Sporādiski izloksnēs konstatētas vēl citas formas: *esmam*, kas darināta pēc vienskaitļa 1. personas *esmu* parauga un reģistrēta Augstkalnē 164 (*esmam* FBR XII 22; Endzelīns 1951: 718); *asmam* – Skaistā 507 Leikuma 1993: 48); *asmom* – Nirzā 493 (Endzelīns 1951: 718; Rudzīte 1964: 359). Forma *iròm* pierakstīta Aulejā 502, *būnam* – Rucavā 59 (reti, Straupeniece 2018: 105); *byūṅām* konstatēta Izvaltā 505.

5. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 225e. jaut. Kā loka verbu *būt* tagadnē? *jūs esat, esit, ir...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Daļā vidus dialekta izlokšņu un daudzās augšzemnieku dialekta izloksnēs tagadnes daudzskaitļa 2. personā lieto formu *esat* vai tās fonētiskos variantus. Forma *esat* ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 560). Vēsturiski konjugācijas galotne bijusi *-ta* < **-tā*, **-te* < **-tē*, sal. izloksnēs *eīta* un *ait'ā* < **eitē* (Endzelīns 1951: 714; Braidaks 2007: 573).

Izloksnēs tā reģistrēta: 14, 16, 19–21, 23, 24, 26–40, 42–44, 46–54, 56 (arī FBR IX 109), 57 (FBR IX 109), 58, 59 (arī FBR VIII 137; Straupeniece 2018: 105), 60, 61 (FBR IX 109), 71–74, 84, 86, 88–98, 100, 101, 102 (arī FBR XIII 104),

103, 108–118, 121–129, 132 (arī FBR XV 29), 133–138, 141, 142, 146–151, 153 (arī FBR XVI 152), 154–156, 161–166, 168, 186, 193–195, 197, 201–203, 205–210, 213–220, 224, 226–229, 233, 235, 242, 243, 248, 254–257, 259, 261–264, 266, 268, 269, 271–280, 282, 283, 285–290, 292, 293, 295–298, 301–313, 315–317, 319, 322–324, 325 (arī FBR XI 20), 326 (FBR XI 20), 327, 336 (FBR XVII 90), 339, 351–355, 358, 374, 375, 376 (arī FBR IV 59), 377, 379, 380, 383, 384, 387, 388, 404, 407, 408, 410, 415, 441, 468, 506, 509.

Formai *esat* izloksnēs ir vairāki fonētiskie varianti. Augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs sastopams variants (*ē:sat*) ar pusgaru saknes patskani *ē*: Tas fiksēts: Viskāļos 339, Krustpilī 357, bet variants *ē:sāt* konstatēts Sēlpilī 355 (*ē:sāt*).

Fonētiskais variants *asat* ar saknes patskaņa *ē* > *a* arī izplatīts augšzemnieku dialekta izloksnēs: 369 (arī FBR VII 146), 426 (FBR XI 111), 432, 439 (FBR VIII 18), 447, 452, 475, 476, 481 (*asat*; arī FBR XII 57), 487 (FBR X 36), 488 (arī FBR VI 44), 494, 496–499, 506 (FBR XII 42), 507.

Fonētiskais variants *a:sat* ar pusgaru vai garu saknes patskani *a*: vai *ā* sastopams atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 360 (*ā:sat*), 409 (*ásat* FBR IX 153), 414–416 (*ásat* FBR IX 153), 419–420 (*ásat* FBR IX 153); variants *a:sāt* zināms no Sēlpils 355.

Fonētiskais variants *esat* ar šauru saknes patskani *e* konstatēts vairākās izloksnēs, kompaktu izplatības areālu neveidojot: 17, 25, 41, 45, 104, 145, 158, 167, 188, 211, 212, 244, 265, 314, 320, 359, 378, 384 (FBR VIII 47), 385, 391 (arī FBR XIX 130), 393, 395, 396, 400, 401, 462, 473, 475; variants *ēsat* ar pusplatu saknes patskani *ē* konstatēts: 318, 383, 386, bet variants *ē:sat* pierakstīts 350, 360, 409 (FBR IX 153).

Dažās lībiskajās izloksnēs, vidus izloksnēs Zemgalē, it īpaši ap Vecsauli 236, Vidzemes sēliskajās izloksnēs un dažviet citur ir notikuši morfoloģiski pārveidojumi, kā rezultātā izveidojusies forma *esiet* ar imperatīva daudzskaitļa 2. personas izskaņu *-iet*, kura vēlāk ieguvusi arī indikatīva nozīmi formu ar *-at* ietekmē (Endzelīns 1951: 845; Rudzīte 1964: 362): 19, 26, 84, 85, 99, 121, 127, 130, 136–140, 143, 144, 148, 149 (Rudzīte 1964: 130), 152, 153 (FBR XVI 152), 157–160, 164, 165, 169, 172, 200, 204, 213, 216, 217, 221–225, 230–234, 236–240 (arī FBR XVIII 15), 241, 242, 245, 246, 247 (FBR XVIII 15), 281, 289, 305, 318 (FBR XIV 191), 321, 326, 330, 331, 334, 336 (arī FBR XVII 90), 337, 338, 341, 344, 346, 347, 348 (FBR VIII 91), 349, 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (FBR XX 69), 361, 364, 381, 382, 398, 399, 403 (FBR XIV 191), 405, 406, 408, 409, 411, 413, 417, 418, 421, 423, 424, 429, 430, 431 (FBR IV 76), kā arī 382.

Atsevišķās izloksnēs reģistrēts fonētiskais variants *esiet* ar platu saknes patskani *ē*: 74, 75 (Rudzīte 1964: 237), 122, 132 (arī FBR XV 29), 166, 348, 388, 415.

Fonētiskais variants *e:siet* (vai *ēsiet*) ar pusgaru, garu vai pārgaru saknes patskani arī raksturīgs sēliskajām izloksnēm. Variants *e:siet* reģistrēts: 340, 357, 403, 414, 416, 418 (Rudzīte 1964: 359), 419, 420, 428, bet *ē:siet* fiksēts Vietalvā 342 un Cesvainē 416. Fonētiskais variants *ésiet* ar garu saknes patskani pierakstīts 329, 332, 409 (FBR IX 153), 414–415 (FBR IX 153), 419 (arī FBR IX 153), 420 (arī FBR IX 153, FBR VI 112), variants *ēsiet* ar pārgaru saknes patskani *ē*: reģistrēts, 343, 412, 422, bet *ē:siet* konstatēts Liepkalnē 333.

Dažviet visos dialektos darbības vārda *būt* tagadnes daudzskaitļa 2. personas forma ir *esit*, kas radusies vai nu *i*-celmu ietekmē, vai *ieradusies* no imperatīva vienskaitļa 2. personas un vēlāk izloksnēs ieguvusi arī indikatīva nozīmi (Endzelīns 1951: 846; Rudzīte 1964: 362). Forma *esit* reģistrēta: 41, 55, 56–57 (arī FBR IX 109), 59 (*kas te jūs esit?*; arī FBR VIII 137; Straupeniece 2018: 41), 60, 61 (arī FBR IX 109), 103, 105, 106 (arī FBR XVI 103), 107, 109, 110, 113, 131, 138, 164 (FBR XII 22), 290, 296 (arī Rudzīte 1964: 130), 356, 362 (FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 92), 365 (FBR XIX 108), 366, 367, 368 (FBR XV 186), 369 (FBR VII 146), 370, 371, 373, 378, 417 (FBR XVII 136), 425 (arī FBR XIII 34), 426 (*es'it*; arī FBR XI 111), 427, 432, 433, 435, 436 (FBR XX 144), 437, 438, 439 (arī FBR VIII 18; FBR IV 100), 441, 442 (FBR XVII 67), 443–446, 448–452, 452–455, 459, 479, 480, 483, 489, 490, 491, 495, 500–505, 506 (FBR XII 42), 507 (arī FBR XII 42).

Fonētiskais variants *esit* konstatēts Līvānos 436; *esit* – Asarē 372 un Bebreņē 442; *esit* – Sātiņos 103; *asit* – 434 (*as'it'*), 439 (FBR VIII 18), 477, 502 (*as'it'*; arī FBR XII 42) un 506 (*as'it'*), bet variants *ēsit* – Daudzesē 351 (*ēsit* FBR XVII 156).

Vidzemē ap Kauguriem 281, Smiltēni 290, kā arī atsevišķās izloksnēs Zemgalē morfoloģisku pārveidojumu rezultātā izveidojusies forma *esait* ar *ā*-celma imperatīvu *-ait* indikatīva nozīmē (šis *-ait* uzlūkojams par senu optatīva darinājumu, sīkāk sk. Endzelīns 1951: 890, 846; Rudzīte 1964: 132; Breidaks 2007: 577): 132 (arī FBR XV 29), 153 (FBR XVI 152), 164 (FBR XII 22), 197, 267, 281, 282, 284 (arī FBR XI 45), 285, 286, 290, 291, 294, 296 (arī Rudzīte 1964: 130), 299, 375.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs ap Alūksni 465 un dažviet citur izplatīta forma *eset* vai tās fonētiskie varianti. Izskaņa *-et*, iespējams, ienākusi no pagātnes formas (Endzelīns 1951: 846–847; Rudzīte 1964: 362) un reģistrēta 390, 391, 392, 394, 395 (Balode 2000: 44), 397 (arī FBR I 6), 401 (FBR V 156), 402 (arī FBR XIX 130), 416, 463, 465, 466, 469, 470, 472.

Fonētiskais variants *eset* pierakstīts Ilzenē 389 un Annā 467, bet *eset* zināms no 87 (*eset* FBR XIV 51), 345 (arī FBR VIII 106), 417 (FBR XVII 136).

Neskaidra ir sēliskajās izloksnēs sastopamā forma *ēsēt* ar *ēs-* < *es-* vai *esēt*, kas varbūt radusies blakus vienskaitļa 1. personai *ešu* pēc pagātnes formu *nešu*: *nesēm*: *nesēt* parauga (Endzelīns 1951: 718): variants *esēt* ar īsu patskani *e* vai *ē* pierakstīts: 415 (*esēt* Poiša 1999: 253), 420 (*esēt* Poiša 1999: 260), 424 (Poiša 1999: 275), variants *e:sēt* ar pusgaru *e*: vai *ē*: reģistrēts 406 (Poiša 1999: 189), 416, 418 (Rudzīte 1964: 359), 420 (*e:sēt*), bet variants *ēsēt* ar garu vai pārgaru saknes patskani *ē* vai *ē*: (vai *ē*:) sastopams: 328 (*ē:sēt*), 329 (*ē:sēt*), 335, 342 (*ē:sēt*), 409 (FBR IX 153), 414–416 (*ēsēt* FBR IX 153), 419 (FBR IX 153: Endzelīns 1951: 718), 420 (FBR IX 153).

Forma *esot*, respektīvi, *asot* ar *ā*-celmu izskaņu *-ot* ir sastopama dažās Latgales izloksnēs (sīkāk par *a* un *o* celmu šķīrumu sk. 66. karti un komentāru): 438 (*asot*), 440, 452 (*asot*), 480, 482–483, 484 (*asot*), 485–487, 492 (FBR XIII 56), 493 (*asot*; arī Rudzīte 1964: 359), 499, 504, 511 (*asot*). Variants *esot* reģistrēts Vaivē 300, reģistrējums, iespējams, ir pieraksta kļūda.

Atsevišķās Ziemeļlatgales izloksnēs ap Baltinavu 478 pierakstīta tagadnes daudzskaitļa 2. personas forma *esat*, kas darināta pēc *ešu* parauga: 464, 471, 474, 478

(arī FBR XI 138; Rudzīte 1964: 359). Baltinavā 478 līdzās sastopams arī variants *ašat* (FBR XI 138).

Lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī dažviet citur tagadnes daudzskaitļa 2. personas formu vietā lieto vispārinātu 3. personas formu *ir*. Tā reģistrēta: 1 (FBR VIII 129), 2, 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 9–11, 13, 15, 18, 30, 63 (arī Rudzīte 1964: 232; Dravniece 2008: 21), 64, 66 (FBR XIII 78), 68, 69 (arī FBR VII 29), 70, 71, 75 (Rudzīte 1964: 232), 76–81, 82 (arī FBR V 104), 83, 84, 87 (arī FBR XIV 51), 90 (FBR V 104), 134, 170–172, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176–185, 187–191, 193–195, 198, 199, 202, 208 (*i(r)*), 211, 250, 257, 258 (arī FBR XVI 92), 260, 264 (*i(r)*), 270, 283 (bieži), 342 (*i:r*).

Fonētiskais variants *ir* > *i* arī sastopams daudzās lībiskā dialekta izloksnēs: 2 (FBR XVI 125), 3–5, 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 8–12, 17, 22, 62, 63 (arī Rudzīte 1964: 232), 64 (FBR XX 27, 29), 65–71, 74, 75 (arī Rudzīte 1964: 232), 77–79, 84, 85, 119, 120, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175, 188 (FBR XI 80), 191 (FBR XI 82), 193–195, 196 (arī Rudzīte 1964: 232), 249, ārpus areāla arī 17, 22, 251–253.

Sporādiski konstatētas vēl šādas formas: *esmat*, kas darināta pēc vienskaitļa 1. personas *esmu* parauga un reģistrēta Taurkalnē 240 un Kurmenē 241; *asmot* – Nirzā 493 (Rudzīte 1964: 359). Forma *ešiet* zināma no Pededzes 464; *esite* – no Aknīstes 368 (FBR XV 186). Forma *est* pierakstīta Skrīveros 345 (FBR VIII 106), *būnat* zināma no Rucavas 59 (Straupeniece 2018: 105), bet *byun'it'* konstatēta Izvaltā 505.

Darbības vārda *būt* locīšana pagātnē

6. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 225f. jaut. Kā loka verbu *būt* pagātnē? *es biju, beju...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* pagātnes vienskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Vidusdialekta un augšzemnieku dialekta izloksnēs pagātnes vienskaitļa 1. personā lieto formu *biju* vai tās fonētiskos variantus. Forma *biju* ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 549, 560). Forma *biju* var būt attiecināma uz ide. tagadni *bh(u)jīō*, no kā lat. *fīō* vai la. *bijā-* saprotams kā pirmbaltu atematiskā celma *bī-* paplašinājums (Endzelīns 1951: 875).

Forma *biju* izloksnēs reģistrēta: 14, 16, 19–21, 24, 25, 27, 28, 31–53, 54 (Markus-Narvila 2016: 144, 171), 55–58, 59 (arī Markus-Narvila 2016: 178; Straupeniece 2018: 77, 83, 86, 87, 89), 60, 61, 89–118, 121–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–141, 143, 145–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–157, 159–169, 186, 193, 197, 200–214, 216–219, 221–235, 237, 239–246, 248, 254–257, 259–261, 262 (arī Daina 2016: 47, 48, 52), 263–269, 271–325, 326 (arī FBR XIV 124, 128), 327–334, 336–343, 345, 346,

347 (arī FBR VIII 97), 348 (arī FBR VIII 92), 349–351, 354, 355, 357–359, 364, 371, 372, 374, 375 (Daina 2016: 59, 62), 376, 378–383, 388, 392, 396, 397 (arī FBR I 7), 398–400, 402 (Balode 2016: 307, 321, 325, 327, 329, 337, 345, 366), 403 (FBR XIV 192), 404–407, 408 (Poiša 1999: 127, 128), 409 (Poiša 1999: 148, 151), 410–413, 414 (Poiša 1999: 400), 415 (arī FBR IX 153; Poiša 1999: 246), 416 (arī FBR IX 153; Poiša 1999: 138), 417, 418 (arī Rudzīte 1964: 367), 419 (arī FBR IX 153), 420 (arī FBR IX 153; FBR VI 112), 421–424, 428–430, 432, 442, 459, 460, 471, 509.

Formai *biju* izloksnēs ir vairāki fonētiskie varianti. Lielākoties vidus un augšzemnieku dialekta sēliskajām izloksnēm raksturīgas reducētās galotnes. Variants *bij^u* reģistrēts: 24, 31, 49, 55, 58, 93, 103, 104, 110, 115, 117, 121, 123, 127, 137, 139, 143, 150, 164, 193, 200–204, 210–213, 217, 221, 222, 224, 227, 235, 267, 276, 284, 298, 300, 311, 313, 315, 319, 321, 325, 335, 338, 339, 351, 356, 381, 409 (*bij^u* Poiša 1999: 151), 415 (*bij^u* Poiša 1999: 246), 416 (*as: bij^u* Poiša 1999: 138).

Fonētiskais variants *byju* reģistrēts Meirānos 421 (*byju* Poiša 1999: 234) un atsevišķās Ziemeļlatgales izloksnēs: 471, 475.

Vairākās sēliskajās izloksnēs, zemgaliskajās izloksnēs ap Stelpi 238, kā arī atsevišķās Kurzemes izloksnēs pierakstīts fonētiskais variants *bīju* (vai *bi:ju*) ar spontānu uzsvērtā patskaņa pagarinājumu: 39, 88 (*bīju*), 231, 238 (*bi:ju*), 247, 335, 344, 405 (*bi:ju* Poiša 1999: 257), 408 (*bi:ju* Poiša 1999: 127).

Kompaktā areālā Latgalē, Ziemeļaustrumvidzemē izloksnēs ap Alūksni 465 un Augšzemē, kā arī vietumis Vidzemes sēlisko izloksņu areālā izplatīts variants *beju* (vai *b'ēju*), kas radies *-ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej-* (Endzelīns 1951: 146–147): 352, 353 (arī FBR XVI 57), 355 (FBR XX 70), 356, 359–361, 362, 363 (arī FBR XIII, 93), 365 (arī FBR XIX 108), 366, 367, 368 (FBR XV 186), 369, 370, 372, 373, 384, 385–386 (arī FBR VIII 47), 387, 389–391, 393 (arī FBR IV 41, 45), 394, 395 (arī Balode 2000: 45), 401, 402 (arī FBR XIX 130), 403, 410, 417 (FBR XVII 136), 420, 425 (arī FBR XII 34), 426 (arī FBR XI 111), 427, 431 (FBR IV 76), 432–434, 435 (arī Rudzīte 1964: 367), 436 (arī FBR XX 144), 437, 438, 440, 441, 443–451, 452, 454, 460, 462–470, 472–477, 478 (arī Rudzīte 1964: 367), 479, 480, 481 (arī FBR XII 57), 482–486, 487 (arī FBR X 36), 488 (arī FBR VI 44), 489–491, 492 (arī FBR XIII 56), 494–501, 502 (arī Leikuma 1993: 113), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 113), 506 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 507 (arī Leikuma 1993: 113).

Variants *beju* reģistrēts 352, 361, 363, 436, 467, bet variants *beju* zināms no Rītes 366.

Īsinātā forma *bij* izplatīta lībiskā dialekta izloksnēs un dažviet citur. Ārpus lībiskā dialekta izloksnēm šis *bij* ir uzskatāms par fonētisku pārveidojumu, kur gala patskaņa zuduma dēļ vienskaitļa 1., 2. un 3. personas formas, šķiet, ir sakritušas, bet daudzskaitļa formas tiek šķirtas. Šāds sakritums konstatēts: 24, 26, 29, 30, 39, 84, 85, 90 (FBR V 104), 129, 142, 144, 158, 166, 208 (*es bij*), 213, 215, 220, 236, 262, 275, 305, 327, 344, 377, 406 (Poiša 1999:185), 417 (Poiša 1999: 216), 420 (Poiša 1999: 257), 424 (Poiša 1999: 280), 470. Variants *bej* sastopams Galēnos 434 (*b'è*) un Preiļos 439 (*b'èj b'ejòm*, arī FBR VIII 18).

Savukārt lībiskā dialekta izloksnēs *bij* ir vispārināta 3. personas forma 1. personas formas vietā: 2, 7, 9 (*b(i)*), 10, 13, 15, 16, 18, 22, 63, 69, 70, 74, 76, 78, 80, 81,

82 (arī FBR V 104), 83, 86, 170–173, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176 (arī FBR XIV 68), 177–185, 187, 188 (arī FBR XI 80), 189, 190, 191 (arī FBR XI 80), 192–196, 198, 199, 201, 249, 251–253, 258 (FBR XVI 92), 260; fonētiskais variants *bīj* visās personās konstatēts 17, 23, 64.

3. personas formas *bija* fonētiskais variants *bī* ar *bija* > *bij* > *bī* pierakstīts dažviet lībiskā dialekta izloksnēs: 1, 6–7 (*bī* FBR XX 55), 23, 78 (*bi*).

3. personas formas *bija* fonētiskais variants *bī* > *bi* raksturīgs lībiskā dialekta izloksnēm: 1 (arī FBR VIII 129), 2 (arī FBR XVI 125), 3 (arī FBR VIII 134), 4, 5, 6 (FBR XX 55), 7 (arī FBR XX 55), 8, 11, 12, 13 (FBR VI 52), 14, 62, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64–68, 69 (arī FBR VII 29), 70–79, 84, 85, 87, 119, 120, 171–173, 174 (FBR XIX 92), 175, 179, 182, 187 (arī FBR VIII 66), 191, 193, 195, 250, bet ārpus areāla arī 257, 258 (*bi*), 264. Šis *bi* drīzāk ir saīsināts *bija* nekā tiešs pirmabaltu *bī(t)* turpinājums (Endzelīns 1951: 875).

Endzelīns 1951: 875 min formu *byvu* no Raipoles, kas atrodas uz Dienvidaustrumiem no Ludzas. Šīs formas varētu būt radušās no *buvu* (sal. li. *buvaiŭ*). Celms *buvō-* ir skaidrojams vai nu kā vecs mantojums un sal. ar veclatīņu *fuam*, vai baltu jauninājums blakus liet. inf. *būti*, la. *būt*, vai kā atematiska celma *bū-* pārveidojums, vai arī radies blakus vecam mantotam divdabja celmam *buvu-* (Endzelīns 1951: 875–876). Baltu valodu preterita izcelsmes kontekstā korektāks būtu celma **buv-ā-* skaidrojums kā saknes aorista **bū* (no ide. *bhū(t)*) pārveidojums (Breidaks 2007 [1998]: 242).

Forma *bieju* fiksēta Nirzā 493 (arī Rudzīte 1964: 367) un Šķaunē 500. Tā var būt radusies no vecākas formas *bēju* utt., kas ir pilnīgi atšķirīga no citām latviešu valodā sastopamajām formām un varbūt radusies no **bē* = sensl. *bē* (Endzelīns 1951: 876; Rudzīte 1964: 367).

Sporādiski izloksnēs konstatētas vēl šādas formas: 478 *bejo* (FBR XI 138); Rozēnos 171 (*bi*); Allažos 208 (*ī(ř)* // *bīj*) kā pagātnes vienskaitļa 1. personas forma (?).

7. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 225g. jaut. Kā loka verbu *būt* pagātnē? *tu biji...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* pagātnes vienskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Vairumā vidus dialekta un augšzemnieku dialekta izloksņu pagātnes vienskaitļa 2. personā lieto formu *tu biji* vai tās fonētiskos variantus. Tā ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 549, 560).

Forma *biji* izplatīta: 16, 19–21, 25, 27, 28, 32–49, 51–54, 56–60, 62, 89–92, 94–109, 111–118, 121, 123–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–141, 143, 145–152, 153 (arī FBR XVI 152), 155–157, 159–163, 165–167, 169, 186, 193, 197, 202, 203, 205–207, 209–214, 216, 218, 219, 223–226, 228–234, 237, 239–243, 245–248, 254–257, 259, 261–269, 271–275, 277–318, 320–324, 327–329, 331–334, 336, 337, 340–343, 345–347,

348 (arī FBR VIII 92), 349, 350, 353, 357, 358, 364, 375–383, 387, 388, 389, 392, 396, 397 (arī FBR I 7), 398–400, 403 (FBR XIV 192), 404–406, 409–416, 417 (FBR XVII 136), 418 (arī Rudzīte 1964: 367), 419, 420 (arī FBR VI 112), 422–424, 428–430, 442, 471, 473, 509.

Fonētiskais variants ar reducēto galotni *tu bijī* sastopams galvenokārt vidus dialekta izloksnēs un augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 20, 49, 58, 103–105, 115, 117, 121, 123, 127, 137, 139, 193, 197, 202, 203, 211–213, 224, 232, 267, 284, 298, 300, 302, 311, 313, 315, 350, 381, 415.

Variants ar uzsvērtu patskaņa spontānu pagarinājumu *bi:ji* vai *bīji* pierakstīts atsevišķās izloksnēs Kurzēm, Zemgalē un Vidzemē: 23, 39, 88 (*bīji*), 231, 238 (*bi:ji*), 335 (*bi:ji // bīji*), 344 (*bīji*).

Kompaktā areālā latgaliskajās, Zemgales sēliskajās, kā arī atsevišķās Vidzemes sēliskajās izloksnēs izplatīts fonētiskais variants *beji* vai *b'eji*, kas radies, *-ij-* > *-j-* > *-eij-* > *-ej-* (Endzelīns 1951: 146–147): 353 (arī FBR XVI 57), 355 (FBR XX 70), 356 (*beji*), 359, 360, 362, 363 (FBR XIII 93), 365 (FBR XIX 108), 367, 368 (FBR XV 186), 369–371, 373, 384, 385 (arī FBR VIII 47), 386 (arī FBR VIII 47), 390, 391, 393, 394, 395 (arī Balode 2000: 45), 401–403, 410, 417 (FBR XVII 136), 425 (arī FBR XIII 34), 426 (arī FBR XI 111), 427, 431 (FBR IV 76), 433, 435 (arī Rudzīte 1964: 367), 437, 438, 440, 441, 443–452, 454, 462, 463, 465, 466, 468–470, 474–477, 478 (arī Rudzīte 1964: 367), 479, 480, 481 (arī FBR XII 57), 482–486, 487 (arī FBR X 36), 488 (arī FBR VI 44), 489–491, 492 (FBR XIII 56), 494–501, 502 (arī Leikuma 1993: 113), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 113), 506 (arī FBR XII 42, Leikuma 1993: 113), 507 (*b'eji*, arī Leikuma 1993: 113).

Fonētiskais variants *beji* fiksēts 361, 363, 436 (arī FBR XX 144) un 467, bet *beji* konstatēts Ritē 366.

Lībiskā, dažās vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs pagātnes vienskaitļa 2. personā pilnās formas vietā lieto īsinātu formu *bij* vai tās fonētiskos variantus. Ārpus lībiskā dialekta izloksnēm šis *bij* ir uzlūkojams par fonētisku pārveidojumu, kur gala patskaņa zuduma dēļ vienskaitļa 2. un 3. personas formas, šķiet, ir sakritušas, bet daudzskaitļa formas tiek šķirtas. Šādas pagātnes īsās formas nav retums (Endzelīns 1951: 875–879, 882–883). Minētais sakritums (vsk. 1. p. *bij*, 2. p. *bij*, 3. p. *bij*, dsk. 1. p. *bijam*, 2. p. *bijāt*) reģistrēts: 24, 26, 29–31, 39, 50, 55, 61, 82 (FBR V 104), 84–86, 90 (FBR V 104), 93, 103, 110, 122, 123, 129, 139, 142, 144, 153, 154, 158, 164, 166, 168, 200–203, 208, 210, 213, 215, 217, 220–222, 227, 235, 236, 244, 275, 276, 305, 311, 319, 321, 325, 326, 330, 338, 339, 352, 357, 372, 377, 407, 408, 409, 416, 417, 421, 470, 471.

Arī sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs līdzās darbības vārdu pagātnes garajām formām var tikt lietotas īsās formas (Breidaks 2007 [1984]: 235; Breidaks 2007 [1999a]: 244). Šajā gadījumā īsās formas sastopamas arī pagātnes vienskaitļa 2. personā, respektīvi, areālā, kur raksturīgs fonētisks *biji* pārveidojums par *beji*, konstatēts variants *bej* (*bej*) vai *b'ej* (*b'ej*: 351, 352, 354, 389 (*be-i*), 432, 434 (*b'èi*), 439 (*b'èi*), 442, 459, 464 (*bej*)).

Savukārt lībiskā dialekta izloksnēs minētā forma *bij* (*bij*) ir uzlūkojama par morfoloģisku pārveidojumu, t. i., vispārinātu 3. personas formu: 2, 7 (*bij*), 10, 13,

14, 18, 22, 63, 69, 70, 76, 78, 80, 81, 119, 170, 172, 173, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176 (arī FBR XIV 68), 177, 178, 180–185, 187–190, 191 (arī FBR XI 80), 192–196, 198, 199, 249, 251–253, 258 (FBR XVI 92), 260.

Dažviet lībiskā dialekta izloksnēs konstatēts formas *biji* variants ar pagarinātu saknes un saīsinātu galotnes patskani *biji* > *bij* > *bī* (sk. arī Endzelīns 1951: 875): 1, 6–7 (*bī* FBR XX 55), 15 (*bi*), 78 (*bi*), kā arī Zemgalē – Bēnē 153 (*bī* FBR XVI 152).

Lībiskā dialekta izloksnēs vienskaitļa 2. personas vietā lieto vispārinātu 3. personas formu, kas tālāku fonētisku pārveidojumu rezultātā ir saīsināta par *bī* > *bī*: 1 (arī FBR VIII 129), 2 (arī FBR XVI 125), 3 (arī FBR VIII 134), 4–6, 7 (FBR XX 55), 8, 9, 11, 12, 13 (FBR VI 52), 14, 62, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64, 69 (arī FBR XII 29), 70 (*bi*), 71–79, 83–87, 120, 171–173, 174 (FBR XIX 92), 175, 179, 182, 187 (arī FBR VIII 66), 189 (FBR VIII 76), 191, 193, 195, 250, 257, 258, 264. Ārpus areāla variants *bi* līdzās citām formām konstatēts 29, 31, 55, 61, 110, 153 (FBR XVI 192), 154, 166, 275, 276 un 377. Šajās izloksnēs tas uzlūkojams par fonētisku saīsinājumu no 2. personas formas *biji* > *bij* > *bī* > *bi*.

Variants *b'ieji* fiksēts divās Latgales austrumu izloksnēs: Nirzā 493 (*b'ieji*, arī Rudzīte 1964: 367) un Brigos 511. Tas varētu būt radies no vecākas formas *bēju* utt., kas ir pilnīgi atšķirīga no citām latviešu valodā sastopamajām formām un varbūt radusies no **bē* = sensl. *bě* (Endzelīns 1951: 876; Rudzīte 1964: 367).

Sporādiski konstatēti vēl citi varianti: *bīj* ar *-ij-* > *-j-* Planīcā 17 un Snēpelē 23 (*bīj*); *byjy* Viļakā 471; *beja* Tīrzā 399; *bii* Viļakā 471; *beje* Baltinavā 478 (FBR XI 138).

8. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 225h. jaut. Kā loka verbu *būt* pagātnē? *viņš bija, beja...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* pagātnes vienskaitļa 3. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Vairumā vidus dialekta un augšzemnieku dialekta izloksņu pagātnes vienskaitļa 3. personā lieto formu *viņš bija* vai tās fonētiskos variantus. *bija* ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 549, 560). Forma *bija* reģistrēta šādās izloksnēs: 16, 20, 21, 27, 33–49, 51, 52, 54 (Markus-Narvila 2016: 102, 104, 142 u. c.), 56–58, 59 (Markus-Narvila 2016: 104, 184, 197 u. c.; Straupeniece 2018: 81, 89, 107 u. c.), 60, 89–92, 95–98, 101, 105–109, 111–117, 124–128, 130, 131, 133, 134, 136–138, 140, 141, 146, 147, 149, 150, 153 (arī FBR XVI 152), 155, 156, 159, 160, 162, 164–167, 169, 186, 192 (FBR XV 159), 196, 197, 202, 203, 206, 209, 211, 212, 216, 225, 226, 228, 229, 231–234, 240–243, 245, 248, 254–257, 259, 261, 262 (arī Daina 2016: 46, 55, 56 u. c.), 263, 264, 266–269, 271–275, 277–281, 283–305, 307–310, 312, 316, 317, 320, 323, 324, 329, 332, 336 (arī FBR XVII 91), 337, 340, 346, 355 (FBR XX 70), 358, 362, 364, 374, 375 (Daina 2016: 60, 62), 377–381, 383, 388, 392, 396, 397 (arī FBR I 7),

398, 399, 402 (Balode 2016: 29, 293, 295 u. c.), 403 (FBR XIV 192), 404, 405 (Poiša 1999: 165), 406 (reti; Poiša 1999: 183), 408 (Poiša 1999: 112), 411–413, 414 (Poiša 1999: 290), 415 (Poiša 1999: 246), 417 (Poiša 1999: 212), 418 (Rudzīte 1964: 367), 420 (FBR VI 112), 421 (Poiša 1999: 227), 422, 424 (Poiša 1999: 270, 271), 428, 471, 473.

Vairākās minētā areāla izloksnēs sastopams fonētiskais variants *bija* ar pārīsu gala patskani: 20, 49, 54 (Markus-Narvila 2016: 148), 58, 115, 117, 127, 137, 141, 164, 197, 202, 203, 211, 212, 232, 267, 284, 298, 300, 346, 381.

Fonētiskais variants ar *i > ī* *bija* (vai *bi:ja*) konstatēts vairākās Kurzemes un Zemgales izloksnēs, kā arī atsevišķās Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 39, 48, 231, 408 (*bi:ja* Poiša 1999: 112), 409 (*bi:ja* Poiša 1999: 146); *bi:ja* pierakstīts 335, 350, 405 (*bi:ja* Poiša 1999: 171).

Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē pilnās formas *bija* vietā pagātnes vienskaitļa 3. personā bieži sastopama īsināta forma *bij* (vai *biĭ*) (sk. arī Endzelīns 1951: 875): 2 (arī Vēvere 2016: 257, 258, 259 u. c.), 7, 8 (Vēvere 2016: 262), 9, 10, 13, 18, 19, 22–26, 28–35, 43, 46, 50, 52–53, 54 (arī Markus-Narvila 2016: 102, 104, 105 u. c.), 55, 59 (*biĭ* Markus-Narvila 2016: 104, 106, 187 u. c.), 63, 69 (arī Vēvere 2016: 245, 246, 247 u. c.), 70, 76, 78, 80–84, 86, 93, 94, 98–100, 102–104, 106, 107, 110, 113, 117, 118, 121–123, 127, 129, 134, 136, 138–140, 142–145, 148, 151, 154, 156, 158, 161, 163–165, 168, 170, 172, 173, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176 (arī FBR XIV 68), 177–178, 180–185, 187, 188 (arī FBR XI 80), 189, 190, 191 (arī FBR XI 80), 192–201, 204, 205, 207, 208, 210, 211, 213–215, 217, 219–224, 227, 230, 233, 235–239, 244, 246, 247, 249, 251–253, 258 (FBR XVI 92), 260, 262 (arī Daina 2016: 44, 48, 49 u. c.), 270, 275, 276, 280, 282, 283, 286, 291, 305, 306, 311–316, 318–322, 325, 326 (FBR XI 8), 327, 328, 330–335, 338, 339, 341 (FBR VIII 96), 342, 343, 347, 348 (arī FBR VIII 92), 351, 354, 355, 357, 372, 375 (Daina 2016: 59, 60, 61 u. c.), 376, 381, 382, 392, 394 (Balode 2016: 366), 397 (arī FBR I 7), 400, 402 (Balode 2016: 293, 294, 296 u. c.), 403 (arī FBR XIV 192), 405 (Poiša 1999: 164), 406 (arī Poiša 1999: 183), 407, 408 (arī Poiša 1999: 111), 409 (arī Poiša 1999: 149), 410, 414 (Poiša 1999: 290), 415 (arī Poiša 1999: 235), 416 (arī Poiša 1999: 138), 417 (arī Poiša 1999: 205), 418 (arī Rudzīte 1964: 367), 419, 420 (arī Poiša 1999: 256), 421 (arī Poiša 1999: 217), 422, 424 (Poiša 1999: 270), 426, 432, 442, 459, 470 un 509, bet variants *byj* reģistrēts: 409 (*byj* Poiša 1999: 152), 417 (Poiša 1999: 196), 421 (*byj* Poiša 1999: 217), 430 (*byj*) un 471.

Fonētiskais variants *bij* (*bīj*, *bi:j* vai *bi:i*) reģistrēts atsevišķās Kurzemes, Zemgales un Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 17, 23, 64, 88, 136, 148, 335, 416 (Poiša 1999: 128), 417 (Poiša 1999: 207), 420 (*bi:i* Poiša 1999: 257); variants *by:i* – Sarkanos 414 (*by:i* Poiša 1999: 29).

Fonētisks pārveidojums *bij > bī* pierakstīts dažviet Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē: 1, 6–7 (FBR XX 55), 23, 39, 52, 78, 148, 153 (FBR XVI 152), 223, 225, 312, 336 (FBR XVII 91), 344, 376, 415, 470; variants *by* – Sarkanos 414 (Poiša 1999: 290) un Patkulē 415 (Poiša 1999: 242).

Variants *bi*, kas drīzāk ir saīsināts *bija* nekā tiešs pirmbaltu *bī(t)* turpinājums (Endzelīns 1951: 875) izplatīts Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē: 1 (arī FBR VIII 129), 2 (arī FBR XVI 125), 3 (arī FBR VIII 134), 4–6, 7 (arī FBR XX 55), 8, 11, 12, 13 (FBR VI 52), 14, 15, 29, 31, 33, 34, 41, 43, 55, 59 (FBR VIII 143), 61 (arī FBR IX

112), 62, 63 (arī Dravniece 2008: 21; Vēvere 2016: 233, 235, 263 u. c.), 64–68, 69 (arī FBR VII 29), 70–79, 82 (FBR V 104), 84, 85, 87, 89, 90, 93, 102 (FBR XIII 105), 105 (*bi*), 106, 109, 110, 113, 119, 120, 122, 123, 132 (arī FBR XV 29), 134, 147, 148, 152, 153 (FBR XVI 152), 154, 166, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175, 179, 182, 187 (arī FBR VIII 66), 189 (FBR VIII 76), 191, 193, 195, 197 (arī FBR XV 159), 225, 226, 250, 257, 258, 262 (arī Daina 2016: 49, 50, 51 u. c.), 264, 265, 275, 276, 280, 281, 283, 284 (arī FBR XI 36), 286, 287, 291, 293–295, 296 (arī FBR IX 114), 300, 301, 320, 326 (FBR XIV 124, 128), 345, 348, 375 (Daina 2016: 62), 376 (arī FBR IV 55), 377, 396, 399, 408 (Poiša 1999: 112), 415, 470.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs izplatīts formas *bija* fonētiskais variants *beja* (arī *b'eja*), kas radies *-ij- > -īj- > -ej- > -ej-* (Endzelīns 1951: 146–147): 353 (arī FBR XVI 57), 355 (FBR XX 70), 356, 360–362, 363 (FBR XIII 93), 365 (FBR XIX 108), 367, 368 (FBR XV 186), 369–371, 373, 385, 387, 389, 391, 394, 395, 401 (FBR V 157), 402 (arī Balode 2016: 305, 313, 315 u. c.), 403, 410, 417 (FBR XVII 136), 425 (arī FBR XIII 34), 426, 427 (*b'eja*), 433, 435 (*beja*, arī Rudzīte 1964: 367), 436 (FBR XX 144), 437, 438, 439 (arī FBR VIII 18), 440, 441, 444–448, 450–454, 470, 472, 475–477, 478 (arī Rudzīte 1964: 367; FBR XI 138), 479, 480 (arī Stafecka 2016: 384, 385, 386 u. c.), 481 (FBR XII 57), 482–486, 487 (FBR X 36), 488 (FBR VI 44), 489–491, 492 (FBR XIII 56), 494–501, 502 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 113), 506 (arī Leikuma 1993: 13), 507 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 113); variants *beja* pierakstīts 359, 363, 436, 467, bet *beja* – Ritē 366.

Fonētiskais variants *beja > bej* sastopams Augšzemē un Latvijas ziemeļaustrumos ap Alūksni 465: 349 (FBR VIII 95), 351, 354, 357, 359, 365 (FBR XIX 108), 372, 384 (arī FBR VIII 21), 385 (arī FBR VIII 47), 386 (arī FBR VIII 47), 390, 391, 393 (arī FBR IV 41, 45), 394, 395 (arī Balode 2000: 45), 401, 402, 416 (Poiša 1999: 131), 417 (Endzelīns 1951: 875), 420 (reti), 426 (FBR XI 111), 431 (FBR IV 76), 432, 436 (arī FBR XX 144), 442, 449, 459, 462–469, 474, 477 (*biea*; Ūsele 1998: 41 arī *b'eja*); variants *bej* reģistrēts Patkulē 415 (*bej*), bet *bej* zināms no Seces 352.

Divās Zemgales sēliskajās izloksnēs konstatēts variants *be* ar atšķirīgu *e* skaņas kvalitāti un kvantitāti: 359 (*be*), 365 (*be*) FBR XIX 108).

Latgales austrumos pierakstīts variants *bieja*: 511 (*b'ieja*).

Plašāk Latgales izloksnēs lieto saīsināto variantu *bie*: 426 (FBR XI 111; Braidaks 2007 [1984]: 236), 444, 445, 450, 476, 480 (arī Stafecka 2016: 399, 412 u. c.), 481, 485, 487 (arī Endzelīns 1951: 876; FBR X 36; Braidaks 2007 [1984]: 235), 488 (arī Braidaks 2007 [1984]: 235), 492 (Braidaks 2007 [1984]: 235; Braidaks 2007 [1999a]: 244; pieraksts *b'ia* fiksēts FBR XIII 56), 493 (arī Rudzīte 1964: 367; Braidaks 2007 [1984]: 235), 497, 502 (Leikuma 1993: 113), 504, 505 (Leikuma 1993: 113), 506 (arī FBR XII 42; Braidaks 2007 [1984]: 236; Leikuma 1993: 113), 507 (Leikuma 1993: 113). Šis variants varētu būt radies no **bē* un salīdzināms ar sensl. *bě* (Endzelīns 1951: 876; Rudzīte 1964: 367; par darbības vārda pagātnes īso formu cilmi latgaliskajās un sēliskajās izloksnēs sk. Braidaks 2007 [1984]: 235–237; Braidaks 2007 [1999a]: 244–245).

Sporādiski reģistrētas formas: *bēj* Dobelē 136 (*bēi*); *biš* Trikātā 275; *bijāida* Lubānā 417 (Poiša 1999: 205); *bijaidēn* Viļakā 471.

9. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 225i. jaut. Kā loka verbu *būt* pagātnē? *mēs bijām...*]

Kartē rādītas darbības vārda *būt* pagātnes daudzskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

La. *bijā-* varētu būt kāda pirmbaltu atematiskā celma *bī-* paplašinājums, ko norāda liet. senais *biti* jeb *bitti* un dial. *bit*, sensl. daudzskaitļa 1. personas forma *bimь* un vienskaitļa 2. un 3. personas forma *bi* (Endzelīns 1951: 875).

Vairumā vidus dialekta un augšzemnieku dialekta sēlisko izlokšņu tāpat kā literārajā valodā (MLLVG 1959: 681; LVG 549, 560) pagātnes daudzskaitļa 1. personā lieto formu *bijām* vai tās fonētiskos variantus.

Forma *bijām* izloksnēs reģistrēta: 16, 21, 25–28, 33–36, 38–53, 54 (Markus-Narvila 2016: 143, 153, 160, 170), 56–58, 59 (Markus-Narvila 2016: 178, 204; Straupeniece 2018: 47, 56, 80 u. c.), 60, 61, 89–93, 95, 96, 99–118, 122, 125–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–139, 141–144, 146–152, 153 (FBR XVI 152), 154–162, 165–169, 186, 197, 200, 204, 206–210, 213, 214, 216–220, 224, 226, 228, 229, 231–235, 237–247, 255–259, 261, 262 (arī FBR 2016: 45), 263, 264, 266–269, 271–317, 320, 322–332, 336–343, 348, 349, 354, 355, 358, 362, 364, 367, 370–372, 374, 375 (Daina 2016: 60, 62, 63), 376–381, 383, 388, 392, 396, 397 (arī FBR I 7), 398, 403 (FBR XIV 192), 405, 406, 409 (Poiša 1999: 146), 410–413, 414 (Poiša 1999: 296), 415, 416, 417 (Poiša 1999: 214), 418 (Rudzīte 1964: 367), 419, 420 (arī FBR VI 112), 421–424, 428, 429, 459, 470.

Fonētiskais variants ar spontānu saknes patskaņa pagarinājumu *bījām* (vai *bi:jām*) konstatēts atsevišķās izloksnēs: 39 (*bījām*), 231, 335 (*bi:jām*), 350; variants *bijoam* vai *bijam* ar *-ām* > *-oam* vai *-oam* pierakstīts dažās sēliskajās izloksnēs: 347, 442 (*bijōam*), 430 (*bijām*).

Fonētiskais variants *bejām* konstatēts vairākās sēliskajās izloksnēs: 352 (*bejām*), 403, 410, 416, 431 (FBR IV 76), 441, 467; variants *bejoam* vai *bejoam* ar *-ām* > *-oam* (vai *-oam*) pierakstīts: 360, 365 (FBR XIX 108), 366, 368 (FBR XV 186), 369, 435, 442.

Vietumis visā Latvijas teritorijā pagātnes daudzskaitļa 1. personā lieto formu *bijam*, kas acīmredzot radusies tagadnes *o*-celmu formu ietekmē vai tīri fonētiski saīsināta no *-ām* (Endzelīns 1951: 884): 19–20, 24, 30–32, 37, 41, 55, 72, 74, 82 (FBR V 104), 83–86, 89, 90 (FBR V 104), 94, 97–98, 103, 121–124, 127, 140, 145, 153, 163, 164, 188, 193, 195, 197, 200–205, 211, 212, 215–217, 221–225, 227, 230, 232, 236, 248, 254, 283 ((dzird arī) *bijam*), 305, 311, 312, 316, 319, 321, 325, 333, 334, 338, 339, 346, 351, 357, 359, 382, 399, 400, 402 (Balode 2016: 293, 295, 296, 315), 404, 407, 408, 416, 417, 432 un 509. No Viļakas 471 zināms variants *byjam*, bet no Sērenes 350 – *bijam* (resp. *bi:jām*).

Vairākās izloksnēs Latgalē un ap Alūksni 465 un Augšzemē reģistrēts formas *bijam* variants *bejam* (arī *b'ejam*), kas radies *-ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej-* (Endzelīns 1951: 146–147): 353 (arī FBR XVI 57), 355 (FBR XX 70), 361, 363, 384, 385 (arī FBR VIII

47), 386 (arī FBR VIII 47), 390, 391, 393, 394, 395 (arī Balode 2000: 45), 401, 402 (arī Balode 2016: 346), 417 (FBR VII 136), 425), 426 (arī FBR XI 111), 436 (FBR XX 144), 449, 450, 454 (*bejām*), 462–466, 468–470, 472, 474–476, 478 (arī Rudzīte 1964: 367; FBR XI 138), 481 (FBR XII 57), 486, 487 (arī Endzelīns 1951: 876, FBR X 36), 488 (arī FBR VI 44), 491, 495, 498, 499, 509, 511.

Latgalē un dažās Augšzemes izloksnēs pagātnes daudzskaitļa 1. personā lieto formu *bejom* (arī *b'ejom*), kas veidota pēc tagadnes *ā*-celmu parauga (Endzelīns 1951: 717, 832; sīkāk par *a* un *o* celmu šķīrumu sk. 66. karti un komentāru): 356, 363, 373, 425 (FBR XIII 34), 426 (FBR XI 111), 427, 433, 434, 435 (Rudzīte 1964: 367), 436–438, 439 (arī FBR VIII 18), 440, 443–448, 450–452, 468, 477, 479, 480 (*b'ejòm*, arī Stafecka 2016: 411, 415, 424 u. c.), 482–484, 489, 490, 492, 494 (*bejòm*), 497, 499, 501, 502 (arī Leikuma 1993: 113), 503–504, 505 (arī Leikuma 1993: 113), 506 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 507 (*bejòm*, arī Leikuma 1993: 113).

Atsevišķās Vidzemes sēliskajās izloksnēs sastopamas formas *bijēm* (vai *bijem*), kas radušās pagātnes *ē*-celmu *vedēm* > *vedem* ietekmē (Endzelīns 1951: 884), 318 (*bijēm*), 344 (*bijem*), 345.

Vairākās Latgales izloksnēs reģistrēta forma *b'iem*, tā, iespējams, radusies no **bē* un sal. ar sensl. *bě* (Endzelīns 1951: 876; Rudzīte 1964: 367). Pēc A. Braidaka domām forma (< austrumbaltu **bē*) ir sal. ar senprūšu *be* (< **bē*) un kopā ar citām salīdzināmām baltu, slāvu un sengrieķu formām attīstījusies no ide. injuktīva **bhue(t)* (Braidaks 2007 [1999a]: 244–246): 476, 480 (Stafecka 2016: 409), 481, 485, 487 (arī Endzelīns 1951: 876, FBR X 36; Braidaks 2007: 235, 244), 488 (arī Braidaks 2007 [1984]: 235; Braidaks 2007 [1999a]: 244), 492 (arī Braidaks 2007 [1984]: 235; Braidaks 2007 [1999a]: 244), 493 (arī Braidaks 2007 [1984]: 235; Braidaks 2007 [1999a]: 244; Rudzīte 1964: 367), 496, 502 (*b'iem* Leikuma 1993: 113), 505–507 (Leikuma 1993: 113); variants *biam* pierakstīts Pildā 492 (*b'iam* FBR XIII 56).

Lībiskā un dažās vidus dialekta izloksnēs daudzskaitļa 1. personas formu vietā vispārināta 3. personas forma *bij*: 2 (*bij*, arī Vēvere 2016: 258), 7, 8 (Vēvere 2016: 262), 8–10, 13, 18, 22, 29, 63, 69, 70, 76, 78, 80–82, 84, 170, 172, 173, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176 (arī FBR XIV 68), 177, 178, 180–185, 187, 188 (arī FBR XI 80), 189, 190, 191 (arī FBR XI 80), 192–196, 198, 199, 211, 251–253, 258 (FBR XVI 92), 260, 262 (Daina 2016: 44), 270, 275, 335, 416. Variants *bīj* konstatēts 17, 23, 64.

Lībiskajās izloksnēs fiksēts variants *bij* > *bī*: 1, 6–7 (FBR XX 55), 78 (arī kur-siskajā 23) un *bī* > *bī* izplatīts: 1 (arī FBR VII 129), 2 (arī FBR XVI 125), 3 (arī FBR VIII 134), 4–6, 7 (arī FBR XX 55), 8, 11–13, 15, 23, 29, 62, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64–79, 84, 85, 87, 119, 120, 171–173, 174 (FBR XIX 92), 175, 179, 182, 187, 189 (FBR VIII 76), 191, 193, 195, 250. Šis variants reģistrēts arī atsevišķās vidus izloksnēs: 166, 257, 258, 264.

Sporādiski reģistrēti vēl citi varianti: *bejiem* Rundēnos 496; *bijim* Purmsātos 109; *i(r)* (?) Allažos 208; *bejòm* Dignājā 435 (arī Rudzīte 1964: 367).

10. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 225]. jaut. Kā loka verbu *būt* pagātnē? *jūs bijāt...*

Kartē rādītas darbības vārda *būt* pagātnes daudzskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

La. *bijā-* varētu būt kāda pirmbaltu atematiskā celma *bī-* paplašinājums, uz ko norāda liet. senais *biti* jeb *bitti* un dial. *bit*, sensl. daudzskaitļa 1. personas forma *bimь* un vienskaitļa 2. un 3. personas forma *bi* (Endzelīns 1951: 875).

Daļā vidus dialekta un augšzemnieku dialekta sēlisko izlokšņu tāpat kā literārajā valodā (MLLVG 1959: 681; LVG 549, 560) pagātnes daudzskaitļa 2. personā lieto formu *bijāt*. Tā reģistrēta: 16, 21, 26, 28, 29, 31, 33, 35, 36, 38–61, 88–96, 98–102, 104–118, 122, 125, 126, 129, 131, 132 (arī FBR XV 29), 133–138, 141, 144, 146–152, 153 (FBR XVI 152), 154–162, 164–169, 186, 197, 200, 206, 207, 209, 210, 214, 218, 219, 221, 222, 224, 226, 228, 229, 231–233, 235, 238–247, 255–257, 259, 261–264, 266–269, 271–318, 320–339, 341–343, 348, 349, 355, 357–359, 364, 367, 370, 371, 374–381, 383, 388, 392, 395, 396, 397 (arī FBR I 7), 398–400, 403 (FBR XIV 192), 405–415, 417, 418 (arī Rudzīte 1964: 367), 419, 420 (arī FBR VI 112), 421–424, 428, 429, 459, 470.

Fonētiskais variants ar saknes patskaņa pagarinājumu *bījāt* (vai *bi:jāt*) konstatēts vairākās izloksnēs: 39, 231, 335; variants *bijoat* ar skaņas *ā* diftongizāciju *-āt* > *-oat* pierakstīts dažās sēliskajās izloksnēs: 347, 372, 430, 442.

Vietumis sēliskajās izloksnēs, kā arī Vidzemes latgaliskajā Annā 467 sastopams formas *bijāt* fonētiskais variants *bejāt* ar *-ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej-* (Endzelīns 1951: 146–147): 352, 353 (arī FBR XVI 57), 355 (FBR XX 70), 362, 363, 367, 370–372, 403, 410, 431 (FBR IV 76), 442, 454, 467.

Sēliskajās izloksnēs reģistrēti varianti ar *-āt* > *-oat* *bejoat*: 360, 365 (FBR XIX 108), 366, 368 (FBR XV 186), 369; ar *-āt* > *-ōt* *bejōt*: 361, 435 (Rudzīte 1964: 367), 441.

Vietumis leļzemnieku izloksnēs, bet biežāk augšzemnieku dialektā, it īpaši izloksnēs ap Alūksni 465, izplatīta forma *bijat* vai tās fonētiskie varianti. Forma *bijat* varbūt radusies tagadnes *o*-celmu formu ietekmē vai daudzskaitļa 1. personas izskaņa *-ām* tīri fonētiski saīsināta par *-am*, un šī saīsinātā *-am* ietekmē daudzskaitļa 2. personas izskaņas *-āt* vietā ieradies *-at* (Endzelīns 1951: 884). Forma *bijat* reģistrēta: 19, 20, 24, 27, 30–32, 37, 41, 72 (reti), 74, 82 (FBR V 104), 84–86, 89, 90 (FBR V 104), 97, 98, 103, 105, 109, 121–124, 128, 130, 140, 145, 153, 163, 188, 193, 195, 197, 200–203, 205, 208, 217, 223–224, 227, 236, 248, 254, 265, 283, 305, 311, 319, 338, 339, 350, 351, 359, 382, 416 un 509.

Fonētiskais variants *bījāt* ar *-ij-* > *-īj-* pierakstīts Sērenē 350, variants *byjat* ar *-ij-* > *-yj-* zināms no Viļakas 471 (*byjat*).

Izloksnēs ap Alūksni 465 un vairākās izloksnēs Latgalē un Augšzemē reģistrēts formas *bijat* fonētiskais variants *bejat*: 384, 385, 386–389, 391, 401, 425, 426 (arī FBR XI 111), 432, 436 (*bejat*, arī FBR XX 144), 437, 449, 450, 462–464, 468, 473–

476, 478 (arī Rudzīte 1964: 367; FBR XI 138), 481 (FBR XII 57), 486, 487 (FBR X 36), 488 (arī FBR VI 44), 491, 495, 496, 498, 499.

Kompaktā areālā Latgales vidienē un dienviddaļā, kā arī dažviet Augšzemē sastopama forma *bejot* (vai *b'ejot*), kas, iespējams, veidota pēc tagadnes *ā*-celmu parauga (Endzelīns 1951: 717, 832): 356, 373, 426 (FBR XI 111), 427, 433–435, 438–440, 443–451, 479, 480, 482–484, 487–488 (arī Breidaks 2007 [1999a]: 244), 489, 490, 492 (FBR XIII 56; Breidaks 2007 [1999a]: 244), 493 (arī Breidaks 2007 [1999a]: 244), 494, 497, 499–505, 506 (arī FBR XII 42), 507. Brigos 511 pierakstīts variants *biejot*.

Izloksnēs ap Alūksni 465 un dažās Vidzemes sēliskajās izloksnēs ap Jumpravu 344 sastopamas pagātnes daudzskaitļa 2. personas formas ar *-et* (*-ēt*), kas veidotas pēc pagātnes *ē*-celmu parauga un, iespējams, radušās *vedēm* > *vedem* ietekmē (Endzelīns 1951: 884); variants *bijēt* pierakstīts 344 un 345, bet *bijet* (*bejet*) konstatēts: 390 (*bejet*), 393, 394, 395 (Balode 2000: 45), 402, 465 (*bejet*), 466, 469 (*bejet*), 470, 472.

Vietumis Kurzemē, Zemgalē un Vidzemes dienviddaļā reģistrēta darbības vārda *būt* pagātnes daudzskaitļa 2. personas forma *bijiet* ar imperatīva izskaņu *-iet*, kura vēlāk ieguvusi arī indikatīva nozīmi formu ar *-at* ietekmē (Endzelīns 1951: 845): 74, 84, 127, 139, 143, 158, 211–213, 215, 216, 220, 225, 230, 232–234, 237, 340, 346, 347, 354, 404, bet fonētiskais variants *bejiet* zināms no Pededzes 464.

Atsevišķās izloksnēs sastopama forma *bijit* ar galotni *-it*, kura ieviesusies *i*-celmu ietekmē vai arī no pavēles izteiksmes vienskaitļa 2. personas un izloksnēs vēlāk ieguvusi arī īstenības izteiksmes nozīmi (Endzelīns 1951: 846). Forma *bijit* konstatēta: Pampāļos 109, bet fonētiskais variants *bejit* (vai *b'ejit*, *bejit*) reģistrēts: 363 (*bejit*), 417 (FBR XVII 136), 425 (FBR XIII 34), 438, 452, 454, 477.

Vairākās Latgales izloksnēs reģistrēta forma *b'iet*, kas, iespējams, radusies skaņu kontrakcijas rezultātā: 476 (*b'iet*), 480 (arī *nab'iet'*), 481, 485, 487 (arī FBR X 36; Breidaks 2007 [1984]: 235; Breidaks 2007 [1999a]: 244), 488 (Breidaks 2007 [1984]: 235; Breidaks 2007 [1999a]: 244), 492 (Breidaks 2007 [1984]: 235; Breidaks 2007 [1999a]: 244), 493 (Rudzīte 1964: 367; arī Breidaks 2007 [1984]: 235; Breidaks 2007 [1999a]: 244), 502 (Leikuma 1993: 113), 505–507 (Leikuma 1993: 113). Minētā forma varētu būt radusies no **bē* un sal. ar sensl. *bē* (Endzelīns 1951: 876, Rudzīte 1964: 367). Pēc A. Breidaka domām, forma (< austrumbaltu **bē*) ir salīdzināma. ar senprūšu *be* (< **bē*) un kopā ar citām salīdzināmām baltu, slāvu un sengrieķu formām attīstījusies no ide. injuktīva **bhue(t)* (Breidaks 2007 [1999a]: 244–246).

Lībiskā dialekta izloksnēs un atsevišķās vidus, retāk augšzemnieku izloksnēs sastopama vispārinātā 3. personas forma *bij*: 2, 7, 9, 10, 13, 18, 22, 30, 63, 69, 70, 76, 78, 80–82, 84, 87, 142, 170, 172, 173, 174 (arī FBR XIX 92), 175, 176 (arī FBR XIV 68), 177, 178, 180–185, 187, 188 (arī FBR XI 80), 189, 190, 191 (arī FBR XI 80), 192–196, 198, 199, 211 (bieži), 249, 251–253, 258 (FBR XVI 92), 260, 275, 416 (*bij*). Variants *bīj* zināms no 17 (*bīj*), 23 un 64.

Fonētiskais variants ar *bij* > *bī* reģistrēts galvenokārt lībiskajās izloksnēs: 1 (*bī*), 6–7 (*bī* FBR XX 55), 23 (*bī*), 78, bet variants *bij* > *bī* > *bī* sastopams: 1 (arī FBR VIII 129), 2 (arī FBR XVI 125), 3 (*bi*, arī FBR VIII 134), 4, 5, 6–7 (arī FBR XX 55), 8, 11

(*bi*), 12, 13, 15, 62, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64, 65 (*bi*), 66–68, 69 (arī FBR VII 29), 70, 71, 72 (*bi*), 73–77, 79, 83, 84 (*bi*), 85, 119, 120 (*bi*), 166, 171 (*bi*), 172, 173, 174 (FBR XIX 92), 175, 179 (*bi*), 182, 187 (arī FBR VIII 66), 189 (FBR VIII 76), 191, 195 (*bi*), 250. Tas pierakstīts arī šīm izloksnēm tuvajās vidus izloksnēs: 257 un 258. Variants *bj* (?) pierakstīts Rozēnos 171 (*bī*).

Sporādiski reģistrētas vēl šādas pagātnes daudzskaitļa 2. personas formas: *bejoatē* Aknīstē 368 (*bejòatē* FBR XV 186); *bijā* Sējā 202 un *i(r)* (?) Allažos 208.

Darbības vārda *iet* locīšana tagadnē

11. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 226a. jaut. Kā loka verbu *iet* tagadnē? *es eju* : *iemu* : *eimu* : *einu* : *ietu*...]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* tagadnes vienskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Senā atematiskā forma (Endzelīns 1981 [1938]: 477) latviešu valodā tagad liekloties aizstāta ar jaunināto tematisko *o*-celmu formu *ēju* (Braidaks 2007: 573; Rudzīte 1970: 418; MLLVG 1959: 681; LVG 560). Par tagadnes formas celma *ejams* un *ejus*, vai arī kā jauninājums daudzsk. 2. p. formā *ejat*, ņemot par pamatu viensk. 2. p. *ej(i)*, bet *ej(i)* laikam radies no imperatīva, par ko liecina liet. *ei-k*, lat. *ī* u. c. un kas var būt paglabies la. formā *ej* (izrunā: *èi*)” (Endzelīns 1951: 722–723).

Forma *ēju* ir arī literārās valodas norma un tiek lietota lielākajā daļā vidus dialekta izloksņu, kā arī sastopama vairākās lībiskā un augšzemnieku dialekta izloksnēs: 14, 15, 19, 21, 24–29, 32–35, 37, 38, 40–50, 52–54, 56–59, 61, 74, 82 (FBR V 104), 87, 89, 90 (arī FBR V 104), 91, 94, 96, 99, 101–110, 112, 114, 115, 117, 118, 124, 125, 127–138, 141–144, 146, 148, 149, 151, 152, 153 (arī FBR XVII 152), 155–163, 164 (arī FBR XII 22), 165–167, 169, 197, 198, 205–211, 214, 216, 218, 219, 221, 224–226, 228–231, 233–237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241–246, 247 (FBR XVIII 15), 248, 254–259, 261, 265, 266, 268, 271, 274, 275, 279, 280, 282–297, 300–302, 304–310, 312, 314, 316, 317 (FBR XVII 137), 318, 320–322, 324, 325 (arī FBR XI 20), 326 (FBR XI 20), 327–329, 331, 332, 334, 336 (FBR XVII 90), 337, 340–342, 344, 347–350, 352, 353, 356–359, 361, 362 (*ēju* FBR XII 85), 363 (*ēju*), 364, 367, 369 (*ēju*), 370 (*ēju*), 371–374, 376–380, 382–384, 391, 392, 396–398, 400, 403, 405, 407–414, 415 (*ēju*), 416, 417 (FBR IX 154), 418, 419 (arī FBR IX 154), 420 (FBR IX 154; FBR VI 112), 422–425, 428–430, 434–437, 439–444, 460, 462, 468, 470, 473, 475, 479, 481, 485, 489, 503, 509.

Vidus dialekta izloksnēs sastopams arī fonētiskais variants ar reducētu galotnes patskani *ej̃*: 14, 49, 61, 74, 84, 89, 92, 93, 103, 121–123, 127, 139 (*reti*), 164 (arī FBR XII 22), 168, 186, 193–195, 200–203, 212, 213, 215, 220, 222, 232, 235, 276, 284,

311, 313, 315, 319, 321, 330, 381. Dažās sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs reģistrēts variants ar *e > a* *aju*: 389, 393 (Rudzīte 1970: 419), 401, 438, 445–447, 450, 451, 462, 463, 505 (*āju* Leikuma 1993: 53), 507 (Leikuma 1993: 53).

Svētē 150 pierakstīts variants *ej̃* ar vokalizētu līdzskani *j* un reducētu galotnes patskani, savukārt Ogrē 325 – *e:ī̃* arī ar saknes patskaņa pagarinājumu.

Variants ar gala patskaņa zudumu *ej* (pierakstos arī *ej̃*) sporādiski sastopams lībiskajās un vidus dialekta izloksnēs: 68, 69, 72–74, 82 (FBR V 104), 84–86, 90 (FBR V 104), 107, 144, 170, 177, 194, 249, 253, 254 (FBR XI 89), 362, 439.

Visos dialektos vēl samērā labi saglabājušās atematiski veidotas formas ar jauninātu 1. personas galotni (Rudzīte 1970: 419) *-mu* senās atematiskā galotnes *-mi* vietā (Endzelīns 1951: 704, 722; Endzelīns 1981 [1938]: 477). Ir izloksnes, kurās vienskaitļa 1. personas formas *eimu* vai *iemu* ar to fonētiskajiem variantiem ir vienīgās vai dominējošās.

Forma *eimu* un tās fonētiskie varianti (*ej̃mu*, *ej̃mu*, *ej̃mu* u. c.) reģistrēta visos dialektos, kompaktāku areālu veidojot vidus dialekta kursiskajās un augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs: 15, 20 (Rudzīte 1970: 419), 24, 26–31, 33, 35, 38, 39 (Rudzīte 1970: 419), 41, 42, 49–54 (Rudzīte 1970: 419), 55 (FBR IX 109), 56 (arī FBR IX 109), 57 (arī FBR IX 109), 88 (*ej̃mu*), 89, 95, 97–102 (arī FBR XIII 104), 104, 106 (FBR XVI 103), 109, 111, 113, 116 (Rudzīte 1970: 419), 123, 128 (Rudzīte 1970: 419), 132 (arī FBR XV 29), 136, 138, 140, 145, 147 (arī Rudzīte 1970: 419), 153 (FBR XVII 152), 154, 163, 164 (arī FBR XII 22), 165, 216, 223, 226, 236, 238 (FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (FBR XVIII 15), 247 (FBR XVIII 15), 262, 265 (Rudzīte 1970: 419), 273, 282, 284 (FBR XI 45), 291, 303 (Rudzīte 1970: 419), 309 (Rudzīte 1970: 419), 311, 316 (Rudzīte 1970: 419), 317 (FBR XVII 137), 318, 323, 325 (arī FBR XI 20), 326 (FBR XI 20), 328, 330, 333 (Rudzīte 1970: 419), 335, 336 (FBR XVII 90), 344, 346, 347 (Rudzīte 1970: 419), 348 (*ej̃mu* FBR VIII 91), 352 (*ej̃mu*), 354 (arī *ej̃mu*), 355, 356, 357, 359, 360, 362 (*ej̃mu* FBR XII 85), 363 (*ej̃mu* arī FBR XIII 92), 366 (*ej̃mu*), 368 (arī *ej̃mu* FBR XV 186), 369 (*ej̃mu* FBR VII 146), 371 (*ej̃mu*), 372 (*ej̃mu*), 388, 392, 393 (Rudzīte 1970: 419), 396, 397 (arī FBR I 10), 399, 400, 403 (FBR XIV 191), 406 (Rudzīte 1970: 419), 409 (*ej̃mu* FBR IX 154), 410 (Rudzīte 1970: 419), 414 (*ej̃mu* FBR IX 154), 415 (*ej̃mu*; arī *ej̃mu* FBR IX 154), 416 (arī *ej̃mu* FBR IX 154), 417 (arī FBR XVII 137), 419 (*ej̃mu* FBR IX 154), 420 (FBR VI 112; arī *ej̃mu* FBR IX 154), 421, 422, 425 (FBR XIII 34; Rudzīte 1970: 419), 426, 427, 432–435, 436 (FBR XX 144), 442 (arī Rudzīte 1970: 419), 454, 459, 460, 475–477, 480, 482–485, 488–490, 498, 503.

Fonētiskais variants *eim̃* ar reducētu galotnes patskani *-u* pierakstīts atsevišķās lībiskā, vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs: 61, 92, 93, 127, 204, 208, 213, 215 (*reti*), 217, 227 (Rudzīte 1970: 419), 232, 235 (Rudzīte 1970: 419), 321, 338 (Rudzīte 1970: 419), 339, 348 (*ej̃mu*, *ej̃mu*), 351.

Variants ar gala patskaņa zudumu *eim̃* reģistrēts no Apriķiem 20, Skrīveriem 345 (*ej̃m* FBR VIII 106) un Preiļiem 439 (*ej̃m* arī FBR VIII 18). Kartē tas atsevišķi netiek rādīts.

Vairākās vidus dialekta un atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs sastopama forma *iemu*: 59 (*iē̃mu* FBR VIII 137), 106 (*iē̃mu* FBR XVI), 132 (arī

FBR XV 29), 133 (vec. p.), 138, 140, 145, 153, 172, 173, 223, 248, 257, 258, 259, 262 (Daina 2016: 54), 263–265, 267, 269, 272–274, 277, 280–282, 284 (arī FBR XI 45), 285–290, 292, 294, 296, 297, 299, 302–305, 309, 317, 357, 374 (VLIR VIII 91), 375, 376, 378, 403 (FBR XIV 191), 410.

Atsevišķās izloksnēs reģistrēts variants *iem^u* ar reducētu galotni: 121, 122, 139, 267, 276, 284, 298, 319. Stendē 72 pierakstīta forma *iē:m* (Draviņš, Rūķe 1958: 9).

Vairākās augšzemnieku dialekta izloksnēs fiksēts fonētiskais variants *īmu* ar *ie > ī*: 369 (*īmu* FBR VII 146), 384 (*īmu* arī FBR VIII 48), 385, 386, 387, 390, 393, 401 (FBR V 156), 402 (FBR XIX 130), 403, 410, 438, 442 (FBRXVII 66), 445, 446, 447 (Rudzīte 1970: 419), 448–452, 462, 465, 472 (Rudzīte 1970: 419), 474, 475, 478 (Rudzīte 1970: 419), 487 (FBR X 36), 488, 491, 492 (arī FBR XIII 56), 494, 495, 497, 499, 500, 501 (arī Rudzīte 1970: 419), 502 (arī Leikuma 1993: 53), 504–506 (arī FBR XII 42), 507.

Atsevišķās izloksnēs reģistrēts fonētiskais variants *āimu*: 224 (Endzelīns 1951: 720), 353 (FBR XVI 55), 355 (*aīmu* FBR XX 69), 365 (arī FBR XIX 108), 389, 393, 402 (FBR XIX 130), 435, 442 (FBR XVII 66), 447, 472 (Rudzīte 1970: 419).

Kompaktā areālā lībiskajā dialektā, kā arī vidus dialekta atsevišķās pārejas izloksnēs visās personās lieto formu *iet* (*iēt, iēt*), kas, iespējams, radusies no **ieta* (Endzelīns 1951: 720): 1 (FBR VIII 129 arī *iēd*), 2 (FBR XVI 125 arī *iāt*), 3, 5–13, 15 (Rudzīte 1970: 418), 17–19, 22, 23, 59a, 62–72, 75–87 (FBR XIV 50), 89, 90, 113 (FBR VI 57), 120, 127, 171–175 (arī FBR XV 71), 176, 177 (Rudzīte 1970: 418), 178–182 (arī FBR VIII 73), 183–185, 187, 188 (FBR XI 81), 189 (arī FBR VIII 73), 190–199, 201–203, 208, 209 (Rudzīte 1970: 418), 248 (Rudzīte 1970: 418), 249–254, 258 (arī FBR VI 90), 260, 270.

Dažās lībiskajās un tām blakus esošajās vidus dialekta izloksnēs konstatēta forma *ietu*, kuras pamatā ir 3. personas forma *iet* (līdzīgi kā lei. dial. *eitū*, [..]) (Endzelīns 1951: 722) vai tās fonētiskais variants ar reducētu galotni: 60, 74 (*iēt^u* VLIR VIII 208), 82 (FBR V 104), 84, 90 (FBR V 104), 172, 186 (*iēt^u*), 257, 258, 265 (*iēt^u*), 273, 275, 287–290, 300 (vec. p.), 305.

Ziemeļlatgalē un Ziemeļaustrumvidzemē nelielu areālu veido forma ar *ie > ī tu*: 390, 391, 394, 395 (arī Balode 2008: 70), 402 (arī FBR XIX 130), 422, 463–467, 469, 470, 472.

Stirniē 433, Viļakā 471, Šķilbēnos 474 un Baltinavā 478 pierakstīta forma *īdu*, kuras rašanos J. Endzelīns saista ar kr. *uđy* ietekmi (Endzelīns 1951: 722). Kartē tā netiek rādīta.

Formas ar *-l-*, kas pievienots fonētiski dažādām saknēm, reģistrētas vairākās augšzemnieku dialekta izloksnēs: *īmļu* – 485 (arī *ēīmļu* Rudzīte 1970: 419), 487 (Rudzīte 1970: 419), 488 (FBR VI 42), 492 (*īmļu* Rudzīte 1970: 419), 493 (*īmļu* Rudzīte 1970: 419), 496, 502 (arī Leikuma 1993: 53), 504, 505 (arī Leikuma 1993: 53; Rudzīte 1970: 419), 507 (arī Leikuma 1993: 53), 511; *īdļu* – 487 (Rudzīte 1970: 419), 492 (Rudzīte 1970: 419), 493 (Rudzīte 1970: 419); *īņļu* – 493 (Rudzīte 1970: 419). Aulejā 502 un Izvaltā 505 reģistrēta forma *īmņu* (Leikuma 1993: 53), Nirzā 493 pierakstīta forma *īņņu*. (Par formām ar *-l-* un *-ņ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

Baltinavā 478 fiksētas arī formas ar galotni *-o*: *īmo* un *īdo* (FBR XI 138). Tās kartē atsevišķi nav iezīmētas. J. Endzelīns min arī variantu *īdu*: “**iedu > austr. īdu* t. dz. 50528 un 52029 (no Baltinavas) jeb *īdo* [..] Baltinavā un Viļakā [..]” (Endzelīns 1951: 720), pieļaujot, ka šo formu varbūt ietekmējis kr. *uđy* (Endzelīns 1951: 722).

Sporādiski fiksētas formas *īm* 439 (FBR VIII 18); *emu* 499, 501; *eīt^u* 92; *āim^a* 351 (FBR XVII 156); *iēnu* 288; *īnu* 486, 502 (Leikuma 1993: 53), 505 (Leikuma 1993: 53). **ienu* vai **einu* (sal. lei. *einū*; [..]), pēc J. Endzelīna domām, ir laikam jauninājums pēc tāda tipa parauga kā la. *šlienū*, lei. dial. *šlienū* [..] (Endzelīns 1951: 722). Tās kartē netiek rādītas.

12. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 226b. jaut. Kā loka verbu *iet* tagadnē? *tu ej...*]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* tagadnes vienskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Formu *ej*, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 560), un tās fonētiskos variantus mūsdienās lieto gandrīz visās vidus dialekta izloksnēs, tā sastopama arī lībiskajā un augšzemnieku dialektā (sk. Endzelīns 1951: 722–723; Rudzīte 1964). Vienskaitļa 2. personā lielākoties tiek lietota bezgalotnes forma *ej* (par vienskaitļa 2. personas galotni sk. Endzelīns 704–706) ar šauro patskani saknē: 3, 5, 15–17, 19, 20, 26–28, 30, 44–47, 49, 53, 56, 57, 64, 83, 88, 95, 96, 99, 100–102 (arī FBR XIII 104), 104, 106, 107, 109, 122, 125–129, 132–134, 140, 141, 145, 153 (arī FBR XVII 152), 155, 156, 159, 160, 163, 167, 170, 177, 186, 195, 197, 198, 202–206, 211–213, 215, 220, 228, 230, 231, 233–236, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī (FBR XVIII 15), 240 (arī (FBR XVIII 15), 241–245, 247 (arī FBR XVIII 15), 248, 249, 253, 254 (FBR XI 89), 266–280, 283, 284 (arī FBR XI 45), 286, 291, 299, 301–304, 307–310, 312, 317 (FBR XVII 137), 320, 327, 331–334, 336 (arī FBR XVII 90), 337, 340, 345, 352, 380, 398, 399, 403 (arī FBR XIV 191), 405, 409 (FBR IX 154), 411, 412, 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (FBR IX 154), 417 (FBR XVII 137), 418, 419 (FBR IX 154), 420 (FBR IX 154; FBR VI 112), 422, 430, 439 (FBR VIII 18), 441, 460, 470. Dažās izloksnēs sastopams fonētiskais variants ar plato patskani saknē *ej*: 345 (FBR VIII 106), 348 (FBR VIII 91), 350, 358–360, 362, 363 (arī FBR XIII 92), 366, 369 (arī FBR VII 146), 370, 425 (arī FBR XIII 34), 439, 451.

Plaši tiek lietoti *ej* fonētiskie varianti ar līdzskaņa *j* daļēju vai pilnīgu vokalizāciju. Forma *ej* pamatā pierakstīta vidus dialektā un augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs, kā arī dažās lībiskajās un latgaliskajās izloksnēs: 2, 14, 19, 21, 23–25, 29, 31–37, 39, 40–43, 50–52, 54, 55, 58–61, 69, 71 (retāk), 72, 73, 74 (arī VLIR VIII 208), 82 (VLIR V 104), 84 (arī VLIR VIII 208), 85–87, 89, 90–94, 98, 99, 103, 105, 108, 110–118, 121–123, 130, 131, 135–139, 142–144, 146–152, 154, 157, 161, 162,

164 (arī FBR XII 22), 165, 166, 168, 169, 193, 194, 200, 201, 203, 204, 206–210, 214, 216–219, 221–227, 229, 232, 235, 237, 238, 246, 248, 254–256, 257 (VLIR VI 214), 258 (VLIR VI 214), 259, 261, 262 (Daina 2016: 48), 263 (VLIR VIII 91), 264 (VLIR VI 214), 265 (VLIR VI 214), 271, 272, 275, 276, 281, 284, 285, 287–290, 292–298, 300, 305, 306, 309–311, 313–319, 321–326, 328–330, 335, 338–347, 351, 353 (*ej*), 354–357, 361, 364, 367, 368 (*ēi* arī FBR XV 186), 370–379, 381–384, 392 (arī Putniņa 1983: 73), 394, 396, 397, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403, 404, 406–410, 413, 414, 415 (*ej*), 416, 417, 419–421, 423–425, 426 (arī FBR XI 111), 427–429, 431–434, 435 (arī Indāne 1986: 93), 436 (arī FBR XX 144), 437–439, 441–444, 449, 451–454, 459, 463, 468, 469, 473, 476, 477, 479, 483, 485, 489, 494, 501, 503, 509.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs sporādiski lietoti vairāki formas *ej* fonētiskie pārveidojumi: *aj*: 349 (FBR VIII 95), 351 (FBR XVII 156), 355 (FBR XX 69), 353 (FBR XV 55), 369 (FBR VII 146), 387 (āi Rudzīte 1964: 359), 390, 401 (FBR V 156), 446, 447, 451, 462, 463, 465, 466.

Plašāk lieto variantu *aj*, kas pamatā reģistrēts latgaliskajās izloksnēs: 385–387, 389, 391, 393–395, 401, 402, 435, 442 (arī FBR XVII 66), 445 (arī Rudzīte 1964: 359), 448, 467, 472, 481, 497, 502, 504, 505 (Leikuma 1993: 53), 506 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 53), 507 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 53); *āi* / *āī*: 348, 477, 480, 482–484, 505 (arī Leikuma 1993: 53).

Saknes līdzskaņa *j* pilnīga vokalizācija notikusi atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs, kur fiksēts formas *āi* lietojums: 365 (FBR XIX 108), 384 (FBR VIII 48), 385 (FBR VIII 21), 395 (arī Balode 2008: 70), 402 (FBR XIX 130), 450, 487, 488, 499, 500.

Dažās vidus dialekta izloksnēs konstatēta forma *ejī* un varianti: 37, 45, 46, 48, 87, 90, 97, 106 (FBR XVI 103), 124, 128, 153 (FBR XVII 152), 166, 223, 240, 241, 257, 264, 265, 282, 320. Tā pierakstīta arī atsevišķās augšzemnieku izloksnēs: 348, 388, 415, 440, 475, 487 (FBR X 34). No avotiem zināms fonētiskais variants *ejī* ar vokalizētu *j*: 257 (VLIR VI 214), 264 (VLIR VI 214), 265 (VLIR VI 214). Par vienskaitļa 2. personas formu *ej(i)* izteikts viedoklis, ka “šis *ej(i)* laikam radies no imperatīva, par ko liecina lei. *ei-k*, lat. *ī u*. c. un kas galu galā var būt paglābies la. formā *ej* (izrunā: *ēi*)” (Endzelīns 1951: 722–723).

Lībiskajās izloksnēs lieto vispārināto 3. personas formu *iet*: 1 (FBR VIII 129 arī *iēd*), 2–5, 6 (FBR XX 55 arī *īat*), 7 (*iēd*), 8 (arī FBR VII 52), 9–13, 62–69, 70–72, 74–81, 83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87, 119, 120, 171–175 (arī FBR XV 71), 176, 178–182 (FBR VIII 73), 183–185, 187 (arī FBR VIII 73), 188 (arī FBR XI 81), 189 (arī FBR VIII 73), 190–192, 194–196, 198, 250–252, 254, 260.

Tā konstatēta arī dažās kursiskajās izloksnēs: 17–19, 22, kā arī Vidzemes vidus izloksnēs: 127, 199, 202, 203, 208, 249, 270.

Atsevišķās izloksnēs reģistrētas formas, kas veidotas pēc atematisko celmu parauga ar seno galotnes *-m-*: *ēimi*: 97, 98, 477, 490, 498; *īm'i*: 474, 487 (FBR X 36), 488, 491, 495, 497; *īme*: 478 (FBR XI 138).

Dažās Ziemeļlatgales izloksnēs konstatēta forma *īdi* (*īd'i*) – Balvos 433, Viļakā 471 (arī *īdij*), Šķilbēnos 474, Baltinavā 478 (FBR XI 138 arī *īde*).

Izloksnēs sporādiski reģistrētas vēl šādas formas: *īt* – Pededzē 464; *ietu* – Dunikā 60; *īni* – Mērdzenē 486; *ein'*, *īn'* Preiļos 439 (FBR VIII 18). Kartē tās atsevišķi netiek atspoguļotas.

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs vienskaitļa 1. personā sastop formas ar *-l-*: *īmļi*: 496, 511; *īnļi*: 486; *īd'l'i*: 481, 492 (FBR XIII 56) un *-ŋ-*: *īņņi* 493. (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

13. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 226c. jaut. Kā loka verbu *iet* tagadnē? *viņš, viņa / viņi iet...*]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* tagadnes vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Atematiskajā konjugācijā sastop veco galotni *-t* no ide. *-ti* (Endzelīns 1951: 708–709). Darbības vārdam *iet* mūsdienās atematiska ir tikai 3. personas forma (Braidaks 2007: 573), kas izloksnēs ir samērā labi saglabājusies (Rudzīte 1970: 418–428). Nav skaidri zināms, vai latviešu valodā 3. personas forma *iet* vismaz dažās izloksnēs radusies no ide. **eiti*; austrumizloksnēs tai vietā ir forma *īt*, kas, iespējams, radusies no jauninājuma **ieta* (ar *o*-celmu *-a*) (Endzelīns 1981 [1938]: 479), kas “laikam darināta, lai 3. persona šim vārdam atšķirtos no infinitīva, [...] Vai arī visu pārējo izlokšņu 3. pers. *iet* no **ieta*, nav laikam droši nosakāms; [...] blakus jauninājumam **ieta* dažas izloksnes varētu būt paglābušas seno **ieti*.” (Endzelīns 1980 [1936]: 275)

Forma *iet*, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 559–560), kopā ar fonētiskajiem variantiem izplatīta visā Latvijas teritorijā, izņemot dažas Latgales un Dienvidkurzemes izloksnes. Turklāt Kurzemes un Vidzemes lībiskajās izloksnēs, kā arī dažās to kaimiņu izloksnēs (Mazsalacā 248, Ozolos 270, Skaņkalnē 172, Ternejā 251, Vecatē 258) 3. personas formu lieto abu skaitļu visās personās (Rudzīte 1970: 418).

Fonētiskais variants ar *ie > ī* (*īt*) konstatēts vairākās Zemgales sēliskajās un Latgales izloksnēs vai nu kā vienīgais lietojums, vai arī kā *iet* paralēlforma: 359, 360, 362 (FBR XII 85), 363 (FBR XIII 92), 366, 368 (FBR XV 186), 369 (FBR VII 146), 370–373, 384 (FBR VIII 48), 391, 393–395, 401 (FBR V 156), 402 (FBR XIX 130), 417 (FBR XVII 137), 425–428, 432–442 (FBR XVII 66), 443–454, 459, 462–495, 497–507, 511.

Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs fiksēta arī forma *jīt* – 502, 505–507 (Leikuma 1993: 53), kas kartē netiek atsevišķi rādīta. Kā norāda M. Rudzīte, “Augšzemnieku izlokšņu lielā daļā *j* mēdz piespraust *i* un *e* priekšā gan vārda, gan zilbes sākumā (starp patskaņiem)” (Rudzīte 1964: 311), tomēr šādu *j* piespraudumu var skaidrot arī ar izrunas īpatnībām (plašāk sk. Rudzīte 1964: 312).

Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs – Makašēnos 484 (Rudzīte 1970: 418), Zvirgzdenē 487 (Rudzīte 1970: 418), Pildā 492 (Rudzīte 1970: 418; arī FBR XIII, 56),

Nirzā 493 (Rudzīte 1970: 418) un Rundēnos 496 – konstatēta forma *īdļa* (par to sk. Endzelīns 1951: 789–790; Rudzīte 1964: 363).

Nirzā 493 fiksētas paralēlformas *īņņa* // *īņļa* // *īmļa* (Rudzīte 1970: 418). (Par formām ar *-l-* un *-ņ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

Sporādiski, galvenokārt no senākiem rakstu avotiem, zināmas arī šādas formas: *īēd* Ventā 1 (FBR VIII 129), Dundagā 63 (FBR VI 64); *iāt* Popē 2 (FBR XVI, 125), (FBR VIII 23); *īn* Preiļos 439 (FBR VIII 18) un Mērdzenē 486, kā arī *iētu* Dunikā 60, par kuru J. Endzelīns izteicis pieņēmumu, ka tā veidota, “jēmot par pamatu 3. p. *iet* (līdzīgi kā lei. dial. *eitū*, [...])” (Endzelīns 1951: 722).

Dažās Lejaskurzemes izloksnēs tikai senākos izloksņu aprakstos fiksēta forma *eīt(a)*: Purmsātos 55 (FBR IX 109), Gramzdā 56 (FBR IX 109), Aizvīķos 57, Kalētos 61 (FBR IX 109) un *eīt* Veclaicēnē 386 (FBR VIII 23). Kartē šīs formas atsevišķi nav rādītas.

14. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 226d. jaut. Kā loka verbu *iet* tagadnē? *mēs ejam...*]

Kartē rādītas atematiskā darbības vārda *iet* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Latviešu valodā maz saglabājušās darbības vārda *iet* daudzskaitļa 1. personas atematiskās formas (sk. Endzelīns 1951: 720–723). Izloksņu lielākajā daļā lietotā forma ir *ejam*, kuras galotne ir jauninājums pēc *o*-celmu parauga un ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559). Tā visplašāk sastopama vidus dialekta izloksnēs, kā arī tiek lietota sēliskajās un Latgales dienvidu izloksnēs: 19–61, 65, 72–74 (VLIR VIII 208), 75, 81, 82, 84–89, 90 (arī FBR V 104), 91–96, 98, 99, 101, 102 (arī FBR XIII 104), 103–119, 121, 122, 125–139, 141–144, 146–153, 155–164 (arī FBR XII 122), 165–169, 185, 186, 189, 191, 193–195, 197, 198, 200–203, 205–222, 224–237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241–246, 247 (arī FBR XVIII 15), 248, 255, 256, 257 (VLIR VI 214), 258 (VLIR VI 214), 259, 261, 262 (Daina 2016: 53), 263 (VLIR VIII 91), 265 (VLIR VI 214), 266, 268, 269, 271–274, 275 (jaun. p.), 276–283, 284 (arī FBR XI 45), 285–316, 317 (FBR XIII 137), 318–324, 325 (arī FBR XI 20), 326, 329–333, 334 (*ejām*), 336 (arī FBR XVII 90), 337–344, 347, 348 (arī FBR XVIII 91), 349, 350 (*ejām*), 351, 352 (*ejām*), 353–359, 361, 362, 363 (arī FBR XIII 92), 364, 367, 369 (arī FBR VII 146), 370–374, 375 (Daina 2016: 61), 377–384, 387, 388, 392–394, 395 (Balode 2008: 70), 396–398, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 401, 403 (arī FBR XIV 191), 404–408, 409 (arī FBR IX 154), 409–413, 414 (arī FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 417 (arī FBR XVII 137), 418, 419 (arī FBR IX 154), 420 (arī FBR IX 154, arī FBR VI 112), 421–431, 435–438, 439 (arī FBR IV 100; FBR VIII 18), 441–444, 448, 450, 452, 453, 459, 460, 468, 469, 473, 475, 478, 479, 485, 489, 501 (*ejam*), 502, 503, 509.

Dažās izloksnēs fiksēts fonētiskais variants *ajam*: 385, 389, 391, 393, 395, 401, 438, 445–447, 450, 451, 462, 463, 502, 505 (arī *ājam*), 506, 507.

Atsevišķās sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs fiksētas arī formas ar galotni *-om*: *ejom*: 328, 356, 363 (FBR XIII 92), 434, 440, 443, 479, 483, 485 (*ejòm*), 489 (*ejòm*); *ajom*: 450, 502, 505 (*ājòm*).

M. Rudzīte norāda, ka izloksnēs “atematiskās formas tikpat kā nav sastopamas. Tikai Ritē 366 *ēima* ir vienīgā šās personas forma” (Rudzīte 1970: 420). Materiāla vākums rāda, ka forma *eima* konstatēta arī citās, īpaši sēliskajās, izloksnēs: 53 (vec. p.), 106 (arī FBR XVI 103), 113, 284 (FBR XI 45), 330, 336 (FBR XVII 90), 338, 339, 346, 348, 351, 354, 355, 359, 360, 362 (*ejma* FBR XII 85), 366, 369, 397 (arī FBR I 10), 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 435, 442, 450 (*ejma*).

Dažās izloksnēs pierakstīta forma *eime* un tās fonētiskie varianti: 362 (arī *ejme* FBR XII 85), 368 (arī FBR XV 186), 435 (*ejme* Indāne 1986: 93). Atsevišķās izloksnēs fiksētas formas: *aime* – 393; *àima* – 435, 450.

Visos dialektos reģistrētas atematiski veidotas formas ar jauninātu dubulto galotni *-ma-m* (Rudzīte 1964: 130). Plašāk lietotā forma ir *eimam*: 33, 39, 52, 53, 55 (FBR IX 109), 56 (FBR IX 109), 57 (arī FBR IX 109), 61 (FBR IX 109), 61, 89, 97–100, 102 (arī FBR XIII 104), 106 (arī FBR XVI 103), 109, 132 (FBR XV 29), 138, 139, 140, 153 (FBR XVI 152), 154, 164 (arī FBR XII 22), 204, 223, 235, 238 (FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (FBR XVIII 15), 247 (FBR XVIII 15), 265 (arī VLIR VI 214), 282, 284 (FBR XI 45), 317 (FBR XVII 137), 321, 325–327, 330, 334, 335 (*ēimām*), 336 (FBR XVII 90), 338, 339, 346, 348, 351, 353, 354, 359, 360, 363, 365, 381, 388, 392, 396, 397 (arī FBR I 10), 399, 400, 403 (FBR XIV 191), 409 (*ejmam* FBR IX 154), 414 (*ejmam* FBR IX 154), 415 (*ejmam* arī FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 417 (arī FBR XVII 137), 419 (*ejmam* FBR IX 154), 420 (*ejmam* FBR IX 154), 421, 422, 425 (FBR XIII 34), 426 (arī FBR XI 111), 432, 433, 436 (arī FBR XX 144), 439 (FBR IV 100; FBR VIII 18), 442, 454, 476, 477, 484, 485, 490, 498 (FBR XX 144).

Formu *iemam* (sk. Endzelīns 1951: 723) sastop pamatā vidus dialekta izloksnēs: 132 (arī FBR XV 29), 138, 139, 265 (VLIR VI 214), 272, 276, 282, 290, 296, 298, 302, 378, 410, bet forma *īmam* reģistrēta augšzemnieku dialektā: 384 (arī FBR VIII 48), 386, 387, 394, 401 (FBR V 156), 439 (FBR VIII 18), 442 (FBR XVII 66), 445, 449, 451, 467, 472, 474, 478 (FBR XI 138), 487 (FBR X 487), 488, 494, 495, 497, 499, 500, 502, 505, 506 (arī FBR XII 42), 507.

Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs lieto tās pašas saknes formu *īmom* ar tam tipisko *ā*-celma galotni: 448, 450, 480, 492 (FBR XIII 56), 499, 502, 504–507, vai arī *ēimòm*: 328, 348 (arī *āimòm*), 480, 482–485, 490.

Galvenokārt no senākiem pierakstiem zināma forma *ejmem* 344, 362 (*ejmèm* FBR XII 85), 409 (FBR IX 154), 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (FBR IX 154), 419 (FBR IX 154), 420 (FBR IX 154); *àimàm*: 351 (FBR XVII 156), 353 (FBR XV 55), 355 (FBR XX 69), 365 (FBR XIX 108); *ajmàm* 435 (Indāne 1986: 93).

Sporādiski reģistrētas arī dažas iepriekš minēto sakņu bezgalotnes formas: *ajm*: 435 (Indāne 1986: 93); *eim*: 345 (FBR VIII 106), 368 (arī FBR XV 186), 369 (FBR VII 146); *ièm*: 262 (Daina 2016: 32). Tās kartē netiek rādītas.

Lībiskajās un dažās vidus dialekta izloksnēs daudzskaitļa 1. personā tiek lietota vispārinātā 3. personas forma *iet*: 1–12, 15, 16–19, 22, 60, 62–81, 83–85, 87, 127, 171, 173–185, 187, 190, 192, 194–196, 198, 199, 202, 208, 249–254, 260, 270, 283.

Forma *ietam* (tāpat kā *eitam*) veidota pēc *o*-celmu parauga (Rudzīte 1964: 130) un plašāk sastopama vidus dialektā, kā arī ir fiksēta atsevišķās lībiskā un augšzemnieku dialekta izloksnēs: 59 (arī FBR VIII 137), 74 (VLIR VIII 208), 82 (FBR V 104), 84, 90 (FBR V 104), 92, 93, 100, 106, 107, 120, 123, 124, 130, 145, 170, 186, 188, 194, 197, 201, 207, 248 (Endzelīns 1951: 721), 249, 254, 257 (VLIR VI 214), 258 (VLIR VI 214), 262 (arī Daina 2016: 44; VLIR VIII 91 reti), 263 (VLIR VIII 91), 264 (VLIR VIII 214), 265 (VLIR VIII 214), 266, 267, 270, 273 (Endzelīns 1951: 721), 275, 280, 281, 284–290, 292, 296, 299, 300, 302, 303 (Endzelīns 1951: 721), 305, 307, 359, 362, 374 (reti), 375, 376, 395, 402, 422, 462–467, 471–474, 478.

Vidus dialektā sporādiski reģistrēta forma *eītam*: 92 (VLIR VI 308), 93, 106, 107, 130, 145, 248 (*iētām*), bet forma *ītām* pierakstīta dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs: 390, 395 (Balode 2008: 70), 402 (FBR XIX 130), 462–467, 470, 472.

Atsevišķās Latgales izloksnēs fiksēta forma *īdam*: 433, 471, 474, 478 (arī FBR XI 138).

Aulejā 502 un Izvaltā 505 paralēli tiek lietotas formas *īnām* // *īnòm*; Mērdzenē 486 un Aulejā 502 *īnām*; Lizumā 397 *einam*.

Dažās augšzemnieku dialekta Latgales latgaliskajās izloksnēs fiksētas formas ar *-l-* vai *-ŋ-*: *īmļom*: 496, 502, 504, 507; *īmļām*: 507, 511; *īdļām*: 481; *īdļom*: 487, 492 (FBR XIII 56); *īnļām*: 486; *īmņām*, *īmņom*: 505; *īņņom*: 493. (Par formām ar *-l-*, *-ŋ-* sk. 1. kartes komentāru.)

15. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 226e. jaut. Kā loka verbu *iet* tagadnē? *jūs ejat*...]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* daudzskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Darbības vārda *iet* daudzskaitļa 2. personas forma izloksnēs visbiežāk ir *ejat*, kas ir arī literārās valodas norma (Endzelīns 1951: 721–722; MLLVG 1951: 681–682; LVG 560). Tā līdz ar fonētiskajiem variantiem reģistrēta visos dialektos: 14, 19–48, 49 (*ejat*), 50–61, 72, 74 (VLIR VIII 208), 81, 82 (VLIR V 104), 84–86, 88, 89, 90 (arī VLIR V 104), 91–100, 101–103, 105–112, 114–118, 120–123, 125, 126, 128, 129–134, 141, 142, 146, 147, 149–152, 153 (arī FBR XVII 152), 154–158, 161–163, 164 (arī FBR XII 22), 165, 167–169, 186, 189, 191, 193–195, 197, 198, 201–209, 211, 212, 214–216, 218–222, 224, 226–229, 233, 235, 239, 241–244, 248, 255, 256, 257 (VLIR VI 214), 258 (VLIR VI 214), 259, 261, 262 (VLIR VIII 91), 263, 265 (VLIR VI 214), 266, 268, 269, 271, 273–304, 306–324, 325 (arī FBR X 120), 326 (arī FBR X 120), 327, 329, 331, 333, 336 (arī FBR XVII 90), 341–344, 347, 349–351, 352 (*ejat*), 355,

357–359, 367, 369, 371–374, 377–380, 382–389, 391, 395–397, 400, 401, 404, 406, 407, 410, 413–415, 422–425, 427, 429, 431, 437, 440–442, 444, 449, 452, 460, 462, 463, 465, 468, 473, 475, 478, 479, 483, 485, 486, 489, 492, 493, 503, 509. Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs pierakstīta arī forma ar galotni *-ot* – *ejot*: 356, 440, 483, 485 (*ejot*), 489.

Galotne *-at* / *-ot* var būt pievienota arī fonētiski dažādiem celmiem, kas lietoti atsevišķās vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs: *ēimat*: 61, 97, 106 (FBR XVI 103), 282, 348, 432, 483, 490, 498; *iemat*: 282; *īmat*: 474, 478 (FBR XI 138), 487 (FBR X 36), 488, 491 (*īmat'*), 495, 499; *èimot*: 480, 482, 483, 490 (*eimot'*); *īmot*: 472, 487, 488, 491, 499.

Augšzemnieku dialektā pierakstītas formas ar galotni *-it*: *ejit*: 360, 363 (FBR XIII 92), 370, 426, 434, 435, 439 (arī FBR IV 100), 443, 477, 497, 501; *ajit*: 351 (FBR XVII 156), 438, 445–448, 450, 502, 504–507 (*ajit'* arī FBR XII 42); *ājit'* 505 (retāk).

Izloksnes rāda arī citu galotņu sporādisku lietojumu Vidzemes vidus un augšzemnieku (biežāk sēliskajās) izloksnēs: *ejait*: 281, 284, 286, 290, 291, 296, 299, 375, 378, 470; *ējet*: 344, 392 (*ejjet*), 397, 469; *ajiet*: 353 (FBR XVI 55), 355 (FBR XX 69); *ajet* 390, 395 (arī Balode 2008: 70), 401 (FBR V 156), 402 (FBR XIX 130), 465, 466, 467, 472; *ajat*: 385, 386, 387, 389, 391 (arī FBR XIX 130), 395, 401, 462, 463.

Skrīveros 345 pierakstīta forma *ejt* (FBR VIII 106).

Visos dialektos sastop sākotnējo pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. personas galotni *-iet*, bet nelielus areālus forma *ejiet* veido Vidzemes un sēliskajās izloksnēs: 74 (VLIR VIII 208), 84 (VLIR VIII 208), 85, 87, 96, 99, 102 (FBR XIII 104), 121, 122, 127, 134 (reti), 135–140, 143, 144, 148, 158–160, 166, 200, 210, 213, 216, 217, 221, 223–225, 230–237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241, 242, 245–247, 318, 328, 330–335, 336 (arī FBR XVII 90), 337, 338, 340, 346, 348 (arī FBR XVIII 91), 349, 350, 353–355, 361, 364, 381, 398, 399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403 (FBR XIV 191), 405 (arī FBR IX 154), 408, 409, 411, 412, 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 417, 418, 419 (FBR IX 154), 420 (arī FBR IX 154; arī FBR VI 112), 421, 422, 428, 430.

Darbības vārda *iet* atematiskā forma daudzskaitļa 2. personā tiek lietotas samērā plaši gan vienas pašas, gan arī paralēli ar jauninātām formām (Rudzīte 1970: 420). Arhaiskā forma ir *eita* (Rudzīte 1964: 130), kuras dažādie fonētiskie varianti sastopami visos latviešu dialektos: 15, 33, 53 (visvecākā p.), 57, 98–100, 102 (arī FBR XIII 104), 104, 106 (arī FBR XVI 103), 107, 113, 132 (arī FBR XV 29), 136, 138, 139, 153 (FBR XVI 152), 164 (FBR XII 22), 238 (FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (FBR XVIII 15), 247 (FBR XVIII 15), 257, 264, 265, 272, 280, 288–290, 296, 325 (FBR XVI 20), 326 (arī FBR XVI 20), 327, 336 (FBR XVII 90), 353, 359, 363–365, 369, 378, 381, 392, 396, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 417, 421, 426, 435 (*ejita* Indāne 1986: 93), 436, 445 (āita), 450, 459, 477, 494, 500. Dažās vidus dialekta izloksnēs formas galotne ir reducēta – *eit*: 29, 132, 217, 257 (VLIR VI 214), 264 (VLIR VI 214), 265 (VLIR VI 214), 284. Atsevišķās sēliskajās izloksnēs pierakstīta forma *āita*: 363, 365 (FBR XIX 108), 435 (Indāne 1986: 93).

Forma *eite* reģistrēta galvenokārt augšzemnieku un dažās vidus dialekta izloksnēs: 226, 328, 362 (FBR XII 85), 366, 368 (*èite* arī FBR XV 186), 370, 392, 397 (arī FBR I 10), 409 (FBR IX 154), 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (FBR IX 154), 417, 419 (FBR IX 154), 420 (arī FBR IX 154), 425 (FBR XIII 34), 426 (*èit'è* FBR XI 111), 433, 435, 436 (*èite* arī FBR XX 144), 454, 476, 477, 483.

Dažās augšzemnieku izloksnēs reģistrēti arī citi fonētiskie varianti ar *-te: aite*: 393, 442 (FBR XVII 66), 445, 446, 451, 472; *ùit'ù*: 477, 480, 482–484, 500, 502 (*ajt'ù*, arī *ajc'ù*), 504–507.

Galvenokārt lībiskā dialekta, kā arī dažās vidus izloksnēs fiksēta vispārināta 3. personas forma *iet*: 1, 3, 5–12, 15, 17–19, 22, 30, 62–64, 66–69, 71–74, 76–80, 83–85, 87, 127, 171, 181–184, 187, 190, 192, 194, 196, 198, 199, 202, 249–254, 260, 270, 283, 342.

No nenoteiksmes celma ar galotni *-at* veidota forma *ietat*, ko lieto lībiskajās un vidus dialekta izloksnēs: 52, 55, 59 (FBR VIII 137), 72, 74 (VLIR VIII 208), 82 (VLIR V 104), 84 (arī VLIR VIII 208), 90 (VLIR V 104), 123, 124, 170, 188, 201, 207, 248, 249 (reti), 254, 257 (VLIR VI 214), 258 (VLIR VI 214), 262 (VLIR VII 91), 263 (VLIR VIII 91), 264 (VLIR VI 214), 265 (VLIR VI 214), 266, 267, 269, 270, 275, 285, 287, 288, 292, 300, 302, 305, 307, 374 (reti), 376.

Sporādiski fiksētas vēl citas daudzskaitļa 2. personas formas: *ītat*: 384 (FBR VIII 48), 464; *ītet*: 470, 394, 402, 470, 472; *ietiet*: 71 (reti), 74 (VLIR VIII 208), 84 (arī VLIR VIII 208), 321; *ītiet*: 394, 464; *ietūt*: 376; *īdat*: 471, 474, 478 (arī FBR XI 138), *īd'et*: 433; *einīt*: 439 (FBR VIII 18); *īnat*: 486. Šīs formas kartē netiek rādītas.

Arī daudzskaitļa 2. personā Latgales austrumu izloksnēs tiek lietotas formas ar *-l-* un *-ŋ-*: *īnlat*: 486; *īmlat*: 496; *īdlat'*, *īmlot*: 504, 511, 481; *īdlot*: 487, 492 (FBR XIII 56); *īnnot*: 493. (Par formām ar *-l-*, *-ŋ-* sk. 1. kartes komentāru.)

Darbības vārda *iet* locīšana pagātnē

16. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 226f. jaut. Kā loka verbu *iet* pagātnē? *es gāju*...]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* pagātnes 1. personas vienskaitļa formas latviešu valodas izloksnēs.

Latviešu literārajā valodā darbības vārda *iet* vienskaitļa 1. personas pagātnes forma visbiežāk ir *gāju* (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559–560). Tā reģistrēta arī visos dialektos: 19, 21, 25, 27, 28, 32–48, 56, 57, 59, 60, 61 (arī FBR IX 112), 82 (*gāju* FBR V 104), 88, 89, 90 (arī FBR V 104), 91, 92, 94, 95, 97–104, 106–114, 116–118, 122, 124–126, 128–131, 132 (arī FBR XV 29), 133, 134, 136, 138, 140–143, 145–152, 153 (arī FBR XVI), 155–169, 173, 186, 197, 200, 205–209, 214, 216–235, 237–248, 254–266, 268, 269, 271–275, 277–295, 296 (FBR IX 114, 117; VLIR III 156), 297,

299–310, 312–344, 346–394, 395 (*gùoju* Balode 2008: 71), 396, 397 (arī FBR I 10), 398–402, 403 (FBR XIV 192), 404–408, 409 (*gāju* FBR IX 154), 410–413, 414 (*gāju* FBR IX 154), 415 (*gāju* FBR IX 154), 416 (arī *gāju* FBR IX 154), 417, 418, 419 (*gāju* FBR IX 154), 420 (*gāju* FBR IX 154), 421–454, 459, 460, 462–507, 509, 511.

J. Endzelīns uzskata, ka “tā kā pagātnes *jo*-celmam no saknes, kas ir la. formā *gāju*, ārpus baltu valodām nekur nav piemēru, tad laikam latviešu pagātnes celms *gājā*- būs drīzāk tā atematiska aorista celma pārveidojums, kas ir skr. formā *ágāt* [...]” (Endzelīns 1951: 877).

Dažās lībiskajās, Dienvidkurzemes un Vidzemes vidus dialekta izloksnēs konstatēta izruna ar pārisu galotni *-u* (*gāju*): 14, 16, 20, 30, 31, 49–55, 58, 74, 82, 84 (VLIR VIII 222), 92, 93, 105, 115, 121, 123, 127, 135, 137, 139, 154, 177, 193, 201–204, 210–213, 215, 415, kas kartē netiek atsevišķi rādīts.

Vairākās sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs notikusi saknes nepilna diftongi-zācija. Sēliskajās izloksnēs sporādiski sastopamas formas ar pārskanotu pirmo komponenta skaņu *ā > oā* (*gōāju*): 347 (*gōāju* FBR VIII 97) 351, 353, 355 (*gōāju* FBR XX 70), 356, 359, 392, 410, 428, 430, 454, vai otrā komponenta skaņu *ō > oā* vai *ōa* (*gōāju*, *gōāju*), kas pierakstītas gan sēliskajās, gan dažās latgaliskajās izloksnēs: 348, 355, 360, 361, 363, 364, 365 (*gōāju* arī FBR XIX 108), 366, 368 (*gōāju* arī FBR XV 186), 369, 372, 384 (*gōāju* FBR VIII 35, 42), 389, 425 (*gōāju* FBR XIII 34), 435 (*gōāju* arī Rudzīte 1964: 367), 460. (Par saknes zilbes *ā* fonētiskajiem variantiem sk. arī LVDA 2013: 42–44 un 16. karti.)

Gala zilbes patskaņa zudums (*gāj*, *gāi*) raksturīgs galvenokārt lībiskajām izloksnēm, taču sporādiski sastopams arī dažviet citur Kurzemes un Vidzemes izloksnēs: 2 (arī FBR XVI 125), 4–8, 13, 17, 18, 23, 24, 62–66, 68–72, 74 (arī VLIR VIII 222), 75–84 (arī VLIR VIII 222), 85–90 (FBR V 104), 119, 120, 144, 170–174 (*gāi* arī FBR XIX 92), 175 (*gāi* arī FBR XV 71), 175–181, 182 (*gāi* FBR VIII 73), 183–185, 187 (*gāi* arī FBR VIII 73), 188, 189 (*gāi* FBR VIII 73), 190, 191 (arī FBR XI 80), 192–199, 201, 203, 208, 226, 236, 249–254, 258 (*gāi* FBR XVI 92), 260, 270, 345 (FBR VIII 107), 346, 379, 439.

Nevienbābīgu areālu veido forma *gā* un tās fonētiskie varianti (*gā*, *gōā*). J. Endzelīns pieļauj, ka tas ir *gāja* saīsinājums, nevis sena atematiska forma (Endzelīns 1951: 877). Šāda 3. personas forma vai nu kā vienīgais, vai arī kā citām formām paralēls lietojums pierakstīta gan lībiskajās, gan vidus dialekta Kurzemes, Zemgales un Vidzemes izloksnēs, gan arī augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs. *gā* reģistrēts: 1, 3 (arī FBR VIII 134), 4 (arī FBR VII 54), 5, 6 (*gā*: arī FBR XX 55), 7 (*gā*: arī FBR XX 55), 8 (*gā* FBR VII 54), 9–12, 14, 15, 22, 26, 29, 54, 62, 63, 67, 69, 73, 76, 78, 80, 96, 97, 113 (FBR VI 52), 123, 139, 166, 172, 174, 195, 241, 257, 258, 262 (reti VLIR VIII 111), 263 (reti VLIR VIII 111), 264, 265, 286, 321, 326 (*gā* FBR XIV 122), 374–376, 442.

Forma *gōā*, *gōā* ar *j* zudumu, ko dažviet papildina pārisa galotne vai saknes patskaņa pārskanājums vai nepilna diftongi-zācija, sporādiski konstatēta sēliskajās izloksnēs: 348 (*gōā* Poiša 1982), 365 (*gōā* FBR XIX 108), 384 (*gōā* FBR VIII 48), 425 (*gōā* FBR XIII 34), 435, savukārt Sunākstē 353 (FBR XVI 57), Lubānā 417 (FBR XVII 137) un Līvānos 436 (FBR XX 144) pierakstīta arī īsinātā forma *gō*.

Formas ar saknes *ā > ō (gòju)* sastopamas vairākās sēliskajās un Vidzemes latgaliskajās izloksnēs: 352, 353 (*gòju* FBR XVI 57), 361, 362, 399, 400, 417 (FBR XVII 137), 436 (arī FBR XX 144), 439 (FBR VIII 18), 441, 442, 448.

Fonētiskais variants ar *ā > uo (gùoju, guoiu)* pierakstīts vairākās sēliskajās un lielākajā daļā latgalisko izloksņu: 370, 373, 384–387, 390, 391, 393–395, 401, 402 (arī Balode 2016: 293), 425, 426 (arī FBR XI 111), 427, 433, 438–440, 442–446, 447 (arī *gùovu*), 449, 450–452, 462–475, 477–479, 480 (arī *àizgùouu*) (Stafecka 2016: 435), 490 (*gùouj*), 492 (arī FBR XIII 56), 493–502 (arī FBR XII 42), 503–506 (arī FBR XII 42), 507 (arī FBR XII 42), 511.

Kartē netiek rādītas formas, kas reģistrētas vien atsevišķos pierakstos: Bēnē 153 saklausīta forma *gaju* (FBR XVI 152); Preiļos 439 – *gòj* (FBR VIII 18) un *gùoj*, savukārt Gārsenē 371 konstatēta forma *gàjavu*. Sakā 19, Salā 127 pierakstīta 3. personas forma *gāja*, Ugālē 69 paralēli īsformai *gā* pagātnē reģistrēta arī 3. personas forma *iēt*, kas lietota visās personās vienskaitlī un daudzskaitlī.

17. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 226g. jaut. Kā loka verbu *iet* pagātnē? *tu gāji...*]

Kartē rādīta darbības vārda *iet* pagātnes vienskaitļa 2. personas formu izplatība latviešu valodas izloksnēs.

Visplašāko areālu veido forma *gāji*, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559–560). Tā veidota no pagātnes celma *gāj-* (plašāk sk. Endzelīns 1951: 876–877) ar galotni *-i* un līdz ar fonētiskajiem variantiem lietota visā vidus dialektā un dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs: 19–21, 25–49, 51–61, 74–87, 89–92, 94, 95, 97–114, 116–119, 122–126, 128–131, 132 (arī FBR XV 29), 133, 134, 136, 138, 140–152, 153 (arī FBR XVI 152), 155–163, 165, 166, 169, 196, 197, 199–235, 237–248, 255, 256, 260, 262, 263, 266, 268, 269, 271–275, 277–280, 282, 283, 285–295, 297, 299–307, 309, 310, 312, 314, 316–318, 320, 322–326, 328–329, 332–334, 336–347, 349, 351, 354 (*gāji*), 357, 358, 371, 373–382, 383 (*gāji*), 388, 396, 397 (arī FBR I 10), 398, 403–408, 409 (*gāji* arī FBR IX 154), 411–413, 414 (FBR IX 154), 415, 416 (*gāji* arī FBR IX 154), 417, 418, 419 (*gāji* arī FBR IX 154), 420 (FBR IX 154), 421–424, 455–458, 459 (*gāji*), 460, 461, 509.

Kurzemes un Vidzemes lībiskajās izloksnēs, kā arī vidus dialektā un augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs sporādiski pierakstīta forma *gāji* ar pārisu galotnes patskani: 4, 6, 8, 9, 20, 30, 31, 93, 115, 121, 123, 127, 136, 137, 139, 154, 164, 168, 193, 250, 254, 260, 267, 276, 284, 296, 298, 308, 311, 313, 315, 319, 328, 331, 335, 350, 355, 381–383, bet dažās Ziemeļvidzemes izloksnēs reģistrēta forma *gāji* ar vokalizētu *j*: 257 (*gāji*), 258 (VLIR VI 220), 264 (VLIR VI 220), 265 (VLIR VI 220), 281, 335, 415 (*gāji* FBR IX 154). Kartē šīs formas netiek atsevišķi rādītas.

Kurzemē un Vidzemē pilnās formas *gāji* vietā pagātnes vienskaitļa 2. personā bieži sastopama bezgalotnes forma *gāj*: 17, 63, 64, 72 (*gāj*; Rūķe-Draviņa 1958: 9),

88, 90, 170, 176, 179, 177, 187 (FBR VIII 73), 189 (FBR VIII 73), 191 (arī FBR XI 80), 251, 252, 253, 327. Plaši lietots šīs formas fonētiskais variants *gāj*: 2 (FBR XVI 125), 4 (FBR VII 54), 6–8, 13, 18, 23, 24, 33, 50, 54 (Markus-Narvila 2016: 120), 55, 62, 63, 65, 66, 68–71, 74 (arī VLIR VIII 222), 75–82 (arī FBR V 104), 83–87 (FBR V 104), 99 (*gā:i*), 120, 135, 144, 158, 171–174 (arī FBR XIX 92), 175 (arī FBR XV 71), 178, 180, 181, 182 (FBR VIII 73), 183–190, 192, 194, 198, 236, 249, 253, 254, 257, 258 (FBR XVI 92), 260, 270, 284, 327, 330, 359.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs pagātnes formas saknē patskanis *ā* ticis pakļauts vairākām pārmaiņām (sk. Rudzīte 1964: 280), tāpēc sastopami dažādi saknes fonētiskie varianti. Plašāk lietota pagātnes forma *guoji*: 370, 373, 384–386, 387 (*gùoj*), 390, 391, 393, 394, 395 (arī Balode 2008: 71), 401, 402 (Balode 2016: 311), 425, 426 (arī FBR XI 111), 427–429, 431, 433, 434, 437, 438 (*gùoj*), 439, 440, 442–447, 449–453, 462–470, 471 (*gùojj*), 472–484, 485 (*gùoj*), 486, 487 (*gùoj*) 488–492 (arī FBR XIII 56), 493–502 (Leikuma 1993: 113; arī FBR XII 42), 503–505 (Leikuma 1993: 113), 506 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 507 (arī Leikuma 1993: 113), 511.

Sēliskajās un atsevišķās latgaliskajās izloksnēs reģistrētas arī šādas formas: *gōji*: 352 (*gòj*), 353 (FBR XVI 57), 361 (*gój*), 362 (*gój*), 399 (*gòj*), 400, 417 (FBR XVII 137), 436, 441, 448; *gòaji*: 348 (arī *gòaji*), 355 (FBR XX 70), 356, 363, 365 (FBR XIX 108), 366, 367, 368 (arī FBR XV 186), 369, 372, 392, 425 (FBR XIII 34), 428, 435, 454, 460; *gòaji*: 360, 364, 369, 389, 430, 435, 460; *gòaji*: 348, 359, 392, 410, 454; *gòaji* 353. Atsevišķie fonētiskie varianti kartē netiek rādīti.

Lībiskajā dialektā un atsevišķās sēliskajās izloksnēs lietota vispārinātā bezgalotnes forma *gā* vai tās fonētiskie varianti: 1 (*gā* arī FBR VIII 129), 3 (*gā* FBR VIII 134), 4 (*gā* FBR VII 54), 5, 6 (*gā* FBR XX 55), 7 (*gā*: FBR XX 55), 8 (*gā* FBR VII 54), 9–12, 14, 15, 18, 22, 26, 28, 29, 54, 62, 63, 67, 69, 73, 78, 80, 96, 113 (FBR VI 52), 123, 139, 166, 172, 174 (arī FBR XIX 92), 195, 254, 257, 258, 262–263, 264 (VLIR VI 220), 265 (VLIR VI 220), 280, 321, 326 (arī FBR XIV 122), 351 (*gā*), 375, 376 (FBR IV 55), 432 (*gā*), 442 (*gā* FBR XVII 67). J. Endzelīns uzskata, ka šī forma “laikam gan nav sena atematiska forma, bet drīzāk *gāja* saīsinājums” (Endzelīns 1951: 877).

18. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 226h. jaut. Kā loka verbu *iet* pagātnē? *viņš, viņa/viņi, viņas gāja...*]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* pagātnes vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Vairumā vidus dialekta Vidzemes, Zemgales un Kurzemes, kā arī vairākās augšzemnieku dialekta nedziļajās sēliskajās izloksnēs tiek lietota forma *gāja* (vai *gāj^a*), kas ir arī literārās valodas forma (MLLVG 1959: 681; LVG 559–560; Paegle 2003: 110): 19, 20 (*gāj^a*), 21 (*gāj^a*), 27, 28, 31–53, 54 (arī *gāj^a* Markus-Narvila 2016:

120, 56–61), 74, 84, 87, 89, 90–92, 93 (*gāja*), 94, 95, 97–104, 105 (*gāja*), 106–113, 114 (*gāja*), 115–118, 121–126, 127 (*gāja*), 128–131, 133–138, 139 (*gāja*), 140–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154 (*gāja*), 155–169, 186 (*gāja*), 193 (*gāja*), 197, 200–206, 208–226, 228–235, 237–243, 245–248, 254 (*gāja*), 255–257, 259, 261–263, 264 (VLIR VI 220), 265 (arī VLIR VI 220), 266–269, 271–283, 284 (*gāja*), 285–295, 296 (arī FBR IX 114, 117), 297, 298 (*gāja*), 299–310, 311 (*gāja*), 312–314, 315 (*gāja*), 316–318, 319 (*gāja*), 320, 322–326, 328, 329, 331 (*gāja*), 332–334, 335 (*gāja*), 337–343, 345–347, 349, 350 (*gāja*), 352, 354, 357, 358, 362, 367, 371, 380, 381 (*gāja*), 382–384, 388, 390, 396–398, 403–413, 414 (*gāja* FBR IX 154), 415 (arī *gāja* FBR IX 154), 416 (arī *gāji* FBR IX 154), 418, 419 (*gāja* arī FBR IX 154), 420 (*gāja* FBR VI 112; *gāja* FBR IX 154), 421, 422 (*gāja*), 459, 460, 472, 509.

Forma *gāja* ar labializētu *a* skaņu (*gāja*) saklausīta Vārnavā 354, Trapenē 383 un Bebreņē 442 (FBR XVII 67).

Citās izloksnēs konstatēti dažādi formas *gāja* fonētiskie un morfoloģiskie varianti, kas funkcionē vai nu paralēli, vai arī ir vienīgās lietotās formas, un tādējādi daļā izloksņu darbības vārda *iet* pagātnes formas atšķiras no literārās valodas.

Dažās Vidzemes sēliskajās izloksnēs senākos rakstu avotos pierakstītas formas ar pārīsu pagātnes *e*-celma galotni *-e* (sk. Endzelīns 1951: 863–867): 409 (*gāje* FBR IX 154), 414 (*gāje* FBR IX 154), 415 (*gāje* FBR IX 154), 416 (FBR IX 154), 417, 419 (FBR IX 154), 420 (FBR IX 154), 425, 426.

Fonētiskais variants ar *ā > oa* (arī *oa* vai *oa* – *gōaja*, *gōaja*, *gōaja*, *gōaja*, *gōaja*) pierakstīts vairākās sēliskajās, retāk latgaliskajās izloksnēs: 336 *gōaja* (FBR XVII 91), 348, 353, 355, 356, 359–361, 363–365 (*gōaja* FBR XIX 108), 366, 368 (*gōaja* arī FBR XV 186), 369, 372, 389, 392, 399, 400, 410, 417), 425 (*gōaja* FBR XIII 34), 428, 430, 435, 436, 439, 441, 448, 454. Kartē šie fonētiskie varianti netiek atsevišķi rādīti.

Formas ar saknes *ā > ō* (*gōja*) sastopamas dažās sēliskajās un Vidzemes latgaliskajās izloksnēs: 353 (FBR XVI 57), 361, 399, 400, 417 (FBR XVII 137), 436, 439 (FBR VIII 18), 441, 448. Lubānā 417 (FBR XVII 137) kā retāk sastopama pierakstīta forma *gōje*. Tās netiek atsevišķi rādītas kartē.

Dažās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs reģistrēta bezgalotnes forma *gōj*: 352, 353, 361, 399, 400, 417, 441, 448, 439.

Formas *gōa*, *gōa* ar *j* zudumu, ko dažviet papildina pārīsa galotne, sporādiski konstatēta nedaudzās sēliskajās izloksnēs: 348 (*gōa* Poiša 1982), 365 (*gōa* FBR XIX 108), 384 (*gōa* FBR VIII 48), 425 (*gōa* FBR XIII 34), 435, savukārt Sunākstē 353 (FBR XVI 57), Lubānā 417 (FBR XVII 137) un Līvānos 436 (FBR XX 144) pierakstīta arī īsinātā forma *gō*.

Neviendabīgu areālu veido forma *gā* un tās fonētiskie varianti (*gā*, *gōā*). J. Endzelīns pieļauj, ka tas ir *gāja* saīsinājums, nevis sena atematiska forma (Endzelīns 1951: 877). (Par *ā* pārīskāņojumu sk. arī LVDA 2013: 42–44 un 16. karti.) Šāda 3. personas forma vai nu kā vienīgais, vai arī kā citām formām paralēls lietojums reģistrēta gan lībiskajās, gan vidus dialekta Kurzemes, Zemgales un Vidzemes, gan arī augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 1 (arī FBR VIII 129), 3 (arī FBR VIII 134), 4 (arī FBR VII 54), 5, 6 (*gā*: arī FBR XX 55), 7 (*gā*: arī

FBR XX 55), 8 (*gā* FBR VII 54), 9–12, 14, 15, 18, 22, 25, 26, 29, 30, 33, 41, 54 (arī Markus-Narvila 2016: 119), 58, 59 (*gā* Markus-Narvila 2016: 104, 182), 62, 63, 67, 69, 73, 76, 78, 80, 89, 90 (*gā* FBR V 104), 93, 96, 99, 102, 106, 107, 109, 113 (*gā* FBR VI 52), 123, 132 (arī FBR XV 29), 133, 136 (reti), 139, 148, 153 (arī FBR XVI 152), 166, 172, 174, 195, 222, 225, 226, 240, 241, 257, 258, 262–265, 275, 276, 280, 284, 289, 295, 297, 321, 326 (arī FBR XIV 122), 328, 335, 336 (*gōā* FBR XVII 91), 337, 351, 375, 376 (arī FBR IV 55), 381, 392, 396, 397, 409 (*gā* FBR IX 154), 414 (*gā* FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (*gā* FBR IX 154), 419 (arī FBR IX 154), 420 (arī FBR VI 112), 421, 422, 432 (*gōā*), 450. Bebreņē 442 pierakstīta forma *gā'* (FBR XVII 67).

Gala zilbes patskaņa zudums (*gāj*, *gāi*) raksturīgs galvenokārt lībiskajām izloksnēm, taču sporādiski sastopams arī dažviet citur Kurzemes, Vidzemes un Sēlijas izloksnēs: 2 (arī FBR XVI 125), 4, 5, 6, 7 (arī FBR XX 55; arī Vēvere 2016: 261), 8 (arī Vēvere 2016: 262), 11, 13, 17, 18, 23, 24, 31, 50–53, 54 (*gāi* Markus-Narvila 2016: 119), 55, 62–66, 68–72, 74–81, 82 (arī FBR V 104), 83–88, 90 (*gāi* FBR V 104), 106, 113, 120, 123, 138, 144, 158, 170–173, 174 (arī FBR XIX 92), 175 (arī FBR XV 71), 176–181, 182 (arī FBR VIII 73), 183–185, 187 (*gāj* FBR VIII 73), 188, 189 (arī FBR VIII 73), 190, 191 (arī FBR XI 80), 192–196, 197 (*gāj* FBR XV 159), 198, 199, 201, 203, 207, 208, 222, 226, 227, 236, 244, 249, 250–254, 258 (*gāi* FBR XVI 92), 260, 270, 283, 284, 291, 327, 330, 335, 344, 345 (*gāj* FBR VIII 107), 346, 348, 351–353, 361, 379, 400, 415, 417, 439, 441, 448, 459.

Fonētiskais variants ar *ā > uo* (*gūoja*, *guoia*) pierakstīts dažās sēliskajās un lielākajā daļā latgalisko izloksņu: 370, 373, 384–387, 390, 391, 393–395, 401, 402, 426–428, 433, 434, 437–440, 442, 443, 446, 447, 449, 450–453, 462–475, 477–480, 481 (arī FBR XII 57), 482–485, 489–491, 492 (arī FBR XIII 56), 494–499, 501, 502 (arī FBR XII 42), 503–506, 507 (arī FBR XII 42), 511. Šķilbēnos 474 pierakstīta arī forma *gūoa*, Tilžā 477 – *gūoa*.

Barkavā 425 un Varakļānos 426 reģistrēta forma *gūoje*.

Latgaliskajās un dažās sēliskajās izloksnēs līdzās darbības vārdu garajām formām sastopama īsforma *gūo*: 370, 385 (FBR VIII 48), 386 (FBR VIII 48), 426 (FBR XI 111), 427, 432, 434, 438, 444, 445 (arī FBR XVIII 46), 450, 474–488, 490, 493, 497, 500, 502 (Leikuma 1993: 113), 504, 505 (Leikuma 1993: 113), 506 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 507 (arī FBR XV 41).

J. Endzelīns (1951: 877) augšzemnieku *guo* uzskata par iespējamu garāku formu īsinājumu, savukārt A. Breidaks par darbības vārdu pagātnes īso formu cilmi sēliskajās, latgaliskajās un aukštaišu izloksnēs norāda, ka sākotnējās senākās un saīsinātās jaunākās formas valodā nepastāv paralēli, līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka īsās pagātnes formas, kas lielākoties funkcionē paralēli garajām, ir to īsinājums. Viņš aizstāv viedokli, ka īsās formas *gā*, *gō*, *gūo*, *gōā* latgaliskajās un sēliskajās izloksnēs ir indoeiropiešu injunktīva relikti, kurš bija, pirms izveidojās aorists un imperfekts, jo to pamatā ir indoeiropiešu injunktīvs **guāt* (Breidaks 2007 [1984]: 236). Latviešu izloksņu darbības vārdu pagātnes 3. personas formām ir tiešas aorista un imperfekta atbilstmes citās indoeiropiešu valodās (Breidaks 2007 [1999a]: 245). (Plašāk par aorista un imperfekta reliktiem baltu valodās sk. Breidaks 2007 [1999a].)

19. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 226i. jaut. Kā loka verbu *iet* pagātnē? *mēs gājām...*]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* pagātnes daudzskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Atematiskajā konjugācijā pagātnes daudzskaitļa 1. personā bijusi galotne **-ma* < **-mā* (Braidaks 2007: 573).

Formu **gājām** vai tās fonētiskos variantus pagātnes daudzskaitļa 1. personā pamatā lieto vidus dialekta izloksnēs tāpat kā literārajā valodā (MLLVG 1959: 681; LVG 560): 25–28, 32–35, 39–53, 54 (Bušmane 1989: 201; arī Markus-Narvila 2016: 150), 56–58, 59 (arī Markus-Narvila 2016: 178), 60, 61, 89, 91–93, 95, 97, 99–114, 116–118, 125, 126, 130, 132 (arī FBR XV 29), 133–139, 141–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–162, 165–167, 169, 194, 196, 197, 198, 200, 204–210, 212–214, 218–220, 224, 226, 228–231, 233–235, 238–247, 255, 256, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (VLIR VI 220), 261, 262 (arī VLIR VIII 111; Daina 2016: 47), 263 (VLIR VIII 111), 264 (arī VLIR VI 220), 265 (VLIR VI 220), 266, 267–269, 271–295, 296 (VLIR III 156), 297–318, 320, 322–324, 326, 328, 329, 331, 333, 335–338, 340–343, 345, 347, 349, 352, 355–358, 362, 365, 367, 371, 373, 374 (VLIR VIII 111), 375 (arī Daina 2016: 63), 376–382, 388, 395 (Balode 2008: 71), 396, 397 (arī FBR I 10), 398, 403–408, 409 (FBR IX 154), 411–413, 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 418, 419 (FBR IX 154), 420 (FBR IX 154), 422 (Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 429–431, 460, 472 (Balode 2016: 269).

Dažās sēliskajās izloksnēs pierakstīti fonētiskie varianti ar saknes patskaņa pārskauņu: **gājām**: 354, 383, 459; **gājām**: 392 (Putniņa 1983: 91), 410, 428, 430; **gājām**: 430, 432; **gājām** 467.

Pagātnes daudzskaitļa 1. personā lieto arī formas ar galotni **-am** (**gājam**, **guojam**), kas kompaktākus areālus veido augšzemnieku dialektā. Forma **gājam** sastopama dažās lībiskajās un vairākās vidus dialekta izloksnēs, sporādiski pierakstīta latgaliskajās izloksnēs, bet plašāk tiek lietota sēliskajās izloksnēs: 19–21, 29, 30, 31, 37, 54 (Markus-Narvila 2016: 140, 144), 55, 59 (arī Markus-Narvila 2016: 183), 72, 74 (arī VLIR VIII 222), 82 (FBR V 104), 83–87, 89, 90 (arī FBR V 104), 94, 95, 98, 103, 115, 120–124, 127, 128, 131, 137, 140, 163, 164, 168, 188, 195, 197, 200–203, 208, 210–212, 215–217, 220–223, 225, 227, 230, 232, 236, 237, 248, 254, 265, 283, 291, 305, 311, 319, 321, 325, 332, 334, 339, 346, 350, 351, 353–355, 359, 360–363, 366, 368, 377, 382, 407, 408, 414–417, 421, 509.

Fonētiskais variants **guojam** tiek lietots galvenokārt augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs: 384, 385, 386 (arī FBR VIII 42), 387, 390, 391, 393–395, 401, 402 (Balode 2016: 346), 426 (arī FBR XI 111), 427, 440–447, 449, 450, 451, 462–475, 477 (Ūsele 1998: 40–41), 478, 479, 480 (**gūojām** Stafecka 2016: 433), 482 (**gūojām**), 484 (**gūoiām**), 485 (**gūojām**), 490, 491, 494–496, 498, 499, 500, 504, 509.

Vairākām augšzemnieku dialekta latgaliskajām izloksnēm raksturīgs formas **gūjòm** un tās fonētisko variantu lietojums: 437, 438, 439 (**gòjom**), 440, 444–446,

449–451, 467, 468, 477, 479, 482, 483, 489, 492 (FBR XIII 56), 494, 497–499, 501, 502 (arī FBR XII 42; arī Leikuma 1993: 113), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 113), 506 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 507 (arī XII 42; Leikuma 1993: 113).

Sēliskajās un dažās latgaliskajās izloksnēs pierakstītas atsevišķas daudzskaitļa 1. personas pagātnes formas ar dažādiem saknes fonētiskajiem variantiem un galotnes pārmaiņām: **gòajām**: 348 (arī **gòajām**), 372; **gòjām**: 364, 372, 392; **gòjām**: 352, 399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173); **gūojòm** 442; **gàajām** 414; **gājām**: 419, 459; **gòajām**: 351, 353, 359, 384 (FBR XIII 48), 389, 430, 432, 454; **gòjam** 353 (FBR XVI 57), 361, 362, 400, 436 (FBR XX 144), 417 (**gòjam** FBR XVII 137); **gòajām**: 355 (FBR XX 70), 363, 365, 366, 425 (FBR XIII 34), 432; **gòjām**: 360 (FBR VIII 35, 42), 384 (FBR VIII 35, 42), 389; **gòjòm**: 436, 439 (FBR VIII 18), 441, 448; **goajòm** 368 (arī FBR XV 186); **gòjòm**: 369, 435; **goajòm** 356; **gòjòm** 435 (arī Indāne 1986: 93); **gòjòm** 441; **gūojòm** 370.

Visos dialektos konstatētas atsevišķas formas ar senā pagātnes *e*-celma galotni **-ēm** vai tās īsinājumu **-em**: **gājēm**: 59, 60, 78, 443 (**gūajēm**); **gājem**: 59, 60, 327, 344, 409 (FBR IX 154), 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (FBR IX 154), 419 (FBR IX 154), 420 (FBR IX 154); **guojem**: 425, 433, 434. Dažās izloksnēs galotnē fiksēts platais patskanis *e*.

Galvenokārt lībiskajās izloksnēs konstatētas bezgalotnes formas **gāj** vai tās fonētiskā varianta **gāj** lietojums. Forma **gāj** reģistrēta: 2 (FBR XVI 125), 7, 16, 17, 23, 30, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64, 72 (**gā:j** Draviņš, Rūķe 1958: 9), 83, 88, 170, 177, 182 (FBR VIII 73), 187 (FBR VIII 73), 188, 189 (FBR VIII 73), 191 (FBR XI 80), 193, 198, 249, 251–253.

Forma ar vokalizētu *j* pierakstīta: 2 (Vēvere 2016: 257), 4, 6–8 (arī Vēvere 2016: 257), 11, 13, 18, 24, 62, 65, 66, 68, 70–72, 74 (arī VLIR VIII 222), 75–82, 84 (arī VLIR VIII 222), 85, 87, 113 (FBR VI 52), 119, 171–173, 174 (FBR XIX 92), 175 (arī FBR XV 71), 176, 178–181, 183–186, 190, 192, 194–196, 199, 203, 208, 250, 254, 258 (FBR XVI 92), 259, 260, 270, 330, 348.

Lībiskajā dialektā plaši sastopama vispārinātā 3. personas forma **gā**, kas fiksēta arī atsevišķās vidus dialekta izloksnēs: 1 (FBR VIII 129), 3 (FBR VIII 134), 4 (arī FBR VII 54), 5, 6 (arī FBR XX 55), 7, 8 (FBR VII 54), 9–12, 14, 15, 18, 22, 62, 63, 67, 69, 73, 76, 78, 96, 123, 166, 174 (FBR XIX 92), 191, 195, 240, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (VLIR VI 220), 262 (VLIR VIII 111), 263 (VLIR VIII 111), 264 (arī VLIR VI 220), 265 (VLIR VI 220), 326 (FBR XIV 122), 336 (**gòà** FBR XVII 91), 374 (VLIR VIII 111), 376.

Vairākās Latgales izloksnēs tiek lietota forma **gūom**: 386 (FBR VIII 42), 417 (**gòm** FBR XVII 137), 475, 476, 477 (Ūsele 1998: 40–41), 480 (arī Stafecka 2016: 390), 481, 482, 486–490, 493, 502 (Leikuma 1993: 113), 505 (Leikuma 1993: 113), 506, 507 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 511. J. Endzelīns to skaidro kā iespējamu garākas (acīmredzot 1. personas daudzskaitļa pagātnes) formas saīsinājumu (Endzelīns 1951: 877).

20. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 226j. jaut. Kā loka verbu *iet* pagātnē? *jūs gājāt...*]

Kartē rādītas darbības vārda *iet* pagātnes daudzskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Daudzskaitļa 2. personas galotne atematiskā konjugācijā bijusi *-ta* < **-tā*, **-te* < **-tē* (Braidaks 2007: 573). Pagātnes forma *gājām* veidota pēc tematisko celmu parauga ar piedēkli *-ā-* vai *-ē-* (Braidaks 2007: 576–577).

Vidusdialekta izloksnēs tāpat kā literārajā valodā (MLLVG 1959: 681; LVG 560) pagātnes daudzskaitļa 1. personā galvenokārt tiek lietota forma *gājāt* vai tās fonētiskie varianti: 25–36, 38–53, 54 (Bušmane 1989: 201), 55–61, 72, 89, 93, 95, 97, 99–102, 104–108, 110–118, 117, 129, 132 (arī FBR XV 29), 133–138, 141, 142, 144–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–162, 164–167, 169, 196–198, 200, 205–207, 209, 210, 214, 218, 219, 221, 224, 226–229, 231–233, 235, 238–245, 247, 255, 256, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (VLIR VI 220), 261, 262 (arī VLIR VI 220), 263 (VLIR VIII 111), 264 (arī VLIR VI 220), 265 (VLIR VI 220), 266–269, 271–295, 296 (VLIR III 156), 297–338, 340–343, 345–347, 349, 353–355, 357, 358, 360, 362, 364, 365, 366–373, 374 (VLIR VIII 111), 375–383, 388, 392, 395, 396, 397 (arī FBR I 10), 398, 402–408, 409 (FBR IX 154), 411–413, 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 418, 419 (FBR IX 154), 420 (FBR IX 154), 421 (Strautiņa 2007: 63), 422–424, 429, 431, 459, 460.

Dažās sēliskajās izloksnēs reģistrētas formas, kurās galotne *-āt* pievienota saknei ar fonētiski dažādi variētu patskani *ā*: *gōjāt*: 352, 353 (FBR XVI 57), 399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996:173); *gōājāt*: 351, 353, 392 (Putniņa 2009: 73), 410, 428, 430; *gōajāt*: 348, 355 (FBR XX 70), 366, 372; *gōjāt*: 348, 360, 364; *gājāt*: 354, 357, 383, 419, 459; *gōājāt* 430; *gājāt*: 414, 435. Dažās sēliskajās izloksnēs pierakstīti varianti ar fonētiski pārveidotajām galotnēm *-oāt*, *-òat*, *-òt*, *-uot* < *-āt*: *gōujoāt* 363; *gōājòat* 368 (arī FBR XV 186); *gōjòt* 369, 435; *gōujoot*: 370, 442.

Vairākās vidus dialekta izloksnēs izplatīta forma *gājat*. J. Endzelīns norāda, ka galotne *-at* varētu būt radusies tagadnes *o*-celma formu ietekmē vai daudzskaitļa 1. personas galotne *-ām* fonētiski saīsināta par *-am* un tās ietekmē daudzskaitļa 2. personas galotnes *-āt* vietā radusies *-at* (Endzelīns 1951: 884). Forma *gājat* sastopama šādās izloksnēs: 19–21, 29–31, 37, 55, 72, 74 (arī VLIR VIII 222), 84 (arī VLIR VIII 222), 85, 86, 89–92, 94, 95, 98, 103, 109, 120–126, 128, 131, 163, 168, 188, 195, 197, 200–204, 208, 210, 217, 222, 223, 227, 236, 248, 254, 265, 280, 283, 305, 311, 319, 337, 339, 350, 351, 355, 359, 369, 377, 382, 417, 421, 509.

Saknes fonētiskais variants *gūojat* veido kompaktu areālu Latgales vidienē, kā arī sastopams dienviddaļas izloksnēs: 384–387, 391, 395, 401, 426 (arī FBR XI 111), 427, 437, 444–447, 449, 450, 462–464, 471, 473–475, 478, 479, 480 (*gūojāt'*), 482 (*gūojāt'*), 483, 484 (*gūojāt'*), 485, 489–491, 494–496, 499, 509.

Atsevišķās izloksnēs fiksēti fonētiskie varianti: *gōjat* 436 (arī FBR XX 144); *gōjat*: 384 (FBR VIII 35, 42), 389 (*gōajāt*); *gōajāt*: 359, 432; *gajāt* 130.

Pēc tagadnes *ā*-celmu parauga (Endzelīns 1951: 717) veidotā, iespējams, pagātnes daudzskaitļa 2. personas forma *guojot* lietota Latgales vidienē un dienviddaļā, dažviet arī Augšzemē: 356, 361, 435, 438–441, 448, 450, 468, 482, 483, 489, 492 (FBR XIII 56), 497–502 (arī FBR XII 42; arī Leikuma 1993: 113), 504, 505 (arī Leikuma 1993: 113), 506 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 507 (arī FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 511. Atsevišķās sēliskajās izloksnēs fiksēti dažādi fonētiskie varianti: *gōjòt*: 361, 441, 448; *gōajòt* 356; *gōujoát* 363; *gōajòat* 368 (arī FBR XV 186); *gōjòt*: 369, 435.

Dažās Vidzemes sēliskajās un atsevišķās latgaliskajās izloksnēs sastopamas pagātnes daudzskaitļa 2. personas formas ar *-et* (*-èt*), kas veidotas pēc pagātnes *ē*-celmu parauga. J. Endzelīns norādījis, ka galotne *-et* visticamāk nav radusies fonētiski no *-at* vai *-iet* (resp., *-it*) vai *-ait*, bet varētu būt skaidrojama tīri morfoloģiski (Endzelīns 1951: 847; 884): *gājet*: 327, 344, 414 (*gājèt* FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (FBR IX 154); *gūojet*: 327, 344, 390, 393, 394, 402, 425, 433, 434, 465–467, 469, 470, 472; *gūajèt*: 443. Reģistrēts arī variants *gājèt'*: 60, 419 (FBR IX 154), 420 (FBR IX 154).

Vietumis Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē reģistrēta pagātnes forma *gājiet*: 74 (arī VLIR VIII 222), 84 (arī VLIR VIII 222), 87, 127, 139, 140, 143, 144, 210–213, 215, 216, 217, 220, 221, 225, 230, 232–234, 237, 246, 421. Variants *gūojiēt* pierakstīts Pededzē 464.

Atsevišķās izloksnēs sastopama forma ar galotni *-it*, kura ieviesusies *i*-celmu ietekmē vai arī no imperatīva vienskaitļa 2. personas un izloksnēs vēlāk ieguvusi arī indikatīva nozīmi (Endzelīns 1951: 846). Tā pievienota fonētiski atšķirīgām saknēm: 363, 435, 449, 477; *gōajit*: 363, 425 (FBR XIII 34); *gōjīt* 435; *gōājīt* 454; *gōit* 417 (FBR XVII 137); *gūojit*: 477 (arī Ūsele 1998: 40–41), 479.

Dažās izloksnēs pierakstītas formas ar galotnes patskaņa zudumu: *gājit*: 82 (*gāj-t* FBR V 104), 84 (VLIR VIII 222), 90 (FBR V 104); *gōjīt* 348. Tās kartē netiek atsevišķi rādītas.

Vairākās Latgales izloksnēs reģistrēta forma *gūot'*: 475, 476, 477 (Ūsele 1998: 40–41), 480–482, 486–488, 490, 493, 502 (Leikuma 1993: 113), 505 (*reti* Leikuma 1993: 113), 506, 507 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 113), 511.

Lībiskā dialekta izloksnēs un atsevišķās vidus, retāk sēliskajās izloksnēs lietota vispārināta 3. personas forma *gāj* vai fonētiskais variants *gāj*. Forma *gāj* reģistrēta šādās izloksnēs: 2 (FBR XVI 125), 7, 16, 17, 23, 30, 63 (arī Dravniece 2008: 21), 64, 72 (*gāj* Draviņš, Rūķe 1958: 9), 83, 88, 170, 176–179, 182 (FBR VIII 73), 187 (FBR VIII 73), 188, 189 (FBR VIII 73), 191 (FBR XI 80), 193, 198, 249, 251–253, 283, savukārt fonētiskais variants *gāj* pierakstīts izloksnēs: 2 (Vēvere 2016: 257), 4, 6, 7, 8 (arī Vēvere 2016: 257), 13, 18, 24, 62, 65–68, 70–72, 74 (arī VLIR VIII 222), 75–82, 84, 85, 87, 113, 119, 171–173, 174 (FBR XIX 92), 175 (arī FBR XV 71), 180–196, 199, 203, 208, 226, 250, 254, 258, 259, 260, 270, 283, 330, 348.

Galvenokārt lībiskajās izloksnēs, kā arī dažās vidus un sēliskajās izloksnēs sastopama vispārināta 3. personas forma *gā*: 1 (FBR VIII 129), 3 (FBR VIII 134), 4 (arī FBR VII 54), 5, 6 (arī FBR XX 55), 7, 8 (FBR VII 54), 9–12, 14, 15, 18, 22, 62,

63, 67, 69, 73, 76, 78, 96, 113 (FBR VI 52), 123, 166, 174 (FBR XIX 92), 186, 195, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (VLIR VI 220), 262 (VLIR VIII 111), 263 (VLIR VIII 111), 264 (arī VLIR VI 220), 265 (VLIR VI 220), 336 (*gòà* FBR XVII 91), 374 (VLIR VIII 111), 376.

Darbības vārda *duot* locīšana tagadnē

21. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 227a. jaut. Kā loka verbu *duot* tagadnē? *es duodu* : *duomu* : *duonu*...]

Kartē rādīta darbības vārda *duot* tagadnes vienskaitļa 1. personas formu izplatība latviešu valodas izloksnēs.

Atematiskais darbības vārds *duot* latviešu valodas izloksnēs tagadnē tiek locīts dažādi. Atsevišķās izloksnēs saglabājušies senie atematiskie locījumi, piemēram, *es duomu*, *dūmu*, daļā izlokšņu darbības vārds *duot* locīts pēc tematisko darbības vārdu parauga kā *o*-celma darbības vārds, piemēram, *es duodu*, *mēs duodam*, bet vietumis – kā *no*-celma darbības vārds, piemēram, *es duonu*, *tu duoni* u. tml. (par to arī Rudzīte 1964: 130–131, 232, 358–360).

Izloksnēs visos dialektos plaši sastop tagadnes vienskaitļa 1. personas formu *duodu*: “Visas tag. ind. formas tagad darina no celma *duoda-*, [...] vsk. 1. p. arī ir – *duodu* > austr. *dūdu* [...] = lei. *dūodu*.” (Endzelīns 1951: 724) Tā ir arī mūsdienu latviešu literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559–560). Šī forma reģistrēta: 14, 16, 19, 21, 25, 28, 32–39, 41, 42 (*duodu labi ēst*), 43–48, 51–53 (arī Bušmane 1989: 202), 54, 57, 59, 60, 74 (VLIR VIII 208), 87, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 98–102, 104–106 (arī FBR XVI 103), 107–110, 112, 114–116, 118, 124, 128–131, 132 (Rudzīte 1964: 130), 133 (jaun. p.), 134–136 (arī Endzelīns 1951: 724), 138–142, 145, 147, 148, 151, 152, 153 (arī FBR XVI 152; Endzelīns 1951: 724), 155–157, 159, 160–162, 166, 164 (FBR XII 22), 165–167, 172, 194, 197, 205, 207, 209, 214, 216, 218, 219, 223, 224 (arī Endzelīns 1951: 724), 225 (arī Endzelīns 1951: 724), 226, 228–231 (arī Endzelīns 1951: 724), 232–234, 237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241–247 (arī FBR XVIII 15), 241, 246, 248, 255–257 (arī VLIR VI 215), 258 (VLIR VI 215), 259, 261, 262 (arī VLIR VIII 91), 263 (VLIR VIII 91), 264 (arī VLIR VI 215), 265 (VLIR VI 215), 266, 268, 271, 273–275, 277, 278, 280, 282–284 (FBR XI 45), 285–293, 295, 296 (VLIR III 155; Rudzīte 1964: 130), 297, 300, 302, 304–310, 312 (arī Endzelīns 1951: 724), 314, 316–318, 320, 322–324, 326 (arī Endzelīns 1951: 724), 327–329, 331–334, 336 (arī FBR XVII 90), 337 (arī Endzelīns 1951: 724), 340, 341, 343 (arī Endzelīns 1951: 724), 344, 345 (Endzelīns 1951: 724), 346–349, 352, 353 (arī FBR XVI 54), 354, 355, 357–359, 361 (arī Endzelīns 1951: 724), 364, 365, 371, 374 (arī VLIR VIII 91), 377–380, 382, 384, 388, 392 (arī Putniņa 1983: 392), 396, 397 (arī FBR I 10), 398 (arī Endzelīns 1951: 724), 399, 400 (arī Kalnietis,

Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403 (arī FBR XIV 190), 404–406, 409 (arī FBR IX 154), 410–413, 414 (arī FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 417, 418, 419 (arī FBR IX 154), 420 (arī FBR VI 112; FBR IX 154), 421, 422 (Strautiņa 2007: 62–63), 423 (Endzelīns 1951: 724), 428 (*es jūms duodu*), 430, 431, 443, 454, 460, 509.

Variants ar reducētu gala patskani *duod^u* pierakstīts: 14, 24, 26, 31, 49, 50, 58, 84 (arī VLIR VIII 208), 86, 92 (VLIR VI 309), 93, 103, 104, 110, 112, 117, 120–123, 125–127, 137, 139, 143, 144, 149, 150, 154, 163, 164, 168–170, 177, 186, 193, 200–204, 206, 208–213, 215, 217, 220–222, 227, 235, 254, 276, 284, 298, 311, 313, 315, 319, 321, 325, 330, 335, 338, 339, 341, 342, 345, 348, 350, 351, 381, 383.

Fonētiskais variants *dūdu* sastopams augšzemnieku dialektā: 356, 360, 362 (*es dūdu grōmatu*; arī FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 92), 366–368 (FBR XV 186; Ancītis 1977: 230), 369 (arī FBR VII 146), 370, 372, 373, 384, 386, 387 (arī Rudzīte 1964: 359), 388–391, 393 (arī Endzelīns 1951: 724), 394, 395 (arī Balode 2000: 44), 399, 401, 402, 417 (FBR XVII 137), 424, 425 (arī FBR XIII 34), 426 (arī FBR XI 111), 427, 429, 432–434, 435 (arī Indāne 1986: 94; Endzelīns 1951: 724), 436 (arī FBR XX 144), 437, 438 (arī FBR XIV 143), 440, 441, 442 (arī FBR XVII 66), 443–445 (arī Rudzīte 1964: 359), 446, 449–451, 459, 462–471 (arī Endzelīns 1951: 724), 472–477, 479, 482, 488, 492 (FBR XIII 56; FBR XIV 143; Rudzīte 1964: 359; Endzelīns 1951: 724), 493, 494, 497 (Endzelīns 1951: 724), 502 (Leikuma 1993: 57), 503, 505 (arī Leikuma 1993: 57), 506 (arī Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57).

Vispārināta 3. personas forma *duod* izplatīta galvenokārt lībiskajās izloksnēs. Tā reģistrēta: 1, 2, 4 (arī FBR VII 54; FBR VIII 128), 5, 9, 8 (FBR VII 54), 10, 12, 13, 62 (reti), 63 (arī FBR VI 63), 64 (*kuo es kādam duod, kuo kâc mân vâr duot: katram pašam jāistiēk a sēu*), 65, 66, 68, 70–72 (arī Draviņš, Rūķe 1955: 9), 73–77, 79–81, 83–85, 87, 119, 127, 171, 173, 174, 175 (FBR XV 71), 178–183, 185, 188–191, 194, 195, 250, 254.

Šī forma pierakstīta arī dažās vidus izloksnēs: 17, 18, 19, 196, 199, 201, 203, 208, 236, 270, 286.

Savukārt fonētiskais variants *dūd* pierakstīts Preiļos 439 (arī FBR IV 100; FBR VIII 18).

Forma *duo* arī raksturīga galvenokārt lībiskajām izloksnēm, tā pierakstīta: 1 (FBR VIII 129), 3, 5–11, 62, 63 (Dravniece 2008: 21), 67–70, 72 (Draviņš, Rūķe 1955: 9), 74 (arī VLIR VIII 208), 78, 82, 84 (arī VLIR VIII 208), 113 (< *duod* FBR VI 52), 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175 (arī FBR XI 71), 176, 178, 180, 181, 182 (FBR VIII 65), 183–185, 187 (arī FBR VIII 65), 189 (FBR VIII 65), 192, 195, 198, 249–254, 260.

Tā reģistrēta arī dažās vidus izloksnēs: 18, 22, 201, 257 (arī VLIR VI 215), 258 (arī FBR XVI 92; VLIR VI 215), 264 (arī VLIR VI 215), 270, 286, 379 (*es tev duō*).

Daļā latviešu izlokšņu tiek lietota *no*-celma forma *duonu* (sk. 1. kartes komentāru), par ko J. Endzelīns raksta, ka “celms *duoda-* aizstāts ar *duona-* varbūt tādas svārstīšanās ietekmē, kāda ir starp *lieda-* un *liena-*, *brieda-* un *briena-*” (Endzelīns 1951: 725).

no-celma forma reģistrēta: 15, 20, 23, 25, 27, 29, 32, 33 (biežāk), 34 (*es duonu cūkaī karīpeļus*), 35–37, 39, 40–43, 47, 48, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 55 (FBR IX

108), 56 (arī FBR IX 108), 57 (arī FBR IX 108), 60, 61 (FBR IX 108), 88, 89, 96, 98, 102 (arī FBR XIII 105; Pīrāga 2006: 46), 106 (FBR XVI 103), 109, 111, 116, 129, 136, 146 (*es viņam nekā neduōnu*), 147, 153 (FBR XVI 152), 158, 238 (FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (FBR XVIII 15), 247 (FBR XVIII 15), 282, 295, 357, 407–409, 417, 421.

Reducētā forma **duon^u** (*duōn^u*) pierakstīta: 30, 31, 50, 55, 61, 104, 163, 235, 321, 330.

Bezgalotnes forma **duon** fiksēta atsevišķās Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 4 (FBR VII 54), 10, 18, bet fonētiskais variants **dūnu** pierakstīts Kārsavā 481 (FBR XII 57).

Daļā izlokšņu saglabājusies atematiskā forma **duomu** (*d(h)*) ir baltu un slāvu valodās zudis *m* un *n* priekšā: la. *ē[d]mu*, lei. *ē[d]mi* [..]; la. *duō[d]mu*, lei. *dūomi* [..] (sk. Endzelīns 1951: 226). Turklāt pirmatnējā atematisko celmu galotne [..] ir tematisko celmu *-u* ietekmē pārveidota par *-mu*: *esmu* (līdzīgi lei. dial. *esmū* [..]), *duōmu* (līdzīgi lei. dial. *dūomu* [..]) u. c. (Endzelīns 1951: 704). Savukārt A. Braidaks uzskata, ka darbības vārdam *duot* izloksnē ir atematiskā formas *duomu* < *duodmu. Daudzskaitļa 3. personas forma ir darināta ar reduplikāciju (kādas morfēmas atkārtojumu): *dōdont. No šīs formas *d-* skaņa ieviesta arī vienskaitļa 2. un 3. personā (*tu duod*, *viņš duod*), kur tā ir neregulāra (Braidaks 2007: 574). Šīs formas reģistrētas: 57 (arī FBR VIII 137), 59, 61 (Endzelīns 1951: 723), 97–99, 106 (arī FBR XVI 103; Endzelīns 1951: 723), 113, 132 (arī FBR XV 29; Endzelīns 1951: 724; Rudzīte 1964: 130), 133 (vec. p.), 138–140, 153 (FBR XVI 152; Endzelīns 1951: 724), 164 (FBR XII 22), 172, 187, 248 (Endzelīns 1951: 723), 257 (arī VLIR VI 215), 258 (VLIR VI 215), 262 (arī VLIR VIII 91), 263 (VLIR VIII 91), 264 (arī VLIR VI 215), 265 (arī VLIR VI 215), 269, 272, 273 (Endzelīns 1951: 723), 274, 279, 280 (lieto retāk nekā formu *duodu*), 281, 284 (FBR XI 45), 286, 289, 290 (arī Endzelīns 1951: 723), 291, 294, 296 (arī VLIR III 155; Endzelīns 1951: 723; Rudzīte 1964: 130), 297, 299, 301, 302, 303 (Endzelīns 1951: 723), 316 (Endzelīns 1951: 723), 318 (vec. p.), 371, 374 (VLIR VIII 91), 375, 376, 378, 379 (*to guōd es duōmu*), 406. Reducētais variants **duom^u** reģistrēts sporādiski: 121, 208, 267, 276, 284.

Savukārt fonētiskais variants **dūmu** fiksēts augšzemnieku dialekta izloksnēs: 384 (arī FBR VIII 48), 385, 387 (*es dūmu teū ūgas*), 437, 439 (Endzelīns 1951: 724), 442 (FBR XVII 66), 444, 445 (arī Rudzīte 1964: 359), 446, 447, 448, 450–453, 462, 474–476, 477 (Ūsele 1998: 40), 478 (arī Endzelīns 1951: 724; Rudzīte 1964: 359), 480, 481 (FBR XII 57; Endzelīns 1951: 724), 483, 484–487 (FBR X 36; Endzelīns 1951: 724), 489–492 (arī FBR XIII 56; Endzelīns 1951: 723), 494, 495 (arī Endzelīns 1951: 723), 498 (arī Endzelīns 1951: 723), 499–502 (arī Leikuma 1993: 57), 503 (Endzelīns 1951: 724), 504, 505 (lieto visbiežāk; arī Leikuma 1993: 57), 506 (lieto visbiežāk; arī FBR XII 42; arī Leikuma 1993: 57), 507 (arī Leikuma 1993: 57), bet bezgalotnes forma **dūm** (*dūm*) pierakstīta 439 (FBR VIII 18).

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs vienskaitļa 1. personā sastop:

- 1) formas ar *-j-* (par to arī Endzelīns 1951: 787): **dūdju**: 481, 485–488 (FBR VI 42), 497; **dūmju**: 496, 502 (Leikuma 1993: 57), 504, 507 (Leikuma 1993: 57), 511; **dūdļe**: 481;

- 2) formas ar *-ŋ-*: **dūdņu** – 505 (arī Leikuma 1993: 57); **dūņņu**: 493; **dūmņu**: 502 (Leikuma 1993: 57), 505 (Leikuma 1993: 57).

Baltinavā 478 ir fiksētas arī formas ar galotni *-o*: **dūdo** (*dūdo*) un **dūmo** (*dūmo*) (FBR XI 138). Tās kartē atsevišķi nav iezīmētas.

Sporādiski fiksētas formas **dūa** (*dūa*): 6 (FBR XX 55), 7 (FBR XX 55). Arī tās kartē nav rādītas.

22. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 227b. jaut. Kā loka verbu *duot* tagadnē? *tu duod...*]

Kartē rādīta darbības vārda *duot* vienskaitļa 2. personas formu izplatība latviešu valodas izloksnēs.

Līdzīgi kā vienskaitļa 1. personā arī vienskaitļa 2. personā latviešu valodas izloksnēs dominē forma **duod**, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559–560), kas sastopama: 2, 4 (arī FBR VII 54; FBR VIII 128), 8 (FBR VII 54), 9, 10, 12, 13, 16–20, 23, 25, 28, 30–36, 41, 43, 44, 46, 48, 49, 51–53 (arī Bušmane 1989: 202), 54, 55, 58–60, 62 (reti), 63 (arī FBR VI 63), 64–66, 68, 70–72 (arī Draviņš, Rūķe 1955: 9), 73, 74 (arī VLIR VIII 208), 75–77, 79–84 (arī VLIR VIII 208), 85–87, 89, 91, 92 (VLIR VI 309), 93, 94, 96, 98, 100–102 (arī Pīrāga 2006: 49), 103, 104, 106–110, 112, 113, 115, 117, 118, 120–123, 125–127, 129–132 (arī FBR XV 29), 133–135, 137–142, 145–151, 154, 153 (arī FBR XVI 152), 155–161, 163–170, 171, 172, 175 (FBR XV 71), 177–181, 183–186, 188–191, 193–197, 199–201, 203, 204, 206, 208–210, 213, 214, 216, 217–219, 224–226, 228–238 (arī FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 242–247 (arī FBR XVIII 15), 246, 250, 254, 257 (arī VLIR VI 215), 265, 268, 270, 276, 280–282, 284–291, 293–296 (VLIR III 155), 297–317, 319, 321, 322, 324–335, 336 (arī FBR XVII 90), 337–342, 343, 346, 347, 348 (reti), 349–355, 357, 358, 361, 364, 365, 377, 378, 380–383, 388, 392, 396–400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403–406, 409 (arī FBR IX 154), 410–414 (arī FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 417, 418, 419 (arī FBR IX 154), 420 (arī FBR VI 112; FBR IX 154), 421, 422 (Strautiņa 2007: 62–63), 423, 424, 428–430, 454, 460, 509.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs dominē forma *duod* > **dūd** (retumis *dūd'*, piemēram, 435, 441, 448, 449). Tā reģistrēta: 356, 359, 362, 363, 366, 367, 368 (FBR XV 186; Ancītis 1977: 230), 369, 371–373, 384 (FBR VIII 48), 385–387 (arī Rudzīte 1964: 359), 390, 391, 393–395 (arī Balode 2000: 44), 399, 402, 417 (FBR XVII 137), 425 (arī FBR XIII 34), 426, 427, 431, 432, 435 (arī Indāne 1986: 94), 436 (FBR XX 144), 439 (arī FBR IV 100), 442 (arī FBR XVII 66), 443, 449, 459, 462, 464–470, 472, 475–477 (arī Ūsele 1998: 40), 478 (FBR XI 138), 479, 486, 502 (Leikuma 1993: 57), 503, 505 (Leikuma 1993: 57), 506 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57).

Savukārt daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu pierakstīts fonētiskais variants **dūt** ar nebalsīgu vai daļēji balsīgu līdzskani *t* (acīmredzot pozīcijā pirms nebalsīga

līdzskaņa). Tā fiksēta: 370, 384, 389, 401, 426 (FBR XI 111), 433–436 (ar daļēji balsīgu līdzskani *dūt*; *dūt'* FBR XX 144), 438, 444, 445 (arī Rudzīte 1964: 359), 446, 447, 448, 450–453, 463, 477, 480, 482–485, 487, 488, 492 (FBR XIII 56), 493, 499–502 (arī Leikuma 1993: 57), 504, 505 (arī Leikuma 1993: 57), 506 (arī Leikuma 1993: 57), 507 (arī Leikuma 1993: 57), 511.

Galvenokārt vidus un lībiskā, retumis augšzemnieku dialekta izlokšnēs fiksētas vienskaitļa 2. personas forma ar paglābtu galotni *-i* (*duodī*), kuras tiešu vai netiešu izcelsmi no ide. *dōdhi* J. Endzelīns apšaubā, “jo arī šī leišu un latviešu imperatīva forma var būt identiska ar tag. ind. vsk. 2. personu, kas katrā ziņā sakāms par latg. *-dūd'i* (ar paglabātu *-i!*)” (Endzelīns 1951: 887). Forma *duodī* reģistrēta: 19, 21, 33 (biežāk), 38, 39, 40, 45, 47, 57, 87, 90, 95, 97–99, 106 (FBR XVI 103), 114–116, 124, 128, 134, 153 (FBR XVI 152), 154, 197, 205, 207, 234, 239–241, 248, 257–258 (arī VLIR VI 215), 262–263 (VLIR VIII 91), 264 (arī VLIR VI 215), 265, 266, 282–284 (FBR XI 45), 291, 312, 318, 320, 323, 344, 374 (VLIR VIII 91), 415.

Vietumis fiksēta arī forma ar reducētu galotni *duodī*: 117, 123, 127, 143, 144, 197, 202, 211, 212, 215, 220–223, 227, 254, 265, 345.

Savukārt augšzemnieku dialekta izlokšnēs sastop fonētisko variantu *dūdi*: 360, 388, 440, 441, 459, 471, 473, 474, 482, 494, 499.

Visai plaši sastop arī formu *duo*, kas, iespējams, radusies no *duod* (plašāk sk. Endzelīns 1951: 887–888). Šī forma reģistrēta visos dialektos: 1 (FBR VIII 129), 2, 5–11, 13–15, 18, 22, 24, 26, 34 (*tu duó grāmatu maņ*), 35, 36, 40, 42, 43, 47, 50, 52, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 59a, 60, 62, 63 (Dravniece 2008: 21), 67–69, 72 (Draviņš, Rūķe 1955: 9), 74 (arī VLIR VIII 208), 78, 84 (arī VLIR VIII 208), 93, 98, 105–107, 109, 119, 136, 138, 139, 152, 153 (FBR XVI 152), 160, 164 (FBR XII 22), 166, 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175 (arī FBR XV 71), 176, 178, 180–182 (FBR VIII 65), 183–187 (FBR VIII 65), 189 (FBR VIII 65), 192, 195, 198, 201, 207, 210, 217, 225, 235, 249–257 (arī VLIR VI 215), 258 (arī FBR XVI 92; VLIR VI 215), 259–262, 264–269, 270–273, 275–281, 285–290, 292–296 (arī VLIR III 155), 297, 328 (*tu duo mo:n ōr!*), 335, 336 (FBR XVII 90), 337, 342, 348, 375, 376, 378, 379, 397 (arī FBR I 10), 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 409 (FBR IX 154), 414 (FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 419 (FBR IX 154), 420 (arī FBR VI 112; FBR IX 154), 422 (Strautiņa 2007: 62–63). Bet forma *dū* (*dū*) reģistrēta latgaliskajā 439 (FBR VIII 18).

Līdzīgi kā vienskaitļa 1. personā, arī vienskaitļa 2. personā lieto *no*-celma formas. Dažās lībiskajās un vidus izlokšnēs pierakstīta forma *duoni*: 27, 39, 56, 102 (arī FBR XIII 105), 116, 153 (FBR XVI 152), 282. Savukārt Kārsavā 481 fiksēts fonētiskais variants *dūni* (FBR XII 57).

Daļā izlokšņu reģistrēta forma *duon*: 4 (FBR VII 54), 10, 18, 23, 25, 29, 32, 34–37, 41, 43, 48, 49 (*paduōn maņ tuō trepi*) 50, 61, 88, 89, 96, 102, 104, 111, 113, 129, 147, 153 (FBR XVI 152), 163, 238 (FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (FBR XVIII 15), 247 (FBR XVIII 15), 295, 321, 330, 406–408, 417.

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izlokšnēs sastop arī atematisko formu *dūmi*, uz ko norādījis arī J. Endzelīns (Endzelīns 1951: 724). Tā reģistrēta: 474, 478, 481 (FBR XII 57; Endzelīns 1951: 724), 487 (FBR X 36; Endzelīns 1951: 724),

489, 490, 491, 492 (FBR XIII 56; Endzelīns 1951: 724), 495, 498 (arī Endzelīns 1951: 724).

Atsevišķās augšzemnieku dialekta latgaliskajās izlokšnēs fiksētas formas ar *-l-*: *dūdļi* – 481, 485, 486, 497 un *dūmļi* – 496, bet 493 fiksēta forma ar *-ŋ-*: *dūņņi* (par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru).

Variants *duod* reģistrēts 439 (FBR VIII 18). Tas kartē atsevišķi nav rādīts.

23. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 227c. jaut. Kā loka verbu *duot* tagadnē? *viņš, viņa, viņi, viņas duod...*]

Kartē rādīta darbības vārda *duot* vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas formu izplatība.

Darbības vārda *duot* vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas biežāk sastopamā forma latviešu valodas izlokšnēs ir *duod*, kas saskan ar literāro valodu (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559–560). Šī forma sastopama visos dialektos: 2, 4 (arī FBR VII 54; FBR VIII 128), 5 7 (Endzelīns 1951: 38), 8 (FBR VII 54; Endzelīns 1951: 38), 9, 10, 12, 13 (Endzelīns 1951: 38), 17–21, 23, 25 (arī Endzelīns 1951: 38), 28, 30–34 (*saīmniēks dzinis savu siēvu iēt us tēv^o mājām un ņest mājā višu, kuō duōd*), 35, 36, 38, 39, 41, 43–49, 51–53 (arī Endzelīns 1951: 169; Bušmane 1989: 202), 54, 57–60, 62 (reti), 63 (arī FBR VI 63; Endzelīns 1951: 38), 64–66, 68, 70–72 (arī Draviņš, Rūķe 1955: 9), 73, 74 (arī VLIR VIII 208), 75–77, 79–81, 83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85–87, 89–91, 92 (VLIR VI 309; Endzelīns 1951: 38), 93–102 (arī Pīrāga 2006: 49), 103, 105, 106 (arī FBR XVI 103), 107–118, 120–122, 124–132 (arī FBR XV 29), 133–151, 153 (arī FBR XVI 152), 154–157, 159–169, 171, 175 (FBR XV 71), 177, 190, 197, 180, 181, 183, 185, 188–190, 193–195, 197, 200–219, 222–226, 228–238 (arī FBR XVIII 15), 239–243, 245–248, 250, 254–257 (arī VLIR VI 215), 258 (VLIR VI 215), 259, 262–263 (VLIR VIII 91), 264 (arī VLIR VI 215), 265, 266, 268–271, 273, 274, 276–291, 293–296 (VLIR III 155), 297–324, 325 (arī FBR XI 20), 326 (arī FBR XI 20), 327–333, 335, 336 (arī FBR XVII 90), 337–355, 357, 358, 361, 364, 374 (VLIR VIII 91), 375, 377–383, 388, 392, 396–400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403, 405, 406, 408–411, 413–420 (arī FBR VI 112), 422 (Strautiņa 2007: 62–63), 428, 454.

Augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izlokšnēs sastop variantus *dūd* < *duod* (iespējams, pozīcijā pirms nebalsīga līdzskaņa) kas reģistrēts: 359, 360, 362, 363, 365–368 (FBR XV 186; Ancītis 1977: 230), 369, 371–373, 384 (arī FBR VIII 48), 385–387 (arī Rudzīte 1964: 359), 388, 390, 391, 393, 394, 395 (arī Balode 2000: 44), 399, 417 (FBR XVII 137), 423, 424, 425 (FBR XIII 34), 426, 427, 429, 431, 432, 435 (arī Indāne 1986: 94), 436 (FBR XX 144), 437, 439 (arī FBR IV 100; FBR VIII 18), 440, 442 (arī FBR XVII 66), 443–446, 449, 451, 459, 462, 464–470, 472, 473, 475–477 (arī Ūsele 1998: 40), 478 (FBR XI 138), 479, 480, 486, 490, 502 (Leikuma 1993: 57), 505 (Leikuma 1993: 57), 506 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57), un *dūt*, kas pierakstīts: 356, 370, 389, 401, 425, 426 (FBR XI

111), 433–436 (arī FBR XX 144), 438, 401, 402, 441, 444, 445 (arī Rudzīte 1964: 359), 446–448, 450–453, 463, 471, 474, 478, 480, 481 (arī FBR XII 57), 482–485, 487 (arī FBR X 36), 488–491, 492 (FBR XIII 56), 493–495, 498–502 (arī Leikuma 1993: 57), 503–505 (arī Leikuma 1993: 57), 506 (arī Leikuma 1993: 57), 507 (arī Leikuma 1993: 57), 509, 511.

Gaiķos 98 pierakstīta arī forma **duodi**.

Plaši tiek lietota arī forma **duo**, kas, pēc J. Endzelīna domām, var būt radusies no *duod* (par to sk. Endzelīns 1951: 887–888; sk. arī 20. kartes komentāru). Forma *duo* fiksēta: 1 (FBR VIII 129), 2, 3, 5–11, 14–16, 18, 22–24, 26, 31, 34–36, 42, 43, 46, 49 (*viš duō; viš duō pa lāb^u prāt^u*), 50, 52, 53 (arī Bušmane 1989: 202; Endzelīns 1951: 169), 59 (*tas neduō maņ ziņu*), 62, 63 (Dravniece 2008: 21), 64–70, 72 (Draviņš, Rūķe 1955: 9), 74 (arī VLIR VIII 208), 78, 81, 82, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 93, 98, 105, 106 (arī FBR XVI 103), 109, 116, 117, 119, 123, 136, 139, 142, 147, 152, 153 (FBR XVI 152), 154, 160, 164 (FBR XII 22), 170–174 (FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176–182 (FBR VIII 65), 183–187 (FBR VIII 65), 188, 189 (FBR VIII 65), 191, 192 (*viņ' duō seš' stei' malk'*), 193–199, 201, 207, 210, 217, 220, 221, 225, 227, 230 (*ka duō tati guo-vei tuo barib, ta ir*), 235, 244, 249–254, 257 (arī VLIR VI 215), 258 (arī FBR XVI 92; VLIR VI 215), 260–262 (arī VLIR VIII 91), 263 (VLIR VIII 91), 264 (arī VLIR VI 215), 265, 267, 268, 270, 284–296 (arī VLIR III 155), 300, 320, 325–326 (*duō mun ar, viēnālgā – duō vai neđuō* FBR XI 20; [govis], *kam nau divi gaedi un duō piena, tās aediēnes sauc* FBR XIV 129), 327, 328, 334–336 (FBR XVII 90), 337, 342, 348, 374 (VLIR VIII 91), 375, 376, 378, 379, 397 (arī FBR I 10), 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 404, 415, 416, 420 (FBR VI 112), 422 (Strautiņa 2007: 62–63), 428.

Vietumis 3. personā tiek lietota arī *no*-celma forma **duon**: 4 (FBR VII 54), 10, 18, 23, 25, 27, 29, 32, 33 (biežāk), 34–37, 39, 40, 41, 43, 47, 48, 50, 55–57, 60, 61, 88, 89, 96, 102 (arī FBR XIII 105), 104–106 (FBR XVI 103), 110, 111, 113, 114, 116, 129, 136, 146, 147, 153 (FBR XVI 152), 158, 163, 189, 235, 238 (FBR XVIII 15), 295, 321, 330, 406–408, 409, 417, 421; atsevišķās latgaliskajās izloksnēs arī fonētiskais variants **dūn**: 481 (*dūn'*, *dūn* FBR XII 57), 486.

Atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs reģistrēta vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas forma **duot**, kas saskan ar nenoteiksmes formu. Tā reģistrēta: 412, 430, 460, 509.

Sastopama arī forma ar *-l-* (par tām plašāk sk. 1. kartes komentāru): **dūdļa**, kas reģistrēta 496, 497.

Sporādiski fiksētas formas ar *-ŋ-* (par tām plašāk sk. 1. kartes komentāru): **dūdņi** – 505 (arī Leikuma 1993: 57); **dūņņa**: 493.

24. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 227d. jaut. Kā loka verbu *duot* tagadnē? *mēs duodam...*]

Kartē rādīta darbības vārda *duot* daudzskaitļa 1. personas formu izplatība latviešu valodas izloksnēs.

Viena no plašāk lietotajām daudzskaitļa 1. personas formām ir **duodam**, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559–560) un reģistrēta: 14, 17, 19, 20, 21, 24–26, 28, 30–36, 38, 39, 41–53 (arī Bušmane 1989: 202), 54, 57–59 (arī FBR VIII 137), 60, 71 (reti), 72, 74 (arī VLIR VIII 208), 76, 84 (arī VLIR VIII 208), 85–87, 89–92 (VLIR VI 309), 93, 94–102 (arī Pīrāga 2006: 49), 103–106 (arī FBR XVI 103), 107–112, 114–118, 120–153 (arī FBR XVI 152), 154, 155–164 (arī FBR XII 22), 165–170, 172, 188, 194, 197, 200–238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241–247 (arī FBR XVIII 15), 248, 254–257 (arī VLIR VI 215), 258 (VLIR VI 215), 259–263 (VLIR VIII 91), 264 (arī VLIR VI 215), 265–269, 271, 273–278, 280–284 (arī FBR XI 45), 285, 287–296 (VLIR III 155; Rudzīte 1964: 130), 297–326, 329–334, 336–341, 343–355, 357, 358, 361, 364, 365, 374 (VLIR VIII 91), 375–383, 388, 392, 396, 397 (arī FBR I 10), 398–400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403–406, 409 (arī FBR IX 154), 410–414 (arī FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 417–419 (arī FBR IX 154), 420 (arī FBR VI 112; FBR IX 154), 421, 422 (Strautiņa 2007: 62–63), 423, 424, 427–430, 437, 453, 454, 509.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs galvenokārt tiek lietots fonētiskais variants **dūdām**: 359, 360, 362, 363, 366–368 (FBR XV 186; Ancītis 1977: 230), 369–372, 384–387 (arī Rudzīte 1964: 359), 388–391, 393–395 (arī Balode 2000: 44), 399, 401, 402, 417 (FBR XVII 137), 425 (arī FBR XIII 34), 426 (arī FBR XI 111), 431–436 (arī FBR XX 144), 437–439 (arī FBR IV 100; FBR VIII 18), 441, 442 (arī FBR XVII 66), 444, 445 (arī Rudzīte 1964: 359), 446, 449–452, 459, 462–478 (FBR XI 138), 479, 488, 499, 502 (Leikuma 1993: 57), 505 (arī Leikuma 1993: 57), 506 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57).

Atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs pierakstīti arī varianti, kas veidoti pēc *ā*-celmu parauga – **duodom** pierakstīta 328, 335, 342 un **dūdōm** – 356, 373, 435 (Indāne 1986: 94), 440, 443, 444, 445 (*dūdōm*), 447, 450, 482, 484, 492 (FBR XIII 56), 494, 502, 504, 506.

Galvenokārt vidus dialekta izloksnēs tiek lietota *no*-celma forma ar galotni *-am*: **duonam**, kas reģistrēta: 23, 25, 27, 29, 31, 32, 33 (biežāk), 34 (*mēs duōnam cūkaī kaītpelšs*), 35–37, 39–43, 47, 48, 50, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 55–57, 61, 88, 89, 96, 98, 102 (arī FBR XIII 105), 104, 109, 111, 113, 114, 116, 129, 136, 146, 147, 153 (FBR XVI 152), 163, 235, 238 (FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (FBR XVIII 15), 247 (FBR XVIII 15), 282, 295, 321, 330, 406–409, 417, 421, latgalisko izlokšņu forma **dūnam** (*dūnam*, *dūnām*): 481 (FBR XII 57), 486, kā arī bezgalotnes forma **duon**: 4 (FBR VII 54), 10, 18.

3. personas formas vispārinājums ir gan iepriekš minētajā formā *duon*, gan arī daudzskaitļa 1. personas formā *duod*, kas reģistrēta galvenokārt lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī atsevišķās vidus izloksnēs: 4 (arī FBR VII 54; FBR VIII 128), 5, 8 (FBR VII 54), 9, 10, 12, 17, 18, 19, 62 (reti), 63 (arī FBR VI 63), 65, 66, 68, 70, 71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1955: 9), 73, 74 (VLIR VIII 208), 75–77, 79–81, 83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87 (arī FBR XIV 50), 127, 171, 175 (FBR XV 71), 177–181, 183, 185, 188–191, 194–197, 199, 202, 203, 208, 254, 270. Vispārināta 3. personas forma *duod* fiksēta arī sēliskajā Pļaviņu 348 izloksnē.

Līdzīgs izplatības areāls – galvenokārt lībiskā dialekta izloksnes – ir arī formai *duo*: 1 (FBR VIII 129), 2, 3, 5–11, 13, 62, 63 (Dravniece 2008: 21), 64, 66–70, 72 (Draviņš, Rūķe 1955: 9), 74 (arī VLIR VIII 208), 78, 81, 82, 84 (arī VLIR VIII 208), 119, 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 92), 175 (arī FBR XV 71), 176–181, 182 (FBR VIII 65), 183–185, 187 (FBR VIII 65), 189 (FBR VIII 65), 191, 195, 198, 249–254.

Šī forma fiksēta arī dažās vidus izloksnēs: 15, 16, 18, 22, 186, 192, 197, 257 (arī VLIR VI 215), 258 (arī FBR XVI 92; VLIR VI 215), 264 (arī VLIR VI 215), 265, 270, 327.

Dažās izloksnēs reģistrēta senā atemātiskā forma *duomam*: 106, 132 (arī FBR XV 29), 153 (FBR XVI 152), 164 (FBR XII 22), 257 (arī VLIR VI 215), 272, 274, 279, 290, 291, 294, 296 (arī VLIR III 155 – reti; Rudzīte 1964: 130), 297, 302, 378.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs dominē forma *dūmam*: 384 (FBR VIII 48), 387, 439 (FBR VIII 18), 439 (FBR VIII 18), 444, 445 (arī Rudzīte 1964: 359), 446, 451, 452, 474–476, 477 (Ūsele 1998: 40), 478 (arī FBR XI 138), 481 (FBR XII 57), 487 (FBR X 36), 491, 495, 498, 499, 501, 502 (Leikuma 1993: 57), 505 (arī Leikuma 1993: 57), 506 (Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57).

Vietumis augšzemnieku dialektā reģistrēts pēc *ā*-celmu parauga veidotais variants *dūmom*: 444, 445 (*dūmòm*), 448, 450, 480, 483, 485, 489, 490, 492 (FBR XIII 56), 499, 500, 502 (arī Leikuma 1993: 57), 503, 505 (Leikuma 1993: 57), 506 (Leikuma 1993: 57), 507 (arī Leikuma 1993: 57).

Daļā augšzemnieku dialekta Latgales latgalisko izlokšņu fiksētas formas ar *-l-* (par to plašāk sk. 1. karti un komentāru): *dūdļam*: 481, 497; *dūdļom*: 485, 487; *dūmļam*: 496, 502 (Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57), 511; *dūmļom*: 502 (Leikuma 1993: 57), 504, 507 (Leikuma 1993: 57); *dūnļam*: 486.

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs fiksētas formas ar formantu *-ŋ-* (par to plašāk sk. 1. karti un komentāru): *dūdņem*: 505; *dūdņam*: 505 (Leikuma 1993: 57); *dūmņam*: 502 (Leikuma 1993: 57), 505 (Leikuma 1993: 57); *dūmņom*: 502 (Leikuma 1993: 57), 505 (Leikuma 1993: 57); *dūņnom*: 493.

Variants *dūdīm* fiksēts 479. Tas kartē nav iezīmēts.

25. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 227e. jaut. Kā loka verbu *duot* tagadnē? *jūs duodat...*]

Kartē rādīta darbības vārda *duot* daudzskaitļa 2. personas formu izplatība latviešu valodas izloksnēs.

Darbības vārda *duot* daudzskaitļa 2. personas forma izloksnēs visbiežāk ir *duodat*, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681–682; LVG 559–560). Tā reģistrēta visos dialektos dažādās izloksnēs: 14, 16, 19–21, 24–26, 28, 30–34 (*kuó jūs duódat viņam?*), 35, 36, 38, 39, 41–53 (arī Bušmane 1989: 202), 54, 55, 57–60, 72, 74 (arī VLIR VIII 208), 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 86, 89–92 (VLIR VI 309), 93–96, 98, 100–102 (arī Pīrāga 2006: 49), 103–106 (arī FBR XVI 103), 107–118, 120–126, 128–132 (arī FBR XV 29), 133, 134, 136, 138, 139–142, 145–147, 150–153 (arī FBR XVI 152), 154–156, 161–165, 167, 168, 170, 172, 177, 186, 188, 193, 194, 197, 201–203, 205–212, 214, 215, 217–222, 224, 226–229, 231–233, 235, 240–246, 248, 249, 254–257 (arī VLIR VI 215), 258 (VLIR VI 215), 259–263 (VLIR VIII 91), 264 (arī VLIR VI 215), 265–268, 270–273, 275–278, 280–283, 285–296 (VLIR III 155), 297, 298, 300–320, 323–326, 330, 331, 339, 344, 351, 352, 355, 357, 358, 365, 374 (VLIR VIII 91), 376–380, 383, 382, 388, 396, 400, 410, 414, 503, 509.

Augšzemnieku dialektā pierakstīts *duodat* > *dūdat*: 359, 360, 362, 369, 384 (arī FBR VIII 48), 385, 386, 387 (arī Rudzīte 1964: 359), 388, 389, 395, 401, 431, 432, 435, 441, 444, 446, 449, 462–464, 468, 471, 473–476, 478 (FBR XI 138), 493, 499, 502 (Leikuma 1993: 57), 506 (FBR XII 42; Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57).

Līdzās *duodat* > *dūdat* augšzemnieku dialektā sastop arī pēc *ā*-celmu parauga veidoto variantu *dūdot* (piemēram, *dūdot, dūdot, dūdot'*): 356, 373, 440, 444, 447, 482, 484, 492 (FBR XIII 56), 493, 504.

Izloksnes rāda arī formu ar galotni *-et* sporādisku lietojumu: *duodet*: 392, 397 (arī FBR I 10) un *dūdet*: 390, 391, 393, 394, 395 (Balode 2000: 44), 399, 402, 465–467, 469, 470, 472, bet Jumpravā 344 reģistrēta forma *duōdēt, dūdēt*.

Vietumis latviešu valodas izloksnēs lieto formu *duodiet*, kas saskan ar literārās valodas pavēles izteiksmes formu. Tā reģistrēta: 19, 74 (arī VLIR VIII 208), 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87, 96, 97, 99, 121, 122, 126, 127, 135–139, 143, 144, 148, 149, 153 (FBR XVI 152), 157–160, 166, 169, 200, 204, 210, 213, 216, 217, 221, 223–225, 230, 233, 234, 236–239, 242, 246, 247, 305, 321, 322, 326, 328, 332, 333, 336, 338, 340, 341, 345–349, 350, 353, 354, 361, 364, 381, 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403–406, 409, 412, 413, 415–417, 419, 421, 422 (Strautiņa 2007: 62–63), 423, 424, 428–430, bet Pededzē 464 pierakstīts fonētiskais variants *dūdiet*.

Atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs sastopami pieraksta varianti ar palatālo pārskaņu: *duēdier*: 334, 335, 342, 348, 420; *duēdier*: 409 (FBR IX 154), 414 (FBR IX 154), 415 (FBR IX 154), 416 (FBR IX 154), 419 (FBR IX 154), 420 (FBR VI 112; FBR IX 154); *duo•dier*: 337, 343, 411, 415, 416, 418.

Ciecerē 105 un Raudā 454 pierakstīts variants *duodīt*.

Augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs sastop *i*-celma variantus **dūdīt**, **dūdīt**: 363, 366–368 (FBR XV 186; Ancītis 1977: 230), 369–372, 417 (FBR XVII 137), 425 (arī FBR XIII 34), 426 (arī FBR XI 111), 427, 433–435 (arī Indāne 1986: 94), 436 (arī FBR XX 144), 437–439 (arī FBR IV 100; FBR VIII 18), 442 (arī FBR XVII 66), 443–445 (arī Rudzīte 1964: 359), 446, 448, 450, 451, 453, 459, 477 (arī Ūsele 1998: 40), 479, 485, 488, 494, 499–502 (arī Leikuma 1993: 57), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 57), 506 (arī FBR XII 42; arī Leikuma 1993: 57), 507 (Leikuma 1993: 57).

Vietumis reģistrēta arī forma **duodait**, kas neveido vienotu lietojuma areālu: 132 (arī FBR XV 29), 153 (FBR XVI 152), 164 (FBR XII 22), 257 (VLIR VI 215), 267, 280, 281, 284, 287, 290, 294, 296 (arī VLIR III 155), 299, 375, 378.

Galvenokārt lībiskā dialekta, kā arī dažās vidus izloksnēs fiksēta vispārināta 3. personas forma **duod**: 2, 4 (arī FBR VII 54; FBR VIII 128), 5, 8 (FBR VII 54), 9, 10, 12, 13, 17–19, 30, 62 (reti), 63 (arī FBR VI 63), 64–66, 68, 70, 71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1955: 9), 73, 74 (VLIR VIII 208), 75–77, 79–81, 83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87 (arī FBR XIV 50), 110, 127, 171, 175 (FBR XV 71), 179–181, 183, 188–191, 194–197, 199, 202, 203, 208, 250, 254, 270. Šī forma pierakstīta arī sēliskajā Pļaviņu 348 izloksnē.

Līdzīgs lietojuma areāls arī saīsinātai formai **duo**: 1 (FBR VIII 129), 2, 3, 5–11, 13, 15, 18, 22, 62, 63 (Dravniece 2008: 21), 64–70, 72 (Draviņš, Rūķe 1955: 9), 74 (arī VLIR VIII 208), 78, 81, 82, 84 (arī VLIR VIII 208), 119, 170–174 (FBR XIX 92), 175 (FBR XV 71), 176–182 (FBR VIII 65), 183–185, 187 (FBR VIII 65), 189 (FBR VIII 65), 192, 195, 197, 198, 249–254, 257 (arī VLIR VI 215), 258 (arī FBR XVI 92; VLIR VI 215), 264 (arī VLIR VI 215), 265, 270, 327.

Galvenokārt vidus, retumis arī citās izloksnēs lieto *no*-celma formu **duonat**: 23, 25, 27, 29, 31, 32, 33 (biežāk), 34–37, 39–41, 43, 47, 48, 50, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 56, 57, 59–61, 88, 89, 96, 98, 102 (arī FBR XIII 105), 104, 106, 109, 111, 113, 114, 116, 129, 136, 146, 147, 153 (FBR XVI 152), 163, 235, 282, 295, 330, kā arī fonētisko variantu **dūnat** (*dūnat*): 98, 481 (FBR XII 57), 486.

Līdzās jau minētajām formām, sastop arī *no*-celma formas ar galotni *-iet*, t. i., **duoniet** (piemēram, *duōniet*, *duōniet*): 96, 147, 153 (FBR XVI 152), 321, 406–409, 417, 421.

Bēnē 153 sastop *no*-celma formu **duonait** (FBR XVI 152), tā kartē atsevišķi nav rādīta.

Savukārt lībiskā dialekta Kurzemes izloksnēs – Zūrās 4 (FBR VII 54), Padurē 10 –, kā arī kursiskajā Kurmālē 18 reģistrēta forma **duon**.

Senā atematiskā ločījuma forma **duomat** pierakstīta dažās vidus dialekta izloksnēs: 153 (FBR XVI 152), 269, 274, 279, 286, 291, bet fonētiskais variants **dūmat** sastopams augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs: 474, 476, 478, 481 (FBR XII 57), 487 (FBR X 36), 491, 495, 498–500.

Savukārt forma **dūmot** (piemēram, *dūmot*, *dūmot'*), kas veidota pēc *ā*-celmu parauga, sastopama šādās augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs: 444, 480, 483, 485, 489, 490, 492 (FBR XIII 56).

Līdzīgi kā citās personu formās, arī daudzskaitļa 2. personā lieto formas ar *-l-*. Tās sastopamas galvenokārt Latgales austrumu izloksnēs: **dūdlat** – 481, 496, 497; **dūd-**

lot – 485, 487; **dūmflat** – 511; **dūmflat** – 504; **dūnflat** – 486. Savukārt Nirzā 493 reģistrēta forma ar *-ŋ-*: **dūnflat** (plašāk par formām ar *-l-* un *-ŋ-* sk. 1. kartes komentāru).

Sporādiski fiksēta daudzskaitļa 2. personas formas **duodūt** – 322, 412. Tā kartē nav iezīmēta.

Darbības vārda *ēst* locīšana tagadnē

26. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 228a. jaut. Kā loka verbu *ēst* tagadnē? *es ēdu* : *ēmu*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* vienskaitļa 1. personas formas.

Visplašāk sastopama ir forma *ēdu*, kas ir arī literārās valodas norma. Tā atvasināta no celma *ēda-* (sal. liet. *ēdu*, lat. *edō*, go. *ita* u. c. (plašāk sk. Endzelīns 1951: 723)).

Forma *ēdu* reģistrēta visos dialektos, daļā izlokšņu tā fiksēta ar galotnes patskaņa redukciju. *ēdu* (arī *ēdu*) reģistrēta: 14–16, 19–21, 24–42, 43 (arī Endzelīns 1951: 723), 44, 45, 47–52, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 54, 55 (*ēdu*; arī FBR IX 109), 56 (arī FBR IX 109), 57 (arī FBR IX 109), 58, 59 (arī FBR VIII 137), 60, 61 (arī FBR IX 109), 74 (*ēdu* VLIR VIII 208), 84 (*ēdu*; arī VLIR VIII 208), 86–91, 92 (*ēdu* arī VLIR VI 309), 93–118, 121–135, 136 (arī Endzelīns 1951: 723), 137–150, 152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–163, 164 (*ēdu*; arī FBR XII 22), 165–169, 172, 174, 177, 186, 193–195, 197, 200, 202–206, 207 (arī Endzelīns 1951: 723), 208, 210–223, 224 (*ēdu*, arī Endzelīns 1951: 723), 225 (arī Endzelīns 1951: 723), 226–230, 231 (arī Endzelīns 1951: 723), 232–234, 235 (*ēdu*, arī Endzelīns 1951: 723), 237, 238–240 (arī FBR XVIII 15), 241–246, 247 (FBR XVIII 15), 248, 254, 257 (arī VLIR VI 214), 262, 264 (arī VLIR VI 214), 265 (arī VLIR VI 214), 266–269, 272, 274 (arī Endzelīns 1951: 723), 275, 276, 279–283, 284 (*ēdu*; arī FBR XI 45), 285–293, 295, 296 (arī VLIR III 156), 297–301, 302 (arī Endzelīns 1951: 723), 304–309, 310 (Endzelīns 1951: 723), 311, 312 (arī Endzelīns 1951: 723), 313–315, 316 (arī Endzelīns 1951: 723), 318 (*ēdu* – senāk), 319–322, 323 (*ēdu* *brūokasti*), 324, 325–326 (*ēdu*; FBR XI 20; arī Endzelīns 1951: 723), 327–334, 336 (arī FBR XVII 89), 337, 338, 340, 344–352, 357–360, 364, 371, 374–383, 388, 398, 404–406, 408–411, 413, 415, 417, 422, 457–459, 460, 509.

Lielākajā daļā augšzemnieku izlokšņu sastopams fonētisks pārveidojums *ēdu* > *ādu*. Tas reģistrēts: 326, 329, 335, 337 (arī Endzelīns 1951: 723), 341, 342, 343 (arī Endzelīns 1951: 723), 348, 351 (FBR XVII 196 arī *ādu*), 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (arī FBR XX 69; arī Endzelīns 1951: 723), 356, 361, 362 (*es ādu putru*; arī FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 92), 365 (arī FBR XIX 108), 366, 367, 368 (arī FBR XV 186; Ancītis 1977: 231), 369 (arī FBR VII 136), 370, 372, 373, 382, 384 (arī FBR VIII 48), 385–391, 392 (arī Putniņa 1983: 73), 393 (arī Endzelīns 1951: 723), 394–396, 397 (arī FBR I 7), 398 (Endzelīns 1951: 723), 399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 401, 402, 403 (arī FBR XIV 190), 407, 408, 409 (arī FBR IX

154), 412, 414 (arī FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (arī FBR IX 154), 417 (arī FBR XVII 137), 418, 419 (FBR IX 154), 420 (arī FBR IX 154), 421, 422 (arī Strautiņa 2007: 62), 423 (Endzelīns 1951: 723), 425 (arī FBR XIII 34), 426–428, 430, 431 (FBR IV 75), 432, 433, 435 (arī Endzelīns 1951: 723; arī Indāne 1986: 94), 436 (arī FBR XX 144), 438, 440, 441, 442 (arī FBR XVII 66), 443–452, 454, 459, 462–464, 465 (arī Endzelīns 1951: 723), 466–470, 471 (arī Endzelīns 1951: 723), 472, 473, 474 (*es ādu m aiz'it'i*), 475–477, 478 (arī Endzelīns 1951: 723), 479, 480, 482–486, 488–491, 492 (arī FBR XIII 55), 493, 494, 495 (arī Endzelīns 1951: 723), 497–501, 502 (arī Leikuma 1993: 59), 503 (arī Endzelīns 1951: 723), 504, 505 (arī Leikuma 1993: 59), 506 (arī Leikuma 1993: 59), 507 (arī Leikuma 1993: 59).

Lībiskajām izloksnēm raksturīgs 3. personas formas vispārinājums: *es ēd*. Šādas formas reģistrētas Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 1 (arī FBR VIII 128), 2–9, 11–13, 17, 18, 19 (reti), 22, 23, 62, 63 (arī FBR VI 65), 64 (*es ē:d viš, kas ir ēdamš*), 65–71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 9), 73, 74 (arī VLIR VIII 208), 75–78, 79 (*// eīd*), 80–83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87 (arī FBR XIV 51), 120. Tās raksturīgas arī lielākajai daļai Vidzemes lībisko izloksņu: 170, 171, 173–176, 178–185, 187, 188, 189 (arī FBR VIII 77), 190, 191, 192 (arī FBR XV 159), 194–196, 198, 201, 236, 249–253, 270. Forma *ēd* konstatēta arī dažās Vidzemes vidus izloksnēs: 199, 203, 208, 258 (arī FBR XVI 92; arī VLIR VI 214), 260, 270.

Formas ar galotnes patskaņa zudumu pierakstītas arī divās Latgales izloksnēs: 434 (*ād*), 439 (*āt*; FBR IV 100 arī *ād*).

Dažās Latgales izloksnēs sastopamas arī formas ar *ļ* iespraudumu *ādļu < ēdļu*: 480 (senāk, reti), 481, 483 (reti, senāk), 485–488, 496, 502 (Leikuma 1993: 59), 507 (Leikuma 1993: 59), sk. 1. kartes komentāru!

Divās Latgales austrumu izloksnēs pierakstīts variants *ēžļu*: 492 (reti FBR XIII 15), 511 (*iēžļu*), bet 505 arī *ādņu* (Leikuma 1993: 59) un *iēžņu* (retāk, Leikuma 1993: 59), par formām ar *-ļ-* un *-ņ-* sk. 1. kartes komentāru.

Dažās vidus izloksnēs pierakstīta atematiskā forma *ēmu* (sal. liet. *ēmi*, sensl. *jamь*, skr. *ādmi* (Endzelīns 1951: 723; vecā atematiskā forma *ēmu < *ēdmu* Braidaks 2007: 573): 46, 106 (arī FBR XVI 103; Endzelīns 1951: 723), 121 (*ēm^u*), 132 (reti; arī FBR XV 29; arī Rudzīte 1964: 131), 151, 208, 217 (*ēm^u*), 248 (arī Endzelīns 1951: 723), 257 (arī Rudzīte 1964: 131), 264 (*ēmu* – VLIR VI 214), 265 (VLIR VI 214), 272 (senāk), 273 (arī Endzelīns 1951: 723), 280 (reti). Šī forma pierakstīta arī divās Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 339, 407.

27. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 228b. jaut. Kā loka verbu *ēst* tagadnē? *tu ēd...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* vienskaitļa 2. personas formas.

Vēsturiski vienskaitļa 2. personā aiz *d* ir sekojusi *o*-celma galotne **-i* (Braidaks 2007: 573). Lielākajā Latvijas teritorijas daļā izplatīta forma (*tu*) *ēd*. Tā reģistrēta visos dialektos.

Vidus izloksnēs un daļā augšzemnieku izloksņu izplatīta forma *ēd* (arī *ēd*, *ēd* un *āid'*): 12, 14–52, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 54–61, 67, 85, 88–91, 92 (arī VLIR VI 309), 93–110, 113–118, 120–122, 126, 127, 130, 131, 132 (arī FBR XV 29), 133–157, 159–184, 188, 189 (arī FBR VIII 77), 190, 191, 192 (arī FBR XV 159), 193–204, 207, 208, 210–215, 217–221, 224–237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 242–246, 247 (arī FBR XVIII 15), 249–254, 257 (arī FBR VI 214), 258 (VLIR VI 214; FBR XVI 92), 260, 262, 264 (arī VLIR VI 214), 265 (VLIR VI 214), 266–270, 272, 274–276, 279–281, 283–293, 295, 296 (VLIR III 156), 297–302, 304–309, 311–316, 318, 319, 321–324, 325 (arī FBR XI 20), 326 (arī FBR XI 20), 327, 329–333, 336 (arī FBR XVII 89), 337–340, 343, 345–350, 351 (FBR XVII 156), 352, 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (arī FBR XX 69), 356–359, 361, 363, 364, 365 (FBR XIX 108), 366, 369, 370, 372–378, 380–383, 388, 392 (*ēd*; arī Putniņa 1983: 73), 393, 396, 397 (FBR I 7 arī *ēd*), 398, 399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403, 405–413, 416, 417 (arī FBR XVII 137), 421, 425 (*ēt'*; arī FBR XIII 34), 427 (*ād'*), 428, 430 (*ēt*), 431 (FBR IV 75), 432, 434 (*ēd'*), 435 (*ēt'*; Indāne 1986: 94 arī *ēd'*), 436 (arī FBR XX 144), 439 (FBR IV 100), 446 (*āt*), 447 (*āt*), 451 (*āt'*; Rūķe-Draviņa 2017 [1939] arī *tu ēt'*), 441–442, 449, 454 (*ēd*), 457, 458, 460, 468, 475, 476 (*ēd*), 479 480 (*āt'*), 482–484 (*āt'*), 489 (*āt'*), 501 (*āt'*), 505 (*āt'* arī Leikuma 1993: 59), 509.

Lībiskajā dialektā tiek vispārināta 3. personas forma. Taču nevienīgā izloksņu materiāla dēļ ne katrreiz iespējams nošķirt literārās valodas formu *ēd* no vispārinātas 3. personas formas. Par iespējamo vispārināto 3. personas formu acīmredzot liecina *ē* formā *ēd*, kas kompaktā areālā reģistrēta lībiskajā dialektā: 1 (*ēd*; arī FBR VIII 128), 2–11, 13, 19, 62, 63 arī FBR VI 65), 64–71, 65–71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 9), 73, 74 (arī VLIR VIII 208), 75 (*ē:d*), 76–81, 82 (*kuó tu ēd tik gārd?*), 83, 84 (arī VLIR VIII 208), 86 87 (arī FBR XIV 51), 170, 171, 173–185, 188, 189 (arī FBR VIII 77), 190, 191, 192 (arī FBR XV 159), 193–195, 251. Tā pierakstīta arī lībiskajām izloksnēm tuvajās Vidzemes vidus izloksnēs Turaidā 199, Krimuldā 203 un Vecatē 258.

Kurzemes lībiskajā Zentenes izloksnē 79 pierakstīts arī variants *eid*.

Daļā izloksņu sastopama forma *ēdi* ar saglabātu *o*-celma galotni **-i* (pierakstos arī *ēdi*, *ād'i*), tā fiksēta atsevišķās izloksnēs visos dialektos: 19, 32, 34, 38, 60, 87 (*ēdi*), 106 (FBR XVI 103), 112, 123, 124, 128, 152, 153 (*ēd(i)* FBR XVI 152), 158, 205, 206, 216, 223, 241, 248, 254, 257 (arī VLIR VI 214), 258 (VLIR VI 214), 264 (arī VLIR VI 214), 265 (arī VLIR VI 214), 272, 282, 320, 328, 344, 348, 388, 404, 415, 416, 420, 440 (*ād'i*), 459.

Dažās Latgales izloksnēs reģistrēti varianti **ādi** (**ād'i**, **ādy**): 471 (*ādy*), 473–474 (*ād'i*), 478 (*ādi*), 490 (*ād'i*), 493 (*ādy*), 498 (*ād'i*).

Acīmredzot par galotnes *i* zudumu liecina Latgales, retāk sēliskajās izloksnēs pierakstītā forma ar beigu līdzskaņa palatalizāciju **ēdi** > **ēd'** (arī **ād'**, **āt'**, **ād'**); pierakstos *t* vai *d* atkarīgs no pozīcijas: 351, 360, 368 (*éd'* FBR XV 186; Ancītis 1977: 231), 415, 448, 425–427, 433, 434, 435 (*éd'* arī Indāne 1986: 94 arī), 438, 439, 446, 447, 451, 452, 476, 479, 480 (*par kù tu n'ikùo na-ât'?*), 481–489, 491, 492 (*ât'* FBR XIII 55), 494, 495, 497, 499–501, 502 (*ât'* arī Leikuma 1993: 59) 503, 504, 505 (*ât'* arī Leikuma 1993: 59), 506 (*ât'* arī Leikuma 1993: 59), 507 (*ât'* arī Leikuma 1993: 59).

Augšzemnieku dialektā sastopams arī variants **iēd**, Latgales izloksnēs tas parasti ir ar beigu līdzskaņa palatalizāciju: 384 (FBR VIII 48), 385–387, 390, 391, 394, 395, 401, 402, 443, 444, 445 ((*j*)*iēt'*), 450, 462–467, 470, 472, 505 (*iēt'* Leikuma 1993: 59).

Atsevišķās Latgales austrumu izloksnēs fiksētas formas **ēdļi**: 486 (*ād'l'i*), 488 (*ād'l'i*), 496 un **iežņi**: 493 (*iēžn'i*). Par formām ar *ļ* un *ņ* sk. 1. kartes komentāru.

28. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 228c. jaut. Kā loka verbu *ēst* tagadnē? *viņš*, *viņa* *ēd.*.]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* tagadnes 3. personas formas.

Visplašāk sastopama forma **ēd**, kas ir arī literārās valodas norma. Tā fiksēta visos dialektos, retāk sastopama augšzemnieku dialektā.

3. personas forma **ēd** pierakstīta: 1 (arī FBR VIII 128), 2–49, 50 (*ka nau tâ maizīt, ēd rāceni viēn*), 51, 52, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 54, 55 (arī FBR IX 109), 56–62, 63 (arī FBR VI 65), 64–71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 9), 73, 74 (arī VLIR 208), 75–78, 79 (*// eíd*), 80–83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 86, 87 (arī FBR XIV 51), 88–91, 92 (arī VLIR VI 309), 93–105, 106 (arī FBR XVI 103), 107–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–163, 165 (*guōvis ar ēd*), 166–188, 189 (arī FBR VIII 77), 190, 191, 192 (arī FBR XV 159), 193–237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241–246, 247 (arī FBR XVIII 15), 248–252, 254, 257 (arī VLIR VI 214), 258 (arī FBR XVI 92; arī VLIR VI 214), 259, 260, 264 (arī VLIR VI 214), 265 (arī VLIR VI 214), 266, 268–270, 272, 274, 276, 279–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–309, 311–316, 318–324, 325 (arī FBR XI 20), 326 (arī FBR XI 20), 327, 330–333, 336 (arī FBR XVII 89), 337–340, 344–352, 357–359, 360 (*ād*), 363, 364, 369, 371, 372, 374–383, 388, 392, 396, 398, 404–411, 413, 415–417, 422, 435, 457–459, 460, 509.

Fonētiskais variants **ēd** > **ād** raksturīgs lielākajai daļai augšzemnieku izlokšņu. Tas pierakstīts: 326, 328, 329, 334, 335, 337, 340 (Poiša 1985: 68), 341–343, 351 (arī FBR XVII 156), 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (arī FBR XX 69), 356, 357, 361, 362 (FBR XII 86), 365 (arī FBR XIX 108), 366, 367, 368 (FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 370, 373, 384 (arī FBR VIII 48), 385–387, 389, 390, 391, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 393 (arī FBR IV 51), 394, 395, 397 (arī FBR I 7), 399, 400 (arī Kalnietis,

Rūķe-Draviņa 1996: 172), 401–403, 406–409, 412, 414–416, 417 (arī FBR XVII 137), 418–421, 422 (arī Strautiņa 2007: 62), 425 (arī FBR XIII 34), 426–428, 430, 431 (FBR IV 75), 432–434, 435 (Indāne 1986: 94), 436 (arī FBR XX 144), 437, 438, 439 (arī FBR IV 100), 440–452, 454, 459, 462–491, 492 (arī FBR XIII 55), 493–495–501, 502 (*// ād*; arī Leikuma 1993: 59), 503, 504, 505 (*// ād*; arī Leikuma 1993: 59), 506 (*// ād*; arī Leikuma 1993: 59), 507 (*// ād*; arī Leikuma 1993: 59), 511.

Divās Latgales izloksnēs pierakstīts variants ar *-ļ-* iespraudumu: **ādļa**: 488, 496 un *-ņ-* iespraudumu **iežņa**: 493 (par formām ar *-ļ-* un *-ņ-* sk. 1. kartes komentāru).

29. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 228d. jaut. Kā loka verbu *ēst* tagadnē? *mēs* *ēdam*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas.

Baltu valodās *o*-celmu beigās *a* < *o*, sal., piemēram, liet. *liēkame*, latv. *liekam* (Endzelīns 1951: 844). Tematiskajā konjugācijā visiem celmiem tagad ir galotne *-m*, aiz kuras var būt zudusi *-i*, *-e* vai *-a* skaņa. Šīs beigu skaņas savukārt radušās no citām skaņām: *-i* < **-ie* < **-ei* vai **-en*; *-e* < **-ē*; *-a* < **-ā*. Senā daudzskaitļa 1. personas galotne bijusi **-mei*, **-men*, **-mē*, **-mā* (Braidaks 2007: 573).

Izplatītākā ir forma ar galotni **-am** (**ēdam**), kas sastopama visos dialektos un ir arī literārās valodas norma. Tā reģistrēta: 16, 17, 19–21, 24, 52, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 54–58, 59 (arī FBR VIII 137), 60, 61, 72, 74 (arī VLIR VIII 208), 83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85–105, 106 (arī FBR XVI 103), 107–118, 120–145, 147–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–169, 180, 188, 193–195, 197, 198, 200–208, 210–237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (arī FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241–246, 247 (arī FBR XVIII 15), 248, 254, 257 (arī VLIR VI 214), 259–263, 264 (arī VLIR VI 214), 265 (arī VLIR VI 214), 266–269, 270 (retāk), 271–283, 284 (arī FBR XI 45), 285–293, 295, 296 (arī VLIR III 156), 297–333, 336 (FBR XVII 89), 337–341, 346–352, 357–364, 367, 371, 375–383, 388, 396, 398, 404–411, 413, 415–418, 421, 422, 459, 509.

Augšzemnieku dialektam raksturīga forma ar saknes fonētiskajiem pārveidojumiem **ēdam** > **ādam**. Tā pierakstīta gan sēliskajās, gan latgaliskajās izloksnēs: 326, 329, 334, 343, 348 (*ādām*), 351 (arī FBR XVII 156), 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (arī FBR XX 69), 365 (arī FBR XIX 108), 366, 368 (FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 369, 370, 372, 373, 384 (arī FBR VIII 48), 385–387, 389–391, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 393–395, 397 (arī FBR I 7), 399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 401–403, 409, 412, 414–416, 417 (arī FBR XVII 137), 419, 420, 422 (Strautiņa 2007: 62), 425 (arī FBR XIII 34), 426, 428, 430, 431 (FBR IV 75), 432–435, 436 (arī FBR XX 144), 438, 439 (arī FBR IV 100), 441–443, 445–447, 449, 451, 452, 454, 462–472, 474–479, 484, 486, 491, 495–499, 501, 502 (arī Leikuma 1993: 59), 505 (arī Leikuma 1993: 59), 506 (arī Leikuma 1993: 59), 507 (arī Leikuma 1993: 59).

Daļā augšzemnieku izlokšņu tagadnes *o*-celmus nešķir no *ā*-celmiem. Šajā areālā reģistrēts arī variants **ādom**: 328, 335, 337, 342, 356, 427, 435 (Indāne 1986: 94),

440, 444, 448, 450, 470, 473, 478–480, 482–484, 489, 490, 492 (arī FBR XIII 55), 493, 494, 499, 500, 502 (Leikuma 1993: 59), 505 (Leikuma 1993: 59), 506 (Leikuma 1993: 59), 507 (Leikuma 1993: 59). Par *o-* un *ā-* celmu šķīrumu sk. 66. karti un komentāru!

Lībiskajās un dažās tām tuvumā esošajās vidus izlokšnēs kompakti sastopamas vispārīnātas 3. personas formas. (mēs) **ēd** pierakstīts: 1 (arī FBR VIII 128), 2–15, 17, 18, 22, 23, 62, 63 (arī FBR VI 65), 64–71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 9), 73, 74 (arī VLIR VIII 208), 75–78, 79 (*// eid*), 80, 82, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87 (arī FBR XIV 51), 146, 170–176, 178, 179, 181–185, 187, 188, 189 (arī FBR VIII 77), 190, 191, 192 (arī FBR XV 159), 194–196, 199, 202, 203, 249–254, 257 (arī VLIR VI 214), 258 (FBR XVI 92; arī VLIR VI 214), 260, 264 (arī VLIR VI 214), 270. Šī forma pierakstīta arī sēliskajā Pļaviņu 348 izlokšnē (*ād*).

Atsevišķās Latgales dienvidu un austrumu izlokšnēs pierakstītas dažādas formas ar *l* un *ŋ* iespraudumu: **ādłam**: 481, 486, 488; **ādłom**: 485, 487, 496, 502 (Leikuma 1993: 59), 504, 507 (Leikuma 1993: 59); **iežłom**: 492 (reti; FBR XIII 55); **ādņam**: 505 (Leikuma 1993: 59); **ādņom**: 502 (Leikuma 1993: 59), 505 (Leikuma 1993: 59), 506 (Leikuma 1993: 59) un **iežņom**: 493. Par formantu *-l-* un *-ŋ-* sk. 1. karti un komentāru!

Atsevišķās izlokšnēs Zemgalē un Vidzemē fiksēta atematiskā forma **ēmam**, kas veidota pēc vienskaitļa 1. personas *ēmu* parauga: 109, 132 (reti; *ēmam* arī FBR XV 29), 217, 328, 344, 345.

Sporādiski reģistrēts variants *ēdem*: **ēdēm**: 328, 344, 345 un **ēdēm**: 109 (sal. tagadnes daudzskaitļa 2. personas formu *ēdet*, ko J. Endzelīns skaidro kā morfoloģisku parādību (Endzelīns 1951: 846). Kartē tā nav nav iezīmēta.

30. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 228e. jaut. Kā loka verbu *ēst* tagadnē? *jūs ēdat, ēdiet...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas.

Izplatītākās ir formas ar izskaņu *-at*, kas sastopamas visos dialektos un ir arī latviešu literārās valodas norma.

Vēsturiski aiz daudzskaitļa 2. personas galotnes *-t* ir bijušas vēl kādas skaņas: **-i*, **-e*, **-a*. Latviešu valodas galotnes radušās šādi: *-ti* < **-tie* < **-tei*, *-te* < **-tē*, *-ta* < **-tā* (Breidaks 2007: 573).

Forma **ēdat** (un var.) pierakstīta: 16, 19–21, 22, 25, 26, 28, 29, 31, 32–35, 38, 39–52, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 54–59, 59a (Straupeniece 2018: 84), 60, 61, 72, 74 (arī VLIR VIII 208), 80, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 86, 89, 90, 91, 92 (arī VLIR VI 309), 93, 94, 95, 96, 98–105, 106 (arī FBR XVI 103), 107–118, 120–124, 128, 131, 132 (arī FBR XV 29), 133, 134, 136, 138, 141, 142, 144 (vid. un jaun. p.), 145–147, 150–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–156, 161–164, 168, 172, 188, 193–198, 200–205, 207, 208, 210–212, 215, 217–221, 224, 226–229, 233, 235, 240–242, 244, 248, 254, 255, 257 (arī VLIR VI 214), 258 (arī VLIR VI 214), 259–263, 264–265 (arī VLIR VI

214), 266–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–320, 323–327, 330, 331, 336, 339, 351 (*ádat*), 352, 355 (*ádat*), 357 (*ádat*), 358–360, 367, 369, 372 (*ádat*), 374–378, 380, 383, 384 (*ádat*; arī FBR VIII 48), 385 (*ádat*), 386, 387 (*iédat*), 388, 389 (*ádat*), 396, 401, 410, 415, 425–427, 436, 439, 449 (*ádat*), 450, 457–459, 462, 464, 468, 469, 471 (*ádat*), 474–476 (*ádat*), 478–479 (*ádat*), 481, 486, 487, 495, 497–500 (*ádat*), 509, 511.

Daļā izlokšņu šo celmu tagadnes daudzskaitļa 2. personas forma beidzas ar *-iet*: **ēdiet**, kas pēc J. Endzelīna domām, iespējams, ir pavēles izteiksmes galotne, kas vēlāk ieguvusi īstenības izteiksmes nozīmi (Endzelīns 1951: 845).

Daudzskaitļa 2. personas forma **ēdiet** pierakstīta: 19, 30, 53 (arī Bušmane 1989: 202), 74 (arī VLIR VIII 208), 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87, 89, 97, 101, 103, 155, 121, 122, 126, 127, 130, 135–140, 143, 144 (vec. p.), 147–149, 156 (*iet* Endzelīns 1951: 845), 157–160, 166, 167, 204, 206, 210, 213, 214, 216, 217, 222–225, 227, 230–237, 238–240 (FBR XVIII 15), 242–246, 247, 321–323, 328–330, 332–338, 340–343, 345–350, 352, 353 (arī FBR XVI 55), 354, 355 (FBR XX 69, 356, 361, 364, 381, 382, 398–399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 403–409, 411–413, 415–421, 422 (arī Strautiņa 2007: 62), 423, 428–430, 431 (FBR IV 75), 464.

Latgales izlokšnēs, kā arī Zemgales sēliskajās izlokšnēs kompakto areālu veido izskaņa **-it** (**ēdit**), sk. 5. kartes komentāru! Īstenības izteiksmes tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas ar *-it* pierakstītas: 351 (*ēdit* FBR XVII 156), 355 (FBR XX 69), 362 (Endzelīns 1951: 846 – svārstīšanās starp izskaņām *-it* un *-īt*). 363, 365 (FBR XIX 108), 366, 368 (FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 370, 417 (FBR XVII 137; Endzelīns 1951: 846 arī *v'ed'it*), 425 (*ēd'it'*; FBR XIII 34 arī *iēdit*), 426, 433, 434, 435 (*ēdit*; arī Indāne 1986: 94; Endzelīns 1951: 846 – svārstīšanās starp izskaņām *-it* un *-īt*), 436 (arī FBR XX 144), 438, 439 (arī FBR IV 100), 441–444, 445 (*(j)iēd'it'*), 446–448, 450, 451, 452 (*ād'it'*), 454, 459, 477 (*iēdit*), 483, 491 (*ād'it'*), 494 (*ād'it'*), 495 (*ādit'*), 501, 502 (*ād'it'*); arī Leikuma 1993: 59), 503 (arī Leikuma 1993: 59 arī *ādit'*), 504 (*ād'it'*), 505 (*iēd'it'*), *ād'it'*, *ād'it'* Leikuma 1993: 59), 506 (*ādit'*), 507 (*ādit'* Leikuma 1993: 59). Izskaņa *-it* fiksēta arī Rietumzemgalē – Pampāļos 109.

Ar pavēles izteiksmes ietekmi J. Endzelīns skaidro arī **galotni -ait** (Endzelīns 1951: 846). **ēdait** pierakstīts: 132 (*ēdait*; arī FBR XV 29), 164, 197, 267, 274, 280–281, 284 (*ēdait*), 286, 290, 291, 296 (*ēdait*; arī VLIR III 156), 299, 375–376, 378.

Lībiskajām un dažām tām tuvajām Vidzemes vidus izlokšnēm raksturīga vispārīnātā 3. personas forma **ēd**: 1 (arī FBR VIII 128), 2–15, 17, 18, 19 (reti), 22–24, 27, 62, 63 (arī FBR VI 65), 64–71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 9), 73, 74 (arī VLIR VIII 208), 75 (*ē:d*), 76–78, 79 (*// eid*), 80, 82, 83, 84 (arī VLIR VIII 208), 85, 87 (arī FBR XIV 51), 169, 170, 171, 173–176, 178–185, 187, 188, 189 (arī FBR VIII 77), 190, 191, 192 (arī FBR XV 159), 193–196, 198, 199, 202, 203, 249–254, 258 (arī VLIR VI 214), 260, 264 (arī VLIR VI 214), 265 (VLIR VI 214).

Daļā augšzemnieku izlokšņu tagadnes *o-*celmus nešķir no *ā-*celmiem. Tā, piemēram, Kārsavā 481 lieto *doram* // *dorot* (FBR XII 56), Pildā 492 *sytot* (FBR XIII 54), Susējā 369 (FBR VII 145), par šo celmu šķīrumu sk. 66. karti un komentāru.

2. personas forma **ādot** pierakstīta: 356, 369 (FBR VII 145 – reti; arī Endzelīns 1951: 845), 373, 419, 427, 432, 440, 479, 480, 481 (FBR XII 56 *dorot*; arī Endzelīns 1951: 845), 482–484, 489, 490, 492 (arī Endzelīns 1951: 845), 494, 499 (*ādoi*), 504.

Vidzemes ziemeļaustrumos, kā arī dažviet Ziemeļlatgalē sastopamas tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas ar galotni **-et** (*ēdet*). Ārpus areāla šī izskaņa fiksēta Jumpravā 344 (*ēdēt*). J. Endzelīns galotni **-et** raksturo kā “dīvainu un neskaidru” (Endzelīns 1951: 846). Tā kā izlokšnēs konstatēta svārstīšanās starp **-at** un **-et**, **-et** tīri fonētiski nevar būt radies ne no **-at**, ne **-iet**, resp., **-it** vai **-ait**, bet, kā liekas, ir izskaidrojams tikai morfoloģiski (plašāk sk. Endzelīns 1951: 846).

Forma **ēdet** un var. pierakstīta: 344 (*ēdēt*), 383 (Endzelīns 1951: 846), 390, 391, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 393 (arī Endzelīns 1951: 846), 394 (*iēdet*; arī Endzelīns 1951: 846), 395 (*iēdet*), 397 (arī FBR I 7; arī Endzelīns 1951: 846), 400 401–402 (arī Endzelīns 1951: 846), 463, 465 (arī Endzelīns 1951: 846), 466 (*iēdet*), 467, 470, 472 (arī Endzelīns 1951: 846), 473 (*ād'et*).

Atsevišķās Latgales izlokšnēs pierakstītas formas ar **-l-** iespraudumu: **ādlat**: 481, 486, 488, 496 un **ādlot**: 485, 487, kā arī ar **-ŋ-** iespraudumu: **iežņot**: 493. Par **-l-** un **-ŋ-** sk. 1. kartes komentāru!

Darbības vārda *ēst* locīšana pagātnē

31. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 228f. jaut. Kā loka verbu *ēst* pagātnē? *es ēdu, ēžu...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* pagātnes vienskaitļa 1. personas formas.

Visos dialektos sastopama forma *ēdu*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma.

Forma **ēdu** (un var.) reģistrēta: 14–17, 19–28, 29 (*vakaŋ es ēdu māizi*), 30–52, 54–58, 59 (arī Markus-Narvila 2016: 209), 60, 61, 83, 84, 87–118, 121–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–169, 172, 177, 186, 189, 193–195, 197, 198, 200–235, 237–248, 254–256, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (arī FBR XVI 92; arī VLIR VI 220), 259, 261–263, 264 (arī VLIR VI 220), 265 (arī VLIR VI 220), 266–269, 271–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–342, 344, 345 (*es vokor ēdu bōnbōnges*), 346–352, 353 (arī FBR XVI 57), 354, 355 (arī FBR XX 70), 356 (*ēdu*), 357, 358, 360, 361, 363–367, 369–372, 374–383, 386, 387 (*iēdu*), 388, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 393, 394, 396–399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 403–413, 415–421, 422 (arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 428–430, 435 (Indāne 1986: 94), 436, 442, 454 (*ēdu*), 457–460, 509.

Fonētiskais variants *ēdu* > *iedu* raksturīgs Vidzemes latgaliskajām izlokšnēm, arī dažām Latgales izlokšnēm. Tas pierakstīts: 384 (arī FBR VIII 48), 385–391, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 393, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 401, 402 (arī Balode 2016: 302, 306), 403–413, 415–421, 422 (arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 428–430, 444, 445, 450 (*iēd'u*), 462–478 (*iēdu*), 494 (*jiēd'u*), 503 (*iēdu*).

Senākā forma **ēžu, iežu** (atbilst liet. *édžiau* Endzelīns 1951: 723) arī sastopama visos dialektos: 53 (*paēžu, padzēru – tā mana tētes maīma teīca*), 60, 290 (*ēžu – vec. p.*), 296 (*ēžu* VLIR III 156), 311 (*ēžu* FBR VIII 96), 328, 329 (*ēžu*), 335 (*ēžu*), 337, 342, 343, 348, 353 (*ēžu* FBR XVI 57), 359, 362 (*vakar es ēžu putru*; arī FBR XII 85), 363 (arī FBR XIII 93), 365 (*ēžu* FBR XIX 108), 368 (*ēžu* FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 373 (*ēžu*), 378 (vec. p.), 396 (*ēžu*), 409 (*ēžu* FBR IX 154), 414 (*ēžu* FBR IX 154), 415 (arī FBR IX 154), 416 (*ēžu* arī FBR IX 154), 417 (*ēžu* FBR XVII 137), 419 (*ēžu*; arī FBR IX 154), 420 (arī FBR IX 154), 425 (*ēžu*; FBR XIII 34 arī *iēžu*), 426, 427, 431 (FBR IV 75), 433, 435 (*ēžu* Indāne 1986: 94), 436 (*ēžu*; arī FBR XX 144), 437, 438, 440, 441 (*ēžu*), 442 (*ēžu* FBR XVII 66), 443, 445 (*jiēžu*), 446, 447, 448 (*ēžu*), 449, 451, 452, 479–491, 492 (arī FBR XIII 55), 493, 494 (*jiēžu // iēžu*), 495–501, 502 (arī Leikuma 1993: 114), 503 (*iēžu*), 504, 505 (*// āžu*; arī Leikuma 1993: 114), 506 (arī Leikuma 1993: 114), 507 (arī Leikuma 1993: 114), 511. Bezgalotnes forma *iež* reģistrēta no 434 (*iēž*), 439 (*iēš*).

Lībiskajām izlokšnēm raksturīga vispārinātā 3. personas forma **ēd** (arī **eid**): 1 (*es ēd vakār*; *ēd – arī FBR VIII 128*), 2 (*eid*), 3, 4 (*// eid*), 5 (*eid*), 6, 7, 8 (*eid*), 9, 10 (*// eid*), 11, 12, 13 (*eid*), 18, 22, 23, 62 (*eid*), 63 (*// eid*; FBR VI 65: *eid*), 64 (*ē:d, kas man bi*), 65–68 (*eid*), 69, 70, 71 (*eid*), 72 (*eid*; arī Draviņš, Rūķe 1958: 9), 73–76 (*eid*), 77, 78, 79 (*eid*), 80–82, 84–87, 119, 120, 170, 171, 173–176, 178–185, 187–192, 194–196, 249–253, 260. Tā fiksēta arī dažās vidus izlokšnēs: 96, 199, 203, 208, 236, 258 (FBR XVI 92), 270.

32. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 228g. jaut. Kā loka verbu *ēst* pagātnē? *tu ēdi...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* pagātnes vienskaitļa 2. personas formas.

Lielākajā latviešu valodas izlokšņu daļā pagātnes vienskaitļa 2. personas forma ir **ēdi**. Tā ir arī latviešu literārās valodas norma. Forma *ēdi* un tās fonētiskie varianti sastopami visos dialektos.

Forma **ēdi** (un var.) pierakstīta: 15, 16, 19–21, 24, 25, 26 (*ēdi*), 27–61, 83, 87–104, 105 (*ēdi*), 106–118, 120–134, 135 (*ēdi*), 136, 137 (*ēdi*), 138–143, 144 (*ēdi*), 145–148, 149 (*ēdi*), 150–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–162, 163 (*ēdi*), 164–169, 193–195, 197, 200–210, 211 (*ēdi*), 213–219, 220 (*ēdi*), 221, 222 (*ēdi*), 223, 224 (*ēdi*), 225–231, 232 (*ēdi*), 233, 234, 235 (*ēdi*), 237–248, 255, 256, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (arī VLIR VI 220), 259, 261–263, 264 (arī VLIR VI 220), 265 (arī VLIR VI 220), 266–269, 271–295, 296 (VLIR III 156), 297–320, 321 (*ēdi*), 322–344, 345 (*vōi tu ōr ēdi?*), 346–350, 351 (*ēdi*), 353 (arī FBR XVI 57), 354, 355 (*ēdi*; arī FBR XX 70), 356–359, 360 (*ādi*), 361, 362, 363 (*ēdi* arī FBR XIII 93), 364, 365 (FBR XIX 108), 366, 367, 368 (*ēdi* FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 369–383, 385, 388, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 393, 396, 397 (arī FBR I 7), 398, 399, 400 (arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 403, 404, 405 (*ēdi*), 406–415, 416 (*ēd'i*), 417 (*ēdi*; arī FBR XVII 137), 418–421, 422

(*ēdi*; arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 425 (*ēd'i*), 428–430, 431 (FBR IV 75), 432, 435 (*ēd'i*; arī Indāne 1986: 94), 436 (*ēdi*; arī FBR XX 144), 441, 442, 448, 449, 457–459, 460, 468, 509.

Daļā augšzemnieku izlokšņu reģistrēts variants ar saknes patskaņa pārveidojumu *ē* > *ie*: **iedi** (Latgales un dažās Zemgales sēliskajās izloksnēs *ied'i*): 384 (arī FBR VIII 48), 386–391, 394, 395, 401, 402 (arī Balode 2016: 347), 425 (FBR XIII 34), 426–427, 433, 437, 438, 440, 443–451, 462–467, 469, 470, 471 (*iēdy*), 472–491, 492 (*iēd'i*; arī FBR XIII 55), 493–500, 502 (*iēd'i* Leikuma 1993: 114), 503, 504, 505 (*iēd'i* Leikuma 1993: 114), 506 (*iēd'i* Leikuma 1993: 114; arī FBR XII 28), 507 (*iēd'i* Leikuma 1993: 114), 511.

Vispārīnāta 3. personas forma **ēd** (arī **eid**) raksturīga lībiskajām izloksnēm. Tā pierakstīta: 1 (arī FBR VIII 128), 2 (*eid*), 3, 4 (*eid* // *éd*), 5–7, 8 (*eid*), 9, 10 (*éd* // *eid*), 11, 12, 13 (*eid*), 14, 17–19, 22, 23, 62 (*eid*), 63 (// *eid*; FBR VI 65 arī *eid*), 64, 65–67 (*eid*), 68–70, 71 (*eid*), 72 (*eid*; Draviņš, Rūķe 1958: 9 arī *eī:d*), 73–76 (*eid*), 77, 78, 79 (*eid*), 80–82, 84–87, 119, 170, 171, 173–176, 178–185, 192, 194–196, 198, 249–254, 260, 270. Šādas formas pierakstītas dažās Vidzemes vidus izloksnēs: 172, 186, 199, 203, 208, kā arī zemgaliskajā Bauskā 236, sēliskajā Secē 352 (*éd*) un latgaliskajās Galēnu 434 (*iēd'*) un Preiļu 439 (*iēt'*) izloksnēs.

Atsevišķās Latgales dienvidu izloksnēs, kā arī Zemgales sēliskajā Raudā 454 fiksēts arī fonētiskais variants ar saknes patskaņa pārveidojumu *ēdi* > *ād'i*: 451, 452, 454, 501, 504, 505.

33. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 228h. jaut. Kā loka verbu *ēst* pagātnē? *viņš ēda*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* pagātnes 3. personas formas.

Visos dialektos sastopama forma **ēda**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Tā reģistrēta: 15, 16, 19–21, 24–40, 42–53, 54 (arī Markus-Narvila 2016: 146, 147, 175), 55–61, 83, 88–118, 121–136, 137 (*ēda*), 138–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–163, 164 (arī FBR XII 24), 165–169, 172, 177, 193–195, 197, 200–207, 209–228, 229 (*viņš ēda ilgi*), 230–235, 237–248, 254–256, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (FBR XVI 92; arī VLIR VI 220), 259, 261, 262 (*apēda* Daina 2016: 53), 263, 264 (arī VLIR VI 220), 265 (arī VLIR VI 220), 266–269, 271–275, 277–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–320, 321 (*ēda*), 322–325, 326 (retāk), 327, 330–332, 336–343, 346, 347, 348 (*āda*), 349 (FBR VIII 95), 351–355, 357–361, 364, 365 (*ēda* FBR XIX 108), 366, 367, 371, 372, 374–381, 384 (*iēda*; arī FBR VIII 48), 404–408, 410, 411, 413, 415–417, 419–421, 422 (arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 428–430, 457–460.

Daļā augšzemnieku izlokšņu sastopams fonētiskais variants ar saknes patskaņa pārveidojumu *ē* > *ie* **ieda**: 385–393, 394 (*iēda* Balode 2016: 367), 395, 398, 401, 402 (*iēda* Balode 2016: 332), 462–473, 475, 509.

Visos dialektos sastopama arī senākā *ē*-celma forma **ēde** un tās fonētiskie varianti (*ēde*, *ād'ā*, *iēde* u. c.): 22, 54, 60, 182 (*kuô tiē ēde*, *kuô tiē dzēre*, [...] *maīzu ēde*, *alu dzēre* FBR VIII 75), 187 (*kuô tiē ēde*, *kuô tiē dzēre*, .. *maīzu ēde*, *alu dzēre* FBR VIII 75), 189–190 (*kuô tiē ēde*, *kuô tiē dzēre*, .. *maīzu ēde*, *alu dzēre* FBR VIII 75), 199, 276, 325 (*ēde* FBR XIV 129), 326 (FBR XIV 129 arī *ēde*), 328, 329, 333–335, 337, 342, 344, 345 (*viņč or ēde tūo pašu kūo es*), 348, 350, 353 (*ēde* FBR XVI 57), 355 (*ēde* FBR XX 70), 356, 362 (*ēde* FBR XII 86), 363 (*ēde*; arī FBR XIII 93), 368 (FBR XV 186; Ancītis 1977: 231), 369, 370, 373, 382, 383, 392 (*ēde*; arī Putniņa 2009: 73), 396, 397 (arī FBR I 7), 398, 399, 400 (*ēde* arī Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 403, 404, 406, 409, 412, 414–416, 417 (*ēde* FBR XVIII 137), 418–420, 422 (*ēde* Strautiņa 2007: 63), 425 (*ēde* arī FBR XIII 34), 426, 427, 431 (*ēde* FBR IV 75), 432–434, 435 (*ēde* Indāne 1986: 94), 436 (FBR XX 144 arī *ēde*), 437–452, 454, 474–479, 480 (*ād'ā* arī Stafecka 2016: 402, 404, 406 u. c), 481 (*ād'ā*; FBR XII 58 arī *ēda* [? – AS]), 482–491, 492 (arī FBR XIII 55), 493–501, 502 (*ād'ā* Leikuma 1993: 114), 503, 504 (*ād'ā*), 505 (*iēd'ā* // *ād'ā* Leikuma 1993: 114), 506 (*ād'ā* Leikuma 1993: 114), 507 (*iēd'ā* // *ād'ā* Leikuma 1993: 114), 511.

Vispārīnāta 3. personas forma **ēd** (arī **eid**) raksturīga galvenokārt lībiskajām izloksnēm: 1 (arī FBR VIII 128), 2 (*eid*), 3, 4 (*eid* // *éd*), 5 (*eid* // *ē:d*), 6, 7, 8 (*eid*), 9, 10 (*éd* // *eid*), 11, 12, 13 (*eid*), 14, 62 (*eid*), 63 (*éd*; FBR VI 65 arī *eid*), 64, 65–68 (*eid*), 69, 70, 71 (*eid*), 72 (*eid*; Draviņš, Rūķe 1958: 9 arī *eī:d*), 73–74 (*eid*), 75 (*eī:d*), 76 (*eid*), 77, 78, 79 (*eid*), 80–82, 84–87, 119, 120, 170, 171, 173–181, 183–192, 194, 195, 196 (*éd'*), 198, 249–254, 260. Tā reģistrēta arī no lībiskajām izloksnēm tuvākajām Vidzemes un Kurzemes vidus izloksnēm: 17, 18, 23, 41, 203, 208, 258 (FBR XVI 92), 270, kā arī no zemgaliskās Vecsaules 236 izloksnes un Rucavas 59 Lejaskurzemē un Sventājas 59a Lietuvā.

34. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 228i. jaut. Kā loka verbu *ēst* pagātnē? *mēs ēdām*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* pagātnes daudzskaitļa 1. personas formas.

Visos dialektos sastopama forma **ēdām**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Šī forma un tās saknes fonētiskie varianti (*ēdam*, *iedam* u. c.), kā arī galotnes patskaņa īsinājums (*ēdam*) reģistrēti: 13–17, 19–25, 27–58, 60, 61, 72 (arī *eidām*), 74, 83–118, 120–141, 142 (*vakar ēdām griķus*), 143–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–169, 172, 177, 186, 188, 193–195, 197, 198, 200–205 (*ēdam*), 207–211 (*ēdam*), 213–222, 224–248, 254–256, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (arī VLIR VI 220), 259–263, 264 (arī VLIR VI 220), 265 (arī VLIR VI 220), 266–269, 271–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–326, 330–332, 335, 337–340, 342, 346–348, 350–355, 357–359 (*ēdām*), 364, 371, 372, 374–379, 381, 384 (*iēdām*; arī FBR VIII 48), 385–391, 393–396, 397 (arī FBR I 7), 398–410, 413, 415–417, 419, 420–421 (*ēdām*), 422 (*ēdām* Strautiņa 2007: 63), 428, 459, 460, 462–467 (*iedām*), 468 (*ēdām*), 469–473 (*iēdām*), 475 (*iēdam*), 509 (*ēdām*).

e-celma forma **ēdēm** (*édēm*, *âd'âm* u. c. var.) reģistrēta atsevišķās izloksnēs Kurzemē un Vidzemē, plašāku kompakto areālu tā veido Latgalē un Augšzemē: 26, 59 (*édēm*; FBR VIII 136 arī *ēdēm*), 60, 212, 223 (*édēm*), 326–329, 333–337, 341–349, 353 (*édēm* FBR XVI 57), 355 (*édēm* FBR XX 70), 356, 360–362, 363 (*édēm*; arī FBR XIII 93), 365 (FBR XIX 108), 366, 367, 368 (*éd'ēm'* FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 369, 370, 373, 380, 382, 383, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 400 (*édēm* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 406, 411, 412, 414–416, 417 (*édēm* FBR XVII 137), 418–421 (*édēm*), 422 (*édēm* arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 425 (*édēm* arī FBR XIII 34), 426–430 (*édēm*), 431 (FBR IV 75), 432–434 (*éd'ēm'*), 435 (*édēm* // *édēm* arī Indāne 1986: 94), 436 (FBR XX 144 arī *édēm*), 437–443, 446–447, 449, 451, 452 (*âd'âm*), 454 (*édēm*), 474–491 (*âd'âm*), 492 (*âd'ēm* FBR XIII 55), 493–496, 498–501 (*âd'âm*), 501 (*âd'âm* Leikuma 1993: 114), 503, 505 (*âd'âm* Leikuma 1993: 114; *iédâm* // *âd'âm*), 506 (*âd'âm* Leikuma 1993: 114), 507 (*âd'âm* Leikuma 1993: 114), 511.

Dažās Latgales, retāk Zemgales sēliskajās izloksnēs reģistrēts variants **ēdom** (*âd'ôm*, *iéd'ôm*, *âd'ôm*): 444, 445 ((*j*)*iéd'ôm*), 448, 450, 494, 497, 502, 504, 505, 506.

Vispārināta 3. personas forma **ēd** (arī **eid**) raksturīga galvenokārt lībiskajām izloksnēm: 1 (arī FBR VIII 128), 2 (*eid*), 3, 4–5 (// *eid*), 6, 7, 8 (*eid*), 9, 10 (// *eid*), 11, 12, 17, 18, 22, 62 (*eid*), 63 (// *eid*; arī FBR VI 65), 64–67 (*eid*), 68–70, 71 (*eid*), 72 (*eid*; Draviņš, Rūķe 1958: 9 arī *ei:d*), 73–76 (*eid*), 77, 78, 79 (*eid*), 80–85, 87, 119, 170, 171, 173–176, 178–185, 187–191, 192 (*mēs viš' ļuot' ēd tuō kaņep' grūdeņ'*), 194–196, 203, 249–254. Tā reģistrēta arī dažās Vidzemes vidus izloksnēs: 199, 208 (*ēd* – dsk. 1. un 2. p.), 258 (*ēd(a)* FBR XVI 92), 270.

Divās Ziemeļkurzemes izloksnēs reģistrēta pagātnes daudzskaitļa 1. personas forma **ēda**: 15 (*ēd^a*), 19 (palaikam *ēda* – visās pers.), tā fiksēta arī trijās Rietumvidzemes izloksnēs: 202 (*ēd^a*), 206 (*ēd^a?*), 258 (*ēd(a)* FBR XVI 92).

35. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 228j. jaut. Kā loka verbu *ēst* pagātnē? *jūs ēdāt*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* pagātnes daudzskaitļa 2. personas formas.

Visos dialektos sastopama forma **ēdāt**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Šī forma un tās fonētiskie varianti (*ēdat*, *iedat*, *eidat* u. c.) reģistrēti: 13, 14, 16, 19–21, 23–61, 72 (*eidat*), 74, 84–86, 88–125, 128–142, 144 (jaun. un vid. p.), 145–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–169, 172, 177, 186, 188, 193–195, 197, 198, 200–205, 207–210, 214, 217–219, 221, 222, 224, 226–229, 231–233, 235, 236, 238–245, 247, 248, 254–256, 257 (arī VLIR VI 220), 258 (arī VLIR VI 220), 259–263, 264 (arī VLIR VI 220), 265 (arī VLIR VI 220), 266–269, 271–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–326, 330–335, 337–340, 342, 346–348, 350–355, 357, 358, 359, 364, 371, 372, 374–379, 381, 384 (*iēdat*; arī FBR VIII 48), 385–388, 393, 395, 396, 397 (arī FBR I 7), 398–401 (*iēdat*), 405–410, 412, 413, 415–417, 419–421, 422

(Strautiņa 2007: 63), 442 (*édoát*), 459, 460, 462, 468, 469, 471 (*iēdat*), 475 (*iēdat*), 509.

ē-celma forma **ēdet** (*ēdet*, *ēdēt*, *âd'ât'* u. c. var.) pierakstīti atsevišķās izloksnēs Kurzemē un Vidzemē, plašāku kompakto areālu tā veido Latgalē un Augšzemē: 59, 60, 102, 131, 315, 326–329, 333–336, 337 (*édēt*), 341–345, 348, 349, 353 (FBR XVI 57), 355 (*édēt* // *ēdet* FBR XX 70), 356, 357, 360–362, 363 (*édēt*; arī FBR XIII 93), 365 (FBR XIX 108), 366, 367, 368 (*édēt'* FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 369, 370, 373, 380, 382, 383, 389–391, 392 (arī Putniņa 2009: 73), 394, 400 (*édēt* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 402, 403, 406, 411, 414–416, 417 (*édēt* FBR XVII 137), 418–421, 422 (arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 425 (*édēt* arī FBR XIII 34), 430, 431 (FBR IV 75), 432–434, 435 (*édēt* // *éd'êt'* arī Indāne 1986: 94), 436 (FBR XX 144 arī *édēt'*), 437–452, 463, 465–467, 470, 472–474 (*iēdet*), 474–491 (*âd'ât'*), 491 (*âd'ât'*), 492 (*âd'êt'* FBR XIII 55), 493–496, 498–501 (*âd'ât'*), 502 (*âd'ât'* Leikuma 1993: 114), 503, 505 (*âd'ât'* Leikuma 1993: 114; *iéd'ât'* // *âd'ât'*), 506 (*âd'ât'* Leikuma 1993: 114), 507 (*âd'ât'* Leikuma 1993: 114), 511.

Dažās Latgales un Zemgales sēliskajā Lašu 448 izloksnē reģistrēts variants **ēdot** (*éd'ôt'*, *âd'ôt'*, *iéd'ôt*, *âd'ôt'*): 445 (*jiéd'ot'*), 448, 450, 497, 502, 504, 505, 506.

Dažās izloksnēs sastopama pagātnes daudzskaitļa 2. personas forma **ēdiet** ar imperatīva galotni *-iet*, kura vēlāk ieguvusi arī indikatīva nozīmi formu ar *-at* ietekmē (Endzelīns 1951: 845). Forma *ēdiet* pierakstīta: 74 (// *eidiēt*), 84, 87, 126, 127, 130, 143, 144 (vec. p.), 210–213, 215–217, 220, 223, 225, 230, 232, 234, 237, 246, 404, 407, 409, 464. Divās izloksnēs fiksēts galotnes *-iet* saīsinājums: 417 (*édit* FBR XVII 137), 454 (*édit*).

Vispārināta 3. personas forma **ēd** (arī **eid**) raksturīga galvenokārt lībiskajām izloksnēm: 1 (arī FBR VIII 128), 2 (*eid*), 3, 4–5 (// *eid*), 6, 7, 8 (*eid*), 9, 10 (// *eid*), 11, 12, 17, 18, 22, 62 (*eid*), 63 (// *eid*; arī FBR VI 65), 64, 65 (*eid*), 66 (*eid*), 67 (*eid*), 68–70, 71 (*eid*), 72 (*eid*; Draviņš, Rūķe 1958: 9 arī *ei:d*), 73–76 (*eid*), 77, 78, 79 (*eid*), 80–85, 87, 119, 170, 171, 173–176, 178–185, 187–191, 192 (*mēs viš' ļuot' ēd tuō kaņep' grūdeņ'*), 194–196, 203, 249–254. Tā reģistrēta arī dažās Vidzemes vidus izloksnēs: 199, 208 (*ēd* – dsk. 1. un 2. p.), 258 (*ēd(a)* FBR XVI 92), 270, kā arī sēliskajā Aiviekstē 349.

Darbības vārda *ēst* locīšana nākotnē

36. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 228k. jaut. Kā loka verbu *ēst* nākotnē? *es ēdīšu, ēššu...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* nākotnes vienskaitļa 1. personas formas.

Visos dialektos sastopama forma **ēdīšu**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Šī forma un tās fonētiskie varianti (*ēdīšu*, *ēdišu*, *ēdēišu*, *iedīšu* u. c.) izplatīti Kurzemes, Zemgales un Vidzemes, kā arī Augšzemes izloksnēs, tie nav raksturīgi Latgales izloksnēm. Forma *ēdīšu* reģistrēta: 13–21, 24–28, 29 (*rītā ēdīšu maīz*), 30–6183–84, 86–95, 96 (arī VLIR III 156), 97–112, 113 (*ēdīšu palaūnadzi*), 114–18, 121–152, 153 (arī FBR XVI 152), 154–69, 172, 177, 186, 193–197, 200, 201 (*ēdīšu*), 203–248, 254–257, 259, 261–269, 271–350, 351 (*ēdišu* arī FBR XVII 157), 352 (*es reitā ēdīš*), 353 (*ēdēišu* arī FBR XVI 56), 354, 355 (FBR XX 70 arī *ēdiš(u)*), 356–360, 362–367, 369–371, 374–383, 388, 391, 396, 398, 399, 404–408, 409 (*ēdišu* arī FBR IX 154), 411–413, 414 (*ēdišu* FBR IX 154), 415 (*ēdišu*; arī FBR IX 154), 416 (*ēdišu* arī FBR IX 154), 417, 418, 419 (*ēdišu*; arī FBR IX 154), 420 (*ēd'īšu*; FBR IX 154 arī *ēdišu*), 421, 422 (*ēdišu*; arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 428–430, 431 (*ēdeišu* FBR IV 76), 435 (*ēdēišu*; Indāne 1986: 94 arī *ēd'ēišu*), 454, 457, 458, 460, 509.

Atsevišķās lībiskajās izloksnēs fiksētas tagadnes vienskaitļa 1. personas formas ar galotnes patskaņa zudumu *ēdiš*, *ēdiš* un *eidīš* u. c. varianti: 72 (*eidīš*; Draviņš, Rūķe 1958: 9 arī *eideš*), 74 (*eidīš*), 85 (*//ēdiš*), 87 (*//ēdiš*), 189 (*ēdiš*), 195 (*ēdi:š*, *ēdiš*), 260 (*ēdiš*). Tā pierakstīta arī Vidzemes Sējas 202 vidus dialekta izloksnē (*ēdiš*).

Augšzemnieku, galvenokārt sēliskajās izloksnēs, pierakstīta forma **ēššu** un tās fonētiskie varianti: 327, 359, 360, 362, 363 (*ēššu*; arī FBR XIII 93), 368 (*ēššu* FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 228), 372, 373, 389, 391, 392 (*ēšu*; arī Putniņa 2009: 73), 393, 397 (FBR I 7 arī *ēššu*), 400, 402, 403, 410, 417 (*ēšu* FBR XVII 137), 421 (*ēššu* – reti), 431 (*ēššu* FBR IV 76), 432, 433 (*ēšš(u)*), 435 (*ēšu*, *ēššu*; Indāne 1986: 94 arī *ēššu*), 436 (*ēššu*; FBR XX 144 arī *ēššu*), 441 (*ēšu*), 442 (*ēššu*), 448 (*ēšu*), 449, 451, 454, 459, 468, 501. Šī forma fiksēta arī lībiskajā Idus 249 izloksnē.

Variants ar saknes patskaņa pārveidojumu **ieššu** raksturīgs galvenokārt latgaliskajām, retāk Zemgales sēliskajām izloksnēm: 361, 384 (arī FBR VIII 48), 385, 386 (arī FBR VIII 24), 387, 390 (*iēšu*), 394, 395, 400, 401 (arī FBR V 146), 402 (Balode 2016: 314), 407, 425 (*iēššu* FBR XIII 34), 426, 427, 437, 438, 440, 443, 444, 445 (*(j)iēššu*), 446, 447, 450–452, 462–467, 469–493, 494 (*//jiēššu*), 495–500, 502 (arī Leikuma 1993: 110), 503, 504, 505 (arī Leikuma 1993: 110), 506 (*(j)iēššu*; arī Leikuma 1993: 110), 507 (arī Leikuma 1993: 110), 511. Formas ar galotnes patskaņa zudumu pierakstītas dažās Latgales izloksnēs: 433 (*ēšš*), 434 (*iēš*), 438 (*iēšš*), 439 (*iēšš*).

Lībiskajās izloksnēs reģistrētas vispārinātās 3. personas formas **ēdīs** (*ēdis*, *eidis* u. c. varianti). Tās pierakstītas: 2 (*eidis*), 4 (*ē:ds*), 6 (*ēds*), 7–9, 10 (*//ēdis*), 11, 12, 17, 18 (*ēdis //ēdis*), 19 (*ēdis* – palaikam), 22, 23, 63, 65–68 (*eidis*), 69, 70 (*ēdis //eidis*),

71 (*eidis //ēdis*), 73 (*eidis*), 74 (*eidis //ēdiš*), 75 (*eī:dis*), 76 (*eidis*), 77, 78, 79 (*eidis*), 80–81 (*eidis //ēdis*), 82 (*es ēdis puzdien-s mājē*), 84, 85 (*ēdis, ēdis*), 87 (*ēdis*), 119, 120, 170, 171, 173–176, 178–183, 184 (*ēdis, eidis*), 185, 187, 188, 189 (*ēdis, ēdis //ēdiš*), 190, 191, 192 (*viņč nu teų ēdis plik' maīz'*), 194 (*//ēdis*), 195, 198 (*ēdis*), 250–253, 254 (*ēdis //ēdis*). Šī forma fiksēta arī dažās Vidzemes vidus izloksnēs lībiskā dialekta tuvumā: 199, 203 (*ēdis*), 212, 258 (*ēdis*), 270 (*ēdis //ēdiš* – retāk).

Savukārt vispārinātā 3. personas forma **ēs** (un var.) pierakstīta Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 1 (*es ēš rīt*; FBR VIII 128 arī *ēs*), 2, 3 (*ēs*), 4, 5 (*ēs; eīs*), 6, 7 (arī FBR XX 54), 8, 62, 63 (arī FBR VI 65), 64 (*ē:s, kas būs*), 65 (*eīc* – vec. p.), 69 (*eīs*).

37. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 228l. jaut. Kā loka verbu *ēst* nākotnē? *tu ēdīsi, ēssi..*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* nākotnes vienskaitļa 2. personas formas.

Visos dialektos sastopama forma **ēdīsi**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Šī forma un tās fonētiskie varianti (*ēdīsi*, *ēdisi*, *iedīsi* u. c.) reģistrēti: 15, 16, 19–61, 86, 89–118, 121–169, 172, 177, 186, 193, 196, 197, 200, 201, 203–222 (*ēdisi*), 224–235, 237–248, 254–259, 261–269, 271–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–347, 349, 350, 352, 353 (*ēdēis*; FBR XVI 56), 354, 355 (*ēdisi* FBR XX 70), 356–360, 362–371, 374–383, 388, 391, 396, 398, 399, 405–409, 411, 412, 413, 414–421, 422 (*ēdisi*; arī Strautiņa 2007: 63), 423, 424, 428–430, 431 (*ēdeisi* FBR IV 76), 435 (*ēd'ēsi*; Indāne 1986: 94 arī *ēd'ēis'i*), 454, 457, 458, 460, 509.

Forma **ēssi** un fonētiskie varianti (*ēši*, *ēs's'i* u. c.) raksturīga galvenokārt Zemgales sēliskajām izloksnēm, tā fiksēta arī dažās Latgales izloksnēs. **ēssi** un varianti pierakstīti: 361, 363, 368 (*ēs's'i* FBR XV 186; Ancītis 1977: 231), 372, 373, 389, 392, 393, 397 (*ēssi* arī FBR I 7), 400, 403, 410, 417 (*ēši* arī FBR XVII 137), 421, 425, 431 (*ēssi* FBR IV 76), 432, 433, 435 (*ēs's'i* arī Indāne 1986: 94), 436 (*ēssi*; FBR XX 144 arī *ēs's'i*), 441, 442, 448, 449, 454, 459, 468, 486, 501 (*ēs's'i*).

Fonētiskais variants ar saknes patskaņa pārveidojumu **ēssi** > **iessi** vai **āssi** raksturīgs galvenokārt latgaliskajām, retāk Zemgales sēliskajām izloksnēm: 384 (arī FBR VIII 48), 385–387, 390, 394, 395, 400–402, 425 (FBR XIII 34), 426, 427, 437, 438, 440, 443, 444, 445 (*(j)iēs's'i*), 446, 447, 450–452, 462–467, 469, 470 (*iēšy*), 471–479, 480 (*n'i-kūo naiēs's'i?*), 481–493, 494 (*jiēs's'i //iēs's'i*), 495–501, 502 (*iēs's'i* arī Leikuma 1993: 110), 503, 504, 505 (*iēs's'i* arī Leikuma 1993: 110), 506 (*iēs's'i* arī Leikuma 1993: 110; *jēs's'i*), 507 (*iēs's'i* arī Leikuma 1993: 110), 511.

Lībiskajās izloksnēs reģistrētas vispārinātās 3. personas formas **ēdīs** (arī > *ēdis*, *ēds*, *eidis* u. c. varianti): 2 (*eidis*), 4 (*ē:ds*), 6 (*ēds*), 7–9, 10 (*//ēdis*), 11–13, 17, 18 (*ēdis //ēdis*), 19 (*ēdis* – palaikam), 22, 23, 63, 65–68 (*eidis*), 69, 70–71 (*ēdis //eidis*), 73 (*eidis*), 74 (*eidis //ēdiš*), 75 (*eī:dis*), 76 (*eidis*), 77, 78, 79 (*eidis*), 80–81 (*eidis //ēdis*), 82–84, 85 (*ēdis //ēdis*), 87 (*ēdis*), 88 (*ēdis*), 119, 120, 170, 171, 173–176, 178–183, 184 (*ēdis //eidis*), 185, 187, 188, 189 (*ēdis //ēdiš*), 190–192, 194 (*ēdis*), 195, 198 (*ēdis*), 201

(*édīs'*), 249–253, 254 (*édīs // édis*), 260. Šī forma fiksēta dažās vidus izloksnēs: 199, 202 (*édīs*), 203 (*édīs*), 208 (*édīs*), 212 (*édīs*), 223 (*édīs*), 236 (*édīs*), 258 (FBR XVI 92), 270 (*édīs*), 272, kā arī dažās sēliskajās izloksnēs: 348 (*éd'i:s // éd's*), 351 (*édīs*; arī FBR XVII 157), 355 (*édīs(i)*) FBR XX 70). 404 (*édīs*).

Forma *ēs* (*eīs*) pierakstīta dažās Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 1 (*ēs*); arī FBR VIII 128), 2, 3 (*ēs*), 4 (*eīs*), 5 (*eīs // es*), 6 (arī FBR XX 54), 7 (arī FBR XX 54), 8 (*eīs*), 62, 63 (arī FBR VI 65), 64 (*é:s*), 65 (*eíc – vec. p.*), 69.

Variants ar galotnes patskaņa zudumu pierakstīts arī dažās Latgales izloksnēs ap Preiļiem 439: 433 (*éss*), 434 (*iēs's'*), 438 (*iēš'*), 439 (*iēš*), 446 (*iēš*).

38. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 228m. jaut. Kā loka verbu *ēst* nākotnē? *viņš ēdīs, ēss...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* nākotnes 3. personas formas.

Visos dialektos (izņemot Latgales izloksnes) sastopama forma *ēdīs*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Šī forma un tās fonētiskie varianti (*édēis, iédīs*) reģistrēti: 10–61, 80, 82, 83, 85–118, 121, 122, 124–163, 165–169, 172, 189, 190, 193, 194, 197–201, 203, 204, 207–221, 224, 225, 228–248, 254–257, 258 (arī FBR XVI 92), 259, 261–295, 296 (arī VLIR III 156), 297–342, 348, 349, 352, 353 (*édēis*), 354, 355, 357–360, 363–367, 369–371, 374–383, 388, 391, 396, 397 (*édīs* arī FBR I 7), 398, 399, 404–409, 411–413, 417, 418, 421, 423, 424, 428, 429, 431 (FBR IV 76), 435 (*éd'eis* arī Indāne 1986: 94), 454, 457–460, 509.

Variants *ēdis* (Kurzemes lībiskajās izloksnēs arī *eidīs*) arī fiksēts visos dialektos (izņemot Latgales izloksnes): 2, 4, 7–10, 13, 15, 18, 63, 66–71, 72 (*eidīs*; Draviņš, Rūķe 1958: 9 arī *eides*), 73, 74 (*eidīs*), 75 (*eī:dis*), 76–81, 84, 85, 119, 120, 123, 170–191, 192 (*viņč nu teų ēdis plīk' maiz'*), 194, 195, 202, 205, 206, 212, 222, 223, 226, 227, 249, 250–254, 260, 333, 343–348, 350, 351 (arī FBR XVII 157), 355 (*édīs* FBR XX 70), 414 (*édīs*), 415, 416, 419, 420, 422 (arī Strautiņa 2007: 63), 430.

Dažās lībiskajās izloksnēs fiksēts variants *ēdiš*: 72 (*eidīš*, arī *eideš* Draviņš, Rūķe 1958: 9), 189, 196, tas pierakstīts arī Vidzemes vidus izloksnē Ozolos 270.

Dažās Kurzemes lībiskajās izloksnēs pierakstīta forma *ēs* (vai *eīs*): 1 (*ēs*; arī FBR VIII 128), 2, 3, 5 (*//eīs*), 6 (*eīs* arī FBR XX 54), 7 (arī FBR XX 54), 8, 62, 63 (arī FBR VI 65), 64 (*é:s, kas būs*), 65 (*eíc – vec. p.*).

Nākotnes 3. personas forma *ēss* (*āss's'*, *ēss* un var.) sastopama augšzemnieku dialekta latgaliskajās un sēliskajās izloksnēs: 356, 361–363, 368 (*ēs's'im* Ancītis 1977: 231; FBR XV 186), 372 (*ēs'*), 373, 389, 391–393, 397, 400, 403, 410, 417 (*ēs's'im* FBR XVII 137), 425 (*ēss* arī FBR XIII 34), 426, 427, 431 (*ēss* FBR IV 76), 432–434, 435 (*ēs's'* arī Indāne 1986: 94), 443, 448, 449, 451, 454, 459, 468, 476, 479–493, 498, 501, 503, 505 (*ās's'* Leikuma 1993: 110), 511.

Dažās Latgales izloksnēs reģistrēts fonētiskais variants *ēs* > *ēss* > *ās's'*: 446, 447, 451, 452, 486, 487, 494–497, 499, 500, 502 (*ās's'* Leikuma 1993: 110), 504, 505

(*ās's'* Leikuma 1993: 110), 506 (*ās's'* Leikuma 1993: 110), 507 (*ās's'* Leikuma 1993: 110). Tas fiksēts arī zemgaliskajā Augstkalnē 164.

Vairākās Vidzemes un Latgales izloksnēs sastopams fonētiskais variants *ēss* > *iess* vai *iēs's'*: 384 (arī FBR VIII 48), 385–387, 390, 394, 395, 401, 402, 444, 445 (*(j)iēs's'*), 450 (*iēs's'*), 462–467, 469–473, 474 (*iēs's'*), 475, 477, 478, 505 (Leikuma 1993: 110).

39. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 228n. jaut. Kā loka verbu *ēst* nākotnē? *mēs ēdīsim, ēssim...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* nākotnes daudzskaitļa 1. personas formas.

Visos dialektos (izņemot Latgales izloksnes) sastopama forma *ēdīsim*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma.

Forma *ēdīsim* un tās fonētiskie varianti (*édīsīm, êdīsīm, êdēisīm, eīdisīm* u. c.) reģistrēti: 16, 19, 20, 21, 24–61, 72, 74, 83, 96, 98–118, 120–125, 128–137, 139–164, 166, 167, 169, 172, 177, 186, 188, 193, 194, 203, 205, 206, 209, 211, 212, 214–216, 218–221–229, 231, 233, 235, 238, 241–244, 246, 248, 254–259, 261–278, 280–283, 285, 287–290, 292, 293, 295, 296 (arī VLIR III 156), 297–301, 303–306, 309, 310, 312, 316–318, 323, 327, 331, 333, 340, 342, 344–346, 349–355, 356 (FBR XVII 157 *édīsīm*), 357, 358, 360, 363–367, 369–371, 374, 377–382, 399, 413, 421–424, 429, 431, 435 (*éd'ēs'im* arī Indāne 1986: 94), 454, 457, 458, 460, 509.

Arī variants *ēdīsam* (*éd'isām* u. c. var.) konstatēts visos dialektos: 19, 84, 109, 121, 126, 127, 138, 168, 197, 200–204, 207, 208, 210, 213, 217, 224, 230–232, 234, 236, 237–241, 245, 247, 279, 283, 284, 286, 291, 301, 302, 307, 308, 311, 313–315, 319–321, 323–326, 328, 329, 330, 332, 334–339, 343, 347–348, 355 (arī FBR XX 70), 359, 376, 383, 388, 391, 396, 398, 404–409, 411, 412, 414–420, 422 (*édīsām*; arī Strautiņa 2007: 63), 428, 430.

Galvenokārt augšzemnieku, retāk vidus un lībiskajās izloksnēs sastopama forma ar galotni *-im – ēssim* (*āssim, āssim*): 97, 164, 361–363, 368 (*ēs's'im* FBR XV 186; Ancītis 1977: 234), 372, 373, 375, 401, 410, 425 (*ēs's'im'*), 426, 427, 431 (*ēssēm* FBR IV 76), 432, 434 (*ēs's'im*), 435 (*ēs's'im* arī Indāne 1986: 94), 436 (*ēssim*; FBR XX 144 arī *ēs's'im*), 437–444, 445 (*jiēs's'im // iēs's'im*), 446–452, 454, 459, 464, 468, 469, 474, 479–493, 494 (*jiēs's'im // iēs's'im // ās's'im*), 495–501, 502 (*ās'im*; arī *ās's'im* Leikuma 1993: 110), 503, 504 (*ās's'im*), 505 (*ās's'im // ās's'im* arī Leikuma 1993: 110), 506 (arī *ās's'im* Leikuma 1993: 110), 507 (arī *ās's'im* Leikuma 1993: 110), 511 (*ās's'im*).

Atsevišķās Latgales izloksnēs fiksēts variants ar saknes fonētisku pārveidojumu *iessim*: 493, 494 (*jiēs's'im // iēs's'im*), 499, 503, 505 (*iēs's'im* arī Leikuma 1993: 110).

Savukārt Latvijas ziemeļaustrumos un Latgales Ziemeļos reģistrēta forma *ēssam* (arī *iessam*): 384 (*iēš:ām*; arī FBR VIII 48), 385–387, 389, 390, 393–395, 397 (*ēssam* FBR I 7), 400, 402, 421 (*ēssām – reti*), 462–463, 465–467, 470–475.

Šajā areālā pierakstīta arī forma *ēssem* (arī *iessem*): 392 (*ēšem*; arī Putniņa 2009: 73), 397 (*ēssēm*), 403 (*ēssēm*), 417 (*ēssēm* FBR XVII 137), 425 (FBR XIII 34 arī *ēssēm*), 426 (*ēs's'ēm*), 431 (*ēssēm* FBR IV 76), 476 (*ēssēm*), 477 (*iēs's'em*), 478 (*iēs's'em*).

Vispārināta 3. personas forma *ēdis* (un var.) raksturīga lībiskajām izloksnēm: 1, 2, 4 (*ē:ds*), 6 (*ēds*), 7–15, 17–19, 22, 23, 63, 65 (*eīdis // eīc* – vec. p.), 66–68 (*eīdis*), 69, 70–71 (*// eīdis*), 72 (*eīdis*; Draviņš, Rūķe 1958: 9 arī *eīdes*), 73–76 (*eīdis*), 77, 78, 79 (*eīdis*), 80–82, 84, 85, 87, 119, 170, 171, 173–176, 178–183, 184–185 (*eīdis*), 187–192, 194, 195, 198, 202 (*ēdis*), 203, 208, 249–254, 260. Tā fiksēta arī lībiskajām izloksnēm tuvajās Vidzemes vidus izloksnēs: 199, 270 (*ēd*).

Savukārt vispārināta 3. personas forma *ēs* un var. *eīs* pierakstīts Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 1 (FBR VIII 128 arī *ēs*), 2, 3 (*ēs*), 4, 5 (*ēs*; *eīs*), 6, 7 (arī FBR XX 54), 8, 62, 63 (arī FBR VI 65), 64 (*ē:s*, *kas būs*), 65 (*eīc* – vec. p.), 69 (*eīs*).

40. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 228o. jaut. Kā loka verbu *ēst* nākotnē? *jūs ēdīsiet*, *ēssit*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ēst* nākotnes daudzskaitļa 2. personas formas.

Visos dialektos (izņemot Latgales izloksnes) sastopama forma *ēdīsiet*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma, kaut vecāka un vairāk ieteicama ir galotne *-it* (Kalme, Smiltņiece 2001: 237. Forma *ēdīsiet* un tās fonētiskie varianti (*ēdisiēt*, *eīdisiēt* u. c.) reģistrēti: 19, 24, 25, 28, 32–35, 39, 40–44, 47, 50, 51, 53, 54, 56, 74, 84 (*ēdisiēt*), 85, 86, 87, 90–93, 95, 96, 98, 99, 101, 108, 111, 114–117, 121, 122, 125–127, 129, 130, 132, 133–141, 143–145, 147–154, 156–160, 164–167, 169, 172, 186, 188 (*ēdisiet*), 193, 203, 209, 210, 213, 214, 216, 218–221, 223, 224 (retāk), 225, 226, 229–239, 242–247, 254–256, 258, 259, 261–263, 268, 269, 271, 273, 274, 276, 277, 279, 281, 283, 295, 297, 303, 304, 309, 310, 312, 316–318, 321–323, 326, 328–337, 340–342, 344–346, 348–350, 353, 354, 355 (FBR XX 70 arī *ēdisiet*), 364, 365, 367, 369, 371, 374, 375, 377, 379, 381, 398, 399, 404, 405, 409, 411, 412, 416–418, 420–424, 428–430, 431 (*ēdeīsiet* FBR IV 76), 457, 458, 460.

Vecākā forma *ēdīsīt*, kas tiek ieteikta arī literārajā valodā (Kalme, Smiltņiece 2001: 237), konstatēta atsevišķās izloksnēs visos dialektos: 19, 26, 29 (*jūs rītā ēdīsīt maīz*), 31, 32, 36, 37, 41, 45, 46, 49 (*ēdīs'it*), 52, 55, 57, 59, 60, 63, 89, 94, 100, 102–107, 110, 118, 124, 131–133, 136, 138, 146, 155, 161, 194, 206, 222, 248, 257, 262, 264, 267, 272, 280, 289, 297, 301, 306, 351, 355 (*ēdisit* FBR XX 70), 358, 360, 366, 370, 382, 413, 435, 454, 509.

Arī forma *ēdīsāt* (*ēdīsāt*, *eīdisāt*, *ā'dīsāt* u. c. var.) sastopama vairākās izloksnēs visos dialektos: 19, 21, 38, 41, 46, 48, 58, 61, 74, 84, 89, 97, 109, 112, 113, 120, 123, 128, 132, 162, 163, 168, 197, 200, 201–205, 207, 208, 210–212, 215, 217, 224, 227, 228, 232, 235, 240, 241, 265, 266, 275, 280, 282, 283, 285–290, 292, 293, 295, 297, 298, 300–302, 305, 307, 308, 311–315, 319, 320, 323–325, 327, 328, 333, 338, 339, 343, 347,

348, 352, 357, 359, 376–378, 380, 383, 388, 396, 406–408, 414, 415, 419, 420, 422 (*ēdisat* Strautiņa 2007: 63).

Atsevišķās augšzemnieku izloksnēs fiksēta forma *ēdīsēt* un varianti: 391 (*iēdīsēt*), 415 (*ēdisēt*).

Dažās izloksnēs fiksēta arī forma *ēdīsait*. J. Endzelīns galotni *-ait* skaidro ar pavēles izteiksmes ietekmi (Endzelīns 1951: 846): 132, 197, 272, 280, 281, 284–287, 290, 291, 296 (arī VLIR III 156), 299, 378.

Atsevišķās augšzemnieku izloksnēs fiksēta forma *ēssiet*: 361, 410, 403, 431 (*ēssiet* FBR IV 76).

Daudz plašākā areālā augšzemnieku dialektā izplatīta forma *ēssīt* un tās varianti: 362, 363, 368 (*ēs's'it'* FBR XV 186; arī Ancītis 1977: 231), 372, 373, 417 (*ēssīt* FBR XVII 137), 421 (*ēssiet* – reti), 425 (*ēs's'it'*; FBR XIII 34 arī *iēssīt*), 426, 427, 432–434, 435 (*ēs's'it'* arī Indāne 1986: 94), 436 (*ēssīt*; FBR XX 144), 437–444, 445 (*jiēs's'it'* // *iēs's'it'*), 446–452, 454, 459, 468, 469, 474, 477, 479–501, 502 (*ās's'it'* arī Leikuma 1993: 110), 503, 504, 505 (*iēs's'it'* // *ās's'it'* // *ās's'it'* Leikuma 1993: 110), 506 (*ās's'it'* arī Leikuma 1993: 110), 507 (*ās's'it'* arī Leikuma 1993: 110), 511 (*ās's'it'*).

Vidzemes ziemeļaustrumos un Ziemeļlatgalē reģistrēta forma *ēssat*: 384 (*iēssat* arī FBR VIII 48), 385–387, 389, 395, 400, 401, 462, 464, 471, 475.

Šajā areālā fiksēti arī varianti *ēsset* un *iesset*: 390, 392 (*ēset*; arī Putniņa 2009: 73), 393, 394, 397 (*ēsset*; arī FBR I 7), 402, 417 (*ēset* FBR XVII 137), 463, 465–467 (*iēs:ēt*), 470, 472–474, 476, 478.

Vispārināta nākotnes 3. personas forma *ēdis* (arī *ēdis*, *eīdis* u. c.) raksturīga galvenokārt lībiskajām izloksnēm, tā reģistrēta arī atsevišķās tām tuvajās vidus izloksnēs: 2 (*eīdis*), 4 (*ē:ds*), 7 (*ēdis*), 9 (*ēdis*), 10 (*// ēdis*), 11–15, 17, 18 (*ēdis*), 19, 20, 22, 23, 27, 30, 63 (*ēdis*), 65 (*eīdis // eīc* – vec. p.), 66–69 (*ēdis*), 70–71 (*eīdis // ēdis*), 72 (*eīdis*; arī Draviņš, Rūķe 1958: 9), 73–76 (*eīdis*), 77 (*ēdis*), 78, 79 (*eīdis*), 80 (*ēdis // ēdis*), 81, 82, 83, 84 (*ēdis*), 85 (*ēdis*), 87, 88, 119, 142, 170–171 (*ēdis*), 173–183 (*ēdis*), 184 (*ēdis // ēdis*), 185, 187, 188, 189 (*ēdis*), 190–192 (*ēdis*), 194–196 (*ēdis'*), 198, 199, 202, 203, 208, 249–251 (*ēdis*), 252, 253, 254 (*// ēdis*), 258 (*ēdis* FBR XVI 92), 260, 270. Tā fiksēta arī sēliskajā Ābeļu 356 izloksnē.

Divās lībiskajās izloksnēs fiksēts variants *ēdīš*: 189 (*ēdiš*), 270 (*// ēdiš*).

Forma *ēs* fiksēta dažās Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 1 (*ēs*; arī FBR VIII 128), 3 (*ēs*), 4 (*eīs*), 5 (*ēs // eīs*), 6 (*eīs* arī FBR XX 54), 7 (*eīs*; arī FBR XX 54), 8 (*eīs*), 62 (*eīs*), 63 (*eīs*; arī FBR VI 65), 64 (*ē:s*), 69.

TEMATISKIE DARBĪBAS VĀRDI

Darbības vārda *ņemt* locīšana tagadnē

41. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 229a. jaut. Kā loka verbu *ņemt* : *ņemt* : *jemt* tagadnē? *es ņemu* : *ņemju* : *ņemu*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ņemt* : *ņemt* : *jemt* tagadnes vienskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Lielākajā daļā vidus dialekta izlokšņu un augšzemnieku dialekta sēliskajās nedziļajās izloksnēs tāpat kā literārajā valodā tagadnes vienskaitļa 1. personā lieto formu *ņemu* (MLLVG 1959: 668) vai tās fonētiskos variantus. Līdzskanis *ņ* vārdā *ņemt* var būt radies, kontaminējoties *ņemt* un *jemt* (Endzelīns 1951: 730). Tagadnes vienskaitļa 1. personas *o*-celmu galotne *-u* ir radusies, saīsinot senāko *-uo* (no ide. *-ō*) (Endzelīns 1951: 703; Breidaks 2007: 572). Forma *ņemu* reģistrēta: 14, 19, 21, 27, 28, 31, 34–39, 43–46, 48, 49, 52–54, 60, 87, 89, 91, 92, 94, 98–101, 104, 106–109, 112, 115–118, 124–127, 128–136, 138, 140–142, 144–148, 151, 152, 153 (arī FBR XVI 153), 155–162, 165–169, 195, 197, 205–209, 212, 214, 216, 218, 219, 223, 225, 226, 228–231, 233, 234, 237, 239, 243–246, 255–257, 259–264, 266, 268, 269, 271–275, 276–283, 285–297, 299–306, 311, 314, 322, 323, 326, 327, 331–334, 337, 340–342, 344, 346, 347, 349, 357, 359, 374–376, 378, 379, 383, 388, 404–410, 416, 417, 420, 422, 428, 459 un 460.

Šajā areālā izplatīts šīs formas variants *ņem^u* ar reducētu galotnes patskani: 24, 26, 55, 61, 84, 93, 96, 105, 110, 121–123, 127, 137, 139, 143, 149, 154, 163, 164, 177, 193, 194, 200–204, 210, 211, 213, 215, 217, 220, 222, 224, 232, 235, 267, 276, 284, 298, 313, 315, 319, 321, 325, 338, 339, 351, 381 (*ņem^u*).

Fonētiskais variants *ņe:m^u* ar uzsvērtā patskaņa spontānu pagarinājumu (par to sīkāk Endzelīns 1951: 145) konstatēts Pļaviņās 348 (*ņe:m^u*), bet *nām^u* – zināms no Sarkaņiem 414.

Vairākās sēliskajās izloksnēs un atsevišķās izloksnēs ap Alūksni 465, kā arī Barkavā 425 pierakstīts fonētiskais variants *ņamu* ar *e > a*: 353 (*ņam^u*), 356, 357 (FBR I 8), 361, 367, 368, 369, 389, 390, 392, 393, 396 (*as ņamu*), 397 (arī FBR I 8), 403 (*ņamu* – ļoti reti; arī FBR XIV 190), 406–408, 409, 414, 416, 417 (*es ņamu*; arī FBR XVII 137), 421, 425, bet variants *ņa:mu* zināms no Vārnavas 354.

Daļā Vidzemes sēlisko izlokšņu un atsevišķās izloksnēs citur *ņemu* vietā sastopams variants ar šauru *e* – *ņemu*, kurš varētu būt radies, no **ņemju* vai nu pēc *vemju* parauga, vai salīdzināms ar sensl. *jeml'ō* “jemu” (Endzelīns 1951: 730): 33, 41, 50, 89, 95, 97, 103, 111, 114, 134, 230, 242, 307–310, 312, 316–318, 320, 323, 324, 326 (*ņemu* (sic!)) FBR XIV 128), 328–330, 343, 345, 355, 358, 364, 377, 380, 382, 398, 399, 402, 403 (FBR XIV 190), 411–413, 415, 418, 419, 420 (*es ņemu*; arī FBR VI 105), 422–424,

430, 462, 468, 485; fonētiskais variants *ņemu* reģistrēts Vestienā 336; variants *ņem^u* konstatēts Rūjienā 254, *ņem^u* – Ogresgalā 221, bet *ņe:m^u* – Sausnējā 335.

J. Endzelīns min formu *ņemu* < **ņemju* no: 335, 326, 403 un 420 (Endzelīns 1951: 730).

Lībiskā dialekta izloksnēs tagadnes vienskaitļa 1. personas formu vietā lieto vispārinātās 3. personas formas *ņem*: 7, 63, 65, 70, 74 (*es ņem*), 75, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 85 (*es ņem*), 86, 87, 170, 171, 173–175, 176 (arī FBR XIV 68), 178–184, 186–188, 189 (*es ņem*), 190, 191, 194–196, 198, 249–253. Minētā forma reģistrēta arī Zemgalē no Vecsaules 236, Vidzemē no Braslavas 257 un Ozoliem 270, bet tās fonētiskais variants *ņam* – Vidzemē no Dzelzavas 409 (*es ņam*).

Atsevišķās lībiskā dialekta izloksnēs pierakstīta 3. personas forma *ņem*: 10 (*ņem*), 18 un 192 (*es ņem*).

Izloksnēs ap Alūksni 465, Ziemeļlatgalē un atsevišķās izloksnēs citviet Vidzemē un Latgalē sastopamas formas ar *n* darbības vārda *ņemt* tagadnes vienskaitļa 1. personā. Forma *ņemu*, kas sal. ar go. *nima* “jemu” (Endzelīns 1951: 730) reģistrēta: 172, 254 (*ņemu* Endzelīns 1951: 730), 371, 377 (*ņemu* Endzelīns 1951: 730), 393 (Endzelīns 1951: 730), 401 (Endzelīns 1951: 730), 462, 465 (Endzelīns 1951: 730), 469, 470–471 (Endzelīns 1951: 730), Kartē atsevišķi nav rādīts minētā areāla izloksnēs izplatītais formas *ņemu* fonētiskais variants *namu* ar *ē > a*: 384 (*ēs namu*; arī FBR VIII 48), 385–387, 391, 394, 400, 401, 463–467, 470–472, 473 (*es namu*), 474–476, 477 (*namu* Ūsele 1998: 127), 478, 480, 484, 503. Variants *ņemu* zināms no Ziemera 462, bet – *namo* no Baltinavas 478 (FBR XI 138).

Kompaktā areālā Latgales vidienē un dienviddaļā, Augšzemē, Kurzemē un Vidzemes ziemeļrietumos līdzās citām sastopamas formas ar *j*- vārdā *jemt* (sk. arī Endzelīns 1951: 729). Šī forma cilmes ziņā ir vecāka un ir arī literārās valodas forma (MLLVG 1959: 668). Dienvidkurzemē un vietumis Augšzemē lieto tagadnes vienskaitļa 1. personas formu *jemu*, sal. ar li. *jemù* (blakus *imù*), *jēmiaū* (blakus *ēmiaū*) *jiṃti* (blakus *iṃti*) (Endzelīns 1951: 729): 14–15 (*jem^u*), 19, 20, 24 (*jem^u*), 25, 26 (*jem^u*), 27, 28, 29 (*jem^u*), 30, 32, 34–36, 39–51, 52 (*es jemu* (vec.)), 53, 54, 55 (*jem^u*), 56, 57, 58 (*jem^u*), 59–61, 84 (*jem^u*), 88 (*jem^u*), 89, 93 (*jem^u*), 96 (*jem^u*), 98, 102, 103 (*jem^u*), 109, 110 (*jem^u*), 115, 123 (*jem^u*), 141, 150, 153 (*jemu* FBR XVI 153), 203 (*jem^u*), 227 (*jem^u*), 232 (*jem^u*), 237, 238–240 (arī FBR XVIII 15), 241, 244, 246, 247 (arī FBR XVIII 15), 265, 350 (*jemu*), 359–360, 366 (*ēs jemu*).

Daļā Augšzemes, Latgales vidienes un dienviddaļas izlokšņu izplatīts formas *jemu* fonētiskais variants *jamu*: 354, 362 (*jamu*), 363, 365, 370, 372, 373, 425 (*jamu* FBR XIII 31), 427, 431–438, 440–452, 455, 475, 480–485, 489, 494, 498–507. Variants *ja:mu* reģistrēts Vārnavā 354 (*ja:mu*).

Vietumis Latgales vidienē un atsevišķās sēliskajās izloksnēs pierakstīts variants *jemu*: 337, 352, 360, 426, 479, 486, 490, 491, 495, 500, 504.

Variants *jem^u* ar reducētu galotnes patskani pierakstīts: 14–15, 24, 26, 29 (*es jem^u*), 55, 58, 61 (*es jem^u*), 84, 88, 93, 96, 103, 110, 123 (*jem^u*), 203, 227 (*jem^u*), 232.

Vispārināta 3. personas forma *jēm* vienskaitļa 1. personas *jemu* vietā reģistrēta daļā lībiskā dialekta izlokšņu: 1–3, 4 (arī FBR VII 54), 5–7, 8 (arī FBR VII 54), 9–13, 16, 17, 22, 23, 62, 63 (arī FBR VI 69; Dravniece 2008: 22), 64–71, 72 (arī Draviņš,

Rūķe 1958: 10), 73–84, 86, 120, 170, 178–187, 190. Variants **jam** pierakstīts latgaliskajā Preiļu 439 izloksnē.

Latgales austrumos un dienviddaļā reģistrētas tagadnes vienskaitļa 1. personas formas ar *-l-*: variants **jemļu** pierakstīts: 481, 485, 487, 488 (arī FBR VI 42), 492, 493, 495 (Rudzīte 1964: 363 arī *p'iergļu, vyļgļu, sižļu*), 496, 497, 500, 511; savukārt variants **jamļu** konstatēts 446, 451 (arī Rūķe 2017 [1939]: 389), 480 (senāk), 484, 496. Blakus formām ar *-l-* atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs lieto formas ar *-ŋ-*: Pildā 492 (**jemŋu**), 493 (Rudzīte 1964: 363 arī *ņežŋu*). Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* sk. 1. kartes komentāru!

42. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 229b. jaut. Kā loka verbu *ņemt : nemt : jemt* tagadnē? *tu ņem...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ņemt : ņemt : jemt* tagadnes vienskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Tagadnes vienskaitļa 2. personas forma **ņem**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma, izplatīta kompaktā areālā Zemgalē un Vidzemē, izņemot izloksnes ap Alūksni 465, Kurzemē un Ziemeļrietumvidzemē, kur to lieto līdzās formām ar *j*, bet Augšzemē tā sastopama tikai vietumis. Līdzskanis *ŋ* vārdā *ņemt* var būt radies, kontaminējoties *ņemt* un *jemt* (Endzelīns 1951: 730). Forma reģistrēta: 10, 19, 21, 22, 24, 25–28, 31, 24–36, 39, 41–46, 48–54, 59–61, 83, 85, 89, 91, 94, 96, 99–101, 103–112, 114–118, 121–123, 125–127, 129–161, 163–170, 172, 186, 193–195, 197, 198, 200, 201, 203, 204, 207–217, 219–226, 229–237, 239, 242–244, 246, 252, 254–264, 268–280, 283–297, 299–319, 321–325, 330–334, 338–343, 345–347, 349, 351, 353–358, 361, 364, 367–369, 374–380, 382, 383, 392, 397 (arī FBR I 8), 399, 402–404, 406–409, 411–413, 415–417, 421, 422, 430, 459, 460, 462, 468 un 509.

Tagadnes vienskaitļa 2. personas *o*-celmu galotne ir bijusi *-i* un radusies, saīsinot senāko *-ie < -ei* (Endzelīns 1951: 705; Breidaks 2007: 573), turklāt daudzi *o*-celmi tagad galotni *-i* ir zaudējuši (Endzelīns 1951: 706). Vairākās izloksnēs reģistrēta tagadnes 2. personas forma ar galotni *-i* (tu) **ņemi**, kas literārajā valodā un lielā daļā izlokšņu ir zudusi: 33, 87, 97, 99, 124, 128, 134, 162, 177, 202, 206, 248, 254, 257 (tu) **ņemi**; Rudzīte 1964: 131 arī *siti, brauci*), 264 (Rudzīte 164: 131 arī *apšmaūci, veīci*), 265 (Rudzīte 164: 131 arī *celi*), 266, 267, 282, 283, 298, 305, 320, 323, 344, 348, 388.

Tagadnes vienskaitļa 2. personas formai *tu ņem* izloksnēs ir vairāki fonētiskie varianti. Tā fonētiskais variants ar pusplatu *ɛ* (tu) **ņem** pierakstīts no Vestienas 336 (tu) **ņem**). Vidusdialekta izloksnēs un Vidzemes sēliskajās izloksnēs reģistrēts variants **ņem**, kas uzlūkojams par vienskaitļa 2. personas fonētisko variantu ar *e > ɛ*: 98 (tu) **ņem**), 218, 228 (tu) **ņem**), 245, 281, 326, 327 (tu) **ņem**), 329, 348, 350, 381 (tu) **ņem**), 398, 405, 410, 414, 422 (tu) **ņām**), 423–424, 425 (tu) **ņem'**), 429.

Fonētiskais variants **ņam** ar *e > ɛ > a* sastopams vairākās Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 328 (tu) **ņām**), 335, 337, 389 (tu) **ņām**), 418, 419 (tu) **ņām**), 420 (FBR VI 105).

Daļā lībiskā dialekta izlokšņu, kā arī dažās tām tuvumā esošajās vidus izloksnēs reģistrēta vienskaitļa 2. personas forma **ņem** (*es, tu, viņč, viņ ņem*), kas uzlūkojama par 3. personas formas vispārinājumu: 63, 65, 70, 74–76, 78, 79, 81, 84, 86, 171, 173–175, 176 (arī FBR XIV 68), 178–185, 187–192, 195–196, 198, 199, 249–251, 253.

Atsevišķās vidus izloksnēs, augšzemnieku izloksnēs ap Alūksni 465, Ziemeļlatgalē un atsevišķās Latgales izloksnēs sastop formu (tu) **nem** un tās fonētiskos variantus. Tie reģistrēti: 37, 92, 205, 384 (FBR VIII 48), 385–386 (**ņem**; arī FBR VIII 48), 387, 390, 391, 393–395, 400, 401, 462, 463 (**ņem**), 464 (tu) **ņām**), 465, 466, 467 (**ņem**), 469 (tu) **ņem**), 470, 472, 475, 476 (tu) **ņem**), 478 (FBR XI 138).

Vairākās Ziemeļlatgales izloksnēs reģistrēts variants **ņami** ar saglabātu galotni *-i*: 471, 473, 474, 478.

Kompaktā areālā Latgales vidienē un dienviddaļā, Augšzemē, bet Kurzemē un Ziemeļvidzemē līdzās citām lieto tagadnes vienskaitļa 2. personas formu **jem** un tās fonētiskos variantus: 2, 10, 13–20 (tu) **jem**), 22–24, 26–30, 34, 35, 39, 40 (tu) **jem**), 43, 45–50, 52, 53 (tu) **jem**), 54–58, 60 (arī FBR IX 113), 61, 72, 83 (tu) **jem**), 88, 93, 102, 103, 109, 110, 113, 115, 116, 123, 141, 194, 203, 225, 227, 232, 237, 238, 240, 241, 244, 246–247, 352, 354, 359, 360, 362, 363, 365, 366, 370–373, 426 (**jem**), 427 (**jām**), 431–434, 435 (**jem**), 440, 441–442 (**jem**), 443, 444–447 (tu) **jām**), 448, 449, 450–452 (**jām**), 454, 455, 459, 477 (**jem**), 478, 479–480 (**jām**), 503 un 505 (tu) **jem**), 507.

Atsevišķās izloksnēs Kurzemē un Vidzemē saglabājusies vienskaitļa 2. personas forma **jemi** ar saglabātu gala patskani *-i*: 32 (tu) **jemi**), 90 un 265 (tu) **jemi**).

Daļā lībiskā dialekta izlokšņu tagadnes vienskaitļa 2. personas vietā lieto vispārinātu 3. personas formu **jem**: 1–3, 4 (arī FBR VII 54), 5–7, 8 (arī FBR VII 54), 9, 11, 12, 62, 63 (arī FBR VI 65; Dravniece 2008: 22), 64–71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 73–82, 84, 86, 98, 120, 178–180, 181 (**jem** visām personām), 182–185, 187, 190.

Vairākās izloksnēs Latgales austrumos reģistrētas tagadnes vienskaitļa 2. personas formas ar *-l-* (sk. 41. karti un komentāru par šo formu izplatību un cilmi): **jemļi** konstatēta 486, 488, 492, 493, 497, 500, 511, bet variants **jamļi** zināms no Rundēniem 496.

43. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 229c. jaut. Kā loka verbu *ņemt : nemt : jemt* tagadnē? *viņš, viņa ņem : ņemļa : ņem...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ņemt : nemt : jemt* tagadnes vienskaitļa 3. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Lielākajā daļā vidus dialekta izlokšņu un daudzās augšzemnieku dialekta nedziļajās sēliskajās, kā arī vairākās dziļajās sēliskajās izloksnēs tāpat kā literārajā valodā tagadnes vienskaitļa 3. personas forma ir **ņem** (MLLVG 1959: 668). Līdzskanis *ŋ* vārdā *ņemt* var būt radies, kontaminējoties *ņemt* un *jemt* (Endzelīns 1951: 730). Tagadnes vienskaitļa 3. personas *o*-celmi jau visvecākajos tekstos ir pierakstīti bez

galotnes, bet vēsturiski ir bijusi galotne *-o > -a, iespējams, latviešu valodā aiz šī patskaņa sekojusi sekundārā galotne *-t, kas zudusi (Endzelīns 1951: 709; Breidaks 2007: 573). Forma izloksnēs reģistrēta: 7, 10, 18, 19, 21, 22, 24, 26–28, 31, 33–35, 37–39, 43, 45, 49, 50, 52–54, 60, 61, 63, 65, 74 (arī VLIR VIII 209), 75, 76, 79, 81, 83, 84 (arī VLIR VIII 209), 85–87, 89, 93–101, 103–112, 114–118, 121–175, 176 (arī FBR XIV 68), 177–204, 206–226, 228–237, 239, 242–246, 248–261, 262 (VLIR VIII 92), 263 (VLIR VIII 92), 264–292, 294–336, 338–349, 358, 364, 374 (arī VLIR VIII 92), 375–383, 388, 398, 399, 402, 404, 405, 409–411, 415, 418, 419, 422–424, 429, 430, 459, 462, 468 un 509.

Minētajai formai izloksnēs ir vairāki fonētiskie varianti. Fonētiskais variants **ṅam** ar *ē* > *ā* zināms no Sarkaņiem 414 (*viņč ṅām*) un Praulienas 420, bet variantu **ṅam** ar *ē* > *a* lieto daudzās augšzemnieku dialekta sēliskajās nedziļajās un vairākās sēliskajās dziļajās izloksnēs: 337 (*ṅām*), 351, 353–357, 361 (*viņč ṅām*), 367–369, 389, 392, 393 (*ṅām*), 396, 397 (arī FBR I 8), 403 (*viņč ṅām*), 406–408, 416, 417 (*viņč ṅām*), 421, 425, 428, 492.

Atsevišķās izloksnēs visos dialektos sastopams variants ar šauru *e* **ṅem**, kas varētu būt radies no *ṅemju un uzlūkojams par jauninājumu pēc *vemju* u. c. parauga vai cilmes ziņā salīdzināms ar sensl. *jeml'o* “jemu” (Endzelīns 1951: 730): 10, 18, 33, 97, 172, 192, 221, 223, 239, 248, 254, 307, 308, 310, 312, 316–318, 324, 328, 329, 335, 337, 344, 348, 358, 364, 379, 398, 399, 402, 404, 405, 411, 413, 415, 419, 420 (arī FBR VI 105), 430, 462, 468. Fonētiskais variants **ṅem** sastopams vairākās minētā areāla izloksnēs: 309, 336 (*ṅem*), 382, 383 (*viņč ṅem*), 422.

Atsevišķās izloksnēs visos dialektos izplatīta tagadnes vienskaitļa 3. personas forma **ṅem**, tā reģistrēta: 92, 205, 250, 293, 348, 401, 460, 469.

Fonētiskais variants ar *ē* > *a* vārdā **nam** reģistrēts: 384 (arī FBR VIII 48), 385–387, 390, 391, 394, 395, 400, 463–467, 470–476, 478 (arī FBR XI 138), 479, 480 un 484. Variants **nem** ar šauru *e* reģistrēts Kusā 412 un Oļos 413 (*viņš nem*).

Kompaktā areālā Latgales vidienē un dienviddaļā, Augšzemē, bet Kurzemē un Vidzemes ziemeļrietumos līdzās citām sastopama forma **jēm**; *jemt* uzlūkojams par cilmes ziņā seniskāku un arī literāru formu (MLLVG 1959: 668). Kurzemes, daļā Ziemeļrietumvidzemes izlokšņu un atsevišķās izloksnēs citur izplatīta tagadnes vienskaitļa 3. personas forma *jēm*: 1–3, 4 (arī FBR VII 54), 5–8 (arī FBR VII 54), 9, 11–17, 19, 20, 22–26, 27–30, 32–36, 39–46, 48–51, 53, 62, 63 (arī FBR VI 65; Dravniece 2009: 22), 64–71, 72 (*viš jēm*; arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 73, 74 (arī VLIR VIII 209), 75–83, 84 (arī VLIR VIII 209), 86, 88, 90, 91, 93, 96, 98, 102, 103, 109, 110, 113, 115, 116, 119, 120, 141, 150, 170, 178–182, 183 (arī FBR IV 89), 184, 187, 190, 194, 203, 225, 227, 232, 237, 238, 240, 241, 244, 247, 265, 350, 359, 454 un 459.

Izloksnēs sastopami vairāki formas *jēm* fonētiskie varianti. Latgales vidienes un dienviddaļas, kā arī daļā Augšzemes izlokšņu izplatīts fonētiskais variants **jam** ar *ē* > *a*: 354, 362 (*viņč jām*), 363, 366, 370, 372, 373, 425 (FBR XIII 31), 427, 432–452, 482–485, 489, 494, 498–504, 505–507.

Atsevišķās izloksnēs Kurzemē, Augšzemē un Latgalē sastopams variants **jem** ar šauru *e*: 10, 18, 47, 61 (FBR IX 113), 352, 426, 477, 481, 486, 487, 490, 491 un 495.

Latgales austrumos un vairākās dienviddaļas izloksnēs reģistrētas tagadnes vienskaitļa 3. personas formas ar *-l-* (par minēto formu cilmi un izplatību sīkāk sk. 41. karti un komentāru). Variants **jemļa** reģistrēts: 488, 492, 493, 511, bet **jemļi** zināms no 446 (*jis jāmļi*), 451, 496 un 500 (*jis jēmļi*).

44. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 229d. jaut. Kā loka verbu *ņemt* : *nemt* : *jemt* tagadnē? *mēs ņemam*...]

Kartē rādītas darbības vārda *ņemt* : *nemt* : *jemt* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Līdzskanis *ņ* vārdā *ņemt* var būt radies, kontaminējoties *ņemt* un *jemt* (Endzelīns 1951: 730).

Formas ar *ņ* vārdā *ņemt* izplatītas kompaktā areālā Zemgalē un Vidzemē, izņemot izlokšnes ap Alūksni 465, Kurzemē un Ziemeļrietumvidzemē, kur tās lieto līdzās formām ar *j*, bet Augšzemē tās sastopamas tikai vietumis. Lielākajā daļā vidus dialekta izlokšņu un daudzās augšzemnieku dialekta nedziļajās sēliskajās izloksnēs, tāpat kā literārajā valodā, lieto tagadnes daudzskaitļa 1. personas formu **ņemam** (MLLVG 1959: 668). Vēsturiski aiz galotnes *-m* varētu būt zudusi *-i*, *-e* vai *-a* skaņa. Savukārt šīs beigu skaņas radušās no citām skaņām: *-i* < **-ie* < **-ei* vai **-en*; *-e* < **-ē*; *-a* < **-ā* tā, ka senā galotne bijusi **-mei*, **-men*, **-mē*, **-mā* (Breidaks 2007: 573; Endzelīns 1951: 712). Forma **ņemam** izloksnēs reģistrēta: 19, 21, 24–28, 31, 33–39, 43–47, 50, 52–55, 59–61, 74, 84–87, 89, 91–101, 103–112, 114–118, 121–169, 188, 194, 195, 200–226, 228–237, 239, 242–246, 248, 254–257, 259–264, 266–285, 287–327, 329–334, 336, 338–343, 346, 347, 349, 353, 356, 358, 364, 374–383, 388, 399, 402, 404, 405, 407, 410–415, 418–420, 422–424, 428, 430, 459, 460, 462, 468 un 509.

Formai **ņemam** izloksnēs konstatēti vairāki fonētiskie varianti. Variants **ṅamam** ar saknes *ē* > *a* sastopams vairākās sēliskajās un dažās latgaliskajās izloksnēs: 348, 351, 354, 355, 357, 361, 367, 368, 369, 392, 393, 396, 397 (arī FBR I 8), 403, 406, 408, 409, 416, 417, 421, 425, 429, bet fonētiskais variants **ṅa:mam** ar uzsvērtā patskaņa spontānu pagarinājumu (par to sīkāk Endzelīns 1951: 145) pierakstīts Vārnavā 354 un Sēlpilī 355 (*ṅa:màm*).

Atsevišķās izloksnēs visos dialektos lieto variantu **ṅemam**, kas varētu būt radies no *ṅemju vai nu pēc *vemju* parauga, vai salīdzināms ar sensl. *jeml'o* “jemu” (Endzelīns 1951: 730): 33, 50, 97, 98, 114, 131, 158, 195, 202, 212, 233, 237, 307, 308, 310, 312, 316–318, 320, 324, 330, 337, 358, 364, 376, 377, 379, 393, 402, 405, 411–413, 415, 418, 419, 420 (arī FBR VI 105), 423, 424, 428–430, 462, 468. Fonētiskais variants **ṅemam** konstatēts 221, 297, 336, 383 (*ṅemàm*), 422 (*ṅemàm*); variants **ṅe:màm** – Lubejā 329; variants **ṅe:màm** – Pļaviņās 348.

Jumpravā 344 un Skrīveros 345 pierakstīta forma **ņemem**, kas varētu būt izskaidrojama morfoloģiski kā ienākusi no pagātnes formas (Endzelīns 1951: 847, 862–867).

Daļai lībiskā dialekta izlokšņu raksturīgs vispārināts 3. personas formas *ņem* lietojums: 22, 63, 70, 74–76, 78, 79, 81, 84, 85, 87, 170–175, 176 (arī FBR XIV 68), 177–199, 202, 249–253 un 258. Variants *ņem* fiksēts arī Padurē un Kurmālē 18.

Izloksnēs ap Alūksni 465, Ziemeļlatgalē un atsevišķās izloksnēs citviet Vidzemē lieto formas ar *n*. Variants *ņemam* konstatēts Lielstraupē 197 (*ņemam*) un Lenčos 286, bet kompaktā areālā ap Alūksni 465 un Ziemeļlatgalē sastopams fonētiskais variants *namam*: 384 (FBR VIII 48), 385, 386 (*namām*), 387, 389–391, 393–395, 398, 400–467, 469, 470 (*namam*), 471–477, 478 (arī FBR XI 138) un 480, kā arī variants *nemam*, kas pierakstīts Vecgulbenē 401 un Liepnā 469.

3. personas forma *ņēm* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas vietā zināma no Pļaviņām 348 un lietota līdzās citām formām.

Kompaktā areālā Latgales vidienē un dienviddaļā, Augšzemē, bet Kurzemē un Vidzemes ziemeļrietumos līdzās formām ar *ņ* tagadnes daudzskaitļa 1. personā lieto formas ar *j* (izplatību sal. ar Endzelīns 1951: 729). Šī forma cilmes ziņā ir vecāka un arī ir literārās valodas forma (MLLVG 1959: 668). Forma *jēmam* reģistrēta: 14 (*jēmaṁ*), 19, 20, 24, 26, 28, 29, 30 (*jēmaṁ*), 32, 34, 35, 39, 41–43, 46, 47 (*jēmaṁ*), 48–52, 53 (*jēmaṁ*), 54, 56–61, 72 (*jēmām*), 83, 84, 86, 88–90, 93, 96, 102 (*jēmaṁ*), 103, 109, 110, 113, 116, 120 (*jēmaṁ*), 141, 203, 225 (*jēmām*), 227, 232, 237, 238 (*jēmām*), 240, 241, 244, 247, 265, 350 (*jēmām*), 359, 365, 454, 459, bet fonētiskais variants *jāmam* zināms no Sarkaņiem 414 un Saukas 360 (*jāmām*).

Fonētiskais variants *jamam* ar *ē > a* plaši sastopams Latgales vidienē un dienviddaļā, kā arī dažviet Augšzemē: 354, 362, 363, 366–368, 370–372, 425 (FBR XIII 31), 427, 432–447, 449–452, 479, 480, 482–484, 489, 498, 499, 501 un 505.

Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs reģistrēts variants *jemam* ar šauru *e*: 352, 426, 491, 495.

Lībiskā dialekta izloksnēs tagadnes daudzskaitļa 1. personas formu vietā vispārināta 3. persona un lietota forma *jēm*: 1–3, 4 (arī FBR VII 54), 5–8 (arī FBR VII 54), 9, 11–13, 15–17, 22, 23, 62, 63 (arī FBR VI 65; Dravniece 2008: 22), 64–71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 73–82, 84, 119, 170, 178–185, 187, 189, 190. 3. personas forma *jēm* zināma no Padures 10 un Kurmāles 18.

Latgales austrumos un dienviddaļā reģistrētas tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas ar *-l-* (sk. 1. kartes komentāru!).

Vairākās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs un Latgales vidienes un dienviddaļas izloksnēs *o*-celma formu vietā ienākusi *ā*-celmu tagadnes daudzskaitļa 1. personas galotne *-om* (sk. arī Endzelīns 1951: 717; Rudzīte 1964: 361). Ar šo galotni pierakstīti vairāki varianti: *jamom* dažviet Latgalē un Augšzemē: 373, 444, 448, 450, 479, 480, 482–485, 485, 490, 494, 499 (*jamòm*), 500, 502 (*jamòm*), 503–507; *ņemom* 328 un 335; *namom* 480 un 484; *jemom* 337, 504; *jemļom* 485 un 487, 492, 493.

45. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 229e. jaut. Kā loka verbu *ņemt* : *nemt* : *jemt* tagadnē? *jūs ņemat...*]

Kartē rādītas darbības vārda *ņemt* : *nemt* : *jemt* tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Daļā vidus dialekta izlokšņu (kompaktā areālā Zemgalē un Vidzemē) un vairākās lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī dažviet citur, tāpat kā literārajā valodā, tagadnes daudzskaitļa 2. personā lieto formu *ņemat*. Līdzskanis *ņ* vārdā *ņemt* var būt radies, kontaminējoties *ņemt* un *jemt* (Endzelīns 1951: 730). Vēsturiski aiz galotnes *-t* bijušas vēl kādas skaņas: **-i*, **-e*, **-a*. Minētās latviešu valodas galotnes radušās šādi: *-ti* < **-tie* < **-tei*; *-te* < **-tē*; *-ta* < **-tā* (sk. Endzelīns 1951: 714; Breidaks 2007: 573). Izloksnēs forma reģistrēta: 21, 22, 24, 26, 28, 31, 34–39, 41–46, 50–54, 59–61, 74, 84–86, 91–96, 99–101, 103–108, 110–112, 115–118, 121–126, 128–130, 132–134, 136, 138, 140–142, 145, 146, 150–156, 161–165, 167, 168, 176, 188, 193–195, 197, 201–203, 205–212, 214, 215, 218–220, 224, 226, 228, 229, 235, 242, 244, 248, 254–257, 259–264, 266, 268, 269, 271–280, 282, 283, 285–290, 292–298, 306, 309–311, 313–317, 319, 323, 325–327, 329, 336, 339, 353, 358, 374, 376, 378, 380, 388, 410, 417.

Izloksnēs sastopami vairāki fonētiskie varianti: *ņamat* ar *ē > a* sastopams vairākās sēliskajās izloksnēs: 351, 355 (*ņamat*), 356, 357, 367, 368, 369 (*ņamat*), 396 (*ņamat*), 408, 453; variants *ņāmat* konstatēts Sarkaņos 414 (*ņāmat*); variants *ņemat* ar šauru *e* dažviet Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē un varētu būt radies no **ņemju* vai jauninājums pēc *vemju* parauga, vai celma ziņā salīdzināms ar ar sensl. *jeml'o* “jemu” (Endzelīns 1951: 730): 19, 33 (*ņemat*), 114, 131, 158, 166 (*ņemat*), 217, 221, 222, 233, 291, 307, 308, 312, 320 (*ņemat*), 323, 324, 330, 377, 379 (*ņemat*), 383, 462, 468; fonētiskais variants *ņe:mat* Lubejā 329 (*ņe:mat*).

Vairākās izloksnēs Zemgalē, it īpaši ap Bausku 235, Vidzemes sēliskajās izloksnēs un dažviet citur ir notikuši morfoloģiski pārveidojumi, kā rezultātā izplatītas formas *ņemiet* ar imperatīva galotni *-iet*, kura vēlāk ieguvusi arī indikatīva nozīmi formu ar *-at* ietekmē (Endzelīns 1951: 845; galotnes ar *-iet* izplatību sk. Rudzīte 1964: 362): 84, 85, 101 un 103 (Endzelīns 1951: 845), 121, 127, 132, 135–138, 139 (arī Endzelīns 1951: 845), 147–149, 156 (Endzelīns 1951: 845), 157–160, 166, 169, 200, 204, 210, 213, 216 (*jūs ņemiet zimuļus*), 217 (arī Endzelīns 1951: 845), 222, 223, 224 (arī Endzelīns 1951: 845), 225 (arī Endzelīns 1951: 845), 227 (Endzelīns 1951: 845), 230, 232 (arī Endzelīns 1951: 845), 233, 234, 235 (Endzelīns 1951: 845), 236, 237, 239, 242, 243, 245, 246, 247 (arī Endzelīns 1951: 845), 318, 321, 322, 323 (arī Endzelīns 1951: 845), 328–331, 332 (arī Endzelīns 1951: 845), 334, 335 (arī Endzelīns 1951: 845), 336, 337 (arī Endzelīns 1951: 845), 338, 340, 341 (Endzelīns 1951: 845), 343 (arī Endzelīns 1951: 845), 346, 348 (arī Endzelīns 1951: 845), 352, 353 (Endzelīns 1951: 845), 354, 355, 356 (Endzelīns 1951: 845), 361 (arī Endzelīns 1951: 845), 364, 381 (arī Endzelīns 1951: 845), 398, 399 (arī Endzelīns 1951: 845), 400 (*rūociet* Rudzīte 1964: 364; *meņiet, gūldiet* Rudzīte 1964: 362), 403 (arī Endzelīns 1951: 845), 404, 408, 409 (arī Endzelīns 1951: 845), 411–413, 415, 416 (arī Endzelīns 1951: 845), 417, 418 (arī

Endzelīns 1951: 845; arī *ne:siet* Rudzīte 1964: 362), 419 (arī Endzelīns 1951: 845), 420 (arī FBR VI 105; Endzelīns 1951: 845), 421, 422, 423 (Endzelīns 1951: 845), 424, 427, 428 (arī Endzelīns 845), 429 (Endzelīns 1951: 845), 430.

Izloksnēs šai formai konstatēti vairāki fonētiskie varianti: *ņemiet* ar $e > \epsilon$ sastopams atsevišķās Kurzemes, Zemgales un Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 74, 87 (*ņē-miēt*), 122, 143, 144, 147 (*ņēmiēt*), 231, 326, 333, 342 (*ņēmiēt*), 344, 345, 347–349, 509; variants *ņamiet* konstatēts Pļaviņās 348 un Mētrienā 429 (*ņamiet*).

Atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs zināma forma *ņemit* ar galotni *-it*, kas radusies vai nu *i*-celmu ietekmē, vai ieradusies no imperatīva vienskaitļa 2. personas un vēlāk izloksnēs ieguvusi arī indikatīva nozīmi (Endzelīns 1951: 846; Rudzīte 1964: 362): 425 (*ņem'it'*), 459.

Vidzemē ap Kauguriem 281 un Bilsku 378, kā arī Zemgalē no Lestenes 132 morfoloģisku pārveidojumu rezultātā pazīstama forma *ņemait* ar *ā*-celma imperatīvu *-ait* indikatīva nozīmē (šis *-ait* uzlūkojams par senu optatīva darinājumu, sīkāk sk. Endzelīns 1951: 890, 846; Rudzīte 1964: 132; Breidaks 2007: 577): 132 (arī *sēzaît* Rudzīte 1964: 132), 197, 267, 273 (Endzelīns 1951: 832), 280, 281, 284, 286, 290 (*ņemait*; arī Endzelīns 1951: 832), 291, 296 (*nākait*, *sakait* Rudzīte 1964: 132), 299, 375, 376, 378.

Dažās izloksnēs ap Alūksni 465 morfoloģisku izmaiņu rezultātā sastopama forma *ņemet*, kuras galotne *-et*, iespējams, ienākusi no pagātnes formas (Endzelīns 1951: 846–847; Rudzīte 1964: 362): 382 (*ņemet*), 383 (Endzelīns 1951: 846), 389, 392, 393 un 394 (Endzelīns 1951: 846), 397 (arī FBR I 8; Endzelīns 1951: 846), 401 (Endzelīns 1951: 846), 402 (*ņemet*; arī Endzelīns 1951: 846), 465 (Endzelīns 1951: 846), 472 (Endzelīns 1951: 846).

Daļā lībiskā dialekta izlokšņu tagadnes daudzskaitļa 2. personas formu vietā vispārināta 3. personas forma *ņem*: 7, 22, 63, 65, 70, 74–76, 78, 79, 81, 84, 85, 170, 171, 173–192, 194, 195, 198, 199, 202, 249–253. 3. personas forma *ņem* fiksēta: 10, 18, 172 un 258.

Ap Alūksni 465 un Ziemeļlatgalē kompaktā areālā sastop formas ar *n* *ņemat*: Karvā 387, fonētiskais variants *namat* ar $\epsilon > a$ reģistrēts: 384 (FBR VIII 48), 385, 386, 395, 400, 464, 471, 474–476, 478 (arī FBR XI 138), bet variants *nemat* ar šauru *e* konstatēts Vecgulbenē 401 un Ziemeļ 462.

Morfoloģiskais variants *ņemet* ar šauru *e* un galotni *-et*, kas, iespējams, radusies pagātnes formu ietekmē (sk. iepriekš), pierakstīts: 390, 391, 393, 394, 463, 465–467, 469, 470, 472, bet variants *namet* reģistrēts Balvos 473.

Morfoloģiskais pārveidojums *namiet* ar imperatīva galotni *-iet* (par to sk. iepriekš) zināms no Pededzes 464, savukārt morfoloģiskais variants *namot* ar galotni *-ot* pēc *ā*-celmu parauga (Endzelīns 1951: 717) pierakstīts Nautrēnos 480 un Makašēnos 484.

3. personas forma *ņem* daudzskaitļa 2. personas formu vietā reģistrēta Ipiķos 250.

Vairākās izloksnēs visos dialektos sastopama forma *ļemat*. Šī forma cilmes ziņā ir vecāka un arī atzīta par literāru normu (MLLVG 1959: 668). Forma *ļemat* reģistrēta: 14, 19, 20, 24, 26, 28, 29, 32–35, 39, 40, 43, 46–50, 52–58, 60, 61, 72, 74,

84, 86, 88–90, 93, 96, 98, 102, 103, 109, 110, 113, 120, 141, 227, 240, 241, 244, 265, 352 (*ļemat*), 359, 360 (*ļāmat*), 365, 371, 373 (*ļamat*), 479 (*ļemat*), 491 (*ļemat*), 495 (*ļemat*), 498–499 (*ļamat*), 500 (*ļemat*), 504 (*ļemat*).

Formai *ļemat* izloksnēs ir vairāki morfoloģiskie pārveidojumi – *ļemiet* ar imperatīva galotni *-iet* pierakstīts atsevišķās izloksnēs visos dialektos: 19, 96, 97, 225, 232, 237, 238, 337, 350, 354 un 362, tā fonētiskais variants *ļemiet* zināms pagaidām vienīgi no Laidzes 74 un Engures 120 (*ļēmiēt*).

Morfoloģiskais pārveidojums *ļemit* ar galotni *-it*, kas ir imperatīva galotne un vēlāk izloksnēs ieguvusi arī indikatīva nozīmi (Endzelīns 1951: 846, Rudzīte 1964: 362), reģistrēts Augšzemē un vairākās Latgales rietumdaļas izloksnēs: 362, 363, 370, 425 (FBR XIII 31), 426, 431–433, 435, 436, 441, 443–445, 448–452, 454, 455, 459, 477, 483, 503. Fonētiskais variants *ļemit* pierakstīts 366, 372 (*ļemit*), 434 (*ļem'it'*) un 442, bet variants *ļamit* izplatīts Latgales vidienē un dienviddaļā: 427, 437 (*ļamit*), 438–440, 446–447, 482 (*ļamit*), 489, 501–502, 505, 506 (*ļam'it'*) un 507.

Morfoloģiskais pārveidojums *ļemot* ar galotni *-ot* pēc *ā*-celmu parauga reģistrēts 479 un 504, bet *ļamot* konstatēts 482–487, 490, 494, 497, 499, 504 un 507.

3. personas forma *ļem* (vai *ļem*) tagadnes daudzskaitļa 2. personas formu vietā izplatīta kompaktā areālā lībiskā dialekta izloksnēs: 1–3, 4 (arī (FBR VII 54), 5–7, 8 (arī FBR VII 54), 9, 11–13, 15–17, 22, 23, 30, 62, 63 (arī FBR VI 65; Dravniece 2008: 22), 64, 71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 73–84, 119, 170, 178–184, 185 (*ļem* (retāk)), 187, 190, bet variants *ļem* fiksēts: 10, 18 un 63.

Latgales austrumos reģistrētas tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas ar *-ļ* (par šo formu cilmi un izplatību sk. 1. karti un komentārus): variants *ļemļat* sastopams 481, 486, 488, 497, 500, 511, *ļamļat* konstatēts Rundēnos 496, bet morfoloģiskais pārveidojums ar galotni *-ot* pēc *ā*-celmu parauga *ļemļot* zināms no Zvirgzdenes 487.

Darbības vārda *gulēt* locīšana tagadnē

46. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 230a. jaut. Kā loka verbu *gulēt* tagadnē? *es guļu* : *gulu*...]

Kartē rādītas darbības vārda *gulēt* tagadnes 1. personas vienskaitļa formas latviešu valodas izloksnēs.

Cilmes ziņā *gulēt* ir senā *i*-celma darbības vārds (Endzelīns 1951: 792; Rudzīte 1964: 133; MLLVG 1959: 680). Vienskaitļa 1. personas forma pamatā veidojusies *j* noteiktās mijas rezultātā un sakrīt ar *jo*-celmu. Lielākajā daļā izlokšņu izplatīta forma *guļu* ar palatālo *l < l*, kas ir literārās valodas norma (MLLVG 1959: 680; LVG 548). Dažās izloksnēs vērojami fonētiskie varianti ar palatalizētu *l'*, reducētu galotni *-u*, kas kartē atsevišķi nav norādīti.

Forma **gulu** un tās fonētiskie varianti pierakstīti visās vidus un augšzemnieku dialekta, kā arī dažās lībiskā dialekta izloksnēs: 17, 19, 21, 28, 31–36, 39, 41, 43, 44, 46, 48, 52, 53, 55, 58, 59 (arī FBR VIII 135), 61, 80 (Endzelīns 1951: 792), 84, 86, 87, 89, 92–96, 98, 101, 103, 108, 110, 113–115, 117, 118, 121, 124–130, 132, 132, 134, 135, 138–144, 146, 147, 149–152, 154, 156, 158, 160–169, 172, 173, 177, 182 (Endzelīns 1951: 792), 186, 193, 195, 197, 199, 205, 207–209, 216, 217 (Endzelīns 1951: 792), 218–220, 223, 224 (Endzelīns 1951: 792), 225, 226, 228, 230–235, 237–239, 240 (FBR XVIII 15), 241–248, 254 (Endzelīns 1951: 792), 255–266, 268, 269, 271–275, 276 (Endzelīns 1951: 792), 277–283, 285–310, 312–314, 316–318, 319 (Endzelīns 1951: 792), 320, 323, 324 (Endzelīns 1951: 792), 326–337, 339–341, 342 (*gu:lu*), 343, 344, 346, 347, 349–352, 353 (arī FBR XVI 55), 354–358, 360, 361, 362 (arī FBR XII 83), 363–368, 369 (FBR VII 146), 370–396, 397 (arī FBR I 12), 398–408, 409 (FBR IX 147), 410–413, 414 (arī FBR IX 147), 415 (arī FBR IX 147), 416 (arī FBR IX 147), 417 (FBR XVII 137), 418, 419 (arī FBR IX 147), 420 (arī FBR IX 147; FBR VI 111), 421, 422, 423 (Endzelīns 1951: 792), 424–433, 435–438, 439 (Endzelīns 1951: 792), 440–454, 459, 460, 462–476, 477 (arī Ūsele 1998: 42), 478–501, 502 (Leikuma 1993: 92), 503, 504, 505 (Leikuma 1993: 92), 506 (Leikuma 1993: 94; arī FBR XII 39–40), 507 (Leikuma 1993: 92–93), 509, 511.

Sporādiski vidus dialekta izloksnēs, kā arī atsevišķās lībiskā un augšzemnieku dialekta izloksnēs reģistrēta forma **gul^u** ar reducētu galotni *-u*: 49, 55, 58, 84, 86, 93, 96, 103, 115, 117, 121, 127, 139, 143, 144, 150, 154, 163–166, 168, 177, 186, 193, 195, 198, 200–204, 210–213, 215, 217, 221, 222, 224, 227, 229, 232, 267, 276, 284, 311, 313, 315, 319, 321, 325, 338, 339, 345, 348, 359.

Daļā izlokšņu 1. personas forma pārveidota pēc *i*-celma 2. un 3. personas parauga (Endzelīns 1951: 792; Rudzīte) par **gulu**. Tā konstatēta dažās lībiskajās izloksnēs – 80 (Endzelīns 1951: 792), 83, 84, 90 (arī Endzelīns 1951: 792), 173, bet plašāk sastopama vidus un augšzemnieku dialektā: 19, 20, 24–26, 27–29, 31 (Endzelīns 1951: 792), 34, 37–40, 42, 45–48, 51–54, 56, 57, 60, 83, 84, 88 (*gu:lu*), 89, 91 (arī Endzelīns 1951: 792), 97, 99, 100, 102, 104, 105, 106 (arī FBR XVI 102), 107, 109, 111, 112, 116, 125, 130, 131, 132 (FBR XV 28), 133, 136 (arī Endzelīns 1951: 792), 145, 147, 148, 153 (FBR XVI 153), 155–157, 159, 160, 169, 173, 234, 238 (arī XVIII 15), 239 (arī XVIII 15), 247 (FBR XVIII 15), 318, 321, 322, 328 (*gulu*), 329, 331, 334, 335 (*gūlu*), 337 (*gulu*), 340, 342 (*gūlu*), 345 (Endzelīns 1951: 792), 350, 389 (*gulu*), 396, 398, 403 (FBR XIV 190), 404, 409 (*gulu* FBR IX 147), 412, 413, 414 (arī FBR IX 147), 415 (FBR IX 147), 416 (arī FBR IX 147), 419 (arī FBR IX 147), 420 (arī FBR IX 147; FBR VI 111), 435.

Dažās vidus dialekta kursiskajās (14–17, 30, 31, 49, 50, 121–123) un zemgaliskajās izloksnēs (137, 139), kā arī atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs (341, 342 (*gu:lu*), 348) konstatēta forma **gul^u** ar reducētu galotni.

Kurzemes un Vidzemes lībiskajās izloksnēs raksturīga pēc vienskaitļa 1. personas parauga veidotā (Rudzīte 1964: 134) 3. personas forma **gul^u**: 6, 9, 29, 62–64, 68 (reti), 74, 76, 84, 85, 87, 119, 120, 170–174, 175 (arī FBR XV 70), 176 (FBR XIV 65), 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 93), 187, 188 (arī FBR XI 77), 189, 190, 191 (arī FBR XI 77), 192 (arī FBR XV 155), 193 (arī FBR XV

155), 194, 195, 197, 198, 250–254, 260. Tā pierakstīta arī dažās vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs: 196, 202, 206, 208, 236, 258, 434, 439.

Atsevišķās lībiskā dialekta izloksnēs konstatēts *i*-celmam raksturīgās 3. personas formas **gul^u** (*gūl*) lietojums: 1, 2 (FBR XVI 125), 3–5, 7–13, 16–18, 22, 23, 29, 63 (Dravniece 2008: 23), 64–85, 125, 197, 198, 249, 336.

Dažās augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs konstatētas formas ar *-l-* vai *-ŋ-* iespraudumu: **gul^u**: 481, 487, 488 (FBR VI 42), 496, 511; **gūlu** 493. (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

47. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 230b. jaut. Kā loka verbu *gulēt* tagadnē? *tu guli...*]

Kartē rādītas darbības vārda *gulēt* tagadnes vienskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Darbības vārda *gulēt* vienskaitļa 2. personā lielākoties sastopama *i*-celmam raksturīgā forma **guli** (Rudzīte 1964: 133), kas saskan ar literāro valodu (MLLVG 1959: 680; LVG 548). “Senie *i*-celmi tagad – tāpat kā leišu valodā – beidzas ar (paturētu) *-i* [...]” (Endzelīns 1981 [1938]: 478)

Šī forma pierakstīta: 19, 21, 25, 27, 28, 32–48, 51–54, 56, 57, 59, 60, 87, 89–92, 94–114, 116, 118, 124, 128–136, 138, 140, 141, 142, 145–151, 153, 155–162, 164–167, 169, 172, 173, 196, 197, 199, 205–207, 214, 216, 218–220, 223, 225, 226, 228, 230, 231, 233–237, 239–243, 245–248, 255–258, 261–264, 266, 268, 269, 271–275, 277–283, 285–295, 296 (FBR IX 117), 298–310, 312, 314, 316–318, 320, 322–324, 326–329, 332–337, 339–344, 346–350, 355–358, 360, 361, 363 (FBR XIII 92), 365–367, 368 (Ancītis 1977: 244), 369 (FBR VII 146), 371–380, 382–396, 397 (arī FBR I 12), 398–402, 404–416, 417 (FBR XVII 137), 418–424, 426–437, 440, 441, 459, 460, 462–476, 477 (arī Ūsele 1998: 42), 478 (FBR XI 139), 479–492, 494, 495, 497–499, 503, 504.

Fonētiskais variants ar reducētu galotnes patskani **gulⁱ** izplatīts vidus dialekta izloksnēs: 20, 24, 25, 30, 31, 49, 58, 93, 96, 103, 115, 117, 122, 123, 127, 137, 143, 144, 152, 154, 163, 177, 195, 202, 203, 204, 211, 212, 213, 215, 217, 222, 224, 229, 232, 238, 254, 265, 267, 276, 284, 297, 311, 313, 315, 319, 321, 338, 381. Tas fiksēts arī sēliskajā Skriķeru 345 izloksnē. Kursiskajā Vārmes 88 izloksnē pierakstīta forma ar saknes patskaņa pagarinājumu *gu:lⁱ*. Dažās sēliskajās izloksnēs (333, 334, 337, 409 (FBR IX 147), 412, 413 (FBR IX 147), 415 (FBR IX 147), 416 (FBR IX 147), 418, 419 (arī FBR IX 147), konstatēts variants ar *i* epentēzi *gulⁱ* vai pārskanota *u* skaņa ar *i* epentēzi *gūli* (342, 420), *gu:ⁱli* (335, 342), *gū:ⁱli* (348).

i-celmam raksturīgās 3. personas formas vispārinājums **gul** sastopams visos dialektos. Kompaktāku areālu tā veido Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 1, 2 (FBR XVI 125), 3–5, 7–13, 63 (Dravniece 2008: 23), 64–86, 87 (arī FBR XIV 51), 119, 120, un vidus dialekta kursiskajās izloksnēs 14–18, 22, 23, 26, 29, 34, 50, 63–87, 121. Sporādiski šī forma konstatēta vidus dialekta zemgaliskajās (55, 61, 100, 112, 139, 142,

158, 168, 236, 244) un Vidzemes (193 (arī FBR XV 155), 197, 198, 200, 201, 204, 208–210, 221, 227, 257, 258, 270, 286, 330, 379) izloksnēs, kā arī dažās Vidzemes lībiskajās (189, 194, 195, 198, 249) un augšzemnieku dialekta sēliskajās (325, 326, 339, 342, 348 (*gul*), 351–354, 359, 362–364, 366, 370, 403, 416, 430, 435, 442, 454) izloksnēs.

Vienskaitļa 3. personas forma **guļ**, kas ir pēc vienskaitļa 1. personas parauga veidotais jauninājums (Endzelīns 1951: 792; Rudzīte 1964: 134), un tās fonētiskie varianti 2. personā sastopami vairākās lībiskā dialekta Kurzemes izloksnēs: 6, 62, 68 (reti), 74, 75, 76, 84, vidus dialekta Vidzemes izloksnēs: 192 (arī FBR XV 155), 196, 197, 201 (*gūl'*), 201, 204, 257, kā arī dažās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 443, 448, 449, 454, 509.

Kompaktāks areāls konstatēts Vidzemes lībiskajās izloksnēs: 170, 171, 174, 175 (arī FBR XV 70), 176 (FBR XIV 65), 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 93), 186, 187, 188 (arī FBR XI 77), 190, 191 (arī FBR XI 77), 195, 198, 250–253, 260. Vairākās augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs vienskaitļa 2. personā galotne *-i* netiek saglabāta, tomēr “par tās bijumu parasti liecina palatalizētais beigu līdžskanis” (Leikuma 1993: 92): 425, 426, 433–435, 438, 439 (*gul'*), 444–447, 450–453, 494, 500–502 (Leikuma 1993: 92), 503, 504, 505 (Leikuma 1993: 92), 506 (Leikuma 1993: 92–93; arī FBR XII 39–40), 507 (Leikuma 1993: 92–93), 509.

Latgaliskajās Vārmes 496 un Brigu 511 izloksnēs reģistrēta forma **guļi**.

Nirzas izloksnē 493 pierakstīta forma **guļn'i**. (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

48. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 230c. jaut. Kā loka verbu *gulēt* tagadnē? *viņš guļ : gul...*]

Kartē rādītas darbības vārda *gulēt* tagadnes vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Darbības vārda *gulēt* vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas biežāk sastopamā forma latviešu valodas izloksnēs ir **guļ**, kas veidota pēc 1. personas parauga (Endzelīns 1981 [1938]: 495) un saskan ar literāro valodu (MLLVG 1959: 680; LVG 548). Tā pierakstīta visos dialektos, bet viendabīgāku areālu veido Vidzemes, Zemgales, Sēlijas un Latgales izloksnēs: 6, 19, 21, 25, 27, 28, 31–36, 38, 39, 41, 43–50, 52–55, 58–60, 61, 62, 68 (reti), 71, 74, 76, 77, 84, 86–89, 92–96, 101, 103–105, 109, 110, 113, 114, 115, 117, 120, 124–132, 134–136, 138–144, 146, 147, 149–152, 154, 156, 158–168, 170–174, 175 (arī FBR XV 70), 176 (FBR XIV 65), 177, 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 93), 186, 187, 188 (arī FBR XI 77), 189, 190, 191 (arī FBR XI 77), 192 (arī FBR XV 155), 193 (arī FBR XV 155), 194–196, 197 (arī FBR XV 155), 198–282, 283 (FBR XV 155), 284–295, 296 (FBR IX 117), 297–336, 338, 339, 341–367, 368 (FBR XV 161; Ancītis 1977: 244), 369 (FBR VII 146), 370–396, 397 (arī FBR I 12), 398–408, 409 (FBR IX 147), 410–413, 414 (arī

FBR IX 147), 415 (arī FBR IX 147), 416, 417 (FBR XVII 137), 418, 419 (arī FBR IX 147), 420 (arī FBR IX 147; FBR VI 111), 421–441, 442 (FBR XVII 51), 443–454, 459, 460, 462–476, 477 (arī Ūsele 1998: 42), 478 (FBR XI 139), 479–495, 497–506, 507 (arī FBR XII 39–40), 509.

Kurzemes lībiskajās un kursiskajās izloksnēs, kā arī daļā zemgalisko un dažās sēliskajās izloksnēs reģistrēta *i*-celma paradigmai raksturīgā forma **gul**: 1, 2 (FBR XVI 125), 3–5, 7–15, 17–20, 22–26, 28, 29, 30, 34, 37, 40, 45, 47–53, 56 (arī FBR IX 108), 57, 58 (arī FBR VIII 135), 59, 60, 63 (Dravniece 2008: 23), 64–85, 87 (Endzelīns 1951: 792), 88 (*gu:l*), 89–91, 97–100, 102–104, 106–108, 111, 112, 116, 118, 121–123, 130, 132, 133, 136, 137, 139, 145, 147, 148, 153, 155–157, 160, 164 (FBR XII 23), 165, 166, 169, 189, 194, 195, 197 (arī FBR XV 155), 207, 234, 321, 322, 325 (Endzelīns 1951: 792), 326 (FBR XIV 127; FBR XI 8), 328 (*gul*), 334, 335 (*gūl*), 336 (XVII 89), 337 (*gul*), 340, 342 (*gūl*), 343, 345, 348, 359, 388 (Endzelīns 1951: 792), 389 (*gul*), 403 (FBR XIV 190), 409 (*gul* FBR IX 147), 410, 412, 414 (arī FBR IX 147), 415 (FBR IX 147), 416 (arī FBR IX 147), 419 (arī FBR IX 147), 420 (arī FBR IX 147; FBR VI 111), 435.

Šāda forma pierakstīta arī Krāslavā 506 (FBR XII 39–40; Leikuma 1993: 94).

Nirzā 493 reģistrēta forma **guļņa**, savukārt Ciblā 488, Rundēnos 496 pierakstīta forma **guļļa** un Brigos 511 – **guļļ**. (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* sk. 1. kartes komentāru.)

49. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 230d. jaut. Kā loka verbu *gulēt* tagadnē? *mēs guļam : gulim...*]

Kartē rādītas darbības vārda *gulēt* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Mūsdienu latviešu valodā *i*-celma darbības vārdi lielākoties aizstāti ar *jo*-celmiem (plašāk sk. Endzelīns 1951: 712–713, 792; Rudzīte 1964: 131–133) un lielākajā daļā izlokšņu 1. personas daudzskaitļa galotne ir *-am*, kas ir literārās valodas norma (MLLVG 1959: 680; LVG 548). Izlokšņu vairumā šis *i*-celma darbības vārds pārveidots pēc vienskaitļa 1. personas formas (Endzelīns 1981 [1938]: 495; Rudzīte 1964: 134).

Forma **guļam** reģistrēta: 19, 21, 23, 25–28, 33–36, 39, 41–51, 53–55, 58–61, 66, 67, 70, 74, 81, 82, 84, 86, 87, 89, 92–96, 101, 103, 109, 110, 114, 115, 117–121, 124–129, 132, 134, 135, 138–147, 149–154, 156, 158–169, 176, 177, 182 (Endzelīns 1951: 792), 185 (Endzelīns 1951: 792), 186, 188, 193, 197, 198, 200–233, 235, 236, 239–248, 254–257, 259, 261–272, 273 (Endzelīns 1951: 792), 274–293, 295–320, 323, 324 (Endzelīns 1951: 792), 325–327, 329–333, 336–339, 341, 343–367, 368 (FBR XV 161; Ancītis 1977: 244), 369 (FBR VII 146), 370, 371–395, 397 (arī FBR I 12), 399–403, 405–416, 417 (FBR XVII 137), 418–437, 439, 441–443, 445, 446, 449, 452–454, 459, 460, 462–479, 481, 486, 487, 492, 496–501, 502 (Leikuma 1993: 92), 505 (Leikuma 1993: 92), 506 (Leikuma 1993: 92), 507 (Leikuma 1993: 92–93), 509, 511.

Forma **gulaṃ**, kas veidota pēc vienskaitļa 3. personas formas parauga (Endzelīns 1981 [1938]: 480; Endzelīns 1951: 792; Rudzīte 1964: 134), un tās fonētiskie varianti pierakstīti Kurzemes lībiskajās izloksnēs – 72, 74, 80 (Endzelīns 1951: 792), 84, 85, 87 (Endzelīns 1951: 792), 90 (Endzelīns 1951: 792), 173, vidus dialekta kursiskajās izloksnēs – 14, 20, 22 (Endzelīns 1951: 792), 24, 25, 28–32, 34, 37–39, 52, 53, 59, 60, 88, 89, 91, 97, 98, 102, 104, 121–123, dažās zemgaliskajās un Vidzemes vidus izloksnēs – 40, 45–48, 54, 56, 57, 99, 100, 105, 108, 111, 112, 116, 130, 131, 133, 136–139, 147, 148, 155–157, 160, 165, 169, 234, 237, 238, 321, 322, 396, kā arī atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs – 325 (Endzelīns 1951: 792), 326 (Endzelīns 1951: 792), 329, 334 (*gulām*), 335 (*gulām*), 340, 398, 404, 412, 414, 419, 420 (FBR VI 111).

Atsevišķās augšzemnieku dialekta nedziļajās sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs sastop tagadnes (*i*)ā-celma (sk. Reķēna 2008: 337) formas **gulòm** (328, 337, 342) un **guļòm**: 328, 342, 373, 440, 444, 447, 448, 450, 482–485, 489, 490, 506.

Dažās vidus dialekta kursiskajās un zemgaliskajās izloksnēs, kā arī augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs vēl paglābusies senā *i*-celma 1. personas forma **gulim** un tās fonētiskie varianti: 22 (Endzelīns 1951: 795), 53 (Endzelīns 1951: 795), 56 (FBR IX 108), 57, 59 (FBR VIII 135), 60, 88 (Endzelīns 1951: 795), 89 (Endzelīns 1951: 795), 106, 107, 109, 113 (Endzelīns 1951: 795), 118 (Endzelīns 1951: 795), 368 (FBR XV 161; Ancītis 1977: 244), 426 (arī FBR XI 117), 438 (*gul'im*), 446 (*guļim*), 451, 479 (*gul'im*) 490, 491, 494, 495, 502 (arī FBR XII 39–40), 503, 504, 505 (Leikuma 1993: 92), 506 (Endzelīns 1951: 795; Leikuma 1993: 92–93; arī FBR XII 39–40), 507 (Leikuma 1993: 92–93).

3. personas formas vispārinājums **gul** reģistrēts galvenokārt lībiskā dialekta un dažās kursiskajās izloksnēs: 1, 2 (FBR XVI 125), 3–5, 7–18, 22, 23, 63 (Dravniece 2008: 23), 64–85, 249.

Arī forma **guļ** pierakstīta lielākoties lībiskā dialekta un sporādiski vidus dialekta izloksnēs: 6, 62, 68 (reti), 74, 76, 84, 87, 170–174, 175 (arī FBR XV 70), 176 (FBR XIV 65), 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 93), 186, 187, 188 (arī FBR XI 77), 189, 190, 191 (arī FBR XI 77), 192 (arī FBR XV 155), 193–196, 198, 199, 202, 208, 250–253, 258, 260.

Ir pierakstīta arī forma **gulem**: 344, 345, kas kartē netiek atspoguļota. Dažās izloksnēs reģistrētas formas ar *-l-* un *-ŋ-*: **guļlam**: 481, 487, 488, 496, 511 un **guļnom** 493. (Par formām ar *ļ* un *ņ* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

50. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 230e. jaut. Kā loka verbu *gulēt* tagadnē? *jūs guļat* : *gulit*...]

Kartē rādītas darbības vārda *gulēt* daudzskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Arī 2. personā izlokšņu vairākumā *i*-celmu ir aizstājis *io*-celms (Endzelīns 1951: 792) vai citi varianti. Darbības vārda *gulēt* biežāk sastopamā daudzskaitļa 2. personas forma izloksnēs ir **guļat**, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 680; LVG 548). Tā līdz ar fonētiskajiem variantiem reģistrēta visos dialektos dažādās izlokšņu grupās: 19, 20, 21, 25–28, 33–36, 39, 41–48, 49 (*guļat*), 50, 51, 53–55, 58, 59, 61, 74, 84, 86, 89, 92–96, 101, 103, 109, 110, 114, 115, 117–121, 124–129, 131, 132, 134, 135, 138–142, 144–146, 149, 150, 151, 152 (*guļat*), 153, 154, 156–158, 161–165, 168, 176, 177, 186, 188, 193–198, 201–212, 214, 215, 217–224, 226–229, 233, 235, 240–242, 244, 248, 254–257, 259, 261–283, 285–320, 323–327, 329–331, 339, 341, 342, 350–352, 355–360, 365, 366, 368, 369 (FBR VII 146), 371, 373, 374, 376–380, 383–389, 392, 395, 396, 400, 401, 403, 406, 408, 410, 418, 419, 422–424, 429, 431, 432, 436, 437, 446, 452–454, 460, 462, 464, 468, 469, 471, 473–476, 478, 481, 486–488, 492, 496–500.

Pēc 3. personas formas veidotajai paradigmai atbilstošā forma **gulat** un tās fonētiskie varianti pierakstīti galvenokārt vidus dialektā, kompaktāku areālu veidojot kursiskajās un zemgaliskajās izloksnēs: 14, 19, 20, 24, 25, 28–32, 34, 37–40, 45–48, 52, 54, 56, 57, 60, 88–91, 97, 98, 100, 102, 103, 105, 108, 111–113, 116, 121, 123 (*gulat*), 133, 136, 147, 155, 164, 165, 202, 396. Tā konstatēta arī dažās Kurzemes lībiskajās izloksnēs (72, 74, 84, 85) un augšzemnieku dialekta izloksnēs: 329, 342 (*gu:lāt*) 367, 387.

Forma **guļot** reģistrēta atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs: 373, 440, 447, 448, 480, 482, 483, 485, 489, 490, 499.

Izloksnēs konstatēts arī formas **gulet** sporādisks lietojums: 344, 382, 390, 391, 392 (Putniņa 1983: 92), 393, 394, 397 (arī FBR I 12), 402, 463, 465–467, 470, 472.

Vienā daļā vidus dialekta izlokšņu un atsevišķās lībiskajās izloksnēs senais indikatīvs ir aizstāts ar imperatīvu vai tiek lietots paralēli ar to (Rudzīte 1964: 132). Forma **guliet**, kas saskan ar literārās valodas pavēles izteiksmes formu, un tās fonētiskie varianti reģistrēti izloksnēs: 19, 53 (Bušmane 1989: 203), 74, 84, 85, 96, 99, 121, 122, 130, 136–139, 144, 147, 148, 157, 159–160, 166, 167, 169, 200, 204, 210, 216, 217, 223–225, 230, 231, 234, 236–239, 242, 245–247, 316, 321, 322, 326, 328, 330, 332, 333, 334 (*gwliet*), 335 (*gwliet*), 336, 337 (*gwliet*), 338, 340, 342 (*gūliet*), 343, 345–348 (*// güliet*), 349, 350, 353, 354, 361, 364, 381, 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 404, 405, 407–409, 411, 412 (*//guliet // güliet*), 413–416, 418, 420 (*gūliet*), 421, 426, 428, 430, 464.

Atsevišķās izloksnēs konstatēts fonētiskais variants **guļiet**: 74, 84, 87, 96, 132, 143, 158, 213, 216, 231, 232, 233, 243, 305, 328, 509. Tas kartē netiek rādīts atsevišķi.

Vairākās vidus dialekta un augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs sastop tagadnes *i*-celma formu **gulit** (arī *gul'it*, *gul'it'*): 53 (Bušmane 1989:

203), 56, 57, 60, 61 (FBR IX 108), 104, 106, 107, 109, 359 (*gulīt*), 362, 363, 370, 372, 417 (FBR XVII 137), 425 (*gul'it*), 426 (*gul'it'* arī FBR XI 117), 427 (*gul'it'*), 432 (*gulīt'*), 433 (*gul'it'*), 434 (*gulīt*), 435, 441 (*gul'it*), 442, 443 (*gulīt'*), 444 (*gul'it'*), 445 (*gul'it'*), 446 (*gulīt'*), 449, 450 (*gulīt'*), 451 (*gulīt*), 459, 477 (*gulīt*), (arī Ūsele 1998: 42), 479 (*gul'it*), 484 (*gul'it'*), 490 (*gul'it*), 491 (*gul'it'*), 494 (*gul'it*), 495 (*gul'it*), 501 (*gulīt*), 502 (*gul'it'* arī FBR XII 39–40), 503 (*gul'it'*), 504 (*gulīt'*), 506 (*gul'it'*) (arī Leikuma 1993: 92–93; arī FBR XII 39–40), 507 (*gul'it'*) (arī FBR XII 39–40).

Sporādiski reģistrēta forma **gulait**: 132, 197, 267, 280, 284, 286, 290, 296, 299, 375, 378.

Galvenokārt lībiskā dialekta, kā arī dažās vidus izloksnēs fiksēta vispārināta 3. personas forma **gul**: 1, 2 (FBR XVI 125), 3–5, 7, 9–13, 15–18, 22, 23, 63 (Dravniece 2008: 23), 64–85, 249; kā arī **gul**: 6, 62, 68 (reti), 74, 76, 84, 87, 172–174, 175 (arī FBR XV 70), 176 (FBR XIV 65), 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 93), 186, 187, 188 (arī FBR XI 77), 189, 190, 191 (arī FBR XI 77), 192 (arī FBR XV 155), 194–196, 198, 199, 202, 208, 250–254, 258, 260, 270, 379.

Vietumis pierakstītas vēl citas daudzskaitļa 2. personas formas: **gullat**: 481, 496, 511; **gullot** 487; **gulnot** 493. (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

Darbības vārda *sēdēt* locīšana tagadnē

51. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 231a. jaut. Kā loka verbu *sēdēt* tagadnē? *es sēžu* ...]

Kartē rādītas darbības vārda *sēdēt* tagadnes 1. personas vienskaitļa formas latviešu valodas izloksnēs.

Senā *i*-celma darbības vārda *sēdēt* (Endzelīns 1951: 792; Rudzīte 1964: 133; MLLVG 1959: 680) vienskaitļa 1. personas forma pamatā veidojusies *j* noteiktās mijas rezultātā un sakrīt ar *j*o-celmu. Lielākajā daļā izlokšņu izplatīta forma *sēžu*, kas ir literārās valodas norma (MLLVG 1959: 680; LVG 548). Vairākās izloksnēs vērojami fonētiskie varianti ar saknes skaņu miju, šauru vai plato patskani *e*, reducētu galotni *-u* vai tās zudumu.

Forma **sēžu** un tās fonētiskie varianti pierakstīti visās vidus un augšzemnieku dialekta, kā arī dažās lībiskajās izloksnēs: 21, 25, 27–29, 32–36, 39, 42–45, 47, 50, 51, 54 (arī Markus-Narvila 2016: 173), 56 (arī FBR IX 108), 57, 59 (arī FBR VIII 135), 87, 89, 92, 94, 95, 97, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 109, 113–118, 124–126, 128, 129, 131–136, 140–143, 145, 147–152, 153 (arī FBR XVI 153), 155, 157–160, 162, 164 (FBR XII 24), 165–169, 172, 194, 197, 198, 205–209, 214, 216, 218, 219, 224, 226, 228, 231, 233, 234, 237, 239–246, 256, 257, 259, 261, 262 (reti VLIR VIII 100), 263 (reti VLIR VIII 100), 264–266, 268, 269, 271–275, 277–283, 284 (arī FBR XI 44), 285–287, 291–294, 296, 297, 299, 300, 305, 309, 310, 312, 313, 315–317, 320, 327, 330, 334, 339, 344

(*sēžu*), 346, 348 (*sēžu*), 358, 365, 366, 368 (Ancītis 1977: 251; arī FBR XV 189), 369, 371, 372, 374 (reti VLIR VIII 100), 375 (reti), 379, 380, 383, 388, 390, 391, 402, 403, 411, 416, 417 (arī FBR XVII 137), 431–436, 441, 442 (arī FBR XVII 65), 444, 448, 449, 452–454, 460, 465, 481, 485, 501, 503.

Sporādiski vidus dialekta izloksnēs reģistrēta forma **sēž** ar reducētu galotni *-u*: 31, 58, 84, 86, 96, 103, 110, 121–123, 127, 138, 139, 144, 149, 154, 163, 164, 186, 193, 200, 201, 203, 204, 210–213, 215, 217, 220–222, 224, 229, 235, 254, 267, 276, 298, 311, 319, 321, 381.

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs izplatīta forma **siēžu** ar pārskauņu *ē > ie* (Rudzīte 1964: 273): 423, 424, 425 (arī FBR XIII 31), 426, 427, 437–440, 443–450, 451 (Rūķe-Draviņa 2017b [1939]: 330), 471, 475–485, 489–495, 497–500, 502 (arī Leikuma 1993: 93), 503, 504, 505 (Leikuma 1993: 93), 506 (FBR XII 40; arī Leikuma 1993: 93), 507 (arī Leikuma 1993: 93). Dagdā 503 pierakstīts fonētiskais variants **s'āžu**.

Daļā izlokšņu 1. personas forma pārveidota pēc *i*-celma 2. un 3. personas parauga (Endzelīns 1951: 792; Rudzīte 1964: 134) par **sēdu**. Tā sastopama vidus un augšzemnieku dialektā, kompaktākus areālus veidojot kursiskajās un sēliskajās izloksnēs: 19, 20, 28, 34, 37–42, 46–48, 52, 53 (Straupeniece 2018: 116), 54 (arī Markus-Narvila 2016: 173), 56, 59, 60, 89, 90, 91, 98, 99, 101, 105, 106 (arī FBR XVI 102), 107, 109, 111–114, 116, 130, 132, 133 (retāk), 134, 135, 137, 141, 146, 147, 153 (FBR XVI 140), 156, 161, 194, 195, 216, 223, 225, 230, 237, 238 (arī FBR XVIII 15), 239 (FBR XVIII 15), 240 (arī FBR XVIII 15), 241, 247 (arī FBR XVIII 15), 248, 262 (VLIR VIII 100), 263 (VLIR VIII 100), 266, 268, 269, 273, 288–290, 294, 295, 296 (arī VLIR III 158), 301–304, 306–309, 314, 318, 322–326, 328–333, 325, 337, 340, 347–352, 353 (arī FBR XVI 54), 356, 357, 359, 362, 364–367, 368 (Ancītis 1977: 251), 371, 373–378, 382, 383, 388, 391–393, 397, 398, 400, 402 (Balode 2016: 326), 404–411, 413, 415, 416, 417 (arī FBR XVII 137), 421, 459, 468, 484, 509.

Dažās vidus dialekta kursiskajās un zemgaliskajās izloksnēs, kā arī atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs konstatēta forma **sēdu** ar reducētu galotni: 14, 15, 24–26, 30, 49, 55, 61, 70, 84, 88, 93, 123, 125, 217, 222, 227, 232, 254, 276, 315, 330, 338, 339, 344, 345, 351, 381.

Vairākās augšzemnieku dialekta izloksnēs sastopami formas **sēdu** fonētiskie varianti ar skaņu pārmaiņām saknē vai galotnes reducējumā.

Fonētiskais variants **siēdu** pierakstīts atsevišķās sēliskajās un vairākās latgaliskajās izloksnēs: 342, 384–387, 389, 394, 395, 401, 402 (Balode 2016: 319), 462, 464, 467, 470, 472–474, 478.

Variants **sādu** sastopams sēliskajās un atsevišķās latgaliskajās izloksnēs: 336, 337, 341, 343–345, 348, 353–355, 361, 363, 370, 392 (Putniņa 1983: 93), 399, 400, 403 (FBR XIV 190), 409, 412, 414–419, 420 (arī FBR VI 111), 422, 428, 429, 430, 435, 438, 455, 463, 466, 469, 503. Šāda forma pierakstīta arī vidus dialekta Rankā 396.

Reģistrēti arī šādi varianti: **sādu**: 328, 329, 335; **soādu** 430; **sādu** 360, 422, kas kartē netiek rādīti.

Kurzemes un Vidzemes lībiskajās un dažās vidus dialekta izloksnēs tiek lietota pēc vienskaitļa 1. personas parauga veidotā (Rudzīte 1964: 134) 3. personas forma **sēž** un tās fonētiskie varianti: 2 (Vēvere 2016: 25), 13 (FBR VI 57), 74, 77, 78, 81–85,

87, 119, 120, 170, 171, 173–191, 192 (arī FBR XV 155), 194–196, 197 (FBR XV 155), 198, 199, 202, 203, 236, 249–254, 258 (arī FBR XVI 93), 270.

Galēnos 434 un Preiļos 439 pierakstīts fonētiskais variants *s'iež*.

Vidzemes un atsevišķās Kurzemes lībiskajās izloksnēs vērojams 3. personas formas *seīž* lietojums: 5, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 17), 74, 75, 78, 81, 175 (FBR XV 70), 176, 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 83), 187, 188 (FBR XI 77), 190, 191 (FBR XI 77).

Kurzemes un dažās Vidzemes lībiskajās izloksnēs, konstatēts arī *i*-celmam raksturīgās 3. personas formas *sēd* vispārinājums: 1–12, 13 (FBR VI 57), 62–82, 84, 85, 87 (arī FBR XIV 51), 194, 195. Šī forma pierakstīta arī atsevišķās vidus dialekta kursiskajās izloksnēs: 16–19, 22, 23, kā arī augšzemnieku dialekta sēliskajā Vestienas 336 un Cesvaines 416 izloksnē un latgaliskajā Zvirgzdenē 487.

Paralēli šim variantam Kurzemes lībiskajās izloksnēs sastopama forma *seid*, kurā redzams saknes garā patskaņa *ē* pārveidojums par *ei* (Endzelīns 1951: 138): 2 (arī FBR XVI 125), 3–8, 13, 62, 63, 65–79, 81.

Vairākās augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs vienskaitļa 1. personā sastop formas ar *-l-* vai *-ŋ-*: *siēžļu* 486, 488, 496, 500, 502 (Leikuma 1993: 93), 504, 506 (Leikuma 1993: 93), 507 (arī (Leikuma 1993: 93), 511; *s'iežņu* 505 (arī Leikuma 1993: 93), 506 (Leikuma 1993: 93); *sēžņu* 452; *sydļu* 488 (FBR VI 42). (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

52. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 231b. jaut. Kā loka verbu *sēdēt* tagadnē? *tu sēdi* ...]

Kartē rādītas darbības vārda *sēdēt* tagadnes vienskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Darbības vārda *sēdēt* vienskaitļa 2. personā lielākoties sastopama *i*-celmam raksturīgā forma *sēdi* (Rudzīte 1964: 133), kas saskan ar literāro valodu (MLLVG 1959: 680; LVG 548). “Senie *i*-celmi tagad – tāpat kā leišu valodā – beidzas ar (paturētu) *-i* [..].” (Endzelīns 1981 [1938]: 478). Dažās sēliskajās izloksnēs saknē tiek lietota pusplata vai plata *e* skaņa. Forma *sēdi* pierakstīta visos dialektos, plašāko areālu veidojot vidus dialekta izloksnēs: 13 (FBR VI 57), 19, 21, 25, 27, 28, 32–35, 36–45, 47, 51, 52, 53 (Straupeniece 2018: 116), 56, 60, 61, 87, 89–92, 94, 95, 97–99, 101, 102, 104–109, 111, 113, 114, 118, 124–134, 136, 138–141, 143, 145–148, 150, 151, 153, 155–157, 159, 160, 162, 165–169, 172, 194, 195, 197, 205–209, 214, 216, 218, 219, 223–226, 228, 230–234, 237–243, 245, 247, 248, 255–260, 262 (reti VLIR VIII 100), 263 (reti VLIR VIII 100), 264, 266, 268, 269, 271–275, 277–283, 284 (arī FBR XI 44), 285–290, 292–295, 296 (arī VLIR III 158), 299–310, 312–314, 316–318, 320, 322, 324, 327–329, 331–334, 336, 337, 340–343, 348–350, 355–358, 360, 365, 367, 368 (Ancītis 1977: 251), 370, 371, 373, 374 (reti VLIR VIII 100), 375–380, 382, 388, 390, 391, 392 (Putniņa 1983:

93), 393, 396–400, 403–410, 412–414, 417–419, 422–424, 427–429, 431, 432, 435, 436, 440, 441, 443, 453, 460, 481.

Fonētiskais variants ar reducētu galotnes patskani *sēdi* pamatā sastopams vidus dialekta kursiskajās un zemgaliskajās izloksnēs, vairākās Vidzemes izloksnēs, kā arī reģistrēts atsevišķās lībiskajās un sēliskajās izloksnēs: 30, 49, 54, 57, 58, 88, 93, 96, 103, 110, 115–117, 122, 123, 135, 144, 149, 152, 154, 158, 163, 164, 177, 203, 211–215, 220–222, 254, 265, 267, 298, 311, 319, 335, 344–346.

Fonētiskais variants *siedi* ar saknes divskani *ie* < *ē* plašāk sastopams augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs: 384–387, 389, 394, 395, 401, 402, 425 (FBR XIII 31), 426, 451 (Rūķe 2017 [1939b]: 330), 462–467, 469, 470–493, 495, 498, 498, kā arī konstatēts sēliskajā Vietalvā 342.

Variants *siēži* fiksēts Baltinavā 478.

Fonētiskais variants *sūdi* pierakstīts Vietalvā 342 un Pļaviņās 348.

i-celmam raksturīgās 3. personas formas *sēd* un tās fonētisko variantu lietojums arī 2. personā sastopams visos dialektos. Nelielus kompaktākus areālus tā veido lībiskajās, kursiskajās, zemgaliskajās, sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs: 1, 3–7, 9–12, 13 (FBR VI 57), 14–20, 22–24, 26, 29, 31, 37, 46, 48, 50, 53, 55, 59, 64, 69–72, 74, 77, 78, 80–82, 84–87, 100, 112, 116, 119, 121, 132, 137, 142, 153, 161, 176, 186, 189, 193–195, 198, 200–202, 204, 210, 217, 222–224, 227, 229, 232, 235, 236, 244, 246, 261, 270, 276, 280, 283, 286 (retāk), 291, 297, 305, 315, 321, 323–327, 330, 336, 338, 339, 347, 351–354, 359–364, 366, 369, 372, 381, 383, 388, 403, 409, 411, 415, 416, 420, 421, 428, 430, 433, 435, 438, 439, 440, 442–454, 459, 468, 487, 490, 491, 494, 498–505, 506 (FBR XII 40), 507, 509.

Vienskaitļa 2. personā augšzemnieku izloksnēs tiek izmantots arī 3. personas fonētiskais variants *sied*: 425 (*s'ied'*), 444, 449; *s'iēt* vai *s'iēt'*: 434, 437–439, 445, 450, 489, 494, 500, 505.

Vairākās izloksnēs, kurās vienskaitļa 2. personā nav saglabāta galotne *-i*, par tās zudumu liecina beigu līdzskaņa palatalizācija.

Vienskaitļa 3. personas forma *sēž*, kas ir pēc vienskaitļa 1. personas parauga veidotais jauninājums (Endzelīns 1951: 792; Rudzīte 1964: 134), un tās fonētiskie varianti 2. personā veido kompaktu areālu lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs: 13 (FBR VI 57), 29, 74, 77, 78, 81–85, 120, 170, 171, 173–184, 186–189, 191, 194, 195, 249–253. Tā sastopama arī atsevišķās vidus dialekta Vidzemes izloksnēs: 192 (arī FBR XV 155), 196, 197 (FBR XV 155), 199, 201, 203. Forma *sēž* pierakstīta arī Vecatē 258 (arī FBR XVI 93) un Jumurdā 327 (*sēž*).

Kurzemes lībiskajās izloksnēs pierakstīti divi *sēd* fonētiskie varianti: *seīž*: 5, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 17), 74, 75, 78 (FBR XV 70), 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 83), 187, 188 (FBR XI 77), 190, 191 (FBR XI 77); un *seid*: 2 (arī FBR XVI 125), 3–8, 13, 62, 63, 65–79, 81.

Atsevišķās Latgales austrumu izloksnēs sastopamas formas ar *-l-*: *s'ied'li* 488; *siēžli*: 496, 500, 504, 511. (Par formām ar *-l-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

53. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 231c. jaut. Kā loka verbu *sēdēt* tagadnē? *viņš, viņa, viņi, viņas sēž...*]

Kartē rādītas darbības vārda *sēdēt* tagadnes vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Darbības vārda *sēdēt* vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas biežāk sastopamā forma latviešu valodas izloksnēs ir *sēž*. Tā veidota pēc 1. personas parauga (Endzelīns 1981 [1938]: 495) un saskan ar literāro valodu (MLLVG 1959: 680; LVG 548).

Forma *sēž* kopā ar fonētiskajiem variantiem izplatīta visā Latvijas teritorijā. Kompaktāki areāli vērojami vidus dialekta zemgaliskajās un Vidzemes izloksnēs, kā arī Vidzemes lībiskajās izloksnēs: 1, 2, 12, 13 (FBR VI 57), 16, 21, 24, 25, 27–29, 31, 34–36, 39, 42–46, 49, 50, 52, 55, 56 (arī FBR IX 108), 57, 58, 61, 74, 77, 78, 81–89, 91, 92, 94–98, 102–106, 108–111, 113–117, 120–134, 136, 138–141, 143–177, 180–184, 186–189, 191, 192 (arī FBR XV 155), 193 (arī FBR XV 155), 194–206, 208–215, 217–221, 223, 224, 226–231, 233–237, 240–242, 244, 245, 248–257, 258 (arī FBR XVI 93), 259, 260, 262 (reti VLIR VIII 100), 263 (reti VLIR VIII 100), 264–267, 269–273, 275–282, 283 (arī FBR XV 155), 284 (arī FBR XI 44), 285–287, 291–294, 296–300, 303–305, 310–313, 315, 316, 319–321, 330, 374 (reti VLIR VIII 100), 375 (reti), 379. Tā pierakstīta arī dažās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs – 327, 339, 348, 369, 371, 392 (Putniņa 1983: 93), 411, 416, 430, 435, 460 – un latgaliskajās izloksnēs 388, 391, 410, 481, 509.

Fonētiskais variants ar saknes patskani *e > ei* (*seiž*) sastopams lībiskajā dialektā, pamatā lībiskajās izloksnēs: 5, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 17), 74, 75, 78, 175 (FBR XV 70), 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 184, 185 (arī FBR XIV 83), 187, 188 (FBR XI 77), 190, 191 (FBR XI 77).

Fonētiskais variants ar divskani *ie* saknē (*siēž*) konstatēts atsevišķās augšzemnieku latgaliskajās izloksnēs: 425 (FBR XIII 31), 464, 482, 486, 495, 499, 511.

i-celma paradigmai raksturīgā forma *sēd* un tās fonētiskie varianti (*sēd, sēd, s'ēt', sād', sād, sād* u. c.) sastopami visos dialektos: 3–7, 9–12, 13 (FBR VI 57), 14–20, 22–24, 26, 28–30, 32–41, 46–48, 51, 52 (Straupeniece 2018: 116), 53–54, 56 (arī FBR IX 108), 59 (arī FBR VIII 135), 60, 61, 64, 69 (arī FBR VII 29; Vēvere 2016: 245), 70, 71 (reti), 74, 77, 78, 80–82, 84, 85, 88, 89, 90, 92, 93, 97–101, 103–105, 106 (arī FBR XVI 96), 107–109, 112–114, 116, 118, 119, 123, 132–137, 141, 142, 147, 153 (FBR XVI 140), 155–157, 193–195, 201 (retāk), 207, 214, 216, 217, 222, 223, 225–227, 230, 232, 237–239, 243, 246, 247, 261, 266, 268, 272, 274, 276, 280, 283, 288–290, 294, 295, 296 (arī VLIR III 158; arī FBR IX 114), 301–310, 314–318, 320, 322–325, 326 (arī FBR XIV 127), 328–335, 336 (FBR XVII 89), 337, 338, 340, 344–352, 355–359, 360 (*sād*), 362, 364–367, 368 (Ancītis 1977: 251), 369, 371, 372, 373 (reti VLIR VI423, 424, II 100), 375–383, 388, 390–393, 397, 398, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 404–411, 413, 415–417, 421, 425 (FBR XIII 31), 426, 427, 431–444, 447–449, 451 (Rūķe 1939: 389), 452–454, 459, 468, 476, 477, 479–486, 487

(FBR X 37), 488–495, 497–504, 506 (FBR XII 40), 507, 509, 511.

Nedziļajās un dažās dziļajās sēliskajās izloksnēs sastopama arī forma *sād*: 328, 329, 335, 337, 341–343, 348, 353–355, 357, 361, 363, 370, 399, 403, 409, 414–422, 428, 429, 435. Tā reģistrēta arī vidus dialektā Rankā 396 un dažās latgaliskajās izloksnēs: 400, 438, 466, 469. Savukārt Kusā 412, Sāvienā 428 un Aizkalnē 446 pierakstīts fonētiskais variants *sāt*, bet Medņos 430 – *svāt*.

Augšzemnieku dialektā reģistrēts bezgalotnes fonētiskais variants *sied* (arī *siēt*): 342, 384–387, 389, 392 (arī Putniņa 1983: 93), 394, 395, 401, 402, 425, 444, 445, 449, 450, 462–465, 467, 470–475, 477, 478, 490, 505 (*s'iet'*).

Savukārt lībiskajās izloksnēs pierakstīta forma *seid*: 2 (arī FBR XVI 125), 3–8, 13, 62, 63, 65–76, 78, 79, 81.

Dažās augšzemnieku izloksnēs pierakstītas formas ar formantu *-l-*: *s'ēd'ļa* 488; *siēžļa* 496; *siēžļi*: 500, 504; *siēžļ* 511. (Par formām ar *l* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

54. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 231d. jaut. Kā loka verbu *sēdēt* tagadnē? *mēs sēžam...*]

Kartē rādīta darbības vārda *sēdēt* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formu izplatība latviešu valodas izloksnēs.

Latviešu valodā tagadnē darbības vārdu daudzskaitļa 1. personā lielākoties tiek lietota *o-* vai *jo-*celma forma ar galotni *-am* (MLLVG 1959: 680; LVG 548), kas ir literārās valodas norma. Senais tagadnes *i-*celms arī lielākajā daļā izlokšņu aizstāts ar *jo-* vai *o-*celma formām un to fonētiskajiem variantiem (plašāk sk. Endzelīns 1951: 712–713, 792; Rudzīte 1964: 131–133), kas izpaužas kā vokālisma un / vai konsonantisma pārmaiņas saknē un galotnē. Lielā daļā izlokšņu tiek izmantota formu paradigma, darbības vārds pārveidots pēc vienskaitļa 1. personas formas (Endzelīns 1981 [1938]: 495; Rudzīte 1964: 134).

Forma *sēžam* lielākoties sastopama vidus dialekta izloksnēs un sporādiski reģistrēta arī pārējos dialektos: 21, 24, 25, 27, 28, 31, 33–37, 39, 42–45, 49, 50, 55, 56, 58, 59, 61, 74, 83–87, 89, 91, 92, 94–98, 100–104, 106, 108–111, 113–122, 124–136, 138–160, 162, 163 (*sēžam*), 164–169, 176, 186, 188, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 203–221, 224, 227–231, 233–237, 240–246, 248, 254–257, 259, 260, 262–267, 269–276, 280–284 (arī FBR XI 44), 285–287, 291–294, 296–298, 300, 305, 311–313, 315, 319–321, 330, 331, 374 (reti VLIR VIII 100), 375 (reti), 376, 379, 380, 381.

Tā pierakstīta arī dažās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs – 327, 339, 348, 359 (*sēžam*), 365, 368 (Ancītis 1977: 251), 369, 371, 372, 403, 411, 416, 430, 435, 441, 442, 454, 459, 460 – un latgaliskajās izloksnēs 388, 391, 392, 410, 433, 481, 509.

Laidzē 74 pierakstīts fonētiskais variants *seižam*.

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs reģistrēts *jo-*celma formas fonētiskais variants ar *ē > ie* saknē un galotni *-am*: *siēžam* 425 (arī FBR XIII 31), 426, 434, 437–439, 445, 446, 449, 450, 475–478, 481, 483, 486, 488, 491–493,

495, 498–500, 502 (Leikuma 1993: 93), 503 (*s'āžom*), 504, 506 (FBR XII 40), 507 (Leikuma 1993: 93).

Vairākās latgaliskajās izloksnēs izmantota forma ar galotni *-om*: **siēžom**: 443, 444 (*sēžom*), 447, 450, 479, 480, 482–485, 489, 490, 494, 499, 502, 503 (*s'āžom*), 506 (Leikuma 1993: 93).

Forma **sēžom** pierakstīta sēliskajās izloksnēs 356, 373 (*séžom*), 448.

Tagadnes o-celma formu **sēdam** (*sēdam*) un tās fonētiskos variantus sastop vidus dialektā, dažās lībiskajās izloksnēs, kā arī augšzemnieku dialektā, kur viendabīgāks areāls veidojas sēliskajās izloksnēs: 19, 20, 26, 28–30, 32, 34, 37–41, 46–49, 51–53 (Straupeniece 2018: 116), 54, 55, 60, 61, 72 (*seidām*), 74 (arī *seidām*), 84, 85, 87–90, 93, 98, 101, 105, 106, 108, 109, 112–114, 116, 123, 132, 134, 137, 147, 161, 194, 195, 216, 217, 222, 223, 225, 227, 232, 237–239, 241, 247, 261, 266, 268, 276, 288–290, 294–296 (arī VLIR III 158), 299, 301–304, 306–310, 314, 315–326, 329, 332–334, 337–339 (reti), 340, 346–352, 357, 358, 360 (*sādām*), 362, 364–367, 369, 375, 377–379, 382, 383, 390–393, 397, 398, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172), 404–410, 413, 415–417, 421, 422 (*sādām*), 429, 430 (*soādām*), 433, 435, 438, 462 (*siēdam*), 464 (*siēdam*), 465–468, 470 (*siēdam*)–474, 478.

Vairākās sēliskajās izloksnēs fiksēts fonētiskā varianta **sādam** lietojums. Tas konstatēts arī atsevišķās latgaliskajās un vidus dialekta izloksnēs: 329 (*sādām*), 336, 337, 341–343, 348, 353–355, 357, 361, 363, 370, 392 (Putniņa 1983: 93), 396, 399, 400, 409, 412, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 428, 429, 430 (*soādām*), 435, 438, 463, 469.

Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs konstatēts fonētiskais variants **siedam**: 342, 384–387, 389, 394, 395, 401, 402, 462, 464, 467, 470, 472, 473, 474, 478.

Vējavā 328, Sausnejā 335, Bērzaunē 337, pierakstīta forma **sādōm**, bet Skrīveros 345 – **sēdom** un Jumpravā 344 – **sēdem**. Tās netiek atsevišķi rādītas kartē.

Vairākās vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs vēl lieto senākās *i*-celma formas ar galotni *-im* (sk. Endzelīns 1951: 792–802; Rudzīte 1964: 132–134, 361; Leikuma 1993: 88–95; Dzintars 2000: 58–60; Straupeniece 2012: 104–109). Vidus dialektā *i*-celmi paglābušies vien Smiltenes izloksnē (Endzelīns 1951: 791). Visvairāk *i*-celma darbības vārdi saglabāti Kurzemes dienviddaļā un Latgales izloksnēs, īpaši Dienvidlatgalē.

Fonētiskais variants **sēdim** reģistrēts šādās izloksnēs: 52 (FBR VIII 135; *reti* Straupeniece 2018: 116), 53 (Bušmane 1989: 203), 56 (FBR IX 108), 59 (FBR VIII 135), 60, 61 (Ancītis 1977: 251; arī FBR IX 108), 99, 106, 107, 109, 115, 348, 357, 360, 368 (arī FBR XV 189; Ancītis 1977: 251), 414, 438, 439, 446, 451, 469, 499, 501, 503, 506.

Vairākās augšzemnieku dialekta izloksnēs sastopams fonētiskais variants **siēdim**: 438, 446, 451, 479, 483, 490, 492, 502 (Leikuma 1993: 93), 505 (Leikuma 1993: 93), 507 (Leikuma 1993: 93), kā arī **s'ād'im**: 494, 499, 502 (Leikuma 1993: 93), 505 (Leikuma 1993: 93), 506 (Leikuma 1993: 93), 507. Šīs formas lielākoties funkcionē paralēli kādai no citām tagadnes formām un biežāk dzirdamas vecāku ļaužu runā.

3. personas formas vispārīnājums ir daudzskaitļa 1. personā lietotā forma **sēd**, kas reģistrēta galvenokārt lībiskā dialekta izloksnēs, bet sastopama arī atsevišķās

vidus un augšzemnieku izloksnēs: 3–7, 9–12, 13 (FBR VI 57), 14–19, 22, 23, 64, 69–72, 74, 77, 78, 80–82, 84, 85, 194, 195, 336, 487.

Forma **seid**, kas dažkārt funkcionē paralēli ar *sēd*, pierakstīta tikai Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 1, 2 (arī FBR XVI 125), 3–8, 13, 62, 63, 65–76, 78, 79, 81.

Formas variantu **seiž** sastop gan Kurzemes, gan Vidzemes lībiskajās izloksnēs: 5, 72 (*seiž*: Draviņš, Rūķe 1958: 17), 74, 75, 78, 175 (FBR XV 70), 176 (FBR XIV 65), 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 180–184, 185 (arī FBR XIV 83), 187, 188 (FBR XI 77), 190, 191 (FBR XI 77).

Lībiskajā dialektā un dažās vidus dialekta Vidzemes izloksnēs konstatēta forma **sēž**: 2, 5, 13 (FBR VI 57), 70, 74, 77, 78, 81, 82, 84, 85, 87, 170–181, 183, 184, 186–189, 191, 192 (arī FBR XV 155), 193 (FBR XV 155), 194–196, 197 (FBR XV 155), 198, 199, 202, 203, 249–252, 253 (arī FBR XVI 93), 254, 258, 270.

Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs pierakstītas formas ar *-l-* un *-ŋ-* iespraudumu: **s'ēd'lam** 488; **s'iēž'lam**: 486, 496, 500, 502 (Leikuma 1993: 93), 504, 507 (Leikuma 1993: 93), 511; **s'iēž'lom**: 484, 486, 502 (Leikuma 1993: 93), 503, 506 (Leikuma 1993: 93), 511; **sēž'nam** 452; **s'iež'nam** 505 (arī Leikuma 1993: 93); **s'iēž'nom**: 502 (Leikuma 1993: 93), 505 (Leikuma 1993: 93), 506 (Leikuma 1993: 93). Tās bieži vien funkcionē paralēli, jo “Ieviešot blakus citu celmu formām, kā arī izlīdzinoties paradigmai saknes vokālisma ziņā, nereti dsk. 1. pers. var pierakstīt daudz paralēlu formu” (Leikuma 1993: 93). (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru.)

55. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 231d. jaut. Kā loka verbu *sēdēt* tagadnē? *jūs sēžat...*]

Kartē rādītas darbības vārda *sēdēt* tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas latviešu valodas izloksnēs.

Darbības vārda *sēdēt* daudzskaitļa 2. personā lielākoties lietotas formas ar galotni *-at* (par dsk. 2. personas formām sk. Endzelīns 1951: 714; 844–849). Izloksnēs visbiežāk sastopama forma **sēžat**, kas ir arī literārās valodas norma (MLLVG 1959: 681; LVG 551), vai tās varianti ar fonētiskām pārmaiņām saknē. Tā reģistrēta visos dialektos dažādās izloksnēs: 21, 24–28, 31–37, 39, 42–45, 49–51, 53 (Straupeniece 2018: 116), 54–61, 74, 82, 84–86, 89, 91, 92, 94–98, 101–104, 106, 108–111, 113, 115–121, 124–126, 128, 129, 131–133, 136, 138, 141, 142, 145, 146, 150–156, 162–165, 167, 168, 170, 176 (*seižat* FBR XIV 65), 177, 178, 182, 186, 188, 194, 195, 197, 198, 201, 203, 205–212, 214, 215, 217–221, 224, 228, 229, 233–235, 240–242, 244, 248, 254–257, 259, 260, 262–266, 269–272, 274–280, 282, 283, 285–287, 291–295, 297, 298, 300, 303–305, 310–313, 315–320, 326, 327, 330, 339, 365, 369, 374–376, 380, 388, 391, 392, 410, 435, 459, 460, 481, 509.

Augšzemnieku dialektā fiksēts saknes fonētiskais variants gan ar galotni *-at* – **siežat**: 426, 475, 476, 478, 481, 483, 486, 491–495, 497, 498–500, gan ar galotni *-ot* – **siežot**: 480, 482–485, 489, 490; **s'āžot** 503; **sēžot**: 356, 373.

Forma **sēdat** pierakstīta galvenokārt vidus dialekta un sēliskajās izloksnēs: 19, 20, 28, 29, 32, 34, 37–41, 46–48, 52, 53 (Straupeniece 2018: 116), 54, 55, 59, 60, 61, 72, 74, 84, 85, 88–90, 100, 109, 112–114, 116, 123, 132, 134, 147, 161, 194, 195, 241, 261, 266, 268, 276, 288, 289, 290, 294, 295, 296 (VLIR III 158), 301, 302, 306–309, 314, 315, 324, 326, 350–352, 357–359, 369, 377–379, 383, 391, 410, 468.

Atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs galotne *-at* sastopama formās ar fonētiski atšķirīgu sakni: **siēdat**: 342, 384–387, 395, 401, 462, 464, 465, 474; **sádat**: 355, 357, 396, 400; **sádat** 360.

Vidus dialektā un augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs samērā plašu areālu veido imperatīva formas ar galotni *-iet* vai *-ait* (sk. Endzelīns 1951: 845), kas pievienota fonētiski dažādām saknēm. Tās tiek lietotas vai nu vienas pašas, vai arī paralēli indikatīva formām. Kompaktāki areāli konstatēti formai **sēdiet**: 19, 53, 74, 84, 85, 87, 93, 98, 99, 121, 134, 135, 137–139, 144, 147, 149, 157, 159, 160, 166, 167, 169, 200, 204, 210, 216, 217, 222–230, 232, 236–239, 242, 245–247, 305, 321–325, 328–338, 340, 343, 345–348, 353, 361, 364, 367, 381, 398–400, 403–409, 411–424, 428–430, 438.

Atsevišķās izloksnēs pierakstīts fonētiskais variants **sādiet**: 341, 342, 348, 504; **siediet** 464.

Dažās Kurzemes lībiskajās un vairākās vidus dialekta Vidzemes izloksnēs reģistrēta forma **sēžiet**: 74, 84, 85, 87, 120, 122, 127, 130, 132, 135, 139, 140, 143, 144, 148, 149, 158, 200, 204, 210, 213, 224, 231, 233, 237, 243.

Galvenokārt Ziemeļlatgales izloksnēs konstatēts imperatīva formas ar galotni *-ēt* lietojums indikatīvā (sk. Endzelīns 1951: 846–847): **siedet**: 389, 394, 402, 463, 466, 467, 469, 470–473, 478, 505. Atsevišķās izloksnēs pierakstīts fonētiskais variants **sēdēt**: 344, 382, 392 (Putniņa 1983: 93); **s'ēdet'**: 393, 397. M. Rudzīte norāda, ka galotnes *e* varētu būt sens mantojums vai arī tas ienācis no pagātnes (Rudzīte 1964: 362).

Izloksnes rāda arī formu ar galotni *-ait* sporādisku lietojumu: **sēžait**: 132, 197, 267, 275, 280, 281, 284, 286, 291, 299, 375; **sēdait**: 272, 290, 296 (arī VLIR III 158), 378.

Dažās vidus un galvenokārt augšzemnieku dialekta izloksnēs lieto seno *i*-celma formu **sēdit**: 52 (Straupeniece 2018: 116), 53, 59, 60, 105–107, 109, 115, 362, 363, 366, 368–372, 433–435, 441, 443, 444, 448, 449, 452–454, 459, 502; kā arī tās fonētiskos variantus: **siedit**: 425 (arī FBR XIII 31), 426, 427, 431, 434, 436–440, 444, 445, 449, 450, 451, 477, 479, 483, 490, 491, 499, 501, 506 (arī FBR XII 40); **s'ād'it'**: 447, 494, 499, 503, 504, 507; **sād'it** 446; **sēžit** 442; **siēžit**: 445, 446 (kartē netiek atsevišķi rādītas).

Galvenokārt lībiskā dialekta, kā arī dažās vidus izloksnēs fiksēta vispārināta 3. personas bezgalotnes forma **sēž**: 70, 74, 77, 78, 81–85, 87, 171–184, 186–189, 191, 192 (arī FBR XV 155), 193–196, 197 (FBR XV 155), 198, 199, 202, 203, 249–254, 258 (arī FBR XVI 93), 270, 286.

Līdzīgs lietojuma areāls ir arī fonētiskajam variantam **seiž**: 5, 72 (*seiž*: Draviņš, Rūķe 1958: 17), 74, 75, 78, 175 (arī FBR XV 70), 176, 178 (FBR XIV 65), 179 (FBR XIV 65), 184, 185 (arī FBR XIV 83), 187, 188 (FBR XI 77), 190, 191 (FBR XI

77); **sēd**: 3–7, 9–12, 13 (FBR VI 57), 14–20, 22, 23, 30, 64, 69–72, 74, 77, 78, 80–82, 84, 85, 194, 195, 286, 336, 487; **seid**: 2 (arī FBR XVI 125), 3–8, 13, 62, 63, 65–76, 78, 79, 81.

Tāpat kā citās personu formās arī daudzskaitļa 2. personā dažās Latgales izloksnēs tiek lietotas formas ar formantu *-l-*: **siēžlat**: 486, 496, 500; **s'iēžlot**: 484, 504, 511; **s'ēd'lat**: 488. (Par formām ar *-l-* un *-ŋ-* sk. 1. kartes komentāru.)

Darbības vārda *pirkt* locīšana tagadnē

56. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 232a. jaut. Kā loka verbu *pirkt* tagadnē? *es pērku* : *pirku*...]

Kartē rādītas darbības vārda *pirkt* vienskaitļa 1. personas formas.

Darbības vārda *pirkt* tagadnes forma *pērku* ir *o*-celma forma. Kā norādījis A. Breidaks, *o*-celma darbības vārdi ir darināti ar piedēkli *-o-* un nenoteiksmē zuduma pakāpe un tagadnē pilnā pakāpe ir sastopama tad, ja saknē ir *m*, *r*, *l*, *n*, piemēram, *krimt* – *krēmtam*, *pirkt* – *pērkam*. [...] (Breidaks 2007: 574)

o-celmu galotne *-u* ir saīsinādamās radusies no senākas **-uo* (< ide. **-ō*), kas paglābusies atgriezeniskajā galotnē *-uos* (Endzelīns 1951: 703; Breidaks 2007: 572).

Latv. *pērku* izloksnēs sastopams blakus *pirku*, pēc J. Endzelīna domām, paralēlisms starp *perka-* un *pirka-* radies varbūt no atematiska *perk-* aktīva vienskaitlī blakus *prk-* pārējās formās; *pirku*, *pirkt* “= lei. *perku* (blakus *pirku* ar norādītājam atsaucēm), *pirkaū*, *pirkti*”. Pēc J. Endzelīna domām “šis paralēlisms starp *perka-* un *pirka-* radies varbūt no atematiska *perk-* aktīva vienskaitlī blakus *prk-* pārējās formās” (Endzelīns 1951: 730).

Visplašāk sastopama vienskaitļa 1. personas forma (es) *pērku*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Tā izplatīta galvenokārt vidus dialektā un daļā augšzemnieku dialekta.

pērku un fonētiskie varianti reģistrēti: 9 (Endzelīns 1951: 730), 16, 19, 20–22, 24–28, 30, 32, 33–42 (*es pērku graud*s*), 43–48, 51–54, 56, 57, 59 (Endzelīns 1951: 730), 87, 89, 90, 92, 94, 95, 97, 98, 100, 102, 108, 109, 111–114, 118, 124, 128–131, 132, 134–136 (arī Endzelīns 1951: 730), 138, 140–142, 145, 146, 148, 151, 152, 153, 156 (arī Endzelīns 1951: 730), 157, 159–161, 165, 166, 167, 169, 183 (Endzelīns 1951: 730), 185 (Endzelīns 1951: 730), 186, 193 (*pērku – tas i tāt garāks, bet pirku – tuō jaū pērk aptiēkā*), 194, 197, 198, 201 (Endzelīns 1951: 730), 205, 206, 207, 209, 214, 216, 217 (Endzelīns 1951: 730), 218, 219, 225 (arī Endzelīns 1951: 730), 226–228, 230, 231, 232 (arī Endzelīns 1951: 730), 233, 234, 237–245, 248 (arī Endzelīns 1951: 730), 252, 253, 254 (Endzelīns 1951: 730), 255, 256, 259, 261, 264–266, 268, 269, 271, 273 (arī Endzelīns 1951: 730), 275, 277–283, 284 (arī Endzelīns 1951: 730), 285–288, 291–296 (arī Endzelīns 1951: 730), 297, 299–301, 303 (arī Endzelīns 1951: 730),

304–310, 314, 316, 317, 320, 322, 326, 329, 330, 332, 336, 337, 340, 345 (Endzelīns 1951: 730), 346, 355–357, 359, 363, 364, 368, 371, 376 (Endzelīns 1951: 730), 377, 379, 380, 382, 388, 398, 403 (Endzelīns 1951: 730), 406, 408–411, 413, 416, 417, 419 (Endzelīns 1951: 730), 421, 431, 435, 436, 460, 468, 502, 505–507, 509.

Forma ar reducētu galotnes patskani **pērku** (piemēram, *pērku*, *pērku*) reģistrēta vairākās izloksnēs vidus un augšzemnieku dialektā: 14, 15, 29, 31, 49, 50, 55, 58, 70, 83, 84, 88, 91, 93, 96, 103, 105, 121–123, 125–127, 137, 143, 144, 149, 150, 163, 168, 200–204, 208, 210 (senāk tā neesot teikuši), 211–213, 215, 220, 224, 227, 229, 232, 235, 254, 267, 276, 298, 311, 313, 315, 319, 325, 338, 339, 344, 351, 381.

Fonētiskie varianti ar patskani *a* vai *ā* darbības vārda saknē **pārku** (*pārku*) fiksēti augšzemnieku dialekta izloksnēs: 335, 342, 353, 354, 357, 365, 369, 370, 386, 390, 393, 400, 407, 408, 409, 416, 420, 421, 432, 435, 448, 454, 474, 501. Variants ar reducēto galotni **pārku** (*pārku*): 342, 348, 502 (Leikuma 1993: 8. pielikums), 505–507 (Leikuma 1993: 8. pielikums).

Vidus dialekta zemgaliskajās izloksnēs ar anaptiksi reģistrētas vienskaitļa 1. personas darbības vārda *pirkt* formas **pērku**, **pērku**: 99, 106, 162, 164, 165 un **pērku**: 132.

Tā kā anaptikse ir zūdoša vai zudusi parādība, dažkārt par to liecina tikai īsais patskanis tautosillabiska *r* vai *l* priekšā (sk. Rudzīte 1964: 81). Forma ar īsu saknes patskani **pērku** un citi varianti fiksēti vēl citās zemgaliskajās, Vidzemes vidus un sēliskajās izloksnēs: 59 (*vaīdzētu krāsuot, krāsu nuōpērku*), 60, 101, 106, 107, 115, 116, 133, 147, 154, 155, 232, 246, 247, 272, 280, 281, 324, 352, 415. Savukārt darbības vārds **pērku** ar reducētu galotni fiksēts: 55, 61, 110, 117, 232, bet ar galotnes patskaņa zudumu – **pērku**: 11, 172, 236.

Fonētiskais variants **parku** (*pārku*, *pārku*) fiksēts atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās (361, 366, 403) un latgaliskajās izloksnēs (433, 469). Sporādiski sastop arī formas ar šauru saknes patskani **pērku**: 158, 223, 312, 331, 358, 435, 367, 449 un **pērku**: 227.

Vispārīgā 3. personas forma **pērku** vienskaitļa 1. personā reģistrēta galvenokārt lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs, kā arī šī dialekta kaimiņizloksnēs: 1, 4–10, 12, 13, 17, 18, 23, 62, 63, 64 (*es pērku tuō, kas man i vaīdzīks*), 66–68, 71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 74–77, 79–82, 84–87, 119, 173, 175, 176, 178, 180, 181, 183, 184, 187–190, 194–196, 198, 199, 203, 204, 208, 252–254, 258. Piltenē 7 fiksēta forma ar balsīgu gala zilbes līdzskani: **pērg** (*pērg*).

Variants **pirku**, kas formas ziņā saskan ar vienskaitļa 1. personas pagātnes formu, reģistrēts Vidzemes vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs, atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs Zemgalē un Latgalē, kā arī augšzemnieku dialekta Latgales latgaliskajās izloksnēs: 193 (*pērku – tas i tāt garāks, bet pērku – tuō jaū pērku aptiēkā*), 201 (Endzelīns 1951: 730), 207, 216 (reti), 217 (Endzelīns 1951: 730), 225 (arī Endzelīns 1951: 730), 232 (Endzelīns 1951: 730), 248 (Endzelīns 1951: 730), 257, 262 (arī VLIR VIII 92), 263 (VLIR VIII 92), 264, 265, 273 (Endzelīns 1951: 730), 280, 281, 283, 284 (Endzelīns 1951: 730), 286, 288–291, 296 (arī Endzelīns 1951: 730), 302, 303 (Endzelīns 1951: 730), 318, 320, 323, 324, 327–330, 332–334, 337, 340–343, 345 (Endzelīns 1951: 730), 347–350, 355, 374 (VLIR VIII 92), 375, 376 (arī

FBR IV 59; Endzelīns 1951: 730), 378, 381, 383, 389, 392 (arī Putniņa 1983: 92), 396, 397 (arī FBR I 10), 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 403 (Endzelīns 1951: 730), 404, 405, 411–413, 415, 418, 419 (arī Endzelīns 1951: 730), 420, 422–424, 428 ([katru gadu] *pa kā:st'tēi nuōpirku, tad i:znāk vi:siem* [mirušiem uz kapa] *kuō nuōlikt*), 429, 430, 459, 460, 470, 471, 473, 475. Variantu *pirku* J. Endzelīns minējis arī no Ēdoles 9, Limbažiem 183, Rūjienas 254, Vainižiem 185 un Zaļeniekiem 156 (Endzelīns 1951: 730).

Forma ar reducētu galotni **pirku** pierakstīta no: 104, 139, 177, 210, 217, 221, 222, 276, 296 (VLIR III 158), 311, 315, 319, 321, 335, 338, 344, 345 (*es pērku togo:d*), 348, 381.

Forma **pirk** ar galazilbes zudumu reģistrēta galvenokārt Kurzemes un Vidzemes lībiskā dialekta izloksnēs: 2, 63 (arī Dravniece 2008: 22), 64, 65, 69, 73–75, 78 (*viš ieteic, lai es pirk zāls; mālk mān jāpirk*), 120, 170–172, 174, 176, 178–181, 182 (*es pirk tagad*), 183, 184, 185, 187, 191, 192 (*es bij iegāš buōde un pašlaik pirk siļķ's*), 195, 249–251, kā arī atsevišķās Vidzemes vidus dialekta izloksnēs: 258, 260, 270, 274. Vienskaitļa 1. personas forma ar garu patskani tautosillabiska *r* priekšā **pīrk** (*pīrk*) fiksēta Stendē 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 10).

Galvenokārt augšzemnieku dialekta izloksnēs reģistrēta forma **pierku** ar tautosillabisku *ir* > *ier* darbības vārda saknē: 353 (FBR XVI 54), 360, 362, 372, 373, 384, 385, 387, 391, 394, 395, 401, 402, 425–427, 435, 437, 438, 440–447, 450, 452, 459, 462, 464–467, 472, 474–485, 490, 491, 494, 495 (arī Endzelīns 1951: 788), 498–504, 507 (Leikuma 1993: 8. pielikums).

Forma *pierku* reģistrēta arī vidus dialekta Jaunraunā 294 Vidzemē un vidus dialekta kursiskajā Rudbāržu 42 (*es nuōpiērku rudzus*) izloksnē, kur *iř* līdzskaņa priekšā pārvērties par *iēr* – *iř* (> *īr*) > *iēr* (sk. arī LVDA 2013: 87).

Savukārt bezgalotnes forma **pierk** reģistrēta atsevišķās Kurzemes lībiskā dialekta (3, 64, 69) un augšzemnieku dialekta Latgales latgaliskajās izloksnēs (434, 439, 447).

Dažās augšzemnieku dialekta izloksnēs pierakstīti darbības vārda *pirkt* vienskaitļa 1. personas forma **pierkļu**: 446 (vec. p.) 447, 451, 463 (Endzelīns 1951: 788), 481, 482, 485–487, 489, 492, 496, 502 (arī Leikuma 1993: 8. pielikums), 504, 505 (Leikuma 1993: 8. pielikums), 507 (vecāka forma; arī Leikuma 1993: 8. pielikums), 511.

Atsevišķās latgaliskajās izloksnēs pierakstīta arī forma **piergļu** (*piergļu*, *p'iergļu*) ar balsīgu līdzskani *g* vārda saknē, tā fiksēta: 488 (arī FBR VI 42), 495 (par formām ar *-l-* un *-ŋ-* plašāk sk. 1. kartes komentāru).

Dažās Latgales dienvidu izloksnēs fiksētas arī formas ar formantiem *-n-* un *-ŋ-*: **pierknu** (*p'ierknu*) – 506 (Leikuma 1993: 8. pielikums), 507 (jaunāka forma); **pierkņu** (*p'ierkņu*, *pierkņu*, *p'ierkņu*) – 452, 502 (Leikuma 1993: 8. pielikums), 505 (arī Leikuma 1993: 8. pielikums), 506; **piergņu** (*p'iergņu*) – 493.

No atsevišķām izloksnēm pierakstītas vēl citas vienskaitļa 1. personas darbības vārda *pirkt* formas, kā **piercu** (*piercu*) – 500; **pierki** (*pierki*) – 359; **pērkam** (*pērkam*) – 288; **pērkuos** (*pērkuōs*) – 383; **pierkju** (*pierkju*) – 465 (arī Endzelīns 1951: 730). Tās kartē nav iezīmētas.

57. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 232b. jaut. Kā loka verbu *pirkt* tagadnē? *tu pērc...*]

Kartē rādītas darbības vārda *pirkt* vienskaitļa 2. personas formas. Visplašāk lieto darbības vārda *pirkt* vienskaitļa 2. personas formu (tu) *pērc*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Tā reģistrēta vidus un lībiskajā dialektā, augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs, sporādiski arī augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs: 1, 14–16, 19–32, 34–59, 70, 81, 83, 87–93, 95, 100–102, 104, 106–109, 111–114, 118, 121–123, 125–127, 129–132, 134–146, 148–151, 153, 156, 157, 159–169, 186, 193, 194, 197, 198, 200–205, 207–215, 218, 220, 224–229, 230–234, 235, 237, 239, 240, 242, 244, 245, 254–256, 258, 259, 261, 264, 265, 268, 269, 271, 273, 275–280, 282–288, 291–293, 295–297, 299–301, 303–311, 313–317, 319, 320, 322, 325, 330, 331, 335, 336, 338–342, 349, 358, 359, 365, 367, 368, 377, 380, 400, 431, 435, 448, 449, 468.

Retumis – vidus dialekta zemgaliskajās izloksnēs – pierakstītas formas ar anaptiksi: *perc* (*peřc*) 105; *perc* (*perc*, *peřc*): 99, 106. Atsevišķās izloksnēs, kas neveido vienotu areālu, fiksēta vienskaitļa 2. personas forma ar īsu saknes patskani *perc*, kas arī liecina par zudušo anaptiksi: 55, 60, 110, 115, 116, 117, 133, 147, 154, 155, 232, 236, 238, 246, 247, 323, 352.

Vietumis sastopams variants *pērc*: 4, 8, 9, 6, 33, 62, 71, 72, 84, 85, 94, 96, 98, 103, 189, 221, 281, 326, 337, 344, 346, 348, 351, 354, 355, 357, 363, 364, 369, 370, 377, 388, 398, 406–411, 413, 416, 417, 420, 421, 432, 436, 454, 509; kā arī *pērc*: 61, 86, 106, 272, 329, 361, 366, 403, 415, 501.

Sporādiski sastopamas formas *pērc* varianti ar reducētu vai izlaistu līdzskani *r*: *pērc*: 381, *pēc*: 433.

Vietumis pierakstīta arī darbības vārda *pirkt* forma ar paglābtu galotni *-i* no *-ie*, resp., ar personas galotni *-i* vienskaitļa 2. personas tagadnē *pērci*, izloksnēs tā, neveidojot vienotu areālu, ir reģistrēta: 87, 97, 124, 128, 134, 219, 223, 241, 248, 282, arī *pērci* (piemēram, *pērci*, *pērci*): 152, 158, 267, 298.

Lībiskā dialekta Vidzemes un Kurzemes izloksnēs, kur pēc 3. personas parauga nereti prevalē galotņu zudums, fiksēta forma *pērk*: 4, 5, 7, 8, 10, 12, 62–64, 66–68, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 10), 74–77, 79, 80, 82, 84, 119, 173–176, 178–184, 187–190, 194, 195, 198, 252–254. To sastop arī atsevišķās vidus izloksnēs: 17, 18, 196, 199, 203.

Sastopami vēl citi darbības vārda *pērk* fonētiskie varianti: *pērk* fiksēts Īslīcē 243, Nītaurē 312, savukārt Piltenē 7 pierakstīta forma ar balsīgu gala zilbes līdzskani: *pērg*, bet Jūrkalnē 11 variants ar īsu saknes patskani: *pērk*.

Vispārīnāta 3. personas forma (tu) *pirk* raksturīga Kurzemes un Vidzemes lībiskajām izloksnēm: 2, 63 (arī Dravniece 2008: 22), 64, 65, 69, 73–75, 78 (*ka tu pirk māik un ved māje, tig makse!*), 120, 170, 171, 180, 181, 183–185, 187, 191, 195, 249–251, 260, kā arī Vidzemes vidus izloksnēs Rozulā 193 un Vidzemes sēliskajā Liepkalnē 333, bet variants ar garu patskani tautosillabiska *r* priekšā *pīrk* pierakstīts Stendē 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 10).

Forma *pirki* (piemēram, *pirki*, *pirk'i*, *pirky*, *pì:rki*) fiksēta atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās (334, 347, 348) un latgaliskajās izloksnēs (471, 473), bet forma ar reducētu gala patskani *pirki* (*pirki*, *pirki*) fiksēta: 177, 222.

Formas ar divskani *ie* vārda saknē (forma *pierk*) fiksētas atsevišķās Kurzemes dziļajās lībiskajās izloksnēs Vārvē 3, Puzē 64, Ugālē 69 un vienā dziļajā latgaliskajā izloksnē Mārkalnē 463, forma ar galotni *-i* (forma *pierki*) trijās dziļajās latgaliskajās izloksnēs: 464, 474, 478.

Samērā lielā daļā Latvijas izloksņu fiksēta forma *pirc*. Tā pierakstīta daļā Vidzemes vidus un augšzemnieku izloksņu: 139, 172, 193, 210, 216, 217, 225, 257, 258, 262 (arī VLIR VIII 92), 263 (VLIR VIII 92), 264, 266, 270, 274–276, 280, 286, 288–291, 294, 295, 296 (arī VLIR III 158), 302, 318–321, 324, 327–329, 331, 335, 337, 340, 342–344, 345 (*vai tu pirc?*), 348, 350, 355, 374 (VLIR VIII 92), 375, 376 (arī FBR IV 59), 378, 379, 382, 383, 389, 392 (arī Putniņa 1983: 92), 396, 397 (arī FBR I 10), 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 404, 405, 411–416, 418–420, 422–424, 428 (*tu mām nūopirc sve:cītes, šuo tūo dapirk*), 429, 430, 470. Variants *pirci* fiksēts Ādažos 206.

Formas ar divskani *ie* vārda saknē *pierc* fiksētas augšzemnieku dialekta izloksnēs: 353, 356, 360, 362, 371–373, 384–387, 390, 391, 393–395, 401, 402, 425–427, 434, 435, 437–447, 450–452, 459, 462, 465–467, 469, 472, 475–477, 479–487, 489–496, 498–500, 502–507, kā arī Vidzemes vidus dialekta izloksnē Jaunraunā 294, bet forma *pierci* – Saukā 360.

Sporādiski fiksētas vienskaitļa 2. personas darbības vārda *pirkt* formas ar *-l-*: 488 (*p'iergl'i*), 496 (*p'ierkl'i*), 497 (*piergl'i*), 511 (*piergl'i*).

58. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 232c. jaut. Kā loka verbu *pirkt* tagadnē? *viņš pērk* : *pirk...*]

Kartē rādītas darbības vārda *pirkt* tagadnes 3. personas formas.

Lielākajā daļā latviešu valodas izloksņu sastopama tagadnes 3. personas forma (viņš, viņa, viņi, viņas) *pērk*, kas ir arī literārās valodas norma (par to LVG 521). Tā reģistrēta: 1, 4–31, 33–47, 49–59, 62–64, 66–68, 70–72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 74–77, 79–84 (VLIR VIII 210), 85–119, 121–138, 139 (reti), 140–169, 173, 175, 176, 178, 180, 181, 183, 184, 186–190, 193–196, 198–204, 206–215, 218–220, 223–248, 252, 254–256, 258, 259, 261, 264, 265, 267–269, 271, 273, 275–288, 291–293, 295–301, 305–308, 311, 313–316, 319, 320, 322, 325, 326, 336–340, 344, 346, 351, 356, 357, 363, 364, 368, 377, 379–381, 383, 388, 398, 406–411, 416, 417, 421, 431, 435–437, 459, 509.

Augšzemnieku dialektā līdzās formai *pērk* sastop arī formu *pārk* (*pārk*): 342, 348, 353–355, 357, 365, 369, 370, 386, 390, 393, 400, 406, 408, 409, 416, 417, 420, 421, 432, 433, 435, 448, 453, 454, 466, 469, 472, 474, 501, 505, 506, 511.

Variants *pērk* pierakstīts atsevišķās vidus un augšzemnieku dialekta izloksnēs: 32, 59a (Straupeniece 2018: 99), 145, 156, 158, 227, 312, 358, 367, 435, 449, 468, savukārt Piltenē 7 fiksēta forma ar balsīgu gala zilbes līdzskani *pērg* (*pērg*).

Anaptikse fiksēta tādās 3. personas formās kā *per^{ra}k*, *pēr^{ra}k* (piemēram, *per^{ra}k*, *pēr^{ra}k*, *pēr^{ra}k*), kas pierakstītas: 99, 106, 164, 165.

Vienotu areālu neveido arī variants *perk*: 11, 48, 55, 60, 61, 105, 107, 110, 115–117, 133, 147, 154, 161, 205, 206, 216, 232, 236, 238, 247, 272, 280, 323, 329, 352, 415. Variants *park* (*park*) sastopams dažās sēliskajās izloksnēs: 361, 366, 403.

Vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personā plaši sastopamas formas *pirk*, *pīrk*, tās fiksētas visos dialektos: 2, 63 (arī Dravniece 2008: 22), 64, 65, 69, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 10 arī: *pīrk*), 73–75, 78, 84 (VLIR VIII 210), 120, 133 (reti), 139, 170–172, 174, 176–183 (arī FBR IV 93), 184, 185, 187, 191–193, 195, 197, 201 (reti), 210, 217, 221, 225, 227, 249, 250, 251, 253, 255, 257, 258, 260, 262 (arī VLIR VIII 92), 263 (VLIR VIII 92), 264, 266, 270, 274, 276, 280, 281, 283, 286–291, 294–296 (arī VLIR III 158), 302–304, 309–311, 317–321, 324, 327–335, 337, 338, 340–344, 345 (*viņč*, *viņi* or *pīrk*), 347–350, 355, 374 (VLIR VIII 92), 375, 376 (arī FBR IV 59), 378, 379, 381–384, 389, 392 (arī Putniņa 1983: 93), 396, 397 (arī FBR I 10), 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 404, 405, 411–416, 418–420, 422–424, 428 (*tu mǎn nūopīrc svē:citēs*, *šuo tūo dapīrk*), 429, 430, 470, 471, 473.

Sporādiski fiksētas formas *pirka* – Pļaviņās 348, *pirka* – Rembatē 222.

Fonētiskais variants ar *ir* > *ier* saknē *pierk* pierakstīts: 3, 64, 69, 294, 359 (*viņš ispierk*), 360, 362, 371–373, 384, 385, 387, 391, 394, 395, 401, 402, 425–427, 434, 435, 438–447, 450, 452, 459, 462–465, 467, 472, 474–495, 498–500, 503, 504.

Atsevišķās Latgales izloksnēs reģistrēta tagadnes daudzskaitļa 3. personas forma ar *-ļa*: 488 (*p'iergļa*), 496 (*p'ierkļa*), 497 (*p'iergļa*) vai *-ļi*: *pierkļi* – 446, 451, 502, 504, 507; kā arī ar formantu *-ņ*: *piergņa* (*p'iergņa*) – 493, *pierkni* (*pierkn'i*, *p'ierkny*) – 505–507.

59. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 232d. jaut. Kā loka verbu *pirkt* tagadnē? *mēs pērkam* : *pirkām*...]

Kartē rādītas darbības vārda *pirkt* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas.

Viena no biežāk lietotajām darbības vārda *pirkt* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formām ir *pērkam*, kas ir arī literārās valodas norma (LVG 521), tā plaši sastopama visos latviešu valodas dialektos: 15, 16, 19, 20–22, 24–38, 39 (*mēs veikalē pērkam maīzi*), 40–59, 70, 72, 83–98, 100–104, 108, 109, 111–114, 118, 121–132, 134–138, 140–146, 148–153, 157, 159–161, 163, 166–169, 173–179, 182, 186, 193, 194, 197, 198, 200–216, 218–221, 223–226, 228–234, 235, 237, 239–245, 248, 254–256, 259, 261, 264–269, 271, 273, 275–288, 291–293, 295–301, 305–309, 311, 313–316, 319, 322, 325, 326, 336–340, 346, 351, 355, 357, 363–365, 377, 379–381, 383, 388, 398, 406–411, 413, 416, 417, 421, 431, 436, 437, 509. Jumpravā 344 reģistrēts fonētiskais variants *pērķem* (*pērķem*).

Augšzemnieku dialektā sastop arī fonētiskos variantus *pārkam*: 348, 353, 354, 357, 368–370, 386, 390, 393, 400, 406–409, 416, 417, 420, 421, 432, 435, 454, 474, 501, 505 un *parkam*: 361, 366, 403, 433, 463, 465.

Atsevišķās izloksnēs fiksēts variants *pērkam*: 32, 156, 158, 312, 358, 435, 449, 468.

Dažās vidus dialekta zemgaliskajās izloksnēs fiksētas formas ar anaptiksi – *pēr^{ra}kam*: 164; *per^{ra}kam*: 99, 165; *per^{ra}kam*: 162; *pēr^{ra}kam*: 106.

Anaptikses pēdas vērojamas visos trijos dialektos vairākās izloksnēs, kur pierakstīta forma *perkam*: 48, 55, 60, 61, 105–107, 110, 115–117, 133, 147, 154, 155, 161, 216, 232, 236, 238, 246, 247, 272, 280, 323, 329, 352, 415.

Ābeļos 356 reģistrēts variants *pērkom*, bet Vietalvā 342 un Lašos 448 – *pārkom*, kas, iespējams, veidoti pēc tagadnes *ā*-celmu parauga.

Daļā lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izlokšņu, kā arī atsevišķās lībiskā dialekta kaimiņizloksnēs reģistrēta vispārināta 3. personas forma *pēr^{ra}k* un tās fonētiskie varianti. Forma *pēr^{ra}k* fiksēta: 1, 4–10, 12–15, 17, 18, 23, 62–64, 66–68, 71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 74–77, 79–82, 84, 85, 87, 119, 180, 181, 183, 184, 187–190, 194–196, 199, 202, 203, 208, 232, 252–254, forma *per^{ra}k* pierakstīta Jūrkalnē 11, bet variants ar balsīgo līdzskani *pērg* reģistrēts no Piltenes 7.

Samērā plašs lietojums izloksnēs ir daudzskaitļa 1. personas formai ar sakni *pirk-*, *pīrk-*: *pirkam*, *pīrkam*, kas sastopama visos dialektos: 120, 133 (reti), 139, 201 (reti), 210, 217, 222, 225, 227, 257, 262–264, 270, 274, 276, 280, 283, 284, 286, 288–290, 296 (arī VLIR III 158), 302–304, 310, 315, 317–321, 324, 327, 329–334, 338, 340, 341, 343, 347–350, 374–376 (arī FBR IV 59), 378, 381, 382, 389, 392 (arī Putniņa 1983: 93), 396, 397 (arī FBR I 10), 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 404, 405, 411–416, 418–420, 422–424, 428–430, 469–471, 473. Variants *pirķem* fiksēts Jumpravā 344 un Skrīveros 345.

Pēc tagadnes *ā*-celmu parauga varētu būt veidoti varianti *pirkom*, kas pierakstīti atsevišķās sēliskajās izloksnēs: 328, 335, 337, 342.

Forma *pirk* dota galvenokārt no lībiskā dialekta izloksnēm: 2, 63 (arī Dravniece 2008: 22), 64, 65, 69, 73–75, 78, 170, 171, 180, 181, 183–185, 187, 191, 192, 195, 249–251, 260, 270, kā arī no Ozoliem 270, kur vērojamas atsevišķas lībisko izlokšņu parādības, un lībisko izlokšņu kaimiņizloksnēm Skaņkalnes 172 un Vecates 258. Stendē 72 fiksēts arī variants *pīrk* (*pīrk*) (Draviņš, Rūķe 1958: 10).

Augšzemnieku izloksnēs sastop daudzskaitļa 1. personas formas ar sakni *pierk-*. Forma *pierkam* pierakstīta: 359, 360, 362, 367, 371, 372, 384, 385, 387, 391, 394, 395, 401, 402, 425, 426, 434, 435, 438, 439, 441–443, 445, 446, 452, 453, 459, 462–467, 472, 474–479, 491, 495, 497–500. Tā reģistrēta arī vidus dialekta izloksnē Jaunraunā 294.

Savukārt variants *pierkom* (piemēram, *p'ierkòm*, *pierkòm*), kas varētu būt veidots pēc *ā*-celmu parauga, pierakstīts: 373, 427, 440, 444, 447, 450, 479–485, 490, 494, 503, 504.

Bezgalotnes forma *pierk* (*piêrk*, *p'ierk*) fiksēta: 3, 64, 69, 482.

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs sastop darbības vārda *pirkt* daudzskaitļa 1. personas formas ar *-ļ*: *pierkļam*: 446, 451, 481, 486, 492, 496, 507;

pierkļom fiksēta: 482, 485, 487, 489, 502, 504, 507; **piergļam** (*p'iergļam*) pierakstīta: Ciblā 488; **piergļom** – Brigos 511.

Reģistrētas arī formas ar *-Ņ-*: **piergņom** – Nirzā 493; **pierkņam** un **pierkņom** – Izvaltā 505; Krāslavā 506 konstatēta arī forma ar *-n-* **pierknom**.

Sporādiski fiksētas arī tādas formas kā **pērkim**: Pampāļos 109; **pierkjam**: Bejā 466. Tās kartē nav rādītas.

60. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 232e. jaut. Kā loka verbu *pirkt* tagadnē? *jūs pērkat* : *pirkat...*]

Kartē rādītas darbības vārda *pirkt* daudzskaitļa 2. personas formas.

Daudzskaitļa 2. personas forma **pērkat**, kas literārās valodas norma (sk. LVG 521), ir viena no biežāk lietotajām darbības vārda *pirkt* formām arī izloksnēs. Tā sastopama visos latviešu valodas dialektos: 19–22, 24–59, 70, 72, 84–86, 88–98, 100–104, 108, 109, 111–114, 118, 121–126, 128–132, 134–136, 138, 140–142, 146, 149–153, 161–163, 168, 173–179, 182, 186, 192–194, 197, 198, 201–203, 205–209, 211, 212, 214, 216, 218, 221, 224, 226, 228, 229, 233, 235, 240–242, 244, 248, 254–256, 259, 261, 263–266, 268, 269, 271, 273, 275, 276–279, 280–283, 285–288, 291–293, 295–298, 300, 301, 303–311, 313–317, 319, 325, 326, 330–332, 338, 339, 341, 349, 351, 355–357, 365, 368, 374, 377, 379, 380, 383, 388, 407, 408, 410, 469, 503.

Fonētiskais variants **pārkat** fiksēts atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs: 357, 369, 386, 400, 431, 432, 435, 437, 469, 474, 493, 497.

Daļā izlokšņu fiksēts variants ar šauru saknes patskani *ē*: 32, 145, 156, 312, 358, 468. Savukārt Ritē 366 pierakstīts variants **parkat**.

Formas ar anaptiksi konstatētas vidus dialekta zemgaliskajās izloksnēs – **per^akat**: Remtē 99; **per^akat**: Blīdenē 106; **pēr^akat**: Augstkalnē 164.

Forma **perkat** ar īsu saknes patskani, kas liecina par anaptikses zudumu, neveido vienotu areālu un pierakstīta atsevišķās izloksnēs visos dialektos: 48, 55, 61, 105–107, 110, 115–117, 133, 147, 154, 155, 161, 165, 272, 280, 323, 352.

Pildā (FBR XIII 54) un dažos gadījumos arī Susējā (FBR VII 145) un Kārsavā (FBR XII 56) *liekat* vietā ir formas ar *ā*-celma izskaņu (Endzelīns 1951: 845).

Daļā izlokšņu lieto formu **pērciet**, kas saskan ar pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formu: 19, 25, 53, 85, 87, 93, 96, 121, 137, 139, 144, 148, 157–160, 166, 167, 169, 200, 204, 210, 219, 224, 225, 230–232, 234, 237, 239, 242, 243, 245, 305, 322, 326, 336–338, 340, 342, 346, 348, 354, 364, 381, 398, 406, 408, 409, 411, 413, 415–417, 420, 421, 509, bet forma **perciēt** pierakstīta: 216, 329, 361, 403, 415. Variants **perciēt** fiksēts: 232, 236, 238, 246, 247.

Augšzemnieku dialektā fiksēti arī varianti **pērcit**: 435, 448–450, 454, **pērcit**: 363, 370, 436, **perciēt**: 433, 501, kam pamatā pavēles izteiksmes 2. personas forma un kas varētu tikt uzskatīti par jauninājumu (Endzelīns 1951: 846).

Atsevišķās izloksnēs reģistrēta forma **pērkiet**: 127, 223, 377, kā arī variants **pērkiet**: 19, 84, 132, 143, 213, 215, 220, 230, 233, 305, 417.

Vietumis reģistrētas arī formas ar galotni *-ait*: 267, 280, 281, 284, 286, 291, 299, 376.

Daļā latviešu valodas izlokšņu, galvenokārt lībiskā dialekta izloksnēs, tiek lietota vispārināta 3. personas forma **pērk**: 1, 4–10, 12–18, 23, 62–64, 66–68, 71, 72 (arī Draviņš, Rūķe 1958: 10), 74–77, 79–85, 87, 119, 180, 181, 183, 184, 187–189, 190, 194–196, 199, 202, 203, 208, 252–254, arī **pērk**: 11, 60, 232 un **pērg**: Piltenē 7.

Visai plaši izloksnēs sastopamas daudzskaitļa 2. personas formas ar sakni **pirk**. Forma **pirk** fiksēta lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs: 2, 63 (arī Dravniece 2008: 22), 64, 65, 69, 73–75, 78, 170–172, 180, 181, 183–185, 187, 191, 195, 249–251, 260 un vidus dialekta izloksnēs: 258, 270, bet variants **pīrk** pierakstīts Stendē 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 10).

Forma **pirkat** reģistrēta: 120, 133 (reti), 217, 222, 227, 257, 262, 264, 270, 274, 276, 280, 283 (lieto *retāk*), 286, 288–290, 296 (arī VLIR III 158), 302, 315, 318–320, 324 (*nūopirkat tūo nūo maniēm*), 327, 347, 376 (FBR IV 59), 378, 382, 389, 396, 404, 414, 471, 473.

Variants **pirciēt**, kas saskan ar pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formu, pierakstīts: 139, 225, 321, 328, 329, 334, 335, 337, 340, 342, 343, 345, 348, 350, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 405, 411–413, 415, 416, 418–420, 422–424, 428–430, bet **pīrkiet** – 120, 217, 223, 333, 348.

Retumis sastopama arī daudzskaitļa 2. personas forma **pirkait**: 280, 286, 290, 296 (VLIR III 158), 375, 378.

Sporādiski pierakstītas arī formas **pirket**: Sinolē 392 (Putniņa 1983: 93), **pirķet**: Jumpravā 344 un **pīrcet** 392, 397 (arī FBR I 10), 470.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs fiksētas vairākas daudzskaitļa 2. personas formas ar *piek-*. Variants *-at pierkat* fiksēts: 359, 360, 367, 384, 385, 387, 391, 395, 401, 426, 462, 464, 474–476, 479, 483, 484, 495, 498–500; variants *-ot pierkot* reģistrēts: 373, 440, 447, 479, 482, 483, 485, 490, 494, 504; galotne *-et* – **piekiet** pierakstīta: 463, 465, 467; variants *-iet* – **piekiet** (*-iet*): Pededzē 464, bet **piekīt** fiksēts: 446, 452. Forma *piekat* fiksēta arī vidus dialekta Jaunraunā 294.

Savukārt forma **piek** fiksēta dažās Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 3, 64, 69 un latgaliskajā Aglonā 447.

Augšzemnieku dialektā fiksētas arī formas ar *piec-*, t. i., **pieciet**: 362, 372, 425–427, 434, 438, 439, 441–446, 450, 451, 459, 477, 483, 491, 499, 502, 504–507; **pieciet**: 390, 393, 394, 402, 463, 465, 466, 472, 478; **pieciēt**: Sunākstē 353.

Sastop arī daudzskaitļa 2. personas formas ar *-ļ-*: **piekļat**: 481, 486, 496, **piekļot**: 480 (senāk), 482, 485, 487, 489, 504; **piegļat**: Ciblā 488; **piegļot**: Brigos 511; formas ar *piekļ-* fiksētas arī Pildā 492.

Savukārt ar formantu *-Ņ-* pierakstītas formas **piegņot**: Nirzā 493 un **piekņit**: Izvaltā 505.

Sporādiski sastop arī citas formas: **pērcēt** – Jumpravā 344; **pērkīt**: Pampāļos 109. Tās kartē nav rādītas.

Darbības vārdu *aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt* locīšana tagadnē

61. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 233a. *jaut. Kā loka verbus aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt tagadnē? es auju : aunu..., kauju : kaunu..., pļauju : pļauņu..., rauju : raunu..., spļauju : spļauņu..., šauju : šaunu..., šuju : šuvu : šūnu...*]

Darbības vārdu tagadnes *no*-celmi latviešu literārajā valodā sastopami visai bieži. *no*-celmi, ir, piemēram, *brist-brienu, skriet-skrienu, sliet-slienu, siet-sienu* u. c., taču daļā izlokšņu arī *jo*-celma darbības vārdus ar *au* saknē loka kā *no*-celmus, piemēram, *aut – aunu, bļaut – bļauņu, pļaut – pļauņu, raut – raunu, spļaut – spļauņu, šūt – šūnu* u. c. Arī darbības vārdu *gūt* (latviešu literārajā valodā *sto*-celms) augšzemnieku dialektā loka kā *no*-celmu (*giunu, giun, giunam, giunat*).

Kartē rādīti darbības vārdi ar *au* saknē, resp. to vienskaitļa 1. personas formas.

Vienskaitļa pirmās personas formas *auju, kauju, pļauju, rauju, spļauju, šauju, šuju*, kas ir arī literārās valodas norma, sastopamas visos dialektos, retāk lībiskajā un augšzemnieku dialektā un nav reģistrētas Latgalē.

Formas ar *-auj-* (*auju, kauju, pļauju, rauju, spļauju, šauju, šuju*), kas ir jaunākas, radušās no *av* un ir pa daļai pārveidotas vecākas celmu formas ar baltu *-ava-* (Endzelīns 1951: 782–783), izplatītas visā Latvijā, izņemot Latgali. Tās reģistrētas: 11, 15, 16, 19–21, 24, 25, 27–46, 48, 49, 53–55, 57, 58, 61, 70, 84 (Endzelīns 1951: 782 arī *aūju*), 85–95, 97–113 (*šuju, spļauju; auj(u)* FBR VI 57), 114–119, 121–131, 132 (*aūju, kaūju, pļauju, rauju, spļauju* FBR XV 28), 133–170, 172–174, 176, 177, 180–182, 185–187, 189 (*šauj(u)* FBR VIII 65), 190–194, 196–198, 200–216, 218–222, 224 (Endzelīns 1951: 782 arī *aūju*), 225–231, 233–235, 237–244, 246, 248, 254–257, 259–275, 277–287, 289, 291, 294, 295, 297–299, 301, 303, 305, 306, 308–312, 315–317, 319, 320, 327, 330, 340, 344–346, 352, 356, 358, 364, 366, 367, 369, 371, 373–375, 377, 379–381, 388, 395, 400, 460, 463, 468, 509.

Vispārināta 3. personas forma *auj, kauj, pļauj, rauj, spļauj, šuj* (un fonētiskie varianti) reģistrēta Kurzemes un Vidzemes lībiskajās izlokšnēs: 62, 65–71, 72 (*aūj* Draviņš, Rūķe 1958: 14), 74–79 81–86, 113 (*auj* FBR VI 57), 120, 185, 186, 187 (*nu, aboliņ pļāūj a*), 187, 189, 194, 195, 250, 253, dažās Kurzemes vidus izlokšnēs: 17–19, 22, 23, 50–61 un Vidzemes vidus izlokšnēs: 186, 199, 203, 208, 230, 236, 306, 308, 379.

Lielā daļā latviešu valodas izlokšņu darbības vārdus ar *-au-* saknē loka kā *no*-celmus: *auņu, kaunu, raunu, pļauņu, spļauņu, šaunu, šūnu*. Kā raksta J. Endzelīns, *no*-celmiem tagad nav īpatnējas vienveida nozīmes, un tiem tagad ir pa daļai zudumpakāpes, pa daļai 0 pakāpes saknes forma, kas, izņemot dažas la. formas, baltu valodās vienmēr beidzas ar patskani vai divskani (Endzelīns 1951: 747).

Šie celmi sastopami visos latviešu valodas dialektos, kompakta areālu tie veido visā augšzemnieku dialektā un lielākajā daļā Vidzemes un Kurzemes vidus izlokšņu; tie reģistrēti arī atsevišķās lībiskajās izlokšnēs. Formas *auņu, kaunu, raunu, pļauņu, spļauņu, šaunu, šūnu* (arī *aun^u, kaun^u, raun^u, pļau^u, spļau^u, šaun^u, šūn^u*) reģistrētas: 9 (*ānu* Endzelīns 1951: 748), 13 (*ānu* Endzelīns 1951: 748), 20, 26–28 (*spļauņu pie zemes, šauņu, šūnu*), 29 (*kaunu – reti*), 30, 38 (*bļauņu* Endzelīns 1951: 749), 47, 48 (*bļauņu* Endzelīns 1951: 749), 51, 52 (Endzelīns 1951: 749 arī *bļauņu*), 53, 54, 56 (*aūņu* FBR IX 108; Endzelīns 1951: 749 arī *bļauņu*), 59 (*aūņu* FBR VIII 135; Endzelīns 1951: 749 arī *bļauņu*), 60, 63 (*ānu* Endzelīns 1951: 748), 70 (*aūņ^u*), 92 (*aūņ^u* VLIR VI 307), 96, 98, 101, 102 (*aūņu* Pīrāga 2006: 50; arī Endzelīns 1951: 748), 106 (*ānu* Endzelīns 1951: 748), 109, 114, 125, 129, 136 (Endzelīns 1951: 748 arī *ānu*), 137, 141, 148, 149, 153 (arī FBR XVI 153; Endzelīns 1951: 749 arī *bļauņu*), 165, 172, 185 (*ānu* Endzelīns 1951: 748), 186, 194, 198, 203, 208, 215, 217 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748; turpat 749 arī *bļauņu*), 219, 223, 224, 225 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*; turpat 749 arī *bļauņu*), 226, 230 (*bļauņu* Endzelīns 1951: 749), 231–232 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 235 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu, ānu*), 238 (FBR XVIII 15 arī *ānu*), 239 (FBR XVIII 15 arī *ānu*), 240 (*ānu* FBR XVIII 15), 241, 244–246, 247 (*ānu* FBR XVIII 15), 248 (*ānu* Endzelīns 1951: 748), 262, 268–269, 273–274 (arī Endzelīns 1951: 748), 275 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 276, 279–280, 281 (*bļauņu* Endzelīns 1951: 749), 284 (FBR XI 44 arī *aūņu*), 285, 289, 292, 293, 295, 296 (*ānu* VLIR III 157), 297, 299, 300, 302, 304, 306 (Endzelīns 1951: 749 arī *bļauņu*), 307–309, 311, 312 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*; turpat 749 arī *bļauņu*), 313–315, 318, 319, 320 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748; turpat 749 arī *bļauņu*), 321–324, 325 (*ānu* FBR XI 20; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 326 (*aūņu* FBR XI 20), 327–344, 345 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 346, 347 (*ōnu, kōnu, pļōnu, rōnu*), 348 (*ōun^u*; FBR VIII 92 arī *ānu*; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 349, 350, 351 (*āun^u* FBR XVII 156), 352 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 353 (*ānu* FBR XVI 54; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 354, 355–360, 361 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 362 (*ānu* FBR XII 83; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 363 (*aunu* FBR XIII 92), 365 (FBR XIX 107 arī *ānu*; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 367, 368 (*ānu* Ancītis 1997: 233; arī FBR XV 187; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 369 (*ānu* FBR VII 146), 370–376, 378, 382, 383 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 384 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 385–390, 391 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 392 (*ānu* Putniņa 1983: 92), 393 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 394, 395 (*aūņu* Balode 2000: 44), 396, 397 (*ouņu* FBR I 10; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 398 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 399 (*ōnu, roūnu* u. c.), 400 (*ānu* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 401 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 402, 403 (*ānu* FBR XIV 190), 404–408, 409 (*oūņu* FBR IX 147), 410–413, 414 (FBR IX 147 arī *oūņu*), 415 (FBR IX 147 arī *oūņu*), 416, 417 (*ānu* FBR XVII 137; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 418, 419 (FBR IX 147 arī *oūņu*), 420 (FBR IX 147 arī *oūņu*; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 421, 422 (*aūņu* Strautiņa 2007: 65), 423, 424, 425 (arī FBR XIII 31; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 426–428, 429 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 430–433, 435 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*; arī Indāne 1986: 95), 436, 437, 438–439 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 440, 441, 442 (*ānu* FBR XVII 64), 443–452, 454, 457–460, 462–464, 465 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 466–469, 470 (*ōnu, koūnu, roūnu*),

471 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 472–475 (*òunu*), 476 (Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 477 (*àunu* Ūsele 1998: 42), 478 (*àunu*, arī *aūnu*; *àuno* FBR XI 136; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 479, 480, 482–486, 487 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 489–494, 495 (*šūnu* Endzelīns 1951: 748), 497–505, 506 (*àunu*; Endzelīns 1951: 748 arī *šūnu*), 507, 509.

Dažās izloksnēs pierakstīts variants **auņu**: 69 (*auņu* Endzelīns 1951: 749), 70 (*aūņ*), 87 (*auņu* Endzelīns 1951: 749), 89 (*auņu* Endzelīns 1951: 749), kas kartē atsevišķi nav atspoguļoti.

Vispārināta **3. personas forma *aun, kaun, pļauņ, raun, šaun*** un tās fonētiskie varianti raksturīgi galvenokārt lībiskajām izloksnēm: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 62, 65 (*āūņ*), 68–69 (*oūņ*), 70–71 (*oūņ*), 72 (*āū:ņ* Draviņš, Rūķe 1958: 14), 73, 74, 76–77, 79 (*āūņ*), 80, 81, 83 (*aūņ*), 84, 86, 170, 171, 173, 176–178, 180, 181, 184–188, 189 (*šauj* FBR VIII 65), 189–192, 194–196, 199, 253. Tie reģistrēti arī dažās vidus izloksnēs: 17, 18, 23 (*es aūn kājas*), 186, 203, 208, 236. Forma *aun* reģistrēta arī latgaliskajā Galēnu 434 izloksnē.

Vispārinātā 3. personas forma ar gala zilbes zudumu ***au, kau, pļāū, rau, šau*** (un fonētiskie var.) arī raksturīga galvenokārt lībiskajām izloksnēm. Tā reģistrēta: 1, 3 (*oū, kō, pļō, rō, šō*), 4–8, 10, 12, 62, 64, 70, 74, 78–80, 170, 171, 173–181, 183–185, 187 (*siēn^u pļāū*), 188, 189 (*pļoū, šoū, roū, pļoū* FBR VIII 65), 190, 191, 194, 195, 249–253, 260. Šī forma pierakstīta arī dažās Kurzemes un Vidzemes vidus izloksnēs: 17–19, 22, 23 (*kraū*), 50 (*nuōkaū*), 96, 109, 172, 206, 248, 258, 264, 270, 379.

Dažās vidus izloksnēs Vidzemē un Zemgalē, retāk Kurzemē pierakstīta vienskaitļa 1. personas forma ***avu, kavu, ravu, pļavu, šuvu*** ar vēsturisku *j* zudumu (plāšāk sk. Endzelīns 1951: 783) un tās fonētiskie varianti: 153 (*avu* FBR XVI 153), 169, 215, 226, 289, 292, 293, 300, 311, 314, 315, 343, 376, 396. J. Endzelīns formu *avu* dod vēl no 56, 102, 343, 348, 420, 423, 361, 429, 438, 476, 478, 506 (Endzelīns 1951: 749), bet *āvu* – no 136, 224, 248, 254, 273–275, 295, 302, 303, 306, 393, 398, 465, 471, 485 (Endzelīns 1951: 749).

Lībiskajās izloksnēs, kā arī Kosā 314 šīs formas pierakstītas ar galotnes patskaņa zudumu ***av, kav, rāv, pļāv, šuv***: 170, 177, 180–181, 190, 192, 194, 250, 260. Tās reģistrētas arī dažās Vidzemes vidus izloksnēs: 257, 258, 270, 314.

Formants *-j-* tagadnes vienskaitļa 1. personas formā ***aunļu, kaunļu, raunļu, pļauņļu, saunļu, šyunļu*** fiksēts dažās Latgales austrumu izloksnēs: 481, 485, 487, 488, 496, 511. Par formantu *-j-* sk. 1. kartes komentāru!

62. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 233b. jaut. Kā loka verbus *aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt* tagadnē? *tu auj* : *aun...*, *kauj* : *kaun...*, *pļauj* : *pļauņ...*, *rauj* : *raun...*, *spļauj* : *spļauņ...*, *šauj* : *šauņ...*, *šuj* : *šuv* : *šūn...*]

Kartē rādītas darbības vārdu *aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt* tagadnes vienskaitļa 2. personas formas.

Lielā daļā latviešu valodas izlokšņu lieto *jo*-celma formas (tu) *auj, kauj, rauj, pļauj* utt. Tās sastopamas visos dialektos, taču nav raksturīgas Latgales izloksnēm.

Variants ***auj, kauj, rauj, pļauj, spļauj, šauj, šuj*** reģistrēts: 1, 2, 4 (*koūi*), 6 (*šoūi*), 7–9, 11–27, 28 (*kuō tu tur šuj*), 30 (tikai *šuj*), 31–46, 48–54, 56–58, 61, 62, 64–67, 69, 70, 72, 74, 76–79, 81–84, 86–89, 91–99, 100 (*kuō tu tūr šuj?*), 101–113, 115–141, 143–147, 149–168, 186, 189, 193–204, 206–212, 214, 215, 218–221, 224, 226–231, 233–239, 241–244, 246–248, 252–256, 259, 261, 263, 266, 268, 269, 271, 273–275, 277–279, 281–288, 291, 293, 295, 297–301, 305, 307, 311–312, 314–316 319, 346, 364, 366, 367, 371, 374, 377, 380, 381, 388, 460, 463, 468, 509.

Atsevišķās izloksnēs visos dialektos reģistrētas formas ar saglabātu galotnes patskaņi ***auji, šauji, kauji, rauji***: 21, 39, 90, 97, 106, 134, 205, 213, 222, 230, 240, 248, 283, 320, 344, 345.

Formas ar beigu līdzskaņa zudumu ***au, kau, rau, pļau, spļau, šau*** un varianti visai kompakti sastopami visā Kurzemē un Zemgalē (izņemot tās austrumu daļu), kā arī Vidzemes rietumu daļā. Tās reģistrētas: 3–13, 15, 18, 20, 22, 29, 30, 33–35, 39–41, 43, 47, 55, 58, 60, 62, 63, 68, 69 (*šāū // šō, kō*), 71–75, 78–80, 83, 85, 87–89, 96–99, 102, 104–109, 112–115, 117, 121, 123–133, 135, 138 (*kūo tu raū?*), 142, 144, 147, 148, 152, 156, 157, 159, 160, 166, 167–174, 176–177, 180, 183–185, 188, 190, 192–194, 197, 201–203, 206, 212, 215, 220, 234, 248–254, 257, 258, 260–262, 264–267, 272, 275, 282, 284, 286, 289, 291, 305. Šādas formas pierakstītas arī vēl Cirgaļos 379 un Zemgales sēliskajā Secē 352.

Plašu, kompakto areālu visā augšzemnieku dialektā un daudzās vidus dialekta izloksnēs veido *no*-celma forma ***aun, kaun, raun, spļauņ, šauņ...***: 20, 25, 27–29, 31, 34, 37, 40, 41, 43, 45, 49, 52, 54, 55, 59 (*raūn* Markus-Narvila 2016: 180), 60, 61, 76, 77, 92 (*aūn* VLIR VI 307), 96–98, 104, 109, 113, 114, 133, 134, 136, 137, 145, 148, 149, 168, 170, 172, 173, 176, 177, 180, 181, 185, 190–192, 194, 203, 210, 215, 216 (*spļauņ*; *tu kaūn teļu*), 217, 219, 221, 223–227, 231–233, 235–239, 242, 243, 245–247, 268, 275, 276, 280 (*neizraūn tuō ārā! aūn vie kājā!*), 281, 285–290, 292–296, 298–315, 317–344, 346–355, 357, 358, 360–373, 375–378, 380–424, 425 (FBR XIII 31 arī *šauņ, kraūn*), 428–431, 454, 457–459, 462, 463, 465, 466, 467, 469, 470–472, 509.

Atsevišķās izloksnēs visos dialektos reģistrētas formas ar galotni ***-i: auni, kauni, rauni, pļauņi, spļauņi, šauni, šūņi***: 39, 95, 153, 213, 225, 220, 240, 333, 345, 352, 357 (*šāuni* – reti), 359 (*šēuni bikses*), 383, 396, 440, 464, 468.

Par galotnes *-i* zudumu liecina plaši sastopamā beigu līdzskaņa palatalizācija, kas raksturīga Latgales izloksnēm (*āun', kaūn', pļauņ', raūn', saūn', šyun, spļauņ*):

425–427, 432–434, 436–440, 443–447, 450–452, 473–507. Tā reģistrēta arī dažās Zemgales sēliskajās izloksnēs: 356 (*rāun'*), 435 (arī Indāne 1986: 95), 442, 448, 449.

Formas **av**, **šuv**, **kauv**, **rauv**, **plauv** un to varianti visai kompakti sastopami Vidzemes lībiskajās izloksnēs un tām tuvākajās Vidzemes vidus izloksnēs, tās fiksētas atsevišķās Kurzemes dienvidrietumu un rietumu izloksnēs, dažās Zemgales izloksnēs ap Mežotni 233, kā arī Cirgaļos 376 un Rankā 396. Tās reģistrētas: 20, 48, 52, 55, 58, 61, 88, 112, 121, 160, 169, 170, 173–175, 177–184, 187, 188, 190–193, 197, 215, 222, 225, 226, 228, 249, 251, 257, 260, 265–267, 270, 275, 281 (*šuu bikses vai bruņčus*), 283–291, 293, 294, 296 (arī VLIR III 158), 300, 308, 311, 376, 396.

Formants **-l-** vienskaitļa 2. personā (*āunl'i*, *kaūnl'i*, *šāunl'i* u. c.) reģistrēts dažās Latgales austrumu izloksnēs: 481, 485, 488, 496, 511 (par formām ar **-l-** sk. 1. kartes komentāru!).

63. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 233c. jaut. Kā loka verbus *aut*, *kaut*, *plaut*, *raut*, *spļaut*, *šaut*, *šūt* tagadnē? *viņš auj* : *aun...*, *kauj* : *kaun...*, *plauj* : *plāun...*, *rauj* : *raun...*, *spļauj* : *spļāun...*, *šauj* : *šāun...*, *šuj* : *šuv* : *šūn...*]

Kartē rādīta darbības vārdu *aut*, *kaut*, *plaut*, *raut*, *spļaut*, *šaut*, *šūt* tagadnes 3. personas forma.

3. personas formas **auj**, **kauj**, **plauj**, **rauj**, **spļauj**, **šauj**, **šuj** u. c., kas ir arī latviešu literārās valodas norma, sastopamas visos dialektos, retāk lībiskajā un augšzemnieku dialektā, un nav reģistrētas Latgalē. Tās kompakti sastopamas Kurzemē, Zemgalē (izņemot tās austrumu daļu) un Vidzemes rietumu daļā.

Formas **auj**, **kauj**, **plauj**, **rauj**, **spļauj**... reģistrēta: 1, 2, 4 (*koūj*), 6–9, 11, 14–22, 25, 27, 28, 30–38, 40–51, 54, 56–58, 61, 62, 63 (*oūj*, *koūj* FBR VI 65, 66), 64–67, 70, 72–74, 76, 77, 80–99, 100 (*viņa* [kaķene] *izkaūj visus suņus*; *viņš jaū te viēnām uōtrām plāuj*), 101–108, 110–141, 143–168, 186, 189, 190, 193–216, 218–222, 224, 226–244, 246–248, 250, 254–256, 259, 261, 266, 268, 269, 271, 273, 274, 278–283, 284 (*kaūj*, *raūj*, *aij*, *blāuj* FBR XI 44), 285–288, 291, 293, 295, 298–301, 305, 312, 315, 316, 319, 320, 344 (*s'plēuj*, *reūj* // *rāūj*), 345 (*šouj*, *šplēuj*), 346, 364, 366, 367, 377, 379–381, 388, 460, 463, 468, 509.

Plašā, kompaktā areālā lielākajā Latvijas austrumu daļā izplatīta šo darbības vārdu tagadnes *no*-celma forma **aun**, **kaun**, **raun**, **plāun**, **šūn**, **šāun**, **spļāun**. Nelielus kompakus areālus tā veido arī Kurzemē (ap Laidzi 74, Raņķiem 96, Medzi 34, Nīcu 53 u. c.) un Zemgalē (ap Dobeli 136, Mežotni 233, Bausku 235, Bruknu 237 u. c.). Tā reģistrēta: 18, 20, 22, 23, 24 (*tas pac tās cūkas kaūn*; *vasarajus kraūn tupešuōs*), 25, 26 (*jāpašūn*), 27, 29, 31, 34, 37, 40, 41, 43, 45, 47, 49 (*siēn^u*, *ābuōliņ^u* *sakraūn zārdā*; *ziln^a* *blāūn uz liēt^v*; *tā guōv^e* *maūn*), 52, 53 (*raūn* Bušmane 1989: 204), 54 (*raūn* Markus-Narvila 2016: 161), 55, 59 (*šāūn* Markus-Narvila 2016: 113, 181; *plāūn* Markus-Narvila 2016: 183, 186), 60, 61, 73, 74 (*āūn* // *āūņ* VLIR VIII 211), 84 (*āūn* //

āūņ VLIR VIII 211), 92 (*aūņ* VLIR VI 307), 95, 96, 98, 102, 104, 114, 131, 132, 134, 136, 137, 148, 153, 168, 170, 173, 176, 181, 185, 191, 194, 197, 203 (tikai *aūn*), 210, 213, 215, 216 (*vecis kaūn telu*), 217, 219–221, 223, 225, 226, 230–233, 235–240, 242, 243, 245–247, 262 (VLIR VIII 94), 263 (VLIR VIII 94), 268, 275, 276, 280 (*saraūn*, *nūopļāūn*), 281, 284 (*aūn*; *blāūn*, *šāūn*, *kaūn*, *raūn* FBR XI 39), 285–323, 324 (*kas leī plāun*, *gūos blāūn*), 325–329, 330 (*jūodi kàunās – debeši sarķani*), 331–335, 336 (arī FBR XVII 89), 337–350, 351 (*šēun*, *šōūn*, *spļēun*, *keūn*, *reūn*), 352–358, 359 (*žaga rāun*), 360–373, 374 (*āun*, *kaūn*, *plāūn*, *raūn*, *šāūn* VLIR VIII 94), 375–401, 402 (*šāun* Balode 2016: 347), 403–424, 425 (arī FBR XIII 31), 426–434, 435 (arī Indāne 1986: 95), 436–452, 454, 457–460, 462–479, 480 (*plāun* Stafecka 2016: 428; *nūraūn* 381, 437), 481–487, 489–495, 497–507, 509, 511.

Formas ar beigu līdzskaņa zudumu **au**, **kau**, **rau**, **plau** izkļaidus sastopamas visā Kurzemē, Zemgalē (izņemot tās austrumu daļu), kā arī Vidzemes rietumu daļā (ap Baldoni 225, Sēju 202, Kūdumu 284, Vilzēniem 264, Kocēniem 280, Ģeriem 260, Terneju 251 u. c.). Tās reģistrētas: 3–10, 12, 13, 15, 18, 20, 22, 23, 28, 29 (*sēt nesēj*, *bet plāū*), 30, 33–35, 39, 41, 43, 58, 60, 62, 63, 68, 69 (*šō*, *kō*), 71–75, 78–80, 82 (*saīmniēks nekaū cūkas*; *viņi raū viēnē raušanē*; *blāū*, *laū*, *kaū*, *raū* FBR IV 66), 87, 88, 96–98, 102, 104, 105, 109, 112–115, 117, 121–123, 130, 135, 142 (*viņš*, *viņa kaū vištu*), 144, 145, 147, 148, 152, 153, 159, 160, 162, 163, 166–174, 175 (*plōū*, *šōū*, *koū*, *blōū* FBR XV 60), 176, 177, 181 (*oū*), 184, 185, 188, 191 (*šū*), 192 (*kāū*, *rāū*, *plāū* FBR XV 150 arī *raū*, *kaū*), 193 (*raū*, *kaū* FBR XV 150), 194, 197 (*raū*, *kaū* FBR XV 150), 201–203, 206, 212, 219, 225 (*āu kàjas*, *kaū*, *plāu*, *raū*, *spļāū*), 226 (*šū*), 230, 234, 248–254, 257, 258, 260–267, 270, 272, 277 (*aū*, *blāū*, *šāū*, *jāplāū* VLIR VI 24), 280, 281, 283 (*kaū*; *raū*, *kaū* FBR XV 150), 284 (FBR XI 39 arī *blāū*, *šāū*, *kaū*, *raū*), 286, 289 (*šū*), 291, 295, 305, 312, 352, 374 (*āu*, *kaū*, *plāū*, *raū*, *šāū* VLIR VIII 94), 376, 379.

Dažās izloksnēs pierakstīts variants **auj**: 74 (*āūn* // *āūņ* VLIR VIII 211), 76 (*āūņ*), 77 (*āūņ*), 84 (*āūn* // *āūņ* VLIR VIII 211), 92 (*aūņ* VLIR VI 307).

Tagadnes 3. personas formas **šuv**, **plāv** un var. visai kompakti sastopamas Vidzemes lībiskajās izloksnēs. Tās reģistrētas arī atsevišķās vidus dialekta izloksnēs Kurzemē un Vidzemē: 88, 169, 170, 172, 174, 175–185, 187, 188, 192, 215 (*av*), 249, 257, 260, 264, 270 (*āūv*, *kāūv*, *rāūv*, *plāūv*, *šuv*), 281 (*šuu bikses vai bruņčus*), 289, 306, 312.

Formants **-l-** tagadnes 3. personas formās fiksēts divās Latgales austrumu izloksnēs: Ciblā 488 (*sāunļa*) un Rundēnos 496 (par formām ar **-l-** sk. 1. kartes komentāru!).

64. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 233d. jaut. Kā loka verbus *aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt* tagadnē? *mēs aujam : aunam..., kaujam : kaunam..., pļaujam : pļaujam..., raujam : raunam..., spļaujam : spļaujam..., šaujam : šaunam..., šujam : šuvam : šūnam...*]

Kartē rādītas darbības vārdu *aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt* tagadnes daudzskaitļa 1. personas formas.

jo-celma formas **aujam, kaujam, pļaujam, raujam, spļaujam, šaujam, šujam**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma, kompakto areālu veido galvenokārt Kurzemes centrālajā un dienvidu daļā, Zemgalē (izņemot tās austrumu daļu), kā arī Vidzemes rietumos lībiskajam dialektam tuvākajā teritorijā. Tās reģistrētas: 11, 14–17, 19–21, 23–46, 48–51, 54–59, 61, 64–67, 70, 72, 81–84, 85 (*šāujām, šujām, spļāujām, kāujām* u. c.), 86–169, 189, 193–195, 197, 198, 200–216, 218–222, 224–231, 233–237, 238 (tikai *splaūjām*), 239–244, 246–248, 254–256, 257 (jaun. p.), 259, 261, 263, 265–269, 271–274, 277–288, 291, 295, 297–299, 301, 305, 311, 312, 316, 319, 320, 329, 344–346, 352, 364, 366, 367, 374, 377, 379–381, 388, 460, 463, 468.

Vispārināta 3. personas forma **auj, šuj, rauj, kauj...** un varianti raksturīgi galvenokārt lībiskajām izloksnēm: 4, 6–9, 13, 62, 63, 68, 69, 71, 72, 74–80, 85, 87, 88, 170, 175, 178, 179, 182–184, 187–188, 194, 249, 252–254, 281 (*šuu bikses vā bruņčus*), 283. Tā reģistrēta arī atsevišķās vidus izloksnēs: 15, 186, 199, 202, 203.

Izplatītas ir *no*-celmu formas ar *o*-celma formu galotnēm **aunam, kaunam, pļaujam, raunam, spļaujam**. Tās veido plašu, kompakto areālu Latvijas austrumu daļā, aptverot visu augšzemnieku dialektu, arī daļu Vidzemes vidus izlokšņu (ap Ādažiem 206, Inčukalnu 207, Ropažiem 209, Baldoni 225, Mori 311. Plāņiem 276, Kocēniem 280, Kūdumu 284, Līgatni 305). Šīs formas sastopamas arī Kurzemē (ap Vecpili 39, Grobiņu 43, Bārtu 54, Aizupi 92) un Zemgalē (ap Dobeli 136, Bausku 235, Stelpi 238, Rundāli 242). Tās reģistrētas: 15, 20, 25, 29–31, 33–35, 37, 39–41, 43, 45, 47, 49, 52, 53 (*raunam* Bušmane 1989: 204), 54, 55, 60, 61, 95, 96, 98, 109, 113, 114, 131, 132, 134, 136, 137, 148, 149, 153, 168, 169, 194, 197, 203 (tikai *aunam*), 208, 210, 213, 215–217, 219–221, 223–227, 231–233, 235–240, 242, 243, 245–247, 262, 267, 268, 275, 276, 281, 282, 285–296, 298–304, 306–315, 317–344, 346–373, 375–424, 425 (arī FBR XIII 31), 426 (arī FBR XI 113), 428–434, 435 (arī Indāne 1986: 95), 437, 438, 439 (arī FBR VIII 17), 441–452, 454, 457–459, 462–474, 476–479, 481, 486 (FBR X 34 arī *šyunam*), 491, 495–500, 501, 502 (*šyunām* Leikuma 1993: 69), 502 (*šyunām* Leikuma 1993: 69), 503, 505 (Leikuma 1995: 69 arī *šyunam*), 506, 507 (*šyunam* Leikuma 1993: 69), 509.

Forma *aujam* dota no Aizupes 92 (*aūjam* VLIR VI 307).

Dažās augšzemnieku izloksnēs samērā kompakto areālu veido *ā*-celma formu galotnes *-om* (< *-uom* < *ām*) **aunom, kaunom, raunom, pļaujom, spļaujom**: 356, 426, 427, 436, 438–440, 447, 475, 479, 480 (*āunom, sāunom, pļāunom*; Stafecka 2016: 407 arī *našāunom*), 482–486, 489–490, 492–494, 502, 504, 506.

Vispārināta 3. personas forma **aun** un varianti reģistrēta dažās lībiskajās izloksnēs: 18, 73, 76 (*āūņ*), 77 (*āūņ*), 170, 173, 180, 181, 185, 192, 196, kā arī atsevišķās vidus dialekta izloksnēs: Krimuldā 203, Allažos 208.

Formas ar beigu līdzskaņa zudumu **au, kau, pļau, rau, spļau** raksturīgas galvenokārt lībiskajām izloksnēm: 1–2 (*rou*), 3–5, 6 (*šoū*), 7, 8 (*šoū, rou*), 9 (*kāū*), 10, 12, 13, 62 (*rou // rouj*), 68, 69 (*šāū // šōuj // šō, kō*), 73 (*kāū, pļāū, raū, šaū*), 74 (*spļāū(i), šāū(i)*), 75, 78 (*kaū*), 79 (*kāū*), 80, 87, 170 (*rou*), 171, 173, 174, 176, 177, 180, 181, 183 (*šoūv*), 184, 185, 188, 190–194, 196, 249–254, 260, Tās reģistrētas arī dažās lībiskajam dialektam tuvākajās izloksnēs: 15, 18, 22, 30, 172, 203, 208, 258, 270.

Dažās Lejaskurzemes, atsevišķās Zemgales izloksnēs, bet jo sevišķi Vidzemes vidus izloksnēs ap Vaivi 300, Smiltēni 290, Kūdumu 284, Burtniekiem 266, kā arī Vidzemes lībiskajās izloksnēs ap Tūju 182, Nabi 191 reģistrētas formas **avam, šuvam** un varianti: 48 (*šuvjam*), 52, 55, 60, 61, 88, 121, 160, 167, 170, 175, 178, 179, 182, 183 (*kroūvam, šoūvam, pļoūvam, rovam, bļovam* FBR IV 89), 187, 191, 193, 196, 197, 215, 222, 249, 257, 260, 264–267, 272, 281, 283–286, 289–291, 293, 294, 296 (arī VLIR III 158), 300, 306–308, 311, 314, 315, 376, 379, 396.

Formants *-l-* (*āunļom, kaūnļom, šāunļom* u. c.) reģistrēts dažās Latgales austrumu izloksnēs: 481 (*šāunļom*), 485, 487 (*šāunļom, raūnļom*), 488 (*sāunļam, kaūnļam* u. c.), 496, 511 (*šāunļom*), plašāk sk. 1. kartes komentāru!

65. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 233e. jaut. Kā loka verbus *aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt* tagadnē? *jūs aujat : aunat..., kaujat : kaunat..., pļaujat : pļaujam..., raujat : raunat..., spļaujat : spļaujam..., šaujat : šaunat..., šujat : šuvat : šūnat...*]

Kartē rādītas darbības vārdu *aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt* tagadnes daudzskaitļa 2. personas formas.

jo-celma formas **aujat, kaujat, pļaujat, raujat, spļaujat, šaujat, šujat**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma, kompakto areālu veido galvenokārt Kurzemes centrālajā un dienvidu daļā, Zemgalē (izņemot tās austrumu daļu), kā arī Vidzemes rietumos lībiskajam dialektam tuvākajā teritorijā. Tās reģistrētas: 11, 14, 16, 17, 19–21, 23–29, 31–46, 48–51, 53–61, 64–67, 70, 72, 81–136, 138–147, 149–169, 193–195, 197 (*kaūjat // kaūj't*), 198, 200–215, 218–231, 233–248, 254–256, 259, 261, 263, 265–269, 271–274, 277–288, 291, 293, 295, 298, 299, 301, 305, 311, 312, 316, 319, 320, 329, 344–346, 364, 366, 367, 369, 374, 377, 379–381, 388, 460, 463, 468, 509.

Daļā izlokšņu īstenības izteiksmes tagadnes daudzskaitļa 2. personas vietā sastopamas pavēles izteiksmes formas **aujiet, kaujiet, raujiet...**, kas ieguvušas arī īstenības izteiksmes nozīmi (plašāk sk. Endzelīns 1951: 845). Tās fiksētas atsevišķās Kurzemes un lielā daļā Zemgales izlokšņu: 19, 25, 96, 97, 121, 132, 135, 137, 138, 148, 149, 157, 159, 160, 166, 167, 169, 204, 210, 213, 224, 225, 236, 237, 238 (tikai

spļaujiet), 239, 243, 247. Retāk tās fiksētas Augšzemē un Vidzemē: 329, 333, 345, 346, 350, 364, 371, 373, 381, 408, pierakstītas arī Kaplavā 509.

Izloksnēs, kur *ie* > *ī*, sastop daudzskaitļa 2. personas formas ar *-it* (**kaujīt, spļaujīt**): 366, 369. J. Endzelīns pieļauj, ka *-it* (no *-iet*) ir aizstāts ar *-it i*-celmu ietekmē, taču, tā kā citās izloksnēs šo *-it* lieto tikai imperatīva nozīmē, tad varbūt drīzāk ir jādomā, ka šis *-it*, izejot no imperatīva vsk. 2. personas, ir jauninājums un vēlāk izloksnēs ieguvus arī indikatīva nozīmi (plašāk sk. Endzelīns 1951: 846).

Atsevišķās izloksnēs pierakstīta arī *ā*-celma forma ar **-ait** (**aujait, šaujait, raujait, šujait**): 164 (*aūjait* FBR XII 21), 197, 281, 284, 286, 291.

Plašu, kompaktu areālu veido *no*-celmu formas ar *o*-celma formu galotnēm **aunat, kaunat, pļauat, raunat, spļauat**. Tās izplatītas Latvijas austrumu daļā, aptverot visu augšzemnieku dialekta teritoriju, arī daļu Vidzemes vidus izlokšņu (ap Ādažiem 206, Inčukalnu 207, Ropažiem 209, Baldoni 225, Mori 311. Plāņiem 276, Kocēniem 280, Kūdumu 284, Līgatni 305). Šīs formas sastopamas arī Kurzemē (ap Vecpili 39, Grobiņu 43, Bārtu 54, Aizupi 92) un Zemgalē (ap Dobeli 136, Bausku 235, Stelpi 238, Rundāli 242). Tās reģistrētas: 20, 29, 31, 34, 35, 37, 40, 43, 45, 47, 49, 52, 55, 60, 61, 92 (*aūnat* VLIR VI 307), 95, 96, 98, 109, 131, 132, 134, 136, 153, 168, 197, 203, 208, 210, 215, 217, 219–221, 223, 226, 227, 232, 233, 235, 237–240, 245–247, 262, 275, 276, 285–290, 292–304, 306–315, 317–344, 346–349, 351–355, 357–360, 362–367, 369, 370, 372, 373, 375–379, 381, 383–424, 425 (arī FBR XIII 31), 426, 428–433, 435 (arī Indāne 1986: 95), 436–439, 441, 442, 444–448, 450–452, 454, 457–459, 462–471, 473, 474, 476–478, 479 (*-at*), 481, 487, 489, 490, 494, 495, 497–500, 502–506, 507 (*šyūnam* Leikuma 1993: 69), 509.

Daļā augšzemnieku izlokšņu samērā kompaktu areālu veido formas ar *ā*-celma galotni *-om*, kas tīri fonētiski < *-uom* < *-ām* (sk. Endzelīns 1951: 832): **aunot, kaunot, raunot, pļauot, spļauot**: 356, 426, 427, 436, 440, 447, 475, 479, 480, 482–486, 489–494, 500, 502, 504, 506, 507, 509.

Atsevišķās izloksnēs īstenības izteiksmes vietā lieto pavēles izteiksmes formas **auniet, kauniet, rauniet**..., kas ieguvušas arī īstenības izteiksmes nozīmi (plašāk sk. Endzelīns 1951: 845): 96, 132, 137, 148, 149, 210, 213, 216, 217, 224, 225, 231, 233, 236, 242, 345, 371, 464.

Atsevišķās izloksnēs sastop daudzskaitļa 2. personas formas ar *-it* **kaunīt, raunīt**: 361, 368 (*kaūn'it'*), 369, 434 (*šāun'it'*, *splāun'it'*, *kaūn'it'* u. c.), 443, 449, 483 (*sāun'it'*, *kaūn'it'*), 501.

Arī *ā*-celma forma ar **-ait** **aunait, kaunait, raunait** reģistrēta dažās izloksnēs: 132, 197, 267, 281, 286, 290, 299.

Par “dīvainu un neskaidru” J. Endzelīns nosauc galotni *-et*, kas, pēc viņa domām, tīri fonētiski nevar būt radusies ne no *-at*, ne *-iet* resp. *-it* vai *-ait*, bet, kā liekas, ir izskaidrojama tikai morfoloģiski (plašāk sk. Endzelīns 1951: 846–847). **šauņet, kaunet, rauņet** raksturīga Latvijas ziemeļaustrumu izloksnēm: 382, 390–395, 397, 402, 472.

Galvenokārt lībiskajām izloksnēm raksturīga vispārinātā 3. personas forma **šauj, rauj, šuj, pļauj, spļauj**: 4 (*koūj*), 6–9, 13, 15, 62, 63, 68, 69 (*spļōuj*, *koūj*), 71, 72, 74–80, 83, 85, 87, 170–172, 174, 175, 178, 179, 182–184, 187, 188, 194, 249, 252–254. Tā reģistrēta arī dažās vidus izloksnēs: 186, 199, 202, 203, 281, 283.

Lībiskajām izloksnēm raksturīgas arī vispārinātas 3. personas formas **aun, raun, pļau**...: 1–10, 13, 22, 30, 62, 68, 69, 73–79, 87, 170–174, 176, 177, 180, 181, 183–185, 188, 190–194, 196, 203, 208, 249–254. Tās reģistrētas arī dažās vidus izloksnēs: 15, 18, 258, 260, 270.

Galvenokārt lībiskajām izloksnēm raksturīgas arī formas **au, šau, rau, šau, pļau, spļau**: 3–10, 12, 13, 62, 68, 69 (*kō, šāū, šō*), 73, 74 (*spļāū, šāū*), 75, 78–80, 87, 170, 173, 174, 176, 183, 184, 188, 192–194, 249–254, 260. Tās reģistrētas arī dažās vidus izloksnēs: 15, 18, 22, 30, 47, 172, 203, 258.

Daudzskaitļa 2. personas formas **avat, kavat, šuvat** (un varianti) reģistrētas: 48 (*šuvjat*), 52, 55, 60, 61, 88, 121, 160, 167, 170, 193, 197, 215, 222, 257, 260, 264–267, 272, 281, 283–287, 289 (*šuvat*), 290, 291, 293, 294, 296, 300, 306–308, 311, 314, 315, 376, 379, 396.

Vispārināta 3. personas forma **šuv, kauv, pļauv** reģistrēta: 6, 88, 170, 175, 178, 179, 182, 183 (*šoūv*), 184, 187, 188, 190, 191, 192 (*kāūv, plāūv, šv, šāūv*), 196, 208, 249, 281.

Daudzskaitļa 2. personas formas ar *-l-* **aunļat, kaunļat, saunļat** un varianti fiksēti dažās Latgales austrumu izloksnēs: 481, 485 (*āunļot, kaūnļot, sāunļot* u. c.), 487 (*šāunļot', raūnļot'*), 488 (*sāunļat, kaūnļat*), 496, 511, sk. 1. kartes komentāru!

66. karte

ā- un *o*-celmu šķīrums tagadnes daudzskaitļa 1. personā

[LVDA progr. 234. jaut. Vai šķiras galotnē tagadnes *ā*-celmi no tag. *o*-celmiem ddzsk. 1. personā? *ā*-c. mēs lasām : lasam, *o*-c. mēs sitam.]

Kartē rādīta darbības vārda daudzskaitļa 1. personas tagadnes *ā*- un *o*-celmu formas galotne.

Tagadnes *ā*-celma darbības vārdi nenoteiksmē darināti ar piedēkli *-ī*, piemēram, *sacīt, rakstīt*, taču sastopami arī daži darbības vārdi, kam nenoteiksmē ir piedēklis *-ā*-, piemēram, *sargāt, zināt* (sk. Breidaks 2007: 576).

“Tikai vienā izlokšņu daļā ir paglābusies vecā *ā*-celmu fleksija; piemēram, vsk. 1. p. *saku* = lei. *sakaū*, vsk. 2. p. *saki* = lei. *sakaī*, 3. p. *saka* = lei. *sāko*, daudzsk. 1. p. *sakām* = lei. *sākome*, daudzsk. 2. p. *sakāt* = lei. *sākote*.” (Endzelīns 1951: 831–832)

Visai sarežģīta latviešu valodā ir *ā*-celma formu paradigma. *ā*-celma formas latviešu valodas izloksnēs visai plaši saglabātas Dienvidkurzemes kursiskajās izloksnēs: tagadnes *ā*-celma formula – tag. dsk. 1. pers. *-ām*, piemēram, 43–45, 51–59, 61, 88, 96–99, 101–104, 106, 110, 111, 113, 114; Zemgales sēliskajās izloksnēs: tagadnes *ā*-celmu formula – tag. dsk. 1. pers. *-om, -oam, -oam*, piemēram, 355, 361–363, 365, 367–370; Vidzemes vidus izloksnēs, piemēram, 266, 302, 303, 396; *ā*-celma formas saglabātas augšzemnieku izloksnēs Vidzemē, piemēram, 324, 325, 336, 341, 403; savukārt latgaliskajās izloksnēs, kur saskaņā ar A. Reķēnas pētījumu izšķiramas piecas latgalisko izlokšņu grupas (Reķēna 2008 [1995]: 337), ir atšķirīgs tagadnes *ā*-celma formu patvērums – tagadnes *ā*-celma formula: tag. dsk. 1. pers. *-om* < *-uom* <

-ām, darūt – dorom < daruom < darām. Augšzemnieku dialekta Austrumlatgales izloksnēs ā-celmu formas sastop 492, 493, Latgales vidienes izloksnēs – 438–440, 446, 480, 482, 484, 485, 494 u. c., kā arī visās Dienvidlatgales izloksnēs, piemēram, 447, 450, 451, 499, 502–506 (plašāk sk. Endzelīns 1951: 832; Reķēna 2008 [1995]: 337–339).

J. Endzelīns norāda, ka Vārkavā 438, Preiļos 439, Kaunatā 495, Viļānos 427, Dagdā 503, Krāslavā 506, Rēzeknē u. c. latviešu izloksnēs “galotnē -ām (daudzsk. 1. p.) [...] caur -ōm [...], liekas, ir tīri fonētiski [...] kļuvušas par -om” (Endzelīns 1951: 832). Arī A. Reķēna norāda, ka Latgalē visai plaši sastop vispārinātas o-celma formas, piemēram, Ziemeļlatgalē tās tiek lietotas 425, 434, 471, 474–478, Rietumlatgalē – 430–432, Austrumlatgalē tās fiksētas no 486, 487, 491, 495, Zemgales sēliskajās izloksnēs – 352, 356, 359, 371, bet Kurzemē tās pierakstītas kursiskajās un zemgaliskajās izloksnēs – 25–30, 33, 37, 38, 42, 48, 51, 60 (Reķēna 2008 [1995]: 337–339).

Savukārt sporādiski fiksēts paralēls ā- un o-celma darbības vārdu dsk. 1. personas formu lietojums, piemēram, 34, 41, 53, 54, 357, 362, 426, 435, 436, 443, 479, 488 (Endzelīns 1951: 832; Reķēna 2008 [1995]: 337–339).

ā- un o-celmi galotnē tiek šķirti

Daļā latviešu valodas izloksņu daudzskaitļa 1. personā ā-celma formas tiek saglabātas, šķirot ā- un o-celmu dsk. 1. pers., resp., sastop ā-celmu formas ar galotni -ām un o-celmu formas ar galotni -am, piemēram, *lasām, sitam*, kas ir arī mūsdienu literārās valodas norma (konjugēšanas paradigmu sk. LVG 551). Šādas formas fiksētas: 34 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām un o-c. galotne -am), 35 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 36 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832; ā-c. galotne -ām Reķēna 2008 [1995]: 339), 39 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 40, 41 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām un o-c. galotne -am), 43 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 arī ā-c. galotne -ām), 44 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832; ā-c. galotne -ām Reķēna 2008 [1995]: 339), 45 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 46, 48 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 49, 50 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 51 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 52 (arī *zinām, lasām, skatāmiēs* FBR XVIII 131; ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 53 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām un o-c. galotne -am), 54 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām un o-c. galotne -am), 55 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām un o-c. galotne -am), 56 (*mēs lasām avīzes; mēs dženam naglas siēnā*; FBR IX 108 arī *lasām*; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 57 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 58 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 59 (FBR VII 116 arī *lasām*; FBR VIII 135 arī *lasām, sakām*; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 59a (*darām* Straupeniece 2018: 98), 61 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 88 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 93 (reti), 97 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 98 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 99 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna

2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 100 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 101 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 102 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 103 (*mēs lasām grāmatas; sitām mušas*; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 104 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 105 (arī *rakstām, sak:ām*), 106 (*mēs lasām avīzi; mēs lasām uogas; mēs siām naglas*; FBR XVI 102 arī *veđam, turām*; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 107, 109 (Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 110 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 111 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; Reķēna 2008 [1995]: 339 ā-c. galotne -ām), 114 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 115, 116 (arī *rakstām, gaīdām, dženam, ņenam*), 132 (FBR XV 29 jaucas ā- un o-celmu formas: *skatāmiēs // skatamiēs*), 153 (FBR XVI 154 arī *vārām, stādām*), 164, 165 (arī *sakām – dažreiz*), 200, 207, 220, 233, 235, 237, 244, 259, 266 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 269, 273 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 275 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 277, 278, 281 (*mēs skatāmiēs, klaūsāmiēs*), 282, 290 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 296 (arī *veđam, sakām* VLIR III 157), 297, 298, 302 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 303 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 304 (*mēs lasām uogas; siām*), 305–308, 309 (arī *rakstām, mēcāmiēs, rūokām, peramiēs*), 310 (*stādām kāpuōstus; iesiām naglas; piēnu liekam, ūdenē, akā laižām*), 312, 314, 316 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 317 (*lasām grāmatu; rakstām; mēs mūsas sitām*), 318 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 324 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 325 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 326 (arī *zinām* FBR XIV 128), 329, 336 (FBR XVII 90 dsk. 1. un 2. pers. ā-celmiem galotnes priekšā gara a skaņa; *veđam, losām // losām*; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 340, 341 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 343 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 355 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 357 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 358, 360, 361 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 362 (arī *doroām, likam* FBR XII 85; ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 365 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 367, 368 (arī *krāistōam, sokōam, caļam bāļķi* FBR XV 187; arī *takām, godōam* Ancītis 1977: 232, 238), 369 (FBR VII 145 arī dsk. 1. pers. ā-celmu formas beidzas ar -ōam // -om (*brāukōam // brāukom, klāusōam // klāusom*) un visiem pārējiem tagadnes celmiem ar -om // -am; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 372, 373, 375 (iztaujājot teica tikai ar -ām), 381, 388 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 396 (arī *nasam*; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 403 (*nasākām, sitām*; FBR XIV 191 ā-c. galotne -ām; Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 404, 409 (ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am FBR IX 147), 411, 413, 414 (ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am FBR IX 147), 415 (*do:rām* (retāk), *si:tām*; FBR IX 147 arī ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am), 416 (*lo:sām, dorām, sy:tām*; FBR IX 147 arī ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am), Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām), 418 (ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 419 (ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am FBR IX 147; ā-c. galotne -ām Endzelīns 1951: 832), 420 (ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am FBR IX 147), 442 (Endzelīns 1951: 832 ā-c. galotne -ām; FBR XVII 66 arī *ceļam, tāisōom*), 453, 459.

Divās sēliskajās izloksnēs *ā*-celma darbības vārdiem fiksēta fonētiski pārveidota galotne *-ām* > *-ōm*, bet *o*-celmā – galotne *-am*: 435 (*mes losòm jeb skàitòm gròmotu; mes sytàm; lai mes laužam kó calmus, bet mes savu* ‘mēs runājot turamies pie savas izloksnes’!), 441.

Daļā augšzemnieku dialekta sēlisko un latgalisko izlokšņu *ā*-celma daudzsk. 1. pers. lietota fonētiski pārveidotā galotne *-ām* > *-om* un var., bet *o*-celma daudzskaitļa 1. personā lietota galotne *-am*, piemēram, *losom, sitam*. Kā minējusi A. Reķēna, latgaliskajās izloksnēs *ā*-celma formula ir: *-om* < *-uom* < *-ām* (Reķēna 2008 [1995]: 337). Šīs formas fiksētas: 357 (arī *darom, valkam* FBR XIX 184), 363 (arī *klausom, braukom, sytam* FBR XIII 91), 366, 426 (arī *darom, valkam* FBR XIX 185), 427 (FBR XIX 185 arī *darom, valkam*), 432 (arī *darom, valkam* FBR XIX 184), 435 (Indāne 1986: 96 arī *rokstóm, doróm*; Reķēna 2008 [1995]: 338 arī *doròm*), 436 (arī *darom, valkam* FBR XIX 184; arī *zynam // zynom, slàukam* FBR XX 147), 438 (FBR XIX 185 arī *darom, valkam*), 439 (FBR VIII 18 arī *sòlom*; FBR XIX 185 arī *darom, valkam*), 443, 445 (FBR XVIII 47 arī *dorom, nasam, l'ikam*; FBR XIX 184 arī *darom, valkam*), 446 (*losòm, skàitòm, s'itàm* – jaun. p.; FBR XIX 184 arī *darom, valkam*), 447 (FBR XIX 184 arī *dorom, valkam*), 451 (FBR XIX 185 arī *dorom, valkam*), 483 (*m'ēs' losòm ūgys; m'ēs' sytàm rudzus*; FBR XIX 185 arī *dorom, valkam*), 484 (arī *darom, valkam* FBR XIX 184), 485 (arī *darom, valkam* FBR XIX 184), 488 (*skrinam, braucam, losom, sokom* FBR XII 41), 494 (arī *darom, valkam* FBR XIX 184), 495 (arī *darom, valkam* FBR XIX 184), 498, 500–502 (*darom, valkam* FBR XIX 184; *stàipòm, doròm, dzanàm, nejàm* Leikuma 1993: 62, 106), 503 (FBR XIX 184 arī *darom, valkam*), 505 (*stàipòm, doròm, dzanàm, nejàm* Leikuma 1993: 62, 106), 506 (*skrinam, losom* FBR XII 39; *darom, valkam* FBR XIX 184; *losom* FBR XII 29; dsk. 1. pers. *ā*-c. galotne *-ām* kļuvusi par *-om* Endzelīns 1951: 832; *stàipòm, doròm, dzanàm, nejàm* Leikuma 1993: 62, 106), 507 (*darom, valkam* FBR XIX 185; *stàipòm, doròm, dzanàm, nejàm* Leikuma 1993: 62, 106).

Slatē 370 fiksēta *ā*-celmā galotne *-uom* < *-ām*, *o*-celmā galotne *-am*: *mēs losòm; mēs pàrkàm*.

Savukārt tikai *ā*-celma forma ar galotni *-om*, rep., *-ām*, dota no: 345 (arī *dorom* FBR VIII 105), 481 (arī *dorom* FBR XII 56), 488 (arī *dorom* FBR VI 41).

Bet daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu tiek lietota *ā*-celma galotne *-ām* > *-om* un *o*-celma galotne *-am* > *-om*, piemēram, *lasom, sitom*: 335, 348, 363, 369 (FBR VII 145 dsk. 1. pers. *ā*-celmu formas beidzas ar *-ōam* // *-om* (*bràukōam* // *bràukom, klàusōam* // *klàusom*) un visiem pārējiem tagadnes celmiem ar *-om* // *-am*), 426, 427 (Endzelīns 1951: 832 arī dsk. 1. pers. *ā*-celma galotne *-ām* kļuvusi par *-om*), 435 (*mēs vysì mòusu džiminē cìši dàudz gròmotu losòm; mes gòn teleņus nasytòm kò tēi*; Indāne 1986: 96 arī *doròm, ro:kstòm, zynòm*), 436 (FBR XX 147 arī *zynom*), 438 (dsk. 1. pers. *ā*-celma galotne *-ām* kļuvusi par *-om* Endzelīns 1951: 832), 439 (arī dsk. 1. pers. *ā*-celma galotne *-ām* kļuvusi par *-om* Endzelīns 1951: 832), 440, 444, 446 (*losòm, skàitòm, s'itòm* – vec. p.), 447, 448–450 (arī *daròm, jàucòm*; FBR XIX 184 arī *dorom, valkom*), 452, 468, 479 (arī *skàitòm*), 480, 482–484, 485, 489, 490, 492 (*s'itòm, skaitòm*; FBR XIII 54–55 arī *sydļom, sytom, skraidom*; FBR XIX 185 arī *darom, valkom*), 494 (*mēs losòm s'ieņc'; mēs sytòm noglu*; FBR XIX 184 arī *dorom, valkom*),

495 (Endzelīns 1951: 832 arī dsk. 1. pers. *ā*-celma galotne *-ām* kļuvusi par *-om*), 498 (FBR XIX 184 arī *dorom, valkom*), 499, 502 (arī *dzanòm, nejòm, stàipòm, doròm* Leikuma 1993: 62, 106), 503 (Endzelīns 1951: 832 arī dsk. 1. pers. *ā*-celma galotne *-ām* kļuvusi par *-om*), 504 (*lasòm, sitòm*), 505 (*dzanòm, nejòm, stàipòm, doròm* Leikuma 1993: 62, 106), 506 (*lasòm, s'itòm*; Leikuma 1993: 62, 106 arī *dzanòm, nejòm, stàipòm, doròm*), 507 (FBR XV 46 arī *dorom*; Leikuma 1993: 62, 106 arī *dzanòm, nejòm, stàipòm, doròm*).

Retumis sastop arī *o*-celma formas ar formantiem *-i-*: 485 (arī *s'itļòm*), 487 (*losòm, sytļòm*), 492 (arī *sydļom*), 496 (*lasòm, sytļòm*), 504 (arī *sytļòm*) un *-ŋ-*: 493 (*losòm, s'ižņòm*).

Sporādiski sastop vēl citas formas: Vidzemes sēliskajā Bērzaunē 337 tiek lietota *ā*-celma galotne *-ām*, *o*-celmā – galotne *-om* (Endzelīns 1951: 832 arī dsk. 1. pers. *ā*-celma galotne *-ām*), bet augšzemnieku dialekta latgaliskajā Gaujienā 382 *ā*- un *o*-celmā sastop galotnes *-am* un *-em* (*mēs lasàm gràmatu; mēs jaų sitēm tūs suņus*).

Pastendē 73 *ā*-celmam lietota forma ar galotni *-am*: *mēs lasàm*, bet *o*-celmam fiksēta arī bezgalotnes forma – *mēs sit*, kas kartē atsevišķi nav rādīts.

ā- un *o*-celmi galotnē netiek šķirti

Daļā latviešu valodas izlokšņu netiek šķirta darbības vārdu *ā*- un *o*-celmu dsk. 1. personas galotne.

Lielā daļā Latvijas izlokšņu daudzskaitļa 1. personā tiek vispārināta *o*-celma forma, resp., darbības vārdu tagadnes *o*-celmi sakrituši ar *ā*-celmiem, lietotas formas *lasam, sitam*. Tās fiksētas: 15, 16, 17, 19–21, 23, 24, 25 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 26 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 27 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 28 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 29 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 30 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 31 (arī *ņesàm, rakstàm*), 32, 33 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 34 (arī *mēs rakstàm vēstul'; mēs ņesàm maīšs*; Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*- un *o*-celmu formas lieto paralēli), 35, 37 (Reķēna 2008 [1995]: 339 *ā*- un *o*-c. galotne *-am*), 38 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 39, 41 (Reķēna 2008 [1995]: 339 *ā*- un *o*-c. galotne *-am*), 42 (*mēs lasàm avīzi; mēs sitàm mušas*; Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 43 (arī *suònakt vaiņagu nuò galvas nuòņemàm uñ siēvas aūbi uzliēkam*), 46, 47, 48 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 49 (*mēs lasam gràmatu; mēs dženam, rakstam, sitam*), 51 (*mēs lasam avīzes; mēs sitam mušas*; Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 53 (Reķēna 2008 [1995]: 339 *ā*- un *o*-c. galotne *-am*), 54 (Reķēna 2008 [1995]: 339 *ā*- un *o*-c. galotne *-am*), 59 (*sakàm* Markus-Narvila 2014: 204), 60 (Reķēna 2008 [1995]: 339 arī *ā*-celmu formu vietā ir *o*-celmu formas), 70, 72–74 (reti), 81, 83–87 (FBR XIV 50 arī *gaīdòm*), 88–92 (VLIR VI 307 tagadnes *ā*-c. dsk. 1. pers. vienādi ar *o*-celmiem), 93, 94 (arī *mācamiēs*), 95–98, 102 (Pīrāga 2007: 52 arī *skaldam, šķiērstam*), 108, 109, 110, 112, 113 (arī *rakstàm*), 115, 117, 118, 120–122 (arī *skaitàm, ņesàm*), 123–128 (*mēs lasàm*

uogas; mēs sitām buṁbu), 129 (mēs lasām avīzi; mēs sitām suni), 130–132 (FBR XV 29 arī bieži jaucas ā- un o-celmu formas: skatāmiēs // skatamiēs), 133 (arī ņesām, prasām; FBR XI 155 arī skatamies), 134–142 (arī rakstām), 143–147 (mēs abi vakaruos lasām pasakas), 148–153 (FBR XVI 154 arī vāram, stādām), 154–162, 163, 164 (FBR XII 21 arī daram), 165–169, 171, 186, 188, 192–195, 197 (FBR XV 155 arī dsk. 1. personā sastop arī formas ar personas galotni: mēs griežīsam, saūksam), 198, 200, 201–215, 216 (mēs lasām grāmatu; mēs sitām tuōs palaīdņus), 217 (mēs sitām viņas [mušas] nuōst), 218–236, 238 (FBR XVIII 16 arī sakam, zinam), 239 (FBR XVIII 16 arī sakam, zinam), 240 (FBR XVIII 16 arī sakam, zinam), 241–247 (FBR XVIII 16 arī sakam, zinam), 248, 250, 252–254, 255 (tuōs mēs lasām tēja – liēp^u ziēds; tās mēs sāucām pa bīrziem), 256–258 (reti), 261, 262 (VLIR VIII 108 arī dsk. 1. pers. ā-celma formai ir tā pati galotne, kas attiecīgajiem o-celmiem), 263 (VLIR VIII 108 dsk. 1. pers. ā-celma formai ir tā pati galotne, kas attiecīgajiem o-celmiem), 264–268, 270–276, 279, 280 (arī darām jāu visu; mēs abi rādām, bet viņč nerēdz; liekam vīrsū; kā tiekām līdz sētu), 281–295, 296 (VLIR III 157 arī vēdam, sakam), 299–302 (mēs tagad lasām; mēs sitām mūsas; arī mēs rakstām, mēs dalām), 304–307, 309, 311–313, 315, 319–325, 326 (FBR XIV 128 arī zinam), 327–333, 335, 336 (darām; FBR XVII 90 arī vēdam), 337–339, 341 (mas losām grāmotu; mas sitām), 342 (losām, sitām), 346–348 (FBR VIII 91 arī tāisam, losam), 349 (FBR XIX 184 arī doram, valkam), 350, 351 (FBR XVII 156 arī dsk. 1. personā visiem celmiem galotne -am: sitam, cēlam), 352 (Reķēna 2008 [1995]: 338 arī ā-celmu formu vietā ir o-celmu formas), 353 (FBR XVI 55 arī dsk. 1. pers. visiem celmiem galotne -am: sitām, sokām), 354, 355 (arī rā:kstām; FBR XX 69 arī dsk. 1. pers. visiem celmiem galotne -am: zinam, sitam), 356 (Reķēna 2008 [1995]: 338 arī ā-celmu formu vietā ir o-celmu formas), 357 (Reķēna 2008 [1995]: 337 ā- un o-c. galotne -am), 359 (Reķēna 2008 [1995]: 338 arī ā-celmu formu vietā ir o-celmu formas), 361 (tagat kaišām ār skaidām; mes savu kaķi sitām ka blēņas dō:ra), 362 (FBR XII 85 arī doroom, likam), 364, 365 (FBR XIX 107–108 arī dorōam, moākam), 371 (Reķēna 2008 [1995]: 338 arī ā-celmu formu vietā ir o-celmu formas), 374 (VLIR VIII 108 arī dsk. 1. pers. formai ir tā pati galotne, kas attiecīgajiem o-celmiem), 375 (iztaujājot teica tikai ar -ām), 376–380, 383, 384 (FBR VIII 46 arī tagadnes ā- un o-celmmu dsk. 1. person. galotne -am: lasam), 385–390, 391 (FBR XIX 129 arī ā- un o-c. galotne -am: zinam, dzeram), 392 (Putniņa 1983: 91 arī darām, nasām), 393 (m'es lasām ūgas; vecūs laikā v'ilkus s'itam, tagad vāirāk nas'itam, b'et šaunām), 394 (FBR XIX 129 arī ā- un o-c. galotne -am: zinam, dzeram), 395 (Balode 2000: 44–45 arī aūgam, losām), 397 (FBR I 7, 11 arī vadam, doram), 398, 399, 400 (Kalniētis, Rūķe-Draviņa 1996: 171–172 arī zinām, prasām), 401 (FBR V 156 arī sitam, vālkam), 402 (FBR XIX 129 arī ā- un o-c. galotne -am: zinam, dzeram), 405–409 (FBR IX 146–147 arī prūotam, doram; ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am: doram, dorām), 410, 412, 413, 414 (FBR IX 146–147 arī prūotam, doram; ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am: doram, dorām), 415 (FBR IX 146–147 arī prūotam, doram; ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am: doram, dorām), 416 (FBR IX 146–147 arī prūotam, doram; ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am: doram, dorām), 417 (FBR XVII 138 arī sokam, zynam), 418, 419 (FBR IX 146–147 arī prūotam, doram; ā-celmu formās blakus -ām

dzirdams arī -am: doram, dorām), 420 (FBR IX 146–147 arī prūotam, doram; ā-celmu formās blakus -ām dzirdams arī -am: doram, dorām), 421, 422 (Strautiņa 2007: 64–65 arī doram, na:sam), 423, 424, 425 (FBR XIII 31 arī jamam, doram; FBR XIX 184 arī doram, valkam), 426 (FBR XI 114 arī vadam), 428–430 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī ā-celmu formu vietā ir o-celmu formas), 431 (arī vālkam, doram FBR IV 75; arī daram, valkam FBR XIX 185; arī ā-celmu formu vietā ir o-celmu formas Reķēna 2008 [1995]: 337), 432 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī ā-celmu formu vietā ir o-celmu formas), 433, 434 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī losam), 435 (arī dorām, sō:kām Indāne 1986: 96), 436 (kotru dinu avēizes losām. pīsytām pi goīda; FBR XX 147 arī zynam, slāukam; FBR XIX 184 arī doram, valkam), 439, 442–444, 447 (arī doram, valkam FBR XIX 184), 449, 450, 452, 454, 459, 460, 462–467, 469 (FBR XIX 184 arī doram, valkam), 470, 471 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī losam), 472 (FBR XIX 129 arī ā- un o-c. galotne -am: zinam, dzeram), 473, 474 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī losam), 475 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī losam), 476 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī losam), 477 (arī karām, nasām Ūsele 1998: 41; arī losam Reķēna 2008 [1995]: 337), 478 (FBR XI 136 arī losam; FBR XIX 184 arī doram), 479 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī paralēls o- un ā-celmu lietojums), 481 (FBR XII 56 arī doram), 486 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī: ā-celmu formu vietā o-celmu formas), 487 (FBR X 34 galotnē īss patskanis: gāidam, losam, sokam; FBR XIX 185 arī daram, valkam; Reķēna 2008 [1995]: 337 arī: sokam, gaidam), 491 (Reķēna 2008 [1995]: 337 arī ā-celmu formu vietā o-celmu formas), 495 (Reķēna 2008 [1995]: 337 ā-celmu formu vietā o-celmu formas), 498, 502 (arī doram, valkam FBR XIX 184), 505, 509.

Vietumis reģistrētas o-celma formas ar formantu -l-, piemēram, 481 (arī sitlām, sytlām), 488 (losām, sydlām; FBR VI 41 arī doram; Reķēna 2008 [1995]: 337 arī doram), 511 (losām, s'izlām).

Atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās un vienā latgaliskajā izloksnē ā-celma daudzskaitļa 1. pers. tiek lietota galotne -am, bet o-celma daudzskaitļa 1. personā tiek lietota galotne ar fonētisku pārveidojumu: -am > -om, piemēram, lasam, sītom: 328, 337, 477 (arī karām, nasōm Ūsele 1998: 41).

Galvenokārt Kurzemes un Vidzemes lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī atsevišķās lībiskā dialekta kaimiņizloksnēs dominē 3. personas forma, kad o-celmi sakrituši ar ā-celmiem un tiem pamatā bezgalotnes formas las, sīt: 1–5, 6 (arī FBR XX 53 3. personas formu lieto visās personās), 7 (arī FBR XX 53 3. personas formu lieto visās personās), 8–15, 17, 18, 22, 23, 62 (Dravniece 2008: 22–23 arī laš, piŗk), 63, 64–72 (Draviņš, Rūķe 1958: 1021 arī bēg, cēp, luōc, slāūk), 74–82, 84–87 (FBR XIV 50 – virsroku gūst 3. persona), 119, 170–175 (arī FBR XV 69 – konjugācijā vispārināta 3. personas forma), 176 (arī FBR XIV 65 – konjugācijā vispārināta 3. personas forma), 177, 178 (arī FBR XIV 65 – konjugācijā vispārināta 3. personas forma), 179 (arī FBR XIV 65 – konjugācijā vispārināta 3. personas forma: mēs dziŗd), 180–183 (arī FBR IV 93 – visās personās lieto 3. pers. galotni), 184, 185 (arī FBR XIV 93 – visās personās lieto 3. pers. galotni), 186 (mēs jāu zin, bet mēs tik smeļ tâpat), 187, 188 (FBR XI 77 3. personas formu lieto visām personām), 189–191 (FBR XI 77 3. personas formas lieto visās personās), 192 (FBR XV 155 – 3. personas formu lieto visās personās), 193 (FBR XV 155 – 3. personas formu lieto visās personās), 194, 195

(FBR XIV 65 – 3. personas forma visās personās), 197 (FBR XV 155 – 3. personas formu lieto visās personās), 199, 202, 208, 249–251, 258, 270, 283 (FBR XV 155 – 3. personas formu lieto visās personās), bet Vidzemes sēliskajās Pļaviņās 348 sastop bezgalotnes variantu *los, sit*.

Dažkārt augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs, galvenokārt Vidzemē, *ā*- un *o*-celma darbības vārdu daudzskaitļa 1. personā sastop arī galotni *-ēm–losem, sitēm*: 344, 345 (*mēs visi losēm grāmot; mēs sitēm kādu sūn*), bet tikai *ā*-celma forma ar galotni *-ēm* dota no: 345 (arī *goidēm* FBR VIII 105).

67. karte

ā- un *o*-celmu šķīrums tagadnes daudzskaitļa 2. personā

[LVDA progr. 235. jaut. Vai šķiras galotnē tag. *ā*-c. no tag. *o*-c. ddzsk. 2. personā. *ā*-c. jūs lasāt : lasat; *o*-c. jūs sitat.]

Kartē rādīta *ā*- un *o*-celmu tagadnes daudzskaitļa 2. personas galotne.

Daļā latviešu valodas izlokšņu *ā* un *o*-celmu daudzskaitļa 2. pers. formā **galotnes tiek šķirtas**: *ā*-celma darbības vārdiem sastopama galotne *-āt*, *o*-celma darbības vārdiem – galotne *-at*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma (par to sk. LVG 519, 520, 551).

Kā norādījis J. Endzelīns, tikai daļā izlokšņu ir paglābusies vecā *ā*-celmu fleksija, kur “vsk. 1. p. *saku* = lei. *sakaū*, vsk. 2. p. *saki* = lei. *sakaī*, 3. p. *saka* = lei. *sāko*, daudzsk. 1. p. sakām = lei. *sākome*, daudzsk. 2. p. sakāt = lei. *sākote*” (Endzelīns 1951: 831–832). Daļā latviešu valodas izlokšņu daudzskaitļa 2. personā *ā*- un *o*-celmu formas tiek šķirtas: *ā*-celma formas ar galotni *-āt* un *o*-celma formas ar galotni *-at* fiksētas Kurzemes vidus- un dienvidizloksnēs, Vidzemes vidusizloksnēs, kā arī daļā augšzemnieku izlokšņu (par to arī Endzelīns 1951: 832, 844–845), piemēram, 16, 23 (*rakstu valodai tipiskās formas* FBR XVIII 27), 34, 35, 36 (Endzelīns 1951: 832 arī galotne *-āt ā*-celmā), 39–41, 43 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 44 (Endzelīns 1951: 832 arī galotne *-āt ā*-celmā), 45 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 46, 48 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 49, 50, 51 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 52 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 53 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*; Bušmane 1989: 207 arī *klabināt*), 54 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 55 (arī *rakstāt*), 56 (Endzelīns 1951: 832, 844 arī *sakāt, liekat*; FBR IX 108 arī *mācāt*), 57, 58 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 59 (FBR VIII 135 arī *lasāt*; Endzelīns 1951: 832, 844 arī *sakāt, liekat*), 61 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 88 (*sakāt* Endzelīns 1951: 832), 96 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 98 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 99 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 100 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 102 (Endzelīns 1951: 832, 844 arī *sakāt, liekat*), 103 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 104 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 105, 106 (*jūs lasat uogas; jūs sitat naglas*; Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 107, 109, 110 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 111 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 113 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 114 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 115, 116, 119, 132, 158, 164, 207 (Endzelīns

1951: 845 arī *liekat*), 233, 235, 244, 255 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 256, 259, 261, 266 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 277, 278, 282, 297, 298, 302 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 303 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 304, 306 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 307–310, 312 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 314, 316 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 317, 318, 324 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 325 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 326 (FBR XIV 128 arī *zināt*; Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 341 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 343, 355 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 357 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 360, 365 (*sakāt* Endzelīns 1951: 832), 366 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 369 (*sakāt* Endzelīns 1951: 832; *ā*-celma galotne *-ōat*, *o*-celma galotne *-at* FBR VII 145), 388 (*sakāt* Endzelīns 1951: 832), 396 (Endzelīns 1951: 832, 845 arī *sakāt, liekat*), 408, 413, 415, 421, 423, 424, 441, 453.

Arī Kuldīgā 80 fiksēta *o*-celma forma ar galotni *-at* (*liekat* Endzelīns 1951: 845). Kartē tā atsevišķi nav rādīta.

Daļā latgalisko izlokšņu *ā*-celma darbības vārdiem sastop fonētiski pārveidoto galotni *-āt* > *-ot*, bet *o*-celma darbības vārdiem daudzskaitļa 2. pers. galotne ir *-at*. Tās konstatētas: 426 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 427 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 448, 487 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 488 (*-at* // *-ot* FBR VI 41), 493, 495 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 496–498, 499 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 500, 503 (Endzelīns 1951: 832 arī *ā*-celmā galotne *-ot*), 511.

Daļā dziļo latgalisko izlokšņu *ā*-celma darbības vārdiem lieto galotni *-ot* resp. *-āt*, bet *o*-celma daudzskaitļa 2. pers. fonētiski pārveidoto galotni *-at* > *-ot*: 426, 427 (Endzelīns 1951: 832 arī *ā*-celmā galotne *-ot*), 440, 446, 447, 452, 480, 481 (tag. *ā*-celmus nešķir no *o*-celmiem, dsk. 2. pers. patskanis īss, piemēram, *dorat* // *dorot* FBR XII 56), 482–485, 488 (*-at* // *-ot* FBR VI 41), 489, 490, 492 (FBR XIII 54–55 arī *sytot, muōkot*), 494 (*jūs losot s'ieņc'; jūs sytot noglu*), 495 (Endzelīns 1951: 832 arī *ā*-celmā galotne *-ot*), 499, 500, 504.

Atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs *ā*-celma darbības vārdiem lietota galotne *-āt*, kas ir literārās valodas norma, bet *o*-celma darbības vārdiem galotne *-it*: 362 (FBR XII 93 arī *ticīt vai nē..*; FBR 1951: 832 arī *lasāt*), 369 (*-it* FBR VII 145; *sakāt* Endzelīns 1951: 832), 373, 442 (Endzelīns 1951: 832 arī *sokāt*), 459.

Asarē 372 fiksēts arī fonētiskais variants ar galotni *-ōāt* *ā*-celma darbības vārdiem.

Samērā vienotu areālu aptver daudzskaitļa 2. pers. *ā*-celma darbības vārdi ar fonētiski pārveidoto galotni *-āt* > *-ot* un *o*-celma darbības vārdi ar galotni *-it*: 363 (*dorot, dūdit, sitit* FBR XIII 91), 373, 438 (Endzelīns 1951: 832, 846 arī *ā*-celmā galotne *-ot*, *o*-celmā galotne *-it*: *v'ed'it*), 439 (*veļcit'*, *sitit'* FBR IV 100; *sitit* FBR VIII 17, *ā*-celmiem galotne *-ot* Endzelīns 1951: 832), 445 (FBR XVIII 47 arī *dorot, n'es'it*), 446 (jaun. p.), 447, 450 (arī *skāitot*), 451 (Rūķe-Draviņa 2007 [1939]: 329–331 arī *dorot, veļcit*), 495, 501, 502 (Leikuma 1993: 62, 106 arī *dz'āņit'*, *ņejit'*, *stāipot, dorot*), 503 (Endzelīns 1951: 832, 846 arī *ā*-celmā galotne *-ot*, *o*-celmā galotne *-it*: *v'ed'it*), 505 (*dz'āņit'*, *ņejit'*, *stāipot, dorot* Leikuma 1993: 62, 106), 506 (FBR XII 39 arī *skrinīt'*, *brāuc'it'*; *gāidot, sokot*; Endzelīns 1951: 832, 846 arī *ā*-celmā galotne *-ot*, *o*-celmā galotne *-it*; Leikuma 1993: 62, 106 arī *dz'āņit'*, *ņejit'*, *stāipot, dorot*), 507 (arī *gļobjit'*; Leikuma 1993: 62, 106 arī *dz'āņit'*, *ņejit'*, *stāipot, dorot*).

Varianti ar fonētiski pārveidotajām *ā*-celma darbības vārdu galotnēm *-āt* > *-ōat*, *-ōat*, *-óat*, *-uot* un galotni *-it* *o*-celma darbības vārdiem fiksēti sēliskajās izloksnēs: 356, 365 (FBR XIX 107–108 arī *doròat*, *moācit*), 368 (FBR XV 187 arī *sokòat*, *celit'*; Ancītis 1977: 232, 238 arī *godòat*, *t'ec'it'*), 369 (FBR VII 145 arī *ā*-celma galotne *-ōat*), 370, 435 (Indāne 1986: 95, 96 arī *t'ę:c'it'*, *sóac'it'*, *sóak'it'*, *rokstóat*).

o-celma darbības vārdi ar galotni *-it* un *ā*-celma darbības vārdi ar galotni *-at* fiksēti vairākās augšzemnieku dialekta izloksnēs: 435 (arī *nasitit tak óabuļus nūstīn*), 436, 442, 449, 450, 452, 475, 476, 505.

Daļā Vidzemes vidus izlokšņu lietotas *ā*-celma daudzskaitļa 2. personas formas ar galotni *-ait* un *o*-celma formas ar galotni *-at*: 197, 262, 273 (Endzelīns 1951: 832 *ā*-celmā galotne *-ait*, *o*-celmā galotne *-at*: *liekat*), 275 (Endzelīns 1951: 832 arī *ā*-celmā galotne *-ait*), 285, 286, 290, 291, 296 (VLIR III 157 arī *sakaīt*, *veđat*; Endzelīns 1951: 832 *ā*-celmā galotne *-ait*, *o*-celmā galotne *-at*: *liekat*), 376 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 378. Tās kartē nav iezīmētas.

Zemgalē un Latgalē runāto augšzemnieku dialekta izlokšņu daļā sastop *ā*-celma formas ar galotni *-it* un *o*-celma formas ar galotni *-at*: 365 (*sitat*; *zinit*, *kóac tas slic ir?*), 369 (FBR VII 145 arī *ā*-celma galotne *-it*, *o*-celma galotne *-at*), 425 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 435, 436, 439 (FBR VIII 17 arī *pelnejit*; Endzelīns 1951: 845 *liekat*), 449, 475, 483 (*ā*-celma darbības vārdiem arī galotne *-it'*). Tās kartē nav iezīmētas.

Atsevišķās visu trīs dialektu izloksnēs sastop *ā*-celma darbības vārdus ar galotni *-at* un *o*-celma darbības vārdus ar galotni *-iet*: 74, 84, 85, 93, 96, 122, 129, 136, 138, 141, 147, 156 (*vediet* Endzelīns 1951: 845), 210, 216, 217, 219, 224, 227 (*vediet* Endzelīns 1951: 845), 235 (*vediet* Endzelīns 1951: 845), 241, 242, 323 (*vediet* Endzelīns 1951: 845), 352 (*vediet* Endzelīns 1951: 845), 377, 409, 413. Tās kartē nav iezīmētas.

Galotne *-iet* *o*-celmā fiksēta arī Ļaudonā 423 (*vediet* Endzelīns 1951: 845). Tā kartē nav iezīmēta.

Lubānā 417 reģistrēti *o*-celma darbības vārdi ar galotni *-it* un *ā*-celma darbības vārdi ar galotni *-iet* (Endzelīns 1951: 846 arī *v'ed'it*). Tie kartē nav rādīti.

Savukārt lībiskā dialekta izloksnēs un lībiskā dialekta pārejas izloksnēs pamānāms arī *ā*-celmu darbības vārdu ar galotni *-at* lietojums, bet *o*-celmu darbības vārdiem šajā areālā novērojams arī **3. pers. formas** vispārinājums: 70, 72, 74, 81, 83–86, 87 (*gaīd^{am}*, *ređzt* FBR XIV 50), 171, 186, 188, 195, 202, 208, 235, 250, 270. Tie kartē nav rādīti.

Ne visai plaši latviešu valodas izloksnēs lietoti *ā*-celma daudzskaitļa 2. pers. darbības vārdi ar galotni *-iet* un *o*-celma darbības vārdi ar galotni *-at*. Tos sastop: 74, 84, 85, 93, 96, 122, 123, 129, 136, 138, 141, 147, 167, 210, 217, 219, 224, 233, 241, 336 (*ā*-celma galotne *-iet*; *o*-celma galotne *-at*: *liekat* Endzelīns 1951: 832, 845), 343, 350, 377, 408, 409, 413. Tās kartē nav iezīmētas.

Kurzemes lībiskā dialekta izloksnēs fiksēti *ā*-celma darbības vārdi ar galotni *-iet* un *o*-celma darbības vārdi, kas saskan ar **3. personas formu**: 74, 84, 85.

Skrīveros 345 *ā*-celma darbības vārda galotne ir *-iet*, bet *o*-celma – *-ęt* (arī *meņęt*). Tā kartē nav rādīta.

Vienots areāls nav novērojams *ā*-celma formām ar galotni *-āt* un *o*-celma formām ar galotni *-iet*. Tās sastop visos trijos dialektos : 97 (Endzelīns 1951: 832 arī *sakāt*), 101 (*sakāt*, *vediet* Endzelīns 1951: 832, 845), 103 (*sakāt*, *vediet* Endzelīns 1951: 832, 745), 233, 235 (*vediet* Endzelīns 1951: 845), 329, 341 (Endzelīns 1951: 832, 745 arī *sakāt*, *vediet*), 361 (*sakāt*, *vediet* Endzelīns 1951: 832, 845), 403 (*ā*-celmiem galotne *-āt*; visiem citiem *-iet*, piemēram, *celiet*, *deņiet* FBR XIV 191; *sakāt* Endzelīns 1951: 853), 408, 413. Tās kartē nav rādītas.

ā-celma formas ar galotni *-at* un *o*-celma formas ar galotni *-ait* sastop: 197, 262, 286, 290, 291, 296 (VLIR III 157 arī *sakat*, *veđaīt*), 378; minētās formas fiksētas arī vidus dialekta zemgaliskajā Lestenē 132. Tās kartē nav rādītas.

Savukārt lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī netālajās kaimiņu izloksnēs nereti dzird *ā*-celma formu vietā **vispārinātu 3. pers. formu**, bet *o*-celma formas beidzas ar galotni *-at*. Tās lieto: 22 (*liekat* Endzelīns 1951: 845), 70, 72, 74, 81, 84–86, 186, 188, 195, 196 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 202, 208, 235, 250, 270. Tās kartē nav rādītas.

Sporādiski reģistrētas vēl citas daudzskaitļa 2. pers. *ā*- un *o*-celma formas: 74 (*las*, *sitiēt*), 84 (*las*, *sitiēt*), 85 (*las*, *sitiēt*), 132 (*lasāt*, *sitaīt*), 235 (*las*; *vediet* Endzelīns 1951: 845), 345 (*lošet*, *sitiēt*, *meņiet*; *dorot*, *bēidžęt* FBR VIII 105), 356 (*lasūot*, *sitat*; *lasūot*; *vediet* Endzelīns 1951: 845), 381 (*lasaīt*, *sitiēt*), 390 (*lasęt*; Endzelīns 1951: 846 arī *o*-celmā galotne *-at*), 400 (*losat*, *sitet*; *los'ęt*, *s'itat*), 401 (*losat*, *s'it'ęt*), 426 (*los'it'*; *v'il'k's'ęt'* FBR XI 114; *losot*; *v'il'k's'ęt'* FBR XI 114), 469 (*loset*; *liekat* Endzelīns 1951: 845), 481 (*losat*, *syļat*), 485 (*losot*, *sitļot*), 487 (*losot'*, *syļot'*), 488 (*losat*, *syđļat*), 492 (*losot*; *syđļot*, *syžļot* FBR XIII 54), 496 (*losot*, *syļat*), 493 (*losot*, *s'ižņot*), 511 (*losyt'*, *s'ižļat*). Tās kartē nav rādītas.

Lielā daļā latviešu valodas izlokšņu *ā*- un *o*-celmu formu **galotnes nešķir**, sastop gan *ā*-, gan *o*-celma formas ar galotni *-at*. Runājot par *o*-celma formām minēts, ka baltu valodās *o*-celmu beigās *-o* > *-a*, kas novērojams ne tikai daudzskaitļa 1. pers., piemēram, liet. *liškame*, la. *liekam*, pr. *giwammai*, bet vispārinājuma rezultātā arī daudzskaitļa 2. personā, piemēram, liet. *liškate*, la. *liekat*, pr. *immati* (par to Endzelīns 1951: 844).

Savukārt runājot par *ā*-celma formām, J. Endzelīns norāda, ka daudzskaitļa 1. pers. galotne *-ām* varētu būt tīri fonētiski saīsināta par *-am*, un analogijas labad varēja rasties arī *ā*-celma galotne *-at* daudzskaitļa 2. personā (sk. Endzelīns 1951: 832).

Formas ar galotni *-at* abos celmos fiksētas Kurzemes vidus dienvidizloksnēs, Zemgales un Vidzemes vidus izloksnēs, kā arī augšzemnieku dialekta izloksnēs: 19–21, 24, 25, 26 (Endzelīns 1951: 844 arī *liekat*), 27–30, 31 (arī *rakstāt*, *ņęsat*; Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 32 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 33–37, 38 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 39, 41, 42, 43 (arī *tuř tāda māj^a*, *kuř kaņ-tuōris* – *jūs zināt*), 45–49, 53 (Bušmane 1989: 207 arī *klabinat*), 54, 59 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 60, 70, 72, 74, 81, 84–86, 87 (*gaīd^{am}*, *ređzt* FBR XIV 50), 88, 89, 90 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 91 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 92 (VLIR VI 307 *ā*-celmi sakrīt ar *o*-celmiem), 93, 94 (Endzelīns 1951: 845 arī

liekat), 95, 96 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 98, 99 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 101, 102 (*skaīdat, šķiērstat* Pīrāga 2006: 52; *liekat* Endzelīns 1951: 845), 105, 106 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 108–110, 112, 113, 115, 117, 118 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 120–135, 136 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 138, 140–142, 145, 146, 147, 151–156, 161, 162 (arī *mācat*), 163, 164 (FBR XII 21 arī *darat*), 165, 167, 168, 186, 188, 193–195, 197, 198, 201–203, 205, 206, 207 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 208–212, 214, 215, 217–219, 224, 227–229, 235, 240–242, 244, 248 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 250 (reti), 252–254, 257, 260, 262 (VLIR VIII 108 *ā*-celma galotne sakrīt ar *o*-celma galotni), 263 (*ā*- un *o*-celma galotne sakrīt VLIR VIII 108), 264–266, 268–272, 273 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 274–276, 279, 280, 283, 285–289, 290 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 291–295, 296 (VLIR III 157 arī *sakat, vėdat*; Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 297, 299–301, 302 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 304, 305 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 307, 309, 311 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 312 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 313, 315 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 316 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 319 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 320 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 323, 324 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 325 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 326 (*zinat* FBR XIV 128; *liekat* Endzelīns 1951: 845), 327, 339, 342, 347, 350–352, 357–359, 367, 371, 374 (VLIR VIII 108 *ā*- un *o*-celma galotne sakrīt; Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 377, 378, 379 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 380, 383, 384 (FBR VIII 46 arī *lasat, dzīdat*), 385, 386 (Endzelīns 1951: 846 *ā*-celma izskaņa *-at*), 387, 388, 391 (*nūocat, sokat, vedat* FBR XIX 129; *ā*-celma izskaņa *-at* Endzelīns 1951: 846), 395, 401, 409, 410, 413, 432, 435, 436, 449, 450 (*liekat* Endzelīns 1951: 845), 460, 462, 464, 468, 471 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 474, 475, 476 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 478 (FBR XI 136 arī *losat*; Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*), 481 (*ā*-celmus nešķir no *o*-celmiem, dsk. 2. pers. patskanis īss, piemēram, *darat / dorot* FBR XII 56), 486, 488 (*-at / -ot* FBR VI 41), 491, 498 (Endzelīns 1951: 845 arī *liekat*).

Visos dialektos sastop *ā*- un *o*-celma daudzskaitļa 2. personas formas ar galotni *-iet*, kas saskan ar mūsdienu literārās valodas pavēles izteiksmes 2. pers. formu. Arī J. Endzelīns minējis, ka šīs *-iet* ir laikam īsti pavēles izteiksmes izskaņa, kas vēlāk ieguvusi arī īstenības izteiksmes nozīmi, jo formas ar *-at* jau izsenis bijušas gan pavēles, gan īstenības izteiksmes formas (par to Endzelīns 1951: 745). Šādas formas reģistrētas: 74, 84, 85, 87, 93, 96, 97, 122, 129, 136–138, 139 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 141, 143, 144, 147, 148, 149, 150, 157, 159, 160, 164 (FBR XII 21 arī *dariēt*), 166, 169, 200, 204, 210, 213, 216, 217 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 219, 221–223, 224 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 225 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 226 (arī *vediēt*), 230, 231, 232 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 233, 234, 236, 237, 238 (FBR XVIII 16 arī *ziniet, sakiēt*), 239 (FBR XVIII 16 arī *ziniet, sakiēt*), 240 (*ziniet, sakiēt* FBR XVIII 16), 241, 243, 245, 246, 247 (FBR XVIII 16 arī *ziniet, sakiēt*), 318 (Endzelīns 1951: 832, 845 abos celmos galotne *-iet*), 321, 322, 329–331, 332 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 333, 334, 335 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 336 (Endzelīns 1951: 832 abos celmos galotne *-iet*), 337 (Endzelīns 1951: 832, 845 abos celmos galotne *-iet*), 338, 340, 343 (Endzelīns 1951: 832, 845 abos celmos galot-

ne *-iet*), 345, 346, 348 (FBR VIII 91 arī *lieciet, lāsiēt*; Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 349, 353 (FBR XVI 55 arī *-iet*; Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 354, 355 (*ziniet, sitiēt* FBR XX 69; *vediet* Endzelīns 1951: 845), 361 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 364, 377, 381 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 398 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 399 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 400 (*prasiet, ziniet* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171–172), 403 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 404–408, 409 (FBR IX 146–147 arī *prūētiēt, daer'iet*; Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 411–413, 414 (FBR IX 146–147 arī *prūētiēt, daer'iet*), 415 (FBR IX 146–147 arī *prūētiēt, daer'iet*), 416 (FBR IX 146–147 arī *prūētiēt, daer'iet*; Endzelīns 1951: 832, 845 abos celmos galotne *-iet*), 417, 418 (Endzelīns 1951: 832, 845 abos celmos galotne *-iet*), 419 (FBR IX 146–147 arī *prūētiēt, daer'iet*; Endzelīns 1951: 832 abos celmos galotne *-iet*), 420 (FBR IX 146–147 arī *prūētiēt, daer'iet*; Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 422 (Strautiņa 2007: 64–65 arī *daer'iat, nē:siāt*), 428 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 429 (Endzelīns 1951: 845 arī *vediet*), 430, 431 (*dariēt, vēlciet* FBR IV 75), 509.

Daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu sastop arī abu celmu formas ar galotni *-it*. J. Endzelīns akcentējis, ka daļā izlokšņu tīri fonētisks *-it* (no *-iet*) saīsinājums par *-it* nav iespējams, tāpēc kā ticamāku pieļauj domu par to, ka galotne *-it* daudzskaitļa 2. pers. īstenības izteiksmē varētu būt radusies kā jauninājums no pavēles izteiksmes formām ar *-it* (plašāk par šo Endzelīns 1951: 846). Daudzskaitļa 2. personas *ā*- un *o*-celma formas ar galotni *-it* reģistrētas: 363 (*sitiēt, dorit, ziniēt*), 365 (Endzelīns 1951: 846 arī *v'ed'it*), 368 (*god'it', t'ec'it'* Ancītis 1977: 232, 238; FBR XV 187 arī *celit', sokit'*), 369 (*-it* FBR VII 145), 425 (FBR XIII 31 arī *dorit, sokit, vedit, metit*), 426, 433, 434, 435 (Indāne 1986: 95, 96 arī *t'ē:c'it', sóac'it', sók'it', ro:ks't'it, z'i:n'it'*), 436, 437, 439 (FBR IV 100 arī *dorit', sitiēt'* FBR VIII 17 arī *sitiēt, dzenit, pelnejit*), 442–444, 449, 454, 475, 477 (Ūsele 1998: 41 arī *kar'it', n'es'it'*), 479, 491.

Daļai augšzemnieka dialekta izlokšņu raksturīgas formas ar galotni *-et*: J. Endzelīns minējis, ka galotne *-et* visticamāk nav radusies fonētiski no *-at* vai *-iet* (resp., *-it*) vai *-ait*, bet varētu būt skaidrojama tīri morfoloģiski (Endzelīns 1951: 847). Latviešu valodas izloksnēs tā pierakstīta no: 383 (*-et* Endzelīns 1951: 846), 390 (Endzelīns 1951: 846 *o*-celmā galotne *-et*), 391, 392, 393 (Endzelīns 1951: 846 arī *-et*), 394 (Endzelīns 1951: 846 arī *-et*), 395 (*loset, aūdzet* Balode 2008: 395), 397 (FBR I 4, 10, 11 arī *neset, daret, duōset*; Endzelīns 1951: 846 arī *-et*), 401 (*-et* Endzelīns 1951: 846), 402 (FBR XIX 129 arī *loset, soket, nūocet, bāidzet*; Endzelīns 1951: 846 arī *-et*), 463, 465 (Endzelīns 1951: 846 arī *-et*), 466, 469, 470, 472 (Endzelīns 1951: 846 arī *-et*), 473 (arī *r'edz'et, rokst'et*), 478.

Atsevišķās Vidzemes izloksnēs fiksēts variants ar platu galotnes patskani *ē* vai pusplatu *ē*, resp., pierakstīta galotne *-ēt* vai *-et*: 344, 345 (arī *mētēt*), 382 (arī *kādu avīzi jūs lašēt?*), 389, 401, 467.

Vietumis konstatēts, ka *o*-celmu formu aizstāj īstenības izteiksmes *ā*-celma formas (par to arī Endzelīns 1951: 846) un abos celmos tiek lietota galotne *-ait*. Tā konstatēta: 197, 262, 267, 281, 284, 286, 290 (Endzelīns 1951: 832 arī *ā*-celmiem galotne *-ait*), 291, 296 (*vėdait, sakait* VLIR III 157), 375, 376, 378.

Lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs īstenības izteiksmes daudzskaitļa 2. personas vietā galvenokārt tiek lietota **3. personas forma**, ko sastop: 1–6,

7, 8–15, 17, 18, 22, 23 (FBR XVIII 27 lieto trešo personu citu personu vietā), 62, 63 (Dravniece 2008: 22–23 arī *laš, piŕk*), 64–71, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 10–12 arī *jem, pēld; luóc, muóc*), 73, 75–86, 87 (FRB XIV 50 arī virsroku gūst 3. pers.: *gaīd, rēdz, duód*), 170–175, 176 (FBR XIV 65 arī vispārināta 3. pers. forma), 177, 178 (FBR XIV 65 arī vispārināta 3. pers. forma), 179 (FBR XIV 65 arī vispārināta 3. pers. forma), 180–184, 185 (FBR XIV 93 arī vispārināta 3. pers. forma: *broúc, skatas*), 186–192, 194–196, 199, 202, 208, 235, 249–251, 258, 270.

68. karte

Darbības vārdu tagadnes *-āja* celmu 3. personas formas

[LVDA progr. 236. jaut. Kāda ir tagadnes *āja*-celmu 3. personas forma? *viņš mazgā* : *mazgai...*]

Kartē rādīta darbības vārda tagadnes *āja*-celma 3. personas forma (viņš, viņa, viņi) *mazgā*.

Lielā latviešu valodas izlokšņu daļā lieto darbības vārda tagadnes *āja*-celma 3. personas formu (viņš) *mazgā*, kas ir arī literārās valodas norma. Tagadnes *āja*-celmi ir radušies blakus nomināliem *ā*-celmiem (plašāk sk. Endzelīns 1951: 815–820, Bredikaks 2007: 575).

Tagadnes *āja*-celma 3. personas formu (viņš) *mazgā* lieto daļā Kurzemes un Vidzemes lībisko un vidus izlokšņu, tā pierakstīta arī augšzemnieku dialekta sēliskajās un Vidzemes latgaliskajās izlokšnēs. Forma (viņš) *mazgā* reģistrēta: 10–15, 17–35, 37–43, 45–52, 53 (Bušmane 1989: 206 arī *rīvā*), 54–61, 80, 82 (*runā*), 83, 85, 87–91, 93–116, 118, 121–125, 127–169, 172, 177, 186, 189, 193, 197–208, 210–226, 228–230, 233–238, 242–246, 248, 254, 255, 257, 258 (arī FBR XVI 91), 262 (VLIR VIII 105 arī *duōmā, plaisā, runā, ruōtā*), 263 (VLIR VIII 105 arī *duōmā, plaisā, runā, ruōtā*), 264–270, 272, 273 (arī Endzelīns 1951: 847), 274–276, 279–293, 296 (*liētus miglā* VLIR III 157; arī Endzelīns 1951: 847), 297–302, 303 (arī Endzelīns 1951: 847), 304–316, 318–325, 326 (FBR XI 8 arī *runā*), 327–334, 335 (Endzelīns 1953: 847), 336–340, 341 (Poiša 1985: 68 arī *duōmā*), 342, 343, 346, 348–349, 352–356, 358, 360, 363, 374 (VLIR VIII 105 arī *duōmā, plaisā, runā, ruōtā*), 375–380, 381 (*staiģā* Endzelīns 1951: 488–489), 382, 383, 384 (*mozgā*; arī FBR VIII 26), 385–387 (*staiģā* Endzelīns 1951: 488–489), 388, 392, 396, 397 (*mozgā* arī FBR I 11), 398, 399, 400 (*māitā, soŕgā* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 171), 403 (*mozgā* FBR XIV 191), 404–408, 409 (FBR IX 147 arī *mozgā*), 410–413, 414 (arī FBR IX 147), 415 (arī FBR IX 147), 416 (*mozgā, su:kā*; FBR IX 197 *mozgā*), 417, 418, 419 (arī FBR IX 147), 420 (arī FBR IX 147; Endzelīns 1951: 848–849), 421, 422 (Strautiņa 2007: 66), 428, 431 (*mozgā* FBR IV 75), 459, 460, 462 (*staiģā* Endzelīns 1951: 488–489).

Fonētiskais variants *mazga* raksturīgs galvenokārt lībiskajām izlokšnēm un dažām Kurzemes vidus izlokšnēm: 2, 8–10, 18, 29, 69, 70, 71, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 17–19 arī: *staiģa, gudra*), 73, 74 (VLIR VIII 219 arī *dāva*), 78–81, 84 (VLIR VIII 219 arī *dāva*), 85, 86, 170, 171, 173, 174 (arī FBR XIX 91), 175–185, 187–192, 194–196,

201, 249–254, 260. Tas pierakstīts arī atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās izlokšnēs: 342, 348 (*viņč na:mozga mü:ic'*), 350.

Atsevišķās Vidzemes latgaliskajās izlokšnēs pierakstīts variants *mazgā* < *mazguo, mozguo*: 386, 387, 462, 465.

Variants *mazgāj* ar saglabātu *j* skaņu pēc *-a* zuduma raksturīgs Zemgales sēliskajām izlokšnēm, tas reģistrēts: 355 (*-āj* Endzelīns 1951: 847), 359, 362 (*-āj* Endzelīns 1951: 847), 365 (*-āj* Endzelīns 1951: 847), 366, 368 (Ancītis 1977: 235 arī *plòukoāj*), 403, 509.

Savukārt forma ar saglabātu *j* skaņu pēc *-a* zuduma un saīsinātu patskaņa garumu *j* priekšā (plašāk sk. Endzelīns 1951: 847) *mazgaj* (daļā augšzemnieku izlokšņu, it īpaši Vidzemes latgaliskajās izlokšnēs, variants *mozgaj*) reģistrēta atsevišķās izlokšnēs visos dialektos: 9 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 79, 94 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 197, 222, 223 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 227, 230, 231 (arī Endzelīns 1951: 847), 232 (arī Endzelīns 1951: 847), 237–241, 247 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 283, 351, 354–355, 357, 364, 365, 367, 371–372, 385–387, 389–390, 391 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 393 (arī Endzelīns 1951: 847), 394, 395 (Balode 2000: 45; 2008: 71 arī *runāi*), 400, 401 (arī FBR V 156; arī Endzelīns 1951: 847), 402, 408 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 417 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 432, 442, 449, 454, 462, 464, 465 (*-aj* Endzelīns 1951: 847), 466, 467, 470, 471 (arī Endzelīns 1951: 847), 472, 473.

Fonētiskais variants ar saknes patskaņa pārveidojumu *mazgaj* > *mozgoj* (pie-rakstos arī: *mozgoj, mozgòi*) raksturīgs augšzemnieku dialekta sēliskajām, bet jo sevišķi latgaliskajām izlokšnēm: 361, 362, 363 (FBR XIII 91 arī *runoi*), 369 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 373, 417 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 425 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 426 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 427 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 433, 434, 435 (Indāne 1986: 96 arī *dūmoj, isspēitroj* 'izārda' u. c.), 436, 438 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 439 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 440–452, 463, 468, 471, 474, 475, 476 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 477 (*bārnc kačānu komòi* 'moka'; *jaūn'i dōncòi* Ūsele 1998: 42), 478 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 479, 480 (Stafecka 2016: 425 *stai-goj*; 2016: 427 arī *nosoj*), 481 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847; arī FBR XII 51), 482–486, 487 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 488 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847; FBR VI 42 arī *vaicoj*), 489–494, 495 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 497, 498 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 499–501, 502 (Leikuma 1993: 98 arī *runoj*), 503 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847), 504, 505 (Leikuma 1993: 98 arī *runoj*), 506 (*-oj* arī Endzelīns 1951: 847; Leikuma 1993: 98 arī *runoj*), 507 (Leikuma 1993: 98 arī *runoj*), 511.

Slatē 370 un Asarē 372 pierakstīts variants *mozguj*.

Arī Kurzemes lībiskajām izlokšnēm raksturīgas formas ar paglābtu *j* resp. formas ar *-e* (< *-aj*) (plašāk sk. Endzelīns 1951: 848).

Plašāk sastopams variants *mazge* (arī *mazge, mazge*), kas raksturīgs galvenokārt Kurzemes lībiskajām izlokšnēm: 1–2 (FBR VIII 128 arī *duēmē*), 3 (FBR VIII 134 arī *runē*), 4 (arī Endzelīns 1951: 848; FBR VIII 128 arī *runē*), 5, 6, 7 (arī Endzelīns 1951: 848), 8 (arī Endzelīns 1951: 848; FBR VIII 54 arī *staiģe*), 9, 11 (*-e* Endzelīns 1951: 848), 19 (*-e* Endzelīns 1951: 848), 62 (arī Endzelīns 1951: 848), 63 (arī Endzelīns 1951: 848; FBR VI 68 arī *duēmē*), 64 (arī FBR XX 23; arī Endzelīns 1951: 848), 65 (*-e* Endzelīns 1951: 848), 66, 67 (arī Endzelīns 1951: 848), 68, 69 (arī FBR VIII 29;

arī Endzelīns 1951: 848), 70, 74, 75 (arī Endzelīns 1951: 848), 76 (*mazge* // *māzge*; -*e* Endzelīns 1951: 848), 77–79, 81 (arī Endzelīns 1951: 848), 82 (*mazge* FBR V 103), 84–86, 90 (*mazge* FBR V 103), 120. Tas pierakstīts arī Vidzemes sēlisko un vidus izlokšņu robežjoslā – Jumpravā 344 un Skrīveros 345 (*mozge*).

Kurzemes lībiskajā Valgalē 82 reģistrēta forma *runē*, bet Vidzemes sēlisko un vidus izlokšņu robežjoslā Jumpravā 344 – *mazgē*.

Divās Latgales izlokšnēs Ciblā 488 un Rundēnos 496 reģistrētas formas ar formantu *-l-*: *mozgoiļa*: 488 (FBR VI 42 arī *vaicoiļa*), 496 (*mozgoiļa*). Par formām ar *-l-* sk. 1. kartes komentāru!

69. karte

Starpība starp tagadnes *uoja-* un *āja-* celmiem

[LVDA progr. 239. jaut. Vai ir starpība starp tagadnes *uoja-* un *āja-* celmiem? *es mēluoju* : *runāju*...]

Kartē rādīta starpība starp darbības vārda tagadnes *uoja-* un *āja-* celmiem.

Tagadnē starp *uoja-* un *āja-* celmiem bieži ir sastopama svārstīšanās. Lietuviešu un latviešu *-uoja*, kam daļēji varētu atbilst slāvu *-aje* ir radies no *o-* celmiem. Latviešu *mēluoju* uzskatāms par jauninājumu, sal. liet. *melavaū* (plašāk sk. Endzelīns 1951: 811–815).

Lielā daļā izlokšņu šķir tagadnes *uoja-* un *āja-* celmus. Šeit sastopami vairāki varianti.

Plašā areālā vidus dialekta izlokšnēs Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē, kā arī augšzemnieku dialekta sēliskajās izlokšnēs izplatīts variants *runāju, mēluoju*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Tas reģistrēts: 16, 19–21, 24–29, 31–33, 34 (*es te vēl dzīvuōju; runāju ar tēvu*), 35–42, 43 (*kuř rēdzu mēllu, tuř dupeņuōju*), 44–56, 57 (FBR IX 108 arī *nevīžuōju*), 58, 60, 61 (*runāju, ziņuōju*), 88, 89, 91, 92 (VLIR VI 307 arī *labuōju, staīgāju*), 93–105, 106 (FBR XVI 102 arī *sarģāju, mēluōju*), 107–118, 122, 128–155, 156 (*galvuōju, kalpuōju, bradāju, cilāju, klaīgāju*), 157–169, 193, 197, 200, 203, 204, 207 (*runāju, lūkāju, lūkāju, dzīvuōju*), 209, 210, 212, 214, 217, 219, 220, 224, 226, 228, 229, 233, 235, 237–239, 242–244, 246, 248, 255–259, 261–269, 271–283, 284 (*mēluōju, suōļuōju, runāju, staīgāju*; FBR XI 44 arī *krejmuōju, kašāju*), 285, 286 (*runāju, vaguōju cukuřbiētes*), 287–295, 296 (VLIR III 157–158 arī *sarģāju, sēņuōju, sapņuōju*), 297–305, 307–318, 320–345, 347 (FBR VIII 97 arī *raūdāju*), 348 (*-āja*; *-uoja* celmus loka līdzīgi rakstu val. FBR VIII 92), 352–355, 357–359, 361, 364, 371, 373–376, 378, 380, 381, 382 (*nu gòn samalūoju; es runāju ar nābūrgu*), 383 (*mēluju*), 388, 392 (Putniņa 1983: 92 un Putniņa 2009: 74 arī *voguōju, saputruōju, sukāju* u. c.), 396, 397 (FBR I 11 arī *mozgāju, skuoluōju*), 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe 1996: 171 arī *barūoju, sořgāju*), 403 (FBR XIV 191 arī *sořgāju*), 404, 405, 406 (*es mēluōju // maluōju, es runāju*), 407, 408, 409 (*mozgāju, uōguōju* FBR IX 147–148), 411–413, 414 (FBR IX 147–148 arī *mozgāju, uōguōju*), 415 (FBR IX 147–148 arī *mozgāju, uōguōju*), 416 (FBR IX 147–148 arī *mozgāju, uōguōju*), 417–419 (FBR IX

147–148 arī *mozgāju, uōguōju*), 420 (FBR VI 77 arī *lūkuōju, mozgāju*; FBR IX 147–148 arī *mozgāju, uōguōju*), 421, 422 (*ājo-c.* šķir no *uoja-c.*, tomēr daudzos gadījumos paralēlformas. Strautiņa 2007: 65–66), 423, 428–430, 431 (*mozgoāju* FBR IV 75), 459, 460, 509.

Variants *mēluōju, runāju* raksturīgs daļai vidus izlokšņu tas reģistrēts arī dažās sēliskajās izlokšnēs: 87, 90, 95, 123 (*nimēluōju*), 124–127, 136, 138, 186, 200–203, 205, 206, 207 (*lūkāju*), 208, 211–213, 215–218, 221, 222, 224, 225, 227, 229, 230, 232, 234, 239, 241, 245, 247, 248, 254, 283, 295, 311, 319, 338, 339, 345 (FBR VIII 106), 346, 377, 410.

Līdzīgs izplatības areāls ir arī variantam *mēluoj, runaj*: 17, 29, 121, 174, 177, 196, 208, 214, 215, 220, 236, 253, 348 (*malūoj, runaj*), 351 (*malūoj, runaj*); trijās Latgales izlokšnēs reģistrēts variants *maloj, runoj*: 434, 439 (*malōi, runōi; runoj, maloj* arī FBR XIII 17), 447.

Atsevišķās sēliskajās un Vidzemes latgaliskajās izlokšnēs fiksēts variants *malāju, runoāju (mēlāju, runāju)*: 241 (*mēluju, runaju*), 350, 351 (*dzeivuju, sōrgaju* FBR XVII 156), 362 (*vōardūju, lūžņoāju* FBR XII 84), 365 (*dzeivuj, runaj, pastāigaj*), 367, 368 (*vōardūju, plōukoāju* FBR XV 187), 372 (*malāju, runoāju*), 383 (*mēluju, runāju*), 393 (3. p. *maluj* FBR IV 44), 432 (*ūgūju, runāju*), 442, 454.

Šim areālam raksturīgs arī fonētiskais variants *malāju (maluju), runoju*: 360, 365, 366, 369 (FBR VII 146 arī *škaudoju (ājo-c.)*, *dzeivuju (uoja-c.)*), 432 (*malāju, runāju, ūgūju*), 449.

Atsevišķās izlokšnēs fiksēts arī variants *mēluju, runaju*: 222 (Endzelīns 1951: 848), 223 (*mēluju, runēju*), 227 (*j* priekšā ir *u (-uoja-c.)* Endzelīns 1951: 848), 344, 345.

Visai plašā areālā reģistrēts tagadnes *uoja-* un *āja-* celmu sakritums – *mēlāju, runāju, mēlaju, runaju*. Tas pierakstīts vairākās izlokšnēs visos dialektos: 19 (arī *dzīvāju*), 31 (arī *dzīvāju*), 59 (*nevaināji – ājo-c.* FBR VIII 135), 100 (*dzīvāju*), 103 (*dzīvāju, mizāju*), 110 (*dzīvāju*), 132 (*dzīvāju, mizāju, lietāju, vadāju, braukāju* FBR XV 29), 176 (*āja-c.* un *uoja-c.* sakrīt FBR XX 124), 185 (*āja-c.* un *uoja-c.* sakrituši FBR XX 124), 187 (*āja-c.* un *uoja-c.* sakrīt FBR XX 124), 189 (*āja-c.* un *uoja-c.* sakrīt FBR XX 124), 207 (*dzīvāju*), 231, 238 (*mēlaju, jūokaju* FBR XVIII 15), 239 (*mēlaju, juokaju* FBR XVIII 15), 240 (FBR XVIII 15 arī *mēlaju, jūokaju*), 247 (*mēlaju, jūokaju* FBR XVIII 15), 296 (*dzīvāju, klibāju* VLIR III 157; VLIR III 157–158 arī *sarģāju, lūkāju*), 306, 314 (*mēlāju – vec. p.*), 348 (*mēluōju, runūoju; runaj, na:rnaj, runōāju*), 349 (*mēluōju, runūoju*), 356, 384 (FBR VIII 34, 46 arī *mozgāju, zvejāju*), 385–387, 389–391, 392 (*stipāju, sukāju* Putniņa 1983: 92; Putniņa 2009: 74), 393, 394, 395 (*runaju, malaju, dzeivaju* Balode 2008: 44–45), 401 (FBR V 157 arī *malaju, dzeivaju*), 402, 422 (*pu:tāju, mizāju* Strautiņa 2007: 66), 424 (*ojo-c.* sakrituši ar *ājo-c.* *uōgāji* Poiša 1999: 101), 432, 437, 462–467, 469, 470, 472, 473.

Izlokšnēs sastopami arī vēl citi varianti. Plašā kompaktā areālā augšzemnieku izlokšnēs sastopams variants *mēlāju, runāju < malaju, runoju*, kur *-j-* priekšā garums saīsināts (plašāk sk. Endzelīns 1951: 847). Tas reģistrēts: 363 (*malaju, dzēivuju, runoju*; FBR XIII 92 arī *trōnkoju, nosoju, nažāloju, dzeivuju*), 369 (Endzelīns 1951: 847), 370, 417 (FBR XVII 138 arī *brāukoju, gāudoju*; arī Endzelīns 1951: 847; Poiša 1999: 101 arī *sēņāji*), 425 (arī Endzelīns 1951: 847; FBR XIII 31 arī *vaicoju*,

tjukoju), 426 (FBR XI 116 arī *dūmoju*; arī Endzelīns 1951: 847), 427 (arī Endzelīns 1951: 847), 433, 435 (*es tik vysodas mūlčēbas runoju; ni-biškas namaloju*; arī Indāne 1986: 97), 436, 438 (arī Endzelīns 1951: 847), 439 (arī Endzelīns 1951: 847), 440, 441, 442 (*maloju, deiroju* FBR XVII 65), 443–448, 450–452, 457, 458, 468, 471, 473–475, 476 (Endzelīns 1951: 847), 477 (Ūsele 1998: 42 arī *doņcoju, gūodoju, vogoju, lomoju, dz'eivoju* u. c.), 478 (arī Endzelīns 1951: 847; *runoju, dzeivojo* FBR XI 136), 479, 480, 481 (arī Endzelīns 1951: 847; FBR XII 56 arī *dz'eivoju (uoja-c. pārgājuši ājo-celmos)*), 482–485, 487 (FBR X 34 arī *dz'eivoju*), 488 (arī Endzelīns 1951: 847), 489, 490, 491, 492 (*gudroju, mozgoju* FBR XIII 55), 493, 494 (*runoju, ūgoju, stāigoju, maloju*), 495 (arī Endzelīns 1951: 847), 497, 498 (*j priekšā ir o (no ā)* Endzelīns 1951: 847), 499, 500, 501, 502 (Leikuma 1993: 98 arī *runoju, vogoju*), 503 (arī Endzelīns 1951: 847), 504, 505 (Leikuma 1993: 98 arī *runoju, vogoju*), 506 (FBR XII 30, 40 arī *mozgoju, maloju*; arī Endzelīns 1951: 847; Leikuma 1993: 98 arī *runoju, vogoju*), 507 (*baroju, maloju, dūmoju*; Leikuma 1993: 98 arī *runoju, vogoju*).

Lībiskajās izloksnēs reģistrēts arī 3. personas vispārinājums, pierakstīti varianti.

Kurzemes un Vidzemes lībiskajās izloksnēs reģistrētas formas: (es) *mēluo, runā*: 10–15, 18, 22, 23, 26, 29, 30, 73, 80, 82, 83, 85, 87, 172, 173, 177, 190, 195, 197–199, 202, 208, 220, 258, 270, tās fiksētas arī Zemgales sēliskajā Sunākstē un Vidzemes vidus izloksnē Birzuļos 379.

mēluō, runa: 8, 10, 71, 72, 78, 81, 84, 86, 87, 176, 188, 191, 194 (*es klepa; es izmēluō, ka pa nakti jāstrāda*), 195, 249, 250 (*melu, mēlo* vec. p.), 251, 254.

Lībiskajam dialektam raksturīgs arī tagadnes celmu sakritums. Izšķīrami vairāki varianti.

mēla, runa: 2 (arī FBR XVI 125), 18, 72 (tag. *uoja-c. sakrituši ar āja-c. staīga, gudra* Draviņš, Rūķe 1958: 17), 173, 175 (arī FBR XV 70), 178, 180–185, 187, 190.

mele, rune (mēļ, runē): 1, 3, 4 (arī Endzelīns 1951: 848), 5, 6, 8 (arī Endzelīns 1951: 848), 9, 10 (vec. p.), 18 (vec. p.), 62 (arī Endzelīns 1951: 848), 63 (arī Endzelīns 1951: 848), 64 (arī Endzelīns 1951: 848), 66 (FBR XIII 79 arī *dzīvē, zveļe, strāde, runē*), 67, 69 (arī Endzelīns 1951: 848), 73 (vec. p.), 74, 75 (arī Endzelīns 1951: 848), 76 (arī Endzelīns 1951: 848), 78, 80, 81 (arī Endzelīns 1951: 848), 84, 85, 86 (reti), 119, 120. Šis variants fiksēts arī sēliskajā Skrīveru 345 izloksnē (*slīmu – uoja-c., runē – āja-c.* FBR VIII 106).

mēle, rune: 11 (arī Endzelīns 1951: 848), 18 (vec. p.), 19 (arī Endzelīns 1951: 848), 63, 65 (arī Endzelīns 1951: 848), 67 (arī Endzelīns 1951: 848), 68, 70, 74, 76–81, 84; un *mēluo, rune*: 7, 10 (*-e – vec. p.*), 74.

Dažās Vidzemes lībiskajās izloksnēs fiksēta variants *mēlo, runa*: 170, 171, 179, 192, 252, 260.

Formants *-l-* fiksēts dažās Latgales austrumu izloksnēs: *runoiļu, maloiļu*: 484, 486, 487, 488 (*runoiļu, maloiļu – uoja-c. > ājo-c.* FBR VI 43), 492 (*gudroiļu, mozgoiļu* FBR XIII 55), 496, 511, sk. 1. kartes komentāru.

Darbības vārdu pagātnes ē-celmi un to locīšana

70. karte

Vienskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 240a. jaut. Vai ir uzglabājušies pagātnes ē-celmi un kā tos loka? *es vedu : vežu...*]

Kartē rādīta darbības vārdu pagātnes ē-celma vienskaitļa 1. personas forma.

Lielā daļā latviešu valodas izlokšņu darbības vārdu ē-celmu formas nav saglabājušās, tās ir pārgājušas ā-celmu formās. Pagātnes vienskaitļa 1. personas ā-celma forma *vedu*, kas ir arī literārās valodas norma, sastopama lielākajā daļā Kurzemes, Zemgales un Vidzemes izlokšņu, bet gandrīz vispār nav sastopama Latgalē.

Forma (es) *vedu* reģistrēta: 12, 15, 20, 21, 24–34, 37–54, 56 (arī FBR IX 109), 58, 59, 61 (arī FBR IX 109), 62, 65, 72, 85, 88–102, 104, 105, 106 (arī FBR XVI 102), 107, 109–118, 120–125, 127–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–136, 138–170, 174, 176–178, 186, 189, 193–195, 197, 198, 200–208, 210–227, 229–239, 241, 243–248, 257, 260, 262, 264–270, 272–276, 279, 280, 282–296, 298, 300–302, 304–309, 311–314, 316, 318–326, 329–332, 334, 336–346, 348, 350, 351, 353–359, 361, 364–366, 369, 370, 373, 375, 376 (jaun. p.), 377, 378, 380–384, 386–396, 397 (arī FBR I 7), 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172–173 arī *lēcu*), 401–407, 409, 410, 413–416, 417 (*vedu* FBR XVII 139), 418, 421, 428, 430, 432, 435, 444, 445, 450, 459, 460, 462–475, 476 (Endzelīns 1951: 864 arī *audu, c'itu*), 477, 478, 509.

Lielākajā daļā augšzemnieku izlokšņu, kā arī Lejaskurzemē Rucavā 59 un Dunikā 60 sastopamas darbības vārdu pagātnes ē-celma vienskaitļa 1. personas formas, FBR tās fiksētas arī no Gramzdas 56 un Kalētiem 61. Parasti ē-celma formas ilgāk saglabājas vienskaitļa 1. personā (Endzelīns 1951: 864).

(es) *vežu* u. c. ē-celma formas reģistrētas: 56 (FBR IX 109), 59 (FBR VIII 59), 59a (*laižu, sviežu, brauču, vežu* Straupeniece 2018: 123; *beidžu, teiču, brēču, sauču* u. c. Straupeniece 2018: 123–124), 60, 61 (FBR IX 109), 290 (*vežu – vec. p.*), 294 (*vežu – kâc vecis tâ pateica ar – es izvežu tik un tik vežumu*), 296 (*vežu – senāk; VLIR III 158 vežu – pašu vecāko raunēniešu runā; arī Endzelīns 1951: 865*), 297 (*es vakar vežu sienu*), 302–303 (Endzelīns 1951: 865), 318 (*vežu* (senāk vec. p.)), 325 (arī FBR XIV 128; FBR XI 20), 326 (*cēļu, vežu, lūdžu, nešu, mešu, gāžu*; FBR XIV 128 arī *vežu*; FBR XI 20 arī *nešu, vežu*), 327, 328 (*izmēžu*), 329 (*vežu, gāžu*), 333 (*teiču* Endzelīns 1951: 865), 335 (*ā'etvēžu*), 336 (arī FBR XVII 91), 337 (*o'tvežu*), 341–342, 343 (*vežu*; Endzelīns 1951: 865 arī *vežu, cēļu*), 348 (*ne'su, vēžu, plēšu, sâuču*; FBR VIII 92 arī *lēču*), 351 (*vēžu* FBR XVII 157), 355 (*tēiču*), 360, 362, 363 (*nešu, cēļu*; arī FBR XIII 93), 365 (FBR XIX 108), 367, 368 (*n'ešu, vežu* Ancītis 1977: 258), 369 (arī FBR VII 147), 370, 372, 375 (*brauču*), 376, 377 (*teiču* Endzelīns 1951: 865), 378 (*vežu – vec. p.*), 380–381 (*teiču* Endzelīns 1951: 865), 383, 392 (*brauču*; arī Putniņa 1983: 93; 2009: 74), 396, 397 (*vežu – vec. p.*), 403 (FBR XIV 192), 406, 409 (*cēļu*

FBR IX 149), 412 (*cēlu, lēču* u. c.), 414 (*cēlu* FBR IX 149), 415 (arī *atnāču, abgāžu, brāuču, kliēdžu*; FBR IX 149 arī *cēlu*), 416 (*āizvēžu, plūču, sāuču*; FBR IX 149 arī *cēlu*), 417 (FBR XVII 139), 418, 419 (arī *plūču, ēžu, sāuču, kliēdžu*; FBR IX 149 arī *cēlu*), 420 (*aúžu gòn; as tēiču, tēič, ka nādž'ivūs; as klīēdžu vūsà gol'vā*; FBR IX 149 arī *cēlu*), 422 (*sāuču* Strautiņa 2007: 67–68), 425 (FBR XIII 32 arī *mešu*), 426 (arī FBR XI 113), 427–429, 431 (*nešu* FBR IV 75), 433, 434, 435 (*nešu, cēlu, brāuču*; Indāne 1986: 98 arī *n'ē:šu*), 436–438, 440–450, 452, 454 (arī *cēlu*), 459, 475, 476 (*nešu*; Endzelīns 1951: 864 arī *graužu, nešu, cieļu, braucu*), 479, 480, 481 (arī FBR XII 56), 482–486, 487 (arī FBR X 35), 488 (FBR VI 32 arī *nešu*), 489–493, 494 (*bēidžu, stēidžu, in'ēšu vydā*), 495–501, 502 (*kl'idžu*), 503, 504, 505 (*v'āžu // v'ēžu, kļidžu*), 506 (*v'ēžu, kļidžu*; arī FBR XII 40), 507 (*v'ēžu, n'ēšu, c'iēļu, l'ieču, jiemu, kļidžu*), 509, 511.

Dažās Latgales izloksnēs pierakstīta pagātnes *ē*-celma vienskaitļa 1. personas forma *ved'u*: 444, 445, 450.

Vispārināta 3. personas forma raksturīga galvenokārt lībiskajām izloksnēm un dažām vidus un lībiskā dialekta robežizloksnēm. (es) **ved** reģistrēta: 1–11, 13–15, 17–19, 22, 23, 62–87, 98, 102, 120, 135, 171–175, 177–185, 187–192 (*ved*), 194–196, 199, 203, 208, 242, 249–254, 258, 260, 270. Forma *ved* pierakstīta arī divās sēliskajās izloksnēs: 345, 352.

Skrīveros 345 reģistrēta vispārināta 3. personas forma ar gala patskaņa zudumu **vež** (FBR VIII 106 arī vēl *tēič, otrož, lōudžus, leiž, brēuč, bēidž, vež*), tā pierakstīta arī Preiļos 439 (*ēs' v'ež*).

Brigos 511 pierakstīta pagātnes *ē*-celma vienskaitļa 1. personas forma **vežļu** (*as' v'ežļu*), bet Nirzā 493 – **vežņu** (*v'ežņu*). Par formām ar *-ļ-* un *-ņ-* sk. 1. kartes komentāru!

Senāk *ē*-celma formas bijušas sastopamas plašāk, tās reģistrētas arī senākajos rakstu avotos, piemēram, *liedžu* Manceļa Post., I 253, *brēču* Ādolfi 141, *plūču* 172, *rauču* 176, *sedžu* un *seču*, 186 u. c. (plašāk sk. Endzelīns 1951: 867).

71. karte

Vienskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 240b. jaut. Vai ir uzglabājušies pagātnes *ē*-celmi un kā tos loka? *tu vedi...*]

Kartē rādītas pagātnes *ē*-celma vienskaitļa 2. personas formas.

Lielākajā daļā izlokšņu sastopama 2. personas forma (tu) *vedi*, kas ir arī literārās valodas norma. (tu) **vedi** un fonētiskie varianti reģistrēti: 12, 15, 20–34, 37–55, 56 (arī FBR IX 109), 57–60, 61 (arī FBR IX 109), 62, 65, 102, 131, 290, 294, 296, 318, 325, 327, 328 (*izmēži*), 329, 334–337 (*ā:tvēdi*), 341, 343, 345 (*voj tu or vedi?*), 348 (FBR VIII 92 arī *lēci*), 350, 354–357, 360–363, 365 (FBR XIX 108), 366, 367, 368 (*n'es'i* FBR XV 189, 190; Ancītis 1977: 258), 369, 370, 372, 373, 375, 376, 378, 382, 383, 390, 392 (*vedi, brāuci*; arī Putniņa 1983: 93; 2009: 74), 394, 396, 397 (arī FBR I 7), 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172–173 arī *lēci*), 404, 406, 407, 409 (FBR IX 149 arī *cēli*), 411, 412 (*vedi, nē:si, cēli* u. c.), 413, 414 (FBR IX

149 arī *cēli*), 415 (FBR IX 149 arī *cēli*), 416 (FBR IX 149 arī *cēli*), 417, 418, 419 (*sāuci, kliēdzi, plūci, ēdi*; FBR IX 149 arī *cēli*), 420 (FBR IX 149 arī *cēli*), 421, 422 (Strautiņa 2007: 67–68 arī *sāuci*), 425 (FBR XIII 32 arī *meti*), 426 (arī FBR XI 113), 427–429, 431 (*nesi* FBR IV 75), 432–434, 435 (*nesi, cēli*; Indāne 1986: 98 arī *n'ē:s'i*), 436–438, 439, 440–452, 454 (*cēli, vedi*), 459, 460, 463, 465, 467, 470, 474–480, 481 (arī FBR XII 56), 482–486, 487 (arī FBR X 35), 488 (FBR VI 32 arī *nesi*), 489–504 (*v'ed'i*), 505 (*v'ād'i // v'ed'i, kļidz'i*), 506 (arī FBR XII 40), 507, 509, 511 (*v'ed'i*).

Forma (tu) **ved** raksturīga lībiskajām izloksnēm, bet sastopama arī dažās vidus izloksnēs: 1–9, 11, 13–15, 17–19, 22, 23, 62–87, 98, 102, 108, 120, 135, 171–173, 175, 177–185, 187–192, 194–196, 199, 203, 208, 236, 242, 249–254, 258, 260, 270. Šī forma reģistrēta arī sēliskajās Seces 352, Skrīveru 345 un Aizkraukles izloksnēs 347, latgaliskajā Preiļu 439 izloksnē (*tu v'ed'*).

Nirzā 493 reģistrēta forma ar *-ņ-* **vežņi** (*v'ežņi*). Par formām ar *-ņ-* sk. 1. kartes komentāru!

72. karte

3. personas formas

[LVDA progr. 240c. jaut. Vai ir uzglabājušies pagātnes *ē*-celmi un kā tos loka? *viņš veda, vede...*]

Kartē rādītas pagātnes *ē*-celma 3. personas formas.

Lielākajā latviešu valodas izlokšņu daļā ir *ā*-celma forma **veda**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Tā reģistrēta visos dialektos: 12, 15, 20, 21, 24–33, 34, 37–52, 54, 56 (arī FBR IX 109), 57–59, 61 (arī FBR IX 109), 62, 65, 88–91, 92 (VLIR VI 308), 93–101, 104, 105, 106 (arī FBR XVI 102), 107, 109–118, 121–125, 128–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–136, 138, 140–157, 159–165, 167–170, 174, 176–178, 186, 189, 193, 195, 197, 198, 200–202, 204–208, 210, 212–214, 216–219, 221–227, 229–239, 241, 243–245, 247, 248, 257, 262, 264–269, 272–276, 279, 280, 282–293, 295, 296, 298, 300–302, 304–309, 311–314, 316, 318–326, 329–334, 336–342, 344, 346–348, 350, 351, 353–359, 361, 364–366, 369, 370, 373, 375, 376 (jaun. p.), 377, 378, 380–384, 386–397, 399–405, 407, 409, 410, 414–417, 421, 428, 459, 460, 462–478, 509.

Parasti *ē*-celmu formas ilgāk saglabājas arī 3. personā (Endzelīns 1951: 864). Tās izplatītas galvenokārt augšzemnieku dialektā, izņemot dažas izloksnes Ziemeļaustrumvidzemē (Kalncempjus 395, Zeltiņus 390, Mārupi 468 u. c.) un Ziemeļlatgalē (Balvus 473, Viļaku 471 u. c.). Nelielu kompaktu areālu *ē*-celmu formas veido arī Lejaskurzemē (Nīcā, 53 Bārtā 54, Rucavā 59, Dunikā 60 u. c.). Sporādiski tās reģistrētas arī citviet Kurzemē Sieksātē 33, Stendē 72 un Pastendē 74.

Pagātnes *ē*-celma forma **vede** reģistrēta: 24 (vec. p. runā arī pagātnes *ē*-c. formas: *ku šīs* [nātres] *luōpim deve?*), 33, 53 (*citi vīri kruogā dzēre, es barāvu kumelīnu* Endzelīns 1922: 100; Bušmane 1989: 209, 210, 312 arī *smēle, cēlēs*), 54 (Markus-Narvila 2016: 122 arī (*at*)*vede*), 55 (*braūce* – ļoti reti, kādreiz tikai tā runāja; arī FBR IX 109), 56 (FBR IX 109), 57 (FBR IX 109), 59 (*aūde*; Markus-Narvila 2016:

122 arī *aūde, veŕpe, ŝķērde*), 59a (*laide, sviēde, brauce, vede* Straupeniece 2018: 123; *isaude, sabāre, brēce, cepe, cēle, dzēre, mire, nese, pamete* u. c. Straupeniece 2018: 124), 60, 61 (*teice, vede*; arī FBR IX 109; Endzelīns 1922: 97 arī *ābelīte dievu lūdze*), 315–317, 325 (*nese, vede, vedē* (vec. p.), 326 (FBR XI 20 arī *nese, vede; āve, kaēve // kāve, bāre, cirte, aere* FBR XIV 128), 327, 328 (*izmēze*), 329, 335, 336, 337 (*ā:ētvede*), 341–345 (*vēde*), 348 (FBR VIII 92 arī *lēce*), 349, 350, 353 (FBR XVI 56), 354–357, 359–361, 362 (arī FBR XII 86), 363 (FBR XIII 93 arī *vede*), 364 (*vede – reti*), 365–367, 368 (*n'es'e* FBR XV 189, 190; Ancītis 1977: 258), 369 (FBR VII 147 arī *vede*), 370, 371 (*jēme nuō katla*), 372, 373, 376, 382, 383, 392 (*vede, brāuce*; arī Putniņa 1983: 93; 2009: 74), 396, 397 (arī FBR I 7 arī *ēde*; Endzelīns 1951: 864 arī *bride krite*), 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172–173 arī *lēce*), 404–407, 409 (FBR IX 149 arī *cēle*), 411–413, 414 (FBR IX 149 arī *cēle*), 415 (*nāc'e, brāuc'e, kliēdz'e* u. c.; FBR IX 149 arī *cēle*), 416 (*nuōplūc'e*; FBR IX 149 arī *cēle*), 417 (*vede; vēde* FBR XVII 139), 418, 419 (FBR IX 149 arī *cēle*), 420 (*tā iznēc'e, vedē, sākuc'e*; FBR IX 149 arī *cēle*), 421, 422 (Strautiņa 2007: 67–68 arī *sāuce*), 423, 424, 425 (FBR XIII 32 arī *mēte*), 426 (arī FBR XI 113), 427–429, 430, 431 (*nese* FBR IV 75), 432–434, 435 (*v'ed'e, nesē, cēle; vactāus pērka in nese kūmpotas pār sīna kašonu*; Indāne 1986: 98 arī *n'e:s'e*), 436–441, 442 (FBR XVII 67 arī *vede*), 443, 444, 445 (FBR XVIII 48 un Endzelīns 1951: arī *kuope, gluob'e, šviere, vieme*), 450, 451 (Rūķe 2017 [1939]: 331 arī *mēte, jēmē, nešē*), 452, 454 (arī *cēle*), 459, 460, 463, 474, 475, 476 (Endzelīns 1951: 864 arī *aūd'e, c'it'e, graužē, nešē, braucē*), 477 (Üsele 1998: 42 arī *n'es'e, d'ev'e // d'āv'ā, grauž'ā, brāuc'ā*), 478, 479, 480 (*v'ād'ā*; Stafecka 2016: 401–406 arī *pl'ās'ā, n'ās'ā, s'p'id'ā, sākuc'ā* u. c.), 481 (arī FBR XII 56), 482–486, 487 (arī FBR X 35), 488 (FBR VI 32 arī *ņasja*), 489–493, 494 (*nūv'ād'ā, d'āv'ā, brāuc'ā*), 495–501, 502 (*kļīdz'ā*), 503, 504, 505 (*kl'idz'ā*), 506 (*kļīdz'ā*; arī FBR XII 40), 507 (*nās'ā, c'āl'ā, l'āc'ā, jām'ā*), 509, 511.

3. personas forma **ved** raksturīga lībiskajām izloksnēm, tā reģistrēta arī dažās lībiskajām dialektam tuvākajās izloksnēs: 1–1, 13–15, 17–19, 22, 23, 62–83, 85–87 (*ved*), 98, 102, 120, 135, 171–175, 177–185, 187–192, 194–196, 199, 203, 208, 249–254, 258, 260, 270. Tā pierakstīta arī sēliskajās izloksnēs: 345, 352.

Nirzā 493 reģistrēta forma *v'ežņa*, par formantu *-ņ-* sk. 1. komentārā!

73. karte

Daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 240d. jaut. Vai ir uzglabājušies pagātnes *ē*-celmi un kā tos loka? *mēs vedām...*]

Kartē rādītas darbības vārdu pagātnes daudzskaitļa 1. personas formas.

Lielākajā daļā latviešu valodas izlokšņu izplatīta pagātnes *ā*-celma forma **vedām**, tā reģistrēta: 12, 15, 20, 21, 24–34, 37–52, 54, 56 (arī FBR IX 109), 58, 59, 61 (arī FBR IX 109), 62, 65, 72, 85, 86, 88–102, 104, 105, 106 (arī FBR XVI 102), 107, 109–118, 120–125, 127–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–136, 138–170, 174, 176–178,

186, 189, 193–195, 197, 198, 200–208, 210–227, 229–241, 243–248, 257, 260, 262, 264–270, 272–276, 279, 280, 282–296, 298, 300–302, 304–309, 311–314, 316, 318–326, 329–334, 336–342, 344, 346, 348, 350–359, 361, 364–366, 369, 370, 373, 375, 376 (jaun. p.), 377, 378, 380–384, 386–403, 405, 407, 409, 410, 413–417, 421, 428, 430, 432, 435, 459, 460, 462–474, 476–478, 509.

Lielā daļā izlokšņu saglabāta pagātnes *ē*-celma forma **vedēm**: 24 (vec. p.; *pārvedēm nuō Vidzemes*), 33, 53 (Bušmane 1989: 209, 210, 312 arī *braucēm*), 54, 55 (*braucēm*; FBR IX 109 arī *vedēm*), 56 (*vedēm* FBR IX 109), 57 (*vedēm* FBR IX 109), 59 (*pašas aūdēm, pašas veŕpēm. dziŕnās samalēm, krustūbas dzērēm*; FBR VII 116 un FBR VIII 59 arī *vedēm*), 59a (*laidēm, sviēdēm, braucēm, vedēm* Straupeniece 2018: 123; *braucēm, griezēm, ēdēm, teicēm* u. c. Straupeniece 2018: 124–125), 60, 61 (*teicēm, vedēm*; FBR IX 109 arī *vedēm*), 131, 296, 318 (*vedēm, brāucēm*), 325 (*nesēm, vedēm, vedām, vedēm*; FBR XI 20 arī *vedēm*), 326 (*vedēm*; FBR XI 20 arī *vedēm, nesēm*), 327, 328 (*izmēzēm*), 329, 334 (*vedēm*), 335–337, 343, 348 (FBR VIII 92 arī *lēcēm*), 354, 356, 357, 360–363, 365 (*vedēm* FBR XIX 108), 366, 368 (*n'es'ēm'* FBR XV 189, 190; Ancītis 1977: 258), 369, 370, 372, 373, 375, 376, 378, 382, 392 (*vedēm, brāucēm*; arī Putniņa 1983: 93; 2009: 74), 396, 397 (*vedēm*; arī FBR I 7), 398, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172–173 arī *lēcēm*), 406, 407, 409 (FBR IX 149 arī *cēlēm*), 412 (*vedēm, nē:s'ēm, cēlēm* u. c.), 413, 414 (FBR IX 149 arī *cēlēm*), 415 (*ved'ēm, nāc'ēm, brāuc'ēm*; FBR IX 149 arī *cēlēm*), 416 (*ved'ēm*; FBR IX 149 arī *cēlēm*), 417, 418, 419 (*vedēm, sākucēm, kliēdzēm, plūc'ēm, ēdēm*; FBR IX 149 arī *cēlēm*), 420 (*mās iebrāuc'ēm*; FBR IX 149 arī *cēlēm*), 421, 422 (Strautiņa 2007: 67–68 arī *sākucēm*), 425 (FBR XIII 32 arī *mētem*), 426 (*v'ed'ēm*; arī FBR XI 113), 428, 430, 431 (*nesēm* FBR IV 75), 432, 433 (*v'ed'ēm'*), 435 (*v'ed'ēm, nesēm, cēlēm*; Indāne 1986: 98 arī *n'e:s'ēm // n'e:s'ēm*), 436 (*vedēm*), 437, 438, 439 (arī FBR VIII 18), 440–443, 446, 447, 449, 451 (*v'ād'ām*; Rūķe 1917 [1939]: 331 arī *jēmēm*), 452, 454 (arī *cēlēm*), 459, 460 (*vedeme*), 463, 465, 467, 470, 474, 476, 477, 478 (FBR XI 126 arī *v'edēm; n'es'ēm*), 479, 480, 481 (arī FBR XII 56), 482–486, 487 (*v'ād'ām*; arī FBR X 35), 488 (FBR VI 32 arī *ņasjam*), 489–491, 494 (*c'āl'am'ās, brāuc'am*), 495, 496, 499, 503–505, 509.

Dažās Latgales izloksnēs dsk. 1. personas *ē*-celmu formās ieviesusies pagātnes galotne ar *ā*-celmu izskaņu C' + **-om** jeb **-ōm**, tā tuvinot tās pagātnes *ā*-celmu formām (Leikuma 1993: 116). Formas ar galotni **-ōm** (*v'ed'ōm, v'ād'ōm* u. c.) reģistrētas: 444, 445 (Endzelīns 1951: 864 arī *n'es'om*), 447, 448, 450, 493, 497, 499, 502, 506 (*v'ād'ōm, kļīdz'ōm*; arī FBR XII 40), 507.

Vispārināta 3. personas forma **ved** raksturīga daļai lībisko un dažām vidus izloksnēm: 1–5, 6–9, 11, 13–15, 17–19, 22, 23, 62–83, 84 (*vèd*; VLIR VI 272 arī *mekle, rune, mede, gane*), 85–87, 98 (tikai *tu vēd*), 102, 120, 135, 171–175, 177–185, 187–192, 194–196, 199, 203, 208, 242, 249–254, 258, 260, 270. Tā pierakstīta arī sēliskajā Skrīveru 345 izloksnē.

74. karte

Daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 240e. jaut. Vai ir uzglabājušies pagātnes ē-celmi un kā tos loka? jūs vedāt...]

Kartē rādītas darbības vārdu pagātnes daudzskaitļa 2. personas formas.

Lielākajā daļā latviešu valodas izlokšņu izplatīta pagātnes ā-celma forma **vedāt**, tā reģistrēta: 12, 15, 20, 21, 24–52, 54, 56 (arī FBR IX 109), 58, 59, 61 (arī FBR IX 109), 62, 65, 72 (*vedat*), 85, 86, 88–103, 104, 105, 106 (arī FBR XVI 102), 107–118, 120–131, 132 (arī FBR XV 29), 133–170, 174, 176–178, 186, 189, 193–195, 197, 198, 200–239, 240, 241, 243–248, 255–257, 259–297, 298, 300, 302, 326, 329–333, 336–342, 344, 346–359, 361, 364–366, 369, 370, 373–375, 376 (jaun. p.), 377–379, 380–403, 405, 407–411, 414–417, 421, 428, 430, 432, 435, 459, 460, 462–474, 476–478, 509.

Samērā plaši sastopama pagātnes ē-celma forma **vedēt**: 33, 53, 54, 55 (*braucēt*; FBR IX 109 arī *vedēt*), 56 (FBR IX 109), 57 (FBR IX 109), 59 (arī FBR VII 116), 59a (*laidēt*, *sviedēt* Straupeniece 2018: 123; *izbraucēt*, *uzkāpēt* Straupeniece 2018: 125), 60, 61 (*teicāt*, *vedēt*; FBR IX 109 arī *vedēt*), 290, 294, 296, 297, 325 (*vedēt*; FBR XI 20 arī *vedēt*), 326 (arī FBR XI 20), 327, 328 (*izmēzēt*), 329, 333–337, 343, 348 (FBR VIII 92 arī *lēcēt*), 349, 354, 356, 357, 360–363, 365 (*vedēt* FBR XIX 108), 366, 367, 368 (*n'es'ēt'* FBR XV 189, 190; Ancītis 1977: 258), 369, 370, 372, 373, 375, 376, 378, 382, 389, 390, 392 (*vedēt*, *braucēt*; arī Putniņa 1983: 93; 2009: 74), 393, 394, 396, 397 (*vedēt*; arī FBR I 7), 398, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 172–173 arī *lēcēt*), 401, 402, 406, 407, 409 (FBR IX 149 arī *cēlēt*), 410, 411, 412 (*vedēt*, *nē:sēt*, *lēcēt* u. c.), 413, 414 (FBR IX 149 arī *cēlēt*), 415 (*ved'ēt*, *nāc'ēt*, *kliēdz'ēt*; FBR IX 149 arī *cēlēt*), 416 (FBR IX 149 arī *cēlēt*), 417 (*vedēt* (*reti*)), 418, 419 (*vedēt*, *sāucēt*, *kliēdzēt*; FBR IX 149 arī *cēlēt*), 420 (*jūs ved'ēt*, *nāl'iedz'ēt*; FBR IX 149 arī *cēlēt*), 421, 422 (*vedēt*; Strautiņa 2007: 67–68 arī *sāucēt*), 423, 424, 425 (*v'ed'ēt'*; FBR XIII 32 arī *mētēt*), 426 (*v'ed'ēt'*; arī FBR XI 113), 428 (*vedēt* // *vedēt*), 429, 430, 431 (*nesēt* FBR IV 75), 432, 433, 435 (*v'ed'ēt*, *nesēt*, *cēlēt*; Indāne 1986: 98 arī *n'e:s'ēt*), 436–443, 446, 447, 449, 451 (Rūķe 1917 [1939]: 331 arī *neset*), 454 (*cēlēt*), 459, 460, 463, 465, 467, 470, 472–477, 478 (FBR XI 126 arī *v'edet*; *n'es'ēt*), 479, 480, 481 (arī FBR XII 56), 482–486, 487 (arī FBR X 35), 488 (FBR VI 32 arī *ņasjat*), 489–491, 493, 494 (*c'ā'āt'ās'*, *brauc'āt'*), 495, 496, 499, 502–505, 507.

Dažās Latgales izlokšnēs, tāpat kā dsk. 1. personas, arī 2. personas ē-celmu formās ieviesusies galotne **-ōt** (C + -ot), tā tuvinot tās pagātnes ā-celmu formām (sk. arī Leikuma 1993: 116). Formas ar galotni **-ōt** (*v'ed'ōt*, *v'ed'ōt'*, *v'ād'ōt'* u. c.) reģistrētas: 444, 445, 447, 448, 450, 493, 497, 499, 502, 504, 506 (*v'ād'ōt*, *kļīdz'ōt*; arī FBR XII 40), 507.

Atsevišķās izlokšnēs pierakstītas formas ar galotni **-iet**, kas saskan ar pavēles izteiksmes 2. personas formu – **vediet**: 127, 139, 158, 166, 211, 215, 220, 232, 234, 246, 404.

Vispārināta 3. personas forma **ved** raksturīga lībiskajam dialektam un dažām tam tuvākajām izlokšnēm: 1–9, 11, 13–15 (tikai – *tu ved*), 17–19, 22, 23, 62–83, 84 (VLIR VI 272), 85–87, 98 (tikai *tu ved*), 102, 120, 135, 171–175, 177–185, 187–192, 194–196, 199, 203, 208, 242, 249–254, 258, 260, 270. Tā pierakstīta arī sēliskajā Skrīveru 345 izlokšnē.

Nīrzā 493 reģistrēta forma **vežnot** (*v'ežnot*), par formām ar -ņ- sk. 1. kartes komentāru!

75. karte

Darbības vārdu pagātnes uojā- un ājā-celmi

[LVDA progr. 241. jaut. Vai ir starpība starp pagātnes uojā- un ājā-celmiem: *mēluoju*, *runāju*, *mēlavu*, *runavu*, *mēlāju*, *runāju*...]

Lielākajā lezjemnieku izlokšņu daļā, tāpat kā literārajā valodā, pagātnes uojā- un ājā-celmi tiek šķirti (*mēluoju*, *runāju*).

Variants **mēluoju**, **runāju** veido plašu, kompaktu areālu Kurzemē (uz dienvidiem no Ulmales 14, Īvandes 13, Zlēkām 8, Ugāles 69, Laidzes 74, visā Zemgalē (izņemot tās austrumu daļu) un lielākajā daļā Vidzemes (izņemot tās ziemeļaustrumu daļu ap Alūksni un Gulbeni), kā arī nelielu areālu ap Katvariem 180, Limbažiem 183, Umurgu 184. Tas reģistrēts: 15–21, 23–35, 37–42, 43 (*kam tu kāri šūpulīti, kuŗ puoģuōja lakstīgala*), 44–52, 55, 56 (*es nemēluōju, runāju taisnību*), 57, 58, 60, 61, 70, 87–91, 93, 94, 96–102, 104–107, 109–118, 122–125, 127–132, 133 (FBR XI 146, 153 arī *rūdināju, uōguoju*), 134–152, 153 (bet: *dzīvāju*), 154–169, 186 (*mēluōju, runāju*), 215 (*runāji*), 215 (*mēluōju, runaju*), 216–221, 224 (*runāju, mēluōju*), 225 (*dzīvuoju* // *dzīvāju*), 226–235, 237–248, 254 (*mēluō(i), runa(i)*), 254 (*mēluoju* // *mēluo(i), runaju*), 257, 261, 262–263 (VLIR VIII 105 arī *baluōja, kūkuōja, duōmāja, kravāja*), 264–269, 272–276, 279, 280, 282–293, 295–302, 304–309, 311 314, 316, 318–320, 321 (*mēluōju, runāju*), 322–332, 334, 335 (*maluōju, runāju*), 336 (FBR XVII 91 arī *mizōāju*), 337–346, 348 (*maluōju, runāju*), 350 (*mēluōj, runāj*), 351, 352 (*mēluoju, runēju*), 353–355, 357–362, 364–366, 369, 374 (VLIR VIII 105 arī *baluōja, kūkuōja, duōmāja, kravāja*), 375–381, 382 (*runāju ar nābūrgu; samaluōju viņam*), 383 (// *mēluju*), 388, 392, 396, 397 (FBR I 4 arī *mozgāju, skuoluōju*), 398, 399, 400 (*raūdāju, baruōju* Kalnietis, Rūķe 1996: 173), 403–407, 409–412, 414–416, 417 (FBR XVII 140 arī *runōju*), 418, 419, 420 (*maluōju, runāji* // *runāju*; FBR VI 77 arī *lūkuōju, mozgāju*), 421, 422 (*gudruōju, so:rgāju* Strautiņa 2007: 68), 428–430, 431 (*mozgoāju* FBR IV 75), 454, 460, 472, 509.

Lībiskajām un vairākām vidus, retāk augšzemnieku izlokšnēm raksturīga forma ar galotnes patskaņa zudumu (*mēluōj, runaj; mēluōj, runāji*): 7, 10, 12, 22, 72, 73, 76, 80–86, 87 (*dziēdē* ‘dziedāju’ FBR XIV 52), 120–121 (*mēleji, runāji*), 170–173, 174 (*biŗžoj, runāji* FBR XIX 91), 175–177, 179–190 (*mēluōji, runāji*), 192–214, 236, 249–253, 258, 260, 270, 362 (*mozgoāj, barúj* FBR XII 87), 393 (FBR IV 44 arī *stāigaj, maluj*), 415 (// *runāji*).

Lībiskajām izloksnēm raksturīgs arī celmu sakritums. Tāmnieku izloksnēs II un III konjugācijas verbu pagātnes formās noticis vai nu pilnīgs, vai daļējs celmu sakritums *uojā-* un *ājā-*celmu formās: *mazga, mēla, kavel-ējā* un *pestel-ījā* formas. (Rudzīte 1964: 238–239) Pagātnes *uojā-* un *ājā-*celmi sakrituši, arī saīsinoties gala zilbēm.

Vidzemes un Kurzemes lībiskajās izloksnēs reģistrēts variants *meļej, runeļ* (un var.): 69, 75 (*mēlei, runeļ*), 78 (*mēļej, runaļ*), 178, 180, 184 (*mēlei, runeļ*), 185 (FBR XIV 93 arī: *kalpeļ, duomeļ*), 184, 185 (FBR XIV 93 arī *kalpeļ, duōmeļ*).

Sēliskajā Skrīveru 345 izloksnē fiksēts variants *runij // rune, uoja-c. veseļej* (FBR VIII 106), kas kartē nav rādīts.

Kurzemes lībisko izloksņu areālā izplatītas formas *mēļē, rune*. Šāds celmu sakritums reģistrēts: 1, 2 (*mēla, runa*), 3–7, 8 (*juōķē, dziēdē* FBR VII 55), 9 (*mēļē, runeļ*; FBR VII 29 arī *zineļ*), 62 (*zine, skale* Rudzīte 1964: 239), 63 (*mēle, rune, runa*; 1964: 238 arī *mēle, pelne, rune, runa; duōmē, klibē* Rudzīte), 64, 65 (*mēļē, runeļ, dzīvē, zveļē, strādē, runeļ*), 66 (*dzīvē, zveļē, strādē, runeļ* FBR XIII 79), 67–69 (*mēļē, runeļ*), 72 (*mazga, mēla*; Draviņš, Rūķe 1958: 24 arī *mazga, mēla*), 74, 76–79 (*mēļē, runeļ*), 81 (*mēļej, runeļ*), 84 (*meļej*), 84–85 (*mēļē, runeļ*), 74, 76–79 (*mēle, rune*), 345 (vsk. zūd pers. galotnes visiem laikiem FBR VIII 105; *runeļ* FBR VIII 106).

Arī lielākajā augšzemnieku dialekta daļā darbības vārdu pagātnes *uojā-* un *ājā-*celmi ir sakrituši: *mēļaju, runāju*. Kompaktu areālu šī parādība veido izloksnēs ap Alūksni 465, sporādiski šāds celmu sakritums fiksēts dažviet citur Vidzemē, retāk Kurzemē.

Forma *melāju, runāju* pierakstīta: 18, 56 (arī *dzīvāju*), 80, 103 (arī *dzīvāju*), 143, 238–239 (*mēļaju* FBR XVIII 16), 247 (*mēļaju* FBR XVIII 16), 314, 384, 389, 395, 402, 424 (*uōgōāju* Poiša 1999: 101), 464, 468, 469, 472, 473.

Variants *mēļaju, runaju* raksturīgs Vidzemes latgaliskajām izloksnēm un Ziemeļlatgales izloksnēm, retāk Zemgales sēliskajām izloksnēm, tas reģistrēts: 361 (*malaju, runaju*), 384–387 (FBR VIII 46 arī *dzīdaju, baraju, zvajaju, dūmaju, siēdaju, redzaju*), 387 (*runaju, malaju* Rudzīte 1964: 369), 385, 386 (*baraju, zvajaju, pizūbaju* FBR VIII 46), 387 (*malaju, runaju*), 389–391 (*malaju, runaju*), 393–395 (*malaju, runaju*), 401 (*es ar viņu nesen runaju; tūrēiz es malaju; melaju* FBR V 157), 402 (*malaju, runaju*), 417 (*malaju, doncaju*), 421 (*malaju, baraju, runaju*), 462 (FBR VIII 46 arī *dzīdaju, baraju, zvajaju, dūmaju, siēdaju, redzaju*), 463–467 (*malaju, runaju*), 469–470 (*malaju, runaju*), 472, 473 (*malaju, runaju*).

mēļaju, runāju > maluōju, runuōju izplatīts Latgalē, retāk tas fiksēts Zemgales sēliskajās izloksnēs: 361 (*namaluōju, runōju*), 426 (*dūmuōju* FBR XI 116), 432 (FBR XIX 174), 434, 437, 452, 475 (FBR XIX 175), 476 (FBR XIX 174), 477 (*ryū-dynuōju, vāicuōju* Ūsele 1998: 42), 483 (FBR XIX 175), 484 (FBR XIX 174), 485 (FBR XIX 174), 486 (FBR XIX 174), 487 (FBR X 35 arī *puškūōju*), 488 (arī FBR VI 44, 35), 490 (FBR XIX 174), 495 (FBR XIX 174), 498 (FBR XIX 174), 499 (FBR XIX 174), 504 (FBR XIX 174).

Galvenokārt Vidzemes lībiskajām izloksnēm raksturīgas formas ar galotnes zudumu *mēļaj, runaj*: 170–171, 178, 180, 182, 183, 187, 190, 195. Šīs formas fiksētas arī dažās Kurzemes lībiskajās izloksnēs: 79 (arī *runaj, bradaj*), 85.

Lībiskajās izloksnēs fiksēts variants *mēluō, runā*: 10, 11 (*mēluō, runā*), 13–14 (*mēluō, runā*), 71 (*mēluō, runa*), 191 (*mēluō, runa*).

Daļā izloksņu Lejaskurzemē, Augšzemē, Ziemeļlatgalē un Dienvidlatgalē reģistrētas senākās pagātnes formas ar *-ava-* (sal. liet. *melavo, ūbagavo*), plašāk sk. Endzelīns 1951: 880–881.

mēlavu, runavu reģistrētas: 53 (*mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 54 (*mēlavu* Endzelīns 1951: 881; *vērava* Markus-Narvila 2016: 123), 56 (*mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 57 (*skalavu* FBR IX 109; *mēlavu* Endzelīns 1951: 881;), 59 (*mēlavu* FBR VIII 136; *pabarāvām, zvejāvām*), 59a (*sapnavu, paseļavu* ‘nokavēju’, *zvejavu, dzīvavu* Straupeniece 2018: 126), 61 (*ņemēlavu* FBR IX 109; *mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 360 (*mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 362 (*malavu cīši bīži; mēlavu* arī Endzelīns 1951: 881), 363 (*mozgava, runava, dzeivava, ūgava* FBR XIII 93; *mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 368 (*mēlavu* Endzelīns 1951: 881; *mozgavu, klybavu* Ancītis 1977: 259), 369 (FBR VII 150; *mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 435 (*mēlavu* Endzelīns 1951: 881; *dōncāva, klybāva, šļmava* Indāne 1986: 99), 436 (arī FBR XIX 175; Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 438 (Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 439 (*mozgavom, malavom, zynavom* FBR VIII 18; *runav, malav* FBR VIII 17; *aizpuškova capureit'(i)* Endzelīns 1922: 136; Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 440 (arī FBR XIX 175), 442 (*mozgavu* FBR XVII 67; *mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 445 (arī Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 446 (arī FBR XIX 174), 447 (arī FBR XIX 174), 448 (*mēlavu* Endzelīns 1951: 881), 450 (Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 451 (arī FBR XIX 175), 452, 460, 471 (*av > ov* Endzelīns 1951: 881), 474 (arī FBR XIX 175), 478 (*ūgovo, runovo, zynovo* FBR XI 137; *av > ov* Endzelīns 1951: 881), 479 (arī FBR XIX 174), 494 (*dūmovu, strūodavu*; arī FBR XIX 174), 498 (Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 499 (arī FBR XIX 174; Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 502 (*klāigava // klāigova, dz'eivava // dz'eivova* Leikuma 1993: 121), 503 (*trycynova* Endzelīns 1922: 139; Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov*), 505 (*dz'eivava // dz'eivova, klāigava // klāigova* Leikuma 1993: 121), 506 (*av* blakus *ov* lieto *promiscue* Endzelīns 1951: 881; *dz'eivava // dz'eivova, klāigava // klāigova* Leikuma 1993: 121), 507 (FBR XV 45; Endzelīns 1951: 881 arī *av > ov; dz'eivava // dz'eivova, klāigava // klāigova* Leikuma 1993: 121).

76. karte

ījā- un ējā-celmu lietojums

[LVDA progr. 242. jaut. Vai ir starpība starp pagātnes *ījā-* un *ējā-*celmiem? *es pelnīju...*, *es meklēju...*]

Kartē rādīts *ījā-* un *ējā-*celmu formu lietojums latviešu valodas izloksnēs.

Atvasināto darbības vārdu pagātnes formas ir vienādas, tās darinātas no nenoteiktības celma, pieliekot piedēkli *-jā-* un galotni. Atvasinātie darbības vārdi latviešu valodā radušies vēlāk. Tie veidoti pēc primāro darbības vārdu pagātnes formu parauga. Pagātnē tie ir *ājā-*, *ējā-*, *ījā-*, *uojā-*celmi. (Braidaks 2007: 577)

Lielākajā vairumā latviešu valodas izloksņu *ījā-* un *ējā-*celmu formas šķiras.

Visplašāk tiek lietotas formas **pelnīju, meklēju** un to fonētiskie varianti.

Formas **pelnīju** (daļā izlokšņu arī **pellīju**), **meklēju** plaši sastop vidus, retāk lībiskā dialekta izlokšnēs. Tā ir arī latviešu literārās valodas norma. Formas **pelnīju, meklēju** fiksētas: 15–17, 19 (arī **vētīju**), 21, 23, 26–28, 29 (reti), 30, 32, 33, 34 (arī **lika krētelā un kratīja; rijās žāvēja**), 35 (arī **ar zirgiem mīdīja tuō kulsmu**), 36 (arī **divi izjaūca tuōs saļmus, nuōrestēja; ar zirgiem mīdīja tuō kulsmu**), 37, 38, 39 (**ta jau gulēja skuōlū**), 41, 43–45, 49 (**es daūdz pelnīju; es meklēju; graūd's vētīja, sijāja, ar zirgiem mīdīja; istabiņa žāvēja**), 51, 50, 54, 55 (**es pelnīju labi; es meklēju guōv**), 56, 57, 59 (**liķīja 'aizņēmās'; šuōnakt labi gulēju; bērņus trīs nedeļās kristīja**; FBR VII 116 arī **meklējām**), 61 (**vētīju, meklēju**), 88–92, 94, 96–102, 103 (**mēs meklējām; es vētīju ar vētījamuō mašīnu**), 104 (**es pelnīju maži; es meklēju**), 106–115, 116 (**es agrāk daūdz pelnīju; es ilgi meklēju ķēdi, bet neatradu**), 117–119, 124, 126, 128 (**es pelnīju nauđu; es meklēju grāmatu**), 132, 133 (arī **vētīju**; FBR XI 146, 153 **dīdīju, meklēju**), 134, 135, 136 (arī **vīriēsi stādīja; tāduš jau nemācēja**), 137, 138, 139 (**es vētīju, izvētīju vis's ūg's; es vis' diēnu meklēju // meklēju**), 140, 141, 142 (**vētīju, meklēju**), 143–147, 148 (**es meklēju; es pelnīju maz**), 149, 150, 153–155, 156 (arī **lasīju, sacīju, kāšēju, klusēju**), 158–163, 164 (**es pelnīju tīri labi; es meklēju vis' vakaru**), 165, 166, 168 (**es pelnīju labi; es viņ' tā meklēju**; FBR XII 22 arī **darīju**), 186, 200, 203, 204, 209, 210, 212, 219, 220, 224, 226, 228, 229 (**es pelnīju desmit rubļu diēnā; es meklēju Jāni**), 231–234, 235 (arī **medīju**), 238–242, 244 (arī **medīju, staipīju**), 245, 248, 257 (**lukņīju, meklēju**), 255, 256, 258, 259, 261, 262 (**aūdzēja, cerēja, kāltēja; medīja, liēlīja, sunīja** VLIR VIII 101, 108), 263 (**aūdzēja, cerēja, kāltēja; medīja, liēlīja, sunīja** VLIR VIII 101, 108), 264 (**kraūsīju, meklēju**), 268, 271, 272 (**es pelnīju; meklēju seņ darbu**), 274, 277–281, 282 (**pelnīju nauđu; meklēju, kas mām bij pazudis**), 285, 286 (arī **viēnādi es kuō pētīju**), 287–290, 293, 295–300, 301 (**t'ai darbā es labi nuōpelnīju; es vakār meklēju guōvi**), 303, 304, 306–308, 310, 313, 314, 316, 317, 320, 323.

Šis variants fiksēts arī dažviet augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izlokšnēs: 324 (**nupelli:ju, meklēju**), 325, 326, 329 (**vā:kār pelnīju nauđu; es me:klēju bīršti**), 330 (arī **vētīju**), 335, 340, 348 (arī **vā'eri:ju, me:klēju**), 349, 354, 357–359, 367, 372, 374 (VLIR VIII 101, 108 arī **aūdzēja, cerēja, kāltēja; medīja, liēlīja, sunīja**), 375, 376, 378–381, 383, 385, 388, 406 (arī **es nuōpelnīju**), 408 (arī **es vakār pelnīju; es meklēju**), 415, 416, 417, 421, 423, 424, 428 (arī **as senā ki pā:te seņ māzi pelnīju**), 429, 430, 432, 459 (**vētīju, redzēju**).

Visai plaši sastopams variants **pelnīju, meklēju**, kur **ījā**-celma forma ir ar **īsu** un **ējā**-celma forma ar garu piedēkļa patskani. Tas fiksēts: 20, 25, 28, 31, 35 (arī **divi izjaūca tuōs saļmus, nuōrestēja**), 39 (arī **ta jau gulēja skuōlū**), 40, 41 (arī **visi kratīja galvu**), 42 (**es pelnīju pietiekuōsi; meklēju**), 46–48, 52, 53, 58, 59 (**šuōnakt labi gulēju; adīja**; FBR VII 116 arī **meklējām**), 60, 61 (**vētīju, meklēju**), 93 (arī **vētīju**), 96, 109, 151, 152 (arī **tuōreiz es pulka pelnīju**), 153 (**meklēju**; FBR XVI 154 arī **lasīju**), 156 (arī **lasīju, sacīju, kāšēju, klusēju**), 157, 159, 169, 186, 193, 197 (arī **pabīdīja, istīrija, mērija paša pakrēsli**), 201, 206, 208, 217, 221 (**svētīju, meklēju**), 247, 262, 265–267, 269, 273, 275, 276, 280, 283–288, 291, 292, 302, 305, 308, 309, 311 (arī **vētīju; es medīju, biju medniēks**), 312, 313, 318, 319 (arī **medīju**), 320, 321 (arī **tuōreiz es daūdz pelnīju; es vētīju**), 322, 324 (**vētīju, meklēju**), 325 (**meklēju**; FBR XI 20 arī **pelnīju**), 327, 329

(**vā'eri:ju, me:klēju**), 328, 331–334, 336–339, 341–343, 347, 355, 360, 364, 365 (**raūdžēja tuō krėjumu; tuōreiz tāisija sviestu**), 371, 382, 392, 396, 397 (FBR I 11 arī **svētīju, stavēju**), 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173 arī **prasīju, kustēju**), 403–405, 409 (**daer'iju, redzēju** FBR IX 149), 411–413, 414 (FBR IX 149 arī **daer'iju, redzēju**; FBR IX 149 arī **daer'iju, redzēju**), 415, 416 (FBR IX 149 arī **daer'iju, redzēju**), 418, 419 (FBR IX 149 arī **daer'iju, redzēju**), 420 (FBR VI 77 arī **su'niju, velēju**; FBR IX 149 arī **daer'iju, redzēju**), 422 (**daeriju, stāvēju** Strautiņa 2007: 68), 428 (arī **as senāki pā:te seņ māzi pelnīju**), 459 (arī **pelnīju, vētīju, redzēju**), 460, 468, 509.

Atsevišķās izlokšnēs lieto formas ar saīsinātu piedēkļa patskani, piemēram, **pelnīju, mekleju**. Tās pierakstītas no: 24, 29, 83, 87, 95, 122 (**mekleju, vētīju**), 123, 125, 127, 130, 131, 136 (arī **viņa gaīdīja mājās**), 143, 200, 202, 203, 205, 207, 211–215, 216 (**es pagājušā mēnesī nuōpelnīju maz; vakār es meklēju sēnes; maza biju, neredzeju**), 218, 222, 223 (**es vokōr nuōpēllīju; es vokōr mekleju**), 224, 225, 227, 230, 232, 234, 243, 246, 248, 254, 283, 312, 314 (reti), 319 (arī **es medīju; es mekleju vis' diēnu**), 339, 344, 345 (**es vokōr mekleju un mekleju un nevoreju dabūt; es vokōr nūpēllīju tik un tik**), 346, 350, 377, 378, 387 (**pēllīju, meklāju**), 391, 393 (**es t'e p'ell'iju nauđu; mekl'ēju, bet nevar'ēju atrast**), 394, 395, 401 (arī **jāu nu bārnu d'inaņ maiz'it'i p'ell'iju poša**), 402, 410, 415, 463–467, 472.

Fonētiskais variants **pelnīju, meklāju** reģistrēts: 294 (**tū rāizi es pēllīju, vakār es tēvi meklāju**), 384 (**tū rāizi es labu pēllīju; vakār es tēvi meklāju**), 386, 462 (arī **pagaišgad es pelnīju vāruōk**).

Savukārt vidus dialekta Drabešu 306 izlokšnē un augšzemnieku dialekta Zeltiņu izlokšnē 390 fiksēti fonētiskie varianti **pelnīju, mekleju**.

Avotos minēts, ka **ījā**- un **ējā**-celmi tiek šķirti vēl arī šādās izlokšnēs: 432 (FBR XIX 182), 436 (FBR XIX 182), 440 (FBR XIX 182), 447 (FBR XIX 183), 451 (FBR XIX 183), 494 (FBR XIX 183), 498 (FBR XIX 182), 499 (FBR XIX 182).

Galvenokārt lībiskā dialekta, kā arī atsevišķās vidus un augšzemnieku dialekta izlokšnēs lieto bezgalotnes formas **pelnīj, meklēj** vai to fonētiskos variantus.

Variants ar garu patskani piedēklī **pelnīj, meklēj** pierakstīts: 12, 22, 23, 198, 215, 253, 270, 379.

Savukārt variants ar **īsu** piedēkļa patskani abu celmu darbības vārdiem **pelnīj, meklej** reģistrēts: 2, 7, 10, 17, 74 (**vētīj, meklej**; VLIR VIII 223 arī **vētīj, žāveļ**), 78 (**pelnīj, mekleļ**), 79 (**pellij, mekleļ**), 80, 81, 84 (**vētīj, mekleļj**; VLIR VIII 223 arī **vētīj, žāveļ**), 85 (arī **vētīj**), 86 (arī **vētīj**), 87, 74 (**vētīj, mekleļ**), 120 (**mekleļ, svētīj**), 121, 170 (**es nuōpēlnīj; es meklej un nekur neatrad**), 171, 173, 174 (FBR XIX 91 arī **medīj, kuteļ**), 175 (**es samekleļ grāmat; es nuōpēlnīj nāūd**), 176–185, 187–192, 194–196, 199, 201, 220, 223 (**es vokōr nuōpēlnīju; es vokōr mekleju**), 249–251, 254, 260, 314 (**pelnīj, mekleļ**), 351 (arī **vētīj**).

Fonētiskie varianti ar **īsu** piedēkļa patskani **īja**-celmā un gari intonētu piedēkli **ēja**-celmā **pelnīj, meklēj** pierakstīti: 172, 236, 252.

Fiksēti arī fonētiskie varianti **pelnīj, meklāj** 183, **pelnī, meklei** 173, **peln mekle** 70 (**peln, mekle**). Tie kartē nav rādīti.

Lībiskā dialekta izlokšnēs pierakstītas vēl citas saīsinātās formas, piemēram, 5, 10, 18, 80, 254 fiksēts variants **es pelnī, mekle**, bet 9, 11, 14 formas **es pelnī, meklē**.

Galvenokārt augšzemnieku dialekta izloksnēs lieto formas **pelneju, mekleju** un to variantus. Tās reģistrētas: 425, 426, 451, 476, 483, 502 (arī Leikuma 1993: 118, 119 arī *aūdz'ieju, kàlt'ieju, sùoļuju, t'èireju*), 505 (Leikuma 1993: 118, 119 arī *aūdz'ieju, kàlt'ieju, sùoļuju, t'èireju*), 506 (FBR XII 28, 41 arī *m'ekl'ieju, zvaņeju*; Leikuma 1993: 118, 119 arī *aūdz'ieju, kàlt'ieju, sùoļuju, t'èireju*), 507 (Leikuma 1993: 118, 119 arī *aūdz'ieju, kàlt'ieju, sùoļuju, t'èireju*).

Daļā latviešu valodas izlokšņu vērojams **ījā-** un **ējā-celma formu sakritums**.

Samērā plaši lieto formas, kad *ījā-*celmi pārgājuši *ējā-*celmos: **pelnēju, meklēju, pelneju, mekleju** un to fonētiskos variantus.

Formas *pelnēju, meklēju* un var. sastopami dažās izloksnēs: vidus un augšzemnieku dialektā: 129 (*es meklēju, sapelnēju daūdz naūds*), 228, 352, 356, 369 (*āuklēju; pagātnes ijā celmi > ējā celmos FBR VIII 147*), 373, 417 (*adēju, gulēju FBR XVII 140*), 437, 441, 442 (FBR XVII 67 arī *velēju, rakstēja* u. c.), 452, 485.

Savukārt darbības vārda formu variants ar *ija-*celmu pāreju *ēja-*celmos pierakstīts 439 (*slavēj, pelnēj FBR VIII 17*).

Formas *pelneju, mekleju* (arī *meklēju*) un to fonētiskos variantus sastop galvenokārt augšzemnieku dialekta izloksnēs un dažās lībiskā dialekta izloksnēs. Tie reģistrēti: 82 (*laseju, stāsteju FBR V 103*), 90 (*laseju, stāsteju FBR V 103*), 353 (*vakār goņ tu pelneji pērienu, ka tik vēlu atnāci mājā; kuo tu tūr meklēji?*), 361, 362 (FBR XII 87 arī *kaūsteju, sēdēju*), 363 (arī *tēireju, tēireju, svēteju, svēteju*; FBR XVI 57 un FBR XIII 92 arī *āuklēju*), 366, 368 (*zēl'tēju, m'ekl'ēju Ancītis 1977: 258*), 370, 389, 396, 425 (*ījā-celmos j priekšā i > e*, piemēram, *svieteju, dareju, saceju; slavēja FBR XIII 32*), 426 (*-ija-* un *-ēja-* > *-ēja-* celmos, piemēram, *slavēju FBR XI 116*), 433, 435 (*es nūpēlneju cīši moz; es meklēju tō^a palaidņa; sō^al'ēju, mekl'ēju*), 436 (*agrók labi pēlneju; meklēju tū bildi, bet nātrodu*), 442 (arī *vēteju*), 446, 448, 449, 454, 469, 470, 471, 473, 474, 478, 501, 504, 505.

Uz formas sakritumu norādīts arī divās *Filologu biedrības rakstos* minētās izloksnēs: 485 (FBR XIX 183), 486 (FBR XIX 183).

Formu variants ar piedēkli *-ej-* un galotnes zudumu **pelnej, meklej** pierakstīts lībiskā dialekta izloksnēs: 82 (*es pelnej piē saīmniēka maz; es meklej pīļen-s dārzē, bet nau;* FBR V 103 arī *lasej, stāstej*), 90 (*lasej, stāstej FBR V 103*). Forma, kur beigu līdzskanis *j* vokalizējas par *ī* vai patskani *i* pierakstīta no: 69, 73, 74 (*vētej, žāvej VLIR VIII 223*), 78, 79, 81, 84 (*meklej, vētej; VLIR VIII 223 arī vētej, žāvej*), 439.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs plašu areālu veido formas **pelnieju, mekleju** un to fonētiskie varianti, kur *ījā-*celmi pārgājuši *ējā-*celmos un vsk. 1. pers. tiek lietota izskaņa *-ieju*. Tās reģistrētas: 427, 434, 438, 440, 443–445, 446 (*-ieju FBR XIX 183*), 447, 450 (FBR XIX 183 arī *-ieju*), 452, 475, 479–482, 483 (*vakār as' p'ēl'n'ieju vakar'en'is'; vakār as' t'ev'is' m'ekl'ieju; FBR XIX 183 arī -ieju*), 484 (FBR XIX 183 arī *-ieju*), 485, 486, 487 (*peļņieju; FBR X 35 arī ijō-celmi pārgājuši ējō-celmos, piemēram, zvan'ieju, sac'ieju*), 488–491, 492 (*p'el'n'ieju, rev'ieju*), 493–496, 497 (*pēl'n'ieju, āukl'ieju*), 498–500, 503, 504, 511.

Kurzemes lībiskā dialekta izloksnēs lieto formas **pelne, mekle** un to fonētiskie varianti. Tās reģistrētas: 1, 3 (FBR VIII 134 arī *redze, ganē*), 4–8, 62–67, 68 (arī *vēte,*

svēite, mēre), 69 (FBR VII 29 arī *stāste, sēde*), 71, 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 24 arī *peste, kave*), 74 (*es vakār vēte; es mekle*), 75–79, 84 (*mekle, vēte*).

Dažkārt fiksēts neskaidrs *ījā-* un *ējā-*celma darbības vārdu lietojums nepietiekamā materiāla dēļ, piemēram, 13 (*peļņi*), 72 (*meklej*), 105 (*peļņiju*), 135 (*meklēj*), 167 (*pelņiju*), 182 (*rībej FBR VIII 75*), 237 (*pēlniju, pēļju – vec. p.*), 315 (*pēlniju, pelniju – reti*), 326 (*pēlniju FBR XI 20*), 351 (*dōreju FBR XVII 157*), 384 (*redzaju FBR VIII 46*), 393 (*meklej FBR IV 44*), 407 (*vakār vētiju, peļņiju*), 431 (*dareju FBR IV 75*), 477 (*revieju Ūsele 1998: 42; FBR VI 44 arī pag. ijā celmi pārgājuši ējā celmos, piemēram, lasieju, skāitēju*).

Sporādiski reģistrēti vēl arī citi varianti: 122 (*pelņij, mekleju*), 150 (*es pelņij, mekleju; pāmaiņij', samicij'; pāmaiņij' viēt's*), 258 (*pelņiju, meklēj*), 306 (*pelņij, mekleju; pelņij, meklēju*), 415 (*as pēlniju; as sàn nēspēļē; as pēlniju; as navāreļ, vārēi*). Tie kartē atsevišķi nav rādīti.

Atsevišķos gadījumos latviešu valodas izloksnēs sastop vēl citas retāk lietotas formas: 258 (*es ir pelnīs, meklēs*), 441 (*pel'n'eiju, mekleiju*), 478 (*āukl'ejo, mekl'ejo, pel'n'ejo FBR XI 136*). Tās kartē nav rādītas.

Sporādiski darbības vārda *meklēju* vietā dažās Latgales centrālajās izloksnēs lieto citu leksēmu – *vaicāju* (480, 483, 484, 485, 487, 488, 493, 496, 511). Šīs izloksnes kartē atsevišķi nav iezīmētas.

77. karte

Nākotnes daudzskaitļa 1. personas galotne

[LVDA progr. 243. jaut. Kāda ir nākotnes ddzsk. 1. personas galotne? mēs smiesim : smiesam.]

Kartē rādīta darbības vārda daudzskaitļa nākotnes 1. personas galotne.

Mūsdienās lielākajā daļā latviešu valodas izlokšņu – Kurzemes, Zemgales un Vidzemes vidus dialekta izloksnēs, Vidzemes un Latgales sēliskajās un Latgales latgaliskajās izloksnēs – lieto galotni **-im**, kas ir arī latviešu literārās valodas norma (sal. vārdus *nesīsim, glābsim, rāsim, slavēsīm* u. c. LVG 552). Galotne *-im* pierakstīta: 9 (*-sim Endzelīns 1951: 849*), 12 (*-sim Endzelīns 1951: 852*), 13 (*iēsīm FBR VI 57*), 15, 16, 19 (*liēsīm*), 20, 21, 24, 25, 26 (Endzelīns 1951: 849 arī *-sim*), 27, 28, 29 (arī *nesīsim*), 30, 31 (arī *nesīsim*), 32, 33, 34 (*mēs iēsīm uz mežu*), 35, 36 (*smiēsīm*), 37, 39–43 (*iēsīm uz upi vēžuot*; Endzelīns 1951: 849 arī *-sim*), 44 (*-sim Endzelīns 1951: 849*), 45, 46 (arī *ceļsim*), 47, 48 (*ceļsim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 49 (arī *skriēsīm, smiēsīm* – parasti lieto atgriezenisko formu), 50, 51 (*apsmiēsīm* – bez prepozīcijas nelieto), 52 (*pamuksīm*; FBR XVIII 132 arī *dabušīm*), 53 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 54 (Endzelīns 1951: 849 formas ar *-sim*), 55 (arī *iēsīm, nāksim*; FBR IX 109 *iēsīm, nāksim*), 56 (FBR IX 109 arī *iēsīm, nāksim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 57 (*skriēsīm*; FBR IX 109 arī *iēsīm, nāksim*), 58, 59 (FBR VIII 136 arī *iēsīm*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 60, 61 (*brauksīm, vedīsīm*; FBR IV 109 arī *iēsīm, nāksim*; Endzelīns 1951: 852 arī *-sim*), 72 (*skriēsīm*; Draviņš, Rūķe 1958: 23 arī *iēsīm*,

eīdesim), 74 (*runesim*), 80 (-*sim* Endzelīns 1951: 849), 84 (*runesim*, *rūnsim*; Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*; VLIR VIII 225 arī *mazgāsīm* – jaun. p.), 85 (*skriēsīm*), 86 (*nāksim*, *likšim*), 87, 89, 91 (Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 92 (VLIR VI 308 arī *teiksim*), 93 (*skriēsīm*), 94 (Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 95–97 (*smiēsīmiēs*; Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 98 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 99 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 100, 101 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 102 (FBR XIII 105 arī *miērsim*, Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*; Pīrāga 2006 arī *tapsim*), 103 (*skriēsīm*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 104 (arī *skriēsīm*; Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 105 (*skriēsīm*), 106 (*ismiēsīm*, *skriēsīm*; FBR XVI 102 arī *nāksim*, *rāsim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 107–110 (arī *metīsim*, *nāksim*, *rakstīsim*, *runāsim*, *skriēsīm*; Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 111 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 112, 113 (Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 114 (Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 115, 116, 117 (arī *peļnīsim*), 118, 120 (*skriēsīm*), 121, 122 (arī *nāksim*, *skriēsīm*, *nesīsim*), 123–125, 127, 129 (arī *iēsīm*), 130, 131 (Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 132 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 133 (Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*), 134, 135, 136 (*mēs pa viņu smiēsīm*; *mēs* (*ap*)*smiēsīm i mēs smiēsīmiēs*; Endzelīns 1951: 852 arī -*sim*), 137 (*nāksim*; Endzelīns 1951: 852 arī -*sim*), 138 (*apsmiēsīm*, *ēdīsim*), 139 (*auksim*, *brauksim*, *skriēsīm*; Endzelīns 1951: 852 arī -*sim*), 140–146 (*šuōdiēn mēs raūdam*, *bet rūt smiēsīm*), 147–149 (arī *skriēsīm*), 150, 151 (*ēdīsim*), 152 (*mēs tuf daūdz lustēsīmiēs uñ smiēsīm*), 153 (Endzelīns 1951: 154–155 arī *sēsīm*, *nemīrsim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*; FBR XVI 154 arī -*im*), 154 (arī *brauksim*, *iēsīm*), 155, 156 (arī *ceļsim*, *spešsim*; Endzelīns 1951: 852 -*sim*), 157 (arī *paduōsim*; *nākiēt rūtā*, *ta rakstīsim akal*), 158–161 (arī *iēsīm*), 162 (arī *brauksim*, *iēsīm*, *nāksim*, *skriēsīm*), 163, 164 (arī *gaīdīsim*, *likšim*, *nāksim*; FBR XII 22 arī *iēsīm*, *nāksim*, *vedīsim*), 165 (arī *ja mēs gaīdīsim*), 166, 167, 168 (*kliēksim*), 169, 177, 182 (*iēsīm*, *ceļsim* u. c. FBR VIII 73), 186 (arī *iēsīm iēkšā*; *tiē vaiñiñniēki*, *tiē bij*, *teiksim*, *smūdži*; Endzelīns 1951: 849 arī formas ar -*sim*), 187 (*iēsīm*, *ceļsim* u. c. FBR VIII 73), 188 (arī *iēsīm paskatit tuō ābelit*), 189 (*iēsīm*, *ceļsim* u. c. FBR VIII 73), 190 (*iēsīm*, *ceļsim* u. c. FBR VIII 73), 192 (*iēsīm* FBF XV 155), 193 (arī *brauksim*, *vedīsim*; FBR XV 155 arī *ceļsim*), 194 (arī *dzešim*, *gulesim*), 195 (arī *griēzīsim*, *meklesim*, *smiēsīmiēs*), 197 (*brauksim* FBR XV 155), 198 (*smiēsīmiēs*), 199 (-*sim* Endzelīns 1951: 853), 205, 206, 207 (Endzelīns 1951: 853 arī -*sim*), 208 (-*sim* Endzelīns 1951: 853), 209 (-*sim* Endzelīns 1951: 853), 210 (arī *iēsīm*, *nesīsim* – ļoti reti), 211–213, 215, 216 (arī *mēs skriēsīm rītu*; *brūksim*, *ēdīsim*, *vedīsim*; Endzelīns 1951: 853 arī -*sim*), 218 (-*sim* Endzelīns 1951: 849), 220, 222, 224–229 (arī *darīsim*), 232, 233 (arī *smiēsīmiēs*), 235, 240 (-*sim* Endzelīns 1951: 849), 242 (*smiēsīmiēs*; Endzelīns 1951: 853 arī -*sim*), 243 (reti), 244, 248, 252–255 (*iēsīm pakrēsli pasēstes*; *iēsīm nu abbēst*), 256, 257 (*licīsim*, *likšim*; VLIR VI 220 arī *mēs sitīsim*), 258 (*mēs sitīsim* VLIR VI 220), 259–261, 262 (*kāpīsim*, *mirīsim* u. c. VLIR VIII 109–110), 263 (*kāpīsim*, *mirīsim* u. c. VLIR VIII 109–110), 264 (*iēsīm*; VLIR VI 220 arī *mēs sitīsim*), 265 (Endzelīns 1951: 849 arī formas ar -*sim*; VLIR VI 220 arī *mēs sitīsim*), 266–273 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 274, 275 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 276 (arī *nāksim*), 278–280, 281 (*ja tu tā darīsi*, *tad mēs smiēsīm*; *tad mēs vai dāugi nebūsim*), 282, 283 (FBR XV 155 arī *iēsīm*), 284 (*skriēsīm*; FBR XI 44 *sitīsim*, *nuōpļaušim*), 285, 286 (*strādāsīm*), 287–289, 290 (FBR XVI 164 arī *nācīsim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 291–295

(*apsmiēsīm*), 296 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*; VLIR III 159 arī *tēiksim*, *sacīsim*), 297 (*smiēsīm*, *ja būs kas*), 298–301, 305, 312, 315 (-*sim* Endzelīns 1951: 852), 320 (Endzelīns 1951: 853 -*sim*), 327, 329 (*mēs smiēsīm pā r tevīem*), 330 (*iēsām prūom*, *dzīvāsīm*), 344 (*meklesim*, *apsmiēsīm*), 345 (*iēsīm*, *skriēsīm*; FBR VIII 106 arī *metīsim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 346 (arī *nāksim*), 351 (arī *nāksim*, *iēsīm*; FBR XVII 156 arī *vedīsim*, *rūnsim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 352 (-*sim* Endzelīns 1951: 852), 354 (arī *iēsīm*, *skriēsīm*), 355, 356 (*brauksim*), 357 (*nāksim*), 358, 360 (*dzīdāsīm*, *runōsim*), 361, 362 (FBR XII 86 arī *likšim*, *aūssim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 363 (*dareīsim*, *darēsīm*, *vessim*; FBR XIII 93 arī *kalsim*, *messim*, *vessim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 364 (*iēsīm*, *skriēsīm*, *pirksim*), 365 (FBR XIX 108 arī *dabūsim*, *vedīsim* u. c.; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 366–368 (*tapsim* Endzelīns 1951: 849; *klup's'im* Ancītis 1977: 257), 369 (FBR VII 148 arī *vessim*, *messim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 370–374 (Endzelīns 1951: 849 arī -*sim*; VLIR VIII 109–110 arī *kāpīsim*, *mirīsim* u. c.), 375, 377 (arī *lāūzīsim*, *sitīsim*, *vedīsim*), 378, 379 (Endzelīns 1951: 849 arī formas ar -*sim*), 380–382, 384 (*nesīsim*), 388, 403, 404, 413, 426 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*), 427 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 428, 432 (*mēs n'ešim*), 433–435 (arī *dūsim*, *īsīm* u. c.; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*; Indāne 1986: 99–100 arī *dar'ēis'im*, *ve:s's'im* u. c.), 436 (*naz vaj mēs taļ smīsim*; FBR XX 146 arī *nes's'im*, *vilksim* u. c.), 437–439 (*brauks'im*; Endzelīns 1951: 845 arī *tapsim*), 440 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*), 441, 442 (arī *nessim*; FBR XVII 67 arī *vessim*, *tāisēsīm*), 443–445 (*c'eļsim*), 446–448 (Endzelīns 1951: 749 arī *tapsim*), 449 (arī *īsīm*, *nūoksim*, *sissim*), 450 (*skr'is'im*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 451 (arī *tāiseīsim*, *ves's'im*), 452–454 (arī *napacēlsim*), 459 (arī *brauksim*), 460, 475, 479 (*l'iks'im*, *skr'is'im*), 480 (*l'iks'im*, *skr'is'im* u. c.), 481 (FBR XII 56 arī *mozguōsim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 482 (arī *skris'im*, *īs'im*), 483 (arī *m'ēs' dz'īduōs'im dz'īs'm'i*; *m'ēs' p'ierks'im mūoju*), 484–486 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*), 487 (FBR X 35 arī *maļsim*, *s'is's'im* u. c.; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 488 (FBR VI 43 arī *miērsim*, *ņes'sim*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 489–490, 491 (*īs'im*), 492 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*; FBR XIII 55 arī *s'is's'im*, *v'es's'im* u. c.), 493 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*), 494 (*s'k'ris'im*; *atrāis'eīs'im lokotu*; *grīssim is treju*), 495 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 496 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im* Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 497 (*īs'im*, *skr'is'im*), 498 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 499 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 500–502 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*), 503 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 504, 505 (*s'm'is'im'iēs'*), 506 (FBR XII 41 *kāļsim*, *ad'eīsīm*, *s'is's'im*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsim*), 507 (*juōs'im*, *likšim*, *jīms'im*, *runuōs'im*, *pāļņeīs'im*), 511 (arī *l'iks'im*, *skr'is'im*).

Līdzās galotnei *-im* visai plaši latviešu valodas izloksnēs sastop arī galotni **-am**. J. Endzelīns minējis, ka ir izloksnes, kurās redzama tagadnes formu ietekme, kur pirmatnējie tagadnes celmi ar *-i* tagad daudzskaitļa 1. personā beidzas ar *-am*, sastop arī daudzsk. 1. personas formu nākotnes formu ar *-sam* (Endzelīns 1951: 850–851).

Galotne *-am* pierakstīta: 38, 59 (*iēsām* FBR VIII 136), 70, 81, 82 (*auģsam*, *piřksam* u. c. FBR V 103), 83, 84 (*runesām*, *rūnsām*), 87 (*būsām*, *brauksām* FBR XIV 51; *-am* Endzelīns 1951: 850), 88, 90 (FBR V 103 arī *auģsam*, *piřksam* u. c.), 134 (retāk), 151, 153 (*-am* FBR XVI 154 – reti), 175 (FBR XV 155 *iēsām*), 189 (*iēsām* FBR VIII

73), 190, 192 (*iēsām* FBR XV 155), 193 (*ceļsam* FBR XV 155), 195 (*griēzīsam, meklešam*), 196 (*iēsām*), 197 (arī *iēsām istabā*; FBR XV 155 arī *griēzīsam*), 199 (-*sām* Endzelīns 1951: 853), 200, 201 (arī *nāksām*), 202, 203, 204 (arī *nāksām*), 205, 207 (arī *iēsām*), 208 (Endzelīns 1951: 853 arī -*sām*), 209 (-*sām* Endzelīns 1951: 853), 210 (arī *iēsām, nesīsām*), 213, 214, 216 (arī *mēs brāuksām uz Rīgu; vedīsām šerū*; Endzelīns 1951: 853 arī -*sām*), 217 (arī *trijatnē mēs māisu nepacēlsām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 218, 219, 221, 222, 224 (arī *darīsām, vedīsām, vilksām*; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 225 (*ēdīsām*; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 229 (arī *darīsām – reti*), 230, 231 (Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 233–235 (-*sām* Endzelīns 1951 850–851 arī), 236 (arī *iesām*), 237, 238 (FBR XVIII 16 arī *liksām, lēmsām*), 239 (FBR XVIII 16 arī *liksām, lēmsām*), 240, 241, 242 (-*sām* Endzelīns 1951: 853), 245–247 (FBR XVIII 16 arī *liksām, lēmsām*), 258 (*saūksām, nāksām* FBR XVI 90), 270, 277 (-*sām* Endzelīns 1951: 851), 280, 282, 283 (FBR XV 155 arī *iēsām*), 284 (arī *skriēsām*; FBR XI 44 *sītīsam, darīsām* u. c.), 286 (arī *mēs izbraūksām zaļumuōs; vārīsam ēst; ēdīsām; iēsām reizā*), 291 (arī *sacīsām, metīsām*), 295 (*pagāidīsām*), 302 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 303 (-*sām* Endzelīns 1951: 850, 853), 304 (arī *pērsām tevi; ta nu gōn mēs ismiēsām tevi; kāšīsām ūn liksām ķīrpā*), 305 (-*sām* Endzelīns 1951: 850), 306 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 307–309, 310 (-*sām* Endzelīns 1951: 850), 311 (arī *skriēsām, nāksām*), 312 (-*sām* Endzelīns 1951: 850, 853), 313 (arī *mēs iēsām; metīsām pie malas*), 314, 315, 316 (*iēsām uz buōdi / veikālu*; FBR VIII 22 arī *liksām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 317, 318 (FBR XIV 191 arī *mozgāsām*; Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 319 (arī *nāksām*), 320 (arī *skriēsām, cēlsamiēs*; Endzelīns 1951: 853 arī -*sām*), 321 (arī *nesīsām, skriēsām*; Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 322 (-*sām* Endzelīns 1951: 853), 323 (*ja jūs tik aplām darīsat, tam es viši smiēsām*), 324 (arī *raūdāsām*), 325 (arī *nāksām*; FBR XI 20 arī *sīesām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 326 (FBR XI 20 arī *sīesām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 328 (-*sām* Endzelīns 1951: 850), 329 (FBR XIV 191 arī *mozgāsām*), 330 (arī *liksām tik ļēkas vaļā; bērsām pēlnus acīs; runāsām atkal; iēsām prūom, dzīvāsīm*), 331, 332 (Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 333 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 334, 335 (-*sām* Endzelīns 1951: 850–851), 336 (arī *brāuksām, skriēsām, nāksām*; FBR XVII 90 *molsām, vedīsam, mizōāsām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 337 (arī *brāuksām, skriēsām, nāksām*; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 338, 339 (*nāksām, vedīsām*), 340, 342 (arī *caļsām – jaun. p.*), 343 (arī *smiēsām*; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 347, 348 (FBR VIII 91, 92 arī *liksām, mirsam*; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 349, 350, 352, 353 (*smiēsamiēs*; FBR XVI 56 arī *aūgsām, vedīsām*; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 355 (FBR XX 69–70 arī *cēlsām, dorišām, runōasām*; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 357 (-*sām* Endzelīns 1951: 850–851), 359 (*kuri tat palīksām, kuri īsām prūjām?*), 360 (arī *dzīdāsīm, runōsim*), 374 (*kāpīsām* VLIR VIII 109), 376 (arī *gudruōsām*; FBR IV 60 arī *sītīsam, mazgāsām, saŗgāsām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 383, 384 (*nesīsīm*; FBR VIII 46 arī *dzīdāsām, dūmāsām* u. c.; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 385, 386 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 387 (*nūoksām*), 389 (*smīsāmis*), 390 (*reītu mes smīsām*; Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 391 (FBR XIX 129 arī *zināsām, sīssām, sacīsām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 393, 394 (FBR XIX 129 arī *zināsām, sīssām, sacīsām*; Endzelīns

1951: 851 arī -*sām*), 395 (*nessām* Balode 2000: 45), 396 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 397 (FBR I 7, 10 arī *tīksām, duōsām* u. c.; Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 398 (-*sām* Endzelīns 1951: 851, 853), 399 (Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 400 (*brōuksām, nōksām, skriēsām*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 401 (*sīssām, stīpsām* u. c. FBR V 156; -*sām* Endzelīns 1951: 851), 402 (*išmīsām*; FBR XIX 129 arī *zināsām, sīssām, sacīsām*; Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 403 (galotne -*sām*: *mozgāsām; -sām* Endzelīns 1951: 850–851), 404, 405, 406 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 407, 408 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 409 (FBR IX 150 arī *ļyyksām, trīsam* u. c.; Endzelīns 1951: 850–851 arī -*sām*), 410 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 411, 412 (*klieksām, raūsām, skriēsām*), 413, 414 (FBR IX 150 arī *ļyyksām, trīsam*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 415 (FBR IX 150 arī *ļyyksām, trīsam*), 416 (arī *caļsām, liēsām, veđīsām*; FBR IX 150 arī *ļyyksām, trīsam*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 417, 418 (*iēsām*; Endzelīns 1951: 850, 853 arī -*sām*), 419 (*mā:klā:sām*; FBR IX 150 arī *ļyyksām, trīsam*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 420 (*caļsām, liēsām, veđīsām* u. c.; FBR VI 78, 100 arī *mozgāsām, knābsām, sliksām* u. c.; FBR IX 150 arī *ļyyksām, trīsam*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 421 (arī *skriēsām*), 422 (Strautiņa 2007: 69 arī *sāuksām*), 423 (-*sām* Endzelīns 1951: 850), 424 (*iēsām skrietīs*), 428 (*brāuksām uōgās; skriēsām*; Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 429 (Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 430, 462, 463 (*raūdāsām*), 464, 465 (arī *brāuksām, nūoksām*; Endzelīns 1951: 851, 853 arī -*sām*), 466–470, 471 (*rakstiēsām, svīssām*), 472 (*īsam, loūksām, nūoksām, skriēsām*; FBR XIX 129 arī *zināsām, sīssām, sacīsām*; Endzelīns 1951: 851 arī -*sām*), 473 (arī *īsam*; Endzelīns 1951: 850 arī -*sām*), 475, 509.

Atsevišķās augšzemnieku dialekta nedziļajās sēliskajās izlokšnēs piefiksēts galotnes -*am* fonētiskais variants -*om* (resp., -*om*, -*ām*): 328 (*ma:klāsōm*), 335 (arī *mōlsām, mōlsōm*), 341, 342 (*caļsōm, caļsōm*), 348, 415 (*gulāsām*).

Daļā izlokšņu, galvenokārt augšzemnieku dialektā un tam tuvajās kaimiņizlokšnēs, reģistrēta galotne -*em*, kurā izpaužas pagātnes formu ietekme (par to Endzelīns 1951: 851). Tā fiksēta: 222 (-*sem* Endzelīns 1951: 852), 227 (-*sem* Endzelīns 1951: 852), 356 (-*sem* Endzelīns 1951: 852), 383 (-*sem* Endzelīns 1951: 851), 392 (Putniņa 1983: 75 arī *vessēm, darīsēm*), 393 (-*sem* Endzelīns 1951: 851), 400 (*plēšēisēm* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 409 (*trīsem* FBR IX 150), 414 (*trīsem* FBR IX 150), 415 (*trīsem* FBR IX 150), 416 (*trīsem* FBR IX 150), 419 (*trīsem* FBR IX 150), 429 (*trīsem* FBR IX 150), 474, 477 (Ūsele 1998: 43 arī *kārs'ēm*), 478.

Izlokšņu materiālu vākumos nākotnes dsk. 1. personas formas ar galotni -*em* reģistrētas galvenokārt augšzemnieku dialekta izlokšnēs, tās fiksētas arī divās citās latviešu valodas izlokšnēs: lībiskajā Zlēku 8 izlokšnē un vidus dialekta izlokšnē ar lībiskajām iezīmēm Lēdmanē 223. Galotne -*em* pierakstīta: 8 (*iēsēm* FBR VII 52), 223 (*mēs rī'e brōuksēm*), 361 (-*šem* Endzelīns 1951: 851), 362 (-*šem* Endzelīns 1951: 851), 381 (izskaņa -*šem* Endzelīns 1951: 851), 415 (*tēiksēm, liēsēm*), 416 (*veđīsēm*), 417 (*ņēšēm* FBR XVII 139; -*šem* Endzelīns 1951: 851), 420 (*veđīsēm*), 421 (-*šem* Endzelīns 1951: 851), 425 (*skr'īsēm*; FBR XIII 32 arī *saceīsēm, sīssēm, vēssēm* u. c.; Endzelīns 1951: 851 arī -*šem*), 426 (-*šem* Endzelīns 1951: 851), 431 (*vilksēm, nessēm* u. c. FBR IV 76), 471 (-*šem* Endzelīns 1951: 851), 476 (Endzelīns 1951: 851 arī -*šem*), 477 (*kārs'ām* Ūsele 1998: 43), 478 (-*šem* Endzelīns 1951: 851).

Kurzemes un Vidzemes lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī tām tuvākajā areālā tiek **vispārināta 3. personas forma** citu formu vietā: 1 (*brōks, nāks*; FBR VIII 126 lieto 3. personas formu), 2, 3, 4 (*skriēs, neš, ē:ds* u. c.), 5 (*dziē:ds, laš:*), 6 (*skriēs, siš*; FBR XX 53 arī *vispārināta 3. pers. forma*), 7 (FBR XX 53 arī *vispārināta 3. pers. forma*), 8 (FBR VII 52 arī *iēs*), 9 (*skriēs*; FBR VI 57 arī *iēs*), 10–14, 17, 18, 22, 23, 26, 62 (arī *veš, rūns, laid's', brouks, siš*), 63 (*iēs, liks*), 64 (FBR XX 23 arī *vispārināta 3. pers. forma*), 65, 66 (FBR XIII 78 arī *mēs iēs*), 67, 68 (*skriēs, nāks* u. c.), 69–71 (*skriēs, nāks*), 72 (*iēs, eides* Draviņš, Rūķe 1958: 23), 73, 74 (*runes, runes*; VLIR VIII 224 arī *iesmēls*), 75 (*skriēs*), 76–81 (FBR VI 57 arī *iēs*), 82, 84 (*runes, rūns*; VLIR VIII 224–225 arī *ješs, izārdīs* u. c.), 85 (*skriēs*), 87 (virsrroku iegūst 3. persona: *mēs gaīd* FBR XIV 50), 119, 170 (*ta nu gaīd mēs smiēs*), 171–174 (FBR XIX 90 arī *vispārināta 3. pers. forma*), 175 (FBR XV 71 arī *stādis, duomas, ziēdes* u. c.), 176 (FBR XIV 65 arī *vispārināta 3. pers. forma*), 177, 178 (FBR XIV 65 arī *dziēdes*), 179 (FBR XIV 65 arī *dziēdes*), 180, 181, 182 (FBR VIII 73 arī *iēs, celš* u. c.), 183 (FBR IV 93 arī *vispārināta 3. pers. forma*), 184, 185 (FBR XIV 93 arī *vispārināta 3. pers. forma: brouks, skatīses, vedīs*), 186, 187 (FBR VIII 73 arī *iēs, celš* u. c.), 188 (FBR XI 77 arī *nesis, runas*), 189 (FBR VIII 73 arī *iēs, celš* u. c.), 190–192, 194, 195, 196 (*rūt mēs iēs uz purv*), 198, 199, 202, 249 (arī *skriēs*), 250, 251 (arī *skriēs*), 252, 254, 258 (FBR XVI 90 arī *brauks*), 260, 270. Šī galotne fiksēta arī Vidzemes sēliskajā Jumurdā 327.

78. karte

Nākotnes daudzskaitļa 2. personas galotne

[LVDA progr. 244. jaut. Kāda ir nākotnes dzdzsk. 2. personas galotne? *jūs smiesit* : *smiesat*...]

Kartē rādīta darbības vārda daudzskaitļa nākotnes 2. personas galotne.

Lielākajā daļā Latvijas izlokšņu – Kurzemes, Zemgales un Vidzemes vidus dialekta izloksnēs, Vidzemes un Latgales sēliskajās un Latgales latgaliskajās izloksnēs – sastop galotni **-it**, kas līdz ar galotni **-iet** ir arī latviešu literārās valodas norma (sk. LVG 552). Tā reģistrēta: 16, 19 (*liēsit*), 24, 26, 29 (arī *nesīsit*), 30, 33, 37, 41, 44–46, 48 (*celšit*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 50, 52 (FBR XVIII 132 arī *dabušit*), 53 (*tapsit* Endzelīns 1951: 849), 54, 55 (*skriēsit, iēsit*; FBR IX 109 arī *būsit, dabušit*), 56 (*cit nekā te nedziēdēsit*; FBR IX 109 arī *būsit, dabušit*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 57 (*skriēsit*; FBR IX 109 arī *būsit, dabušit*), 58 (*-sit* Endzelīns 1951: 849), 59 (*vai jūs ješsīt tās buras zemē!*; FBR VIII 136 arī *iēsit*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 60, 61 (*būsit, dabušit* FBR IX 109), 89, 91, 92, 95, 97, 98 (*piēsmiēsit*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 99 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 100, 101 (*tapsit* Endzelīns 1951: 849), 102 (FBR XIII 105 arī *miērsit*, Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 103 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 104 (arī *skriēsit*), 105 (*skriēsit*), 106 (*issmiēsit*; FBR XVI 102 arī *nāksit, rāsit*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 107–109, 110 (*darīsit, nāksit, mešit, rakstīsit, runāsit, skriēsit*), 111 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 114, 116, 120 (*skriēsit*), 124 (*smiēsit*), 126 (*-siet* blakus *-sit* Endzelīns 1951: 853), 128, 130,

131, 132 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 135, 136 (*reti*), 141 (*retāk*), 142, 143, 146, 153 (*kuō padarisit(a)*; *va jūs nāksit a mušs?* FBR XVI 155; *tapsit* Endzelīns 1951: 849), 154 (*iēsit*), 155, 158, 161 (arī *iēsit*), 164 (*būsit, laūzīsit, nesīsit* FBR XII 22), 168 (*retāk*), 194 (arī *dzešit*), 195, 206, 207, 209, 216 (arī *skriēsit*), 227, 233, 248, 253–256, 257 (*licīsit, liksit*; VLIR VI 220 arī *siūsit*), 258 (*siūsit* VLIR VI 220), 259–261, 262 (*kāpīsit* VLIR VIII 109), 263 (VLIR VIII *kāpīsit* 109), 264 (*iēsit*; VLIR VI 220 arī *siūsit*), 265 (VLIR VI 220 arī *siūsit*), 266–269, 271, 273 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 275 (*tapsit* Endzelīns 1951: 849), 280 (arī *ja jūs ne kā nedarīsit*), 281 (*ceļsi-tiēs, būsit, uzvilcināsitiēs*; Endzelīns 1951: 853 arī *-siet* blakus *-sit*), 289 (arī *darī-sit*), 290 (*nācīsit* FBR XVI 164; *tapsit* Endzelīns 1951: 849), 294, 295 (*apsmiēsit*), 296 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*; VLIR III 159 arī *tēksit* (loti reti)), 297, 301, 309 (*smiēsitiēs*), 333, 345 (*mēsīt* FBR VIII 106; *tapsit* Endzelīns 1951: 849), 351 (*nāksit, iēsīt*; FBR XVII 139 arī *nešit*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 354 (arī *iēsīt, skriēsīt*), 355 (*ceļsit, dorisit, runoāsīt* FBR XX 70), 356 (*brāuksit*), 358, 360 (*rāudā-sit, runōsit*), 361 (Endzelīns 1951: 850–851, 852 arī *-sit*), 362 (FBR XII 86 arī *liksit, aūssit*; Endzelīns 1951: 849, 852 arī galotne *-siet: tapsit*), 363 (*dareīsīt, darēsīt, ves-sit*; FBR XIII 93 arī *kalsit, messit, vessit* u. c.; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 365 (FBR XIX 108 arī *jušsit, vedīsīt, dabūsit*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 366–368 (*tapsit* Endzelīns 1951; *klup's'it* Ancītis 1977: 257), 369 (FBR VII 148 arī *messit, vessit* u. c.; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 370–374 (*smiēsitiēs*; VLIR VIII 109 arī *kāpīsīt*), 403, 413, 417 (*nešīt* FBR XVII 139), 422 (*sāuksit* Strautiņa 2007: 69), 425 (*saceīsīt, sissit* u. c. FBR XIII 32), 426, 427 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 432–434, 435 (arī *ku jōus lobu reit dareīsīt?; šēs'it', plāus'it'*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*; Indāne 1986: 99–100 arī *ve:s's'it', dar'ēis'it'* u. c.), 436 (*nateikšu, jēus smīsīt*; FBR XX 146 arī *nes's'it, vilks'it* u. c.), 437, 438 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 439 (*brāuks'it*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 440, 441, 442 (arī *celšit*; FBR XVII 67 arī *vessit, tāisēsīt*), 443–445 (FBR XVIII 49 arī *c'eļs'it'*), 446, 447, 448 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 449 (arī *īsīt, nūoksit, sissit*), 450 (*skr'is'it'*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 451–454, 459 (arī *brāuksit*), 475, 477, 479–481 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*; FBR XII 56 arī *mazguōsit*), 482 (arī *skriēs'it', is'it'*), 483 (*jiūs dz'īduōs'it' dz'is'm'i; jiūs p'ierks'it' mūoju*), 484–487 (FBR X 35 arī *maļs'it'*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 488 (FBR VI 43 arī *m'iers'it, nes's'it*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 489–491 (*is'it'*), 492 (FBR XIII 55 arī *s'is's'it, aus's'it'*), 493–494 (*jūs sacepsīt gal'i; jūs nūok-sit da lūga?*), 495 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 496 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 497 (*is'it', skrys'it'*), 498 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 499 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 500–503 (Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 504–506 (FBR XII 41 arī *kāļs'it', ad'eis'it', s'is's'it*; Endzelīns 1951: 849 arī *tapsit*), 507 (*juōs'it', liks'it', jimš'it', runōs'it'*), 511.

Latviešu valodā sastopama arī jauninātā dsk. 2. personas galotne; sal. darbības vārdu *ausgiet*; tā ņemta no tagadnes formām, kurās ienākusi pavēles izteiksmes galotne (par to Breidaks 2007: 576).

Galotne **-iet** līdz ar galotni **-it** ir latviešu literārās valodas norma (LVG 552). Tā fiksēta: 19 (*liēsiet*), 27, 31, 33, 34 (*iēsiet; vai jūs maņ tuō vēlēsiēt?*), 35, 36, 43, 47, 55 (arī *nāksiēt*), 61 (*nāksiēt*; Endzelīns 1951: 61 arī *-siet*), 74 (*runesiēt*), 82 (FBR V

103 arī *nāksiēt, jeṃsiēt* – retumis), 84 (*runesiēt, rūnsiēt*), 85 (*skriēsiēt*), 86 (*liksiēt, nāksiēt*), 87 (FBR XIV 51 arī: *gribesiēt*), 94, 96, 98, 99, 101, 102 (*tapsiēt* Pīrāga 2006: 53), 112, 115 (arī *braūksiēt, nāksiēt*), 117 (arī *nesīsiēt*), 120 (*skriēsiēt*), 121, 122 (arī *nāksiēt, nesīsiēt, skriēsiēt*), 123, 125, 126 (*siet* blakus *-sit* Endzelīns 1951: 853), 127, 129 (arī *iēsiēt*), 132, 133 (Endzelīns 1951: 851 arī *-siet*), 134, 136 (*ap smiēsiēt*; Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 137 (*nāksiēt*; Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 138 (*apsmiēsiēt*), 139 (*aūksiēt, braūksiēt, metīsiēt, skriēsiēt*; Endzelīns 1951: 852 arī *-siet: ziniēt*), 141 (biežāk), 143, 144, 147, 148 (*jūs smiēsiēt; jūs vēl būsiēt?; nu, kuō jūs teiksiēt*), 149, 154 (arī *braūksiēt, lasīsiēt*), 156 (arī *cełsiēt, speřsiēt*; Endzelīns 1951: 851, 852 arī *-siet*), 157, 159 (arī *raūdāsiēt*), 160 (arī *raūdāsiēt*), 161 (arī *iēsiēt*), 164 (*cełsiēt, ņeṃsiēt, tiksiēt*), 165 (arī *iēsiēt, iēsiēt*), 166, 167, 169, 188 (*jūs smiesiet; kad nu jūs atkal atbraūksiet?*), 193 (arī *nāksiēt, braūksiēt*), 194 (*dzeřsiēt*), 210, 213, 216 (arī *skriesiet, brāuksiet, ēdīsiēt, vedīsiēt sęru*; Endzelīns 1951: 853 arī *-siet*), 217 (arī *vai jūs pīrksiet?*; Endzelīns 1951: 850–851 arī *-siet*), 218 (*-siet* Endzelīns 1951: 852), 221, 222 (Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 223 (*jūs rītē brōuksiēt*), 224 (arī *tā gañ jūs nedarīsiēt; jūs nemeklēsiēt tak nezinām^u cīlvēk^u*; Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 225 (Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 226, 227 (*-siet* Endzelīns 1951: 852), 229 (arī *nāksiēt*), 230, 231 (Endzelīns 1951: 851 arī *-siet*), 232, 233, 235 (Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 236, 237, 238 (*liksiet, lēmsiet* FBR XVIII 16), 239 (FBR XVIII 16 arī *liksiet, lēmsiet*), 240, 242, 243 (reti), 244, 247 (*liksiet, lēmsiet* FBR XVIII 16), 266, 272, 275 (arī *kuō jūs tūr rakstīsiēt?; tad jūs rītīgi zināsiēt*), 276 (arī *nāksiet*), 280 (arī *kūr jūs tagad iēsiēt?*), 281 (*cełsiēt; vai jūs ār būsiēt?; un jūs ār smiēsiēt*; Endzelīns 1951: 853 arī *-siet*), 282, 283 (arī *skriēsiēt*), 290, 294, 305, 312, 318 (FBR XIV 191 arī *cełsiēt, mozgāsiēt*; Endzelīns 1951: 851 arī: *-siet*), 321 (arī *skriesiet, ņeṃsiēt*; Endzelīns 1951: 851 arī *-siet*), 326, 328 (*me:kl'ēsiēt*), 329 (*runāsiēt, lā:ēsiet*; FBR XIV 191 arī *cełsiēt, mozgāsiēt*), 330 (arī *dabuōsiēt pēriēnu!*), 331, 332 (Endzelīns 1951: 850–851 arī *-siet*), 334, 335 (arī *mā'lsiet, li:ksiet*; Endzelīns 1951: 850–851 arī *-siet*), 336 (arī *brāuksiēt, skriesiēt, nāksiēt*; FBR XVII 90 arī *vedīsiēt, mālsiet, miz'āsiēt*), 337 (arī *brāuksiet, skriesiet, nāksiet*; Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 338, 340, 341, 342 (arī *cełsiēt, vērsiet*), 343 (Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 344 (*meklesiēt, apsmiēsiēt*), 345 (*vōi jūs or skriesiet?*), 346 (arī *nāksiet*), 347, 348 (FBR VIII 91, 92 arī *liksiet, mirsiēt*; Endzelīns 1951: 850–851 arī *-siet*), 349, 351 (arī *skriesiet*), 352 (*-siet* Endzelīns 1951: 852), 353 (FBR XVI 56 arī *aūgsiet, vedēsiēt*), 354 (arī *skriesiet*), 355 (*iēsiet*; FBR XX 70 arī *cełsiēt, dorīsiēt, runōsiēt*; Endzelīns 1951: 850–851 arī *-siet*), 356 (*-siet* Endzelīns 1951: 852), 357 (*nāksiēt*; Endzelīns 1951: 850–851 arī *-siet*), 361 (Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 362 (*-siet* Endzelīns 1951: 852), 364 (*gaidīsiēt, skriēsiēt, strōdāsiēt*), 375 (arī *ēdīsiēt, ēdīsiēt, ņeṃsiēt*), 377 (arī *lāūzīsiēt, sitīsiēt, vedīsiēt*), 378, 381, 398 (Endzelīns 1951: 851 arī *-siet*), 399 (Endzelīns 1951: 851 arī *-siet*), 400 (*plēšsiēt, plēš'isiēt* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 403 (FBR XIV 191 arī *cełsiēt, mozgāsiēt*; Endzelīns 1951: 851 arī *-siet*), 405, 406, 408, 409 (FBR IX 151 arī *-iet, -ietēš* (reti); Endzelīns 1951: 852 arī *-siet*), 411, 412 (*kliēksiet, raūsiēt, skriesiēt*), 414 (*-iet, -ietēš* (reti) FBR IX 151), 415 (FBR IX 151 arī *-iet, -ietēš* (reti)), 416 (arī *brāuksiet, liēsiet, vēdis'iet*; FBR IX 151 arī *-iet, -ietēš* (reti)), 417, 418 (*buūsiēt, iēsēt*), 419 (FBR IX 151 arī *-iet, -ietēš* (reti)), 420 (*ēd'isiēt*; FBR IX 151 arī *-iet, -ietēš* (reti)),

421, 422, 424 (*diezi kod jūs būsiēt māšīņu sāskrūvējuši*), 428 (*skriesiet*; Endzelīns 1951: 851 arī *-siet*), 429 (*duōsiet*), 430, 431 (*kriteīsiēt, neseīsiēt, vilksiet* u. c. FBR IV 76), 454, 460 (*jūs smiesiet pār mani*).

Lielā daļā vidus dialekta izlokšņu, atsevišķās lībiskajās izlokšnēs, kā arī augšzemnieku dialekta Vidzemes, retāk Latgales latgaliskajās izlokšnēs, kā arī Vidzemes, retāk Zemgales sēliskajās izlokšnēs sastop galotni *-at*. Kā norādījis J. Endzelīns, *-sit* nākotnes dsk. 2. pers. formās aizstāts ar *-sat* jau tajā laikā, kad *o*-celmu (un ar tiem sakritušo *i*-celmu) tagadnes dsk. 2. pers. tur vēl beidzās ar *-at* (Endzelīns 1951: 850).

Latviešu valodas izlokšnēs galotne *-at* pierakstīta no: 12 (*-sat* Endzelīns 1951: 852), 15, 19 (*liēsiet*), 21, 20, 25, 27, 28, 31, 32, 34 (*kuř jūs tālāk iēsiet?*), 35, 36, 38, 39, 40, 42 (arī *raūdāsiet*), 45, 46, 48 (*cełsiēt*), 51, 53, 58, 59 (FBR VIII 136 arī *iēsiet*), 61 (*braūksiet, vedīsiēt*), 70, 72 (*skriēsiet*), 74 (*runesiet*), 81, 82 (*pa-ausaties, sa-runāsiēt, ka piējēmsatiēt prāte* FBR V 103), 84 (*rūnsiet, runesiet*), 85, 86 (*liksiet, nāksiet*), 87 (FBR XIV 51 arī galotne *-sat: būsiēt*; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 88, 90, 92 (*teiksat* VLIR VI 308), 93 (*skriēsiet*), 96, 102 (*tapsiet* Pīrāga 2006: 53), 113, 118, 124 (*smiēsiet*), 131, 132, 134 (retāk), 136 (*rēdziet* Endzelīns 1951: 852), 140, 145, 147, 150, 151, 152 (*jūs smiēsiet pēdējaīs*), 153 (FBR XVI 154 arī galotne *-at – reti*), 156 (arī *cełsiēt, speřsiēt*; Endzelīns 1951: 852 arī *-sat*), 161 (*iēsiet*), 162 (arī *braūksiet, iēsiet, nāksiet, skriēsiet*), 163, 164, 168 (arī *duōsiet*), 186, 193 (arī *nāksiet*), 195 (*cełsiēt, nāksiet, braūksiet*), 197, 198, 200, 201 (arī *nāksiet*), 202, 203, 204 (arī *nāksiet*), 205, 207 (Endzelīns 1951: 852 arī *-sat*), 208, 210, 211, 212, 214, 215, 218, 219, 220, 222, 224 (arī *jūs dabuōsiēt; jūs nāksiet vēl?*), 228, 232, 233, 234, 235, 238, 240, 241, 245, 246, 247, 258 (*sauksiet, nāksiet* FBR XVI 90), 266, 270, 274, 279, 280 (arī *vai jūs iēsiet?*), 283 (arī *skriēsiet*), 285–288, 289 (*darīsiēt*), 290, 291, 292, 293 (arī *kad jūs atnāksiet?*), 294, 296 (*tēiksat, sacīsiēt* VLIR III 159), 298, 299, 300, 302 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 303 (*-sat* Endzelīns 1951: 853), 304 (arī *bārsiet, ismiēsiet*), 305 (*-sat* Endzelīns 1951: 850), 306 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 307–309, 310 (*-sat* Endzelīns 1951: 850), 311 (arī *skriēsiet, nāksiet līdzī*), 312 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 313 (arī *cełsiēt viņ^u aūkšā; meklēsiet labāk^u*), 314, 315 (*iēsiet*; Endzelīns 1951: 852 arī *-sat*), 316 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 317, 318 (FBR XIV 191 arī *iziēsiet*), 319 (arī *nāksiet*; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 320 (arī *skriesiet*), 322 (*-sat* Endzelīns 1951: 853), 323, 324 (arī *raūdāsiet*), 325 (arī *nāksiet*; FBR XI 20 arī *siesiet, sařgāsiet*; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 326 (FBR XI 20 arī *siesiet, sařgāsiet*; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 328 (*ma:klāsiet*), 329 (*lā:ēsiet*), 335 (*smiēsiet, mōlsiet – reti*), 336 (*mōlsiet, vedīsiēt, miz'āsiet* FBR XVII 90; *-sat* Endzelīns 1951: 853), 338, 339 (*nāksiet, vedīsiēt*), 343, 350, 351 (arī *nāksiet, iēsiet*), 352, 353 (*-sat* Endzelīns 1951: 853), 357, 359 (*kat jūs izīsiēt, paisiet kādu kilometri*), 375 (*-sat* Endzelīns 1951: 850), 376 (FBR IV 60 arī *sitīsiēt, mazgāsiet, sařgāsiet*; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 377 (*lāūzīsiēt, sitīsiēt, vedīsiēt*), 378–380, 383, 384 (FBR VIII 46 arī *dūmāsiet, dzidāsiet, zvajāsiet* u. c.; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 385, 386 (Endzelīns 1951: 853 arī *-sat*), 387 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 388, 390 (*-sat* Endzelīns 1951: 853), 391 (FBR XIX 129 arī *cełsiēt, vessiet, zināsiet*; Endzelīns 1951: 853 arī *-sat*), 395, 396 (Endzelīns 1951: 853 arī *-sat*), 398 (*-sat* Endzelīns 1951: 853), 400 (*brāuksiet, nōksiet, skriesiet*), 401 (*sissiet* FBR V 149), 402 (*išmīsiēt*), 403 (*-sat* Endzelīns 1951: 853), 404, 406 (*-sat* Endzelīns 1951: 853), 407–409 (FBR IX

150 arī *lyyksat, trīsāt* u. c.), 410 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 413, 414 (FBR IX 150 arī *lyyksat, trīsāt* u. c.; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 415 (arī *caīsat; tēīksat*; FBR IX 150 arī *lyyksat, trīsāt* u. c.), 416 (*brāuksat, liēsat, ņamsat, vedīsat*; FBR IX 150 arī *lyyksat, trīsāt* u. c.; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 418 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 419 (*mā:klāsat, vedīsat*; FBR IX 150 arī *lyyksat, trīsāt* u. c.; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 420 (*dārisat, ēdīsat, mā:klārsat*; FBR VI 78, 100 arī *tīsat, rāsāt, zynāsāt* u. c.; FBR IX 150 arī *lyyksat, trīsāt* u. c.; Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 422 (*sāuksat* Strautiņa 2007: 69), 423 (*-sat* Endzelīns 1951: 850), 429 (*-sat* Endzelīns 1951: 850), 462 (Endzelīns 1951: 850 arī *-sat*), 464, 465 (Endzelīns 1951: 853 arī *-sat*), 468, 471 (*svīsat*), 475, 509.

Latviešu valodas izloksnēs daudzskaitļa nākotnes 2. personā tiek lietota arī izskaņa *-saiť*, kas neveido vienotu areālu un latviešu valodas izloksnēs reģistrēta no: 53 (*-saiť* Endzelīns 1951: 851), 132, 197, 262 (*kāpīsaĩť* VLIR VIII 109), 270, 277 (*-saiť* Endzelīns 1951: 851), 282, 284 (arī *skriēsaĩť, iēsaĩť*), 285, 286 (arī *kad iēsaĩť, ta redzsaĩť, jūs ar strādāsaĩť*), 287, 290, 291, 296 (*tēīksaĩť, sacīsaĩť* VLIR III 159), 378.

Daļā augšzemnieku dialekta sēlisko un latgalisko izlokšņu fiksēta galotne *-et*. Kā minējis A. Braidaks, augšzemnieku dialekta izloksnēs nākotnes 2. personā daudzskaitlī lietota arī galotne *-set* pēc pagātnes *ē*-celmu parauga (Braidaks 2007: 576). Šī galotne tiek lietota: 383 (*-set* Endzelīns 1951: 851), 390 (*-set* Endzelīns 1951: 851), 392 (Putniņa 1983: 75 arī *darīset, vesset*), 393 (*joūs ar s'm'īs'et, ka r'edz'ēs'et*; Endzelīns 1951: 851 arī *-set*), 394 (FBR XIX 129 arī *īset, dzīdāset*; Endzelīns 1951: 851 arī *-set*), 395 (*nesset* Balode 2000: 45), 397 (FBR I 7, 10 arī *būset, duōset, iēset*; Endzelīns 1951: 851 arī *-set*), 401 (*viklset, stipset, sisset* FBR V 155–156; *-set* Endzelīns 1951: 851), 402 (*īset, dzīdāset* FBR XIX 129; *-set* Endzelīns 1951: 851), 409 (*trīset* u. c. FBR IX 150), 414 (*trīset* u. c. FBR IX 150), 415 (*trīset* u. c. FBR IX 150), 416 (*trīset* u. c. FBR IX 150), 419 (*trīset* u. c. FBR IX 150), 420 (*trīset* u. c. FBR IX 150), 463 (*raūdāset*), 465 (arī *brāukset, nūokset, smīsetīs*; Endzelīns 1951: 851 arī *-set*), 466, 469, 470, 472 (*nōkset, skrīset* u. c.; FBR XIX 129 arī *īset, dzīdāset*; Endzelīns 1951: 851 arī *-set*), 473 (arī *īs'et*), 474, 477 (*kārs'et' Ūsele* 1998: 43), 478 (*skrīset*).

Līdzās galotnei *-et* augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs sastop arī galotni ar platāku skaņu nekā *e* skaņu, piemēram, *-ēť, et*. Tā fiksēta: 345 (*vōi jūs or skriēsť?*), 351 (*nešť* FBR XVIII 139), 382 (*jūs smiēsť gōn, ka mān slikti iēs*), 389, 415 (*tēīksť*), 417 (*nešť* FBR XVII 139; *-šť* Endzelīns 1951: 851), 420 (*dār'īšť, ēdīšť*), 421 (*-šť* Endzelīns 1951: 851), 425 (*sk'r'īs'et'*; FBR XIII 32 arī *sacēšť, sissť* u. c.; Endzelīns 1951: 851 arī *-šť*), 426 (Endzelīns 1951: 851 arī *-šť*), 467 (*smīšť*), 471 (Endzelīns 1951: 851 arī *-šť*), 475, 476 (Endzelīns 1951: 851 arī *-šť*), 477 (*kārs'āt' Ūsele* 1998: 43), 478 (Endzelīns 1951: 851 arī *-šť*).

Sporādiski fiksēta galotne *-ēť*, kurā izpaužas pagātnes formu ietekme (par to Endzelīns 1951: 851). Tā reģistrēta: 381 (*-šť* Endzelīns 1951: 851), 400 (*plēšēisť* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173). Tā kartē nav rādīta.

Vidzemes un Kurzemes lībiskā dialekta, kā arī tuvākajās kaimiņizloksnēs un Jumurdā 327 tiek vispārināta 3. personas forma: 1 (*brōks, nāks, smiēsšes*), 2, 3 (*smiēsšes*), 4 (*ē:ds // eīs, neš // nesis, skriēs*), 5 (*dziē:ds, laš:, smiēsšes* – tikai atgriezeniskā forma), 6 (*skriēs*; FBR XX 53 vispārināta 3. personas forma), 7 (FBR XX 53

vispārināta 3. personas forma), 8 (arī *smiēsiēs*), 9 (*skriēs*), 10–14, 17, 18, 22–24, 26, 62 (arī *broūks, lai'd's', rūns, siš, veš*), 63 (*iēs, liks*), 64 (FBR XX 23 arī vispārināta 3. persona), 65, 66, 67, 68 (*nāks, skriēs, vedšes*), 69, 70 (arī *smiēsiēs*), 71 (*nāks, skriēs, smiēsiēs*), 72 (*skriēs*), 73, 74 (*runes, runes*), 75 (*skriēs*), 76–82 (*jūs smiēsiēs, kad es stāstīs*), 83, 84 (*runes, rūns*), 85 (*skriēs*), 119, 170–182 (FBR VIII 73 arī *iēs, grīms* u. c.), 183–187 (FBR VIII 73 arī *iēs, grīms* u. c.), 188, 189 (FBR VIII 73 arī *iēs, grīms* u. c.), 190–192, 194 (arī *dzešs*), 195, 196 (*rīt jūs iēs uz mājū*), 198, 199, 201, 202, 249 (arī *skriēs*), 250, 251 (arī *skriēs*), 252, 254, 258 (*smējīs*; FBR XVI 90 arī *sak*), 260, 270, 327.

Galotne *-t* fiksēta: 49 (*skriēs't*), 52 (*dabuīst* FBR XVIII 132), 82 (*augš-t, nāks-t, runās-t* u. c. FBR V 103), 90 (FBR V 103 arī *augš-t, nāks-t, runās-t* u. c.), 174 (*dzirdes't, redzes't* FBR XIX 90).

Džūkstē 133, Ādažos 206 un Biržos 362 (Endzelīns 1951: 852 arī: *-sīt*) fiksēta forma ar galotni *-īt*. Kā norādījis J. Endzelīns, tad daudzskaitļa 2. personas formas ar izskaņu *-sīt* ir grūti attiecināt uz kādu senāku *sī*-celmu, tās, laikam, radušās uz analogijas pamata: pēc daudzsk. 1. pers. *sakam* (no *sakām*) : daudzsk. 2. pers. *sakāt* parauga arī blakus daudzsk. 1. pers. *nākam* varēja rasties daudzsk. 2. pers. *nākāt* (*nākat* vietā) un tad arī blakus daudzsk. 1. pers. *nāksim* – daudzsk. 2. pers. *nāksīt* (*nāksit* vietā) (Endzelīns 1951: 849–850). Tās kartē atsevišķi nav rādītas.

79. karte

Darbības vārdu *nest, vest, braukt, līt* nākotnes 3. personas formas

[LVDA progr. 245. jaut. Kāda ir nākotnes 3. personas forma no verbiem *nest, sist, līt, dzimt, mirt, braukt, vest?* viņš *nesīs* : *ness...*, *vedīs* : *vess...*, *sitīs* : *siss...*, *līs* : *lijīs...*]

Nākotnes 3. personas formās no darbības vārdiem, kam sakne beidzas ar *d, t, z, s, nest, vest, sist* u. c. latviešu valodas izlokšņu lielākajā daļā, tāpat kā latviešu literārajā valodā, starp sakni un nākotnes galotni, ir infikss *-ī-* (*nesīs, vedīs, sitīs* u. c.), bet formās, kam sakne nebeidzas ar *d, t, z, s*, infiksa *-ī-* nav (*brauks, līs, dzims, mirs* u. c.). Tā ir arī latviešu literārās valodas norma. Šādas formas izplatītas visos dialektos, retāk tās sastopamas augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs, bet vispār nav raksturīgas latgaliskajām izloksnēm. Lībiskajām izloksnēm raksturīgs infiksa saīsinājums *ī > i*. Šāds saīsinājums fiksēts arī dažās sēliskajās izloksnēs. Nākotnes formas ar infiksu *-ī-*, pēc J. Endzelīna domām, ir jauninājums, kas dažos gadījumos palīdz izvairīties no nākotnes un pagātnes resp. tagadnes formu fonētiska sakrituma (plašāk sk. Endzelīns 1951: 856–857).

Nākotnes formas ar infiksu *ī* (*vedīs, sitīs*, bet *brauks, līs*) reģistrētas: 4 (*dzīms, miērs, vēds*), 7 (*nesis, broūks*), 8 (FBR VII 54 arī: *vedis, brāūks*), 9–55, 56 (arī FBR IX 112), 57–61, 66 (*vedis, līs, dzīms*), 67 (*sitis, vedis, līs, broūks*), 69–73, 74 (arī VLIR VI 274), 75–83, 84 (*nesis, vedis* VLIR VI 274), 85–101, 102 (FBR XIII 105 arī *miērs; vedīšu*), 103–148, 150–171, 173, 174 (*kritis, ciētis* FBR XIX 90), 175–184, 185 (FBR XX 125 arī *mirs, brauks*), 186–191, 192 (*brauks, mirs* FBR XX 125), 193

(*dzim̄s, mir̄s, brauks*; arī FBR XX 125), 194–196 (*līs, brauks*), 197 (FBR XX 125 arī *mir̄s, brauks*), 198–204, 206–215, 216 (*katrs cilvēks reiz mir̄s; brauks uz pilsētu*), 217–248, 250, 252–260, 264 (*brauks, dzim̄s, līs*), 265 (*brauks* FBR XX 125), 266–270, 272, 274–276, 279, 280 (*līs akāl*), 283 (FBR XX 125 arī *brauks, mir̄s*), 284 (arī FBR XI 44), 285, 286 (*bēni dzim̄s*), 287–296, 297 (*vēl jāu tik ātri nenūomīs*), 298, 300–335, 336 (*vedīs arī* FBR XVIII 90), 337–344, 345 (*metis* FBR VIII 106), 346, 347, 348 (arī FBR VIII 92), 349–351 (FBR XVII 156 arī *vēdis*), 352, 353 (*nesēis; reit̄ viņē vedēis poc siēnu*), 354, 355 (*vedeišu* FBR XX 70), 357–360, 362 (*vedēis arī* FBR XII 86), 364, 365 (arī FBR XIX 108), 366, 367, 369, 371, 372, 374, 375, 377, 380, 381, 382 (*viņē m̄n tik rītā vedīs zirgu*), 383, 388, 396, 397 (*vedīs, metīs* FBR I 7), 398, 399, 400 (*plēšēis* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 404–409, 412–421, 422 (*ne:sis* Strautiņa 2007: 69), 423, 424, 428–430, 431 (*neseis, kriteis* FBR IV 76), 435 (*n'ēs'ēis* Indāne 1986: 99), 454, 459, 460, 475, 509.

Atsevišķās izlokšnēs fiksētas formas *nesēs, vedēs*: 68 (*nesēs, vedēs, sitēs*), 370 (*nesēs, sitēs*), 435 (*nesēs, vedēs*).

Galvenokārt Vidzemes vidus un lībiskajās izlokšnēs sastopams infikss *ī* arī formās aiz saknēm, kas nebeidzas ar *d, t, z, s*, piemēram, *lijīs, nācīs* (plašāk sk. Endzelīns 1951: 855). Kā raksta J. Endzelīns, *ī* priekšā ierodas pagātnes saknes forma, visbiežāk 3. personā, kas ar šo *ī* kļūst divzīlību forma (Endzelīns 1951: 855).

Formas ar infiksu *ī* arī aiz saknēm, kas nebeidzas ar *d, t, z, s*: *lijīs, nācīs, dzimīs, mirīs* reģistrētas samērā plašā areālā Vidzemē – tās rietumu, ziemeļu un centrālajā daļā: 172 (*dzimīs, lijīs, braucīs*), 174 (*mirīs* FBR XX 125), 175 (*mirīs* FBR XX 125), 176 (*mirīs* FBR XX 125), 177 (*braucīs – retāk*), 178 (*mirīs* FBR XX 125), 179 (*mirīs* FBR XX 125), 181 (*dzimīs*), 182 (*mirīs* FBR XX 125), 184–185 (*mirīs* FBR XX 125), 186 (*nesīs, vedīs, lijīs, dzimīs // dzimīs, mirīs, dzērīs // dzērīs* u. c.; FBR XX 125 arī *mirīs*), 187–191 (*mirīs*; FBR XX 125), 192 (*mirīs* FBR XV 156 ; *lijīs mirīs* FBR XX 125), 193 (*mirīs, lijīs* FBR XV 156; *mirīs* FBR XX 125), 194 (*dzimīs, mirīs, braucīs*; arī FBR XX 125), 195 (*mirīs, braucīs*), 196 (FBR XX 125 arī *mirīs*), 197 (*mirīs, liētus lijīs, dzimīs bēni; mirīs, lijīs* FBR XV 156; FBR XX 125 arī *mirīs*), 198 (*lijīs, mirīs*), 199 (FBR XX 125 arī *mirīs*), 200 (*lijīs, dzimīs, mirīs*), 201 (*lijīs, dzimīs – reti*; FBR XX 125 arī *mirīs*), 202 (*lijīs*), 203 (*mirīs* FBR XX 125), 204 (*lijīs*; FBR XX 125 arī *mirīs*), 205 (*lijīs, dzimīs*), 207 (*dzimīs, mirīs*), 208 (*lijīs*, bet: *brauks*), 210 (*lijīs*), 248 (*braucīs, mirīs* FBR XX 125), 254 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs* FBR XX 125), 255–257, 258 (*mirīs* FBR XX 125), 259, 261 (*lijīs, dzimīs, braucīs*), 262 (*viņa jāu a kreņķim nūomiris; vai ar tām pašām pērņājām [ogām] pieticīs; nācīs un lūdžīs šuo uz daņci; salijīs* VLIR VIII 110), 263 (*salijīs* VLIR VIII 110), 264 (*lijīs, dzimīs, braucīs*), 265 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*; FBR XX 125 arī *braucīs, mirīs*), 266 (*lijīs, braucīs*), 267 (*dzimīs, mirīs; ku šis tādā laikā braucīs; nu laikam lijīs garaīs liētūs*), 268–270 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 271 (*mirīs* FBR XX 125), 272 (*lijīs, piedzimīs, mirīs, braucīs*), 273 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 274 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 275–276 (*dzimīs, mirīs, braucīs* u. c.), 277 (*braucīs, ķērīs, nūoplāvis, izžuvis, ielicīs, neņēmīs*; FBR XX 125 arī *braucīs, mirīs*), 278 (*braucīs* FBR XX 125), 279 (*lijīs, dzimīs, braucīs*), 280 (*nācīs atpakaļ; cik ilgi viņē lijīs; kūr tu braucīs?*), 281 (*rītā lijīs liētus; viņē braucīs uz Rīgu; viņa driz nūomiris, un citi atkal piedzimīs*), 282

(*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 283 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*; arī FBR XX 125 un FBR XV 156), 284 (*lijīs, mirīs* FBR XI 44; *braucīs, mirīs* FBR XX 125), 285 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs; piēnu malīs paši mājā; vakarā uscepīs gaļu; tad iscepīs torti*; arī FBR XX 125), 286 (*mirīs nuost; kūr viņē tevi tādu licīs; nācīs*), 287 (*lijīs*; senāk arī: *dzimīs, mirīs, braucīs*), 288 (*lijīs, dzimīs, mirīs; reti – braucīs*), 289 (*dzimīs, mirīs, braucīs – retāk*), 290 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 291 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 292 (*dzimīs, mirīs, braucīs*), 292 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs, cepīs*), 293–295 (*lijīs, dzimīs*), 296 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*; arī VLIR III 159), 297 (*rītā vārbūt lijīs; braucīs; mirīs; gān nu licīs*), 298–302 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 307 (*lijīs, dzimīs – ļoti reti*), 308 (*dzimīs, mirīs, braucīs*), 309 (*lijīs, mirīs, braucīs* u. c.; *iebērīšu, atnācīšu apukļām*), 373, 374 (*lijīs, mirīs, dzimīs, braucīs; salijīs* VLIR VIII 110), 375 (*braucīs; rītā lijīs*), 376 (FBR IV 60 arī *cepīs, grābīs, plāvis, pinīs, sācīs*), 377–379, 381 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs – reti*), 382 (*vai ta nu mūžigi lijīs; tas jāu driz mirīs*), 383 (*lijīs, mirīs, salīs ‘sals’*), 388 (*lijīs*). Šādas nākotnes formas reģistrētas arī Lejaskurzemē – Nīkrācē 50 (*mirīs*), Zemgalē – Glūdā 149, Vidzemes sēliskajā areālā – Viesienā 411 un Ziemeļlatgalē – Baltinavā 478 (*braucīs*).

Lībiskajām un arī vairākām vidus izlokšnēm raksturīgs infiksa saīsinājums *ī > i*: 170 (*gān jāu nu nūomiris*), 171 (*lijīs, braucīs*), 173 (*lijīs, mirīs*), 175 (*lijīs, mirīs*), 176 (*lijīs, dzimīs, mirīs*), 177 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs – retāk*), 178 (*lijīs, mirīs*), 180–182 (*lijīs, mirīs*), 183 (FBR IV 93 arī *svilis, birīs, mirīs, iris, guris, lijīs*), 183 (*svilis, birīs, mirīs, iris, guris, lijīs* FBR IV 93), 184 (*braucīs, mirīs*), 185 (*li(j)is, mirīs*), 186 (*mirīs (mirīs vietā* Endzelīns 1951: 855), 187 (*lijīs, dzimīs, mirīs*), 188 (*lijīs, miri:s*), 191 (*lijīs, mirīs*), 192 (*lijīs, mirīs*), 207 (*mirīs (mirīs vietā)* Endzelīns 1951: 855), 249 (*lijīs, dzimīs, mirīs, braucīs*), 250–253 (*lijīs, dzimīs, mirīs*), 260 (*nesīs, lijīs, braucīs*), 274 (*mirīs (mirīs vietā)* Endzelīns 1951: 855), 290 (*mirīs (mirīs vietā)* Endzelīns 1951: 855), 306 (*mirīs (mirīs vietā)* Endzelīns 1951: 855), 308 (*mirīs (mirīs vietā)* Endzelīns 1951: 855), 312 (*mirīs (mirīs vietā)* Endzelīns 1951: 855), 381 (*salīs (sals vietā)* Endzelīns 1951: 855), 382 (*mirīs (mirīs vietā)* Endzelīns 1951: 855).

Kurzemes lībiskajās izlokšnēs nākotnes formās, kam sakne beidzas ar *d, t, z, s*, saglabātas **senākās formas bez *ī* iesprauduma: *nes, ves***, kas sastopamas arī latviešu senajos rakstu avotos (plašāk sk. Endzelīns 1951: 853–854), taču izlokšņu materiālu vākumos fiksētas formas galvenokārt ar pagarinātu *s*: 1–5 (*neš, veš, siš*), 6 (FBR XX 54 arī *neš*), 7 (arī FBR XX 54), 8 (*veš, siš*; FBR VII 54 arī *ves*), 62 (*siš*), 63 (*neš; ves; sis*; FBR VI 64 arī *pleiš* ‘plēsīs’, *meļš* ‘melsīs’, *sis, ves*), 64–67 (*veš, siš*), 67, 69 (*neš, veš, siš*; FBR VIII 28–29 arī *nes, ves, sis*).

Savukārt augšzemnieku dialektā plašu kompaktu areālu veido **formas ar *garu s* (*ness, vess* u. c.)**: 327 (*ness, vess*), 348 (*ne:s's*), 353 (*vess* FBR XVI 56), 356 (*sis*), 361, 362 (*vess* FBR XII 86), 363 (FBR XIII 93 arī *vess, mess, siss*), 364 (*ness, vess, siss – retāk*), 367 (*ciršim jāunu ustabu*), 368 (*m'eš, v'eš, n'eš* Ancītis 1977: 257; FBR XV 190 arī *nes's*), 369 (*vess, mess, syss* FBR VII 148), 372, 384, 385 (arī FBR VIII 40), 386, 387, 389–392 (*vess* Putniņa 2009: 75), 393 (FBR IV 47 arī *mess, ness*), 394, 395 (*neš, veš, siš*; arī Balode 2000: 45), 397, 400 (*plēss* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 173), 401 (*vess, plēss, ness, briss, cirss, siss* FBR I 7), 402 (FBR XIX 129 arī *meš, laūs*), 403, 410, 417 (*ness* FBR XVII 139), 421 (*neš, veš, siš – reti; nanūosišiet mušu*),

425 (*n'ēs', v'ēs', s'is'* u. c.), 426 (arī FBR XI 114), 427 (*nās'; v'ās'; s'is'*), 428 (*neš*), 431 (*ness, kriss* FBR IV 76), 432–434, 435 (*nazynu, kat s'īnu vēš mō'jōs; neš, siš*; Indāne 1986: 99 arī *ve:s's')*, 436 (*nes's'* FBR XX 146), 437, 438, 439 (arī FBR VIII 18), 440, 441, 442 (arī FBR XVII 67), 443–446, 447 (*nās'; v'ās'; s'is'*), 448–452, 457–459, 462–463, 464, 465 (*leiss 'līdīs'*), 466–474, 475 (*n'ēs's', v'ēs's', sis's')*, 476, 477 (*n'ās's' // n'es's'* Ūsele 1998: 43), 478 (arī FBR XI 137), 479, 480 (Stafecka 2016: 417 arī *izn'ās's')*, 481 (FBR XII 52 arī *v'es's')*, 482–487, 488 (FBR VI 43 arī *ḡass*), 489–491, 492 (FBR XIII 55 arī *aus's'* 'audīs'), 493–501, 502 (FBR XII 47 arī *n'ēs's')*, 503–505, 506 (*s'is's'* Leikuma 1993: 110; arī FBR XII 28), 507, 511.

J. Endzelīns (1951: 855) min arī Vidzemes izlokšņu formas ar *ī* iespraudumu aiz *l* un *r* ar iepriekšēju īsumu, piemēram, *salīs* 'sals' Palsmanē 381, *mirīs* Gaujienā 382, Mērī 290, Sērmūkšos 308, Drabešos 306, Augstrozē 186, Dikļos 271, Mazbrenģuļos 274, Nītaurē 312, Inčukalnā 207.

20. gs. otrās puses vākumos dažās zemgaliskajās izlokšnēs reģistrēta forma *mir^{as}* vai *mir's*: 110 (*mir's*), 156 (*miř's*), 163 (*mir^{as}*), 165 (*miř's*), kas kartē atsevišķi nav iezīmēta.

80. karte

***o*-celma daudzskaitļa 2. personas pavēles izteiksme**

[LVDA progr. 246. jaut. Kāda ir *o*-c. ddzsk. 2. pers. imperatīva forma? *nāciet!* : *nākat!*...; *ņemiet!* : *ņemat!*...; *laidiet!* : *laižat!*...]

Kartē rādīta *o*-celma (dažkārt ilustratīvajos piemēros izmantoti arī *jo*-celma piemēri) daudzskaitļa 2. personas pavēles izteiksmes forma.

Daudzskaitļa 2. pers. pavēles izteiksme ir vienīgā, kas atšķiras no īstenības izteiksmes, J. Endzelīns norādījis, ka pavēles izteiksmes dsk. 2. persona saskan ar atbilstošo tagadnes dsk. 2. pers. formu, resp., *o*-celmiem tā beidzas ar *-at*, *-iet*, *-ait*, *-it* vai *-et* (Endzelīns 1951: 888; par dsk. 2. personas imperatīvu sk. arī Breidaks 2007: 577), piemēram, *o*-celmiem pavēles izteiksmes dsk. 2. pers. jau izsenis beidzas ar *-iet*, *ā*-celmiem ar *-ait*, taču mūsdienu valodā šī atšķirība vairs nepastāv, blakus tiek lietotas pavēles izteiksmes formas *nesiet*, *lasait*, *lasiet* (Breidaks 2007: 577).

Galotni *-iet*, ko var uzlūkot par seniem opatīviem (*-ei > -ie) un kas vispirms ir kļuvušas par imperatīviem un pēc tam arī par indikatīviem (Endzelīns 1951: 845, 889; par to arī Breidaks 2007: 577) plaši sastop arī latviešu valodas izlokšnēs. Tā ir arī latviešu literārās valodas norma (LVG 492–493). Dsk. 2. pers. formas beidzas ar *-iet*, piemēram, *vediet*, kas ir īsti laikam imperatīva izskaņa, kas tikai vēlāk ieguvusi indikatīva nozīmi, jo formas ar *-at* jau izsenis lietotas ar indikatīva un imperatīva nozīmi (Endzelīns 1951: 844–845). *o*-celma dsk. 2. pers. imperatīva formā latviešu valodas izlokšnēs vērojama dažādība, taču mūsdienu latviešu literārajā valodā dsk. 2. pers. nostiprinājusies galotne *-iet* (atgriezeniskā galotne *-ieties*), ko veido, īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes otrās personas celmam pievienojot galotni *-iet*, *-ieties*: *audziet*, *glābiet*, *nesiet*, *rakstiet* u. tml. (Paegle 2003: 120;

LVG 491, 492, 556).

Galotni *-iet* formās *nāciet*, *ņemiet* / *jēmiet*, *laidiet*, kas veidotas no īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes vsk. 2. personas celma, sastop visos latviešu valodas dialektos: 16, 18, 19, 23, 26, 28, 31 (arī *celiēt*), 33, 34, 35 (arī *jūdzat bērūs*, *jūdzat raūdus*, *veđat mani smiltājā*, *lēni mani iznesiēt*, *viēgli vārtus aīzveriēt*), 36–38, 40–50, 52 (*jemiēt*), 53 (arī Bušmane 1989: 215), 54, 58 (*laīdiēt mani ārā*), 59a (*atbrauciet* – reti Straupeniece 2018, 132), 72–74, 78 (*jemiēt*; *ređziet nu*; *ređziēt*, *ātrāk tūr ir bijūs bērzs biřz*), 84, 85, 87, 89, 93, 94 (*ņemiēt*), 95, 96, 99, 100 (*ņemiēt*), 101 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 103 (*nesiēt*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 104 (*nāciet iekšā*; *laīdiēt vaļā*), 106, 107, 109, 110, 112–115, 117 (*ņemiēt*), 119, 120 (*nāciēt šurp*), 121, 122 (arī *braūciēt*, *međiēt*), 124–127, 128 (*ņemiēt*), 130, 132–134, 136–138, 139 (arī *braūciēt*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 140 (*ņemiēt maīzīti*), 141, 142 (*paņemiēt cepumiņu*; *nāciēt istabā*), 143, 144, 147–150, 152 (*nāciēt nu puzdiēnās*; *nu*, *lūd^u*, *ņemiēt uņ ēdiēt*), 153 (*vēliēt*, *redziēt* FBR XVI 155), 154, 156 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 157–160, 162, 165 (arī *laīdiēt vaļā mani*), 166–169, 176, 177, 186, 188, 191, 193 (*ņemiēt ciēt*; *lasiēt grāmat^u*; FBR XV 156 arī *nāciēt*), 194, 195, 196 (*ņemiēt*), 197, 199, 200, 201, 202 (*nāciet* – teiks sievietei; *ņemiēt* – teiks pazīstamam; *laīdiēt* – teiks svešam vīrietim), 203 (*ņemiēt*), 204, 205 (*ņemiēt*), 206 (*ņemiēt*), 207 (arī *viēn'ād svēdiēnās atnāciēt piē muīsim*), 208 (*ņemiēt*), 209, 210, 211 (*ņemiēt*), 212 (*ņemiēt*), 213, 216 (*nāciet mān līdz*; *ņemiet šituo grāmatu*; *laīdiēt mani vaļā*; *smejiēt līdz ār mani*; *dūodiet tik šurp^u*), 217 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 218 (*laīdiēt uz mājām*), 219–222, 223 (*nāciēt šūr*; *ņemiet/jemiet māzi*; *laīdiēt mani pirmuo*; *paveliēt tūr mucu*), 224 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 225 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 226, 227 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 228–231, 232 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 233, 234, 235 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 236 (arī *apskatiētiēs*, *ka nenuōkrīt*), 237, 238 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 239 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 240–245, 246 (arī *kāp'iet*), 247 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 250, 253, 255, 256–259, 262 (*-iet* – reti VLIR VIII 113), 266, 271, 277, 278, 280, 283 (*nāciēt šurp*; *laīdiēt vaļā*; *ņemiēt ciēt*), 285–287, 291, 294, 295, 296 (*tiēk jāu sacīc tā ār*: *nāciēt* – *bet nākat*, *tas mān būtu veđ paņēmiēnc*), 297, 298, 311, 312, 316, 318 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 321, 322, 323 (*ņemiet*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 325, 328, 329 (*nāciēt šu*; *paņemiet mōizeņ klāt*; *loīdiēt voļā*; *vēlciet nuōst*), 330, 331, 332 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 333, 334, 335 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 336 (FBR XVII 90 arī *celiēt*), 337 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 338, 339, 340, 341 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 342, 343 (*nāciēt nu piē muīnis ciēmā*; *laīdiēt vaļā tūo vī:stu*; *ņemiet*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 344, 345 (*nāciēt šurpu*; *ņemiēt*, *ņemiēt*, *kūo jūms vōjēg*; *poloīdiēt muīs or bērnu*; FBR VIII 106 arī *reikjīt*, *steīdzit*), 346, 348 (FBR VIII 92 arī *nēsiet*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 349, 350, 352 (*-iet* Endzelīns 1951: 845), 353 (*noāciet ēst*; *ņemiet mani leīdz*; *laīdiēt mani vaļā*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 354, 355 (FBR XX 71 arī *lieto tagadnes dsk. 2. pers. formu*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 356 (*-iet* Endzelīns 1951: 845), 357, 359, 361 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 364, 365, 366, 368, 369 (*bēdzit* FBR VII 149), 371, 374, 376 (arī *duōdiēt*, *sēdiēt*), 377, 381 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 383, 388, 398 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 399 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 400,

403 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 404–407, 408 (*laidiet ko:ķi vaļā*), 409 (FBR IX 146 arī *lieciet, celiet*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 411–413, 414 (*naçciet šurp pie maņiem; priekš maņi paņemiet; laīdīet maņi vaļā*; FBR IX 146 arī *lieciet, celiet*), 415 (FBR IX 146 arī *lieciet, celiet*), 416 (FBR IX 146 arī *lieciet, celiet*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 417, 418 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 419 (*nāciet, bērni, vā:kāriņās; ņemiet maīzi ār klāt; lá:īdīet nu meīteni gulāt*; FBR IX 146 arī *lieciet, celiet*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 420 (*nāciet, ciemiņi, dziļāk; ņemiet kūo ú:skūodām; lá:īdīet tik ziņu*; FBR VI 100 *nesiet*; FBR IX 146 arī *lieciet, celiet*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 421, 422 (Strautiņa 2007: 71 arī *vedīet*), 423 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 424, 428 (*nāciet iekšā; ņemiet maīzi; laidīet vaļā*; Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 429 (Endzelīns 1951: 845 arī *-iet*), 430, 431 (*vēlciet, nesiet* FBR IV 76), 464 (*pūikas, laidīet kaķi vaļā; nūociet šurp*), 474 (*n'emiet*), 476, 509.

Daļā izlokšņu darbības vārdiem *laid* un *nāc* reģistrētas formas ar galotni *-iet*, kuras celms sakrīt ar īstenības izteiksmes tagadnes dsk. 2. personu, resp., tiek lietota darbības vārda forma ar sakni *nāk-*, *laiž-*, piemēram, *nākiēt, laižiet*. Šīs formas pierakstītas: 18, 19, 23, 33, 34, 43, 46–50, 53 (Bušmane 1989 215 arī *laižiēt*), 72, 73, 74 (VLIR VIII 227 arī *paliēkiēt*), 78, 83, 84 (*laižiēt*; VLIR VIII 227 arī *paliēkiēt*), 85–87, 94–96, 99, 100, 115, 117, 120 (*nākiēt šurp*), 124 (*laižiēt caūri – reti*), 126, 127, 128 (*nākiēt iekšā; laižiēt mani vaļā*), 132, 136 (arī *dziřiēt*), 138, 140 (*nu laižiēt mani vaļā*), 141, 142 (*palaižiēt ārā*), 143, 147, 148 (*nākiēt šurp; laižiēt vaļā*), 150, 152 (*laižiēt iekšā*), 165 (*laižiet mani vaļā; liēkiēt tik iekšā, ta šuōdiēn tiks paēsc*), 186, 188 (*nākiēt iekšā*), 194, 195, 196 (*nākiēt nu ārā; laižiēt guōu ārā*), 199–206, 210, 211, 212 (jaun. p.), 213, 217, 220, 224, 226 (*nākiēt te piesēdīet*), 229, 230 (*nākiēt, lūdz, iekšā; nelāižiet viņām kāpt klēpi*), 233, 283, 291, 297, 331, 336, 339, 421.

Galvenokārt augšzemnieku dialektā, kā arī atsevišķās vidus dialekta izlokšnēs sastop formas ar galotni *-iet > -īt*, kam pamatā īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes vsk. 2. personas formas.

Formas ar galotni *-it* pierakstītas no: 330, 356, 360 (*nācit mán lēidzi; ņemīet mani; laidīt*), 362 (FBR XII 85 arī *licit, prūtīt*; Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 363 (arī *navedit tū bārnu lēidzi*; FBR XIII 94 arī *bēdzit*), 365 (FBR XIX 109 arī *lieto nākotnes 2. pers. formas: moācit, redzit* u. c.; Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 366, 370, 373, 417 (*v'ed'it* Endzelīns 1951: 845, 891); 425 (FBR XIII 32 arī *metīt*; Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 426 (FBR XI 112 arī *dūd'it*; Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 427, 432, 433 (*isslāuc'it' gūv'i*), 434, 435, 436 (*n'es'it, v'el'c'it* FBR XX 146; *-it* Endzelīns 1951: 891), 437, 438 (*laid'it' rūkys vaļā*; Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 439 (Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 440, 441, 442 (*cel'it* FBR XVII 68), 443, 444, 445 (Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 446–448, 449 (arī *nūokit*), 450, 451 (arī *licit*), 452, 454, 459, 471 (*-it* Endzelīns 1951: 891), 474, 475 (arī *laižit*), 476 (*-it* Endzelīns 1951: 891), 477 (Ūsele 1998: 44 arī *v'ed'it'*), 478 (dsk. 2. pers. galotne *-it*, piemēram, *v'edit* FBR XI 137; *-it* Endzelīns 1951: 891), 479, 480, 481 (Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 482–484, 485 (arī *ēmit*), 486, 487 (FBR X 35 arī *lieto galotni -it: v'el'c'it', s'it'it'*; Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 488 (FBR VI 44 arī *ņas'it', v'ed'it'*), 489–493, 494 (*nāciet nelieto*), 495–497, 498 (Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 499–501, 502 (Leikuma 1993, 132 arī *d'adz'it'* 'dedziet'), 503 (Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 504, 505, 506

(Endzelīns 1951: 845 arī *v'ed'it*), 507 (arī *lic'it'*; Leikuma 1993, 132 arī *p'ierc'it'* 'pērciet'), 511.

Atsevišķās augšzemnieku dialekta sēliskajās un latgaliskajās izlokšnēs reģistrētas arī formas ar galotni *-iet > -īt*: 369, 372, 468, 471, 479.

Varianti ar galotni *-at* – atsevišķās augšzemnieku dialekta izlokšnēs *at > ot* –, kas sakrīt ar īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes dsk. 2. personas formu, reģistrētas: 8, 9, 18–21, 22 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 23, 24, 25, 26 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 27, 28, 29 (*nākat šurp, ņemat, laižat vaļā*), 31 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 32, 33, 34 (*nākat šurp, laižat vaļā, ņemat*), 35 (arī *jūdzat bērus, jūdzar raūdus, vēdat mani smiltājā lēni mani iznesiēt, viegli vārtus aizveriēt*), 36 (arī *ņemat*), 37, 38, 39 (*laižat, meītas, kuō laižati, galuōknīti nelaūžat; liēcātiēsi, meža gali*), 40, 41, 42 (*jemat tuōs mazuōs; duōn'at mañ ačslēgu; laiž'at mani*), 43 (biežāk), 45–49 (*ņemat*), 51 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 52 (arī *ņesat, sēdat, teīcat*), 53 (arī Bušmane 1989: 215), 54, 55 (FBR IX 109 arī *ņesat*), 56 (*ņesat* FBR IX 109; *-at* Endzelīns 1951: 844), 57 (FBR IX 109 arī *ņesat*), 58, 59 (*ļecat, nākat*; FBR VIII 136 arī *jemat*; *-at* Endzelīns 1951: 844), 59a (*nākat* u. c. Straupeniece 2018, 98, 138), 60, 61 (FBR IX 109 arī *ņesat*), 70, 72 (*ienākat 'iēkša; ienēsat 'acūde:n* Draviņš, Rūķe 1958: 41), 74 (VLIR VIII 227 arī *paliēkat*), 75, 80 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 81, 83, 84 (VLIR VIII 227 arī *paliēkat*), 86, 88 (*bērn, nākot iekšā; nākot laiūpat rāceņš; ņemat iēnēsat maļku*), 89, 90 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 91 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 92, 93, 94 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 95, 96 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 97–99, 100 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 102 (*nākat šurp; ņemat kuōcūs*; FBR XIII 105 arī *tekat, ceļat, šķīrat*; *-at* Endzelīns 1951: 844; Pīrāga 2006: 54 arī *ređzat*), 103, 104 (*nākat iekšā; laižat vaļā*; Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 105 (*sakat kūr bijat // bijāt*), 106 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 107–109, 111 (*nākat iekšā; ņemat maīzi; palaižat mani garā*; Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 112, 113 (*jemat līdzi, ja jūs nejem't pa ļaūnu*), 114, 115, 116 (*nākat palīgā; ņemat un aizdženat; palaižat aitu nuō ķēdes; nākat, iēsīm sēnēs*), 117, 118 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 120 (*jemat, laižat, ļaiūjat*), 123 (arī *ēdat*), 124, 129 (*ņemat šitūō gabaļu*), 131, 132, 133 (retāk), 135, 136 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 140, 145, 146, 151, 153–156, 161–163, 164, 168, 170–173, 174 (*bēgat, skriēnat, aīcinat* FBR XIX 93), 175 (FBR XV 71 arī *nākat, adat*), 176–183, 185, 186, 187 (FBR VIII 76 arī *broūcat*), 188 (FBR XI 77 arī *-at – retāk*), 190, 191 (FBR XI 77 arī *seīdat, seīžat*), 192 (FBR XV 156 arī *nākat, eītat*), 193 (FBR XV 156 arī *ejat*), 194, 195, 197 (FBR XV 156 arī *nākat*), 198 (arī *ja juñs patīk, ņemat; ņemat ūn ejat pruōj a viš*), 199, 200–201 (*nākat, ņemat*), 202 (*ņemat – teiks svešam cilvēkam; laižat – teiks svešai sievietei*), 203–205, 207 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 208, 211, 212, 214–216, 218, 224, 233, 235–238, 243 (*laižat – reti*), 244, 246, 248 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 249, 250–254, 255 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 257 (VLIR VI 222 arī *kad jūs varat, tad aūžat*), 258 (*nākat, adat, ceļat* FBR XVI 91; *ja jaū nu varat, ta atnākat vēļ piē muñs; vēdat tuō guōvi mājā* VLIR VI 222–223), 260, 261, 262 (VLIR VIII 113 arī *-at*; Daina 2016, 48 arī *āzejat*), 263 (*-at* VLIR VIII 113), 264 (*liēkat strādniekus klāt; saņemat* (linus)), 265 (VLIR VI 223 arī *kad jūs dziřdat, ka es nuōmiřtu, tad nākaīt mani paglabāt*), 266 (*nākat, ņemat*), 267 (*nākat nu piē muñs; ņemat vēļ druskv; laižat luōp'us pļavīnā*), 268 (arī *sakat; teīcat mán; lasat*), 269, 270, 272, 273 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 274,

276, 279, 280–282, 283 (FBR XV 156 arī *nākat*), 285 (*laižat* – reti), 286 (arī *ņemat viē*), 287–289, 290 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 291, 293–295, 296 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*; VLIR III 159 arī *veđat*), 297–301, 302 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 303 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 304, 305, 306 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 307, 308, 309 (*nākat pie manis*; *ņemat nu ābuōlus*; *laižat tūo kaķi vaļā*), 310–312 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 313 (arī *turat*), 314, 315 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 316 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 317, 319 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 320 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 323, 324 (*nākat šūr*; (*pa*)*ņemat*; *ēita nu izlaižat guōis ganuōs*; Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 325 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 326 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 327, 336 (*ceļat* FBR XVII; *-at* Endzelīns 1951: 844), 344, 347, 351, 352, 354, 358, 365, 367, 374 (*-at* Endzelīns 1951: 844; *-at* VLIR VIII 113), 376 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 378–380, 383, 384 (FBR VIII 47 arī *vedat*, *redzat*), 385, 386, 387, 388, 391 (*celat*, *vedat* FBR XIX 129), 396 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 410, 425 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 426 (Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 427 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 432, 439 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 442, 449, 450 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 460 (*nākat iekšā*; *ņemat māizi*), 462 (arī *laižat*, *bārni*, *lūpus gonūs*; *nūokat*, *maītas*, *skatītīs*), 464, 468, 469 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 471 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 475, 476 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 478 (*brāucat* FBR XI 137; *-at* Endzelīns 1951: 844), 479, 481 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 485 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 495 (*-at* Endzelīns 1951: 844), 498 (*nūokot*; Endzelīns 1951: 844 arī *-at*), 500 (*laižat*), 509 (*nākat*, *ņemat*).

Sporādiski – atsevišķās augšzemnieku dialekta dziļajās sēliskajās izloksnēs un dažās latgaliskajās izloksnēs – fiksētas arī formas ar galotni *-at*, kuru celms veidots no īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes vsk. 2. personas celma, to atvasinot ar galotni *-at* (piemēram, *nācat/nūocat*, *laīdat*). Šīs formas fiksētas: 367 (*nācat ustabā*), 383 (*nācat šūr*), 384 (*nūocat*, *laīdat*; FBR VIII 47 arī *nō^acat*, *licat*), 385–387, 391 (*nūocat* FBR XIX 129), 393 (*nūocat drūši*), 395.

Vienotu areālu neveido latviešu valodas izloksnēs sastopamās formas ar galotni *-ait*, kam pamatā īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes dsk. 2. personas celms un kas fiksētas: 132, 153 (*-ait* FBR XVI 155), 164 (*-ait* FBR XII 22), 186, 188 (*-ait*: *rakstait* FBR XI 77), 191 (*-ait* FBR XI 77), 193 (*svētijaīt svēdiēnu*; *taīsaīt ritīg tīru*; FBR XV 156 arī *nākaīt*, *svētijaīt*, *taīsaīt*), 197 (arī *laižait mūs vaļā*), 257 (*paņemaīt*; VLIR VI 222–223 arī *tēju*, *nākaīt bruōkastīs*; *paņemaīt saju spiēķi un prak^u un ejiēt piē sav^{as} līgavas*), 262 (VLIR VIII 113 arī *-ait*), 263 (*-ait* VLIR VIII 113), 265 (*kad jūs dziŗdat*, *ka es nuōmiŗt^u*, *tad nākaīt mani paglabāt* VLIR VI 223), 267 (*nākaīt nu piē mūms*; *ņemaīt vēl drusk^v*; *laižait luōps pļavīnā*), 273, 275, 280 (arī *sviēžait mani ārā*), 281, 282, 284 (FBR XI 44 arī *-ait*: *dziēdaīt*), 285, 286 (arī *meŗait piē malas*), 287, 289, 291–293, 296 (*veđait* VLIR III 159), 300, 302 (*laižait vaļā*), 306, 313 (*nākaīt* – reti), 374 (*-ait* VLIR VIII 113), 375, 376 (*liekaīt*: FBR IV 60 arī *liekaīt*, *skrienaīt*).

Savukārt formas ar galotni *-eit* pierakstītas divās lībiskā dialekta izloksnēs: 188 (*-eit* FBR XI 77), 191 (*-eit*: *sakeīt* FBR XI 77). Tās kartē nav rādītas.

Galvenokārt lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs, kā arī atsevišķās lībiskā dialekta kaimiņizloksnēs, piemēram, 202, 208, 258, tiek vispārināta **3. personas forma**, resp., 3. pers. aizstāj arī pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. pers. formu (par to arī Endzelīns 1951: 891). Šādas formas sastop: 1 (*nāk nu viš māķes*; *ņem nu*

viš; *laiž*), 3 (*nāk šuōŗp*; *laiž vaļe*), 4 (Endzelīns 1951: 891 arī *nāk*), 5, 6 (FBR XX 54 arī *nāk*), 7 (FBR XX 54 arī *nāk*), 8, 10–12 (*nāk skatītiēs*), 13–15, 17, 18, 22, 30, 62, 63 (*nāk šurp*), 64 (aizstāj indikatīva 3. persona FBR XX 24), 65 (*jūs laiž tuō bērņ man līdz*; *jūs jeŗmīt tuō*; *jūs nākt maņ līdz*), 66–69 (FBR VII 27 jaun. p. vispārināta 3. pers.), 70 (*nāk nu šurp*), 71, 72 (*nāk* Endzelīns 1951: 891 arī; *nāk* Draviņš, Rūķe 1958: 41), 74 (*nāk*, *tūr*), 75–79, 82 (*jem ruōkē*, *nekuōdīs*), 83, 84, 171, 173, 175, 179, 182 (*nāk nu šurp* FBR VIII 73), 184, 185 (*ēd nu*; FBR XIV 94 bieži dzird 3. pers. formas: *nāk nu*, *māt*, *ēst*; *sapiŗk*, *sapiŗk*, *kamet vel ir*), 187 (*nāk nu šurp* FBR VIII 73), 189 (FBR VIII 73 arī *nāk nu šurp*), 190, 192, 194, 201 (*nāk* Endzelīns 1951: 891), 202, 208, 249, 250, 251, 258 (FBR XVI 91 arī *nāk nu*; *sak kuō grib*; *iēt prom*; VLIR VI 222–223 arī *nāk tak kác ārā*).

Atsevišķās lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī vidus dialekta izloksnēs Nīgrandē 113 un Brenguļos 274 lieto **galotni -t**: 2 (FBR VIII 134 arī *nākt toūts kad nāgdam*), 64, 65 (*jūs nākt maņ līdz*; *jūs jeŗmīt tuō*), 69 (*nākt*, *veđt*, *liēkt* FBR VII 27), 84, 88, 113 (*nāk't iekšā*; *jemāt līdzi*, *ja jūs nejem't pa ļaūnu*), 274.

Popē 2 kā pavēles izteiksmes dsk. 2. personas formu lieto infinitīvus, kam sakne beidzas ar *k*, *g*, piemēram, *jūgt*, *rūkt*, *plūkt*, *broūkt* (FBR XVI 126; Endzelīns 1951: 891). Tā kartē nav rādīta.

Galvenokārt augšzemnieku dialekta izloksnēs, bet arī daļā lībiskā dialekta izloksņū (187, 188, 191) un vidus dialekta izloksnē Vadakstē 117 sastop formas ar galotni *-et*, kam pamatā īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes dsk. 2. personas celms. Tās reģistrētas: 117, 187, 188 (*-et* (< *-iet*) FBR XI 77), 191 (*-et*: *dzeret* FBR XI 77), 344, 359 (*n^aacet*; *jemet šituō sienu vōi šitūs solmūs*; *lāid*, *lāidet muūms val'ā*), 367, 382 (*atnācēt nu jūs ār*, *bārni*...; *ņemēt nu zirģus paš:i*; *lāidēt mani ār*), 389 (*naņemet šitu vacu telveģi*; *nō^acet ikša*; *lāidet voļa*), 390 (arī *grizet ceļu*), 392 (Putniņa 1983: 76 arī *n^aacet*), 393 (*l'aid'et vaļā*; *n'em'et nu n'em'et*, *nalieīs't'it'is*), 394, 395 (Balode 2000: 44 arī *neset*, *vedet*, *metet*), 397 (FBR I 7, 15 arī *tīcet*, *liecet*), 401, 402 (FBR XIX 129 arī *nūocet*, *bāidzet*), 462 (*nūocet*, *maītas*, *skatītīs*), 463, 465 (arī *nūoket*), 466, 467, 469, 470, 472–475, 478. Sporādiski šādas formas fiksētas arī ar galotni *-et*: 344, 367.

Daļā latviešu valodas izloksņū, galvenokārt augšzemnieku dialekta izloksnēs, netiek lietots darbības vārds *nākt*, bet tā vietā daudzskaitļa 2. personas imperatīvā lietots darbības vārds *iet*. Ir pierakstītas formas ar galotni *-it*: 426, 434, 438, 439, 443, 446, 477, 479, 498, arī *-it*: Viļakā 471.

Līdzās formām ar galotni *-it*, reģistrētas arī 2. personas pavēles izteiksmes formas ar sakni **eit-** (piemēram, *eit*, *eita*, *ēit'ē*) un to fonētiskie varianti: 59, 139, 425, 426, 427, 434, 435, 438, 447, 441, 444–447, 449, 452, 470, 476, 478, 480, 482–485, 487–489, 491–493, 495, 496, 500, 502, 504, 506, 511.

Savukārt Šķaunē 500 fiksēta forma **jemļat**.

81. karte

ā-celma darbības vārdu pavēles izteiksmes daudzskaitļa

2. personas formas

[LVDA progr. 247. jaut. Kāda ir *ā*-c. ddzsk. 2. pers. imperatīva forma? *sakait!* : *sakāt!*...; *lasait!* : *lasat!*...]

Kartē rādīta *ā*-celmu daudzskaitļa 2. personas imperatīva formu izplatība latviešu valodas izloksnēs.

Mūsdienu latviešu valodā pavēles izteiksmes formas sakrīt ar īstenības izteiksmes tagadnes un nākotnes formām, izņemot daudzskaitļa 2. pers. formu, ko veido, īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes otrās personas celmam pievienojot galotni *-iet* (LVG 491).

Daudzskaitļa 2. personas forma latviešu izlokšņu vairumā ir identiska ar atbilstošo tagadnes daudzskaitļa 2. personas formu un *ā*-celmiem beidzas ar *-āt* vai *-ait* resp. *-iet* (Endzelīns 1951: 888).

Galotne *-iet*, kas ir arī literārās valodas norma (LVG 491), tiek lietota lielā daļā latviešu valodas izlokšņu. Formas ar *-iet* var uzlūkot par seniem optatīviem (ar *-ie* no *-ei*), kas vispirms ir kļuvuši par imperatīviem un pēc tam arī par indikatīviem (Endzelīns 1951: 889). Arī A. Breidaks norādījis, ka pavēles izteiksmei dsk. 2. persona ir vienīgā, kas atšķiras no īstenības izteiksmes: no seniem laikiem *o*-celmiem pavēles izteiksmes 2. persona beidzas ar *-iet*, *ā*-celmiem – ar *-ait*, kas mūsdienu valodā ir novērsts, blakus lietojot formas *nesiet!*, *lasait!*, *lasiet!* Pavēles izteiksmes dsk. 2. pers. galotnē ir redzamas senas izteiksmes – optatīva – atliekas, kas *o*-celmiem beidzas ar **-ei* > *-ie*, *ā*-celmiem – ar **-āi* > *-ai* un kas latviešu valodā saplūdis ar imperatīvu (Breidaks 2007: 577). Galotne *-iet* pierakstīta: 18, 19, 23, 26, 28, 31, 33, 34 (*lašiēt uogas!*), 35, 40, 43, 44, 46–49, 52, 58, 72–74, 78, 84–87, 93, 96, 100–104, 110, 114, 115, 117, 120, 122–124, 126–129, 132–134, 136–142 (*sakiēt tāsnību!*; *lasiēt tū līn kar-tupeļus!*), 143, 144, 146, 147, 148 (*nu izlasiēt avīzi!*; *klaūsiēt taču!*), 149, 150, 152, 153 (*skatiēt* FBR XVI 155), 154, 156–160, 163, 165–168 (arī *skaitiēt pac!*), 169, 173, 185 (*-iet* FBR XIV 94), 186, 193–197, 199 (*lasiēt*), 200, 201 (biežāk), 204, 206, 207, 209, 210, 213, 215–217, 219, 220–224, 226–235, 237–247, 257, 262 (*-iet* VLIR VIII 113), 271, 277, 278, 280, 283, 285, 286, 291, 294–297, 310–312, 317, 318, 321, 322, 325, 328–335, 336 (FBR XVII 90 arī *lāsiet*, *kūsiniet*), 337–348 (FBR VIII 92 arī *tāisiet*), 349, 350, 352, 353 (*sokiet louđzu*, *cik pulkstēne?*; *losiet klusāk!*), 354, 355 (FBR XX 71 arī *-iet*), 357, 361, 364, 374, 377, 381, 388, 398–400, 403–408 (*pa:sakiet*, *kas tūr isti bij*), 409 (FBR IX 147 arī *daer'iet*), 411, 412, 413, 414 (*pastāstiet kaut kūo!*; *palasiet priekš maņi!*; *sā:kiet kaut kūo!*; FBR IX 147 arī *daer'iet*), 415 (FBR IX 147 arī *daer'iet*), 416 (FBR IX 147 arī *daer'iet*), 417–419 (*šā:kiet mū:n tāsnību!*; FBR IX 147 arī *daer'iet*), 420 (*sā:kiet nu skāidri ūn gāiši!*; *lā:es'iet priekšā!*; FBR VI 100 arī *dal'iet*; FBR IX 147 arī *daer'iet*), 421, 422 (Strautiņa 2007: 71 arī *daer'iet*), 423, 424, 428–431, 464 (arī *sakiet*, *kūr teļ lita ir!*), 509.

Formas ar *-at* lieto gandrīz tikpat plaši kā ar galotni *-iet*, tās sastop: 9, 12, 15–17, 19–21, 24, 25, 27–29, 33, 35–39, 41–43, 45, 46, 48, 52, 53 (Bušmane 1989: 214–215;

252 arī *sakat*), 54, 55, 59 (*apakaļ mani negāīdat!*), 60, 61, 70, 74, 75, 78, 80, 81, 83, 84, 86, 88–92 (VLIR VI 308 arī *klaūsat*, *klaūsatīēs*), 93–99, 102 (Pīrāga 2004: 54 arī *lasat*), 105, 106, 108–110, 112, 113, 115, 118–121, 123–125, 129–132, 135, 145, 151, 153, 155, 156, 161, 162, 164 (arī *gāīdat rīt*), 170–174 (FBR XIX 93 arī *āicinat*), 175 (FBR XV 71 arī *adat*), 176–183, 185 (FBR XIV 94 arī: galotne *-at*, kas tiek lietota biežāk), 187, 188, 190–192, 194, 195, 198–205, 208, 211, 212, 214, 215, 218, 225, 233, 235, 236, 244, 246, 248–258 (FBR XVI 91 arī *adat*), 259–262 (VLIR VIII 113 arī: *-at*), 263 (VLIR VIII 113 arī *-at*), 264, 266–268, 270, 272, 274, 279, 280 (arī *sēzat vie te-pat!*), 283, 286 (*prasad*), 288–291, 293–296 (VLIR III 159 arī: *sakat*), 297, 300–305, 307–309, 311–315, 319, 320, 323–327, 344, 351, 358, 359, 362, 366, 367, 369, 371, 374 (VLIR VIII 113 arī *-at*), 376–380, 383 (*sakat*, *kā jūs sāuc!*), 384–387, 391 (FBR XIX 129 arī *sokat*), 404, 410, 415, 426, 432, 440, 442, 449, 452, 460, 462–464, 475, 498, 505.

Galotne *-at* > *-ot* pierakstīta: 362 (*sokót tāisneību!*), 363 (*gāīdot*, *skotot* FBR XIII 94), 438, 444, 445, 447, 449, 450, 475, 494 (*losot*, *bārni*, *grūomotul!*; *sokot prāudu*, *namaliūoīte!*), 500, 501, 502 (Leikuma 1993: 132 arī *nakrotot*), 504, 505 (Leikuma 1993: 132 arī *naskrāīdot*, *pakāīso!*), 506 (Leikuma 1993: 132 arī *pasavūicot*), 507 (arī *rūodot*; Leikuma 1993: 132 arī *solosot*), bet formas ar galotni *-ot* (piemēram, *sokot*, *losot*) – 373, 441.

Latviešu formas ar *-ait*, kas līdz ar liet. formām ar *-ait(e)* uzlūkojamas par seniem optatīva darinājumiem (sk. Endzelīns 1951: 889–890), fiksētas: 50 (*nuōrakstaīt vēstuli!*), 89, 125, 132, 133, 163, 164 (*daraīt* FBR XII 22; *vedaīt*, *ceļait*, *vētijait* Endzelīns 1951: 846), 173, 186, 188 (*-ait* (: *-eit*): *rakstaīt* FBR XI 77), 191 (*-ait* (: *-eit*) FBR XI 77), 194, 197, 262 (*pagāīdait*, *pasēdait kādu pusstuñdu!*; *lūkājait jūs ār tās uogas*, *jūms gāišākas acis!*; *sēnes tām bēkām klā peliekāit!*; *vāīrāk mani nesāusait*, *es a viņu neprecēšuōs!*; VLIR VIII 113 arī *-ait*), 264, 265 (VLIR VI 223 arī: *pamācaīt tuō saņu dēļ^u smukāk runāt!*), 266, 267, 269, 273–277 (*vedaīt*, *ceļait*, *vētijait* Endzelīns 1951: 846), 280 (*sviēžaīt mani ārā!*), 281, 282, 284 (FBR XI 44 arī *daraīt*; Endzelīns 1951: 846 arī *vedaīt*, *ceļait*, *vētijait*), 285–294, 296 (VLIR III 159 arī *sakaīt*), 297–300, 302 (arī *rakstaīt glīti*), 304, 306, 313, 315, 316, 374 (VLIR VIII 113 arī *-ait*), 375, 376 (FBR IV 60 arī *daraīt*), 377, 378, 381, 383, 396.

Galotne *-āt*: 30, 32, 46, 48, 51, 52, 53 (Bušmane 1989: 214–215, 252 arī *sakāt*), 55 (FBR IX 109 arī *sakāt*), 56 (FBR IX 109 arī *sakāt*), 57 (*uzgāīdāt mani tepat!*; FBR IX 109 arī *sakāt*), 58, 59 (*lasāt*, *skaitāt* FBR VIII 136), 61 (FBR IX 109 arī *sakāt*), 102, 104–107, 109–111, 114, 116, 124, 233, 459.

Fonētiski pārveidotās galotnes *-oāt* un *-oāt* fiksētas: 336 (*los^oāt*, *kūsināt* FBR XVII 90), 356, 362 (*doroāt* FBR XII 85), 372.

Fonētiski pārveidotās galotnes *-oat*, *-oat* un *-ōat* fiksētas 362 (*doroat* FBR XII 85), 369 (*gāīdoat*, *skotōat* FBR VII 149), 435.

Atsevišķās lībiskā dialekta izloksnēs, bet plašāk augšzemnieku dialektā sastopamas formas ar galotni *-et* vai *-ēt*: 84, 178 (*saket* FBR XIV 65), 187, 344, 382 (*nu saket nu*, *bārni*, *kas pār vāini (alum)*, *vaļ vāidzēja apiņu vāīrāk vaļ mozāk*; *lasēt nu jūs ār tūo avīzi*), 389, 390, 392 (Putniņa 1983: 76 arī *daret*), 393, 394 (arī FBR XIX

129), 395, 397, 401, 402 (arī FBR XIX 129), 463, 465–469, 470, 472 (arī FBR XIX 129), 473, 474, 478.

Formas ar izlaistu gala zilbes patskani pierakstītas atsevišķās Kurzemes lībiskā dialekta izloksnēs: 2 (*teikt, lašt*), 4, 29, 64 (*lašt, kas tūr ir uzrakse, ūn sākt m̄n a: es bez brīll'ēm nevar izlašt*; FBR XX 24 arī *rōugt, sloukt*), 65, 69 (*dārt* FBR VII 27), 84 (*last, skait't, klāust*).

Galvenokārt Kurzemes un Vidzemes lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī atsevišķās vidus izloksnēs dsk. 2. pers. formu vietā tiek vispārinātas 3. pers. formas (par to arī Endzelīns 1951: 891). Šīs formas (lībiskā dialekta izloksnēs *saka* vietā bieži lietots arī variants *teic*) fiksētas: 1, 3–6, 7 (*teic jūs, kuō man dārt*; darbības vārdu *sacīt* parasti nelieto), 8, 10, 11, 13, 14, 18, 22, 62, 63, 64 (dsk. 2. pers. aizstāj indikatīva 3. pers., piemēram, *sējīd jūs miērik; māt', paōkle jūs tuo bē:n* FBR XX 24), 65–69 (jaun. p. vispārināta 3. persona FBR VII 27), 70 (*izlaš nu jūs tuō grāmat!*), 71, 74, 75, 76 (*sak* – reti, arī: *teic*), 77, 78, 79, 82, 84, 184, 185 (bieži dzird 3. pers. formas: *kuō te nīks, iēs māja* u. c. FBR XIV 95), 189, 192, 194, 247, 250, 415 (*nāk us priekš*“).

Augšzemnieku dialekta izloksnēs reģistrētas formas ar *-it*. J. Endzelīns minējis, ka, atsevišķās latgaļu izloksnēs šķir indikatīvus (*o*- un, vismaz izloksnēs, arī seniem *ā*-celmiem) ar *-at* no imperatīviem (*o*- un, vismaz izloksnēs, arī seniem *ā*-celmiem) ar *-it* resp. *-it'*; savukārt Dagdā 503 un Lubānā 417 u. c. šo *-it* resp. *-it'* lieto arī indikatīva nozīmē (Endzelīns 1951: 891; par *-it* rašanos sk. Endzelīns 1951: 846).

Izlokšņu avotos formas ar *-it* pierakstītas no: 360, 362 (*doroit* FBR XII 85), 363, 365, 368 (Ancītis 1977: 264 arī *dor'it'*), 369 (*gaidīt* FBR VII 149), 370, 417 (*-it* Endzelīns 1951: 891), 425 (FBR XIII 32 arī *-it: sokit*), 426, 427, 433, 434, 435 (Indāne 1986: 100 arī *do:r'it'*, *z'i:n'it'*), 436 (Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 437, 439, 443–451, 454, 471 (Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 474–476 (Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 477, 478 (*-it: dorit* FBR XI 137; *-it* Endzelīns 1951: 891), 479 (arī *runojit'*), 480, 481 (Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 482–487 (FBR X 35 arī *dor'it'*; Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 488–493, 495, 496–498 (*-it* Endzelīns 1951: 891), 499, 503 (Endzelīns 1951: 891 arī *-it*), 511.

Susējā 369, Mālpupē 468 un Viļakā 471 fiksēta forma ar galotni *-īt* (*sokit*). Tā kartē nav rādīta.

82. karte

ā-celmu vienskaitļa 2. personas atgriezeniskā galotne

[LVDA progr. 248. jaut. Kāda ir *ā*-c. vnsk. 2. pers. refleksīvā galotne? *tu klausies* : *klausais*..]

Kartē rādīta *ā*-celmu vienskaitļa 2. personas atgriezeniskā galotne.

Atgriezeniskie darbības vārdi latviešu literārajā valodā, piemēram, *grozies, klausies, skaties*, “bez dažām īpašām nozīmēm izsaka tādus sakarus starp darbības subjektu, darbību un objektu, kas vai nu ietver abus [...] pretējos darbības virzienus – aktīvo un pasīvo (*es mazgāju* un *es tieku mazgāts*), vai nozīmē darbību subjekta sfērā, vai citādi darbības virziena ziņā atšķiras no aktīvās un analitiskās pasīvās nozīmes formām” (MLLVG 1959: 554, par atgriezeniskajām formām sk. arī LVG 511–512). Jau J. Endzelīns uzsvēris: “Tāda tipa refleksīvās formas kā *mazgāties* atšķiras no atbilstošās aktīvās formas *mazgāt* tikai ar to, ka formā *mazgāties* ir reizē izteikts arī darbības objekts; tā kā nu blakus *mazgāties* nav nepieciešams cits objekta nomens, tad to blakus transitīvajam *mazgāt* varēja izjust kā intransitīvu. Pēc tādiem paraugiem tad laikam ir darinātas tās refleksīvās formas, kur refleksīvais vietniekvārds nav tiešs darbības objekts, bet kas ir vienkārši intransitīvi verbi blakus attiecīgajām transitīvajām aktīvām formām.” (sk. Endzelīns 1951: 985)

Latviešu valodā atgriezeniskās formas veidojušās tad, kad vēl nebija saīsināti gala zilbju garie patskaņi un divskaņi un nebija vēl zuduši gala zilbju īsie patskaņi, tāpēc tagad vajadzētu būt divām atgriezeniskām nenoteiksmes formām: ar *-tis* un *-ties*. Tomēr vienā izloksnē blakus abas nenoteiksmes nav sastopamas, noticis vienas formas vispārinājums: vienās izloksnēs formas ar *-tis* (dažās kursiskajās izloksnēs), citās formas ar *-ties* (Braidaks 2007: 578).

Atgriezenisko formu tipiska pazīme – atgriezeniskās galotnes elements *-s* – ir atliekas no senākā enklitiskā vietniekvārda **si* (= *sevi, sev*), kas, bez uzsvara būdams, ar piederīgo darbības vārdu saaudzis vienā vārdā (MLLVG 1959: 554).

Tagadnes un pagātnes *ā*-celmu *-i* = liet. *-ai* (piemēram, la. *saki* = liet. *sakaī*, vai la. *vilki* = liet. *vilkaī*), un tāpat pagātnes *ē*-celmu *-i* = liet. *-ei* (piemēram, la. *vedi* = liet. *vedeī*); kad *-ai*, *-ei* un *-ie* bija saīsināti par *-i*, blakus pagātnes *-i* (no *-ai* un *-ei*) kā atgriezeniska galotne analogiski visur ieradās *-ies* (*-ais* un *-eis* vietā), uz izlokšņu vairumā arī blakus tagadnes *-i* no *-ai*, tātad, piemēram, *sakiēs, vilkiēs, vedeiēs* blakus liet. *sakaīs, vilkaīs, vedeīs* (Endzelīns 1951: 707–708; par to arī Braidaks 2007: 573).

Kā minējis J. Endzelīns, visu *o*- un *i*-celmu īstenības (un pavēles) izteiksmes vsk. 2. personas atgriezeniskās formas beidzas ar *-ies* un atbilst liet. *-ies(i)*, piemēram, tagadnes īstenības izteiksmes vsk. 2. personā un pavēles izteiksmē *vēlciēs* = liet. *velkiēs, -mīliēs* = liet. *mýlies*. Pēc tāda parauga ir *-ies* arī *ā*- un *ē*-celmu vsk. 2. personā [...]. Bet vecos tekstos un dažās izloksnēs vēl tagad tagadnes *ā*-celmiem ir vēl vecā izskaņa *-ais*, piemēram, *sakaīs* [...] (Endzelīns 1951: 903–904).

Latviešu literārajā valodā *ā*-celmiem vsk. 2. personā tiek lietota atgriezeniskā galotne *-ies* (piemēram, *klausies, skaties*). To lieto lielākajā daļā izlokšņu (galvenokārt vidus dialektā, Vidzemes un Zemgales nedziļajās sēliskajās izloksnēs un

atsevišķās dziļajās sēliskajās izloksnēs): 6, 8, 9, 11–17, 19–21, 23–35 (arī *liēliēs*), 36–53 (arī *iēsarūoniēs*), 54, 55 (arī FBR IX 109), 56 (arī FBR IX 109), 57 (arī FBR IX 109), 58–61 (arī FBR IX 109), 68, 70–72 (arī *tu ceļiēs, ēdiēs, mazgajiēs, baīdiēs* Draviņš, Rūķe 1958: 28), 73–74, 78, 81, 83–113 (*va tu klaūsiēs aī, ka es teīcu?*), 114–152, 153 (FBR XVI 155 arī *raūgiēs*), 154–169, 172, 186, 188, 191–249, 250 (reti), 251, 253–257, 259, 261, 262 (*-iēs* arī VLIR VIII 115), 263 (*-iēs* VLIR VIII 115), 264–272, 274–283, 284 (arī FBR XI 45), 285, 287–295, 296 (*skatiēs* VLIR III 159), 297–302, 304–335, 336 (FBR XVII 91 arī *skātiēs*), 337–342, 343 (*vā j tu klāusies ā r, kūo as tā ū stāst-tu?*), 344, 345 (*klāusies, kūo es teū patēikš!*), 346–352, 353 (*tu jōu ni-moz naklāusies, kūo teū stāsta; kūo tu kosies?*), 354, 355 (FBR XX 71 arī *tōisies*), 357–358, 361, 364, 365, 371, 374 (VLIR VIII 115 arī *-iēs*), 375, 376 (*pac māciēs*), 377–382, 383 (*kuō tu splāuniēs kā čigāniet!*), 388, 392, 396, 397 (arī *izdariēs* FBR I 13), 398–400, 403–408, 409 (FBR IX 147 arī *daer'ies*), 410–414 (FBR IX 147 arī *daer'ies*), 415 (FBR IX 147 arī *daer'ies*), 416 (FBR IX 147 arī *daer'ies*), 417–419 (*tu nāmoģ na:klāusiēs, kūo a:s tēū stāstu*; FBR IX 147 arī *daer'ies*), 420 (*tu klāusies ā r ā b' ā m āusiēm*; FBR VI 104 arī *rūēcies*; FBR IX 147 arī *daer'ies*), 421, 422 (Strautiņa 2007: 69 arī *ska:etiās*), 423, 424, 428–431, 454, 460, 509.

Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs, kā arī daļā dziļo sēlisko izlokšņu un kursiskajā Turlavā 22 sastopamas *ā*-celma 2. personas atgriezeniskās formas ar galotni *-īs* (< *-ies*) (sk. arī Rudzīte 1964: 379). Tā reģistrēta: 22, 356, 359, 360, 362 (FBR XV 85 arī *darīs*), 363 (arī FBR XIII 94), 365 (*skotīs* FBR XIX 109), 366, 367, 368 (*tu v'ēl'c'is', r'edz'is'* Ancītis 1977: 263), 369 (FBR VII 149 arī *celīs*), 370, 372–373, 384–387, 390–391, 393 (*kū nu tu tuōs Minnes klaūš'is!*), 394–395, 401 (*tu klāus'is, kū tēū soka*; FBR V 156 arī *sitīs*), 402, 425 (FBR XIII 33 arī *dorīs*), 426–427, 432–434, 435 (Indāne 1986: 100 arī *skotīs*), 436 (FBR XX 149 arī *verīs', sāucīs'*), 437–442 (FBR XVII 66 arī *taisīs*), 443–453, 459, 462–467 (*kū tu klāusīs tē i plūo-pu?*), 468–476, 477 (Ūsele 1998:43 arī *slāuk'is'*) 478–482, 483 (*tu klāus'is', kū cyt'i runōj*), 484–494 (*Vīta klāus'is!*; *kū tu is man'i vēr'is'?*), 495–507.

Sporādiski fiksēta galotne ar īsu galotnes patskani *-is* < *-ies* : 345 (*sitis* FBR VIII 106), 351 (*skōtis* FBR XVII 157), 389, 511.

Daļā Lejaskurzemes un Vidzemes izlokšņu pierakstīta senā tagadnes galotne *-ais* (*tu klausais*): 55 (FBR IX 109), 56 (FBR IX 109), 57 (FBR IX 109), 61 (FBR IX 109 arī *klausais*), 273, 290, 292, 296 (*vāi tu klāusaīs?* VLIR III 159 arī *skataīs*), 303, 316, 326 (FBR XIV 123 arī *skataīs*), 376, 378.

Tradicionāli lībiskā dialekta izloksnēs tiek vispārināta 3. personas forma. Atsevišķās Kurzemes lībiskajās izloksnēs, kā arī lībiskā dialekta ietekmē vidus dialekta kursiskajā Kurmālē 18 un vidus un lībiskā dialekta robežizloksnē Kuldīgā 80 reģistrēta *ā*-celma vsk. 2. personas atgriezeniskā forma ar 3. personas galotni *-āis* (*tu klausās*): 6, 10, 18, 70, 75–77, 79 (arī *ceļās*), 80–82.

Savukārt daļā Kurzemes un Vidzemes lībisko izlokšņu tiek vispārināta 3. persona forma ar galotni *-as*, kas dziļo tāmnieku izloksnēs, šķiet, saīsinājusies no *-ās* (par to sk. Endzelīns 1951, 906). Tā reģistrēta daļā Kurzemes un Vidzemes lībisko

izlokšņu, kā arī vidus dialekta Vidzemes izloksnē Vecatē (258): 5, 69, 70, 81, 170, 174, 176, 178 (*vai tu kloūsas?*), 180, 181, 182, 183, 184, 187, 189, 191, 192 (*vāi tu klāū-sas tuō radio?*), 194, 195 (retāk), 252, 258.

Galotne *-es* (gan ar plato, gan šauro patskani *e*), šķiet, arī ir vispārināta 3. personas forma, jo, kā norāda J. Endzelīns, arī daļā lībiskā dialekta izlokšņu *o*- un *ā*-celmu tagadnes 3. personas atgriezeniskie darbības vārdi beidzas ar galotni *-es*, kas varētu būt radusies no *-ies* (par to sk. Endzelīns 1951: 906). Tā reģistrēta: 1 (*tu lāb klāūšes*), 3–7, 62, 63 (Dravniece 2008: 23 arī *smeļes*), 64 (*tu kloūš'es ūn nevār sadzīrd:t, voi biīs ir dzī:vs voi naū*), 65–67, 69, 73, 78, 171, 173, 175 (*neklāūses, kuō viņš tu stāt!*; *šuōdiē tu klāūses radio, bet rīta vāirs nekuō neatmines*), 179, 185, 190, 191, 250, 260.

Variants ar galotni *-uos* fiksēts Upesgrīvā 68 (reti), savukārt bezgalotnes forma fiksēta Ugālē 69, Strazdē 78. Šīs formas kartē nav rādītas.

83. karte

ā- un *o*-celmu 3. personas atgriezeniskās formas lietojums tagadnē

[LVDA progr. 249. jaut. Vai *ā*-celmi šķiras no *o*-celmiem 3. pers. reflexivajā formā? *viņš klausās* : *o-c. ceļas*; *klausās* : *o-c. ceļās*; *klausas* : *o-c. ceļas*.]

Kartē rādīts *ā*- un *o*-celmu 3. pers. atgriezeniskās formas lietojums tagadnē.

Samērā bieži latviešu valodas izloksnēs ir paglābti senie *ā*-celmi. Tagadnes 3. personas atgriezeniskajām *ā*-celma darbības vārdu formām ir galotne *-āis* (kas saskan ar liet. *-os(i)*), bet galotne *-as* (kas saskan ar liet. *-as(i)*) tiek lietota tagadnes 3. personas atgriezeniskajiem *o*-celma darbības vārdiem (par to arī Endzelīns 1951: 904, 905), kas ir arī mūsdienu literārās valodas norma (LVG 557).

Formas ar šādām galotnēm reģistrētas: 8, 31 (*-ās, -as* Endzelīns 1951: 905), 34 (arī *kušš putniņš agri ceļas; viņš skatās us ceļu*), 35, 38–41, 43 (arī *ređz: iēbūviē-ši ceļas; licis kučiērim iēt pauřdūt tās mājas, laj nebūvējas*) 46–48, 51–53 (*-ās, -as*⁵ Endzelīns 1951: 905), 54, 55 (*viņš klaūšās rādio; viņš ceļas aūkšām*), 56 (*rē-guōjas*; FBR IX 108 arī *rādās*; Endzelīns 1951: 905 arī *-ās, -as*), 57–59, 59a (*mācās* Straupeniece 2018: 90), 60, 61, 70, 81, 89, 97–100, 104, 105, 106 (FBR XVI 103 arī *veđas*), 108–111, 113–116, 131, 132 (FBR XV 30 arī *ganās, skatās, ceļas, vēļkas*), 141, 150, 153 (*mētas; skatās* FBR XVI 155), 156 (*klaūšās, šaūdas*), 164 (FBR XII 22 arī *jāustraūcās, lasās*), 165, 177, 206, 226 (arī *skatās*), 233, 242, 243, 254, 256, 259, 262 (*ās, -as* VLIR VIII 115), 263 (*kriķa putra* [...] *ātri isvārās; istaīs^a bedri, ta(d) viņč* [virca] *tur sakrājas; atmatā ganās guovis; ērces iekuōžas; aka atruōdas līdzās mājai; līnijas sākās pēc buřtīm*; VLIR VIII 115 arī *-ās, -as*), 268, 273 (*taisās pruōm un ģēr-bas*; Endzelīns 1951: 905 arī *-ās, -as*), 278, 282 (Endzelīns 1951: 905 arī *-ās, -as*), 283 (*veđas, skatās* FBR XV 156), 286, 288–290, 293, 295, 296 (*ceļas, skatās* VLIR III 159), 297, 298, 300, 302 (*sunc prasās ā rā; pūikas kaūnas*), 303 (Endzelīns 1951: 905

⁵ Šajā rindkopā valodniecisko avotu piemēros vienmēr kā pirmā tiek norādīta *ā*-celma forma, kā otrā – *o*-celma forma.

arī -ās, -as), 304, 306–310, 312–316 (arī *gaiļi plēšas; gaiļi kaūnas* ‘kaujas’; Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 317, 318 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 320, 324 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 325 (-ās, -as Endzelīns 1951: 905), 326 (-ās, -as Endzelīns 1951: 905), 328, 329, 332–336 (FBR XVII 91 arī *ceļas, skātās*; Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 337 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 340–343 (*mūsu nā būrks gān ó:gri ceļas; viņč klāusās*), 347, 348 (FBR VIII 92 arī galotne -ās, -as), 352, 353 (visiem celmiem gal -ās, reti – as FBR XVI 57), 364, 365, 374 (VLIR VIII 115 arī -ās, -as), 375, 378, 396 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 397, 398 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 399 (-ās, -as Endzelīns 1951: 905), 402 (visiem celmiem ā-celma galotne FBR XIX 129; *atruodas* Balode 2016: 362), 403 (-ās, -as FBR XIV 192; -ās, -as Endzelīns 1951: 905), 404, 405, 407–409 (FBR IX 147 arī *ceļas, dorās*), 411–414 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as; FBR IX 147 arī *ceļas, dorās*), 415 (FBR IX 147 arī *ceļas, dorās*), 416 (*ceļas, dorās* FBR IX 147), 418 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 419 (*dorās, ceļas* FBR IX 147; -ās, -as Endzelīns 1951: 905), 420 (FBR VI 104 arī *rūokas*; FBR IX 147 arī *dorās, ceļas*), 422 (Strautiņa 2007: 69 arī *klāusās, tāisās, na:sas*), 423 (-ās, -as Endzelīns 1951: 905), 424, 428 (*āistāisās ācs ciēt; mām nagribas mirt; viriem kārās kaklā; jāsutinas sāulē; jāsasildās*; Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 429 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās, -as), 430, 453, 468.

Lielākajā daļā latviešu valodas izlokšņu abos celmos lieto galotni -ās (ā-c. > o-c.): “izskaņa -ās no ā-celmu 3. personas ir pārnesta uz o-celmu 3. personu” (Endzelīns 1951: 905). “Izskanās -ās izplatīšanos varbūt veicināja tas, ka citur atgriezeniskā -s priekšā parasti atrodas garums.” (Endzelīns 1951: 906) Galotni -ās sastop: 4, 5 (-ās Endzelīns 1951: 905), 6, 8, 9 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 10 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 11, 12 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 13–19 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 20 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 21–23 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 24–26, 28, 29 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 30–32 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 33–35 (arī *kā vējš skriēn, kā miēc adurās; viņš tā skātās*), 37, 39 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 41, 42 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 43 (arī *ceļās gulbis nuō ežera*), 45–49 (*valciņš ceļās nuō laūkiēm; tā saūcās istabā, šis ir ķēķis; tērcīte, kur tikaī kaūt kias saūcās; uōgās iēnākās*), 50 (arī *a-viēn smejās; cilvēki neatlaīžās*), 52, 53, 56, 57 (arī *sākās*), 58, 59 (arī *nuō kā tas vēlls ceļās*), 67 (-ās FBR XX 111; -ās Endzelīns 1951: 905), 68, 70 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 71, 72 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās; Draviņš, Rūķe 1958: 26–27 arī *viš paliēkās*), 73 (FBR XX 111 arī -ās), 74 (FBR XX 111 arī -ās), 75–77 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 78 (FBR XX 111 arī -ās), 79, 80 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 81, 82–84 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 85 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 86 (FBR XX 111 arī -ās; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 87–91, 92 (o-celmi nav šķirami no ā-celmiem VLIR VI 308), 93, 94 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 95 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 96–99, 100 (-ās Endzelīns 1951: 905), 101–103, 106 (FBR XVI 106 arī *turās, rādās*), 107 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 109, 110, 112, 114, 115, 117, 119, 121–130, 131 (-ās Endzelīns 1951: 905), 132 (FBR XV 30 arī *ganās, vēlkās*), 133 (FBR XI 155 arī *skātās*; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 134 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 135, 136 (FBR XVI 155 arī *meētās, skātās*; Endzelīns 1951: 905 arī

-ās), 137 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 138–140, 141 (arī *guōvis ganās aplūōkuōs; kas paliēkās – ar pažagu išlaūka*), 142–145, 146 (*dēls klāusās; pa tuō laīku, kamēr puīka uzceļās, es išslaūcu guōvi*), 147, 148 (FBR XI 166 arī *viņš skātās; (tas labi) vedās*), 149, 151, 152 (*redz, kā viņš klāusās; čakli cilvēki agrāk ceļās*; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 153 (FBR XVI 155 arī *meētās, skātās*; Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 154, 155, 156 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 157–163, 164 (FBR XII 22 arī *jāustraūcās, lasās*), 165, 167 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 168 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 169, 172, 177, 186 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 192 (vispārināta ā-celmu galotne FBR XV 156), 193 (*viņč klāusās; viņč ceļās aūkšā; galvā režums tāt dullums iēmeētās; tāt smukā brūnā nuōžāvējās*; FBR XV 156 vispārināta ā-celmu galotne), 196, 197 (BR XV 156 vispārināta ā-celmu galotne), 198–205, 207, 208–216 (*viņč klāusās rādīō; viņč ceļās nuō galda*), 217 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 218 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 219–224 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 225 (-ās Endzelīns 1951: 906), 226 (arī *skātās*), 227, 229–231 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 232 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 233–235 (arī Endzelīns 1951: 905), 236–242, 244–247 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 248 (Endzelīns 1951: 905 arī -ās), 252–254, 257 (*skātās, ceļās*), 258, 262 (VLIR VIII 115 arī *veļās, liēlās*), 263 (*veļās, liēlās* VLIR VIII 115), 264–266, 267 (*viņč klāusās muzikā; sāmīēcā agrī ceļās*), 269 (Daina 2016: 68, 74 arī *tagad viņi te vazājās; smejās*), 270–277 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 279, 280 (arī *mām āizmiētās; nuōgriēžās cēļš uz Jāunbuētņiēkiēm; tiē cilvēki visi baīdās; tas skātās pilsētā; ziņks ilksīs saļēcās*), 281–283, 284 (FBR XI 45 arī *darās, vēlkās*; Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 286, 287, 289–291 (arī *veļās*), 292–294, 296–301, 305 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 311 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 312 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 313, 315 (-ās Endzelīns 1951: 906), 316, 319–321, 322 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 323, 324 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 325, 327, 330, 331, 338, 339, 348 (FBR VIII 92 arī *skotās, ceļās*), 349, 351, 353 (*viņč klāusās radio; cikuōs viņč ceļās?*; FBR XVI 57 arī *klāusās, veļās*), 354–358, 359 (arī *ērcē piezižās // piesazižās lūopam*), 360, 361 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 362 (FBR XII 85 arī *doroās, aūzoās*; Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 363 (arī FBR XIII 94), 365 (FBR XIX 109 arī *skotoās, ceļoās*), 366–369 (arī *klāusōās, ceļoās*), 372–374 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās; VLIR VIII 115 arī *veļās, liēlās*), 375 (o-celmiem lietots reti, galvenokārt jaun. p.), 376 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās; FBR IV 59 arī *saŗgās, darās, sitās, vēlkās* u. c.), 377 (arī *tūr taga i skūola, ku bēni mācās; špickas .. tās nerāunās; rīdie āgri jāceļās*), 378, 379–381 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 382 (*viņč klāusās, kūo mēs runājām; viņč jāu nuō rīta agrī ceļās, dāudz dōrba*), 383 (-ās Endzelīns 1951: 906), 384 (FBR VIII 47 arī *bēidzās, lilās*), 385, 386 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās; FBR VIII 24 arī *nazgribās*), 387, 388, 390–392 (*tāisās, smejās* Putniņa 1983: 75), 393 (*v'iņš klāusās; c'ēirul's v'ig'li c'eļās nu sava p'ērķļa*; Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 394, 395, 397, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 174 arī *prasās, raūdās*), 401 (-ās Endzelīns 1951: 906), 402 (FBR XIX 129 arī *ceļās*; Balode 2016: 323 arī *laižās, turās*), 403, 406, 415, 417 (-ās Endzelīns 1951: 906), 421, 425 (FBR XIII 33 arī *sytās, dorās*), 426 (*c'eļās* FBR XI 115), 431 (*vālkās* FBR IV 76), 432, 433, 435 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās; Indāne 1986: 100 arī *skotoās, c'eļoās*), 436 (*mōsa ciši agrī ceļōs, jāi iz pinūtavu jōbrāuc*; FBR XIX 176 arī *nasās, losās*; FBR XX 149 arī *verās, saūcās*), 437, 439 (*ceļās, sytās* FBR IV 98), 441 (-ās <

ās), 442 (FBR XVII 66 arī arī *ceļās, vadās, tāsās*), 443, 444, 447, 448 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 449, 451, 452, 454, 459, 460, 462 (*mūote klāusās gaiļa dzīduošānu, tad ceļās aūškā*), 463, 464, 465 (Endzelīns 1951: 906 arī -ās), 466, 469–471, 472 (arī *skotās, matās, brēinās, skrinās*), 473, 474, 475 (FBR XIX 176 arī *syās, dorās*), 476 (FBR XIX 175 arī *syās, dorās*), 477, 480 (*laužās, c'ēnšās* Stafecka 2016, 411), 481, 487 (*c'eļās* FBR X 35), 488 (FBR VI 44 arī -ās), 490–493, 495, 498, 499, 503, 506 (*c'eļās* FBR XII 39), 509, 511.

o-celmu ietekmē arī seno *ā*-celmu 3. personas atgriezeniskās formas beidzas ar -as, piemēram, *gadas* (Endzelīns 1951: 905). Visai regulāri šīs formas sastopamas arī izloksnēs, proti, fiksēta galotne -as, kas raksturīga gan *o*-, gan *ā*-celmu darbības vārdiem. Lībiskā dialekta izloksnēs šī forma varētu būt saīsinājusies no formām ar -ās (sk. Endzelīns 1951: 906). Galotne -as konstatēta: 1 (FBR XX 111 arī -as; Endzelīns 1951: 906 arī -as), 2 (FBR XVI 125 arī *kloūsas, doūzas, sitas*; FBR XX 111 arī -as), 4 (-as FBR XX 111; -as Endzelīns 1951: 906), 5 (FBR XX III arī -as; Endzelīns 1951: 906 arī -as), 6 (*cērtas, mācas* FBR XX 54; -as FBR XX 111; -as Endzelīns 1951: 906), 7 (FBR XX 54 arī *cērtas, mācas*; FBR XX 111 arī -as; Endzelīns 1951: 906 arī -as), 8, 26 (-as Endzelīns 1951: 906), 27, 38 (-as Endzelīns 1951: 906), 39, 44 (-as Endzelīns 1951: 906), 46, 48, 51 (-as Endzelīns 1951: 906), 54 (-as Endzelīns 1951: 906), 59 (-as Endzelīns 1951: 906), 59a (*vāras* Straupeniece 2018: 75), 61 (-as Endzelīns 1951: 906), 62 (FBR XX 111 arī -as; Endzelīns 1951: 906 arī -as), 69 (FBR XX 111 arī -as), 70, 81, 88 (-as Endzelīns 1951: 906), 89, 97 (-as Endzelīns 1951: 906), 99 (-as Endzelīns 1951: 906), 101 (-as Endzelīns 1951: 906), 102 (-as Endzelīns 1951: 906; -as: *veļkas, ceļas* Pīrāga 2004: 55), 103 (-as Endzelīns 1951: 906), 106 (-as Endzelīns 1951: 906), 110, 113 (-as Endzelīns 1951: 906), 114, 117 (-as Endzelīns 1951: 906), 118 (Endzelīns 1951: 906 -as), 120 (FBR XX 111 arī -as), 131, 132 (FBR XV 30 arī *ceļas, veļkas* u. c.), 141, 144 (-as Endzelīns 1951: 905), 153 (*mētas // mētās; skatas // skatās* FBR XVI 155), 156, 159 (-as Endzelīns 1951: 906), 164 (FBR XII 22 arī *jāustraūcas, lasas*), 165 (*man grāpīc vāras*), 166, 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 92 arī -as: *ņemas, kaītinās*), 175–187, 188 (FBR XI 80 arī *atseīžas*), 189–192, 194 (*viņč klāūsas; nakti viņč ceļas*), 195, 228, 249, 250 (arī *stīvejas, roūstas*), 251, 254, 255, 260, 261, 266 (-as Endzelīns 1951: 906), 282 (-as Endzelīns 1951: 906), 285, 290 (-as Endzelīns 1951: 905; *sargas, daras* FBR IV 59), 300, 302 (-as Endzelīns 1951: 906), 306 (-as Endzelīns 1951: 906), 313, 326, 332 (-as Endzelīns 1951: 906), 335 (-as Endzelīns 1951: 906), 346, 350, 351 (*skótas, cēļas* FBR XVII 157), 353 (-as – reti FBR XVI 57), 355 (*tōisas, ceļas* FBR XX 74), 371, 384 (galotne -as FBR VIII 92), 379 (-as Endzelīns 1951: 906), 389, 391 (-as Endzelīns 1951: 906), 397 (FBR I 13 arī *džanas, izdoras*; Endzelīns 1951: 906 arī -as), 399, 406 (-as Endzelīns 1951: 906), 408, 410, 415–417, 419 (*viņč klāusās dziésmās; viņč nā:ceļas aūkšā*), 420 (Endzelīns 1951: 905 arī -as), 422 (*klāusās, tāsās, na:sas* Strautiņa 2007: 69).

Nereti ir konstatēta *ā*-celmu galotne -as un *o*-celmu galotne -ās (*klausas, ceļās*). Šādas formas pierakstītas: 8, 39, 46, 48, 70, 81, 86, 89, 110, 114, 156, 132 (FBR XV arī *veļkās* u. c.), 141 (arī *kas paliēkās – ar pažagu išlauka*), 153 (*mētas, skatās* FBR XVI 155), 156 (*brīnas, ceļās*), 164 (arī *mācas*; FBR XII 22 *jāustraūcās, lasas*), 165 (*man*

grāpīc vāras; ceļās, ņemās, kurās), 177, 254, 300, 313, 353 (visiem celmiem gal. -ās, reti -as FBR XVI 57), 384 (galotne -as, -ās FBR VIII 92), 397.

Galvenokārt lībiskā dialekta izloksnēs, *o*- un *ā*-celma tagadnes 3. personā sastopama galotne -ēs, retumis – -es. J. Endzelīns apšaubā, vai šīs -ēs, tīri fonētiski būtu radies no -ās(i). Par ticamāku viņš uzskata pieņēmumu, ka -ēs varētu būt radies no -ies: tā kā izloksnēs ar imperatīva nozīmi lieto formas ar -ies > -ēs līdzās formām ar -ās > -as, tad, iespējams, ka pēc šī parauga tagadnes 3. personā blakus formām ar -as varēja rasties formas ar -ēs, izskaužot veco -as (par to Endzelīns 1951: 906–907). Galotne -ēs pierakstīta: 1 (-ēs FBR XX 111; -ēs Endzelīns 1951: 906), 2 (*roūģes, liēķes* u. c. FBR XVI 125; -ēs FBR XX 111), 3, 4, 5, 7, 8 (-ēs Endzelīns 1951: 906), 62, 63 (FBR VI 64 arī *duōdēs*; Endzelīns 1951: 906 arī -ēs; Dravniece 2008: 23 arī -ēs), 64 (FBR XX 24 arī *ceļes*; FBR XX 111 arī -ēs; Endzelīns 1951: 906 arī -ēs), 65 (FBR XX 111 arī -ēs; Endzelīns 1951: 906 arī -ēs), 66 (-ēs FBR XX 111; -ēs Endzelīns 1951: 906), 67, 69, 344, 345 (FBR VIII 106 arī *sītes, dorēs*).

Varianti ar galotni -ies *o*-celma darbības vārdiem fiksēti Cirgaļos 376 ([viņš] *vēl turīēs; viņš jāu [...] kustiēs; viens pie luōga lūriēs* FBR IV 59). Tie kartē atsevišķi nav rādīti.

Galotne -es *o*-celmu darbības vārdiem un galotne -ās *ā*-celmu darbības vārdiem – *cēļes, dorās* – pierakstīta no FBR IX 147, konstatējot to atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs: 409, 414–416, 419, 420.

Savukārt galotne -ēs *o*-celmu un galotne -ās *ā*-celmu darbības vārdiem reģistrēta lībiskajā Zūru 4 izloksnē un vairākās Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 329, 342, 415, 416, 420.

Tūjā 182 fiksēts variants, kad *ā*-celma darbības vārdam ir galotne -ās, bet *o*-celma darbības vārdam – galotne -es (FBR VIII 76 arī *vedes*). Tā kartē nav rādīta.

Augšzemnieku dialekta sēliskajā 449 un latgaliskajās izloksnēs 474, 478, 494 (*jis klāusuōs; Vīta ceļuōs*) reģistrētas formas ar galotni -ās > -uos abos celmos.

Tāpat augšzemnieku dialektā kompaktu areālu veido *ā*-celma formas ar galotni -uos un *o*-celma formas ar galotni -ās. Tās pierakstītas no: 370, 426, 427, 432 (FBR XIX 175 arī *syās, doruōs*), 434, 438–440, 444–446 (FBR XIX 176 arī *syās, doruōs*), 447, 449–451 (FBR XIX 176 arī *syās, doruōs*), 467, 474, 476 (*syās, doruōs* FBR XIX 175), 477, 479–483 (*jis klāusuōs muzyku; c'eļās lāla tūc's' 'tūce'*), 484 (FBR XIX 176 arī *syās, doruōs*), 485 (FBR XIX 175 arī *syās, doruōs*), 486–489, 494 (FBR XIX 176 arī *syās, doruōs*), 496, 497, 498 (FBR XIX 175 arī *syās, doruōs*), 499–506, 507.

Retumis sastop arī *ā*-celma formas ar galotni -ās un *o*-celma formas ar galotni -uos, kas pierakstītas 449, 474, bet *ā*-celma forma ar galotni -uos un *o*-celma forma ar galotni -as fiksēta Asūnē 504. Tās kartē nav rādītas.

Galotne -ēs (ar šauru un platu ē skaņu) fiksēta 344, 488 (-ēs, piemēram, *ūorēs* 'vārās' FBR VI 44). Tā kartē nav iezīmēta.

Galotnē -īs *o*-celma darbības vārdiem un -as *ā*-celma darbības vārdiem pierakstīta no 417 (-as; FBR XVII 140 arī *turīs*). Tas kartē nav rādīts.

Blīdenē 106 fiksēta arī *o*-celma galotne -is un galotne -ās *ā*-celmu darbības vārdiem: *gribis, brīnis, turās, rādās* u. c. (FBR XVI 103). Tās kartē nav rādītas.

Dziļajā tāmnieku izloksnē Ugālē 69 pierakstītas formas *klaus*, *ceļš*. *o*-celma forma *ceļš* vai *cēļš* un *ā*-celma forma ar galotni *-as* fiksēta arī Ventā 1, Pļaviņās 348, un *ā*-celma forma ar galotni *-ās* – Vietalvā 342. Tās kartē nav rādītas.

Sporādiski fiksēti vēl citi 3. personas atgriezenisko formu lietojumi tagadnē:

- 1) *ā*-celmu darbības vārdiem fiksēta galotne *-ēs* un *o*-celmu galotne *-as*: 1, 2 (*roūģes*, *sitas* u. c. FBR XVI 125; *-as*, *-ēs* FBR XX 111), 5, 7, 62, 69; ar *o*-celmu galotni *-ās* Zūrās 4; ar *o*-celma formu *ceļš* Ventā 1 (*viš kloūšēs*; *viš ju ceļš aukšē*); ar *o*-celmu galotni *-ēs* Jumpravā 344;
- 2) *o*-celmu darbības vārdiem fiksēta galotne *-ēs* un *ā*-celmu galotne *-as*: 2 (*roūgas*, *liēķes* u. c. FBR XVI 125; *-as*, *-ēs* FBR XX 111), 5, 7, 62, 69, 415 (*i:zdoras tūr pot spān'ie*; *knā:p'i vol'dās*; *si:teš*, *veļās*), 416 (arī *salosas*), 420; Jumpravā 344 savienojumā ar *ā*-celmu galotni *-ēs*. Tās kartē nav rādītas.

84. karte

Daudzskaitļa 1. personas atgriezeniskās formas galotne

[LVDA progr. 250. jaut. Kāda ir ddzsk. 1. pers. refleksīvās formas galotne? *mēs ceļamies*, *klausāmies*: *-mās* : *-mēs* : *-mēs* : *-mīs*...]

Kartē rādīta daudzskaitļa 1. personas atgriezeniskās formas galotne.

Daudzskaitļa 1. personas galotne palaikam ir *-m*, aiz kuras var būt zudusi *-i*, *-e* vai *-a* skaņa; blakus tai visbiežāk sastopama atgriezeniskā galotne *-amiēs*, dialektos arī *-amēs* un *-amās* (Endzelīns 1951: 712; Breidaks 2007: 573).

Galvenokārt leļzemnieku izloksnēs, kā arī dažās Vidzemes latgaliskajās izloksnēs 1. personas atgriezeniskās formas galotne atbilstoši mūsdienu sinchroniskajam skatījumam ir *-amies*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma (par to sk. LVG 511–512; 556–557). Tā reģistrēta: 15–17, 19–21, 23–42 (*mēs ceļamiēs agri*; *mēs klāūsamiēs dziēsmu*), 43–61 (FBR IX 108 arī *mācāmiēs*), 70, 72–74 (VLIR VIII 229 arī: *veļkamiēs*, *maīnamiēs*), 81, 83, 84 (VLIR VIII 229 arī *veļkamiēs*, *maīnamiēs*), 85–92 (VLIR VI 308 arī *skatamiēs*, *mētamiēs*), 93–102 (Pīrāga 2004: 55 arī *ceļamiēs*, *veļkamiēs*), 103–110, 111 (*mēs piecuōs ceļamiēs aūgšā*; *mēs klāūsāmiēs*), 112–118, 120–131, 132 (FBR XV 29 arī *skatamiēs*), 133–145, 146 (*nuō rīta mēs ceļamiēs un tad klāūsamiēs radio*), 147, 148 (FBR XI 168 arī *skatamiēs*), 149–152, 153 (FBR XVI 155 arī *mētamiēs*, *skatamiēs*), 154–168 (arī *prečamiēs'* FBR XI 168 arī *skatamiēs*), 169, 176, 177 (reti), 186, 193 (*mēs ceļamiēs agri*; *klāūsamiēs jaū ar* [radio] *un skatamiēs ari* [televīziju]), 194, 195, 197, 200–249, 251–256, 257 (VLIR VI 226 arī *mētamiēs*, *klāūsamiēs*), 258 (*mētamiēs*, *klāūsamiēs* VLIR VI 226), 259, 261, 262 (VLIR VIII 115 arī *veļamiēs*, *liēļamiēs*), 263 (VLIR VIII 115 arī *veļamiēs*, *liēļamiēs*), 264 (VLIR VI 226 arī *mētamiēs*, *klāūsamiēs*), 265 (VLIR VI 226 arī *mētamiēs*, *klāūsamiēs*), 266, 267 (*mēs ceļamiēs astuņuōs*, *svēdiēnās vienpacmituōs*), 268–295, 296 (arī VLIR III 159), 297–309, 311–325 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mies*), 326, 329 (*mēs ceļamiēs aūkšā un klāūsāmiēs*, *kas tūr nuōtieks*), 330–332 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mies*) 333–344, 346, 347, 348 (FBR VIII 93 arī *ceļamies*), 350–353 (*mēs ceļamies piecuōs*; *mēs klāūsamiēs*); kas tūr varātu kliekt?; FBR XVI 57 arī *klāūsamiēs*, *veļamies*, *mozgōjamiēs*), 354, 355 (FBR XX 70 arī *-mies*; FBR XX 71 arī *tōisamiēs*, *ceļamies*, *mozgōjamiēs*), 357, 358, 358 (*tautu dziesmas jaū nuō jūms*, *rakstniekiem*, *mācāmiēs*), 361, 364, 365, 371, 374 (VLIR VIII 115 arī *liēļamiēs*, *veļamiēs*), 375–378, 380, 381, 382 (*mēs jaū viši te uz lāukim agri ceļamiēs*; *mēs dāudz neklāūsamiēs*, *kūo viņi tūr runa*, *tik darām sovu dōrbu*), 383, 384 (*kaūnamiēs*, *bādāmiēs* FBR VIII 47), 385, 387 (*klāūsamiēs*), 388, 391 (FBR XIX 129 arī *-iēs*), 392 (jaun. p.), 394 (*-iēs* FBR XIX 129), 396 (*-mies* Endzelīns 1951: 908), 397 (*ceļamiēs* – jaun. p.), 398, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 174 arī *raūdamiēs*, *prasamiēs*), 401 (*sitamiēs*, *mozgajamiēs* FBR V 156), 402 (*-iēs* FBR XIX 129), 403 (FBR XIV 192 arī *-mies*), 404–406 (reti), 407, 410, 411, 413, 415, 418, 421 (biežāk), 460, 469 (*-mies* FBR XIX 177), 472 (*-iēs* FBR XIX 129), 473, 474, 477 (Ūsele 1998: 43 arī *slāukam'iēs'*), 478, 505 (*v'erom'iēs'* 'skatāmiēs' Leikuma 1993: 162), 509.

Līdzās leļzemnieku izloksnēs lietotajai daudzskaitļa 1. personas galotnei *-amies*, austrumizloksnēs plašāk lietota galotne *-amīs* (par to Endzelīns 1951: 908, 909). Galotne (*-amies* >) *-amīs* pierakstīta: 359, 360, 362 (FBR XII 85 arī *doroāmīs*, *aužamīs*), 356, 366, 369, 370, 372, 373, 386, 387, 393 (*mēs c'eļam'is un klāūsamīs*, *vai v'iņš v'ēl nasaūc*; Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 394, 395, 401 (*mēs agr'i c'eļam'is*; *mēs t'ik klāūsam'is*, *kū par joūs'im*, *runāi*), 402, 417 (*āunamīs*, *vadamīs* – novērojams vīriešu un sievietu kārtas dažādojums ar sevišķām galotnēm FBR XVII 141), 432 (FBR XIX 177 arī *-mīs*), 434, 435 (Indāne 1986: 100 arī *c'eļomīs*, *skotomīs*), 436, 438 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 439 (FBR VIII 17 arī *pynamīs*), 440–442, 444, 445 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 446 (*c'eļam'is*; FBR XVII 66 arī *ceļamīs*, *radzamīs*, *tāisā'mīs*; FBR XIX 177 arī *-mīs*), 447 (FBR XIX 177 arī *-mīs*), 448 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 449, 450 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 451 (*ceļamīs'*; FBR XIX 177 un Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 452, 462–468, 469 (FBR XIX 177 arī *-mīs*), 470, 471 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 472, 473 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 474, 475, 478 (FBR XI 137 arī *ceļamīs*, *veramīs*; Endzelīns 1951: 908 arī *-mīs*), 496, 500, 501. Fiksēta arī galotne ar īsu patskani *-is*: 351 (*skōtamīs*, *ceļamīs*, *mōzgajamīs* FBR XVII 157), 389.

Līdzās galotnei *-amies* latviešu valodas izloksnēs lieto arī galotni *-mēs* (piemēram, *ceļamēs*, *ceļamēs*; *klāūsamēs*, *klāūsamēs*), kas fiksēta: 325 (*dženamēs* FBR XI 20), 326 (*dženamēs* FBR XI 20), 327, 336 (*ceļamēs*, *skātāmēs* FBR XVII 91), 368 (*vālkam'ēs'* Ancītis 1977: 263), 390, 391 (FBR XIX 129 arī *-ēs*), 394 (*-ēs* FBR XIX 129), 402 (*-iēs* FBR XIX 129), 406, 434, 439 (*pynamēs* FBR VIII 17), 447 (*-mēs* FBR XIX 177), 451 (*-mēs* FBR XIX 177), 452, 453, 472 (*-ēs* FBR XIX 129), 475 (*-mēs* FBR XIX 177), 483 (*-mēs* FBR XIX 177), 491, 499 (*-mēs* FBR XIX 177), 502 (*-mēs* FBR XIX 177).

Savukārt galotne ar platu patskani *ē*, resp., *-amēs* un var. reģistrēta: 310 (*-mēs* Endzelīns 1951: 908), 318 (FBR XIV 192 arī *-mēs*), 326 (*-mēs* Endzelīns 1951: 908), 328, 329, 336 (*-mēs* Endzelīns 1951: 908), 337 (*ceļāmēs*, *klōūsāmēs*; Endzelīns 1951: 908 arī *-mēs*), 342–344, 348, 349, 335 (Endzelīns 1951: 908 arī *-mēs*), 336 (*līdzināmē s*, *līdzināmē s* FBR XVII 91), 353 (*klāūsamēs*, *veļamēs*, *mozgōjamēs* FBR XVI 57), 355 (*-mēs* FBR XX 70; *tōisāmēs*, *ceļamēs*, *mozgōjamēs* FBR XX 71), 356 (*-mēs*

Endzelīns 1951: 908), 361 (-*mēs* Endzelīns 1951: 908), 362 (*doroámēs, aužamēs* FBR XII 85; -*mēs* Endzelīns 1951: 908), 363 (-*mēs* FBR XIII 94; -*mēs* Endzelīns 1951: 908), 365 (*ceļamēs, skotámēs* FBR XIX 109; -*mēs* Endzelīns 1951: 908), 367, 368 (-*mēs* Endzelīns 1951: 908; *redzam'ēs'* Ancītis 1977: 263), 369 (*turomēs, nazonóamēs* FBR VIII 149; -*mēs* Endzelīns 1951: 908), 372, 384, 392 (Putniņa 1983: 75 arī *táisamēs, smejamēs*), 396, 397 (FBR I 13 arī *dzanamēs, izdoramēs, mozgājamēs*; Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 398 (-*mēs* Endzelīns 1951: 908), 403 (-*mēs* Endzelīns 1951: 908), 406, 407, 408, 409, 412, 415, 416, 417 (FBR XVII 141 arī *āunamēs, vadamēs* – novērojams vīriešu un sieviešu kārtas dažādojums ar sevišķām galotnēm; Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 419 (*má:s klāusamēs lāika ziņas; mas ceļamēs ap sé:šiém*), 420, 421 (retāk), 422 (*cēlēmēs* Strautiņa 2007: 69), 425 (*doramēs, sytamēs* FBR XIII 33; Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 426 (FBR XI 115 arī *c'eļam'ēs', vadam'ēs', s'l'inam'ēs'*; Endzelīns 1951: 908 arī -*mē*), 427 (Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 431 (*vālkāmiēs* FBR IV 76), 433, 434, 435 (Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*; Indāne 1986: 100 arī *c'eļomēs, skotomēs*), 436 (-*mēs* FBR XIX 177; *mōldamēs, sāucamēs* FBR XX 149–150; -*mēs* Endzelīns 1951: 908), 437, 440 (-*mēs* FBR XIX 177), 443, 447, 451, 453, 454, 459, 463 (-*mēs* Endzelīns 1951: 908), 472 (-*mēs* Endzelīns 1951: 908), 475, 476 (Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 479–481 (Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 482, 483, 484 (FBR XIX 177 arī -*mēs*), 485 (FBR XIX 177 arī -*mēs*), 486, 487 (FBR X 35 arī *c'eļam'ēs'*; Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 488 (-*ēs* FBR XI 44; -*mēs* Endzelīns 1951: 908), 489–493, 494 (FBR XIX 177 arī -*mēs*), 495 (Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 496–498, 499, 500, 502 (*c'eļom'ēs* FBR XII 39), 503 (Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 504, 506 (FBR XII 39 arī *c'eļam'ēs'*; Endzelīns 1951: 908 arī -*mēs*), 507, 511.

Sporādiski reģistrēta galotne **-ames** (piemēram, *ceļames, klāūsames, kloūsames*), kas pierakstīta no: 157 (*nuō rītīm mēs ceļames vēli*), 171, 184, 191 (*saiētames*, kā arī formas bez personas galotnes FBR XI 77), 260, un galotne **-mēs** (*ceļemēs, ceļamēs; klēusemēs, klēusamēs*), ko lieto: 173 (*ceļamēs*), 344, 345 (*mēs ceļemēs o:gri nūo rīte; mēs klōusamēs*; FBR VIII 106 arī -*mēs*), 351 (FBR XVII 157 arī *skótamēs, cēlamēs, mōzgjamēs*), 475 (*klōusam'ēs'*), 481 (*klōusam'ēs'*), 499 (*klāusym'ēs'*).

Augšzemnieku dialekta izloksnēs sastop arī daudzskaitļa 1. personas formas ar galotni **-amās**. Tās fiksētas: 329, 335, 337, 341, 343 (-*mās* Endzelīns 1951: 908), 355 (*sasatikamās* FBR XX 70), 398 (-*mās* Endzelīns 1951: 909), 399 (Endzelīns 1951: 909 arī -*mās*), 409 (*ceļamās, doramās* FBR IX 147; -*mās* Endzelīns 1951: 908), 414 (*ceļamās, doramās* u. c. FBR IX 147; -*mās* Endzelīns 1951: 908), 415 (FBR IX 147 arī *ceļamās, doramās*), 416 (FBR IX 147 arī *ceļamās, doramās*; FBR XVII 141 arī *āunamās, vadamās* – novērojams vīriešu un sieviešu kārtas dažādojums ar sevišķām galotnēm; Endzelīns 1951: 908 arī -*mās*), 417 (-*mās* Endzelīns 1951: 909), 418 (Endzelīns 1951: 908 arī -*mās*), 419 (*ceļamās, doramās* FBR IX 147), 420 (*ma:s klāusamās gōn, kod i vaļa; mas ceļamās a:p seņ:šiem*; FBR VI 100, 102 *dzanamās*; FBR IX 147 arī *ceļamās, doramās*; Endzelīns 1951: 908 arī -*mās*), 421 (-*mās* Endzelīns 1951: 909), 422 (Strautiņa 2007: 69 arī *cēlámás*), 423 (-*mās* Endzelīns 1951: 908), 424, 425 (FBR XIII 33 arī *doramās, sytamās*), 428 (-*mās* Endzelīns 1951: 908), 429 (-*mās* Endzelīns 1951: 908), 430, 432 (-*mās* FBR XIX

177), 477 (*slāukam'ās* Ūsele 1998: 43), 502, 507 (*lādom'ās' it' gulātu* 'taisāmieš iet gulēt' Leikuma 1993, 162).

Lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs fiksēta vispārinātā 3. personas galotne **-as**: 2, 5, 7, 62 (reti), 66 (*ceļas, klāūšes*), 69 (*ceļas*), 70, 81, 157 (*nuō rītīm mēs ceļas vēli*), 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 92 arī -*as*), 175, 176 (parasti), 177–182, 183 (FBR IV 93 arī *runajas*), 184, 185, 187–192, 194, 195, 250, 252.

Līdzās galotnei **-as** lībiskā dialekta izloksnēs un tās tuvākajās kaimiņizloksnēs, kā arī Birzuļos 379 reģistrēta arī galotne **-ās**. Tā fiksēta: 4, 6, 8–14, 18, 22, 68, 70–72 (retāk; Draviņš, Rūķe 1958: 26–27 arī *Steñ:ds kruoġa mēs vēns uōtr' sagaīdās*), 74–82, 84, 85, 119, 172, 195, 196, 198, 199, 208, 258, 270, 379.

Kurzemes lībiskajās izloksnēs fiksēta galotne **-ēs**, resp., **-es, -eš**, kas pierakstīta no: 1, 3, 4, 62, 63 (Dravniece 2008: 23 arī *mazġes, smeġes*), 64 (*mēs cēļes ō'kš, kad soūl lēc; mēs kloūs'ēs, kā meš šālc*), 65–67, 69 un galotne **-es**, kas fiksēta: 63, 64, 67.

85. karte

Daudzskaitļa 2. personas atgriezeniskās formas galotne

[LVDA progr. 251. jaut. Kāda ir ddzsk. 2. pers. refleksivās formas galotne? *jūs ceļaties, klausāties : -tēs : -tās...*]

Kartē rādīta daudzskaitļa 2. personas atgriezeniskās formas galotne.

Daudzskaitļa 2. personas atgriezeniskās formas visbiežāk sastopama atgriezeniskā galotne **-ties**, kas ir arī mūsdienu latviešu literārās valodas norma (LVG 556–557).

Daudzskaitļa 2. personas atgriezeniskās formās galotne **-ties** (*ceļaties, klausāties* un var.) fiksēta galvenokārt vidus dialekta izloksnēs, daļā sēlisko izlokšņu Vidzemē un Latgalē, sporādiski arī latgaliskajās un lībiskajās izloksnēs: 15, 16, 19–21, 24–56, 57 (FBR IX 108 arī *skatātiēs*), 58–61, 65, 71, 73, 74 (VLIR VIII 229 arī *veļkatiēs, maīnatiēs*), 81, 84 (VLIR VIII 229 arī *veļkatiēs, maīnatiēs*), 85–91, 92 (VLIR VI 308 arī *skataties, meťatiēs*), 93–118, 120 (Pīrāga 2006: 55 arī *veļkatieš, ceļatiēs*), 121–164, 167, 168, 176, 177, 186, 193–195, 197, 198, 200–230, 231 (Endzelīns 1951: 908 arī *-ties*), 232–245, 246 (VLIR VI 226 arī: *meťatiēs, klāusatiēs*), 247, 248, 249, 251–256, 257 (VLIR VI 226 arī *meťatiēs, klāusatiēs*), 258 (VLIR VI 226 arī *meťatiēs, klāusatiēs*), 259, 261, 262 (VLIR VIII 115 arī *veļatiēs, liēlatiēs*), 263 (*veļatiēs, liēlatiēs* VLIR VIII 115), 264, 265 (VLIR VI 226 arī *meťatiēs, klāusatiēs*), 266–283, 284 (FBR XI 45 arī *klāūsaitiēs, puošaitiēs, nepļuošaitiēs*), 285–295, 296 (VLIR III 159 arī *ceļatiēs, skatatiēs*), 297–302, 304–309, 311–316 (Endzelīns 1951: 908 arī *-ties*), 317–326, 329, 330–333, 337–342, 344, 346, 347, 350–352, 354, 357, 358, 361, 364, 365, 371, 374 (VLIR VIII 115 arī *veļatiēs, liēlatiēs*), 375–378, 380–383, 385, 388, 389, 391, 392, 396 (*-ties* Endzelīns 1951: 907), 398, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 174 arī *jūs raūdiētiēs, prasietētiēs*), 401 (*-ties* Endzelīns 1951: 908), 403–407, 409–411, 413, 415, 417, 418, 430, 431 (FBR IV 76 arī *vēlcietētiēs*), 460, 465 (*-ties* Endzelīns 1951: 908), 473, 474, 477 (Ūsele 1998: 43 arī *slāuk'it'iēs*), 478, 505, 509.

Daļā augšzemnieka dialekta izlokšņu lieto galotni (-ties >) **-tīs**, tā reģistrēta: 356, 359–360, 362 (*doritīs, skohijātīs, redzītīs* FBR XII 85), 363 (FBR XIII 94 arī *mozgojītīs*), 366, 367, 369–370, 373, 378, 384, 386, 387, 388, 395, 402, 426, 432, 434 (*jiūs ceļat'īs'*), 435 (Indāne 1986: 100 arī: *c'eļ'it'īs, skotot'īs*), 436, 437, 438 (Endzelīns 1951: 908 arī -tīs), 439 (*sežatīs* FBR VIII 17), 440–442 (FBR XVII 66 arī *celitīs, mozgojītīs, redzītīs*), 444, 445 (Endzelīns 1951: 908 arī -tīs), 446, 447, 448 (Endzelīns 1951: 908 arī -tīs), 449, 450 (Endzelīns 1951: 908 arī -tīs), 451 (Endzelīns 1951: 908 arī -tīs), 452, 462–467, 470, 471 (Endzelīns 1951: 908 arī -tīs), 472, 473 (-tīs Endzelīns 1951: 908) 474, 475, 478 (*ceļatīs, veratīs* FBR XI 137; Endzelīns 1951: 908 arī -tīs), 486, 496, 501.

Līdzās galotnēm *-ties* un *-tīs* fiksēta arī galotne **-tēs**. Forma ar šauru galotnes patskani *ē* fiksēta galvenokārt augšzemnieku dialekta Vidzemes izloksnēs (izņemot Bērzpili 476, Galēnus 434, Liepnu 469 un Preiļus 439, kas ir augšzemnieku dialekta latgaliskās izloksnes): 325 (*dženatēs* FBR XI 20), 326 (*skatātēs* FBR XIV 123; *dženatēs* FBR XI 20), 327, 334, 390–391, 393–394, 399, 401, 416, 434, 439 (*sežatēs* FBR VIII 17), 468–469, 476.

Daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu (un arī Jaunpiebalgā 310) atgriezeniskās formas galotne reģistrēta ar platu galotnes patskani *ē*, resp., *ē* (latgaļiem arī *-tēs* vai *-t'ēs'* Endzelīns 1951: 908). Galotne **-tēs**, resp., *-tēs* vai *tās*, izplatīta lielākajā daļā augšzemnieka dialekta izlokšņu: 310 (Endzelīns 1951: 908), 318 (*-tēs* FBR XIV 192), 326 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 328, 329 (FBR XIV 192 arī *-tēs*), 335 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 336 (FBR XVII 91 arī *celietēs, ceļatēs, skātietēs, skātātēs*; Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 337 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 341–343, 348 (FBR VIII 93 arī *ceļātēs*), 349, 353 (FBR XVI 57 arī *klāusietēs, velietēs, mozgōjietēs*), 355 (*tōisietēs, -atēs, ceļatēs, -ietēs, mozgōajatēs, -ietēs* FBR XX 71), 356 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 361 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 362 (FBR XII 85 arī *licitēs, prūtātēs, auditēs, aūžatēs, dorotātēs, skolūjietēs, redzietēs*; Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 363 (galotne visos celmos *-tēs*; tagadnē – *mozgojietēs, celitēs, zinitēs* FBR XIII 94; *-tēs* Endzelīns 1951: 908), 365 (*celitēs, skototātēs* FBR XIX 109; *-tēs* Endzelīns 1951: 908), 367, 368 (*v'ēl'c'it'ēs'* Ancītis 1977: 263; *-tēs* Endzelīns 1951: 908), 369 (*celitēs, mozgojietēs* FBR VII 149; *-tēs* Endzelīns 1951: 908), 372, 392 (Putniņa 1983: 75 arī *tāisatēs, smejatēs*), 393 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 396, 397 (FBR I 13 arī *dzenetēs, mozgājetēs, izdaretēs*; Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 398 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 399 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 403 (*-tēs* FBR XIV 192 un Endzelīns 1951: 908), 406, 407, 408 (*kad jūs skatietēs televizoru*), 409 (FBR IX 147 arī *celietēs, liecietēs, redzietēs* u. c.), 411, 412, 413, 414 (*celietēs, liecietēs, redzietēs* FBR IX 147), 415 (FBR IX 147 arī *celietēs, liecietēs, redzietēs*), 416 (FBR IX 147 arī *celietēs, liecietēs, redzietēs*), 417 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 419 (FBR IX 147 arī *celietēs, liecietēs, redzietēs*), 420 (FBR IX 147 arī *celietēs, liecietēs, redzietēs*), 421 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 422 (*mozgājietēs* Strautiņa 2007: 69), 424 (*celietēs*), 425 (*sitietēs, dorietēs, mozgojatēs, siēditēs* FBR XIII 33; *-tēs* Endzelīns 1951: 908), 426 (*c'eļat'ēs'* FBR XII 39), 426 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 427 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 433, 434, 435 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*; Indāne 1986: 100 arī *celitēs, skototēs*), 436 (*veratēs, saucatēs, mōldatēs, spēļajatēs, jamatēs, l'ikatēs* FBR XX 149–150; *-tēs*

Endzelīns 1951: 908), 437, 439, 443, 447, 451–454, 459, 463 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 472 (*-tēs* Endzelīns 1951: 908), 475, 476 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 477 (Ūsele 1998: 43 arī *slāuk'it'ās'*), 479, 480, 841 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 482–485, 487 (FBR X 35 arī *c'eļat'ēs'*; Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 488 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 489–492, 494, 495 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 497–500, 502 (*c'eļit'ēs* FBR XII 39), 503 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 504, 506 (FBR XII 39 arī *c'eļat'ēs*; Endzelīns 1951: 908 arī *-tēs*), 507, 511.

Sporādiski fiksēta daudzskaitļa 2. personas atgriezenisko formu galotne **-tes** (*-tēs*): 344, 345 (FBR VIII 106 arī: *-tēs*, kur *ē* var būt cēlies no *ē, ā, ie*), 350, 351 (FBR XVII 157 arī *skōtietēs, cēļatēs, mōzgājatēs*), 483 (*klāus'it'ēs*), 503, 504.

Galotne **-tās** reģistrēta daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu Vidzemē un Latgalē un atsevišķās vidus dialekta zemgaliskajās izloksnēs: 156 (*-tās* Endzelīns 1951: 908), 165, 166, 168 (*-tās* Endzelīns 1951: 908), 169, 328 (*celietās*), 329 (*celietās*), 343 (*-tās* Endzelīns 1951: 908), 399 (*-tās* Endzelīns 1951: 908), 403 (tagadnē un nākotnē *-tās* [...] FBR XIV 192), 409 (*prūētiētās, liecietās, mozgājietās* FBR IX 147; *-tās* Endzelīns 1951: 908 arī *-tās*), 414 (*prūētiētās, liecietās, mozgājietās* FBR IX 147; *-tās* Endzelīns 1951: 908), 415 (FBR IX 147 arī *prūētiētās, liecietās, mozgājietās*), 416 (arī *ā:t's'ēstietās*; FBR IX 147 arī *prūētiētās, liecietās, mozgājietās*; Endzelīns 1951: 908 arī *-tā*), 417 (Endzelīns 1951: 908), 418 (Endzelīns 1951: 908 arī *-tās*), 419 (*prūētiētās, liecietās, mozgājietās* FBR IX 147), 420 (*dzenietās, lūkuojietās* u. c. FBR VI 100; FBR IX 147 arī *prūētiētās, liecietās, mozgājietās*; Endzelīns 1951: 908 arī *-tās*), 422 (Strautiņa 2007: 69 arī *mozgājietās*), 423 (*-tās* Endzelīns 1951: 908), 424, 425, 428 (*-tās* Endzelīns 1951: 908), 429 (*-tās* Endzelīns 1951: 908), 430, 493, 502, 504.

Lībiskā dialekta izloksnēs vērojams personu galotņu zudums, prevalējot 3. personas formai, arī ar imperatīva nozīmi lietotās vsk. un dsk. 2. personas un dsk. 1. personas formas pieslējušās izskaņā 3. personai (sk. Endzelīns 1951: 715–716).

2. personas daudzskaitļa galotne **-tes** ar šauru galotnes patskani *e* reģistrēta atsevišķās Kurzemes un Vidzemes lībiskajās izloksnēs: 64, 175, 176 (*skatates* FBR XIV 65), 184, 185, 190, 260.

Galotne **-es** (*-es, -ēs, -ēs*) tiek lietota lībiskā dialekta Kurzemes dziļajās izloksnēs: 1, 3–5, 62–67, 69.

Lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs fiksēta galotne **-as** (*ceļas, klausas*): 2, 5, 7, 62, 66, 69, 70, 81, 170, 171, 173–185, 187–191, 192, 194, 195, 250.

Galotne **-ās** (*ceļās, klausās*) fiksēta Kurzemes un Vidzemes lībiskajās, atsevišķās Kurzemes vidus, kā arī sporādiski citās latviešu valodas izloksnēs: 4, 6, 8–14, 17, 18, 22, 23, 30, 68, 71, 72, 74–81, 83–85, 119, 172, 195, 196, 198, 199, 208, 258, 270, 379.

Sporādiski fiksētas galotnes **-tis**, piemēram, Daudzesē 351 (dsk. 2. personā visiem trim laikiem galotne *-tis* FBR XVII 157), Ilzenē 389 un **-uos** Upesgrīvā 68. Tās kartē nav iezīmētas.

86. karte

Darbības vārda nākotnes 3. personas atgriezeniskās formas galotne

[LVDA progr. 252. jaut. Kāda ir nākotnes 3. pers. refleksīvās formas galotne?
tas sāksies : -*sis* : -*ses* : -*sēs*...]

Kartē rādīta darbības vārda nākotnes 3. personas atgriezeniskās formas galotne.

Galotne **-ies**, izskaņa **-sies**, kas ir arī literārās valodas norma, tiek lietota lielākajā daļā latviešu valodas izlokšņu. Iespējams, ka forma ar izskaņu **-sies**, piemēram, *duosies*, radusies no *duos[t] + *sie* + *s[i]* (ar divkāršu atgriezenisko vietniekvārdu), bet nav arī neiespējams, ka **-sies** ir radies vecāka **-sis** (no *-si*[t] + *s[i]*) vietā pēc **-ies** un **-is** paralēles parauga infinitīvā un ģerundijā (par to plašāk sk. Endzelīns 1951: 907).

Galotne **-ies**, izskaņa **-sies** (*sāksiēs*, *sāksiēs*, *sāksiēs*, *sāksies*, *sāksies*, *sāksies*, *sāksies*) pierakstīta: 6, 8, 9–31 (*sapulce sāksiēs astuōņuos*), 32, 33, 34 (*drīz sāksiēs siēna pļaija*), 35–42 (*rudeņš sāksiēs*), 43–49 (*sāksiēs siēna laīks*), 50–55 (*tas sāksiēs vēlu*), 56–61, 68, 70–72 (Draviņš, Rūķe 1958: 26 arī *dzīsiēs*, *sīsiēs*, *mazgasiēs*, *vāresiēs*, *eīdesiēs*), 73, 74 (VLIR VIII 29 arī *maīnisiēs*, *vīlksiēs*), 75–77, 79–83, 84 (VLIR VIII 229 arī *maīnisiēs*, *vīlksiēs*), 85–99, 100 (*drīz sāksiēs rudzu pļaija*), 101, 102 (Pīrāga 2006: 55 arī *celsiēs*, *vīlksiēs*), 103–127, 128 (*tas sāksiēs rītu pūlksten piēcuōs*), 129 (*siēna pļaišana drīz sāksiēs*), 130, 131, 132 (FBR XV 30 arī *sāksiēs*, *klausīsiēs*, *metīsiēs*), 133–163, 164 (*tas sāksiēs agri vai vēlu*), 165–169, 172, 176, 177, 186, 188 (*drīz jāu sāksies rudēns*), 191, 193–222, 223 (*kūlšana sāksies*), 224, 225 (*drīz sāksiēs rudzu pļaija*), 226–259, 261, 262 (VLIR VIII 115 arī *vēlsiēs*), 263 (VLIR VIII arī *vēlsiēs*), 264–293, 295 (*rīt sāksiēs dziēsmu svētki*), 296 (VLIR III 159 arī *celsiēs*, *skatīsiēs*), 297 (*sāksiēs siēna laīks*), 298–301, 304–315 (*sāksies pūlkstēn trijūos*), 316–318 (*sāksiēs sliķe laīks*), 319–327, 329 (*tūr sāksies drīz izrāde*), 330–334, 336, 338, 339, 340–342, 344, 346–353 (*dreiz otkāl soāksies skuōla; pār kuō viņč moācēisies?*; FBR XVI 57 arī *klāusēisies*, *vēlsies*, *mozgōsies*), 354, 355, 357, 358, 361, 364, 365, 371, 374 (VLIR VIII 115 arī *vēlsiēs*), 375–383, 388, 392 (Putniņa 1983: 76 arī *smiēsiēs*), 397 (*dzīsiēs*, *mozgāsiēs*, *izdarīsiēs* FBR I 13), 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 174 arī *ēssiēs*; *ēdeisiēs*), 403, 405–408 (*naū zināms, kad tis sāksies; viņč cēlsies*), 409–413, 415–417, 421, 428 (*doīps sāksiēs nūo rīta*), 430, 431 (*vīlksiēs* FBR IV 76), 454, 460, 509.

Lielākajā daļā augšzemnieku dialekta dziļo sēlisko un latgalisko izlokšņu lieto izskaņu **-sies** > **-sīs**, galotni **-ies** > **-īs** (*sóksis*, *sōeksis*, *soāksis*, *sāksis*, *soāksis*, *suōksis*, *suōksis*). Tā reģistrēta: 294, 356, 359, 360 (*izrōade sóksis*), 362 (FBR XII 86 arī *liksis*), 363 (arī *cel'sis*), 367, 368 (*r'edz'ēs'is*, *v'il'k's'is*' Ancītis 1977: 263), 369, 370, 372, 373, 384–387, 390 (*tis suōksis reītu; siēna pļaišana suōksis reītu*), 391, 393 (*gonu d'inas r'eītu suōk's'is*), 394, 395, 401 (*tys : tas suōksis piēc stūndas*), 402, 417 (FBR XVII 141 arī vsk. 3. personā izskaņa **-sīs**: *āusis*), 425 (*tys suōks'is' četrūs*), 426, 427, 432–434, 435 (*tys jāu sóāksis*; Indāne 1986: 101 arī *c'ē:l's'is*), 436 (FBR XX 149 arī *sāuks'is'*, *vērs'is'*), 437–453, 459, 462–493, 494 (*drēiž sóksis škola*), 495–507, 511.

Izskaņa **-ses**, galotne **-es** ar dažādas kvalitātes patskani *e* (piemēram, **-ses**, **-sēs**, **-sēs**), tiek lietota Kurzemes un Vidzemes lībiskā dialekta izlokšnēs un izlokšnēs, kur vērojamas atsevišķas ar lībisko dialektu saskanīgas pazīmes: 1 (*tas sāksēs nu tīg*), 2 (FBR XVI 125 arī *liksēs*), 3–8, 62, 63 (arī *celses*; Dravniece 2008: 23 arī *cēlsēs*, *sāksēs*), 64 (*tas koīncerts sāks'ēs rīt' nuō paš' rīt'*), 65–67, 69, 70, 78, 81, 170, 171, 173, 174, 175, 177–182, 184, 185, 187, 189, 190, 191, 192 (*cikos tas valds sēd' sāksēs? maī jāiēt akaī tuō malk' prasit*), 194, 250, 260, 344, 345 (*nu jeū kūlšē:n driz sāksēs, rudzi nūoplēuti*), 351, kā arī atsevišķās augšzemnieku dialekta nedziļajās sēliskajās izlokšnēs: 409 (*daerises, redzēsēs, trises* FBR IX 150), 414 (*daerises, trises* FBR IX 150), 415 (FBR IX 150 arī *daerises, trises*), 416 (*dzisēs*; FBR IX 150 arī *daerises, trises*), 419 (*daerises, trises* FBR IX 150), 420 (*daerises, trises* FBR IX 150).

Nākotnes 3. personas atgriezeniskā izskaņa **-sīs**, galotne **-īs** neveido vienotu areālu. Latv. *vīlksis*, kā raksta J. Endzelīns, varētu būt radies no *vīlks[t] + *si* + *s[i]*; tas būtu vēlāks darinājums, kas būtu radies pēc tam, kad *vīlks[t] + *sie* bija pārvērties par *vīlks + *si* > *vīlksi (Endzelīns 1951: 907; par formām ar **-sies** sk. iepriekš). Forma ar **-sis** pierakstīta: 53 (**-sis** Endzelīns 1951: 907), 56 (**-sis** Endzelīns 1951: 907), 59a (*beigsis, paskatīsis, turēsis* Straupeniece 2018, 129), 60, 97 (**-sis** Endzelīns 1951: 907), 103–104 (**-sis** Endzelīns 1951: 907), 106 (Endzelīns 1951: 907 arī **-sis**; FBR XVI 103 arī *glābsis, rādīsis, runāsis* u. c.), 111 (**-sis** Endzelīns 1951: 907), 113 (*nu jāu drīz sāksis*), 164 (FBR XII 22), 275 (**-sis** Endzelīns 1951: 907), 302 (**-sis** Endzelīns 1951: 907), 348, 351 (*cēlsis* FBR XVII), 366, 368 (*nes'sis'* FBR XV 190), 389, 404.

Daļā izlokšņu izskaņas **-sies** vietā nākotnes 3. personas darbības vārdu atgriezeniskajās formās sastop izskaņu **-sas** resp. galotni **-as**, kas radusies tagadnes *o*-celmu ietekmē (par to Endzelīns 1951: 908). Izskaņa **-sas** tiek lietota: 183, 302 (*pāusaris drīz sāksas*), 303 (**-sas** Endzelīns 1951: 907), 315, 316 (**-sas** Endzelīns 1951: 907), 328, 329 (arī *cā:lsas, nūo'e'it' ijsas*), 335 (**-sas** Endzelīns 1951: 907), 336 (*cēlsas, skātīsas* FBR XVII 91), 337 (arī *bēi:sas*; Endzelīns 1951: 907 arī **-sas**), 343 (*nū: gān sāksas siēna lāiks*; Endzelīns 1951: 907 arī **-sas**), 348, 396 (Endzelīns 1951: 907 arī **-sas**), 398 (**-sas** Endzelīns 1951: 907), 403 (*całsas : cāłsas, mozgāsas* FBR XIV 193; **-sas** Endzelīns 1951: 907), 409 (*lyyksas, mozgāsas* FBR IX 150), 414 (**-sas** Endzelīns 1951: 907), 415 (arī *bēi:ksas*; FBR IX 150 arī *lyyksas, mozgāsas*), 416 (FBR IX 150 arī *lyyksas, mozgāsas*), 418 (Endzelīns 1951: 907 arī **-sas**), 419 (*lyyksas, mozgāsas* FBR IX 150), 420 (FBR IX 150 arī *lyyksas, mozgāsas*), 422 (Strautiņa 2007: 70 arī *skriāsas*), 423, 424, 428 (**-sas** Endzelīns 1951: 907), 429.

Atsevišķās izlokšnēs reģistrēta arī forma **sāks** un varianti: 170 (*tas sāks astuōņas*), 335, 342, 348. Tās kartē nav rādītas.

Sporādiski ir sastopamas vēl citas izskaņas, piemēram, **-suos**: 68 (*sāksuōs* – reti); **-sās**: 416; **-sās**: 335; **-sēs**: 327; **-sos**: 342, 409 (*cōlsōs* FBR IX 150), kas arī nav rādītas kartē.

87. karte

Ar priedēkļiem atvasināto darbības vārdu atgriezeniskās formas

[LVDA 253. jaut. Kāda ir salikto verbu refleksiīvā forma? *satikties* : *sazatikt*...; *apvilkties* : *apsavilkt*...]

Kartē rādītas ar priedēkļiem atvasināto darbības vārdu atgriezeniskās formas.

Latviešu literārajā valodā un lielākajā daļā leņģemnieku izlokšņu ar priedēkļiem atvasināto darbības vārdu atgriezeniskā morfēma ir galotne *-ties*, piemēram, *satikties*, *apvilkties*.

Daļā Ziemeļkurzemes, Dienvidkurzemes, kā arī plašā areālā Latvijas austrumos ar priedēkļiem atvasinātajos un noliegtajos darbības vārdos, kā arī verbālnoņemtos saglabājušās senākās darbības vārdu atgriezeniskās formas ar iespraustu atgriezenisko morfēmu starp darbības vārda priedēkli un sakni.

Tautasdziesmās vēl ir paglabušie brīvās vārdu kārtas relikti, kuros atgriezeniskais formants *-sa-* vai *-za-* ir šķirts no darbības vārda, piemēram, *iz-sa gauži raudājos* Sēlpilī 355, *no-sa skaņi gavilēju* Ērgļos 326, *pa-za vīgli vyzynuot* Zvirgzdenē 487. Visplašāk šis arhaisms, kā to konstatējusi M. Rudzīte, sastopams Vidzemes dienvidaustrumos pierakstītajās tautasdziesmās (Bērzaunē 337, Biržos 362, Cesvainē 416, Jumpravā 344, Kalsnavā 343, Koknesē 347, Krustpilī 357, Lazdonā 419, Lielvārdē 227, Mārcienā 422, Oļos 413, Patkulē 415, Viesienā 411, Viskāļos 339), arī tautasdziesmās no Beļavas 394, Dzērbenes 302, Krapes 338, Ķēčiem 313, Mālpils 319, Valmieras 273, kā arī Latgalē (Baltinavā 478, Bērzgalē 485, Ciblā 488, Kaunatā 495, Nautrēnos 480, Rēznā 491, Rugājos 475, Viļānos 427, Zvirgzdenē 487). Retāk šī parādība konstatēta Zemgales sēlisko izlokšņu areālā pierakstītajās tautasdziesmās – Aknīstē 368 un Biržos 362 (sīkāk sk. Rudzīte 1990). Šī arhaisma cilmi ir devis A. Breidaks (Breidaks 2007 [2000]: 438–439). Mūsdienu izlokšņu materiālu vākumos darbības vārdu atgriezeniskās formas ar šķirtu atgriezenisko formantu *-sa-* vai *-za-* nav konstatētas. Kartē šīs formas nav atspoguļotas.

Par senāko darbības vārda atgriezenisko morfēmu tiek uzskatīts *-si-*, kas ir identisks liet. **-si-* < **sie* < ide. **sei* (Endzelīns 1900: 188; 1953: 915). J. Endzelīns atgriezenisko morfēmu *-si-* dod no Nīcas 53 vai Rucavas 59 un Kuršu kāpām, kur to skaidro kā lituānismu (Endzelīns 1951: 912).

Izlokšņu materiālu vākumos *-si-* reģistrēti reti, galvenokārt Lejaskurzēmē: 53, 56 (*apsitinātiēs* ‘aptīties’, *sasitināt* ‘salocīt’ FBR IX 110), 59 (*tā tāda nuōsibrēkusi, es apsiĵuku, apsiĶēduši* FBR VIII 137). Kā liecina B. Bušmanes pētījumi, *-si-* ar priedēkļiem atvasinātajos darbības vārdos Nīcas 53 izlokšnē pēdējos trijos gadu desmitos nav konstatēti (Bušmane 1989, 219).

-si- iespraudums reģistrēts arī divās Latgalē pierakstītajās tautasdziesmās: *pasivēre* no Līvāniem 436 (LD 14124,1) un *tymsys nakt'is' nas'ib'eidu* no Kalupes 445 (FBR XVIII 50), arī *nūsib'eida* bez vietas norādes (Becenberģers 74).

Atgriezeniskā morfēma *-si-* plaši sastopama senākajos latgaliešu rakstu avotos, kuru autori bijuši cittautieši (lietuvieši un poļi). Tā konsekventi lietota pirmajā saglabātajā latgaliešu grāmatā – 1753. gadā Viļņā izdotajā evaņģēliju tulkojumā

“Evangelia Toto Anno..”, arī vēlākajās garīgā satura grāmatās līdz pat 20. gadsimta sākumam. Vēl 19. gadsimta beigās *-si-* vecākās paaudzes runā bija saglabāties Latgales izlokšnēs (Nautrēnos 480, Makašēnos 484, Kārsavā 481, Pildā 488 u. c.) vārdā *apsižāloj* ‘apžēlojies’ lūgšanās un garīgajās dziesmās.

Visplašākais ir atgriezeniskās morfēmas *-sa-*, *-za-* lietojums (*z* balsīga slēdzeņa priekšā radies no *s* (Endzelīns 1951: 913)).

Problemātisks ir jautājums par *-sa-* cilmi. J. Endzelīns uzskata, ka *-sa-* radies no *-si-*, asimilējoties aiz priedēkļiem ar *a* (*ap-*, *at-*, *pa-*, *sa-*, *pār-*, *jā-*), sk. Endzelīns 1951: 915. Tam pievienojas arī M. Rudzīte (Rudzīte 1964: 378) un arī S. F. Kolbuševskis, kurš neizslēdz iespēju, ka *-si-* Latgalē varētu būt arī lituānisms (Kolbušewski 1977: 53). A. Breidaks pievienojas V. Poržezinska viedoklim, ka austrumbaltu pirmvalodā ir bijušas divas enklītisko vietniekvārdu formas – datīvs un akuzatīvs, no kurām lietuviešu valodā vispārināta datīva forma *-si-* (**sie* < **sei*), latgaļu, sēļu un kuršu valodā – akuzatīva forma *-sa-* < **so* (Breidaks 2007 [1974]: 208–210).

-sa- respektīvi *-za-* lietojumā latviešu valodas izlokšnēs izdalāmi vairāki stingri nošķirti areāli:

1. **Tikai *-sa-* aiz patskaņiem un nebalsīgiem līdzskaņiem un *-za-* aiz priedēkļiem ar *z*** (*sasatikt*, *apsavilkt*, *aizadegt*) reģistrēti Kurzemes dienvidrietumu izlokšnēs: 34 (*nebij puŗvā pusbridusi, sasatiku bajāriņu* (t. dz.)), 40 (*maļka atsa-degusēs*), 43 (reti, tikai t. dz.), 44, 45 (Endzelīns 1951: 913), 47, 48 (Endzelīns 1951: 48), 52 (*iēsagudrēties, pārsaplēties*), 53 (*laī nesagriēžas vēdums*), 54 (*sasatikiēs*), 56 (reti), 57 (*pasarunātiēs*), 59 (*issabrēcuōs viēna pati; nau tik daūdz nauōdas nuōsapirktiēs*) 60 (*sasatikt*), Kalētos 61 (Endzelīns 1951: 910).

Kompaktu areālu šī parādība veido Latvijas austrumu daļā, tā reģistrēta: 232 (Endzelīns 1953: 913), 318 (arī (FBR XIV 193), 328, 329 (*otsalēca* FBR XIV 193), 334 (*sasarunātiēs*), 336 (FBR XVII 91), 337 (FBR XVII 91), 343 (*acadūru* FBR IV 74), 347 (FBR VIII 97), 348, 350, 351 (*iēsatoisejs* FBR XVII 158), 353 (*sasarōvies* FBR XVI 57), 354, 355 (*piesazēities, sasatikamās* FBR XX 71), 356, 359–361, 362 (*apsasmīt, pīsadzert, sasatikt* FBR XII 88), 363 (*apsarunoāt*), 364, 365 (*acapōustīs*), 366, 368 (*pasadz'er't', àizatāis'eit'* Ancītis 1977: 263, 264), 370–373, 403, 411 (*pārsaēsties* FBR XVII 91), 416, 417 (FBR XII 135), Barkavā 425 (*nūsaskrieju, sasadyuru* FBR XIII 33), 426 (*sasat'ikt', apsav'il'kt'*), 429, 431, 432 (*sasat'ikt', apsaprēc'ēt'*), 433, 435, 436, 438–451, 454, 459, 494 (FBR XIX 179), 499, 501–504, 505 (*nūsab'eit', sasat'ikt'*), 506, 507, 509.

2. ***-sa-* tikai aiz priedēkļiem ar nebalsīgu līdzskani, *-za-* aiz pārējiem priedēkļiem sastopams:**

a) kompakta nepārtrauktā areālā Latgales centrālajās un ziemeļu un ziemeļaustrumu izlokšnēs (*sazat'ikt', apsav'il'kt'*): 425 (*sazavasaluōt'*; FBR XIII 33 arī *nūzaskrieju, sazadyuru*), 426 (FBR XI 100), 427, 434, 469, 470, 471, 473, 474, 475 (*dazasytās*), 476 (*nūzavieru* FBR IV 74), 477 (Ūsele 1998: 43 arī *sazamat, atsavālk*), 478–490, 494, 496, 498, 503;

b) vairākās Vidzemes sēliskajās izlokšnēs: 318 (*ōzamirstas, otsalēca* u. c. FBR XIV 193), 329 (FBR XIV 193 arī *ōzamirstas, otsalēca* u. c.), 337 (*sāzaty:kties, o:psāvilkties*), 362 (*sasatikt, sazavilkt* FBR XII 88), 369

(*sazastrēid, atsapout, nazagrib* FBR VII 149), 403 (*òizamirstas, otsalēca* u. c. FBR XIV 193), 405, 409 (*sazagriežes* FBR IX 153), 414, 415, 416, 417, 419–424;

c) divās Zemgales sēliskajās izloksnēs: Biržos 362 un Susējā 369;

d) vairākās Vidzemes ziemeļaustrumu izloksnēs: 384–386, 391–393, 402 (FBR XIX 132), 410, 462, 464, 465 (Endzelīns 1953: 912), 466.

3. **Tikai -za- (arī aiz priedēkļiem ar nebalsīgu līdzskani)** dažās Latgales izloksnēs: *sazat'ikt', abzav'il'kt'* 478 (*abzasāda*), 487 (*abzaraūduôt'* Rudzīte 1964: 378), 488, 489, 491–493, 495, 497, 500, 511.

4. **Patskaņa atmešana** atgriezeniskajā morfēmā raksturīga:

a) dažām Kurzemes ziemeļu un dienvidrietumu izloksnēm: 1 (FBR VIII 127), 2 (FBR XVI 125), 3 (FBR VIII 134), 4 (*jaspravas, atsvedas, atspūšas* FBR VIII 53), 5, 6 (*nesdēgas, piesmetas* FBR XV 54), 7 (*aclikas, aclaīžas* FBR XX 54), 8, 13 (*sastiktīes, atsdurās* FBR VI 13), 23, 28 (*acmuōstiēs* FBR XVIII 28), 45 (Endzelīns 1951: 911), 52 (*nuōsbijuōs, apsprecējās* FBR XV 132), 55, 56 (*nusmazgātuos* FBR IX 110), 57 (*nuōskāries* FBR IX 110), 59 (*nuōsmazgāji, nuosraudi žēli* FBR VIII 137), 61–63, 64 (*sastiktēs*), 66 (*aclaīdes* FBR XIII 79), 72 (Rudzīte 1964: 244; Draviņš–Rūķe 1958: 26–27 arī, piemēram, *acmuōstiēs, acpūstiēs*), 82 (FBR 104), 90 (FBR V 104);

b) Vidzemes ziemeļaustrumu izloksnēm: 385 (FBR VIII), 386, 391 (*pisciēlās, nazgribīs* FBR XIX 129), 394 (FBR XIX 129), 402 (FBR XIX 129), 472 (FBR XIX 129);

c) dažām Vidzemes sēliskajām izloksnēm: 329 (FBR XIV 193), 335, 336 (FBR XVII 91), 337 (FBR XVII 91), 341 (*āpsvilkties, sostikties*), 342, 403 (FBR XIV 193), 405, 411, 416 (*iessēdēs*), 417;

d) patskaņa atmešana konstatēta arī divās Ziemeļvidzemes izloksnēs: Svētcieņā 175 (*acpūšatiēs* FBR XV 77) un Kūdumā 284 (*atspūstiēs* FBR XI 46).

Kartē nav rādītas izloksnēs nereti sastopamās ar priedēkļiem atvasināto darbības vārdu formas ar divkāršu atgriezenisko morfēmu, piemēram, *atsamuōstas, iēsa-dužas* Pērkonē 52, *pažaruōt'īs'* Kārsavā 481, kas uzlūkojamas par jauninājumu (sk. Rudzīte 1964: 378).

88. karte

Neenoteiksmes ar *-īt* un *-ēt* šķīrums

[LVDA progr. 254. jaut. Vai šķīr infinitīvus ar *-īt* no infinitīviem ar *-ēt*? *pelnīt, pelnēt...*; *meklēt...*]

Kartē rādīts nenoteiksmes ar *-īt* un *-ēt* šķīrums. Lielākajā latviešu valodas izloksņu daļā nenoteiksmi ar *-īt* šķīr no nenoteiksmes ar *-ēt*.

Izloksnēs visplašāk sastopams infinitīva ar *-īt* un infinitīva ar *-ēt* šķīrums (*pelnīt, meklēt*), kas ir arī latviešu literārās valodas norma. Tas veido plašu kompaktu areālu visā vidus dialekta teritorijā, augšzemnieku dialekta Vidzemes latgaliskajās

un sēliskajās izloksnēs, tas reģistrēts arī atsevišķās Kurzemes nedziļajās lībiskajās izloksnēs, retumis arī Vidzemes lībiskajās izloksnēs.

pelnīt, meklēt reģistrēts: 10–15, 17, 19–32, 34 (*viēnai ir bijis gařlaicīgi ganīt; patē ar naū mācējuse mājās nuōturēt*), 35 (*parādīt, kārsētiēs*), 37–43, 44 (*uzlika žāvēt; sākam stādīt*), 45–48, 49 (*uōgas vētīt; ej meklēt!*), 50, 51, 52 (FBR XVIII 131 arī *vētīt, ķīķēt*), 53 (*skraidīt, izmūrēt, palīdzēt* Bušmane 1989: 203, 207), 54 (*pelnīt, meklēt*), 55–61, 70, 74 (*meklet, darit* VLIR VI 269, 274), 81–83, 84 (*darit, meklēt* VLIR VI 269, 274), 88–118, 121–125, 127, 128, 129 (*maņ vaīg skaldīt māķka; puķes sāķ ziēdēt*), 130–137, 139–155, 156 (*ganīt, mānīt, zvanīt, meklēt, klusēt, laīmēt*), 157–169, 172, 186, 193, 197–200, 202–221, 224–226, 228–249, 251–253, 254 (FBR III 89 arī *stāstīt, stāvēt*), 256–258, 259 (*māju būvēt, varēši medīt*), 261, 262, 263 (arī *nuōšķibīt, trūdēt, ravēt*), 264, 265 (FBR XVI 91 arī *liēlīt, precēt*; VLIR VI 218 arī *pruōvēt, vētīt // vērtīt*), 266, 267 (*uz būvēm varuōt labi pelnīt; tūr teņ naū kuō meklēt*), 268–276, 277 (VLIR VI 56 arī *ravēt, ganīt*), 279–295, 296 (FBR III 89 arī *stāstīt, stāvēt*), 297–315, 316 (FBR III 89 arī *stāstīt, stāvēt*), 317–333, 336–340, 343, 348, 349, 352, 355–359, 364, 365 (*gaidīt, palēidzēt*; FBR III 89 arī *stoāstīt, stōavēt*), 371, 374 (VLIR VIII 116 arī *lasīt, redzēt*), 375, 376 (FBR III 89 arī *stāvēt, stāstīt*), 377–383, 388, 390, 391, 392 (*darīt, slavēt* Putniņa 2009: 74, 75), 393, 394, 395 (*izzimēt, darīt, vūorīt* Balode 2000: 48), 397 (FBR I 11 arī *pellīt, puostīt, slavēt, ravēt, precēt*), 398, 400 (*sōc meklēt naūdu; varēši pellīt naūdu; cerēt, vīrīt* Kalnietis, Rūķe–Draviņa 1996: 182), 401–404, 406–408, 409 (FBR IX 152 arī *daerit, redzēt*), 410, 411, 416, 417, 421, 430, 432 (*-īt, -ēt* arī FBR XIX 181), 436 (*-īt, -ēt* FBR XIX 181), 438 (*-īt, -ēt* arī FBR XIX 181), 440 (*-īt, -ēt* FBR XIX 181), 447 (?), 451 (*-īt, -ēt* FBR XIX 181), 459, 460, 462, 463 (*pellīt, meklēt*), 465 (*pellīt, meklēt*), 467 (*mūns dāls jau suōķ pellīt; naū kū meklēt, kas zuds, tēs zuds*), 468, 472, 473, 494 (*-īt, -ēt* arī FBR XIX 181), 498 (*-īt, -ēt* arī FBR XIX 181), 502 (*-īt, -ēt* arī FBR XIX 181), 509.

Fonētiskais variants **pelnīt, meklāt** pierakstīts Rankā 396 un dažās Vidzemes sēliskajās izloksnēs: 334, 335 (*pelnīt, ma:klāt*; FBR III 57 arī *varāt, gulāt, stāvāt*), 341 (*maklāt*), 342 (*pelnīt, maklāt*), 349 (*pel'nīt, radzāt*), 396 (*pellīt, maklāt*), 399 (*maklāt*), 412 (*pel'ņīt, ma:klāt*), 418 (*pel'nīt, maklāt*), 422 (*māklāt*).

Šajā areālā fiksēts arī variants **pelnīt, meklāt**: 348 (*pelnīt, ma:klāt, ma:klat*), 414–416 (*daerit, radzāt* arī FBR IX 152), 419–420 (*daerit, radzāt* arī FBR IX 152), 428 (*samaklāt*).

Variants **pelnīt, meklēt** raksturīgs lībiskajām izloksnēm, taču fiksēts arī dažās vidus izloksnēs un arī atsevišķās sēliskajās izloksnēs, kā arī Vidzemes latgaliskajā izloksnē Ilzenē 389. Šis variants pierakstīts: 7 (*pelnīt, meklēt*), 9, 18 (*pelnīt, meklēt*), 63, 68, 71, 74, 75 (*pel'nīt, meklēt*), 76 (*pelnīt, meklēt*), 77 (*pelnīt, meklēt*), 79, 80 (*pel'nīt, meklēt*), 81 (*pelnīt, meklēt*), 84 (*meklet, vētet*), 86, 87 (*pelnīt, meklēt*), 88, 120 (*svētīt, ganīt, meklēt, redzēt*), 170, 171, 173, 174 (FBR XIX 91 arī *medīt, ķutēt*), 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183 (*pelnīt, meklāt*), 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192 (*pelnīt, meklēt*), 194, 195, 201 (*pelnīt, meklēt*), 212 (*pelnīt, meklēt* – ātrā runā), 213 (*pelnīt, meklēt*), 222, 223, 227, 250, 254 (FBR III 89 arī *stāstīt, stāvēt*), 260, 344, 345 (*noūdu pellīt; iēs ziŗgu meklēt*), 346, 350 (*pelnīt, meklēt*), 351, 352 (*ro:vēt, meklēt*), 389.

Variants **pelnīt, meklēt** > **pelneit, meklēt** (pierakstos *p'èl'n'eit', m'ekl'ēt; p'el'n'eit', m'ekl'āt'* un var.) raksturīgs daļai augšzemnieku izlokšņu, tas pierakstīts Zemgales (retāk Vidzemes) sēliskajās izlokšnēs un Latgales dienvidu un dienvidrietumu izlokšnēs: 353, 354, 360–363, 366, 367, 368 (*p'èl'n'eit', m'èil'ēt'* Ancītis 1977: 237, 247), 369, 372, 373, 422 (*da'erit, va'ēdīt, ma:klāt, radzāt* Strautiņa 2007: 72), 425, 426, 431 (*dareit* FBR IV 76), 433, 434, 435 (*moz var nūp'èl'n'eit; vāidzēs meklēt lobó'ku vītu; dar'ēit', sēdēt(i)* Indāne 1986: 103), 436 (FBR XX 147 arī *slāuceit', turēt'*), 439, 440, 442, 443, 445–447, 451, 452, 454, 479, 489, 494, 499, 501, 502 (*las'seit', auklāt', turāt'* Leikuma 1993: 175), 504, 505 (*p'el'ņeit', turāt', muóc'āt'* Leikuma 1993: 175), 506–507 (*las'seit', auklāt'* Leikuma 1993: 175).

Sporādiski reģistrēti vēl citi varianti: **pelnīt, meklet**: 382 (*pèllīt, meklēt*), **pelnīt, meklēt** > **pelneit, mekliet**: 464, 469, 505; **pelnit, meklēt**: 10, 80, 85, 207, 213, 345, 405, 413–415, 429, 430 (*pelnit, meklēt*), **pelnīt, mekliet**: 384–385 (*pèllīt, mekliēt*), 386 (*pèllīt, mekliēt*), 389 (*pèlnit, mekliet*), 466; **pelnit, mekliet**: 389.

Daļā izlokšņu izskaņu ziņā nenoteiksme ar *-ēt* un *-īt* neatšķiras – nenoteiksmes izskaņas *-īt* vietā lieto vispārinātu izskaņu *-ēt*: **pelnēt, meklēt**. Šādas nenoteiksmes formas sastopamas daļā augšzemnieku dialekta latgalisko un sēlisko izlokšņu: 356, 363, 365 (*auklēt', baidēt'* FBR III 70, 71), 370, 426, 427 (Endzelīns 1951: 922 arī *las'ēt', gul'ēt'*), 432, 434, 435, 439 (FBR III 89 arī *stóstit', stóvēt'*), 440 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181), 442 (*pèl'nēt, mekl'ēt* FBR XVII 69), 448, 449, 475, 476 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181; Endzelīns 1951: 922 arī *las'ēt', gul'ēt'*), 477, 480 (*p'èl'n'āt', aukl'āt'*), 481 (*ījo-celmi pārgājuši ājo-celmos: p'el'n'ēt', muóc'ēt'* FBR XII 56; Endzelīns 1951: 922 arī *las'ēt', gul'ēt'*), 482, 483 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181), 484 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181), 485 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181; *kaļt'ēt', p'el'ņēt'* Rudzīte 1964: 384), 486, 487, 488 (*-ēt* > *-ēt* (ar ļoti platu *ē*), *-ēt'* arī *-īt* vietā FBR VI 44), 490, 491, 492, 493 (Endzelīns 1951: 922 arī *las'ēt', gul'ēt'*; arī Rudzīte 1964: 384), 494 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181), 495 (Endzelīns 1951: 922 arī *las'ēt', gul'ēt'*), 496, 497, 498 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181), 500, 503, 504 (*-īt, -ēt* > *-ēt* arī FBR XIX 181), 511.

Dažās augšzemnieku dialekta izlokšnēs pierakstīts variants **pelniet, mekliet**: 387, 445, 450 (*-īt, -ēt* > *-iet* arī FBR XIX 181), 452, 470, 471, 474, 478 (Rudzīte 1964: 384 arī *gul'iēt', las'iēt', mieriēt'*), 498, 505 (*p'el'ņiet', gul'iēt', tās'iēt', kūos'iēt'* Leikuma 1993: 176).

Variants **pelnet, meklet** raksturīgs galvenokārt lībiskajām izlokšnēm: 4 (*pelņēt, meklēt*), 6 (*pelnet, meklēt*), 8 (*pelņēt, vētēt, meklēt*), 62 (*pelnet', meklēt*), 65 (*pelņēt, meklēt*), 67 (*pelņēt, meklēt*; arī Rudzīte 1964: 246), 68 (*pelņēt, meklēt*), 69 (*pelņēt, meklēt*), 72 (*pelņēt, meklēt; meklēt, kristēt* Draviņš, Rūķe 1958: 28), 73 (*pelņēt, meklēt*), 74 (*vētēt, meklet; VLIR VI 269, 274 arī meklet, daret*), 75 (Rudzīte 1964: 246), 76 (*pelņēt, meklet*; arī Rudzīte 1964: 246), 77 (*pelņēt, meklēt*), 78 (*pelņēt, meklēt*; arī Rudzīte 1964: 246), 79, 81 (*pelņēt, meklēt*), 82 (Rudzīte 1964: 246), 84 (*vētēt, meklēt; VLIR VI 269, 274 arī meklēt, daret*), 86 (*pelņēt, meklēt*), 183 (FBR IV 87 arī *meklat, meklet* – tagad), 196 (*pīpēt*).

Daļā tāmnieku izlokšņu pārveidots vai zudis piedēkļa patskanis. Formas **pelant, mekļēt** pierakstītas: 1 (*pelnt, mekļēt*), 4 (*pelnt, mekļēt*), 62 (*mekļēt* – reti), 63 (*pelant,*

mekļēt), bet **pel:nt, mekl** un var. fiksēti: 2, 3 (*pelnt, meklēt*), 5 (*pelnt, meklēt*), 7, 63 (novec.), 64, 66, 69 (*pelnt*).

Savukārt Ugālē 69 vispārināta izskaņa *-it*: *meklit*, arī *lasit, gulit* (Rudzīte 1964: 247), kas kartē atsevišķi nav atspoguļota.

89. karte

Nenoteiksmes ar *-uot* un *-āt* šķīrums

[LVDA 255. jaut. Vai šķīr infinitīvus ar *-uot* no infinitīviem ar *-āt*? *mēluot* : *mēlāt*..., runāt...]

Lielākajā izlokšņu daļā šķīr nenoteiksmi ar *-uot* un *-āt*: **mēluot, runāt**, kas ir arī literārās valodas norma. Šis šķīrums reģistrēts izplatīts visos dialektos: 10–15, 17–30, 31 (arī *skaluot, dzīvāt*), 32, 33, 34 (*Kurzemē nuodzīvuot; sácis bujgāt*), 35 (arī *aplūkuot, zināt*), 37–48, 49 (*beidz mēluot!, runāt niēks*), 50, 51, 52 (FBR XVIII 131 arī *dañcāt, šūpāt, jautruot, kāzuoties*), 53 (arī *dañcuot, klejāt* Bušmane 1989: 206), 54–58, 59 (arī *sariņķuot, apciēmuot, dakšāt*), 60, 61, 73, 80, 81, 82 (*šis grib mēluot; bēns mácās runāt*), 83, 85, 88–98, 100–105, 106 (*grūti mēluot, viegli runāt*; FBR XVI 96 arī *dedzināt, segluot*), 107–118, 121–125, 127–136, 138–151, 152 (*ni-kad nivaig mēluot; viēmēr vaig patiēsibu runāt*), 153–155, 156 (arī *galvuot, dzīvuot, sēņuot, cilāt, klaigāt*), 157–167, 168 (arī *uoguot, mazgāt*), 169, 175 (FBR III 90, 91 arī *sveicināt, streīpuļuot, šūpuot*), 186, 191, 193, 194, 196, 198–200, 202–205, 207–215, 216 (*nivāig mēluot; nivāig runāt niekus*), 217–221, 224–226, 228–238, 241–249, 251–253, 256, 257, 258 (FBR XVI 91 arī *mazgāt, dzīguot*), 259, 261–264, 265 (VLIR VI 217 arī *grāuduot, lūkāt*), 266, 267 (*mēluot nau labi; runāt i viegli*), 268–276, 277 (VLIR VI 52–53 arī *dzīvuot, bujgāt*), 279, 280, 281 (*biški mēluot jau ar var*), 282–285, 287–301, 302 (*neliek mani mēluot; daūdž bija kūo runāt*), 303–305, 307–313, 315, 316 (FBR III 90 arī *streīpuļuot, sveicināt*), 317–334, 335 (FBR III 57 arī *mazgāt, vāruot*), 336–342, 348, 349 (*vaguot, strādāt*), 354, 355, 357, 358, 364, 371, 374 (arī *spietuot, kāruot uogas, taijāt pēc kā*), 375, 376 (FBR III 90 arī *streīpuļuot, sveicināt, šūpāt*), 377, 378, 380, 381, 382 (*tas nu var maluot kō troks!*), 383 (*tas jau daudz maluot var; runāt*), 388, 392, 396, 397 (FBR I 11 arī *duomāt, skuoluot, zvejuot*), 398–400, 403–418, 419 (*vāj nu as maluot iēšu! mās varam lābi sarunāt*), 420 (*maluot jā u tu māki; vāidzēs sarunāt*), 421, 422 (arī Strautiņa 2007: 72), 429, 460, 509.

Daļā Kurzemes un Vidzemes lībisko izlokšņu līdzās formai **mēluot** lieto **runat** (ar piedēkļa patskaņa saīsinājumu): 7–9, 71, 72, 75 (VLIR VIII 218–219 arī *sūnuot, gudruot, runat, vadat*), 79, 81, 84 (*runat* – reti, VLIR VIII 218–219 arī *sūnuot, gudruot, runat, vadat*), 86, 87, 173–177, 190, 191, 194, 195, 201, 227, 250 (*mēluot* – jaun. p.; *runat*), 254. Šis variants fiksēts arī atsevišķās vidus izlokšnēs: 186, 222 un dažās sēliskajās izlokšnēs: 348, 350, 351 (*mēluot, runat*), 352.

Arī variants **mēlot, runat** raksturīgs galvenokārt lībiskajam areālam: 73, 76 (*mēlet, runat*), 171 (*mēlot, runat*), 174 (FBR XIX arī *biržot, runat*), 255 (FBR III 90 arī *strēipuļot, svēcinat*, 91 – *šūpat*), 260 (arī *meluot*).

Savukārt **mēluot, runēt** fiksēts gan lībiskajās izloksnēs: 1 (*mēlot, runēt*), 73 (*runēt*), 74, gan arī dažās Vidzemes sēliskajās izloksnēs gar Daugavu: 344, 345 (*mēluot* // *mēlut, runēt*), arī variants **mēlut, runat** pierakstīts: 223 (// *runēt*), 250, 260, 345 (*mēlut, runēt*), 346.

Atsevišķās sēliskajās izloksnēs fiksēti variāni **mēluot, runót**: 353 (*runòt runò skàidri; iz bàlsiem dziédòt; zvajùot* FBR XVI 58, 60, 41), 361, kā arī **mēluot, runòat**: 347, 353 (*kùo tūr vairák runòat; es jòu naiēšu malùot*), 428 (*navàig maluót, vàig pà:tiesību runòat*), 430 (*malùòt, runòat*), 435 (Indāne 1986: 103 arī *runòt(i), malòat', dz'ėivòt'*), 442, 454 (*maluót, runòat*). Šajā areālā pierakstīts arī fonētiskais variants **mēlūt, runoát**: 347, 353, 360 (*dàudz runòat, naų labi mālūt*), 365 (FBR XIX 110 arī *runoát, dzeivút*), 367 (*malūt, runòat*), 368 (*vàiņūt', bykút'; plòukoát', gàuodoát'* Ancītis 1977: 235), 369 (*malūt, runòat*), 372, 430, 432 (*úgút*), 442 (*malūt, runoát, runuót*); 454 Tas fiksēts arī Vidzemes latgaliskajā izloksnē Annā 467.

Galvenokārt sēliskajās, retāk latgaliskajās izloksnēs pierakstīti arī vēl citi fonētiskie varianti: **mēlút, runát**: 356 (*malūt, runát*), 359, 366, 388, 459; **mēlūt, runòt**: 362 (*kàunc malút; kàunc runót nepatieseību*), 373, 448; **malūt (mēlūt), runāt**: 351 (*mēlut, runat*), 356, 359 (*mēlūt, runát*), 365 (*ār šitùo vār kràsút; navaru rùoku iz aúški cilòat*), 366 (*malūt, runát*), 388, 459; **mēlūt, runuot**: 442, 448, 449, 467 (*nasuóc nu mēlút!*), 473 (*malūt, runuót*).

Visai plaši sastopama vispārinātā izskaņa -āt – **mēlāt, runāt**, tā reģistrēta: 10, 12 (*dañcát*), 18, 22, 24 (*švilpát, dañcát*), 31 (*dañcát*), 49 (*dañcát* – vec. p.), 52 (*skuòlát, šùpát, zēgalát* FBR XVIII 131), 53 (*baūrát, šùpát, balvát; (ap)dañcát, klejāt, ripāt* u. c. Bušmane 1989: 206), 56 (*dzievát, būvát, žùpát* FBR IX 108), 57 (*šùpát*), 59 (arī *dakšát, slakát; škiņkát, vañnát* FBR VII 125), 61 (*dañcát* FBR IX 108), 80, 81 (*mēlet, runēt*), 100 (*dzívát; es gribu dzívát savā mājijnā*), 103, 109 (*mizát, mēluót*), 134, 145 (*runát, dzívát*), 153, 173, 197 (*dañcát, lùkát* FBR XV 155), 203 (arī *dzívát*), 207 (*lùkát, dzívát*), 231, 232 (*runát, mēlāt* – vec. p.), 239, 240, 263 (*dzívát* VLIR VIII 116), 274, 296 (*šùpát* FBR III 91), 306 (*mēlāt* – vec. p.; *runát*), 307 (*mēlāt* – reti), 308 (*mēlāt* (retāk), *runát*), 314 (*mēlāt* – vec. p.), 328 (*vogát, myzát*), 329 (*vogát, myzát*), 330 (*dzívát*), 376 (*šùpát* FBR III 91), 384 (*malát, runát*), 390, 391 (*malát, runát*; FBR XIX 129 arī *úgát, prùotát*), 393 (*malát namuòku; runát dàudz'i navaru*), 394 (FBR XIX 129 arī *úgát, prùotát*), 395 (arī *mozgát, dzídát*), 401, 402 (*malát, runát; úgát, prùotát* FBR XIX 129), 416, 432, 469 (*malát, dàncát, strùodát*), 472 (FBR XIX 129 arī *úgát, prùotát*), 481 (*dz'ídát; raudát'* FBR XII 57). Divās Ziemeļaustrumvidzemes izloksnēs fiksēts variants **mēlāt, runuot**: 464 (*mēlat, runuot*), 464, 465.

Formas ar piedēkļa patskaņa saīsinājumu **mēlat, runat** raksturīgas galvenokārt lībiskajām izloksnēm: 72 (Draviņš, Rūķe 1958: 28 arī *mēlat, mazgat*), 170, 173, 175, 178–182, 183 (*ceľat, skuolat* (*uo > a*) FBR IV 86; *mēlat* FBR IV 97), 184, 185, 187, 188 (arī FBR XI 66), 189, 190, 191 (*dzívát, runat* FBR XI 66), 192, 194, 195, tās fiksētas arī Ilzenē 389.

Latgalē un Augšzemē, retāk Ziemeļaustrumvidzemē plašu, kompaktu areālu veido fonētiski pārveidotas formas **maluot, runuot**: 385–387, 425–427, 433, 434, 437–440, 443–447, 449, 450, 451 (Rūķe 2017 [1939]: 333 arī *mozguót', zynuót', brizguót', dzeivúót'*), 452, 462 (*bārni nadrėikst maluót; tu jòu vari dàudz runuót*),

466, 468, 470, 471 (*malút, rúnút*), 473–477, 478 (FBR XI 128 arī *runuót, dzeivúót, dz'íduót*), 479–482, 483 (*na-išu maluót; lài jis b'ėidz runuót'*), 484, 486–501, 502 (*mozguót', raúduót', dz'íduót'* arī Leikuma 1993: 175), 503, 504, 505 (*mozguót', raúduót', dz'íduót'* arī Leikuma 1993: 175), 506 (FBR XII 40 arī *mozguót', malút'; mozguót', raúduót', dz'íduót'* arī Leikuma 1993: 175), 507 (*mozguót', raúduót', dz'íduót'* arī Leikuma 1993: 175), 511.

Variants **malòt, runòt** raksturīgs sēliskajām izloksnēm: 362 (*guľavoaju* Endzelīns 1951: 816), 363 (arī *mozgoát, maloát, dèiroát*), 368 (arī *švilpoát*), 369, 431 (*mozgoát* FBR IV 76), 435 (*malót' // malòat, runót', runòat*), 436 (FBR XX 147), 439 (*streipulót', svėicynót', šėupót'* FBR III 90–91), 441 (*malót, runót*), 442 (*mozgòt, bućòt, malòt* FBR XVII 69).

Dažās izloksnēs ap Nautrēniem 480 pierakstītas jauninātas formas ar *oi uo* vietā: **malòit, runoít**: 480, 484, 485 (sk. Rudzīte 1968: 231–245).

Lībiskajām izloksnēm raksturīgas formas ar piedēkļa patskaņa kvalitātes maiņu **mēlet, runēt**: 1 (*mēlot, runēt*), 3, 4, 6, 8, 10, 62 (reti), 63 (*mēlet, runit, runat*), 65 (*mēlet, runēt*), 67–69, 70 (*mēlet // mēluót // mēlēt*), 73 (*mēluót, runēt*), 74 (*mēlet, runēt, runet*), 75, 76, 77 (*mēlet, runet*), 78, 79, 81, 84, 85 (*mēlet, runēt*), 86, 170, 194 (*dzívēt* – vec. p.), arī variants **mēlet (mēlat), rūnt**: 2, 5, 63, 66, 67, 69, 75 (*mēlet, rún:t*) un **mēlit, runit**: 5 (*runit*), 63 (*runit*), 69, 74 (Endzelīns 1951: 921). Usmā 70 fiksētas formas *duòmēt, ištrádēt, perinēt, pretotes nevares, mizat, dārb dzívēt, tencinat*. Dažās lībiskajās izloksnēs pierakstīts arī variants **mēlt, rūnt**: 1, 3, 4, 5 (*mēlt, rūnt*), 7 (*mēlt, rūnt*), 62 (*mēlt', rūnt'*), 63 (*mēlt, rūnt*), 64 (FBR XX 15 arī *klíbt*), 65 (vec. p.), 66 (*mēlet, rūnt*), 67 (*rūnt*), 84 (*mēlt, rūnt*).

90. karte

Supīns

[LVDA progr. 257. jaut. Vai ir paglabies supīns? *iet rudzu pļautu; iet rudzu pļaut*]

Lielā daļā izloksņu ar darbības vārdiem, kas izsaka kustību vai virzību, lieto konstrukciju ar akuzatīvu un nenoteiksmi (*iet rudzus pļaut*), kas ir arī latviešu literārās valodas norma.

Daļā izloksņu sastopamas arī citas konstrukcijas. Izplatītākā no tām ir supīns, kas ir darbības vārda infinitīva torma, ko lieto kopā ar darbības vārdiem, kas izsaka kustību. Supīns ir sena ide. valodu darbības vārda forma un ir agrāko verbālnomenu locījums. Supīns ar -tu (piemēram, *ēstu*) formāli atbilst liet. supīnam ar -tī < *-tum, prūšu nenoteiksmei ar -tun, slāvu supīnam ar tь, sanskrita nenoteiksmei ar -tum, latīņu supīnam ar -tum un ir kāda sena tu-celmu vienskaitļa akuzatīva forma. (Endzelīns 1951: 923; Braidaks 2007: 579).

Supīns izplatīts Ziemeļvidzemes un Latgales izloksnēs: 170 (*jaiēt sien pļautu* – ļoti reti), 172, 254 (Endzelīns 1951: 923), 248 (Endzelīns 1951: 923; *rīt būs Mārīna miēluótuós* Rudzīte 1964: 142), 257 (*gulēt^{tu} pruóm!* VLIR VI 227; *nac ēstu; es jau nu tev iēšu smaīdītu* Rudzīte 1964: 142), 258 (*iēsim ēstu, iēšu ravētu, gulētu, dzēftu*,

grābtu FBR XVI 92; *es tak neiēš^u spēkulēt^u* VLIR VI 227; Rudzīte 1964: 142), 262 (*pa puzdienu jāiēt rudzu sietu, vāpas lasītu, bara vietu kasītu; gājām buīrkānu ravētu* VLIR VIII 112; *nāca dēt^u* Daina 2016: 33; arī Endzelīns 1951: 923), 263 (*iēšu gulētu* VLIR VIII 117), 264 (*gāja linu vilktu; vēd mani rādīt^u; gāj^u lin^u vilkt^u; es taīsuōs iēt siēn^u plāūt^u; viņč vēd mani rādīt^u* VLIR VI 227), 265 (*iēt piē kuōkiim ēst^u; visⁱ gāj gulēt^u; viņč iēt siērēt^u* VLIR VI 227; *pruōm us tīrumu plāūtu un linu raūtu; viņč nau biš reģistrēt^u* Rudzīte 1964: 142), 266 (Endzelīns 1951: 923), 267, 268 (*siena un labības plautu un kultu*; arī Endzelīns 1951: 923), 272, 273 (arī Endzelīns 1951: 923), 274 (arī Endzelīns 1951: 923), 275 (arī Endzelīns 1951: 923), 280 (*bi jāiēt linu raūtu – lieto reti*), 281 (*nāk skatītuōs* Rudzīte 1964: 142), 284 (*pats us kruōgu dzeřtu gāju; nāc ēstu!* FBR XI 45; arī Endzelīns 1951: 923), 289 (*agri gājām rudzu plāūtu – dzirdēts tikai reizi brīvā stāstījumā par rudzu plaušanu agrāk*), 290 (*plāūtu – retāk*; FBR XVI 165 arī: *meitī, nāc nu gulēt^u!*; Endzelīns 1951: 923), 310 (Endzelīns 1951: 923), 336 (*gāja plautu*), 342 (*ar meitām maltu gāju* LD 2836 var.), 368 (*ēit'ē āstu, dzařtu – supīna zudums Aknīstē ir samērā nesens, vēl 20. gs. 40. gados izolētā veidā tas bija sastopams – Ancītis 1977: 270*), 374 (*iēt dzeřtu* VLIR VIII 117; arī Endzelīns 1951: 923; *es iēšu gulētu* Rudzīte 1964: 142), 375 (*gāja rudzu plāūtu; Vīciemā vēļētu bijām; es brāuču brūkļuņū meklēt^u; gāja mežu dastuōtu (?)*), 376 (*es iēšu lūkāt^u; visi gāši zāles plēstu tur*; FBR IV 61 arī: *nāc ēstu! jāiēt gulēt^u! jābrāuc uz dzirnavām maltu u. c.*; arī Endzelīns 1951: 923), 378 (*iēt rudzu plāūtu – retāk*), 379, 381 (Endzelīns 1951: 923), 382 (*ej nu ōrtu, kūo nu skatiēs!*; *cirstu gāja rudēn; baļku pacirstu*; arī Endzelīns 1951: 923), 383 (arī Endzelīns 1951: 923), 384 (*nūgūo ōrtu* FBR VIII 47; Endzelīns 1951: 923), 385 (Endzelīns 1951: 923), 386 (*nūoc āstu; jūoīt sīna krāutu*; FBR VIII 47 arī: *ai tu pots zvajātu; jūoīt pūotaru skāitītu*; (Endzelīns 1951: 923), 387 (arī Endzelīns 1951: 923), 389 (*jō^a-īt rudzu plōutu, jō^a-īt gulātu*), 390 (arī Endzelīns 1951: 923), 391 (Endzelīns 1951: 923), 392 (*āizbrāuce molt^u; gōājši ar sluōtu slāucītu* Putniņa 2009: 77), 393 (*gā^a sīna kasītu*; arī Endzelīns 1951: 923), 394 (*āizbrāuca sīna vastu*), 395 (Balode 2000: 46 arī: *nūoc āstu! išu gūvu slāuktu*), 400 (*jō^a-iēt sīna plāutu, mōlkas cirstu* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 183), 401 (FBR V 156 arī: *gulātu, kařsātu*; arī Endzelīns 1951: 923), 402 (FBR XIX 130 arī: *atnūoca cōuku kaūtu*), 405 (*gāj me:dn^u šāwtu*), 406 (*pā-agļu gāj meklēt^u; gāj ma:klātu, tie gā tūo međn^u šāutu* Poiša 1999: 103), 417 (*ta:-at āš nāēimu ūogātu; gōajām dziedātu*; arī Endzelīns 1951: 923), 421, 425 (FBR XIII 32 arī: *āstu, dzařtu, zogtu, caļtu*), 426 (FBR XI 117 arī: *zynuōtu, tacātu*), 433, 435 (*is'im plaut rudzu; Vale, āstu!*; *Bogmāls adgō^ais ōls dzařtu; ār biteīti ōrtu gō^aju, smilgā tēšu lemesneicu* (supīnu lieto reti, paši vecākie ļaudis); Indāne 1986: 103 arī: *atgō^a ōls dza:řtu* (supīnu tikpat kā nesastop)), 436 (*nastu, vylktu* FBR XX 146; *dūmōtu, zynōtu, turātu, slauceītu* FBR XX 148), 438, 441, 442 (*isim cōuku barā^otu* FBR XVII 68; *jāit mižus acātu* FBR XVII 69; arī Endzelīns 1951: 923), 444, 445, 446, 448 (*it' āstu*), 449 (*it sīnu kastu – reti*), 450 (*āima āstu*), 452, 462 (arī Endzelīns 1951: 923), 463 (*joīt sīna kasītu*), 464, 465 (Endzelīns 1951: 923), 466 (*nūoc āstu*), 467 (*jūoīt rudzu plāutu*), 468, 469 (*it mōlkas cirstu*), 470 (*jis jōu āizgūoja plōutu; ēita āstu; āizgūoja gulātu*), 471 (*ēite āstu*), 473 (*it mōlkas grīstu*), 474 (*išu s'ina vastu; išu strūoduōtu*), 475 (*ji āizgūoši s'ina kas'iētū*), 476, 477 (Ūsele 1998: 45 arī: *z'imā pūiši brāuc'ā mōlkys gr'īstu; vys'i āizgūoši s'ina kostu; išu ustobys mozguōtu – supīns*

saglabājies veco ļaužu runā), 478 (*išo vartūs* FBR XI 137), 479, 480 (*āstu gūo zv'ierbul'i* Stafecka 2016: 446; *pat sūoļa vādz'ā it' iz M'ežavyd'im p'ierktu* [pēc kara], turpat, 426), 481 (*išu āstu* FBR XII 57), 482, 483 (*gūoja lynu plāstu*), 484–486, 487 (*it' rudzu plāutu*; FBR X 35 arī: *išu plāutu, kostu, ravātu, āstu, gulātu* utt.; FBR XIV 144 arī: *išu ōrtu*), 488 (FBR VI 45 arī: *išu āstu, idļu z p'yuni gulātu*), 490, 491, 492 (FBR XIII 56 arī: *isim āstu; ai strūoduōtu; mūot'ē āizgūoja lynu plāstu*), 494, 495, 496 (*is' acātu*), 498, 499 (*vāg it' rudzu plāutu*), 501, 502 (*ji brāukuš maktātu* Leikuma 1993: 180), 503 (*āit'ā āstu!*), 504, 505 (*da krystām gūojōm dz'īduōtu* Leikuma 1993: 180), 506 (FBR XII 41 arī: *is'im āstu; adbrāuc'ām p'ina dzařtu* Leikuma 1993: 180), 507 (*āit'ā āstu; it zyvū g'īutu; nūgūo s'ina vastu*; FBR XV 49 arī: *āizgūo s'ina kostu*; Leikuma 1993: 180 arī *gūoju maktātu*), 511.

Baltinavā 478 pierakstīts arī variants ar *-to*: *išo āsto, maktāto, gulāto* (FBR XI 137).

Dažās izlokšnēs, kur beigu *-u* ir zudis, supīns no darbības vārdiem ar *e* vai *ē* saknē atšķiras ar savu plato *ē* resp. *ē* no nenoteiksmes ar šauru *e* resp. *ē*, piemēram, Nabē 191 (FBR XI 78).

Daļā vidus, lībiskā un augšzemnieku dialektā (izņemot lielāko daļu Latgales izlokšņu) supīna vietā **ir nenoteiksme ar ģenitīvu** (*iet rudzu plaut*). Tas reģistrēts: 12 (*par gadu aizgāju “rozītes raudzīties”* Mīlenbahs II 52), 21, 28 (*pats tecēšu kalniņā “zelenīšu” lūkoties* Mīlenbahs II 52), 31, 52 (*miltu jābrauc malt; nuōskrēja skābenes // skābeņu raūt; brauc^a kaļt pie kalēj^a*), 53 (*iēšu māsas apraudzīt* Endzelīns 1951: 563), 76 (*iet “irbu” šaut; iet “putnu” šaut* Mīlenbahs II 52), 80, 91, 100, 112, 151, 153, 170 (*iet rudzs plōūt*), 180, 203, 214, 218, 225, 228, 239, 264 (*gāja linu vilktu; vēd mani rādīt^u; nu mēs iētam trīsi gabali tīrumā sēt*), 268, 269, 273, 275, 282, 285, 287, 288, 290, 292, 294, 296 (*jāiēt plūkt linu*), 297 (*jā-iēt linu plūkt*), 299–301, 303 (*jāiēt linu plūkt*), 305, 309, 312, 316 (*saimniece aizbrauca uz tirgu jēra pīrkt un jēra pārdot* Mīlenbahs II 60), 317 (*jāiēt linu raūt*), 318, 323, 324, 326 (Mīlenbahs II 52 arī *citas meitas Rīgā brauca rīklēm pīrkt ērgelīšu*), 328, 329 (*brāukt mō:lkas o:tvast*), 333, 335, 336, 337 (Mīlenbahs II 52 arī *simts, simts mednieku iet vienā mežā “zvēru” šaut*), 338, 341–343, 347, 348 (*iet rūdz^u // rūdz^{us} plōūt*), 355 (arī FBR XX 71), 356 (*iet sīna plaut – vec. p.*), 358, 361, 364, 365 (arī FBR XIX 110), 366, 369, 376 (*nūo rītiēm aka iēmu plaut*), 378 (*iet rudzu plāūt*), 381, 382 (*pārējiem [pūišiem] jāu bij jā-iēt lāuka darbuōs – vai nu kārpeļu vilkt, vai plaut*; Mīlenbahs II 52 arī *tēvs aizgāja “bišu” kāpt, māte ogu palasīt*), 384 (*nūoc āstu!*; FBR VIII 47 arī: *isam ravātu; viņš nūgō^a ōrtu, sātu*), 385, 393 (*suns .. nōacs gaļas āstu* FBR IV 51), 395, 396 (*iet “irbu” šaut; iet “putnu” šaut* Mīlenbahs II 52), 397 (*pūiši aizgā mōlkas cirst* FBR I 20), 398, 399 (Mīlenbahs II 52 arī *gāju linu izravēt*), 401, 403 (arī FBR XIV 193), 404, 406–408, 409 (arī FBR IX 152), 410, 411, 412 (*as ār gāju linu plūukt*), 413, 414 (FBR IX 152), 415 (*gōāši pa:sāul'ē laīmi ma:klāt*; arī FBR IX 152), 416 (*brāuc'ēm sviestu pārduōt*; FBR IX 152), 417 (*āstu* FBR XVII 140; *iet sīna kasīt*), 419 (arī FBR IX 152), 420 (*iēsām guļāt; iēt siēna plaut*; arī FBR IX 152), 421, 422, 428, 429, 435 (*is'im rudzu plaut; is'im plaut rudzus*), 438, 444 (*plāūt'*), 445 (*it' rudzu plāūt'*), 447, 449 (*it sīnu kas't; plaut*), 450 (*vajag it' rudzu plāūt'*), 451, 460, 463, 470 (*it rudzus plōūt – ja lieto papildinātāju, tad parasti ir nenoteiksme*), 472 (*nūoc nu āstu; isam dzařtu*), 487 (*it' rudzus plāūt'*), 489 (*is' āc'āt*), 503, 505, 506, 507 (*it' āuzu plāūt'*).

91. karte

Lokāmā darāmās kārtas pagātnes divdabja sieviešu dzimtes galotne

[LVDA progr. 259. jaut. Kāda ir pagātnes aktīvā divdabja siev. dzimtes galotne?
braukusi : -use : -ūse...]

Kartē rādīta lokāmā darāmās kārtas pagātnes divdabja sieviešu dzimtes galotne.

Lokāmais darāmās kārtas pagātnes divdabjs nozīmē sasniegtu stāvokli vai nobeigtu darbību (Endzelīns 1951: 1013), un vīriešu dzimtē tas beidzas ar galotni *-is*, sieviešu dzimtē ar izskaņu *-usi* (Braidaks 2007: 580). Pēc A. Braidaka domām, “šie divdabji bijuši seni perfekta divdabji, piemēram, *devis* < *devies < *dedvens, kur **ded-* radies ar reduplikāciju, **ven-* ir piedēklis. Tāpat arī *glābis* < *glābies < *glābvens. [...] *Viscaur* sieviešu dzimtē [...] šim divdabim ir cits piedēklis: *dēvuša*, *dēvusi*, *dēvušas* utt. Te izmantots piedēklis *-us-*” (Braidaks 2007: 580–581), sieviešu dzimtes formas veidojot kā *īā-celmus*, piemēram, “sieviešu dzimtes vsk. ģenitīvs *-us-+īā-+es- > -ušās > -ušas*” (Braidaks 2007: 581).

J. Endzelīns norāda, ka pagātnes aktīvais divdabjs jeb lokāmais darāmās kārtas pagātnes divdabjs tiek lietots gan atributīvi, gan predikatīvi: “perifrastiskajās nākotnes, pagātnes un kondicionāla formās un kā atstāstāmo izteiksmi [...], kā papildinājumu zināmiem vārdiem [...]”, tas mēdz arī aizstāt finītā verba objektu, dažreiz kā predikāts aizstāj formu ar *-dams* u. c. (plašāk sk. Endzelīns 1951: 1013–1016).

Latviešu literārajā valodā šis ir viens no aktīvāk lietotajiem divdabjiem (MLLVG 1959: 639), kas tiek veidots no darbības vārdu pagātnes celma un ko var veidot no visiem darbības vārdiem, lai gan šo divdabju morfoloģisko formu veidošana un izplatība atkarībā no to semantikas un funkcijas ir atšķirīga (LVG 573).

Veidojot darāmās kārtas pagātnes divdabju nenoteiktās sieviešu dzimtes vsk. nom. formas, tiešo darbības vārdu pagātnes celmam pievieno izskaņu *-usi* (Veidemane 2002: 464–466; arī Braidaks 2007: 580).

Galotne *-i*, kas ir arī literārās valodas norma (LVG 573), zināma lielā daļā latviešu valodas izlokšņu visos trijos dialektos. Tā reģistrēta: 16, 19 (*viņa jau adbraukusi*; *viņa te bijusi*), 21, 26, 31 (retāk), 34 (arī *nebij puŗvā puŗbriduŗi*, *sasatiku bajāriņu*), 35, 36, 38, 39 (retāk), 43 (arī *meŗta iēgrūduŗi skalu acē*), 44, 46, 48, 50 (*iēdevuŗi seŗi rutuŗi*), 52 (arī *iēlīduŗi*, *iēēduŗi*, *dabūjuŗi*), 53 (arī *siŗtiēŗi audeŗķļu eŗu saaūduŗi*; Buŗmane 1989: 222 *ēŗpuŗi*), 54 (*vēl tuō rītu viņa paŗvēduŗi suvēnuŗi*, *braūkuŗi aŗ ziŗģu*), 59 (*es bāŗtā bij nuōbraūkuŗi*; *vai ēduŗi lidz beŗdzamajam?*; *es būtu saduōmājuŗi*; Markus-Narvila 2016: 181 arī *uzrūguŗi*, *sasprāguŗi*), 60, 61 (*bi nākuŗi*), 92, 94–97, 104, 105 (*māte teŗca*, *ka viņa manis nepazinuŗi*), 123 (*viņa braūkuŗi a' ziŗģu*), 128 (*viņa eŗuōt braūkuŗi*), 134, 137 (*dzimūŗi* – retāk), 141 (arī *tagat tā pļava apaūguŗi aŗ krūmiēŗ*), 142, 153 (*pasniēguŗi*), 156 (arī *palikuŗi*, *miruŗi*), 165 (*nuōgājuŗi*), 177, 186 (*es nēsmuŗi ūķēŗējuŗi*), 193 (*es eŗu braūkuŗi*; *nēau gājuŗi*), 194, 197 (*gājuŗi* – retāk), 199, 200 (*braūkuŗi nuō Maskavāŗ*), 203 (ŗoti reti), 204, 205, 210, 217, 220, 223 (*viņa bija braūkuŗi*), 226 (arī *sadīguŗi*), 228 (*aizbraūkuŗi*), 231 (*es eŗsmu adbraūkuŗi*), 233 (*viņa bija braūkuŗi*), 242, 243, 244 (arī *diŗ nedeŗļas*, *ka meŗtiŗ bij piēdzimusi*), 248 (arī *iēnākuŗi*),

253, 254, 256, 257 (arī *blāvuŗi*), 259 (*kurā diēnā dzimusi*; *viņa dzimusi tad un tas*), 261 (arī *labība uzdīguŗi*; *māize uzrūguŗi*), 262 (arī *labība jāu i sadīguŗi*; *apkāltusi*, *bijusi*, *gājuŗi*), 263 (*esu gān likuŗi*, *nātra aŗ iēāduŗi kāpuōstuōŗ*), 264 (*ņēmuŗi*), 265 (*ņēmuŗi*; *viņa ir braūkuŗi*), 266, 267 (*viņa uz māŗu naŗ braūkuŗi*, *bet aizgāŗi piē ūiēŗ*), 268, 269, 272 (*viņa ir braūkuŗi tālu ceŗu*), 273–276, 278, 280, 281 (*viņa aŗ eŗuōt braūkuŗi*), 283 (arī *atnākuŗi*), 285 (arī *iēnākuŗi*), 286 (arī *nesuŗi*), 287–292, 293 (arī *nuōsvīduŗi*, *isŗuvuŗi*), 294 (arī *nākuŗi*), 296 (arī *nākuŗi*; FBR IX 115 arī *nuōdūruŗi*; VLIR III 161 arī *laīduŗi*), 297 (*viņa jāu aizbraūkuŗi*, *tā gāisma laīkām jāu ir zuduŗi*), 300, 301, 304 (arī *aizbraūkuŗi*), 306, 309, 311 (arī *cēluŗi*; *svārkiēŗ nuōtrūkuŗi piēduŗķne*), 312, 314 (jaun. p.), 315 (*bijusi*), 318, 320, 324, 330 (arī *eŗu tā kā piēdzēŗuŗi*, *aprēibusi*), 338 (*bijusi*), 340, 345 (*viņa ir brēkuŗi ūz Rīģu*), 350, 354, 355 (arī *gājuŗi*), 358, 362 (*es asu braūkuŗi*), 363 (*beŗuŗi*, *aizgōjuŗi* FBR XIII 95), 364 (arī *ņesuŗi*, *vēduŗi*), 365 (*nāsu redzeŗuŗi*), 374 (arī *biŗģa iēnākuŗi*; *sāukuŗi*, *dzimusi*), 375 (*braūkuŗi a ziŗģu*; *kūr tu esi dzimusi?*), 377, 378, 380, 384 (arī *beŗuŗi*), 413, 422, 428 (*Elīza miruŗi*), 450 (*ŗei ir braūkuŗi da gorodai*), 459 (*aizbraūkuŗi*), 475 (arī *byŗuŗi*, *b'ēŗuŗi*).

Izmetot *i* resp. *u* aiz *j* pārgaruma novēŗšanai, kad tiek saīŗināts saknes zilbes garais patskanis tautosillabiskā *j* priekŗā, kas vokalizējas un tā rada divskaņus (Rudzīte 1964: 78), veidojusies forma ar galotni *-i* un izskaņu *-si*. To sastop galvenokārt vidus dialektā Vidzemes izlokŗnēŗ: 207 (*viŗ viŗ jaunīb bij Kuŗzemē nuōdzīvuōŗi*; *viŗ naŗ biŗi uz Sigūldu*), 257 (arī *gāŗi*), 262 (*ŗi mīcīŗi mīklu*; *laīk am gān nebūŗ bīŗi*; arī VLIR VIII 119), 263 (*laīkām gan nebūŗ bīŗi*; arī VLIR VIII 119), 267 (*viņa uz māŗu naŗ braūkuŗi*, *bet aizgāŗi piē ūiēŗ*), 269 (*izgāŗi*), 277 (*bīŗi*, *gāŗi*, *ņēmuŗi*, *runāŗi*, *sacīŗi*), 285 (*dzīvuōŗi*), 286 (*dzīvāŗi*, *varīŗi*; *maŗīna gāŗe*; *naŗ bīŗe*), 290 (*gāŗi*, *bīŗi*, *meklēŗi* FBR XVI 161), 291 (*aizgāŗi bi us Kuŗzemē*), 296 (*skŗēŗi*, *zināŗi* VLIR III 161), 374 (*laīkām gan nebūŗ bīŗi*; arī VLIR VIII 119), 376 (*bīŗi*, *gāŗi*, *skŗēŗi*, *rakŗīŗi*, *strādāŗi*), kā arī Vilcē 165 (*dzīvuōŗi*) un Jaunrozē 384 (*bēŗi*).

Galotne *-e* un variants (arī *-a*, kur augŗzemnieku dialektā *ē > a* (par to Endzelīns 1982 [1948]: 421)) fiksēti daŗzādāŗ visu triju dialektu izlokŗnēŗ un tiek lietoti plaŗāk nekā galotne *-i*. Tā reģistrēta: 15, 20, 21, 24, 25, 27, 28 (*viņa bij braūkuŗe uz Aīzputi*), 29, 30, 31 (arī *samiŗkūŗe* – ūoti reti), 32–34 (*viņa tuōŗ naŗ labi baruōjuŗe*), 35 (arī *kādreīŗ bijuŗe izlaīduŗiēŗ meŗta*), 36 (arī *kādreīŗ bijuŗe izlaīduŗiēŗ meŗta*), 37–42 (*viņa ir te braūkuŗe / braūkūŗe*), 43 (arī *meŗta nuōgājuŗe maŗt*), 45–50 (*es eŗmu dzimuse*), 51, 52 (arī *abdzīsuŗe*, *sējuŗe*, *iskasuŗe*, *paķēŗuŗe*), 53 (*dzēŗuŗe*, *izmēģināŗ(u)ŗe*, *iēnākuŗe* Buŗmane 1989: 222), 55 (*es tur eŗsmuŗi bijuŗe*; *gājuŗe*), 56 (*ŗt kā eŗuōt bijuŗe vēŗa pīŗe*; *iēģŗuvuŗe aka*; FBR IX 112 arī *piēvēŗpuŗe*), 57 (*māte man jau miruŗe*), 58 (*māŗa vakaŗ ir braūkuŗe*), 59a (Straupeniece 2018: 40), 60, 61 (*viņa nu-pat aizbraūkuŗe*), 74 (*bijuŗe*, *dabuŗe*, *krāpuŗe* VLIR VIII 233), 86 (*viņa ir aizgājuŗe*), 87 (arī *bijūŗe*), 89 (*braūkuŗe viēna pate*), 90–92, 93 (arī *gājuŗe*), 96, 98 (arī *atbraūkūŗe*), 99, 100 (*izlikūŗe*), 101–103 (*viņa gan gājuŗe*, *bet nevarējuŗe aīziēŗt*), 104 (*viņa vak:āŗ braūkuŗe*), 106 (arī *izgājuŗe*, *dzīvājuŗe* FBR XVI 103 arī *ēduŗe*, *likūŗe*), 107 (*viņŗ nuōbraūc* – *ŗi eŗuōt saslimuŗe*; *viņa Duōbelē bija mirūŗe*), 108, 109 (*Lavīzes muŗŗa bijuŗe liēlāka*, *saīŗniēŗe braūkuŗe us baznīcu*, *Paŗpāŗuōŗ bijuŗe rija*, *dziŗnavas*, *kruōģus*, *aptīēķīŗ*), 110 (*braūkuŗe uz pīlsātu*), 111 (*viņa vakaŗ braūkuŗe pēŗ siēna*), 112, 113 (arī *gājuŗe*), 114 (*ŗ braūkuŗe us pīlsētu*), 115 (arī *bijuŗe*), 116 (“*Diēniņāŗ*” *eŗmu dzimūŗe*; *viņa jau*

atbraūkuse), 117 (arī gājuse), 118, 121, 122, 124 (viņa vakār ir braūku:se), 125, 126–128 (viņa ešuot braūkuse), 129 (večā Tīllene ešuot nuomiruse; māte gribējuse šuō ātrāk izduot piē vīr^a), 130, 131 (arī gājuse), 132 (FBR XV 30 arī cēlusēs, miruse, ve-duse), 133 (arī strādājuse), 134, 135 (viņa ešuot iebraūkuse), 136 (arī ešu raduse, teikuse, palikuse vēšela), 137 (arī nuogriēzuse mat^us; peļņijuse labi; sameklējus gaņ; izņēmuse naūd^u, lai samaksāt^u un aizmirsuse; dzimuse; gājuse; bijuse; izņēmuse naūd^u, lai samaksāt^u un aizmirsuse), 138 (arī gājuse), 139 (arī briduse), 140 (viņa vakār ešuot braūkuse nuō Jēlgav^us mājā), 141 (arī viņas māte te dzimu:se un aūgu:se), 143, 144, 145 (bijuse), 146 (meitene atbraūkuse nuō pilsētas), 147 (atbraūkuse; Inīte izņesuse laūkā leļli), 148 (arī glabājuse), 149, 150 (bi atbraūkuse), 151, 152 (arī šuō karīti braū-kuse liēlamāte), 153 (zuduse, piēkususe; FBR XVI 140 arī dzimuse), 154 (arī gājuse – reti; gājuse), 155, 156 (arī palikuse, miruse), 157, 158, 159–162 (viņa (ir) atbraūkuse), 163, 164 (bijuse zuobārste, braūkuse; FBR XII 23 arī vēduse), 165 (arī piēdzimuse, izgājuse, dzinus^e), 166 (viņa bijuse aizbraūkuse), 167 (viņa bija braūkuse), 168 (viņa braūkuse; ešm^u dzimuse), 169, 186 (arī te dzimuse un aūguse), 197 (arī atnākuse, pali-kuse, gājuse), 198, 200 (viņa bij braūkuse), 201 (arī gājuse), 202, 203, 204 (retāk), 208, 209, 211–215, 216 (saimniece aizbraūkuse uz pilsētu), 217 (vecāka forma), 218–221 (aizbraūkuse, ešm^u lasijuse, runajuse), 222, 224 (braūkuse ar tuō aūtobus^u; viņa braūkuse uz tuģ^u; bijuse vēl diēzgañ jaūn^a), 225, 226 (atbraūkuse, atnākuse), 227 (arī vēduse, gājuse), 229 (braūkuse mājās; cēluse viņ^u), 230 (arī ja es agrāk tuō būt zinais, es tā nebūt darijuse), 232, 234–243, 245–247, 261 (rūoka izmežģējuse), 263 (mūsa ienākuse), 269, 271, 279, 280, 282 (braūkuse nuō Rīgas), 283 (arī atnākuse), 284 (arī nākuse; labība jaū sanākuse; FBR XI 36 arī ķēruse), 286 (arī atnākuse, vēduse), 291, 293 (arī palikuse – vec. p.), 295 (Zeñtīna braūkuse uz Raūnu), 296 (laiduse VLIR III 161), 298–300, 302 (eš tur neēšu braukuse), 303 (aizbraūkuse), 304 (kūo ta sēdēšu, rūok^us klēpē salikuse; vēl palikuse viēna mārčina māizes), 305 (vilciēnā braūkuse siēviēte), 306 (vec. p.), 307–311 (arī cēluse; stupe viēn palikuse), 312, 313 (arī gājuse vēl skuōlā), 314, 315 (bijuse), 316, 317 (braūkuis'e), 318, 319 (arī nākuse mājās), 320–324 (adbraūkuse), 325 (FBR XI 20 arī nākuse), 326 (FBR XI 20 arī nākuse; FBR XIV 129 arī nākuse), 327, 328 (mā^xsa bij adbraūkuis'e), 329 (viņa bi braūkuse), 330 (arī viņiēm meīta bij bijuse, tā bij nuomiruse), 331 (atbraūkuse), 332–334 (arī vaduis^a), 335 (nuoplūkuis^e trīs simti pādu; opādū:s'e; FBR III 56 arī cāluse), 336, 337 (arī odbrōkuis'e), 338 (arī bijuse), 339 (arī bijuse), 340–342, 343 (muna māqsa braūkuse tāišņi pa pļovu; FBR IV 74 arī redzējuse), 344 (viņa ir atrbēkuse), 346, 347, 348 (arī o:tu^ad'ū:s'e; FBR VIII 93 arī iaraudzijas'a, paņņēmus'a), 349 (arī bijuse), 350, 352 (ņesmu slimuōjuse), 353 (arī lasejuse, skrējuse; FBR XVI 59 arī runōjuse), 354, 355 (pālikuse FBR XX 72), 356, 357 359, 360 (beja braūkuse iz pilsātu), 361, 362 (bejuse FBR XII 88), 363 (arī bejuse; FBR XIII 95 arī bejuse, aizgōjuse), 364 (arī vēduse), 365 (ieradusa FBR XIX 112), 366, 367 (atbraūkuse), 368 (sytuse FBR XV 189; -us'e Ancītis 1977: 262), 369–371, 372, 373 (arī bejuse, bejuse), 376 (arī māte aizbēguse; uzaūguse egle), 379–382 (arī adbraūkuse), 383 (viņa ir 'aizbraukuse), 385, 386 (viņa ir braūkusa), 387–389 (Tone asut adbraūkuse), 390, 391 (arī bejuse, bejusa; FBR XIX 131 arī nūmirusa, graūzusa), 392 (Putniņa 1983: 78 arī vaduse), 393 (v'iņa vakār b'ēj braūkus'e gostūs; FBR IV 50 arī likuse, ķēruse), 394, 395 (Balode 2000: 47 arī mir-

kuse, ganijuse), 396, 397 (FBR I 6, 7, 8, 18 arī nāmuse, tikuse, vaduse), 398 (arī dariju-se), 399, 400 (mūote braūkuse, meītu paņāmuse lidza; Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 180 arī tikuse), 401 (v'iņa vakār braūkus'e uz p'ilsātu), 402 (Balode 2016: 247, 278, 334, 341, 344 arī saroūguse, palikuse, piāūguse, pajukuse; tād ātskaņejušē ba'ls FBR VIII 96), 403 (FBR XIV 194 arī cēluse), 404, 405 (arī darijuse), 406–408, 409 (FBR IX 153 arī lyykuse, lyykusa), 410, 411–414 (FBR IX 153 arī lyykuse; lyykusa), 415 (arī braūkus'e // braūkuse, lūgus'e, braūkusa, lākusa, lūgusa; FBR IX 153 arī lyykuse, lyykusa), 416 (arī brā ukūs'e, lākūs'e // lākuse, nāmūs'e // nāmuse, brā uku-sa, lākusa; FBR IX 153 arī lyykuse, lyykusa), 417 (FBR XVII 138 capūt sadadzynō-juse ruku; gōjuse, āduse), 418, 419 (Īnta braūkuse, ek, še pō:t nūo Pā:tmā'ēlniekiēm ūn zīrks / zy:rks ceļā izajūdziēs FBR IX 153 arī lyykuse, lyykusa), 420 (Biruta nūo-krituse // nūokrytuse nūo ķiršas, bat, pār lāimi ni-moz nāu sadāuzīšēs; laiduse uolā; lūgus'e // lūgūs'e, kārūs'e, nūokrytūs'e, nāmūs'e, kārusa, lūgusa, nūokrytusa; FBR VI 101 arī molu'sa; FBR IX 153 arī lyykuse, lyykusa), 421, 422 (Strautiņa 2007: 74 arī gājuse, gājusa), 423–425 (vadus'e, jēi braūkus'e, vadus'e; FBR XIII 33 arī vylkuse, matuse), 426 (FBR XI 112 arī davus'e), 427, 428 (šiti meīta jāu adbraūkuse; mān meīta ir adbraūkusa; bij paņāmu:ise), 429, 430, 431 (vylkuse, capuse, bejuse FBR IV 76), 432 (aizbraūkuse), 433 (jēi braūkus'e v'ina poša), 434, 435 (arī gōjuse; Indāne 1986: 104 arī aizmygus'e, strō^adavus'e), 436 (nu bazneicas braūkus'e iz mōju; FBR XX 145 arī bejuse, gōjuse, āduse), 437, 438 (arī b'ejus'e FBR XIV 143 arī m'ek'l'iejus'e), 439 (klīguse FBR VIII 18), 440, 441, 442 (arī zinavuse), 443, 444, 446 (arī bejus'e), 447, 449 (arī b'ejus'e), 451 (arī aūgus'e, bejus'e, ņesus'e), 452, 453, 454 (arī beja iznākus'e kaušanōs), 459 (aizbraūkuse), 460 ((at)braūkuse ciemā), 462, 463 (viņa ešut braūkuse; likuse), 464, 465, 466 (arī nūokuse), 467 (maīta bej braūkuse ār mašinu), 468 (arī skriejuse ķieve naū dziřdama), 469 (arī nasuse, vaduse), 470, 471 (arī āduse), 472 (arī vaduse), 473, 474 (arī vadus'e, nasus'e), 475 (arī byjuse, gūojus'e), 476, 477 (arī nūbraūkuse; Ūsele 1998: 45 arī cālus'ā, nasus'ā, las'ēis'ā, ādus'ā), 478 (FBR XI 129, 138 arī iskriejuse, strūodovuse, bejuse, gūojuse), 479 (palykus'e v'ina mārč'iņa māiz'is), 480 (Stafecka 2016: 431, 433, 443 arī p'irodus'ā, tykus'ā), 481 (galotne -i > -e FBR XII 57), 482 (arī ādus'e, smālus'e), 483 (jēi braūkus'e ār v'īlc'in'i; arī braūkusa), 484, 485, 486 (nūbraūkus'ā), 487, 488 (arī juōjus'e, gūojus'ā; FBR VI 45 arī galotne i > e, savylkus'a), 489, 490 (arī nūbraūkus'e), 491 (arī nūbēiguse v'īnu kla'si; bejus'e), 492 (FBR XIII 56 arī gūojus'e, davus'e), 493, 494 (aizbraūkuse iz Māltu; kab sovu davuse; treīs gody raūdavuse), 495–500, 502 (b'ēju ār iskapt'i kūoji pūorgrīzus'ā 'biju ar izkapti kāju sagriezus'i' Leikuma 1993: 203), 503, 504, 505 (c'īš b'ēja pasalaīdus'ā Leikuma 1993: 204), 506 (papat'ā jusā, pamyrys'ā it'ēi mola 'papatējusi, pamirusi šī puse'; aizm'iersus'ā sovu m'āļi 'aizmirsusi savu valodu' Leikuma 1993: 203, 204), 507 (arī lkyus'ā, runovus'ā; Leikuma 1993: 507 arī isalād'ejus'ā stāgoj 'uzposusies staigā'), 509, 511.

Izskaņa -se, kur galotnes -e priekšā elidēts patskanis u un vokalizējies līdzska-nis j, un fonētiskie varianti tiek lietoti atsevišķās izloksnēs vidus un augšzemnieku dialektā: 31 (gāis'e), 34 (es būt' savu vaiņadziņu piē māmiņ^us nuovālkāise), 50 (iēgāise direktuōre), 52 (pusastuōtu gadu gāise gar kuņģiēm FBR XVIII 130), 53 (es taga ilgi ņeš^u nuōgāise rēdzēt), 82 (bijs'e, gāise, mazgeise), 87 (bis'e FBR XIV 51), 90 (bijs'e,

gāise, mazgeise), 115 (*bijs^e*), 106 (*dzīvaīse*; FBR XVI 97 arī *mekleīse*), 122 (*cerējs^e*, *gaīse^e*), 132 (*runaīse, bīse* FBR XV 30), 133 (*plāpaise*), 136 (*divi kuŗvi piēlasīse*), 139 (*šī gaīse^e*), 147 (*saka, ka mana siēva naŗ nemaz strādāise*), 148 (*tā bīse zviēdriēte*), 150 (*gāse^e*), 163 (*biīse*), 164 (*sēdēse* FBR XII 23), 165 (*dzīvuose, (iz)gāse, strādāse*), 166 (*viņa ir biīse tur*), 264 (*bīse – reti*), 284 (*iznāk'se, ķē'se, griēz'se* FBR XI 36), 291 (*ganīse gūovis; tur piēls bīse*), 292 (*ganīse gūovis*), 296 (*skrēse, zināse* VLIR III 161), 297 (*ne-ešu redzējs^e*), 311 (*bijs^e*), 335 (*mazgā'se, saŗgā'se* FBR III 53), 336 (*dziŗdēse* FBR XVII 92), 365 (*runoājsa* FBR XIX 110), 374 (*ietaīsi'se*), 384 (*goīsa* FBR VIII 35), 386 (*skriejsa* FBR VIII 23), 391 (*beīse, beīsa*), 392 (*sējs^e, zinājs^e* Putniņa 1983: 78), 393 (*bejs^e, prasījs^e, namoācejs^e* FBR IV 50), 394 (*strūodaīse, ūgaīse* FBR XIX 129), 395, 397 (*bij'se, darij'se* FBR I 6, 7, 18), 400 (*māitāise* Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 180), 402 (*dzeīvaīse, strūodaīse, ūgaīse* FBR XIX 129), 403 (*dziēdāse* FBR XIV 173; *bīse, bijs^e, nūoēdijs^e, dienēss^e, dūomāse, nūo-dzīvūose* FBR XIV 182), 411 (*brūvēse* FBR XVIII 97), 414 (*iēgājs^e mājā*), 415 (*bijs^e, bijsa*), 417 (*gōiks^e* FBR XVII 138), 418 (*ešu n'uo mázám diēnám gāse ūn grūuti strādāse*), 419 (*mā'cējs^e, gaīdijs^e*), 420 (*viņa aizgājs^e uz Lidūnniekiēm ūn namācējs^e vaīra ceļa uz māju á:trost*; FBR VI 78 arī *mozgā'sa*), 422 (*gā'se* Strautiņa 2007: 74), 425 (*gōajs^e, darejs^e, slaviejs^e* FBR XIII 33), 465 (*gaīse*), 472 (*lasīse, guleise*; FBR XIX 129 arī *strūodaīse, ūzgaīse*), 478 (*iskriejs^e, bejs^e* FBR XI 129, 138), 480 (*bej(u)se > b'ejs'ā* Stafecka 2016: 409), 481–485, 487 (*gūoj's^e* FBR X 25).

Bezgalotnes forma visai kompakti fiksēta lībiskajā dialektā, taču pierakstīta arī citās izloksnēs vidus un augšzemnieku dialektā : 2 (*broūk:-s, piār:-s* u. c.), 3, 4 (*vīņ broūkus; gās uōges*), 5 (*reti*), 6 (*vīņ broūkus uz Kuldig*), 7 (arī *braūkaš, pārbraūkaš mā*), 8 (*vīņ bi broūkus viš diēn; dzimas, dzīves* FBR VIII 53), 9 (arī *skrējus*), 10–14, 17, 18, 22, 23, 29, 62 (*broūkas*), 64, 65, 68, 69 (*broūkas*), 70, 71 (*broūkus pruōi. jājus māja*), 72 (*vīņ brāūkus pruōi*; Draviņš, Rūķe 1958, 36 arī *gājus, lējus, rājus, jājus*), 73, 74 (arī *gājus*; VLIR VIII 233 arī *cēlus, grābus, mekleis, runais* u. c.), 75, 80, 81, 82 (*māt^e braūkus uz pilsat; bijs, gājs, mazgejs*), 83 (*vīņ ir aizbraūkus*), 84 (VLIR VIII 233 arī *cēlus, grābus, mekleis, runais* u. c.), 85 (*vīņ brāūkus pa cēl*), 86, 88 (*vīņ bij aizbraūkūs us pilsāt*), 90 (*bijs, gājs, mazgejs*), 120 (*aizbraūkus*), 171 (*loti reti*), 172 (*nav braūkus ar bāni*), 176, 178 (*saciētejus māiz; atlikus mīkl; aišs es i daūdž ciŗpus; es tagad viņš naŗ redzejus, krās jaū bij sabrukus* u. c. Ozola 1996: 54–56, 108, 111, 116), 184 (*reti*), 187–189, 191, 193 (*saīmniēce iēlikus' ruōku ķērne*), 194–196, 198, 201 (arī *gājus*), 206, 207 (*tā man vis^a dzīve būs pazudus*), 208, 230 (*ja es agrāk tuō būt zinaīs, es tā nebūt darijuse*), 233, 249, 251, 252, 255 (*piē kuōk piēāūgus piēp*), 258, 260, 270, 345 (*dūomjus* FBR VIII 106), 347 (*izvilkus'* FBR VIII 97), 351 (*brēukus, ma:zgajus*), 438 (arī *b'ejus'*), 439, 445–448, 450 (arī *vadus'*), 451 (*bejus'*), 452, 501, 502 (*satukņā jus' r'ēi māiz'eit'ā* 'tā labība (ir) sabojājusies' Leikuma 1993: 204), 505 (*c'īlv'iec'ā ūc' nūkōltus', nūovūorgus'* '[viņa] cilvēciņš izkaltusi, novārgusi' Leikuma 1993: 204), 506 (FBR XII 41 arī *skrājus'*; Leikuma 1993: 204 arī *ņi-v'ina naŗ nūkārus'* 'nevienu nav noķērusi'; *b'ēju suōkus' vūic'eit'is'* 'biju sākusī mācīties'), 507 (*jēi dubļūs izatapus'* Leikuma 1993: 204).

Lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs **vispārināta vīriešu dzimtes forma** ar dažādiem pārveidojumiem sakarā ar dažādiem vokālisma un konso-

nantisma pārveidojumiem neuzsvērtās zilbēs (par to sk. Rudzīte 1964: 249–250) sastopama: 1 (*nācs* FBR VIII 127), 5, 8 (*vīņ bi broūcs viš diēn*), 63 (*es i(r) broūcs uz Rīg; redzēš* Dravniece 2008: 24), 66–69, 70 (*es tur naŗ bijs*), 75–79, 81, 87 (*kliēdz'-s', šūjs* FBR XX 17, 23), 119, 170 (*es naŗ brāucs. es naŗ redzēš viņām ūogs*), 171, 172 (*Annis braūcis taisni*), 173 (*meit brāūcs uz māi*), 174, 175 (*vakar mās i brāūcs uz tiŗg*), 177–184, 185 (*saīmec aizbroūcs us tiŗg*), 187, 188 (*sits* FBR XI 78), 189 (FBR VIII 76 arī *man mātsmāt ir redzēš' ka viņ trīs sveiden baznica uz kuōnkrēš' sēdinaš ar aizsiētīm acim*), 190, 191 (*sits* FBR XI 78, 82), 192, 250, 255 (*es naŗ dziŗdeš*).

Mārcienā 422 fiksēta forma ar *-um* (*bij pārūm tūos bārnus* 'bija pērusi tos bēr-nus' Poiša 1999: 101). Tā kartē nav rādīta.

92. karte

Lokāmā darāmās kārtas pagātnes divdabja sieviešu dzimtes

noteiktā galotne

[LVDA progr. 260. jaut. Kāda ir pag. akt. divd. siev. dz. noteiktā galotne? *braukusī* : *braukusē* : *braukušā...*; *bijusī* : *bijusē* : *bijušā...*]

Kartē rādīta lokāmā darāmās kārtas pagātnes divdabja sieviešu dzimtes noteiktā galotne.

Šis divdabjis apzīmē sasniegtu stāvokli vai nobeigtu darbību (Endzelīns 1951: 1013). Kā norādījis A. Breidaks: šie divdabji ir bijuši seni perfekta divdabji, piemēram, *devis* < *devies < *dedvens, kur **ded-* radies ar reduplikāciju, *-*ven-* ir piedēklis (Breidaks 2007: 580–581).

Latviešu literārajā valodā šis ir viens no aktīvāk lietotajiem divdabjiem (MLLVG 1959: 639), kas tiek veidots no darbības vārdu pagātnes celma un ko var veidot no visiem darbības vārdiem, lai gan šo divdabju morfoloģisko formu veidošana un izplatība atkarībā no to semantikas un funkcijas ir atšķirīga (LVG 573).

Daļā izloksņu lieto galotni *-ī*, izskaņu *-usī*, kas ir arī latviešu literārās valodas norma, jo sieviešu dzimtes vienskaitlī mūsdienu literārajā valodā ir vispārinājusies un nostiprinājusies nominatīva izskaņa *-usī*, resp., galotne *-ī* (LVG 393).

Galotne *-ī* latviešu valodas izloksņu tīklojumā neveido viendabīgu areālu un ir sastopama: 14, 19, 21, 26, 32, 35, 36 (arī *bijusī*), 44, 50 (*bijusī*), 53, 55 (*bijusī muīž^a*), 59–61 (*bijusī // bijusī muīž^a; atnākusī meīta; tā parbraūkusī, tā atnāc^a*), 77, 94, 95, 96, 112 (*bijūsī*), 116 (*nuōsalūsī ābelīte*), 119, 123, 130 (*bijusī saīmniēce*), 142, 146, 179, 180–183, 185, 187, 193 (*maz dzirdama forma*), 199, 205, 207 (*bijusī siēu^a*), 209, 210 (*bijusī siēu^a*), 228, 233 (*bijusī*), 242, 244 (*bijusī siēva*), 248, 250, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 261, 262 (*pagājusī* VLIR VIII119), 264, 265 (*brāukusī; atbrāukusī meit^a atnāc^a*), 266, 267 (*atbraūkusī zuibārste*), 268, 269 (*bijusī*), 271, 272, 274 (*aizbraūkusī; bijusī muīž^a*), 275, 277, 278, 279 (*bijusī*), 282, 283 (*atnākusī; bijusī*), 285, 287, 288, 290, 292, 296 (*mirusī* VLIR III 161), 297 (*nūomirusī*), 299, 303, 304, 309, 310, 312, 315 (*reti*), 317, 330 (*bijusī*), 352 (*bejusī*), 356, 358, 374, 375 (*tā bijusī Kairu saīmīca*),

377, 378, 380, 422 (*bijusī māgja*), 423, 424, 429, 431, 441, 462 (arī *skriejusi*), 465 (*bejusi*).

Daļā izlokšņu sastopama galotne *-ī*: 172, 174, 176, 177, 178 (*atlikusi mīk!* Ozola 1996, 53), 189, 191, 194, 254, 281 (nedroši), 350.

Plašu areālu latviešu valodas izloksnēs veido galotne *-ē*, kas fiksēta: 9 (*bijusē / bijšē muīž*), 12, 13, 15–17 (*bijusē muīž*), 20 (*braūkuse*), 21 (*bijusē*), 23, 24 (*bijusē siēva*), 25, 27, 28 (arī *atbraūkuse meīta stāstija*), 29–31 (*bijusē muīž^a*), 32–36 (arī *bijusē*), 37, 39, 40 (*braūkuse*), 41, 42 (*tā ir bijusē Laūkmuīža*), 45–48 (*tā adbraūkuse siēva*), 50 (*bijusē*), 51, 52, 54, 55 (*bijusē muīža; aīsbraūkuse meīta*), 56 (*iēgruvuse aka; bijusē skuōluōtāja*), 57 (*sasaluse zeme*), 58 (*atbraūkuse; vakar bijusē*), 60, 82 (*bijšē*), 87 (*bijusē / bīsēs*), 88, 89 (*bijusē / bīsē*), 90–92, 93 (*nabraūkuse meīta; bijusē*), 97 (*bijusē skuōluōtāja*), 98–100, 102 (arī *mirusē*), 103 (*bijusē / bijšē muīž^a*), 104–109 (arī *bijšē; atbraūkuse*), 110, 111 (*tā mana bijusē māja*), 113 (*bijusē saīmniece*), 114 (*tā ir bijusē muīža*), 115, 117, 118, 120, 121, 124 (*braūkuse siēviēte*), 125–127, 129 (arī *bijusē*), 130 (*bijusē / bijšē saīmniece*), 131 (*bijusē siēva*), 132 (FBR XV 30 arī *mirusē, bīsē, izgaīse*), 133, 134 (*šī adbraūkuse; adbraūkuse meīta*), 136, 137 (*bijusē muīž^a; adbraūkuse meīta; bijusē muīža; adbraūkuse meīta*), 138, 139 (*bijusē muīž^a; atbraūkuse meīta*), 140, 141, 143–145 (*bijusē*), 147 (*bijusē muīža; atbraūkuse*), 148 (*bijusē saīmniece; adbraūkuse rīdzeniēce*), 149, 150 (*bišē buōlmuīž^a*), 151, 152 (arī *bijšē*), 153 (*bijusē; zuduse*), 154 (*bijusē muīž^a*), 154, 155 (*bijusē muīža*), 156 (*tā atnākuse siēva*), 157, 159–161 (*atbraūkuse siēviēte; bijusē siēviēte*), 162 (*atbraūkuse siēviēte; atnākuse*), 163 (*bišē*), 164 (*bijusē; atnākuse; saslimuse*), 165 (*bijusē*), 166 (arī *bijšē*), 167 (*bijusē siēva*), 169 (arī *atbraūkuse meīta*), 186, 197 (*bijusē // bijusē*), 198, 200, 201 (*aīzbraūkuse meīta; bijusē muīž^a*), 202–204, 208, 210 (*bijusē muīž^a; aīzbraūkuse meīta*), 214–216 (*bijusē saīmniece; adbraūkuse radniece*), 217, 218 (*atbraūkuse meīta; bijusē*), 219, 220, 221 (*aīzbraūkuse meīta; bijusē muīž^a*), 222 (*aīzbraūkuse meīta; bijusē muīž^a*), 224 (*bijusē siēva; nuōlūzuse apse; aizgājuse vasars īrniece*), 227 (arī *sasarķuse meīta*), 229 (*bijusē*), 230, 232, 233 (*bijusē*), 234, 237–241, 243, 245–248, 258, 269, 279, 280 (*bijusē*), 282, 283 (*atnākuse; bijusē*), 286 (arī *atnākuse, ciētuse*), 291, 292 (*bijusē*), 293, 295 (*atbraūkuse drāudzene*), 296 (VLIR III 161 arī *mirusē*), 297 (*bijusē*), 298, 300, 302 (*adbraūkuse drāudzene; bijusē ziema*), 305 (*mūsu bijusē priēkšniece ir paī brigadiēri*), 306 (vec. p.), 307 (*brāukuse – reti*), 308 (*braūkuse – reti*), 310, 313–315 (*bijusē muīž^a; atbraūkuse meīta*), 318 (ār zīfgu *brāukuse meīta; sapūlcē bijusē meīta*), 319 (*nuōlūzuse*), 320 (*atbraūkuse viēšņa*), 321 (*atbraūkuse radeniece; bijusē muīž^a*), 322, 323 (*bijusē siēva; atbraūkuse siēviēte*), 324 (*bijusē siēva; mana atbraūkuse radeniece*), 325–328 (*odbrōuķūs'ē*), 329 (*nuōplukūs'ē*), 330 (*bijusē*), 331, 332, 335 (*sodīgūs'ē, nuōmyrūs'ē*), 337, 340, 341 (*ātbraūkuse viēšķina; bijusē skuōluōtāja*), 342, 344 (*pagājušē vāsār liēteīns*), 348 (*bijusē, bōiūs'ē; spōiūs'ē*), 349, 351 (*tēi tēikusē*), 352, 357 (*atbraūkuse meīta*), 359, 361, 367, 369, 371, 373, 376, 377, 380–383 (*tā ir adbraukuse mās'a*), 388, 391 (arī *beīse*), 392 (Putniņa 1983: 78 arī *nuosaluse*), 394–398 (arī *darījusē*), 399 (arī *nuōmirusē*), 402–405 (arī *darījusē*), 406, 407 (*bijusē muīža; atbraūkuse*), 408 (*brāukuse; atnākuse*), 409 (*aīzbraūkuse*), 410, 411, 413, 414 (arī *bijusē*), 415 (arī *nuōgājus'ē*), 416 (*bijusē – reti*), 417, 418, 420 (*nuōv'itūs'ē; bijusē*), 421 (*bijusē; aīzbraūkuse mōsa*), 422 (*bijusē māgja; brāukuse;*

Strautiņa 2007: 74 arī *gājusē*), 430 (*brāukuse – reti*), 432, 446, 451, 454 (*nuōlūzuse*), 459 (*aīzbraukuse meīta; bijusē muīža*), 460, 465 (*brāukuse*), 468, 469, 509.

Galotne *-e* reģistrēta lībiskā dialekta izloksnēs un daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu: 1 (*bijšē muīž*), 3 (*pagāise vašsar*), 4, 5 (*bijuse*), 6 (*bīšē muīž; azbroūkšē meīt; bijušē muīž; azbroūkšē meīt*), 7 (*nuōmiršē siēv*), 8 (*azbroūkuse siēv; bijušē muīž; āzmīgušē priņceš; tā mirusē meīt bi vēcak pa tuō*), 62 (*azbraūkšē meīt; bijšē sāmniēc*), 63 (*aīzbroūkšes*), 64 (*aīzbraūkuse*), 65 (*viņ bijušē siēv; atbraūkuse*), 66 (*aīzbroūkuse meīt; bijusē muīž*), 67 (*broūkuse siēv; bijusē māj*), 68 (*aīzbroūkuse meīt; bijušē muīž*), 70, 81, 98 (*atbraūkuse*), 124 (*atbraūkuse siēviēte*), 173 (*bijusē*), 192 (*gaīse (> gājuse)*), nuōdzīnuōjse FBR XV 157), 194 (*retāk*), 270 (*brāukuse*), 283 (*gaīse (> gājuse)* FBR XV 157), 329 (*viņa bi brāukuse; nuōplukūs'ē*), 349 (*brāukuse*), 362 (*Kalniņa bejuse Lapiņa*), 393 (*brāukuse; t'ej ir muna b'ēs'e skūlūtaja*), 401 (*t'ei ir muna b'ēs'e skūlūtaja; braūk's'ē*), 416 (*calūs'ē; lū:kūs'ē, zīdējūs'ē*), 450 (*atbraukuse*), 464, 491, 495, 504.

Visos dialektos plašā areālā tiek lietota galotne *-ā*: 9 (*pagājušā vasar; bijušā muīž*), 10 (*bijušā*), 11, 12, 18 (*bijušā*), 20 (*bijušā*), 21 (*bijušā*), 22 (*braūkušā*), 31 (*bijušā muīž^a*), 32, 33 (*bijušā*), 34–36 (arī *bijušā*), 38, 39 (arī *tā ir bijušā muīža*), 41, 43 (arī *tā ir bijušā muīža*), 47 (*bijušā*), 49 (*adbraūkušā rad^a meīta; pagaišā vasar^a*), 71 (*aīzbraūkušā meīt; bijušā muīž*), 72 (*aīzbraūkušā meīt; bijušā muīž*), 73 (*aīzbraūkušā meīt; bijušā*), 74 (*bijušā muīž; aīzbraūkušā meīt; VLIR VIII 233 arī grābušā, skalejušā, skaluōjušā, skaleišā, skaluōjšā*), 75 (*bīšā*), 80 (*bīšā*), 82 (*bīšā*), 83, 84 (*aīzbraūkušā meīt; bijušā siēv; nuōplūsā jak*); VLIR VIII 233 arī *grābušā, skalejušā, skaluōjušā, skaleišā, skaluōjšā*), 85 (*aīzbraūkušā siēv; bijušā muīž*), 86 (*bijušā muīž^a; aīzgājušā*), 89, 93 (*bijūšā muīža*), 101, 109, 116 (*aīzgājušā vasara*), 129 (*bijušā muīž^a; aīzbraūkušā meīt*), 122 (*aīzbraūkušā meīta; bijušā muīž^a*), 124 (*bijušā valdība*), 126, 127 (*bijušā*), 128 (*bijušā agronōme*), 133, 135 (*tā i viņa bijūšā siēva*), 141 (arī *braūkušā, bijušā*), 142 (*bijušā agronōme*), 143, 148 (*nuōgrimūšā pīls*), 158 (*bijušā*), 164 (*bijušā; atnākūšā kaīmiņene*), 168 (*bijušā muīž^a; aīzgājušā siēva; jaīnvāri dzimušā meītene*), 177 (*bijušā*), 186 (*aīzbraūkušā; bijušā*), 188 (*brāukušā*), 195 (*bijuša*), 196, 197 (*aīzgājušā*), 199 (*bijušā*), 200, 203, 204, 206 (*bijušā*), 211–213 (*aīzbraūkušā; bijušā*), 215, 220 (*braūkušā / braūkūšā*), 223 (*pagājušā vasara; bijušā ziema*), 225 (*atbraukūšā meīta; aīzpagājušā vasara; bijušā vasara*), 226, 230 (*bijušā*), 231, 233 (*braūkušā*), 235 (arī *man^a bijušā drāudzen^a*), 236, 248 (*braūkušā – reti*), 249, 254 (arī *pagājušā*), 257 (*pagājušā / pagāšā; nuōkaltušā*), 263 (*-ušā VLIR VIII 119*), 272 (*bijušā*), 275 (*bijušā*), 276 (arī *tā i bišā // bijšā skuōluōtāja*), 280 (*bijušā*), 281 (*bijušā; pagājušā*), 283 (*bijušā*), 284 (*bijušā skuōl^a; nu tā adbraūkušā*), 289 (*brāukušā; bijušā skuōla; nuōgrīmušā laīva*), 291–293, 295 (*atbraūkušā*), 296 (*bijušā*), 300, 301 (*bijušā skuōluōtāja*), 306, 307 (*bijušā*), 308 (*bijušā*), 311 (*bijušā muīž^a; nuōlūzušā liēp^a*), 314 (vid., jaun. p.), 316, 319 (*bijušā*), 320 (*bijušā direktuōre*), 330 (*bijušā*), 332 (*bijušā*), 333, 334 (*bijušā siēva; salūzušā karuētā*), 336, 337 (*bijušā*), 338 (*aīzbraūkušā mālderīene; bijušā muīža*), 339 (*aīzbraūkušā meīta; bijušā muīž^a*), 340 (*bijušā*), 342 (*bōiūsā*), 343 (*ā:d-brāukūšā mās'a; bijušā*), 347, 348 (arī *pogōšā vo:s'rā*), 351 (*atbrēkušā tānt^a; bijušā muīža*), 353 (*bejušā vadakla nabrāuc vaīr pie muīs*), 354 (*aīzbraukūšā meīta; bijušā muīža*), 355 (*aīzbraukūšā meīta; bijušā muīža*), 357 (*bijušā muīža*), 359 (*bijušā*), 360

(*pogājušā dina beja loba; bejušā*), 363 (*bejušā; pagājušā nakc*), 364, 369, 370, 374 (*pagājušā VLIR VIII 119*), 379, 381, 383 (*tā ir tā bijušā Bõrmāņmūiza*), 388 (*bijušā*), 390 (*ikāisušā acs*), 391, 400, 405 (*bijušā*), 408 (*bijušā saimniecē*), 409 (*bijušā*), 412, 416 (*bijušā*), 417, 419 (*tij pā:erē jau ir ar bijušā pogāstmāja; tik aizaiģušušā ū:pitē*), 420 (*pagājušā ziēmā; bijušā*), 422 (*(pa)gājušā Strautiņa 2007: 74*), 428 (*rūo mār stōastija adbrāukušā meīta*), 435 (*bejušā*; Indāne 1986: 104 arī *nūsolušā*), 436 (arī *adbrāukušā višņa; bejušā brēutē; iskōltušā muca*), 448 (arī *b'ējušā*), 449 (*bejušā*), 454 (*nūolōūzušā*), 463 (*viņa bejušā siva ōizguōjuse*), 465 (*viņa bejušā siva ōizguōjuse*), 475.

Galotne **-oa** < **-ā** sastopama augšzemnieku dialekta sēliskajās izloksnēs: 365, 366, 368 (*sāukušōa Ancītis 1977: 262*), 372, 430, 435 (*tēi pagōjušōa nedēļa; aizbrāukušōa višņa; bejušōa siva*), 442 (*bejušōa mūiza; tēi aizbrāukušōa mašina*), bet galotne **-oā** – Medņos 430 (*bijušōa; pagōājušōa*).

Augšzemnieku dialekta izloksnēs kompakto areālu veidot galotne **-uo** < **-ā**: 373, 384, 385 (*āizbrāukušūo*), 386, 387, 390 (*atbrāukušūo maītime*), 391, 425–427, 433 (*b'ējušūo saim'in'eica*), 434, 437–440 (*b'ējušūo; atbrāukušūo tānt'ē*), 441, 443 (*brāukušūa*), 444 (*b'ējušūo*), 445, 447, 448, 449 (*āizbrāukušūo meīta; bejušūo mūiza*), 450 (*brāukušūo*), 452, 453, 456, 466, 467 (*atbrāukušūo maīta ōizguōja ūgās; tēi ir bejušūo mūiza*), 470–473 (*bijušūo*), 474, 475 (*bejušūo*), 476–480 (*b'ējušūo s'iva*), 481, 482 (arī *dzārušūo*), 483 (*t'ēi ir b'ējušūo mūiza; atbrāukušūo ūorst'ē m'ekl'ēj dz'eivūklā*), 484 (arī *bejušūo*), 485–488 (*juōjušūo*), 489 (*b'ējušūo, myryšūo*), 490 (*b'ējušūo s'iva; myryšūo*), 492–494, 496 (arī *b'ējušūo*), 497 (*brāukušūo*), 498–502 (*rac' āizgulušū d'eb'es'i 'vai redzi apmākušās debesis?'; ar tū sap'āļiejušū mār'z'eit'i gaņeju, gōrduōka mār ņi-kūo nad'āv'ā 'ar to sapelējušo maizīti (saimnieces doto gana tiesu) arī ganīju, gardāka man nekā nedeva'*), 503–505 (*b'ējušūo*), 506 (arī Leikuma 1993: 202–203), 507 (arī *atgūojušūo*), 511. Bet galotne **-ua** pierakstīta sēliskajā Dvietē 443.

Formas ar galotni **-a** fiksētas lībiskā un atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs: 2, 18 (*bijuša*), 78 (*tā vēca sagruvuša māi*), 171 (*broūkuša, bijuša*), 174, 188 (*bijūša; pagāiša vasār bi labak*), 195 (*broūkuša*), 254 (arī *pagājuša*), 260 (*bijusa māja*), 345 (*bijūša vosora, kura jōu pogājus; brēukūša ķēve*), 346, 384 (*brāukusa; beīsa*), 389 (*pagōājuša vosāra; bejuša skūhutaja*), 416 (*cālusa, lū:kusa*).

Lībiskā dialekta izloksnēs fiksētas **bezgalotnes formas**: 5, 7, 64 (*vīņ bi broūkuš uz ciēm; bijuš uz kap'ēm*), 69 (*brāūkuš*), 77 (*pagājuš gād. tā, kas tūr bi bijs*), 79 (*pagāiš, pagājuš gād*), 251, 252, 260 (*brāūkus*).

Daļā lībiskā dialekta izloksņu sieviešu dzimtes formu vietā pierakstītas **vīriešu dzimtes formas**: 1 (*viš atbraūc*), 170, 192 (*brāūcs*), 252.

Svētciemā 175 fiksētas formas: *ēdinas'* 'ēdinājusi', *dzērinas'* 'dzirdinājusi' (*mās nau viņ vaiš ne ēdinas'* 'ēdinājusi', *ne dzērīdinas'* 'dzirdinājusi' *tā ka agrak*. FBR XV 75). M. Rudzīte minējusi, ka lībiska dialekta izloksnēs atspoguļojas arī pagātnes celma pārveidojumi, piemēram *bīš* (< *bijis*), *sapuveš* (< *sapuvējis*) 'sapuvis', *staigēis* (< *staigājis*), *meļes* 'melojis', *dareš* 'darījis' u. c. (par to Rudzīte 1964: 250).

Daļā izloksņu pierakstītas aprakstošas formas: 10 (*tā, kas braūc*), 18 (*tā, kas braūc*), 63 (*direktuōreņ, kas agrāk bi*), 70, 80 (*tā, kas braūc*), 123 (*tā mūžā, kas bi*), 206 (*atbraūcejā ir manā jaūnkā meīta*). Tās kartē nav atspoguļotas.

93. karte

Vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 1. personas formas

[LVDA progr. 261. jaut. Kāda ir kondicionāļa dsk. 1. personas forma? *mēs runātu, runātum, runātumem, runātam...*]

Lejzemnieku izloksņu lielākajā daļā vēlējuma izteiksmi visās personās veido ar **-tu**, kas ir tīrā supīna forma (sal. lei. **-tau** Endzelīns 1951: 899).

Galvenokārt lībiskajām izloksnēm raksturīgs **galotnes patskaņa zudums**: 1 (*ūn ja mušs būt laīks, tad ju mēs vēļ vārt rūnt*), 2 (*runat*), 3 (*rūnt*), 4 (*mēs rūnt, ja mēs zīnt*), 5 (*rūnt*), 6 (*runēt*), 7 (*rūnt, ja vārt // runat*), 8 (*runēt // runat (reti)*), 9 (*runat*), 10 (*runāt*), 11 (*runāt*), 12, 13 (*runāt*), 14, 16, 17, 18 (*runāt*), 21, 22 (*runāt*), 23–26, 28, 31, 32, 35–41, 43, 45–48, 50, 52, 55–58, 62 (*mēs rūnt // runēt*), 63 (*rūnt // runēt*), 64 (*rūnt*), 65 (*mēs runēt, ja būt laīk // mēs rūnt*), 66 (*runēt*), 67 (*runēt*), 68 (*runēt, vilkt*), 69 (*runēt // rūnt*), 70 (*būt*), 71 (*runāt // runat*), 72 (*runat, ja varēt*), 73 (*runat, ja varēt*), 74 (*runēt, darit; issaimniēķēt VLIR VIII 227*), 75 (*rūn:t // runēt*), 76 (*runēt*), 77 (*runēt*), 78 (*runāt // runēt*), 79 (*runet*), 80 (*runāt // -at // -ēt*), 81 (*runēt // runāt*), 83, 84 (*nezinat*), 85, 88, 89, 91, 92, 94–101, 103–119, 120 (*runēt*), 122–135, 137–140, 142–158, 160–169, 170 (*ja mēs tuō zinat, mēs runat*), 171 (*runat*), 172 (*runāt*), 173 (*runat*), 174, 175 (*mēs būt runajuši, ja tu neatnākt*), 176 (*runat*), 177 (*runat*), 178 (*ja mēs runat, vai jūs nākt?*), 179–181 (*runat*), 182 (*runat*), 183 (*runāt*), 184 (*runat, sacit*), 185 (*runat, ja gribet*), 186 (*runat*), 187 (*runat, redzet; aīret FBR VIII 61*), 188 (*runat, varēt; varet(u) FBR XI 68*), 189, 190 (*runat*), 191 (*runat; zinet(u) FBR XI 68*), 192 (*runat*), 193–195, 198–200, 201 (*runat*), 203–206, 208–216, 218–221, 224–226, 228–231, 233–248, 249–251 (*runat*), 252–253, 254 (*runat*), 255–257, 258 (*runāt*), 259–260, 261 (*runēt // runāt*), 262–263, 265–269, 270 (*runāt*).

Izloksnēs sastopamas arī citas vēlējuma izteiksmes dsk. 1. personas formas. Par senākajām tiek uzskatītas **formas ar -tub-**. Tās ir salīdzināmas ar senām vēlējuma izteiksmes formām lietuviešu un prūšu valodā. J. Endzelīns pievienojas to valodnieku uzskatam, kuri domā, ka šeit ir ide. saknes *bhū-* 'būt' optatīvs ar senu patskaņu miju (Endzelīns 1951: 896).

Formas ar **-tub-** sastopamas pirmajos latgaliešu rakstu avotos. 1732. gadā izdotajā gramatikā "Dispositio imperfecti.." blakus formām ar **-tum-** minētas arī formas ar **-tub-**, piemēram, *kab v. kad Mes celtum v. Celtubem, Kab Mes Celtubemes v. Celtumes v. pasaceltum*. Kā uzskata Rūdolfs Grabis, šīs senākās kondicionāļa formas (sauktas par optatīvu), kas pievienotas visiem paradīgmās dotajiem verbiem, Latgales izloksnēs tai laikā būs bijušas vēl plaši lietojamas (Grabis 2006 [1984]: 157).

Arī 1753. g. evaņģēliju tulkojumā "Evangelia Toto Anno.." formas ar **-tub-** sastopamas blakus formām ar **-tum-**, piemēram, *kad mes atsacitubem tim, kotry mums syutija* (Ev 2). Vēlākajos rakstu avotos tās neparādās. Mūsdienās dsk. 1. personas vēlējuma izteiksmes formas ar **-tub-** nav konstatētas.

Kompaktu areālu Zemgales austrumu daļā un Latgales (galvenokārt tās dienvidu un dienvidrietumu daļā) veido daudzskaitļa 1. personas **formas ar -tum- + pers. gal. -em**. Formas ar **-tum-**, iespējams, radušās no formām ar ***tumb-**, asimilācijas vai

disimilācijas ceļā zūdot līdzskanīm (Zinkevičius 1981. 2: 125–126). Personas galotne *-em*, *-ēm* izskaidrojama varbūt ar formas *-tubem* ietekmi (Endzelīns 1951: 899).

Vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 1. personas formas ar *-tum-* vai *tūm* + pers. gal. *-ēm* pierakstītas: 362 (*krāutumēm doābulu, ja boūtu lobs laīks; āstamēm ka kù viñ, ja tik boūtu* FBR XII 87; *kautumēm* Endzelīns 1951: 897), 363 (*nastumēm, prasēitumēm*; FBR XIII 94 arī: *byutumem, lyugtumem*), 365 (*boūtumēm* FBR XIX 109; *-tumēm* Endzelīns 1951: 897), 367 (*runātumēm*), 368 (*boūtumēm* FBR XV 186; *caļtum'ēm'* Ancītis 1977: 265; atgr. forma *beitumēmēs'* FBR XV 190), 369 (*lòugtumēm, varētumēm, ceptumēm*; *-tumēm* Endzelīns 1951: 897), 373 (*runótumēm, gribātumēm*), 426 (*runuótum'ēm*), 432 (*-tumēm*), 433 (*runuótum'ēm*; arī Rudzīte 1964: 373), 435 (*brāuktumēm* Indāne 1986: 102; *itumēm, abgūltumēm, runoātumēm, nadūtumēm*), 436 (*runótumēm*; FBR XX 152 arī: *dabótumēm*), 438 (*runuótumēm*), 439 (*byūtum'ām*; FBR VIII 18 arī: *systemēm', runótumēm, karsātumēm, zynótumēm*; *-tumem* arī Endzelīns 1951: 897), 440, 441 (*runótumēm*), 442 (*runoátumēm*; FBR XVII 68 arī: *vastumēm*; *-tumēm* arī Endzelīns 1951: 897), 443, 444 (*runuótum'em*), 445 (*runuótum'em*; *-tumem* arī Endzelīns 1951: 897), 446, 447, 448 (*runótum'em*), 449 (*runuótumēm*), 450 (*runuótum'em*), 451 (*runuótumēm*; Rūķe 2017 [1939b]: 332 arī: *dareitumem*; arī Endzelīns 1951: 897), 452 (*runuótum'ām*), 476 (*dareitumem* reti, vec. p.), 479 (*dar'eitum'ām, runuótum'ām, itum'ām* – vec. p.), 480 (senāk, reti, – vec. p.), 481 (*itum'ām* – senāk vec. p. runā), 483 (*runuótum'ām*), 484 (*runoótum'ām* – senāk), 489 (*runuótum'ām*), 494 (*runuótum'ām*), 495 (*runuótumem*), 498, 501, 502, 505 (*runuótum'ām*), 506 (*byūtum'ām, runuótum'ām*; FBR XII 41 arī: *dūtum'ēm*), 507 (*runuótum'ām, dz'īduótum'ām, lyktum'ām*).

Daudzās izloksnēs sastopamas **formas ar *-tum*** blakus formām ar *-tumēm*, tas varētu būt gan saīsinājums no *-tumem*, gan arī skaitļu personu formu jaukums (Indāne 1968: 103). *-tum* parasti sastopams blakus *-tumem* tajās Latgales un Sēlijas izloksnēs, kur vēlējuma izteiksme ar *-tum* ir zūdoša parādība un sastopams retumis, vecākās paaudzes runā, piemēram, 363, 369, 372, 426, 432, 435, 441, 481, 491, 496.

Izloksnēs, kurās vēlējuma izteiksmes formas ar *-tumēm* ir stabilas un tiek lietotas arī jaunākās paaudzes runā, formu jaukšana nenotiek (piemēram, 443, 444, 449, 450, 502).

Dažās Latgales izloksnēs sastopamas arī vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 1. personas **formas ar *-tomem*** (Krāslavā 506, arī Kapiņos 501 tikai – *runuotomem*). Tās būtu uzlūkojamas par jauninājumu, kas radies *ā*-celmu ietekmē. *ā*-celmu daudzskaitļa 1. personas galotne Krāslavas apkaimes izloksnēs sāk kļūt par dominējošo; tā ieviešas arī tagadnēs *o*-celmu darbības vārdos (Leikuma 1998: 113).

Arī lejmnieku izloksnēs sastopamas no literārās valodas atšķirīgas vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 1. pers. formas.

Dažās Kurzemes dienvidrietumu izloksnēs sastopamas **formas ar *-tum***: *runātum*. Tās sporādiski fiksētas arī Zemgales, kā arī dažās Vidzemes sēliskajās un Latgales izloksnēs (Endzelīns 1951: 900): 19 (*mēs runātum, ja varētum*), 27, 28 (*runātum*), 42 (*runātum*), 44, 46 (*runātum, varētum*), 53 (*ja mēs tuo darītum, ta tas isnāktu labi; jemtum, turētum, nezinātum* Bušmane 1989: 215), 60 (*runātum*), 61

(*-tum* Endzelīns 1951: 900), 102 (*būtum* FBR XIII 105), 121 (*runātum*), 159 (*-tum* Endzelīns 1951: 900), 232 (*-tum* Endzelīns 1951: 900), 257 (*kad tikai paš: i tiktum vēseli* VLIR VI 223; *kad tikai paši tiktum vēseli* Rudzīte 1964: 138), 264 (*mēs labprāt būtum gāšas* VLIR VI 223; *mēs la[b]prāt būtum gāšas* Rudzīte 1964: 138; *mēs labprāt būtum gāšas*), 270, 336, 345 (*bòutum* FBR VIII 106), 346 (*nābutum iššķīršies, ē:s bu:t* Poiša 1985: 74; *bu:tum // butum* Poiša 1985: 89), 348 (*tý:ktum; būtum* FBR VIII 92), 351 (*runatum*), 353 (*-tum* Endzelīns 1951: 897; *duótum, nòktum* FBR XVI 58), 355 (*darītum, iétum, runātum*), 363 (*nastum*; FBR XIII 94 arī: *byutum, varatum*), 364 (*parunatum – reti*), 366 (*runoatum*), 368, 369 (*mēs runoatum*), 371, 372 (*runoatum*), 426 (*runuótum*), 432 (*runuotum*), 435 (*varatum, runótum*), 441 (*runótum*), 452 (*runuótum, l'èistum*), 489 (*runuótum*), 491 (*runuótum*), 493 (*dz'èivútum* Rudzīte 1964: 373), 495 (*runuótum*), 507 (*byutum, dútum, itum* FBR XV 42), 511 (*runatum*).

J. Endzelīns min vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 1. personas **formas ar *-tūm*** (*ietum*) no Lejaskurzemes (sal. liet. *keltum*), kas darinātas no *-tū*, izejot no 3. personas ar *-tū* pēc īstenības izteiksmes celmu fleksijas parauga (Endzelīns 1951: 899). Tās reģistrētas: 53 (*ietum* Rudzīte 1964: 138; *varētum* Bušmane 1989: 45), 59 (*ietum* Rudzīte 1964: 138; Endzelīns 1951: 899). Bārtā 54 reģistrēta forma ar *-tuom*: *runātuom*.

Formas ar *-tam* dažkārt blakus 2. personas formām ar *-tāt* (pēc indikatīva *o*-resp. *ā*-celmu galotnes parauga (Endzelīns 1951: 900) sastopamas Kurzemē, retāk Zemgalē un Vidzemē, taču kompaktu areālu tās veido Vidzemes sēliskajās izloksnēs. Tās reģistrētas: 15 (*runātām*), 20 (*runātām*), 29 (*runātām*), 30 (*runātom*), 33 (*runātām*), 34 (*runātam – retāk*), 49 (*runātām, lasītām*), 51 (*runātam*), 72 (*dabatām, baīdētiēs* Draviņš, Rūķe 1958: 43), 82 (*mēs nāktam, pīrktam, runātam, iētam* FBR V 104), 82 (*nāktam, pīrktam, runātam, iētam* FBR V 104; *vēstam* Endzelīns 1951: 901), 84 (*rūntām, meklētām, priēctamiēs*; VLIR VIII 227 arī: *ņestām, rēķņītām, izdūrtām*; Rudzīte 1964: 240 arī: *skriētam*), 87 (*runātām*), 90 (*runātam*; FBR V 104 arī: *mēs nāktam, pīrktam, runātam, iētam*), 93 (*runātām*), 102 (*runātam*; Rudzīte 1964: 138 arī: *iētam, rakstītam, būtam dēvuši*; Pīrāga 2006: 54), 136 (*varētām*), 141 (*runātām*), 196 (*runatam*), 197, 199 (*runātām*), 202 (*runatām*), 207 (*runātām, gribētām, iētām*), 217 (*runātam, varētām*), 223 (*pļoutām*), 313 (*runātām*), 320 (*runātām*), 323 (*ja mes mācētām, tad runātām*), 324 (*būtām, runātam*), 325–326 (*runātām*; FBR XIV 128 arī: *brāuktam*), 331 (*runātām*), 332 (*runātām*), 336 (*sācītam* FBR XVII 92), 337–339, 340 (*runātām*), 347 (*runoātām*), 411 (*-tam* FBR XVII 91), 421 (*na'pļautām*).

No Vestienas 336 reģistrēta forma ar *-tamēs* (FBR XVII 92).

Ar skaitļu un personu formu jaukumu būtu skaidrojama **forma ar *-timēm***: 362 (*-timēm* Endzelīns 1951: 897), 368 (*-timēm* Endzelīns 1951: 897), 369 (*boūtimēm, nūmīertimēm* FBR VII 148), tāpat arī forma ar *-tim*, kura var tikt lietota visās personās un skaitļos: 86 (*vēstim, redzētim, guodatim* Endzelīns 1951: 898), 369 (*poartiktim* FBR VII 148), 436 (*runótim*), 452 (*l'èist'im*), 496 (*runuót'im*).

Latgalē fiksētas vēlējuma izteiksmes formas **ar formantu *-i***: 483, 484 (*runo-ituļam, runuotuļam*), 488 (*mozgotuļu, muōcetuļu*; FBR VI 42 arī *m'ās' b'ytuļu, ituļu, runuōtuļu, dariētuļu, byūtuļom*), 489, 493 (*byutuļom* Rudzīte 1964: 393). Pēc

J. Endzelīna domām, šīm formām “varbūt ir sakars ar austrumizlokšņu tagadnes formām ar *-lu* un prūšu “optatīviem” ar *-lai* (Endzelīns 1951: 901).

Latgaliskajā Ružinā 489 pierakstīta forma *m'ās' ba runuovušš*, kas varētu būt skaidrojama ar slāvu valodu ietekmi. Kartē tā atsevišķi nav atspoguļota.

94. karte

Vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formas

[LVDA progr. 262. jaut. Kāda ir kondicionāļa dsk. 2. personas forma *jūs runātu*, *runātut*, *runātumet*...]

Kartē rādītas vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formas.

Latviešu valodas izlokšņu lielākajā daļā, tāpat kā literārajā valodā, vēlējuma izteiksmes daudzskaitļa 2. personas forma beidzas ar *-tu* (*jūs runātu*), kas ir tīrā supīna forma (sal. liet. *-tau* Endzelīns 1951: 899). Lībiskajām izlokšnēm raksturīgs beigu patskaņa zudums, piemēram, (jūs) *runat* Ainažos 170, Lādē 188, Ternejā 251, *nākt* Laidzē 74, piedēkļa patskaņa saīsinājums vai citi pārveidojumi, piemēram, (jūs) *runet*, *runt* Ancē 62.

Galvenokārt Latgalē un Zemgales austrumu daļā raksturīgas formas, kas veidotas **ar formantu -m- un personas galotni -et** (*jūs (jius) runātumet*). Latgaliešu senākajos rakstu avotos blakus formām ar *-m-* atrodamas arī daudzskaitļa 2. personas formas ar *-b-*, piemēram, *Jūs celtu* v. *celtubet* 1732. g. gramatikā “Dispositio Imperfecti.”, *tay* un *jus dareytubet* (Ev 1753: 34). Izlokšņu materiālu vākumos tās nav konstatētas.

Formas ar *-m-* un personas galotni *-et* (*jūs runātumet*) reģistrētas: 362 (*nastumēt* // *nastimēt*, *ceptumēt*, *liktumēt* FBR XII 87 FBR VII 148), 363 (*varātumet* FBR XIII 94), 365 (*boūtumēt* FBR XIX 109), 367 (*runātumet*), 368 (*boūtumēt* FBR XV 186; *cāltum'et'* Ancītis 1977: 265), 369 (*ceptumēt* // *prastimēt* FBR VII 148), 373 (*runótumet'*), 426 (*runuótum'et'*; FBR XI 113 arī *byūtum'et'*), 427 (*itum'ät'*, *dar'eitum'ät'*), 432–433 (*runótum'et'*), 435 (*varātumet* Indāne 1986:103), 436 (*runótumēt*), 438 (*runuótum'ät'*), 439 (*byūtum'ät'*; FBR VIII 18 arī *runótumet*), 441 (*runótumēt*), 442 (FBR XVII 68 arī *vastumēt*), 444–447 (*runuótum'ät'*), 448, 449 (*runuótumet*), 450, 451 (Rūķe 1939: 392 arī *dareitumet*), 452 (*runuótum'ät'*), 479 (*runuótum'ät'*, *itum'ät'*), 480 (senāk, reti), 483 (*runuótum'ät'*), 484 (senāk, reti), 488–489 (*runótum'ät'*), 491 (*runuótum'ät'*), 494–495 (*runuótum'ät'*), 498 (*runuótum'ät'*), 499 (*itum'ät'*, *byutum'ät'*, *runuótum'ät'*), 500–505 (*runuótum'ät'*), 506 (FBR XII arī *dūtum'et*), 507 (*runuótum'ät'*, *zynuótum'ät'*, *pas-tuōst'eitu m'ät'*).

Reģistrētas arī **formas ar -tum**, kas formāli sakrīt ar vēlējuma izteiksmes vienskaitļa 1. personas formu: 60 (*runātum*), 353 (*-tum* visās pers., FBR XVI 58), 363 (*nastum*), 435 (*jōus runōtūm*), 436 (*dzeivōtūm*), 452 (*l'eistūm*), 476 (*jius dareitum*, *itum*), 495, 507 (*byūtum*, *dūtum*, *itum* FBR XV 42).

Dignājā 435 un Rundēnos 496 fiksētas **forma ar -tim**, kas formāli sakrīt ar vēlējuma izteiksmes vienskaitļa 2. personas formu: 435 (*jōus runōtīm*), 496 (*jiūs runuōtīm*).

Atsevišķās izlokšnēs pierakstītas **formas ar -tam**, tās reģistrētas: 102 (*runātām*), 202 (*runatām*), 340 (*runātām*). Savukārt formas ar *-tat* pierakstītas: 223 (*plāutāt*), 324 (*runātāt*), 325–326 (*brāuktāt* FBR XIV 128), 432, 481, bet ar *-tut*: 121 (*runātut*), 372 (*runoātut*), 345 (*bōutut* FBR VIII 106).

Nīcā 53 reģistrēts **variants ar -ūt**: 53 (*dziēvātūt* Rudzīte 1964: 138), bet Rucavā 54 – ar *-uot* 54 (*jūs runātuōt*).

Dažās Latgales izlokšnēs reģistrētas arī vēlējuma izteiksmes **formas ar -ļ**: 483 (*runuōtul'ät'*), 484 (*runoītul'ät'*), 488 (*býtuļat*, *itūļat*, *runuōtuļat*, *dariētūļat*; FBR VI 42 arī *byūtūļot*).

95. karte

Nākotnes lokāmais divdabis

[LVDA progr. 263. jaut. Vai sastop nākotnes lokāmos divdabjus? Vai *k* iesprausts? *braukškis*, *vilkškis*...]

Lejzemieņu izlokšnēs un augšzemieņu dialekta Vidzemes latgaliskajās izlokšnēs atstāstāmās izteiksmes nākotnes formu veido ar nelokāmo divdabi ar *-uot* (piemēram, *viņš teica, ka rūt braukšuot*), kas ir arī literārās valodas norma.

Augšzemieņu dialekta dziļajās latgaliskajās (Latgales) un sēliskajās izlokšnēs šīs formas veidošanai kalpo nākotnes lokāmais divdabis gan ar *k* iespraudumu (*braukškis*, *braukškuote*, *vilkškis*, *vilkškuote*), gan bez tā (*braukšis*, *braukšuote*, *vilkšis*, *vilkšuote*). J. Endzelīns uzskata, ka divdabji ar *-is* varētu būt radušies no formām ar *-us* (piemēram, *ieškis* no *ieškus*), vispirms zūdot patskanim *-u-*, tad iespraūžot *-i* pēc nomenu vsk. nominatīva ar *-ķis*, *-ģis*, *-šķis*, *-žģis* parauga (Endzelīns 1951: 938).

Sēliskajās izlokšnēs “relatīva nākotnes formas ir vīriešu dzimtē ar *-šus*, *-š(kis)*, *-šuos*, *-š(k)ies* u. c., sieviešu dzimtē ar *-š(k)ote*, *-š(k)otēs* u. c. [...] Piemēri: [...] *viņš braukšus* // *brau(k)škis* ‘braukšot’ *uz tirgu*; *vakarā viņš peldēšos* // *peldēš(k)ies* ‘peldēšoties’ *ezerā*; *viņa nākš(k)ote* ‘nākšot’ *drīzi mājā*; *rītā celškotēs* ‘celšoties’ *agri*” (Kušķis 1973: 40).

Gandrīz visās Latgales izlokšnēs (izņemot dažas dienvidu izlokšnes) kompakto areālu veido nākotnes lokāmais divdabis ar *-k-* iespraudumu. Rugājos 475 paralēli pierakstīts arī divdabis bez *-k-* iesprauduma – *brōukšys*.

Nākotnes lokāmais divdabis ar -k- iespraudumu reģistrēts: 329, 335 (*ieškys*, *ieškuote*, *nāk-šks* // *nākškys*, *brōukškūoš*; Endzelīns 1951: 937 arī: *teikškis*; Endzelīns 1951: 938: *ieškis*), 336 (*ieškis*, *celškis*, *dobiškis*, *līdiškis* FBR XVII 92), 337 (*brōukškys*, *vilkškys*, *dūoškys*, *bu:škys*; Endzelīns 1951: 937 arī: *ieškūošas*; vīr. dz. dsk. nom. *braukškuots*; *ātstāskūe* FBR XVII 92), 341 (*brāukškis*, *vilkškis*, *duoškis*, *ņēmškis*; Endzelīns 1951: 938 arī: *teikškis*), 342 (*brāukškis*, *vilkškis*), 343 (*ieškūošas* Endzelīns 1951: 937; *teikškis* Endzelīns 1951: 938), 346 (*duoškoš* < *duoškūši*), 347, 348 (*odduošks*, *neņēmškys*, *pre:cēškūeties*), 349, 352 (Endzelīns 1951: 939), 353 (*boūškis* FBR XVI 59), 354, 355 (*brāukškis*, *ieškis*, *vilkškis*; Endzelīns 1951: 938 arī: *duoškis*), 356 (*braukškis*), 357 (*duoškis* Endzelīns 1951: 938), 361 (*dūškis* Endzelīns 1951: 938), 362

(*veškis lynus, brāukškis*; Endzelīns 1951: 938 arī: *teikškis*), 363 (*byūškys, atplēškys, brāukškys, lēškys* FBR XIII 95), 364 (*paiēškis, pabrāukškis*), 365 (*dūškis* Endzelīns 1951: 938; *iēškis, iēškūota, iēškūoši* FBR XIX 109), 367 (*vilkškis*), 368 (*ēškys, ēškūte* FBR XV 186; *braukškys* Endzelīns 1951: 937; *ļauškys, ļauškūte* Ancītis 1977:261), 369 (*dūškis* Endzelīns 1951: 938), 370 (*brāukškis, vilkškis*), 371, 372 (*neškis ouđini*), 373, 403 (*brāukškis, vilkškis*), 404 (*teikškis*), 405 (*sāukšks pāligā*), 406 (*brāukškis, nōškis*), 409 (*būškis, nēmškis, nēmškis, nēmškūete* FBR IX 151), 411, 412 (*brāukškis, iēškis, vilkškis*), 413, 414 (*iēškis, li:kškis, vilkškis, brāukškis*; FBR IX 151 arī: *būškis, nēmškis, nēmškis, nēmškūete*), 415 (*sūtiškūoši, prē:cēškys*; FBR IX 151 arī: *būškis, nēmškis, nēmškis, nēmškūete*), 416 (*ziēpās sa*vā'riškūet's; nē:mšys zemī; narunāškūet'ār sve:šu*; FBR IX 151 arī: *būškis, nēmškis, nēmškis, nēmškūete*), 417 (*nādze:rškys vaira*; FBR XVII 139 arī: *iškys, iškūšys, iškūte; gulēškys, gulēškūte; ņimškys, ņimškūšys*; Endzelīns 1951: 938: *dūškis*), 418 (*brāukškys*), 419 (*pālikškis, ūzvilkškis, nēmškis*; FBR IX 151 arī: *būškis, nēmškis, nēmškis, nēmškūete*), 420 (*duoškoete, mirškys, duošks, (iz)vediškūoši; narunāškūet'e*; Endzelīns 1951: 938 arī: *duoškis*; FBR VI 101: *vylkškis*; FBR IX 151 arī: *būškis, nēmškis, nēmškis, nēmškūete*), 421 (*braukškūete* Endzelīns 1951: 937; *teikškis* Endzelīns 1951: 938), 422, 423 (*teikškis* Endzelīns 1951: 938; *ieškūošas, vīr. dz. dsk. nom. braukškuots* Endzelīns 1951: 937), 424, 425 (*brāukškys, vilkškys*; FBR XIII 33 arī: *meškys, meškūte, jimškys, jimškūte, mozgōaškūte, byūškys, byūškūte*; Endzelīns 1951: 937 arī: *braukškys*), 426 (*brāukškys, vilkškys*; Endzelīns 1951: 938 arī: *dūškis*), 427, 428 (*brāukškis*), 429 (*teikškis* Endzelīns 1951: 938), 430, 431 (FBR IV 76 arī *vilkškas, cepškas, neseiškās (neškas), vilkškūote, cepškūote* u. c.), 432 (vec. p.), 433 (*brāukškys, vilkškys*), 434 (*brāukškys, vilkškys*), 435 (*iškis, bōškis, lašēškis, brāukškis, vylkškis*), 436 (*dūškys* Endzelīns 1951: 938), 437 (*brāukškys, vilkškys*), 438 (*brāukškys, vilkškys*; Endzelīns 1951: 938 arī: *teikškis*; Endzelīns 1951: 937: *dūškūtā, iškūši, iškūšys, kauškūtēs*), 439 (*brāukškys*; FBR VIII 18 arī: *vilkškys siškys, siškūte, vilkškys, vilkškūtā, vilkškūš*; Endzelīns 1951: 938 arī: *dūškis*; Endzelīns 1951: 937: *dūškūtā*), 440, 441 (*brāukškis, vilkškis*), 442 (*āizbrāukškis, āizvilkškis, neškis, plāuškis*; FBR XVII 70 arī: *brāukškis*), 443, 444, 445 (*brāukškys, vilkškys* FBR XVIII 49 arī: *vilkškys, vilkškūš*), 446 (*brāukškys, vilkškys*), 447 (*brāukškys, neškys, vēškys*), 448, 449 (*brāukškis, vilkškis, rauškis ūorā*), 450 (*brāukškys, neškys, vilkškys*), 451 (*brāukškys, vilkškys*; Endzelīns 1951: 938 arī: *dūškys*), 452, 453, 454 (*nākškis šūr*), 455–461, 469, 470, 471 (*brāukškis, iškis, pirkškis, vilkškis*), 473, 474 (*brāukškis, vilkškis, neškis*), 475 (*brāukškys //brāukšys, vilkškys*), 476 (*brāukškys, vilkškys, vilkškūtā*), 477, 478 (*iškys, byūškis, teikškis, iškūc, byūškūts, iškūte, byūškūte* FBR XI 138; *dūškis* Endzelīns 1951: 938), 479 (*brāukškys, brāukškūtā, vilkškys, vilkškūtā*), 480 (*vilkškys, jimškūtā*), 481 (*brāukškys, vilkškys*), 482, 483 (*vilkškūtā kažuku*), 484–487 (*brāukškys, vilkškys*), 488 (*juoškys, vilkškys*), 489, 490 (*iškys, brāukškys, neškys, vilkškys*), 491 (*neškys*), 492 (*iškys, iškūtā, iškūši, -ys; juoškys*, bet: *jis reit juoškis iz piļsātu; juoškūši // juoškamy*, dsk. *juoškūc, iškūc, sačeiškūit* FBR XIII 56; Endzelīns 1951: 937 arī *braukškys*), 493, 494 (*brāukškys, brāukškūtā* – reti), 495 (*brāukškys, vilkškys*; Endzelīns 1951: 938 arī *dūškis*), 496–498 (*brāukškys, vilkškys*), 499 (*brāukškys, dareiškys*), 500, 501–507 (*brāukškys, vilkškys*), 503 (*dūškūtā* Endzelīns 1951: 937), 508–512.

Vīpē 431 pierakstīta nelokāmā forma ar *k* iespraudumu: *vilkškūot, cepškūot*.

Sastopamas arī atgriezeniskās formas ar *-k-* iespraudumu, piemēram, 419 (*likškūeties* (ar *ī* no *< i*) vai *likškūošies* Endzelīns 1951: 937), 438 (*kauškūšis* Endzelīns 1951: 937), 439 (*siškūtis* Endzelīns 1951: 937), 480–481 (*c'ēl'skīš, c'ēl'skūtāš*), 484 (*jimškūtāš darāt*). Endzelīns 1951: 938 atgriezeniskās divdabju formas ar *-škies, -škīs* min vēl arī no 365, 368, 426, 436, bet ar *-škīs* – no 507.

Dažādu laikaposmu izlokšņu materiālu pieraksti liecina, ka nākotnes lokāmie divdabji vairākās izloksnēs ir jau zūdoša vai pat zudusi parādība, piemēram, 447, 476, 488, 502.

Nākotnes lokāmais divdabis bez *-k-* iesprauduma reģistrēts: 348 (*duošis vilkšuoši* Endzelīns 1951: 937), 350 (*vilkšis*), 360 (*vilkšis o:rklu*), 364 (*vilkšis*), 367 (*brāukšis*), 369 (*brāukšis, vilkšis*), 397 (*zināšuošas* = lei. *žinōsiančios* Endzelīns 1951: 937), 401 (*braukšis*), 409 (*ņēmšis, ņēmšūete* FBR IX 151), 414 (*ņēmšis, ņēmšūete* FBR IX 151), 415 (FBR IX 151 arī: *ņēmšis, ņēmšūete*), 416 (*ņē:mšys zemī*; FBR IX 151 arī: *ņēmšis, ņēmšūete*), 417 (*auškys* FBR XVII 120), 419 (*ņēmšis, ņēmšūete* FBR IX 151), 420 (*ņēmšis, ņēmšūete* FBR IX 151), 428 (*brāukšis*), 431, 435 (*plāušis* Endzelīns 1951: 937), 475 (*brāukšis*).

APSTĀKĻA VĀRDS

96. karte

Apstākļa vārdi *tā, kā*

[LVDA progr. 197. jaut. Vai lieto adverbu formas *tā, kā* : *tuo, kuo* : *tai, kai* (*kei*)?]

Vairumā latviešu valodas izlokšņu lieto apstākļa vārdus *kā, tā*. Pēc J. Endzelīna domām, tie, iespējams, ir seni lokatīvi un radušies vai nu no (siev. dz.) **kāj, *tāj*, vai arī no divzīlību formām, kas bija identiskas ar liet. **kojē, tojē* (Endzelīns 1951: 611–612). *kā, tā* kompakto areālu veido visā lībiskajā un vidus dialektā, kā arī augšzemnieku dialekta rietumu daļā. *kā* reģistrēts arī divās latgales izloksnēs – Šķaunē 500, Skaistā 507 (reti). Dažās lībiskajās izloksnēs pierakstīts fonētiskais variants ar patskaņa saīsinājumu *ta, ka*: Snēpelē 23, Vandzenē 75, Vidrižos 195 u. c.

Fonētiskais variants ar *ā > ā, oá* (*kā, tā, tóá, kóá*) plašāk sastopams sēliskajās izloksnēs, tas reģistrēts arī dažās Vidzemes latgaliskajās izloksnēs.

Augšzemnieku dialektā sastopami šo apstākļa vārdu fonētiskie varianti. Vidzemes latgaliskajās izloksnēs ap Alūksni, Gulbeni, Ziemeļlatgales izloksnēs, kā arī Latgales rietumu un dienvidrietumu izloksnēs un dažās Zemgales sēliskajās izloksnēs (ap Slati 370, Bebreni 442, Lašiem 448) izplatīts variants *kuo, tuo*. Tas pierakstīts: 363, 370, 373, 384–391, 393–395, 401, 402 (*tuó, kuó* arī Balode 2016: 307, 309 u. c.), 410, 432, 433, 436–439, 442, 444, 445, 448–450, 451 (*tuó kuó* arī Rūķe 2017: 333), 452, 454, 462 (*tuó kuó uz litim tāsās*), 463, 464 (*kuó skrieja, tuó grūovi*

gòn), 465, 466, 467 (*kuô viņš soka, tuô viņš dora*), 468–471, 472 (*tuô i dori, kuô ir labi*), 473–476.

Galvenokārt sēliskajās izloksnēs, kā arī dažās Vidzemes latgaliskajās izloksnēs pierakstīts variānts **kō, tō** (ā > oa, o^a, ō – kōa, toa, ko^a, to^a, kō, tō): 347, 348, 352, 353, 363, 365, 366, 368, 369, 372, 392, 393 (FBR IV 49 arī koā, toā), 410, 430, 432, 435 (kó^a mežā sàuc, tó^a ackàn), 436 (FBR XVII 96 arī t^oá, k^oá), 441–443, 449.

Plašā kompaktā areālā Latgalē sastopami apstākļa vārdi **kai, tai**. To, ka *kai* ir bijis visu izlokšņu kopējā forma, liecina arī forma *tikai*. La. formas *kai, tai* un pr. *kai* laikam ir veci lokatīvi, kas atbilst liet. *kaĩ* un varētu būt radušies no *kái (Endzelīns 1951: 611). *kai, tai* reģistrēti: 425–427, 433, 434, 439, 440, 446, 447, 451 (arī Rūķe 2017: 335), 452, 475–477, 479–493, 494 (*strūodoj kaĩ b'ez ruku; taĩ ža navār atstuot'*), 495–507.

Dažās Latgales izloksnēs ap Nautrēniem 480, Makašēniem 484 reģistrēts variants **kei, tai**: 500 (*mūot'is' žālūms k'eĩ jiuru dz'īlūms*), 476, 477, 480 (*jām k'eĩ b'ez ruku*), 481–486. J. Endzelīns *ai > ei* vārdā *kei* skaidro kā iespējamu *ai > ei* neuzsvērtā pozīcijā (Endzelīns 1951: 136–137).

Kā konstatējusi V. Rūķe, to apgabalu robeža, kur katrs *ai > ei* aiz *k* un *g*, nesakrīt ar to robežu, kur *ai > ei* tikai vārdos *keids, kei*, turklāt šī robeža starp abiem paveida apgabaliem ir stingra, abu formu jaukšanās novērojama retos gadījumos (Rūķe–Draviņa 2017[1939a]: 385). Tajās izloksnēs, kur katrs *ai > ei* aiz *k* un *g* (piemēram, *geill's', gēisma* Viļakā 471, Balvos 473, Šķilbēnos 474), lieto apstākļa vārdus *kuo, tuo*.

97. karte

Līdzskanis galotnes -i priekšā apstākļa vārdos

[LVDA progr. 198a. jaut. Vai adverbos galotnes -i priekšā mīkstināts vai nemīkstināts līdzskanis? *lēti* : *lēši*...; *taisni* : *taišņi*...]

Daļā latviešu valodas izlokšņu līdzskanis apstākļa vārdos galotnes -i, kas ir visparastākā apstākļa vārdu darināšanā (Endzelīns 1951: 604), priekšā netiek mīkstināts. Tā ir arī latviešu literārās valodas norma (par mēra apstākļa vārdiem sk. LVG 610–612).

Lielākajā daļā izlokšņu sastop formas **lēti, taisni** un to fonētiskos variantus, kur galotnes -i priekšā līdzskanis netiek mīkstināts: 1, 15, 17, 19–21, 23–35, 37–40 (*tas tik lēti naū izdarāms; taisni tā*), 41, 42 (*tas naū dārgi; tad lēti; jāiēt taisni līdz priēdeĩ*), 43 (*kurā viētā taisni ne-viēns neziņ; taga viš maksā lēti*), 46–53 (Bušmane 1989: 230–231 arī *čēkli, stilli* u. c.), 55 (*te lēti nedabuōn vis; te var iēt taisni*), 56 (*lēti paŗdevu; taisni us priēkšu*), 57 (*uōlas lēti paŗdevu; eĩta taisni viēn us priēkšu*), 58, 60, 61 (*tuŗ var lētv dabuĩt; taisn*), 70, 81, 83, 87–104 (*lēti pircis; taisni uz priēkšu*), 105, 106 (*lēti (=viegli) padarĩt; taisni tā; taisni pa ceļu*; FBR XVI 101 arī *lēti*), 107–109 (*bi nuōpĩrcis lēti; eĩta tik taisni*), 110 (arī *grūt*), 111–118, 121–125, 127–136 (*lēti nuōpĩrku; brauc taisni*), 137–140 (*viš pārdeva zirgu lēv; iēt taisni pa laũk^u*), 141–148 (*lēti pĩrku; taisni brauc*), 149–152 (*dabuju lēti kaĩtfeļus pĩrkt; brauc tik*

taisni pruōjā), 153–156 (arī *lēpni*), 157–165 (*tas lēti maksā; tā ka lēti un labi iznāk*), 166 (biežāk – *viēgli*), 167, 168 (*tig lēti?; tepat taisni var iēt*), 169, 172, 173, 175, 177, 186, 193 (FBR XV 147 arī *lēti*), 197 (FBR XV 147 arī *lēti*), 192 (*lēti* FBR XV 147), 194, 195, 198–200 (*lēti gribēju dabūt; var iēt taisni*), 201, 202, 205–207, 210–216 (*lēti pĩrku; es eju taisni*), 217–220, 222–224 (*lēti pārdeva; iēt taisni paŗ laũk^u*), 225, 227–230 (*pagāšgad ābuōli bi lēti jāpārduō; un taisni tad viņām vaĩg adbrāukt, ka es taisnos uz Baũsk!*), 231–235, 237–248, 253, 254, 257 (arī *gārdi, biēzi*; VLIR VI 230–231 arī *smālkⁱ, vēli*), 258 (VLIR VI 230–231 arī *lēpni, vēli, biēzi, glĩti*), 261, 262 (VLIR VIII 69 arī *plāni, taisni*), 263 (*plāni, taisni* VLIR VIII 69), 264 (VLIR VI 230–231 arī *vēli, druōšⁱ, plašⁱ* u. c.), 265 (VLIR VI 230–231 arī *lēpni, vēli* u. c.), 266, 267 (*viņš lēti nevarēja uzcēlties; tũr ej viē taisni us priēkš^u*), 268, 269, 272, 273 (Endzelīns 1951: 607 arī *lēni, lēti*), 274–276, 279–283 (FBR XV 147 arī *lēti*), 284 (FBR XI 38 arī *lēti*), 285–289, 291–295 (*es pĩrku lēti māizĩti; es tevi vis tik lēti vaļā nelaĩdĩšu; cēļš iēt taisni; taisni pa ceļu*), 296 (*taisni, ciēti* VLIR III 154), 297–301, 302 (arī *grūtⁱ*), 304–309, 311–315, 319–326, 329–333, 336–338, 340–342, 344–352, 353, 354, 357–359, 360 (*rudzi ir lāti; ēlkšņi ir taisni*), 361, 362, 363 (*lāti* FBR XIII 90), 364–367, 369 (jaun. p.), 370, 372–374 (VLIR VIII 69 arī *plāni, taisni*), 376, 377–382 (*lēti gòn nuōpĩrku tũo zirgu; es nācu taisni pa pļovu*), 383, 384 (FBR VIII 49 arī *lāti*), 386, 388, 390, 396, 399, 401 (*lāti* FBR V 155), 403–408 (*lēti pārķ*), 409 (*lēti atdevuse; taisni us priēkšu*), 410–415, 417, 418, 421, 422 (*taisni, glĩti, lēti* Strautiņa 2007: 61), 428 (*lēti nuōpĩrka; naiēt taisni*), 429, 430, 454, 459, 460, 462, 463, 468, 487, 498, 505, 509, 511.

Atsevišķās augšzemnieku dialekta izloksnēs pierakstīts fonētiskais variants **lieti, taisni**: 386, 387 (*tu lieti nuōpĩrki; ej taisni pa ceļu*), 389 (*taisni vā r izĩt pa tēiru-mu; lieti pārdevs sovu brēvibu; jāūsĩm grāũti pĩrokstĩt*), 464, 470.

Vidzemes un Kurzemes lĩbiskajās izloksnēs sastop bezgalotnes formas **lēt, taisn** (arī **taisņ, taisen, taisn**): 1, 2 (FBR XVI 112 arī *lēt'*), 4–11, 13, 62–79, 82 (*rudzⁱ lēt nenāk aũkē, būs sapuĩš zemē, vēšļ nedēļ list; ej taisn pa laũk^u us skuōl^u*), 84 (*tig lēt?; te taisņ i jā-iēt*), 85 (*te taisņ netiks pār; lēt pĩrķe*), 86 (*lēt pērk, dārg aĩzmakse; iēt taisņ, tuŗ var tikt*), 120, 171, 178–185, 187, 189–191, 249, 250, 252. Tās reģistrētas arī atsevišķās vidus dialekta izloksnēs: 18, 22, 192, 196, 236, 270, kā arī vidus un lĩbiskā dialekta robežizloksnē Kuldĩgā 80.

Atsevišķās izloksnēs fiksētas formas **lēt, taisni**: 170, 176 un **lēti, lēti, taisn**: 14, 171, kas atsevišķi kartē nav rādītas.

Līdzskanis netiek mīkstināts arī atsevišķās Latgales latgaliskajās izloksnēs, kur fiksēti varianti **lātai, taisnai**: 437, 438, 444–447, 450, 452, 491, 494, 496, 498, 499, 501–504, 506, 507 un dažās Zemgales dziļajās sēliskajās izloksnēs: 449, 454.

Daļā izlokšņu līdzskanis apstākļa vārdos galotnes -i priekšā tiek mīkstināts. Vidus izloksnēs Vidzemē un augšzemnieku izloksnēs Vidzemē un Latgalē sastop formas **lēši, taišņi** un to fonētiskos variantus ar mīkstinātu līdzskani: 257 (*glĩšⁱ* VLIR VI 230), 263 (*plāni, taišņi* VLIR VIII 69), 264 (*glĩšⁱ* VLIR VI 230), 265 (*tāli, glĩži* VLIR VI 230–231), 296 (VLIR III 154 arī *taišņi, ciēšⁱ*; Endzelīns 1951: 607 arī *ĩkši*), 302 (*gruši, taišņi*), 297, 302, 307–309 (arī *viēnāži*), 310 (*savāži* Endzelīns 1951: 607), 316 (*taišņi* Endzelīns 1951: 607), 318, 322 (Endzelīns 1951: 607 arī *taišņi*), 326

(*skaišķi*, *viegļi* Endzelīns 1951: 605, 608), 327, 328 (arī *grūšī*, *īši*, *viegļi*), 329, 331, 335 (*vôir glīši navôru uzr'kstīt; èit vien tòišņi pā'eri pļovòil; lēšī tij:kā cōuri*), 336 (*lēši* FBR XVII 93; *īši* Endzelīns 1951: 607), 337 (arī *viegļi*, *se:kļi*), 341 (Endzelīns 1951: 607 arī *grūši*), 342, 343, 346–350, 353 (*lēši* FBR XVI 41), 355 (*tòišņi*, *drēži*, *vēļi*, *jēļi* FBR XX 68), 356 (Endzelīns 1951: 607 arī *taišņi*), 359, 361 (*lēņi* Endzelīns 1951: 607), 362 (*lēši* FBR XII 89), 363 (arī *lepņi*, *vigļi* u. c.; FBR XIII 90 arī *lēši*, *vēļi*), 365 (FBR XIX 110 arī *taišņi*, *gāuši*, *škeibji*), 366–368 (*lēši* Ancītis 1977: 66), 369, 370, 372–374 (*plāņi*, *taišņi* VLIR VIII 69), 376 (*taišņi* FBR IV 58; Endzelīns 1951: 607), 377 (*taišņi* Endzelīns 1951: 607), 378, 384–386, 388, 392 (Putniņa 1983: 71 arī *grēži*, *gāuši*, *taišņi*, *glīši*), 393 (Endzelīns 1951: 605 arī *lepņi*), 394 (arī *grōuši*), 395, 397 (FBR I 22–23 arī *ej labi drēži; ej taišņi, nēj ar likumu; tu pārdevi sovu zirgu lēši*; Endzelīns 1951: 607 arī *īkši > ikši, mīkši > mikši, greži* u. c.), 398, 399, 400 (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 195 arī *lēši, svēši*), 401 (*l'ieši pūord've itū mūoju, taišn'i tuodu es g'r'ib'ēju dabūt*; FBR V 155 arī *lieši*; Endzelīns 1951: 607 arī *īkši > ikši*), 402, 403 (*lēši* FBR XIV 190), 404, 409 (*lēši* FBR IX 158), 410 (Endzelīns 1951: 605, 607 arī *garži, stalši, glīši*), 412, 414–416 (FBR IX 158 arī *lēši*), 417 (Endzelīns 1951: 607 arī *taikšņi*), 418, 419 (FBR XVIII 133 un FBR IX 158 arī *lēši*), 420 (*ēj taišņi pā'eri pļovāi; kūo tā nu pūt tik grūuši?*; *viņi tūo guō'vi lēši pā'erdeve*; FBR VI 112; FBR IX 158 arī *lēši*), 421, 422 (*taišņi, glīši, lēši* Strautiņa 2007: 61 u. c.), 425 (FBR XIII 30 arī *drēži, gauši* u. c.; Endzelīns 1951: 605 arī *garži, skaišķi < skaišķi* u. c.), 426, 427 (*vīnaiži* Endzelīns 1951: 607), 428 (*lēši nūopirka; taišņi pa tūo po:šu ce:ļū*), 429, 431 (*vēļi* FBR IV 77), 433, 434, 435 (*taišņi* Endzelīns 1951: 607; Indāne 1986: 88 arī *lēši pōardūt; it taišņi; drēži atīs; vigļi rak't'; tōaļi, tōa'l'i, gāuši, gāuši* u. c.), 436 (*slikši* FBR XX 154), 437 (arī *lab'i*), 438, 439, 441, 442 (FBR XVII 71 arī *lēši*), 444–448, 449, 450 (Endzelīns 1951: 605 arī *skaišķi < skaišķi*), 451 (Rūķe-Draviņa 2017b [1939]: 333 arī *taišņi*), 452, 462, 463, 465 (*garži, viēļi < *vēļi, lēši > lieši, svieši* u. c. Endzelīns 1951: 605, 607), 467, 469, 471, 472 (arī *grōuši, liēņi*; Endzelīns 1951: 605 arī *skaišķi < skaišķi*), 473–477 (*drūši, grūyši, pluōn'i* u. c. Ūsele 1998: 39), 478–480 (*taišn'i* Stafecka 2016: 440), 481–486, 488–490 (arī *grūuši*), 491, 492 (*l'ieši* FBR XIII 53), 494–496, 498, 499 (Endzelīns 1951: 607 arī *taišņi*), 500, 501–503 (Endzelīns 1951: 605 arī *skaišķi < skaišķi*), 504, 506 (*taišņi* Endzelīns 1951: 607), 507. Tie fiksēti arī dažās vidus izloksnēs: Jaunpilī 101 (*taikšņi* Endzelīns 1951: 607), Siguldā 204 (*taišņi* Endzelīns 1951: 607) un Lielvārdē 227 (*viegļi* Endzelīns 1951: 608).

Savukārt Jaunpilī 101 (Endzelīns 1951: 607) un Lubānā 417 (Endzelīns 1951: 607) fiksēts variants ar *k* iespraudumu *taikšņi*. Tas kartē nav rādīts.

Vidzemes lībiskā dialekta Stienes 190 izloksnē fiksētas bezgalotnes formas *lēš*, *taišņ*, kas atsevišķi kartē nav iezīmētas.

1, 3, 5, 70 leksēmas *taisni* vietā lieto *tiešam*, *tiešem* ‘taisni’, kas kartē nav rādītas.

Dūrē 388 fiksēts variants *lēti*, *taišņi*, bet Šķaunē 500 *lātā*, *taišņi*, kas kartē atsevišķi nav rādīti.

98. karte

Patskanis ē apstākļa vārdu saknē līdzskaņa priekšā

[LVDA progr. 198b. jaut. Vai mīkstinātā līdzskaņa priekšā saknēs ē šaurs vai plats? *reṭi* : *reši* : *reši*...]

Plats patskanis ē

Lielākajā daļā latviešu valodas izlokšņu reģistrēts apstākļa vārds *reṭi* ar platu saknes patskani *e*, kas ir latviešu literārās valodas norma (par veida apstākļa vārdiem literārajā valodā sk. LVG 610–612). To sastop visu triju dialektu izloksnēs, bet vieno-tu areālu tas veido Vidzemes, Kurzemes un Zemgales vidus izloksnēs, retāk fiksēts Kurzemes un Vidzemes lībiskā dialekta izloksnēs un augšzemnieku dialekta sēliska-jās un latgaliskajās izloksnēs: 2, 14–17, 19–21, 23–33, 35–52, 53–57 (*balṭmaīzi te reṭi pārved*), 58–61, 70, 82 (*reṭi tas gadās*), 83, 87–103 (*reṭi kviēši*), 104–118, 120–136 (*es viņa reṭi rēdzu*), 137–140 (*biētes iēstādītās reṭi, vēš ispūtīs*), 141–148 (*reṭi jāu nu viņi kādreiz sastrīdās*), 149–151, 152 (*pa-visam reṭi saauguši kuōki*), 153–161 (*reṭi zuōbi*), 162–164 (*miēži pa-visam reṭi*), 165–167 (*reṭi sadīgušas biētes*), 168–170 (*maņ brāls reṭi atnāk*), 171–173, 175, 177, 184, 186, 189, 193–200 (*tevi reṭi rēdz*), 201–223 (*te priedes jāu dikti reṭi ir*), 224, 225 (*zirņi sanākuši reṭi*), 226, 228–235, 237–248, 252, 254, 256–259, 261–269, 271–282 (*reṭi iznāk brīūdienas*), 283–295 (*reṭi tu nāc pie muṃs*), 296–301 (*tevi reṭi rēdzu*), 303–305 (*tuṛ viņi aūg reṭi*), 306, 308–313, 314, 316, 317, 319, 321, 322, 325, 330, 331, 336, 338–340, 344 (*vā i reṭi gādēs?*), 346–348, 349–354 (*ra:ti zuōbi*), 355, 358–360 (*rudzi ir ra:ti*), 369, 370, 372, 374–380, 382 (*es jāu viņu reṭi satieku*), 387–390, 396, 399, 404, 415, 426, 428, 442 (*ratas cukurb'it'es*), 449, 459, 462, 468, 473, 476, 503, 507, 509, 511, 559.

Lībiskā dialekta Kurzemes un Vidzemes izloksnēs fiksēta bezgalotnes forma *reṭ*: 1–4 (*reṭ kā:d vēl rēdz*), 5–7, 9–14, 18, 62–74 (*reṭ gān dabu redzēt*), 75–81, 84, 85 (*reṭ kāc atnāk*), 86, 119, 171, 174, 176, 178–185, 187–191, 249, 251, 253, 255, 260. To sastop arī atsevišķās vidus izloksnēs: 22, 192, 236, 270.

Plats patskanis *ē* konstatēts arī leksēmā *reši* un tās fonētiskajos variantos, ko sastop vidus, sēliskajās un latgaliskajās izloksnēs – 294, 297, 318, 327, 328, 343, 347, 348, 356, 376 (*reši* FBR IV 58), 377, 404, 416, 450.

Sporādiski Vidzemes sēliskajās izloksnēs pierakstīta leksēma *rešņi* un varianti: Vējavā 328, Pļaviņās 348, Cesvainē 416, Lazdonā 419, Praulienā 420.

Sērmūkšos 308 fiksēts variants *reṭu* (*reṭu nāk*), bet variants *reṅi* pierakstīts Kazdangā 31 un Sieksātē 33. Tie kartē nav rādīti.

Pusplats patskanis ē

Leksēma *reṭi* ar pusplatu *ē* pierakstīta un dažās augšzemnieku dialekta izlok-snēs: 350, 352, 383 (*reṭi līst*), 414.

Variants *reši* ar pusplatu *ē* skaņu reģistrēts trijās Vidzemes latgaliskajās izlok-snēs: 343, 462, 467.

Šaurs patskanis e

Daļā latviešu valodas izlokšņu patskanis *e* leksēmas *reṭi* fonētiskajos variantos ir šaurs.

Atsevišķās Kurzemes, Zemgales un Vidzemes vidus izloksnēs, augšzemnieku dialekta Zemgales, Vidzemes un Latgales izloksnēs, kā arī vienā Kurzemes lībiskajā izloksnē pierakstīta forma **reti** un varianti: 2, 34, 108, 227, 243, 302, 307–309, 315 (*retī vār rēdzēt*), 320, 323, 324, 326, 329, 332, 333, 337, 340, 345 (*retī kod tūo vor dabūt*), 348, 349, 357, 361, 364, 365, 371, 377, 381, 386, 403, 405–407 (*reti tupeņi*), 408 (*re:ti aūg pošs* (ozoli)), 409, 411–413, 415–417, 421, 422, 428, 430, 454, 459, 460, 464, 475, 498, 559.

Variants **reši** un varianti reģistrēti lielākajā daļā latgalisko un sēlisko izlokšņu, sporādiski arī atsevišķās Vidzemes vidus izloksnēs: 222 (Endzelīns 1951: 606), 296, 309, 326 (Endzelīns 1951: 606), 329, 334, 335 (arī Endzelīns 1951: 606), 337, 341, 342, 359, 362, 363, 366, 367, 368 (Ancītis 1977: 127), 369, 370, 373, 381 (*reši sastādīši*), 384–386, 391, 392 (Putniņa 1983: 71), 393 (FBR IV 47; Endzelīns 1951: 606), 394, 395, 397–401 (*r'eši tu nūoc c'imūs*), 402, 410 (arī Endzelīns 1951: 606), 415, 416, 418, 419 (*r'eši p'i mūs'im t'i gos't'i atbrāuc; ni biēzi, ni rē:ši*), 420 (*kāpāstu tik rē:ši navoīg dēstīt, tā-pó:t jā u izaūks*), 423–425 (arī FBR XIII 30), 426, 427, 429, 431–435 (*tik reši tevi radzu!*), 436, 437, 440, 441, 443, 445, 446, 448, 453, 463 (*cik reši nūsiējs*), 465 (Endzelīns 1951: 606), 466, 469–477 (arī Ūsele 1998: 39), 478, 479, 480 (Stafecka 2016: 378, 390), 481–492 (*reši* FBR XIII 53), 493, 495–497, 499, 500, 503.

Latgalē Stirnienē 433, Preiļos 439, Višķos 451, Skaistā 507 pierakstīta forma **reš** un varianti.

Latgales latgaliskajās izloksnēs konstatēta forma **ratai**: 437, 438 (*vajak ratai d'ies't'eit cukūrb'it'is' tūlāik jūos lobuók aūk*), 444–447, 449–452, 454, 491, 494 (*gruób'eklām zūby ratai*), 496, 498, 499, 501–507.

Latgaliskajās 465 (Endzelīns 1951: 607) un 471 (Endzelīns 1951: 607) pierakstīta forma **rešņi**, kas kartē atsevišķi nav attēlota.

SINTAKSE

99. karte

Personas vietniekvārda locījums pie vajadzības izteiksmes

[LVDA progr. 269. jaut. Kādā locījumā stāv objekts pie vajadzības izteiksmes, ja objekts ir personu vietniekvārds, piemēram, *man tu esi jāmāca*, ... *tevi jāmāca* vai kā citādi?]

Lielākajā daļā latviešu valodas izlokšņu tāpat kā literārajā valodā personas vietniekvārds, apzīmējot personu, uz kuru pāriet darbība, pie vajadzības izteiksmes formām nostājas akuzatīvā, piemēram, **man tevi jāmāca** (sīkāk sk. Endzelīns 1951: 971–972; MLLVG 1959: 619; Ozola 1985: 220; Freimane 1993: 249; Kalme, Smiltnece 2001: 253; LVG 487).

Tomēr daļā vidus dialekta izlokšņu un augšzemnieku dialekta sēlisko nedziļo un nesēlisko dziļo izlokšņu ap Alūksni 465 personas vietniekvārds pie vajadzības izteiksmes formām lietots nominatīvā, piemēram, **man tu esi jāmāca** (sal. arī Endzelīns 1951: 972): 15 (*tu maņ esi jāmāca*), 22, 23, 28 (*maņ tu esi jamāca*), 65 (*maņ tu jamāc*), 74, 75, 76 (*mān jamāc tu*), 77–79, 84 (*mān tu jaūzskat*), 87, 99, 104, 106 (*mān tu esi jāmāca grāmatā*), 109, 110, 112 (*maņ tu esi jāmāca*), 113, 121, 130 (*tu esi jāmāca*), 131, 137, 138 (*mān tu esi jāmāca*), 140, 152, 159 (*maņ esi tu jāmāca*), 160, 167 (*maņ tu esi jāmāca*), 192, 208, 224 (*mān tu esi jāmāca*), 231, 235, 237, 238, 239 (*mān tu esi jāmāca*), 240, 241, 249 (*mān tu jāmāc*), 250, 251, 253 (*mān tu jāma:c*), 272, 273, 274 (*mān tu esi jāmāca*), 279, 281, 290, 294, 295 (*mān tu esi jāmāca*), 296, 298, 299, 301, 302, 303 (*mān tu eši jāmāc^a*), 304, 309, 310 (*mān tu eši jāmāca*), 313, 315, 317, 318, 320, 321 (*mān tu esi jāmāc^a*), 322, 323, 325, 328, 329 (*tu mū:n é:si jāmāca*), 331, 332, 333 (*mūn tu é:si jāmóca*), 334, 335, 337, 340 (*mān tu esi jāmāca*), 342, 343, 347 (*mūn tu eši jōamōca*), 353, 357 (*mān tu esi jāmāca*), 378 (*mān tu esi jāmāca*), 382, 385 (*mān tu esi jūomuōca*), 386, 387, 390, 391 (*mān tu esi jūomuōca*), 392–397, 398 (*mūn tu esi jāmāca*), 399, 400 (*mān tu esi jōmuōca*), 401, 402, 404 (*maņ tu esi jāmāca*), 405–407, 411, 413 (*maņ tu esi jāmāca*), 414, 415, 418 (*muņ tu esi jāmāca*), 419–421, 422 (*mū:n tu é:si jāmāca*), 423, 424, 425 (*maņ v'ēl' tu jūomuōca*), 426, 428, 430–432, 436 (*mān tu esi jōmóca*), 437, 439, 465, 466, 467 (*mān jūomuōc^a tu laseit*), 470–472, 473 (*mān tu es'i viēl juōmuōca*), 475 un 478.

Daudzās vidus dialekta izloksnēs personas vietniekvārds pie vajadzības izteiksmes formām lietots ģenitīvā, piemēram, **man tevis jāmāca**: 19 (*maņ tevis jāmāca*), 83, 88, 95 (*maņ tevis jāmāca*), 100, 101, 105 (*mān tevis jāmāca lasīt*), 108, 111, 122, 125, 129 (*maņ vēl tevis jāmāca*), 132, 137, 139 (*maņ tevis jāmāc^a*), 148, 157, 167 (*maņ tevis jāmāca*), 196, 224, 230, 261, 266 (*man jāmāca tevis*), 267, 268, 272 (*mān tevis ir jāmāca* (vec.)), 273, 280, 282, 286, 292 (*mān tevis jāmāca*), 304 (*man tevis jāmāca*), 327, 374, 375, 376 (*mān tevis ir jāmāca*), 383 (*mān tevis būtu jāmāca*).

No Dignājas 435 zināma ģenitīva forma *teve* (*mān teve jō amō^aca, kó^a turēt dziřkles*) (par ģenitīviem ar *-a* un *-e* sīkāk sk. Endzelīns 1951: 506).

Sporādiski atsevišķos vākumos no latviešu valodas vajadzības izteiksmes pierakstīti teikumi, kuros objekta nosaukums pie darbības vārda vajadzības izteiksmes formām nostājas datīvā, piemēram, **man tev jāmāca**: Ugālē 69 (*maņ jasāk māct tēv lašt grāmat*), Kursīšos 110 (*maņ teuj jāmāca rakstīt; maņ teuj jāpalīž*).

100. karte

Objekta locījums aiz nenoteiksmes vajadzības izteiksmes konstrukcijā

[LVDA progr. 272. jaut. Kādā locījumā stāv objekts pie infinitīva? jāiet pļaut sienu, ... *sienu*, ... *siens* vai kā citādi?]

Kartē rādīts objekta locījums aiz nenoteiksmes vajadzības izteiksmes konstrukcijā: *jāiet pļaut sienu // sienu // siens* latviešu valodas izloksnēs.

Lejzemnieku izloksnēs un dažviet citur objekts aiz nenoteiksmes, kas atkarīga no virzības darbības vārda vajadzības izteiksmes, nostājas nominatīvā, piemēram, *jāiet pļaut siens*. Darbības objekta nostatīšana nominatīvā pie nenoteiksmes, kas atkarīga no vajadzības izteiksmes formām, ir uzlūkojama par literārās valodas normu (sal. MLLVG 1959: 619–620; Freimane 1993: 249; Kalme, Smiltnece 2001: 253; Paegle 2003: 119; LVG 487).

Daudzās izloksnēs, vienotu areālu neveidojot, objekts aiz nenoteiksmes, kas atkarīgs no virzības darbības vārda vajadzības izteiksmē, tiek lietots akuzatīvā, piemēram, *jāiet pļaut sienu*, kas līdzās nominatīva locījumam arī uzlūkojams par literārās valodas normu (sk. MLLVG 1959: 396, 619; Freimane 1993: 249; Kalme, Smiltnece 2001: 253; Paegle 2003: 119, LVG 487): 20 (*jāiet pļaut sienu*), 32, 40, 42, 47, 49 (*jāiet pļaut sienu*), 51, 56, 57 (*jāiet sienu pļaut*), 58, 60, 70, 81, 86 (*jāiet pļaut sienu*), 91, 102, 109, 112, 114 (*jāiet pļaut sienu*), 117, 120 (*jāiet pļaut sienu*), 127, 134, 141, 143, 144 (*jāiet pļaut sienu*), 145, 156, 162, 164 (*jāiet pļaut sienu*), 166, 167, 170, 171 (*maņ jāiet pļaut sienu* (=ak.)), 173, 175, 176, 179 (*jāiet pļaut sienu* (=ak.)), 180, 181, 183–185, 186 (*jāiet pļaut sienu*), 187, 188, 190, 194, 195, 197 (*jāiet pļaut sienu*), 199, 200, 204, 205, 209 (*jāiet pļaut sienu*), 212, 213, 215, 217, 220 (*jāiet sienu pļaut*), 233, 236, 246 (*jāiet pļaut sienu*), 247, 248, 253 (*jāiet sienu pļaut*), 254, 258, 263 (*jāiet apkalt zirgu*), 265, 267, 269–270, 271 (*jāiet pļaut sienu*), 272–273, 275–279, 280 (*jāiet sienu pļaut*), 285, 286 (*jāiet pļaut sienu*), 287, 293, 295, 298 (*jāiet pļaut sienu*), 299, 300, 302 (*man jāiet pļaut sienu*), 304, 305, 306 (*jāiet sienu pļaut*), 307, 308, 310 (*jāiet s'ienu pļaut*), 312, 314, 315, 321, 324, 325, 326 (*jāiet pļaut sienu*), 331, 345, 347 (*jāiet pļaut sienu*), 348, 352, 357 (*jāiet pļaut sienu* (retāk)), 360, 363, 365, 367, 372 (*jā-īt pļaut sienu*), 373, 380 (*jāiet pļaut sienu*), 381, 382, 388, 408 (*jā-iēt pļaut sienu*), 421, 431, 432 (*jā-īt pļaut s'īnu*), 435, 436, 441, 442, 444, 445 (Rudzīte 1964: 372), 447 (*jūoit pļaut' s'īnu*), 448 (*jō-īt s'īnu pļaut'*), 449, 452, 454, 459 (*jā-īt pļaut sienu*), 460, 464, 470, 475, 478 (*jūoit pļaut sienu*), 479, 483, 487, 492, 495, 497, 498 (*jūoit pļaut' s'īnu*), 499–501, 502 (*vāg it' pļaut' s'īnu*), 503, 505, 506 (*vajak it' pļaut' s'īnu*). A. Breidaks konstatējis, ka augšzemnieku dialekta izloksnēs blakus vajadzības izteiksmei lieto akuzatīvu un ka tā ir progresējoša tendence (piemēram, *jāpļauj sienu* Breidaks 2007: 585).

Ģenitīvs pie nenoteiksmes, kas atkarīgs no virzības darbības vārda vajadzības izteiksmes (sal. 90. kartes komentāru!), sastopams lielākajā daļā augšzemnieku dialekta izloksnēs. Minētais ģenitīvs pie nenoteiksmes aizstāj senāko supīna ģenitīvu (piemēram, *nāc sienu pļautu; iesim guovu slauktu*) vai ir atkarīgs no finītā darbības

vārda (piemēram, *iešu sienu*) (plašāk sk. Endzelīns 1951: 562; ģenitīva lietojums tiek respektēts arī MLLVG 1959: 396 un 1962: 283; Zinkevičius 1981: 162; Leikuma 1998: 128–132): 231 (*jāiet sienu pļaut*), 262, 266, 272, 273, 281, 282 (*jā-iēt sienu pļaut*), 288, 289 (*jāiet sienu pļaut*), 290, 296 (visvairāk), 297 (*jāiet sapļaut sienu*), 300, 302, 303 (*jāiet sienu pļaut*), 304, 308 (retāk), 309, 310 (*mān jāiet sienu pļaut*), 316, 317, 323, 328–330, 332, 334 (*jāiet sienu pļaut*), 336, 337, 340, 341, 343, 349 (*jāiet pļaut sienu*), 360, 361, 362 (*jūoit sienu pļaut*), 378 (*jā-iēt sienu pļaut*), 382, 385, 389, 392, 394, 396, 397 (arī FBR I 16), 398 (*jāiet sienu pļaut*), 399, 400, 401 (*mān jūoit pļaut' s'īna*), 402, 403 (*mān jāiet sienu pļaut*), 406, 407, 408 (*jā-iēt sienu pļaut*), 409–412, 415, 416 (*jā-iēt sienu pļaut*), 417, 419–421, 425 (*jūoit pļaut s'īna*), 426, 428, 433, 435, 437 (*jūoit sienu pļaut*), 438, 439, 443 (*jūait s'īna pļaut*), 444–446, 447 (*jūoit sienu pļaut*), 450, 451 (Rūķe-Draviņa 217 [1939]: 333), 454, 466 (*mān jūo-it pļaut sienu*), 471–472, 479, 485, 487, 491, 494 (*jūoit s'īna pļaut*), 495, 498 (*jūoit sienu pļaut*), 503–504, 507.

Ģenitīvs ar saglabātu supīnu, piemēram, *jāiet sienu pļautu* (sal. 90. kartes komentāru!) ir reģistrēts vairākās izloksnēs ap Valmieru 273, Alūksni 465, Balviem 473, Bērzgali 483, Nirzu 493 un Naujēni 452 (sal. arī Endzelīns 1059: 562–563, 996; Rudzīte 1964 142, 384; Breidaks 2007: 579; par supīna lietojumu lietuviešu valodā sk. Ambrasas 2006: 222): 254, 256 (*jāiet ružu pļautu* (lieto vairāk)), 262, 263, 273, 301, 375, 383, 386, 387 (*jūoit sienu pļautu*), 390, 391, 392 (*jūo-it sienu pļautu*), 393, 394, 395 (*jūo-it sienu pļautu; ko bej jūoit uz reju labības kultu* Balode 2000: 46), 400, 427, 450 (*jūoit s'īna pļautu*), 452, 462, 463 (*mān jūoit šuovokār sienu pļautu*), 467–469, 471, 472, 473 (*jūoit s'īna pļautu*), 474–477, 478 (*jūoit sienu pļautu*), 480, 481, 483, 484, 485 (*jūoit s'īna pļautu*), 486, 488, 489, 490 (*jūoit' s'īna pļautu*), 491, 492, 493 (*jūoit s'īna pļautu*), 496, 500, 503, 507, 511 (*jūoit s'īna pļautu*). Tas sastopams arī tautasdziesmās no Latgales (plašāk sk. Leikuma 1988: 130).

Sporādiski izloksnēs vākumos reģistrēts nominatīva locījums ar supīnu, piemēram, *jāiet siens pļautu*: Lugažos 263 (*jāiet pļautu sienc*) un Vilzēnos 264 (*jāiet gaiļi kaūt*).

101. karte

Objekta locījums aiz darbības vārda vajadzēt

[LVDA progr. 273. jaut. Kādā locījumā stāv objekts pie vajadzēt? *man vajag naudas*, ... *naudu*, ... *nauda* vai kā citādi?]

Kartē rādīts objekta locījums aiz darbības vārda vajadzēt latviešu valodas izloksnēs.

Augšzemnieku dialekta izloksnēs un daļā vidus dialekta izloksnēs objekts aiz darbības vārda vajadzēt tiek lietots ģenitīvā, piemēram: *vajag naudas*. Savienojumā ar vajadzēt ģenitīvu ieteikušas lietot vairākas 19. un 20. gadsimta gramatikas un vārdnīcas (plašāk sk. Blinkena 1977: 155; vajag palīga Beitiņa 2009: 57). Endzelīns ģenitīvu pie vajadzēt uzlūko kā iespējamu sena ablatīva turpinājumu (Endzelīns 1951: 567). Arī MLLVG 1959: 395, MLLVG 1962: 28–29 un 284 ģenitīvs kā stingra

literārās valodas norma lietots aiz darbības vārda *vajag* vai *nevajag*, piemēram, *vajag līdzekļu*; sal. arī liet. piemēru *reikia malkos // malkas skaldyti* Ambrazas 2006: 340, *mokslo reikia* Ambrazas 2006: 341; *reikia miškas kirsti* Ambrazas 2006: 343).

Tomēr dažāda laika latviešu valodas rakstu avoti liecina, ka gramatikās fikstā norma par ģenitīva saistījumu ar darbības vārdu *vajadzēt* ir bijusi svārstīga, un, jo tuvāk mūsdienām, jo biežāk sastop no *vajadzēt* atkarīgu objektu akuzatīvā. Mūsdienās akuzatīvs saistījums ar darbības vārdu *vajadzēt* ieguvis pat ievērojamu pārsvaru (Blinkena 1977: 156–157; sal. arī Freimane 1966: 116–117 un 123; Freimane 1993: 239–240). Ņemot vērā, ka akuzatīva lietojums mūsdienu latviešu literārajā valodā saistījumā ar darbības vārdu *vajadzēt* ir ieguvis stabilu vietu, tas normatīvi atzīts par pareizu un ieteikts lietot paralēli normatīvi apstiprinātajam ģenitīvam (Blinkena 1977: 158; LVG 349) vai ieteikts lietot gadījumos, ja akuzatīvam ir vispārinošs, uz konkrētām parādībām neattiecināts lietojums (Freimane 1966: 120–121).

Akuzatīva nostiprināšanos mūsdienu literārajā valodā aiz darbības vārda *vajadzēt*, piemēram, **man vajag naudu**, iespējams, sekmējis tā plašais lietojums latviešu valodas leļzemnieku izloksnēs (sk. arī Endzelīns 1951: 579), kur tas uzskatīts par izloksņu parādību un reģistrēts Kurzemē, arī Zemgalē – Olainē 218. Šī sintaktiskā konstrukcija reģistrēta: 2 (Endzelīns 1951: 579), 3, 7 (*maņ vaig noūd* (=ak.)), 8 (Endzelīns 1951: 579), 11–12 (Endzelīns 1951: 579), 14–16, 17 (*maņ vajag naūd(u)*), 19, 20, 21 (*maņ vajag naūd^a*), 24–28, 29 (*maņ vajag naūdu*), 30, 32, 33, 34 (*maņ vajag naūdu*), 35–43, 44 (*maņ vajag naūdu*), 45, 47–49, 51–53, 56 (*man vaig malku*), 59, 70, 81, 83, 86 (*maņ vajag naūd^a*), 88, 89, 94–96, 97 (arī Endzelīns 1951: 579), 98 (*maņ vajag naūdu*), 100–103, 104 (*mān vajag naūd^a* (biežāk)), 105, 107, 109–111, 116 (*man vajag naūdu*), 121, 123–125, 128 (*maņ vajag naūdu*), 130, 132–135, 138, 141, 143–145, 147 (*mān vaiga diēgu*), 149, 151 (*maņ vaig naūdu*), 158, 160, 163 (*maņ vaig naūdu*), 164–167, 170, 171 (*maņ vajag noūd* (ak.)), 173, 174, 175 (FBR XV 73–74), 176–181, 182 (*man vajag noūd* (ak.)), 183, 184, 185 (*man vaeg noūd* (ak.)), arī FBR XIV, 97), 186–195, 196 (*man vaig sālī*), 197 (arī R.Kr. 13, 93), 198–199 (arī R.Kr. 13, 93), 200–202, 203 (arī R.Kr. 13, 93), 204, 205, 207 (*kuraī vaizēj nuōtis*), 208–213, 214 (*maņ vajag naūdu*), 215–217, 218 (arī Endzelīns 1951: 579), 219 (*maņ vajag naūdu*), 220, 224, 225, 229, 233 (*man vajag naūdu*), 236, 238, 241, 242, 243 (*maņ vaig naūdu*), 246, 248, 249 (*tagad vajazētu naūdu*), 250–255, 257 (*maņ vaig naūdu*), 258, 259, 260 (*vajag naūd^(w)*), 261, 262 (*tēu vāizēja vāgus*), 264–268, 269 (*mān vajag naūdu*), 270, 271, 272 (retāk), 273, 274, 277–279, 280 (*mān vājag naūdu*), 283–286, 291 (R.Kr., 13, 93), 292 (*mān vajag naūdu*), 294–296, 298 (*mān vāiga naūd^a*), 299, 301, 305 (*maņ vajag naūdu*), 311, 312, 319, 321 (*mān vajag naūd^a*), 323, 324, 339, 340, 345, 346 (*mān vāj^g naūd^a*), 347, 348, 352, 364 (*mān vājga naūdu*), 374, 375, 386 (retāk), 435, 465 un 469 (*mān vājga naūdu*).

Nominatīvs objekta nozīmē aiz darbības vārda *vajadzēt*, piemēram, **man vajag nauda**, reģistrēts Kurzemē, Ziemeļrietumvidzemē un senākos avotos arī Zemgales sēliskajās izloksnēs (sal. arī Endzelīns 1951: 553–554): 1, 2 (*maņ vaig naūd* (nom.)), 4, 5, 6 (*maņ vaig noū:d* (nom.)), 8–11, 12 (*maņ vaig naūd* (nom.)), 13, 18, 22, 23, 31 (*vaig naūda*), 50, 53, 55 (*maņ vajag naūd^a*, arī FBR IX 107), 56–57 (FBR IX 107), 61

(arī FBR IX 107, Endzelīns 1951: 553), 65 (*maņ vaig naūd* (nom.)), 66–70, 71 (*mān vaig noū:d* (nom.)), 72–75, 76 (*mān vajag naūd*), 82, 84, 85 (*mān vajag naūd^a*), 87, 90, 91, 93 (biežāk), 119, 120 (*maņ vaig naūd^a*), 129, 170, 171 (*maņ vajag naūda*), 174, 175 (FBR XV 73–74), 176 (*maņ vajag naūd^a*), 179, 183 (R.Kr. 13, 93), 254, 351 (*mūn vajag neūda*), 359, 362 (FBR XII 79), 369 (FBR VII 149), 435 (*kas mān vajaga, mān vāig ti lyni kāltēt*), 442 (FBR XVII 61), 509 (*mān vajag naūda*).

102. karte

Objekta locījums aiz darbības vārda *trūkt*

[LVDA progr. 274. jaut. Kādā locījumā stāv objekts pie *trūkt*? *man trūkst naudas*, ... *nauda* vai kā citādi?]

Augšzemnieku dialekta izloksnēs un lielākajā daļā vidus dialekta izloksņu tāpat kā literārajā valodā aiz darbības vārda *trūkt* tiek lietots objekts ģenitīvā, piemēram, **man trūkst naudas**. Ģenitīvs kā stingra literārās valodas norma aiz darbības vārda *trūkt* vai *netrūkt* lietots MLLVG 1959: 395, piemēram, *trūkst pacietības*; Breidaks 2007: 585; LVG 349 *trūkst talanta*. Minētais ģenitīvs varbūt turpina senā ablatīva nozīmi (sīkāk sk. Endzelīns 1951: 567; Beitiņa 2009: 57).

Tomēr dažkārt literārajā valodā vērojamas atkāpes no normas, aiz darbības vārda *trūkt* lietojot nominatīvu, piemēram, **man trūkst nauda** (sīkāk sk. Freimane 1966: 122; Freimane 1993: 247). Aiz darbības vārda *trūkt* objekts nominatīvā tiek plaši lietots lībiskā dialekta izloksnēs, kā arī vidus dialekta izloksnēs Kurzemē un dažviet citur. Šādas konstrukcijas radušās kontaminācijas rezultātā (Breidaks 2007: 585): 1, 2 (*maņ trūkst naūd*), 4, 5 (*mān trūkst noū:d*), 6–8, 9 (*maņ trūkst naūd*), 10–13, 14 (*maņ trūkst naūda*), 15, 17, 18, 20 (*maņ trūkst naūda*), 21–24, 25 (*maņ trūkst naūda*), 26, 28, 29 (*maņ trūkst naūd^a*), 30, 31, 32 (*maņ trūkst naūd^a*), 33–35, 37, 38–43, 44 (*maņ trūkst naūda*), 45, 47, 49 (*man trūkst naūd^a*), 50–53, 56 (*maņ trūkst maīze*), 57, 59, 61, 62, 63 (*naūd^a trūkst*), 64, 65, 66 (*trūkst noūd*), 67–73, 74 (*mān trūkst naūd*), 75, 76, 77 (*mān trūkst naūd*), 78–80, 81 (*maņ trūkst naūd^a*), 82–85, 86 (*maņ trūkst n^aūd^a*), 87, 88, 89 (*maņ trūkst naūda*), 90, 91 (*man trūkst naūda*), 93–95, 98 (*maņ trūkst naūda*), 102 (FBR XIII 156), 104, 110, 111, 119, 120 (*maņ trūkst naūd^a*), 121, 123, 129 (*maņ trūkst naūda*), 130, 134 (*maņ trūkst naūda*), 136, 137, 139, 141, 145, 153 (*maņ trūkst naūd^a*), 165, 170, 171 (*maņ trūkst noūd*), 173 (*maņ trūkst naūda*), 175 (FBR XV 74), 176, 177 (*maņ trūkst noūd(a)*), 178, 179, 180 (*maņ trūkst noūd*), 181, 182, 183 (*maņ trūkst noūd*), 184–186, 187 (*man trūkst naūd*), 188, 189 (*man trūkst noūd*), 190, 191, 192 (*maņ trūkst naūd*), 193–195, 196 (*man trūkst naūd^a*), 198 (*mān trūkst naūd(a)*), 199–202, 204, 205 (*maņ piētrūkst naūd^a*), 207 (*maņ trūkst naūda*), 208–210, 216, 217, 220 (*maņ trūkst naūd^a*), 242, 249–253, 255, 259, 260 (*mān trūkst maīz*), 261, 264, 265 (*mān trūkst naūda*), 267, 268, 270, 271, 273, 274 (*mān trūkst naūda*), 277–279, 284, 292 (*mān trūkst naūda*), 296, 312, 345, 351 (*mūn trūkst neūda*), 352, 359, 374–375, 383 (*mān piētrūkst naūda*).

103. karte

Objekta locījums aiz nenoteiksmes konstrukcijā ar darbības vārdu vajadzēt un nenoteiksmi

[LVDA progr. 277. jaut. Kādā locījumā stāv objekts pie infinitīva, kas atkarīgs no otra infinitīva, kas savukārt – no verba vajadzēt? vajadzēja celties gailis kaut, ... gaili kaut, ... gaiļa kaut vai kā citādi?]

Daudzviet visā Latvijas teritorijā aiz nenoteiksmes konstrukcijā ar darbības vārdu vajadzēt un nenoteiksmi lieto lietvārdu akuzatīvā, piemēram, *vajadzēja celties gaili kaut*. Mūsdienu latviešu literārajā valodā akuzatīva locījums šajā pozīcijā ir kļuvis par dominējošo normu (sk. MLLVG 1959: 396; Freimane 1966, 120; Freimane 1993, 239; LVG 349).

Daļā vidus dialekta izlokšņu Vidzemes vidienē ap Smilteni 290 un Valmieru 273 un augšzemnieku dialekta izlokšņu aiz nenoteiksmes konstrukcijā ar darbības vārdu vajadzēt un nenoteiksmi, objektīvu lieto ģenitīvu, piemēram, *vajadzēja celties gaiļa kaut*. Tas pie nenoteiksmes aizstāj senāko supīna ģenitīvu (sīkāk sk. Endzelīns 1951: 563; MLLVG 1959: 396; Leikuma 1988, 128–132): 223, 225 (*naŋ brīu gaiļa kauīt*), 272, 273 (*kaķa vajaga likt pagrabā* Endzelīns 1951: 567), 275 (*vajzēja celtiēs gaiļa kauīt*), 281, 282, 288, 289 (*vāizēja celtiēs gaiļa kauīt*), 290, 296, 297 (*vaiģ lūkt dieva*), 318, 326, 328 (*vōizē iet zālu plūkt*), 329, 334 (*vajzēja celtiēs gaiļa kauīt*), 337 (*vōiģ iet cūku boruot*), 346 (*naŋ brīu celtiēs gaiļa kauīt*), 349, 371, 382, 384, 392, 394 (*naŋ brēiv pūikas aistikt*), 396, 397, 398 (*vāidzēja celtiēs gaiļa kauīt*), 399, 402, 404, 405 (*nav briv iet cūkas kauīt*), 410 (*nūo rīta vāizēja celtiēs sienu plāut*), 413, 414, 419 (*vōizās sākt ružu zemes oīt*), 420, 422, 425 (*vāizēja c'ēlt'is' gaiļa kauīt*), 428, 433, 434, 435 (*vāizēja cel't'ās gaiļa kauīt*), 439–441, 445, 447 (*vāizā c'ālt'is' gaiļa kauīt*), 448, 462, 465 (*vāazeja celtis gaiļa kauīt*), 466 (*naŋ brēiv nēi vūorda sacīt*), 468, 472 (*nagribis ūt gūvu slāukt*), 476, 491, 505, 511 (*vādz'ēja c'ālt'is' gaiļa kauīt*).

Ģenitīvs ar saglabātu supīnu, piemēram, *vajadzēja celties gaiļa kautu*, reģistrēts daudzās augšzemnieku dialekta izloksnēs, bet galvenokārt Latgalē (sal. 90. karti un komentāru!), sk. arī Endzelīns 1951: 562–563; Rudzīte 1964, 384; Braidaks 2007: 579; Ambrazas 2006: 222): 376 (*vāizēja celtiēs gūos slāuktu*), 384 (*šūreit mān vajazieja celtis agri gaiļa kauitu*), 393, 395 (*bej jūoīt uz reju labības kultu* Balode 2000: 46), 396, 405 (*tie bā:rūoēni, tie gā mēdŋu šāutu* (vec.) Poiša 1999: 103), 426, 445 (*jūoskrin lokstu kopuot* Rudzīte 1964: 384), 446 (*vajazieja c'ēltis gaiļa kauitu*), 450, 452, 462, 467 (*vajazieja celtis gaiļa kauitu*), 469, 474, 475 (*vāiz'ie cel't'is ružu plāutu*), 476 (*vāģ celtis gaiļa kauitu*), 479, 480, 481 (*vādz'ā c'ālt'is' gaiļa kauitu*), 482, 483, 484 (*nav brēiv ūt' grūomotys lasītu*), 485 (*vāz'ē// vāiz'ē c'ēlt'is' gaiļa kauitu*), 488–490, 493 (*brāuksim m'ēzā mol'k'is' c'ierstu* Rudzīte 1964: 384), 494 (*vajaz'ieja cel't'is gūvu slāuktu*), 496, 500, 503 (*vajazieja c'ālt'is' gaiļa kauitu*).

Vairākās Kurzemes un Zemgales sēliskajās izloksnēs aiz nenoteiksmes konstrukcijā ar darbības vārdu vajadzēt un nenoteiksmi *vajadzēja celties gailis kaut* nostājas nominatīvā (sal. arī Endzelīns 1951: 553–554): 2, 9 (*vāizē celtiēs gails kauīt*), 57 (*vāizēja celtiēs milti mālt*), 61 (*vaiga issukāt galva* Endzelīns 1951: 553), 62, 66

(*vaiģ gails kouīt*), 67, 74, 84 (*naŋ brīu iēt siēns plāūt*), 86 (*vāizej celtiēs celtiēs gails nuōkaut*), 112, 129 (*maŋ vajzēja celtiēs gailis kauīt*), 358 (*vajazēja celtiēs gailis kauīt*), 365 (FBR XIX 106; *vaidzēja celtis gails kaut*; *nedēļa vaidzēja iztikt*; *gribis koads dorbs padarīt* Endzelīns 1951: 553–554), 367, 435 (*vajag brāukt cēļš tāiseit*), 454.

104. karte

Objekta locījums pirms nenoteiksmes, ko paskaidro apstākļa vārds

[LVDA progr. 280. jaut. Kādā locījumā stāv objekts pie infinitīva, ja infinitīvu apzīmē adverbs? *aka nav viegli rakt*; *aku...*]

Lielākajā daļā vidus dialekta un augšzemnieku dialekta izlokšņu tāpat kā literārajā valodā objekts pirms nenoteiksmes, ko paskaidro apstākļa vārds, nostājas akuzatīvā, piemēram: *aku nav viegli rakt* (Endzelīns 1951: 575; MLLVG 1959: 398, MLLVG 1962: 32; Beitīņa 2009: 59).

Daudzās Kurzemes, Zemgales izloksnēs un vairākās izloksnēs Vidzemē un Latgalē sastopamas formas ar objekta locījumu nominatīvā pirms nenoteiksmes, piemēram, *aka nav viegli rakt*. Ar nenoteiksmi izteiktās darbības objekts kā teikuma gramatiskais subjekts nominatīvā tika lietots, kad nenoteiksme vēl bija dzīva locījumu forma. Arī pēc tam, kad nenoteiksme ir kļuvusi par tīri verbālu formu, tās objekts vēl arvien izloksnēs tiek lietots kā teikuma gramatiskais subjekts nominatīvā, ja nenoteiksmi paskaidro modālais apstākļa vārds (sīkāk sk. Endzelīns 1951: 553; Ambrazas 2006: 327–328): 19, 27 (*aka nav viegli rakt*), 42, 43, 56, 61 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 63 (*siēns naŋ viegl^l plāūt*), 86, 90, 92 (*sēne grūtⁱ iēraūzīt*; *ziŋks i viegl^l iējūkt*; *āit^a naŋ viegl^l cīrpt* VLIR VI 310), 96 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 99, 100, 102, 103, 109–111, 120, 121 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 129, 133, 137, 147 (*naŋ viegli mēsli mēst*), 148, 155, 157, 160, 163 (*aka jaŋ i grūt rakt*), 168, 192, 213, 222 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 228, 233, 235, 239 (*aka naŋ viegli rakt*), 246, 250 (*darps nav viegl^l strādat*), 293, 296 (*ak^a naŋ viegli rakt*), 323, 324, 346 (*viņām duoc pienc zeīt*), 351 (*ā:ka naŋ/nēu viegl^l ra:kt*), 366, 367 (*ā:ka naŋ viegl^l rakt*), 374, 383, 392 (*opāsta māize grūši pēllīt*), 404, 415 (*aka nau viegli rakt*), 435, 439 (*oka nau v'igla (tā!) rakt*), 441, 442 (*o:ka nau viegl'i rakt*), 469.

Objekts ar reducētu akuzatīva vai nominatīva galotni pirms nenoteiksmes, ja paskaidro apstākļa vārds, sastopams lībiskā dialekta izloksnēs, piemēram, *ak nav viegl rakt*: 1–4, 5 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 6–9, 10 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 11, 12, 13 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 17, 18, 22, 62 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 63, 64 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 65–67, 68 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 69, 71, 72 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 73–77, 78 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 79, 80 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 81, 83–85, 119, 170 (*ak^a joŋ nou viegl^l rakt*), 171, 173–176, 177 (*ak^a noŋ viegl^l rak:t*), 178–182, 183 (*ak^a noŋ viegl^l rakt*), 184, 185, 187, 188 (*tuō kuŋm ne-maz nau tik viegl^l nuōķert*), 189, 190–192, 194 (*ak^a naŋ viegl^l rakt*), 201, 208, 260 (*škipel nuōrū-guš pīn viegl^l sulinat*), 327 (*ak^a nau viegl^l rak:t*), 440 (*ok rakt nav v'ig'l'i (tā!)*).

Ģenitīvs pirms nenoteiksmes, ja nenoteiksmi paskaidro apstākļa vārds, reģistrēts no Cirgaļiem 376 (*akas naŋ viegli rakt*) un Jaunvāles 282 (*naŋ viegli akas rakt*).

105. karte

Lietvārda locījums aiz apstākļa vārda *žēl*

[LVDA progr. 282. jaut. Kāds locījums lietojams aiz apstākļa vārda *žēl*? *man žēl mātes...*, *māte...*, *māti...*]

Kartē rādīts lietvārda locījumu lietojums aiz apstākļa vārda *žēl* latviešu valodas izloksnēs.

Vairumā vidus dialekta un augšzemnieku dialekta izlokšņu lietvārds aiz apstākļa vārda *žēl* tiek lietots ģenitīvā, piemēram, **žēl mātes**. Lietvārda lietojums ģenitīvā aiz apstākļa vārda *žēl* ir arī literārās valodas norma (sīkāk sk. Endzelīns 1951: 565; *žēl slimā tēva* MLLVG 1959: 395, 397, *iežēlojas nabaga tārpiņa* MLLVG 1962: 28; Beitiņa 2009: 54; *žēl laika* LVG 348; *man bija žēl kartupeļu* LVG 595).

Lībiskajās izloksnēs, kur ģenitīva lietošana ir stingri ierobežota, kā arī Dienvidkurzemē un Rietumkurzemē aiz apstākļa vārda *žēl* reģistrēts lietvārds nominatīvā, piemēram, **man žēl māte** (sal. arī Endzelīns 1951: 565): 7, 9 (*maņ žēl tēs*), 15, 16, 21, 29 (*maņ žēl māte*), 32, 34 (*maņ žēl māte*), 35, 39, 43, 44, 49, 57 (*man žēl maņc brālīs*), 61, 62 (*mān dikt žēl tas suņš*), 69, 70, 73 (*mān žēl tēs*), 74, 84, 85 (*mān žēl suņš*), 86, 89, 97, 103, 114 (*maņ žēl māte*), 120 (*maņ žēl mātē*), 122, 129 (*maņ žēl māte*), 130, 134, 136 (*maņ žēl māte*), 137, 140, 147 (*mān žēl meitiņa*), 165, 176 (FBR XIV 67; Endzelīns 1951: 565), 177, 192 (*maņ bij māt' (=māte) žēl*), 194, 196, 198 (*mān žēl sūnc*), 250 (*maņ žēl tēs*), 252, 264 (*viņam žēl māte*), 284 (*viņam žēl tā māte*).

Aiz apstākļa vārda *žēl* lietvārds akuzatīvā, piemēram, **man žēl māti** reģistrēts daudzās vidus dialekta izloksnēs un dažviet citur: 14, 24, 25, 26 (*maņ žēl māt*), 30, 33, 50, 53, 54 (*maņ žēl māti* (parastāk)), 56, 59, 70, 81, 82, 86 (*maņ žēl māt*), 91, 92 (*maņ žēl māt*), 93, 104, 110, 120, 121, 124 (*maņ žēl māsu*), 131, 142, 146, 163 (*maņ žēl māt*), 171, 185, 186 (*maņ žēl māt*), 190, 193, 194, 197, 198 (*žēl tūo ābelīti*), 199, 200, 205, 207 (*maņ žēl māti*), 209, 211–213, 215, 216 (*mān gān ir māti žēl*), 219, 220 (*maņ žēl māt*), 224 (*maņ žēl māt*), 226, 228, 229, 238, 240, 247, 250 (*maņ žēl māt(i)*), 261, 269, 271 (*maņ žēl māt*), 273, 291, 292 (*mān žēl māti*), 295, 297, 305, 319, 320, 321 (*mān žēl māt*), 345, 347 (*mūn žēl mōati*), 350, 374, 384 (*mān žā l mūoti*), 435.

Lietvārda bezgalotnes forma aiz apstākļa vārda *žēl* pierakstīta no vairākām lībiskā dialekta izloksnēm, piemēram, **man žēl māt**: 6 (*maņ žēl māt*), 7, 8, 10, 13 (*maņ žēl māt*), 18, 22, 63, 65 (*maņ žēl māt*), 66, 69, 71 (*mān žēl māt*), 72, 75, 76 (*mān žēl māt*), 78–80, 86 (*mān žēl māt*), 119, 170, 173, 174 (*man žēl māt*), 175, 176, 178, 179, 180 (*maņ žēl māt*), 181, 182, 183 (*maņ žēl māt*), 184, 187 (*man žēl māt*), 188, 189 (*man žēl māt*), 191, 194, 195, 208 (*maņ žēl māt*), 249, 251 (*mān žēl māt*), 270.

Atsevišķās Ziemeļkurzemes izloksnēs reģistrētas formas ar apstākļa vārda *žēl* saistījumā ar prievārdu *pa[r]* un lietvārdu ģenitīvā, piemēram, **žēl par mātes**: 1, 2 (*maņ žēl pa mātš*), 5, 11 (*maņ žēl pa mā:c*), 63, 64 (*maņ žēl pa mātš*) vai bezgalotnes formā: 3, 4, 5 (*mān žēl pa māt*), 8, 11, 12 (*maņ žēl pa māt*), 17, 23 (*maņ žēl pa māt*), 88.

106. karte

Nolūka ģenitīva lietojums aiz virzības darbības vārda *iet*

[LVDA progr. 283. jaut. Vai aiz *nākt*, *iet* stāv nolūka ģenitīvs, lokatīvs vai kāds cits locījums? *iet ūdens*, *piena*; *iet pēc ūdens*, *pēc piena*; *iet ūdenī*, *pienā...*]

Vidusdialektā un daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu, tāpat kā literārajā valodā, aiz virzības darbības vārda *iet* lieto prievārdu *pēc* ar ģenitīvu: **iet pēc ūdens**, **pēc piena** (šī forma ir jaunāka un tiek lietota *mērķa* ģenitīva vietā Endzelīns 1951: 559, 677; MLLVG 1959: 733; LVG 349).

Lībiskā dialekta izloksnēs aiz darbības vārda *iet* lieto prievārdu *pēc* saistījumā ar akuzatīvu, piemēram, **iet pēc pienu**, **ūdeni**: 1, 2 (*iēt pec ūdeņ, piēn*), 3–5, 6 (*iēt peic ūdeņ, piēn*), 7, 8, 9 (*iēt pēc ūdeņ, piēn*), 10, 11, 12 (*iēt peic ūdeņ, piēn*), 13, 17, 18 (*iēt pēc ūdeņ, piēn*), 22, 23, 62 (*iēt peic ūdeņ, piān*), 63–65, 66 (*iēt peic piēn*), 67–69, 70 (*iēt pēc ūdeni, piēn*), 71–73, 74 (*mān ja-iēt peic ūdeņ, piēn, acslēg*), 75–80, 81 (*iēt peic ūdeni, piēn*), 82, 84, 85 (*iēt pēc ūdeņ, piēn*), 86–88, 90, 92, 119, 170, 171, 173–175, 176 (*iēt pēc ūdeņ, piēn*), 178, 179, 180 (*iēt pēc ūdeņ, piēn*), 181, 182, 183 (*iēt pec ūdeņ, piēn*), 184, 186–188, 189 (*iēt pēc ūden, piēn*), 190–192, 194–196, 198, 201, 202, 204, 206, 209, 226, 249, 251, 252, 253 (*iēt pēc ūden, piēn*), 270 (*iēt pēc ūden, piēn*).

Daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu tāpat kā lietuviešu valodā paralēli literārās valodas formai aiz virzības darbības vārdiem saglabājies nolūka ģenitīvs nepieciešamā priekšmeta apzīmēšanai, piemēram, **iet ūdeņa**, **piena** (sal. *es ieš[ui] siena telītēm; nāca nīšu, nāca šķieta; kalps brauce ķiēģeļu; brauks'im naudys; raūga tēk; kā lidi...apiņu dārzā? beju yudiņa* u. c. Endzelīns 1951: 559; ģenitīvs pie virzības darbības vārdiem tagad vairs nav parasts Breidaks 2007: 585; sal. arī Ambrazas 2006: 222): 36, 106 (*iēt ūdeņa, piēna* (retāk); arī *āziēt zirga, guovu; āzbraukt zāļu; āzskriēt raūga* FBR XVI 104), 126, 255, 259, 260, 263, 283, 310 (*viņa aizgaja piēna uz pagrabu*), 311, 316, 317, 327 (*iēt ūdeņc*), 328, 334, 335, 353 (arī *āziēt māizes* FBR XVI 51), 362 (arī *nōacu oūdiņa* FBR XII 80), 363, 365 (arī *atiēt viņč Kristoāmas zēimas* FBR XIX 106), 368, 384 (arī *viņš nūogōja zirgu* FBR VIII 49), 385 (*it oūdāns, pina*), 386, 389, 391 (*it oūdāns, pina*), 392, 394, 395 (*it oūdēns, pina*), 396, 397, 399, 400 (*iēt ūdēns, piena*), 402 (*ōizbrauca mōlķas* FBR XIX 131), 408, 409 (arī *nācu māizes; iēsām ābuōhu* FBR IX 145), 414–416 (arī *nācu māizes; iēsām ābuōhu* FBR IX 145), 419 (*āizgāj ra:'uga pie Volāntišas; jāa-iēt sviēsta uz buō'di*; arī *nācu māizes; iēsām ābuōhu* FBR IX 145), 420 (arī *nācu māizes; iēsām ābuōhu* FBR IX 145), 424, 427, 431, 434, 435, 437, 443 (*it iūd'ina, p'ina*), 444, 446, 447 (*it iūd'ina, pina*), 450, 451, 454 (*iēšu tōu-lēit tēira oūdiņa; mān jāiēt piena*), 462 (*it oūdēns, pina*), 471, 474, 477, 478, 480 (*adguoju sūoļa*), 481 (arī *aj mōūkys, s'ina, iūd'ina, ūgu*), 484, 485, 488 (arī *aju jūd'ina, mōūkis* FBR VI 41), 490 (retāk), 492, 493 (*it' iūd'ina, p'ina*), 494, 496, 497 (*jūd'ina, p'ina*), 500, 507.

Lokatīvs aiz virzības darbības vārda *iet* (piemēram, **iet ūdenī**, **pienā**) nepieciešamā priekšmeta apzīmēšanai sastopams vidus dialekta izloksnēs ap Nīcu 53, Lesteni 132, Smilteni 290, Valmieru 273, Raiskumu 293 un Zaubi 320 un dažviet citur (sk. arī Endzelīns 1951: 590–591, kur lokatīvs pie virzības darbības vārdiem

minēts arī lībiskajās izloksnēs): 53 (Endzelīns 1951: 590), 57 (*iēt zuvēs, iēt pīlēs* 'iet uz pīļu medībām'), 59 (*iēt mēncuōs* 'mencu zvejā', *iēt tīkluōs* 'zvejot ar tīkliem'), 99 (Endzelīns 1951: 590), 104, 124 (*braūkt malkā*), 132 (*jābrauc uz mežu malkā* Endzelīns 1951: 590), 143, 145 (*braūkt ķiēģeļuōs*), 156, 180–181, 183–185, 197, 225 (*uz mežu brāuca baļķuōs*), 250 (*iēt ūdeni, piēna* (lok.)), 257 (*aīzei nu us klēti miltuōs; es braūksū malkā*), 261, 262 (*es iēšu gūovīs; aīzēi tāukuōs, miltuōs*), 264, 267, 269, 270 (*iēt ūdeni, piēnā*), 272, 273 (arī *jāiet uz klēti miltuos; mani sūtīja atslēgā; es biju krēklā iēt ūdeni*), 276, 277 (arī *zirgā skriet* Endzelīns 1951: 590), 278, 281 (*iēt ūdeni, piēnā*), 284, 286, 287 (*iēt piēnā* (retāk)), 289, 290 (*iēt piēnā*), 291–294, 297, 299, 304, 305 (*braūkt skaidās*), 311, 319, 320 (*iēt ūdeni, piēnā*), 337, 356 (*īt ūdeni, pīnā*), 373–376, 378 (*iēt ūdeni, piēnā*), 400, 435 (*īt zivīs*), 443 (*īt iūd'in'iē, p'inā*), 445 (*īt zyvuōs, ūd'in'iē, p'inā*), 488 (*īt zivīs*), 495, 496 (*īt iūd'in'i, p'inā*).

Vairākās izloksnēs, kur paralēli tiek lietoti vairāki varianti, konstatēta **nozīmes nianse**, piemēram, 104 (*iēt uōgās, sēnēs* 'iet lasīt ogas, sēnes', *iēt pēc uōgām, sēnēm* 'ja jau salasītas'), 156 (*iēt pēc piēna* 'iet pienu nopirkt', *braūkt piēnā* 'kad viens ar zirgu ved vairāku māju pienu uz pienotavu', *iēt uōgās* 'iet ogas lasīt', *iēt pēc uōgām* 'ja ogas ir salasītas'), 400 (*iēt oūdeņa // oūdens* 'nodoms atnest nelielu daudzumu ūdens (nesienu, spaini)', *iēt vai brāukt oūdeniē* 'nest ar spaiņiem vai vest ar mucu vai baļļu mājā lielu daudzumu ūdens', *jōiēt pēc oūdens//oūdeņa* 'jāiet pakaļ kaut kur noliktam ūdenim' (Kalnietis, Rūķe-Draviņa 1996: 220).

Lai gan minētajos piemēros lokatīva lietojumam ir dialektāls raksturs, jāatzīmē, ka lokatīvs, kas apzīmē darbības vārdā izteiktās darbības nolūku, aiz virzības darbības vārda plaši tiek lietots arī literārajā valodā (plašāk sk. MLLVG 1959: 407; MLLVG 1962: 40; Beitiņa 2009: 61; LVG 355, piemēram, *iet ogās, braukt sēnēs, braukt ciemos*).

Dažkārt sporādiski izloksnēs aiz darbības vārda *iet* nepieciešamā priekšmeta apzīmējuma tiek pievienots apstākļa vārds *pakaļ*. Šādā gadījumā objekts aiz darbības vārda *iet* nostājas datīvā, piemēram, ***iet ūdenim, pienam pakaļ***: 23, 140, 230 (*jāiēt ūdenim pakaļ*); variants ***iet ūdenim, pienam pakaļā*** konstatēts 393, bet variants *iet pakaļ ūdenim, pienam* – 412 un 435 (*išu pakaļ māļceņai*).

Atsevišķās izloksnēs reģistrētas formas ar *iet* + lietvārds ģenitīvā + *pakaļ*: 106 (***iēšu ūdeņa pakaļ***; arī *āziēt zirga pakaļ* FBR XVI 104; *jāiēt zirga, gūovu pakaļ* FBR XVI 101), 310, 316, 317 (*viņš iēt ūdeņc, piēna pakaļ*), 363 (*āizīt gūs pakaļ*). Iespējams, minētais prievārds lietots ar prievārda *pēc* nozīmi (sk. Rudzīte 1964: 252, 396).

Savukārt Vīksnā 470 konstatēta konstrukcija *iet* + prievārds *dēļ* + lietvārds ģenitīvā: ***īt diēļ oūdēns, pina***.

107. karte

Lietvārda locījums aiz darbības vārda *lūgt*

[LVDA progr. 287a. jaut. Kāds locījums stāv aiz verbiem, kas izsaka tiekšanos pēc kāda mērķa (lūgt, prasīt, gribēt, (pa)saukt, gaidīt, meklēt? *bērns lūdz tēva, ... tēvu...*]

Kartē rādīts lietvārda locījumu lietojums aiz darbības vārda *lūgt* latviešu valodas izloksnēs.

Teikumos aiz darbības vārda *lūgt* leļzemnieku un daļā augšzemnieku dialekta izlokšņu lieto lietvārdu akuzatīva locījumā, piemēram, ***lūgt tēvu***. Šis akuzatīvs ir arī mūsdienu latviešu literārās valodas dominējošā forma, kas aizstājusi *mērķa* ģenitīvu (sk.; Endzelīns 1951: 558., 576; MLLVG 1962: 32–33, Ozola 1985: 218; *lūdz dēlu* Beitiņa 2009: 46; sal. arī *aš tavēs klausiu pinigū* Ambrazas 2006: 244). Gan izloksnēs, gan mūsdienu latviešu literārajā valodā darbības vārds *lūgt* veido sinonīmas vārdkopas ar lietvārdu akuzatīvā un ģenitīvā: *lūgt maizi* vai *lūgt maizes* (MLLVG 1962: 28; Kalme, Smiltiece 2001: 97).

Mērķa ģenitīvs blakus darbības vārdam *lūgt* (piemēram, ***lūgt tēva***) izplatīts daļā augšzemnieku, retāk vidus dialekta izlokšņu, un ir arī literārās valodas norma (sk. Endzelīns 1951: 558; MLLVG 1959: 395; Breidaks 2007: 585; *palūgt ūdens* Beitiņa 2009: 54; *lūgt padoma* LVG 349): 35, 104, 106 (*bērns lūz tēva*), 132 (*bērns lūz tēva*), 282 (*Bāibīna lūz tēva*), 303 (*bērns lūz tēva*), 309, 316, 317, 328, 329 (*poļuc tāva!*), 337 (*bārnc lūz mātes*), 342, 372, 391 (*bārns lūz tāva*), 392, 393, 397 (*kolps lūz zirga* FBR I 20), 399, 410 (*bārnc lūz tāva*), 419, 420, 425 (*bārnc lūz tāva*), 427, 435 (*bārnc lūz tāva*), 436–438, 439 (*bārnc prosa tāva*), 440, 441, 442 (*bārnc lūz tāva*), 444–446, 447 (*bārnc prosa tāva*), 448–452, 467, 469 (*bārns lūz tāva*), 470, 471, 473 (*bārnc lūc tāva*), 474–477, 478 (*bārnc lūz tāva*), 479–500 (*bārnc prosa tāva*), 501 (*bārnc lūz tāva*), 503, 504 (*bārnc prosa tāva*), 507, 511.

Dažkārt latviešu valodas izlokšņu vākumos pierakstītas formas ar darbības netiešo objektu datīvā blakus darbības vārdam *lūgt* (piemēram, ***lūgt tēvam***) (sal. sk. MLLVG 1959: 397): 56 (*bērnc lūz tēvam, lai nuōpērķ zirziņu*), 87, 116, 140, 188 (*bērns lūz tēvam*), 189, 206 (*bēs lūz tēvam*), 231, 268 (*lūz mātei*), 293, 300, 304 (*bēc lūz tēvam*), 309, 350, 359, 384 (*bērns lūz tēvam*), 430 (*prōsa tōvam*), 464 (*bārns lūz tēvam*).

108. karte

Lietvārda locījums aiz darbības vārda *gaidīt*

[LVDA progr. 287b. jaut. Kāds locījums stāv aiz verbiem, kas izsaka tiekšanos pēc kāda mērķa (lūgt, prasīt, gribēt, (pa)saukt, gaidīt, meklēt)? *viņš gaida vasaras, ... vasaru...*]

Kartē rādīts lietvārda locījumu lietojums aiz darbības vārda *gaidīt* latviešu valodas izloksnēs.

Teikumos aiz darbības vārdiem, kas izsaka tiekšanos pēc kāda mērķa (piemēram, *gaidīt*), leļzemnieku izloksnēs un vairākās augšzemnieku izloksnēs lieto lietvārdu akuzatīva locījumā (piemēram, *viņš gaida vasaru*). Tā ir arī mūsdienu latviešu literārās valodas forma, kas aizstājusi *mērķa* ģenitīvu (sk. Endzelīns 1951: 558, 576; *gaida pirmos acīm redzamos panākumus* MLLVG 1962: 32–33; *gaidīt jaunus* Beitiņa 2009: 45; *gaidīt ciemiņu* LVG 351; par lietuviešu valodu sk. arī Ambrazas 2006: 221).

Mērķa ģenitīvs blakus darbības vārdam *gaidīt* (piemēram, *viņš gaida vasaras*) izplatīts galvenokārt augšzemnieku dialektā, tā arī ir literārās valodas norma (sk. Endzelīns 1951: 558; MLLVG 1959: 395; *gaidīt palīdzības* LVG 349; sal. ar lietuviešu valodu sk. arī Ambrazas 2006: 221–222): 35 (*viņš gaīda vasaras*), 104, 106 (*bērni gaīda vasaras*), 132 (*viņš gaīda vasaras*), 133, 236 (*viņš gaīd vasarš*), 272, 282 (*ziemā visi gāida vasaras*), 290, 293, 296 (*viņč gāida vasaras*), 303 (*viņč gāida vašaras*), 304, 310, 316, 317, 318 (*viņč gōida vāsaras*), 328, 329 (*gōida sovas rēizēs*), 337 (*ā:s gōidu vo:soras*), 342, 343 (*viņč gāida vó:sāras*), 350, 357 (*viņč gāida va:saras*), 364, 370, 372 (*jis gāida vosaras*), 375, 376, 378 (*viņč gaīda vasaras*), 383, 385, 390, 391 (*viņč gāida vosaras*), 392, 393, 395 (*viņš gāida vosaras*), 397 (FBR I 20), 398 (*viņč gāida vasaras*), 399–401, 402 (*viņč gāida vosaras*), 406 (retāk), 407, 408 (*viņč gāida vosaras*), 409 (FBR IX 145), 410, 414 (arī FBR IX 145), 415–416 (FBR IX 145), 417, 419 (arī FBR IX 145), 420, 421, 422 (*viņč gaīda vā:sāras*), 423, 424, 425 (*jis gāida vosorys*), 426, 427, 430, 432 (*jis gāida vosarys*), 433, 434, 435 (*jis gāida vosorys*), 436–438, 439 (*jys gāida vosorys*), 440, 441, 442 (*bārnc gāida vo:saras*), 443, 444, 445 (*jis gāida vosorys*), 446, 447 (*jis gāida vosorys*), 448, 449, 450 (*visi gāida vosorys*), 451 (arī Rūķe-Draviņa 2017 [1939b]: 324, 336), 452, 453, 465, 466, 467 (*viņš gāida vosaras*), 469–472, 473 (*bārnc gēida kolaču*), 474, 475 (*jis gāida tāva*), 476, 477, 478 (*jis gēida vosaras*), 479–506 (*gaida vosorys*), 507 (*gāidom vokora*).

109. karte

Objekta locījums aiz darbības vārda *neredzēt*

[LVDA progr. 289a. jaut. Kādā locījumā stāv objekts aiz noliegta verba? *es neredzu nekā, ... nekuo...*]

Kartē rādīts objekta locījums aiz noliegta darbības vārda latviešu valodas izloksnēs: *es neredzu nekā // nekuo*.

Izloksnēs tāpat kā literārajā valodā vietniekvārds *nekas* saistījumā ar noliegtu pārejošu darbības vārdu lietots sinonīmiski gan akuzatīvā (*nekuo*), gan ģenitīvā (*nekā*) (plašāk sk. Endzelīns 1951: 563–564; MLLVG 1959: 394; MLLVG 1962: 286, 289; lietuviešu valodā vietniekvārdu lieto saistījumā ar ģenitīvu, plašāk sk. Ambrazas 2006: 235–236). Ģenitīva un akuzatīva konkurence nolieguma konstrukcijās ir aktīvs process (sk., piemēram, *nekas netraucē nakts klusuma // klusumu* Beitiņa 2009: 59; Kalnača 2014: 56; LVG 348–349). Izloksnēs akuzatīvs (piemēram, *es neredzu nekuo*), šķiet, sastopams nedaudz biežāk: kā vienīgā forma tas tiek lietots lībiskā dialekta izloksnēs, vidus dialekta izloksnēs paralēli lieto gan akuzatīvu, gan ģenitīvu, bet augšzemnieku dialekta izloksnēs akuzatīvs aiz noliegta darbības vārda tiek lietots reti (sk. arī Endzelīns 1951: 564; Breidaks 2007: 585).

Ģenitīvs aiz noliegta pārejoša darbības vārda paralēli akuzatīvam izplatīts vidus dialekta izloksnēs, bet visbiežāk kā vienīgais locījums – augšzemnieku dialektā (piemēram, *es neredzu nekā*): 10 (*es nerez ni-kā*), 19, 29 (*es ne-kā nerezū*), 32, 24 (biežāk), 35, 38, 41, 43 (*es nerezū ne-kā*), 45, 47, 48, 49 (*es nerezū ne-kā*), 55, 57–59, 60 (*es nerezū ne-kā*), 61, 87 (*es itne-kā nerez*), 94, 96, 97, 98 (*es nerezū nekā*), 101, 102, 104–106, 107 (*es te ne-kā nezīnu*), 110–112, 114 (*es nekā nevarū rezēt*), 115, 121 (*es nerezū ne-kā*), 123, 124, 127, 129 (*es nekā nerezū*), 132, 133, 135 (*es nerezū ne-kā*), 136–140, 142, 143, 144 (*es nirezū ni-kā* (retāk)), 145, 146, 147 (*es ni-kā nerezū*), 150, 158, 160, 162, 163 (*es ni-kā nirezū*), 166–169, 176 (*es nekā nerez*), 186 (*es nerezū ne-kā*), 193, 197, 198 (*es ne-kā tūr nerez*), 199, 202, 206, 208 (*es nerezū nekā*), 211, 212, 215, 217, 221 (*es nirezū nekā*), 222, 223, 224 (*es nerezū ne-kā*), 227, 228, 230, 235, 236 (*es nerezū ne-kā*), 237, 238, 239 (*es nerezū ne-kā*), 240–242, 244, 245 (*es ne-kā nerezū*), 247, 252, 253, 257 (*itiņ ne-viēnc ne-kā nesaka*), 266, 269, 272, 274 (*es nekā nerezū*), 275, 276, 280 (*es ne-kā nerezū*), 281, 282, 284, 285 (*es nerezū ne-kā*), 286, 287 (retāk), 288, 289 (*es nerezū ne-kā*), 290, 292–294, 295 (retāk), 296 (*es nerezū ne-kā*), 300–305, 306 (*es nerezū ne-kā*), 307, 308 (*es nevarū rezēt ne-kā*), 309, 310, 313 (*es nerezū ne-kā* (vairāk)), 314–318, 321 (*es nerezū ne-kā*), 322–325, 326 (*es nerezū ne-kā*), 328–336, 337 (*ā:s ni-kā naražu*), 338–343, 344 (*es ne-kā nerezū*), 345, 347, 348 (*es naražu ne-kā*), 349, 350, 352–356, 357 (*es ne-kā nerezū*), 358, 360 (*es ni-kā narezū*), 367–370, 372–375, 376 (*es nerezū ne-kā*), 377, 382–389, 392 (*es naražu ni-kā*), 390, 391, 393–397, 398 (*es nerezū ne-kā*), 399–407, 408 (*es nerezū ne-kā*), 409–411, 412 (*ā:s gā n nakā nerezūju*), 413–415, 416 (*es nerezū ne-kā*), 417–422, 423 (*as nikā narezū*), 424–431, 432 (*es nerezū ne-kā*), 433–452 (*naražu n'ikūo*), 459 (*es narezū ne-kā*), 462–468, 469–507 (*naražu n'ikūo*), 509, 511 (*naražu n'ikūo*).

Nozīmes nianse ģenitīva un akuzatīva lietojumā konstatēta vairākās izloksnēs, piemēram, Bebroš 340 (*es neŗēdzu ne-kùo* (tumsā) // *ne-kà (tālùmā)*); Lēdmanē 223 (*es ne-kà neŗsu redzejis* (abstraktāk)); Rembatē 222 (*es neŗēdz^u ne-kà* (kad neredz) un *ne-kùo* (kad akls); Sesavā 168 (*es tur ni-kuô nivar^u iêraûdzît* (ja norādītā vietā nevar ko saredzēt); Svētē 150 (*es nekâ nirēdz^u* [ja ir slikta redze], *tur^ê* [tālùmā] *es nikuô nirēz^u*).

110. karte

Objekta locījums aiz darbības vārda *nedot*

[LVDA progr. 289 b. jaut. Kādā locījumā stāv objekts aiz noliegta verba?

viņš neduod nazi, ... naža...]

Kartē atspoguļots objekta locījums aiz noliegta darbības vārda latviešu valodas izloksnēs : *viņš neduod nazi* // *naža*.

Teikumos ar noliegtu pārejošu darbības vārdu pārvaldījuma attieksmes starp izteicēju un atkarīgo tiešo papildinātāju var būt divējādas: 1) par papildinātāju tiek lietots lietvārds vai vietniekvārds patur akuzatīva formu; 2) ar lietvārdu vai vietniekvārdu izteiktais papildinātājs var nostāties ģenitīvā. Izloksnēs Latvijas austrumu daļā krievu, poļu, lietuviešu valodas ietekmē vairāk raksturīgs ģenitīvs, rietumu daļā daļēji tiešā vācu valodas ietekmē – akuzatīvs (salīdzinājumam sk. arī Ambrazas 2006: 231–235). Ar lietvārda akuzatīvu izteikts papildinātājs izvirzījies par mūsdienu literārās valodas dominējošo formu (sīkāk sk. Endzelīns 1951: 563–564; MLLVG 1959: 394; MLLVG 1962: 285–289; Lagzdiņa 1980: 139; Freimane 1993: 240; Breidaks 2007: 585; Beitīņa 2009: 56; LVG 348–349).

Objekts aiz noliegta pārejoša darbības vārda akuzatīvā (piemēram, *viņš neduod nazi*) reģistrēts mūsdienu izlokšņu vākumos no vidus dialekta un lībiskā dialekta izloksnēm, tomēr dažkārt tas pierakstīts arī augšzemnieku dialekta izloksnēs, kur vācu valodas ietekme nav jūtama (par akuzatīva lietojumu sk. arī Endzelīns 1951: 564).

Objekts aiz noliegta pārejoša darbības vārda ģenitīvā galvenokārt tiek lietots augšzemnieku dialekta, retāk vidus dialekta izloksnēs (piemēram, *viņš neduod naža*): 59 (*neatbiļzu ne-viēna vārda*), 63, 104, 222, 227 (*viņš neduôd naž^u*), 272 (*neduôd grāmatas*), 280 (retāk), 281, 282 (*viņč mán neduôd naža*), 286, 296 (*viņč mán neduô naža*), 302, 318 (*viņč neduôd naža*), 321 (*viņč neduôd naž^u*), 325, 329, 337 (*viņč nadúo noža*), 343, 349 (*neduôd naža*), 357 (*viņč neduôd naža*), 360 (*viņč nadúud naža*), 362, 372, 376, 377 (*viņš neduôd naža*), 383, 388 (*viņš neduôd naža*), 391 (*viņš nadúud naža*), 392, 393, 394 (*viņš man nadúud naža*), 395, 396 (*es negribu guoda*), 397 (arī FBR I 19), 398–403, 404 (*tēus neŗuôot naža dēlâm*), 405–431, 432–454 (*jis nadût naža*), 462, 464, 466, 467 (*viņš mán nadúud naža*), 468, 469 (*jys nadúud naža*), 470–509 (*jis nadût naža*), 511 (*jis' nadût nâža*).

LATVIAN LANGUAGE INSTITUTE
OF THE UNIVERSITY OF LATVIA

*The Atlas of
the Latvian Dialects*

---

*MORPHOLOGY II
SYNTAX*

RĪGA 2022

CONTENTS

Foreword	149
INTRODUCTION (A. Stafecka)	150
Network of the Atlas	150
Maps	150
Map commentaries	151
Phonetic transcription	151
Sound representation	152
Abbreviations	154
Index of the Latvian subdialects	154
MAP COMMENTARIES	155
I map. Latvian dialects and subdialect groups (A. Stafecka)	155
II map. Latvian syllable tones or accents (A. Stafecka)	156
VERB	156
Athematic Verbs	156
Verb <i>būt</i> (I. Kurzemniece)	156
Verb <i>duot</i> (L. Markus-Narvila)	156
Verb <i>iet</i> (A. Vulāne)	156
Verb <i>ēst</i> (A. Stafecka)	157
Conjugation of Verb <i>būt</i> in the Present	157
Map 1. The 1 st person singular forms of the verb <i>būt</i> (I. Kurzemniece) ..	157
Map 2. Forms of the 2 nd person singular verb <i>būt</i> in the present tense (I. Kurzemniece)	157
Map 3. The 3 rd person form of the verb <i>būt</i> in the present tense (I. Kurzemniece)	158
Map 4. The 1 st person plural forms of the verb <i>būt</i> in the present tense (I. Kurzemniece)	159
Map 5. The 2 nd person plural forms of the verb <i>būt</i> in the present tense (I. Kurzemniece)	159
Conjugation of the verb <i>būt</i> in the past tense	160
Map 6. The 1 st person singular forms of the verb <i>būt</i> in the past tense (I. Kurzemniece)	160
Map 7. The 2 nd person singular forms of the verb <i>būt</i> in the past tense (I. Kurzemniece)	160
Map 8. The 3 rd person forms of the verb <i>būt</i> (I. Kurzemniece)	161
Map 9. The 1 st person plural forms of the verb <i>būt</i> in the past tense (I. Kurzemniece)	161
Map 10. The 2 nd person plural forms of the verb <i>būt</i> in the past tense (I. Kurzemniece)	162
Conjugation of the verb <i>iet</i> in the Present	162
Map 11. The 1 st person singular forms of the verb <i>iet</i> in the present tense (A. Vulāne)	162
Map 12. The 2 nd person singular forms of the verb <i>iet</i> in the present tense (A. Vulāne)	163
Map 13. The 3 rd person forms of the verb <i>iet</i> in the present tense (A. Vulāne)	163
Map 14. The 1 st person plural forms of the verb <i>iet</i> in the present tense (A. Vulāne)	163
Map 15. The 2 nd person plural forms of the verb <i>iet</i> in the present tense (A. Vulāne)	163
Conjugation of the verb <i>iet</i> in the past tense	164
Map 16. The 1 st person singular form of the verb <i>iet</i> in the past tense (A. Vulāne)	164
Map 17. The 2 nd person singular forms of the verb <i>iet</i> in the past tense (A. Vulāne)	164
Map 18. The 3 rd person forms of the verb <i>iet</i> in the past tense (A. Vulāne)	164
Map 19. The 1 st person plural forms of the verb <i>iet</i> in the past tense (A. Vulāne)	165
Map 20. The 2 nd person plural forms of the verb <i>iet</i> in the past tense (A. Vulāne)	165
Conjugation of the verb <i>duot</i> in the Present	165
Map 21. The 1 st person singular forms of the verb <i>duot</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	165
Map 22. The 2 nd person singular forms of the verb <i>duot</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	166
Map 23. The 3 rd person forms of the verb <i>duot</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	166
Map 24. The 1 st person plural forms of the verb <i>duot</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	167
Map 25. The 2 nd person plural forms of the verb <i>duot</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	167
Conjugation of the verb <i>ēst</i> in the Present	168
Map 26. The 1 st person singular form in the present tense (A. Stafecka)	168
Map 27. The 2 nd person singular form (A. Stafecka)	168
Map 28. The 3 rd person form in the present tense (A. Stafecka)	168
Map 29. The 1 st person plural form in the present tense (A. Stafecka) ...	169
Map 30. The 2 nd person plural form in the present tense (A. Stafecka) ..	169

Conjugation of the verb <i>ēst</i> in the past tense	170	Map 55. The 2 nd person plural forms of the verb <i>sēdēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	179
Map 31. The 1 st person singular form in the past tense (A. Stafecka)	170	Conjugation of the verb <i>pirkt</i> in the Present	179
Map 32. The 2 nd person singular form in the past tense (A. Stafecka)	170	Map 56. The 1 st person singular forms of the verb <i>pirkt</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	179
Map 33. The 3 rd person form in the past tense (A. Stafecka)	170	Map 57. The 2 nd person singular forms of the verb <i>pirkt</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	180
Map 34. The 1 st person plural form in the past (A. Stafecka)	170	Map 58. The 3 rd person forms of the verb <i>pirkt</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	181
Map 35. The 2 nd person plural form in the past tense (A. Stafecka)	171	Map 59. The 1 st person plural forms of the verb <i>pirkt</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	181
Conjugation of the verb <i>ēst</i> in the future tense	171	Map 60. The 2 nd person plural forms of the verb <i>pirkt</i> in the present tense (L. Markus-Narvila)	181
Map 36. The 1 st person singular form in the future (A. Stafecka)	171	Conjugation of verbs <i>aut, kaut, pļaut, raut, spļaut, šaut, šūt</i> in the Present	182
Map 37. The 2 nd person singular form in the future tense (A. Stafecka)	171	Map 61. The 1 st person singular forms in the present tense (A. Stafecka)	182
Map 38. The 3 rd person form in the future tense (A. Stafecka)	172	Map 62. The 2 nd person singular form in the present tense (A. Stafecka)	183
Map 39. The 1 st person plural form in the future tense (A. Stafecka)	172	Map 63. The 3 rd person form in the present tense (A. Stafecka)	183
Map 40. The 2 nd person plural form in the future tense (A. Stafecka)	172	Map 64. The 1 st person plural form in the present tense (A. Stafecka)	184
Thematic verbs	173	Map 65. The 2 nd person plural form in the present tense (A. Stafecka)	184
Conjugation of the verb <i>ņemt</i> in the Present	173	Map 66. Distinction between <i>ā</i> - and <i>o</i> -stems in the 1 st person plural of the present tense (L. Markus-Narvila)	185
Map 41. The 1 st person singular forms (I. Kurzemniece)	173	Map 67. Differentiation of <i>ā</i> - and <i>o</i> -stems in the 2 nd person plural in the present tense (L. Markus-Narvila)	186
Map 42. The 2 nd person singular forms in the present tense (I. Kurzemniece)	173	Map 68. The 3 rd person form of the <i>-āja</i> stem verb in the present tense (A. Stafecka)	187
Map 43. The 3 rd person forms in the present tense (I. Kurzemniece)	174	Map 69. Difference between <i>-uoja</i> and <i>āja</i> -present tense stems (A. Stafecka)	187
Map 44. The 1 st person plural forms in the present tense (I. Kurzemniece)	174	Past tense <i>ē</i> -stems of the verbs and their conjugation.	188
Map 45. The 2 nd person plural forms in the present tense (I. Kurzemniece)	175	Map 70. The 1 st person singular forms (A. Stafecka)	188
Conjugation of the verb <i>gulēt</i> in the Present.	176	Map 71. The 2 nd person singular forms (A. Stafecka)	188
Map 46. The 1 st person singular forms of the verb <i>gulēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	176	Map 72. The 3 rd person forms (A. Stafecka)	188
Map 47. The 2 nd person singular form of the verb <i>gulēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	176	Map 73. The 1 st person plural form (A. Stafecka)	188
Map 48. The 3 rd person singular forms of the verb <i>gulēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	176	Map 74. The 2 nd person plural forms (A. Stafecka)	188
Map 49. The 1 st person plural form of the verb <i>gulēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	177	Map 75. <i>uojā</i> - and <i>ājā</i> -stems of verbs in the past tense (A. Stafecka)	189
Map 50. The 2 nd person singular form of the verb <i>gulēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	177	Map 76. Usage of <i>-ījā</i> - and <i>ējā</i> -stems (L. Markus-Narvila)	189
Conjugation of the verb <i>sēdēt</i> in the Present.	177	Map 77. The ending of the 1st person plural in the future (L. Markus-Narvila)	190
Map 51. The 1 st person singular forms of the verb <i>sēdēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	177	Map 78. The 2 nd person plural ending in the future (L. Markus-Narvila)	190
Map 52. The 2 nd person singular forms of the verb <i>sēdēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	178		
Map 53. The 3 rd person forms of the verb <i>sēdēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	178		
Map 54. The 1 st person plural forms of the verb <i>sēdēt</i> in the present tense (A. Vulāne)	178		

Map 79. The 3 rd person forms of the verbs <i>nest, vest, braukt, līt</i> etc. in the future tense (A. Stafecka)	191	ADVERB	199
Map 80. <i>o</i> -stem 2 nd person plural in the imperative mood (L. Markus-Narvila).	191	Map 96. Adverbs <i>tā, kā</i> (A. Stafecka)	199
Map 81. The 2 nd person plural form of the <i>ā</i> -stem verbs in the imperative mood (L. Markus-Narvila)	192	Map 97. The lenition of the consonant in front of <i>-i</i> in adverbs <i>lēti, taisni</i> (L. Markus-Narvila)	200
Map 82. The reflexive ending of the 2 nd person singular <i>ā</i> -stem (L. Markus-Narvila).	192	Map 98. The vowel <i>ē</i> in the root of the adverb in front of the consonant (L. Markus-Narvila)	200
Map 83. The usage of the 3 rd person reflexive forms of <i>ā</i> - and <i>o</i> -stems in the present tense (L. Markus-Narvila)	193	SYNTAX	201
Map 84. The 1st person plural reflexive ending (L. Markus-Narvila)	194	Map 99. The case of the personal pronoun with the debitive mood (I. Kurzemniece)	201
Map 85. The reflexive ending of the 2 nd person plural (L. Markus-Narvila).	194	Map 100. The grammatical case of the object with the infinitive depending on the verb of movement in the debitive (I. Kurzemniece)	201
Map 86. The reflexive ending of the future tense verb in the 3 rd person (L. Markus-Narvila)	193	Map 101. The case of the object with the verb <i>vajadzēt</i> (I. Kurzemniece)	201
Map 87. Reflexive forms of verbs derived with prefixes (A. Stafecka)	195	Map 102. The case of the object preceded by verb <i>trūkt</i> (I. Kurzemniece)	201
Map 88. Distinction between the infinitives with <i>-īt</i> and <i>-ēt</i> (A. Stafecka).	196	Map 103. The grammatical case of the object with the infinitive of the verb <i>vajadzēt</i> depending on the second infinitive, except the last one (I. Kurzemniece)	202
Map 89. Distinction of the infinitive <i>-uot</i> and the infinitives with <i>-āt</i> (A. Stafecka).	196	Map 104. The grammatical case of the object with the infinitive provided the infinitive is denoted by the adverb (I. Kurzemniece)	202
Map 90. Supine (A. Stafecka)	197	Map. 105. The case of the noun preceded by the verb <i>žēl</i> (I. Kurzemniece)	202
Map 91. Feminine ending of the declinable past active participle (L. Markus-Narvila).	197	Map 106. The genitive of the purpose preceded by the verb of movement <i>iet</i> (I. Kurzemniece)	203
Map 92. The feminine definite ending of declinable past active participle (L. Markus-Narvila)	197	Map 107. The case of the noun preceded by the verb <i>lūgt</i> (I. Kurzemniece)	203
Map 93. The 1 st person plural form of the subjunctive mood (A. Stafecka).	198	Map 108. The case of the noun preceded by the verb <i>gaidīt</i> (I. Kurzemniece)	203
Map 94. The 2 nd person plural form in the subjunctive mood (A. Stafecka).	199	Map 109. The case of the object preceded by the negated verb in the example: <i>es neredzu nekā // nekuo</i> (I. Kurzemniece)	204
Map 95. Declinable future participle (A. Stafecka)	199	Map 110. The case of the object preceded by the negated verb (I. Kurzemniece)	204

Foreword

The Atlas of Latvian Dialects: Volume of Morphology II and Syntax includes 110 maps and their commentaries, and summaries in English. Various verb forms and two adverbs have been mapped in the volume. We have not planned to publish a separate volume on syntax; however, 12 maps of syntax have been included, and they reflect the most characteristic syntactic features of the dialects.

As in the *Atlas of Latvian Dialects: Morphology Volume I*, the maps do not feature all various phonetic variants typical of [sub]dialects, namely, differences in broad and narrow *e*, *ē*, pronunciation differences in short and long vowels, various types of mutated vowels, palatalization, reduction of the ending and other features that do not influence the characterization of the form of morphological properties.

In collecting language samples, intonations of verbs were not required, thus the intonations have been indicated only in the illustrative material. To gain a complete overview of morphological nuances included in the description, many phonetic features have been described in the commentaries provided they have not been shown in *the Atlas of Latvian Dialects: Phonetics Volume*. Thus, *The Atlas of Latvian Dialects: Volume of Morphology II and Syntax* supplements the geolinguistic study of subdialectal phonetics.

For the convenience of readers, a description of the principles of maps and comments, a phonetic transcription, list of sources and literature, as well as a network of the Atlas and index of the Latvian subdialects are also included.

This work was mainly carried out by Anna Stafecka, Ineta Kurzemniece, Liene Markus-Narvila, Anna Vulāne. The first digital versions of the maps were created by Edmunds Trumpa. The final version of maps and their commentaries was prepared by I. Kurzemniece, Liene Markus-Narvila, Anna Vulāne and A. Stafecka under the supervision by A. Stafecka. The digital version was elaborated by Anete Daina, Elizabete Laura Punka un Liene Markus-Narvila. The technical process was also aided by Anete Daina and Daira Vēvere. The English translation of the summary was provided by Guntars Dreijers.

The authors express their gratitude to *Dr. philol.* Sanda Rapa and *Dr. philol.* Anna Vulāne, who revised the final version of volume *Volume of Morphology II and Syntax*, as well as to the reviewers Prof. Dr. philol. Vilma Šaudiņa and Dr. philol. Alberts Sarkanis.

Just like the other volumes of LVDA, the elaboration of the *Morphology* volume (i. e. the gathering of data, compilation of files, etc.) has greatly benefited from the work of linguists at the LU Latvian Language institute, as well as of lecturers and students of the University of Latvia, Liepāja University and Daugavpils University, plus numerous teachers of Latvian and various employees in the field of culture in all parts of Latvia who also helped in this work. Our thanks go to them, as well as to the many dialect speakers (both those still with us and those already deceased) who guarded the treasures of our language.

Anna Stafecka

INTRODUCTION

Network of the Atlas¹

The LVDA net covers all the subdialects spoken in the territory of Latvia. Their numeration (in Arabic numerals) starts from the north-western part of Latvia – i. e. the left upper part of the map – and is arranged in columns following the meridian lines.

The Latvian language has three dialects (Central, Livonic and High Latvian), which developed on the basis of languages (and their dialects) spoken by Proto-Latvian ethnic groups – Curonians, Semigallians, Selonians and Latgalian. These three dialects altogether contain 512 subdialects. In Latvian linguistics a subdialect (*izloksne*) is defined as a language variant spoken in a small area (usually one such area corresponds to one unit of the 1939 administrative division of Latvia's territory into civil parishes). The development of subdialect diversity was influenced by socio-political and economic conditions in the past. During the feudal system, when the peasants were not allowed to leave their landlords, the communication between peasants of different manors was minimal, and thus many “small languages” or subdialects emerged gradually in the course of centuries.

In Latvian linguistics the dialect borders are usually charted on the basis of a set of isoglosses showing a number of subdialectal differences. Since these isoglosses usually do not coincide completely, it is difficult to draw precise borders.

Subdialect areas largely coincide with the boundaries of former manors and church parishes, but sometimes linguistic differences can be observed within one civil parish as well – e. g. if its inhabitants belong to various church parishes, or if their settlements are divided by natural borders, such as forests, bogs, rivers or lakes.

LVDA volume *Morphology II. Syntax* also contains data from Sventāja and Būtiņģe, which have been gathered and analyzed by Daiga Straupeniece in her thesis (Straupeniece 2012) and monography (Straupeniece 2018). They are not shown in the map, but described in the commentaries as Nr. 59a, just like in LVDA *Phonetics* volume.

Maps

LVDA volume *Morphology II. Syntax* encompasses 110 maps which were drawn according to the questions of LVDA programme². The same cartography principles were employed as in the previous LVDA volumes. Each of these maps usually reflects the areal distribution of a morphological feature. Depending on the particularities and quality of the mapped material, the representation of the morphological and phonetic variants in each map reflects the morphological and phonetic variants differently, for example, the representation of the *ā*- and *o*-stem endings is not always given on the map, but described in the commentary.

All maps in LVDA *Morphology II. Syntax* volume are coloured. A double cartography system of both colours and symbols is used; their choice depends on the diversity of material. The legend or key of the map is in the lower left corner and explains the employed colours, symbols etc. One map shows all denotations of a morphological phenomenon. Three colours are employed: yellow shaded areas, green stripes or dots, and black symbols. Other variants are depicted by coloured striped or dotted areas or by various symbols (little circles, squares, triangles etc.). The choice of colours and symbols is rather free, and the main criterion is that the areal distribution should be clear and easy to perceive. Phenomena that are widely observed are represented by coloured areas, and phenomena that are rather close or almost identical – by identical or similar symbols.

Usually all of the material is cartographed, but some sporadically registered phenomena are noted only in the commentaries. Phenomena that were considered erroneous by the authors are not cartographed either.

The maps do not distinguish between data acquired from expeditions and from other sources (e. g. the 20th century descriptions and texts of subdialects).

Most respondents belong to the older or middle generation. However, these categories are rather relative, because the data have been gathered over a longer period of time.

¹ More on this see *Morfoloģija I*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, Zinātne, 2021, p.134–135.

² This volume also includes the map of Latvian dialects and subdialects, as well as syllable tones.

Map commentaries

Each of LVDA maps has a commentary which includes its title and the respective question from the LVDA programme (in brackets). Just like in LVDA *Phonetics* volume, the commentaries in the *Morphology* volume also inform about those instances when the material reflected in the map has been modified – abridged or expanded.

The introductory part of the commentary gives general information on the respective phenomenon. The variant that is identical with standard language is given first. Description of a cartographed word or form begins with its origin and its distribution in the subdialects. This is followed by the rest of the information, arranged in a certain order. If the phenomenon is very widespread and the respective question of the programme has not required to indicate syllable tones, the commentary only points out its broader territory of usage without naming all the subdialects. Parallel forms are usually not provided in the commentary, but only shown in the map. Meanwhile, the commentaries give more detailed morphological and phonetic descriptions.

Illustrative examples, notes made by the researchers about usage in various generations etc., and references to sources (see the list of sources) are given in brackets after the number of the respective subdialect. If several subdialect numbers are joined by a dash and followed by an example, it refers to all of these subdialects. If they are not joined, the example refers to only one subdialect. In those cases when the illustrative material contained imprecise forms, only the obvious mistakes were corrected. References to sources are always given, including those cases when the phenomenon has been registered during a fieldwork expedition. If the subdialect number is followed by the word *arī* and a reference to source, it means that the respective phenomenon has been registered both during fieldwork and in the source (thus proving its tenacity over the course of time). Sometimes the commentaries also contain material not reflected in the maps – usually those forms that raise doubts.

Medium broad *e*, *ē* sound in some sources was denoted by a dot before the respective letter (*ze.me*, *zem.ē*), but in our map commentaries it is represented as *e* and *ē* (*zeme*, *zemē*).

English summaries of commentaries are also provided.

Phonetic transcription³

LVDA *Morphology II. Syntax* volume follows the contemporary phonetic transcription principles used in Latvian dialectology. They are published in the LVDA programme (10–28) and in M. Rudzīte's monograph *Latviešu dialektoloģija* (Rudzīte 1964: 47–58), as well as in LVDA *Phonetics* volume elaborated by A. Sarkanis. The

information about the transcription used in the sources quoted in LVDA *Morphology* volume is based on the data given in the *Phonetics* volume (LVDA 2013: 13–17).

The main principle of phonetic transcription is “to spell what one hears” (more on this see Rudzīte 1964: 47). In those cases when the phonetic transcription is not transparent, a morphological representation is given in brackets, e. g.: *gac* (-ds).

Word stress, which in Latvian usually falls on the first syllable, is not reflected in this publication. Only in those occasions when the stress is on another syllable it is shown by a dot [·] in front of the stressed syllable: *ne-maz*.

Syllable tones or **syllable accents** are shown in long syllables (those containing a long vowel, a diphthong or a diphthongical combination).

Level or drawn tone (*stieptā intonācija*) is denoted by a tilde [˜] above the letter of the long vowel (the macron denoting length is omitted in such cases): *māte*, *ceļā*. In the case of diphthongs and diphthongical combinations, the tilde is placed above the second component: *saūle*, *priēde*, *puņpurs*. If the second component of a diphthong is pronounced weakly, the mark denoting the tone is placed above the first component, e. g. *sōul* (as spoken in the Livonic subdialects).

Falling tone (*krītošā intonācija*) is denoted by a grave accent [˘] above the long vowel, as in *mēle*. In the case of diphthongs and diphthongical combinations – above the first component: *màize*, *gàls*. If a long vowel with a falling tone is followed (in the same syllable) by a liquid or nasal vowel, creating a tautosyllabic combination, we place both the tone sign and the macron above the vowel: *bārzi*, *lēns*. However, in some instances in some Selonian subdialects, if the second component of a diphthong has a falling tone, the grave accent is placed above it: *nuōkrītu*.

The grave accent is also used to denote the so-called “thrusted” tone (*grūstā intonācija*); in the English summary of the *Phonetics* volume was rendered by a term *pushed* – a modification of the falling tone in front of voiceless vowels, observed in Selonian subdialects: *mū˘su*, *ōi˘ta*.

Broken tone (*lauztā intonācija*) is denoted by a circumflex [ˆ] above the long vowel (without a macron): *ābele*, *p'āc'*, in diphthongs and diphthongical combinations it is usually placed above the second component: *meīta*, *dziēdam*, *varde*, *kaīns*. In those cases when the second component of a diphthong is weakly pronounced, the diacritic of the broken tone is above the first component, e. g. *tōut* in the Livonic subdialects.

Rising tone (*kāpjošā intonācija*) is denoted by an acute accent [ˊ] above the long vowel: *ābele*, *tāvūos*; in diphthongs and diphthongical combinations – above the second component: *meīta*, *dořbūos*, *dā:sviēd*. Sometimes in Selonian subdialects the acute accent is placed above the first lengthened component of the diphthong: *āugūms*, *lāižām*. Rising tone is mainly observed in Selonian subdialects, and it corresponds to the broken tone of those subdialects where all three tones are used. Lengthening of a short vowel is denoted by a colon [ː] after the vowel, e. g. *ce:ļs*. If a short vowel is lengthened and subsequently pronounced with a rising tone, it is denoted by an acute accent above a colon [ːˊ] after the vowel, e. g. *do:řps*, *ko:īnc*, *šy:īs*.

³ More on this see: LVDA 2013: 13–17.

Rising tone in Selonic subdialects has various representations in various sources. Thus, for instance, in the descriptions published in FBR and other sources the rising tone of the Selonic subdialects was denoted by a tilde (~) or circumflex (˘) or some other mark. In the commentaries of LVDA *Morphology* volume, however, syllable tones are shown in accordance to the modern principles of transcription – with the acute accent, as e. g. in: *g'ol'd'im* Aknīstē 368 (Ancītis 1977: 188) and *g'ol'd'im* Aknīstē 368 (LVDA).

Rising-falling tone (kāpjoši krītošā intonācija) is denoted by an inverted breve [˘] above the letter of the long vowel: *mēle*, *brāelié*, but in diphthongs and diphthongical combinations – above the component that is lengthened: *ābuōls*, *piłnc*, *pīenc*. Inverted breve is used to denote both rising-falling tone of vowels with secondary lengthening in Livonic subdialects, e. g. *kāz*, *dāb*, and a modification of falling tone in Selonic subdialects. In case of a tautosyllabic combination containing a long vowel and a liquid or nasal consonant, the diacritic denoting a rising-falling tone is placed above the macron of the vowel: *tāidām*, *vōerd'i*. In Livonic subdialects, the secondary lengthenings of level-falling and broken-falling tones are denoted by the respective diacritic above the vowel or diphthong, followed by a colon, e. g.: *priē:d*, *kā:d*, *uō:g*.

Sound representation

The phonetic transcription used in Latvian dialectological literature is based on the Latvian alphabet, with the addition of some specific letters and diacritic marks.

Vowels

The letters *a*, *ā*, *e*, *ē*, *i*, *ī*, *o*, *u*, *ū* denote sounds as pronounced in Standard Latvian.

Vowel length is shown by a colon [ː] after the respective letter: *lo:pa*, *jú:m's'*, *mú:ms'*.

Overlong vowel is denoted by the respective tone mark above the letter and a colon after it, e. g.: *kā:d*, *lo:pa*.

In those cases when subdialect descriptions have only indicated the length of the syllable vowel, but not the tone, we sometimes denote vowel length by a macron: *kolnā*, *upē*, *naktī*.

Overshort vowel – a weakly pronounced vowel in word-final syllable, a component of a diphthong, or a vowel used as anaptyxis or epenthesis – is represented as a smaller letter of the respective vowel, placed higher above the baseline: *zir^ʳni*, *kùoki^ʳm*, *kuoki^ʳem*, *mešsar^ʳdzene*.

Overshort vowel of indefinite quality is denoted by an apostrophe: *zir'ks*, *vīlk's* *kùok's*. In some sources, overshort vowel of indefinite quality is denoted by a hyphen: *tēy-s* (FBR XVI 122).

A narrower pronunciation of a vowel is denoted by a dot below the letter of the respective vowel (*e*, *ē*), but a broader pronunciation – by horizontal line below the letter (*ē*, *ē̄*), e. g. *siēve*, *lap:ē*, *ruōke*.

Non-syllabic pronunciation of a vowel is denoted by an inverted breve below the letter: *saus*, *izbrāukaj*.

- ā*, *ā̇* – labialized *a*, *ā*; mostly observed in Livonic and High Latvian subdialects: *lāpa*, *kāja*, *nākc*.
- a^e*, *ā^e*, *ā̇* – usually as a result of palatal modification, modified *a*, *ā* with an epenthesis of *e* (*a^ebi*, *grā^ebeklis*, *mān*).
- ā*, *ā̇* – more fronted, centralized *a*, *ā* sound (*āb'i*, *brā^lā*).
- ā*, *ā̇* – fronted *a*, *ā* sound; close to the pronunciation of the open *e*, *ē* (*m'ūs*, *m'ād'āņč*).
- ā^e*, *ā̇^e* – usually as a result of palatal modification, modified *ā*, *ā̇* with an epenthesis of *e* (*gā^ed'i*).
- āq* – more open *ā* sound, mainly in High Latvian subdialects (*māqja*).
- ā̇* – *a* sound with a slight *e* epenthesis.
- e*, *ē* – a sound narrower than the ordinary close-mid *e*, *ē*, mainly observed in Selonic subdialects (*pa:ņēm*).
- e*, *ē̇* – open *e*, *ē* sound as spoken in most subdialects of the Central dialect (*vēcs*, *bērns*, *dēls*) and in Standard Latvian.
- ē*, *ē̇* – open-mid *e*, *ē* sound, pronounced as if in between *e*, *ē* and *e*, *ē̇* (*skrūoderieng*, *mūotē*).
- ə* – lax central vowel of medium height observed in High Latvian subdialects: *Riākstiāņe*, *saīmeniāks*.
- i* – non-syllabic *i*, vocalization of a consonant after vowel (*duj*, *b'ejs'*).
- ī̇* – more open *ī* sound mainly observed in High Latvian subdialects (*piļči*).
- y*, *ẏ* – velar (back close unrounded) *i*, *ī* sound, similar to the pronunciation of *ы* in Russian, observed in High Latvian (especially Latgalian) subdialects (*myza*, *vylks*, *cylvāks*).
- ẏ*, *ẏ̇* – velarized (central close unrounded) *i*, *ī* sound, pronounced as if in between *i*, *ī* and *y*, *ẏ* in High Latvian subdialects (*vysta*, *vac:yš*).
- o*, *ō* – back open-mid rounded vowel observed only in borrowings in Standard Latvian, but also in native words of subdialects (mainly High Latvian) (*lopa*, *vokōrs*, *mōsa*, *kōja*).
- o*, *ō̇* – very open *o*, *ō* sound (*šōs*).
- ō^e*, *ō̇^e* – usually as a result of palatal modification, modified *ō*, *ō̇* sound with an epenthesis of close-mid *e*, observed in Selonic subdialects (*gō^ed'i*, *zō^elā*).
- o^e*, *ō^e*, *ō̇^e*, *ō̇^e* – usually as a result of palatal modification, modified *o*, *ō* sound with an epenthesis of open/near-open *e*, observed in Selonic subdialects (*to:eyi*; *ko^eziņa*).
- ō*, *ō̇* – front close-mid rounded *o*, *ō* sound, observed in Selonic and Latgalian subdialects after palatal consonants; pronunciation similar to that of German *ö* (*mō^et^le*, *gō^eedi*).

- u* – non-syllabic *u*, vocalization of a consonant after vowels (*tɛ:u, nau, paʊsarie*), or the second component of a more open *u* sound (*mûʊsus, jûʊsus*).
- ü, ū* – front close rounded *u, ū* sound, mainly observed in Selonian subdialects before or after palatal consonants (*jûm's', mûm's', s'ün'c'*).
- ü* – *u* sound with a slight *e* epenthesis (*skâep'ūs, mûms, jûms*).
- ü̇* – usually as a result of palatal modification, modified *u, ū* sound with an *i* epenthesis (*jû:̇:m's', mû:̇:m's'*).

Incomplete diphthongization of a vowel is shown as reduced sound of the first or second component: *ā > oā; ē > iē* or *iē*, or *iē̇*; *ī > eī* or *eī̇*, or *eī̇*; *ō > ō* or *ōa*; *ū > aū* or *oū*, or *oū̇*, or *oū̇*, or *yu*, or *yu* (*m̄ajā < mājā, ōarā < ārā, m̄ēle < mēle, m̄ūs^u < mūs^u, izkō^apa < izkāpa* etc.).

Diphthongs

Letter combinations *ai, au, ie, ei, eu, iu, uo, ui* denote the diphthongs pronounced in Standard Latvian. The pronunciation of diphthong [uo] is transcribed as *uo*: *kūoks, sluōta, uōla*.

In certain positions the following unlauded diphthongs are possible:

- au* – with a partly or fully labialized first component *āu* or *ou* (*lāūks, loūks* in Livonian or Selonian subdialects), or in palatal modification *āu*, *aeu* (*sāule, saule*).
- ai* – with a partly or fully labialized first component *āi* or *oi* (*rūokāi soīmnīcu*).
- ie* – *iē* (*tiē*) or *iē̇* (*biē̇*), *iā* or *ia* (*tiārgs*).
- eu* – *ēu* (*ēūdinc*) or *āu*.
- iu* – *yu* (*c̄yuka*) or *yū* (*c̄yuka*).
- uo* – *ue* (*kuēk*) or *uē* (*uozueliņi*), or *ua* (*dūar't'*), or *oa* (*kōarpē*), or with *e, ē* epenthesis: *uo^e, uo^e* (*kūo^eciņč, suō^ed'is*).
- üo* – diphthong with a fronted *ü*, e. g. *ēüols', pr'īd'üōs, up'üōs*, observed mainly in High Latvian dialect.

Incomplete monophthongization of a diphthong is denoted by showing the reduction of the first or second component in this way: *ie > i^e vai iē̇, vai iē̇; uo > uō*.

Consonants

The letters *b, c, č, d, f, g, ģ, h, j, k, ķ, l, l̄, m, n, ņ, p, r, s, š, t, v, z, ž* denote consonants spoken in Standard Latvian. In those cases when the quoted source has used the symbols *z, ž* (as in *dažis, dažī*) or *dz, dž* (as in *vajadzēt, lyudžu*).

Consonants observed in dialects:

- ɫ – velar *l* sound, mainly observed in High Latvian subdialects in front of velar sounds (*koĻnc, l̄l̄s*).
- l̄ – light *l* sound (mainly in Selonian subdialects; *plūos't'i, kōlst*).
- ŋ – velar *n* sound pronounced before *k, g* (*ruņģa, bungās*).
- ʃ – palatalized variant of *r* (*kaʃš, grāvis*).
- x – velar fricative produced at the soft palate, observed in Selonian subdialects after long vowels or diphthongs that are pronounced with thrusted tone in front of a voiceless consonant; according to its intensity, denoted by a regular lowercase or smaller letter *x* (*māxsa* ‘māsa’, *jūx^{su}, mūx^{su}*).

Consonants *j* and *v*, unless they form a syllable, are often vocalized into *j, u* or even into long vowels or second components of diphthongs (*taʊs, seu*).

Consonant palatalization in High Latvian subdialects and Livonian subdialects is denoted by the so-called prime symbol after the consonant letter (*b', c', č', z', ž', g', k', l', m', n', p', r', s', š', t', v', z', ž'*, e. g. *s'īrd'u, nakt'u, kaļv'iņa*). High Latvian subdialects also show instances of weak palatalization, and the fieldwork researchers gathering data for LVDA have often denoted it by an inverted breve [̇] above the letter. It is not reflected in the commentaries.

Syllabic pronunciation of a consonant is shown by a small circle below the respective letter (*koĻns bedr̄*).

Partly voiced consonant is denoted by a vertical line below the letter (*nešdams*).

Voiceless pronunciation of liquid and nasal consonants is shown by a dot below the respective letter (*l̄, n̄, r̄, m̄*): *katls, katrs*.

Semi-length of a consonant is shown by a colon after the letter: *sak:^a, ak:*.

Consonant length, if the syllable boundary cannot be heard in the consonant, usually is denoted by a macron above the letter (*laṁ, sak̄, prāt̄, maīs̄*).

Weakly pronounced consonant is denoted by a smaller letter, e. g. *ó:k^mnc, oú^dnc*.

The gathered data also show instances where the general transcription principles have been ignored or modified, e. g. the same word has been transcribed as *mežs, mešš, meš:* etc. The dialectal data used in LVDA are taken from various sources which mainly date from the 1980s onwards (LVDA 1999: 18). Just like in Vocabulary volume and Phonetics volume, in Morphology volume we usually retain the peculiarities of these records, except when they are obviously imprecise. Therefore in some cases they were re-transcribed so that they are closer to their actual pronunciation, judging from comparison with the transcription of analogous words in neighbouring subdialects.

Regular punctuation is used in the dialectal texts.

Some additional signs used in the commentaries:

> – transformed into

< – originated from

* – reconstructed form

: or // – parallel form

Abbreviations

akt. divd. – <i>active participle</i>	sensl. – <i>Old Slavonic</i>
austr. – <i>eastern</i>	siev. dz. – <i>feminine</i>
dial. – <i>dialectal</i>	sk. – <i>see</i>
dz. – <i>gender</i>	skr. – <i>Sanskrit</i>
dsk., daudzsk. – <i>plural</i>	tag. – <i>Present</i>
ide. – <i>Indo-European</i>	t. dz. – <i>folk song</i>
ind. – <i>indicative mood</i>	u.c. – <i>etc.</i>
jaun. p. – <i>younger generation</i>	utt. – <i>etc.</i>
kr. – <i>Russian</i>	v. – <i>German</i>
la., latv. – <i>Latvian</i>	vec. p. – <i>older generation</i>
lat. – <i>Latin</i>	vid. p. – <i>middle generation</i>
lei., liet. – <i>Lithuanian</i>	vīr. dz. – <i>masculine</i>
novec. – <i>obsolete</i>	vsk., viensk. – <i>singular</i>
p., pers. – <i>person</i>	-c. – <i>stem</i>
piem. – <i>e. g.</i>	> – <i>transformed into</i>
pr. – <i>Prussian</i>	< – <i>originated from</i>
resp. – <i>i.e.</i>	* – <i>reconstructed form</i>
sal. – <i>cf.</i>	: or // – <i>parallel form</i>

Index of the Latvian subdialects

See chapters *Latviešu valodas dialektu atlanta izlokšņu tīkls*
and *Latviešu valodas dialektu atlanta izlokšņu alfabētisks saraksts*

MAP COMMENTARIES

I map

Latvian dialects and subdialect groups⁴

This map shows the distribution of Latvian dialects and subdialect groups according to their traditional division.

Central dialect (also Middle) is spoken in the central part of Latvia and is the basis of Standard Latvian. The subdialects closest to modern Standard Latvian are spoken around Jelgava. Central dialect comprises three subdialect groups which have their origins in the ancient tribal Baltic languages: *Vidzeme Central subdialects* are based on ancient Latgalian and Latgalicized Semigallian, *Semigallian subdialects* are based on Semigallian, and *Curonian subdialects* are based on Curonian (Endzelīns 1981 [1938]: 313–314; Rudzīte 1964: 31–34).

Vidzeme Central subdialects are spoken in the area stretching from Mazsalaca in the north towards Sigulda and Rīga, as well as around Cēsis 292, Valmiera 273, Smiltene 290 and Cirgaļi 376. Semigallian subdialects are spoken in the plain of Zemgale. Some areas in Southern Kurzeme (Nīca 53, Bārta 54, Purmsāti 55, Kalēti 61, Gramzda 56 etc.) also exhibit features of Semigallian subdialects. Curonian subdialects are spoken in the southern part of Kurzeme region up to Kuldīga.

Livonic dialect (also Livonian, Livonian-influenced, Livonianised) is spoken in North-western Vidzeme and Northern Kurzeme. This dialect has been influenced by the Livonian language more than other Latvian dialects (Endzelīns 1981 [1938]: 311–313; Rudzīte 1964: 149). It comprises two subdialect groups: *Vidzeme Livonic subdialects* and *Kurzeme Livonic subdialects*.

Vidzeme Livonic subdialects are spoken in the area stretching from Ainaži 170 and Rozēni 171 across Staicele, Aloja 174 and Limbaži 183 down to Saulkrasti. Kurzeme Livonic subdialects are spoken in the area north of Kuldīga 80: around Piltene 7, Ventpils, Dundaga 63, Talsi and Kandava. They are also called Tamian (*tāmnieku*) subdialects. Besides, a distinction is made here between “non-deep” (*nedziļās*) and “deep” (*dziļās*) subdialects. The “deep” Livonic subdialects of Kurzeme are spoken in the area north of Piltene 7, Ugāle 69, Ārlava 65 and Nogale 67, but the “non-deep” subdialects – to the south from the said towns down to Alsunga 12, Kuldīga 80, Kandava and Pūre 87. Vidzeme Livonic subdialects are believed to have arisen as the Livonian language mixed with the Latvian subdialects of Central Vidzeme, but in the case of Kurzeme Livonic subdialects it is believed that the mixture was between Livonian and the language of the Latvianized Curonians (Rudzīte 1964: 34).

Some features typical of the Livonic dialect have also been registered in some subdialects spoken along the river Daugava – Rembate 222, Lēdmane 223, Lielvārde 227, Jumprava 344, Sērene 350, Secē 352, etc. (see LVDA 1999, 34), as well as in Aduliena 408, Kraukļi 406, Patkule 415, Sarkaņi 414, etc. (Poiša 1999: 106).

High Latvian dialect is spoken in the Eastern part of Vidzeme, in the so-called Augšzeme and the whole region of Latgale. An important role in the history of Latgalian subdialects was also played by the ethnolinguistic contacts between Eastern Latgalians and Baltic Finnic peoples, which are testified by toponymy, especially hidronymy. High Latvian dialect differs from other dialects by its syllable tones, vowel shifts, morphological variations, and vocabulary (Endzelīns 1981 [1938]: 314–315; Rudzīte 1964: 259–404).

This dialect comprises two subdialect groups: *Selonic subdialects* and *Latgalian subdialects* (see LVDA 1999: 34–35). On the basis of various phonetic and morphological features, both groups are also divided into deep and non-deep subdialects. The main characteristic of the “deep” High Latvian subdialects is the shift of diphthong *ie* into *ī* (*sieva* : *sīva*) and *uo* into *ū* (*roka*: *rūka*). In the “non-deep” subdialects, the diphthongs *ie* and *uo* are not monophthongized (more on this see: Rudzīte 1964: 259; Breidaks 2007 [1996]: 5–26).

The “non-deep” Selonic subdialects are spoken on the right bank of Daugava around Ērgļi 326, Madona, Cesvaine 416, Pļaviņas 348, and Ļaudona 423. They are also called *Vidzeme Selonic subdialects*. “Non-deep” Selonic subdialects also comprise those spoken in Krustpils and in some places on the left bank of Daugava (in Mazzalve 358, Sēlpils 259, Sunākste 353 etc.). The “deep” Selonic subdialects are spoken in Augšzeme or Sēlija and are sometimes called *Zemgale Selonic subdialects*. They are also spoken in Lubāna and Meirāni in Vidzeme, as well as in Atašiene, and partly also in Līvāni in the North-western Latgale. Selonic subdialects developed as the Selonians mixed with Latgalics (more on this see: Breidaks 2007 [1999b]: 442).

Latgalian subdialects are spoken in North-eastern Vidzeme and in Latgale, and are based on the Eastern Latgalian tribal language (Endzelīns 1980 [1954]: 489; Breidaks 2007 [1999b]: 441). The subdialects spoken in North-eastern Vidzeme (around Alūksne 465 and Gulbene) are called Vidzeme Latgalian subdialects, while those spoken in Latgale – Latgale Latgalian subdialects. The ones spoken in Gaujiena 382, Jaunlaicene 385, Lizums 397, Sinole 392, Galgauska 400 and Jaungulbene 410 are the “non-deep” Latgalian subdialects, but all the rest – the “deep” Latgalian subdialects.

There are some transitional subdialects between the Central and High Latvian dialect with such features as falling and broken tone in Bārbele 239, Taurkalne 240, Lielvārde 227 etc., irregular vowel shifts in Skrīveri 345 etc. (more on this see: LVDA 1999: 35). The recent studies show that the borderline between Central and High Latvian dialects has noticeably shifted eastwards, and the area of the High Latvian dialect has thus diminished (on this see, e. g. Trumpa 2012: 36).

⁴ This map is based on maps and commentaries in LVDA *Vocabulary* volume I (LVDA 1999: 34–35) and *Morphology* volume I (LVDA 2021:139).

II map

Latvian syllable tones or accents⁵

This map shows the distribution of syllable tones or accents in the Latvian sub-dialects⁶. A system of three tones – level or drawn, falling and broken [˘, ˙, ˆ] – has only been retained in some subdialects. For instance, it is observed in a close-knit area in Vidzeme around Cēsis 292, Valmiera 273, Valka 374 and Smiltene 290, as well as in Western Zemgale – in Blīdene 196 and Jaunpils 101 (Dambe 1960: 35). The current data show that the usage area of the three-tone system tends to shrink (more on this see: LVDA 1999: 35).

Most Latvian subdialects employ a system of two tones only, as a result of two of the three tones having merged into one. In Central dialect (in Kurzeme, Zemgale, Central and Northern Vidzeme), as well as in Livonic dialect (in Northern Kurzeme and Western Vidzeme) the broken and falling tones have merged [˘ˆ] (more on this see: Ābele 1932: 94–99). In High Latvian dialect, the merging of level and falling tones has taken place [˘ˆ]. The Latgalian subdialects of this dialect have retained the broken tone [˘], but Selonian subdialects – the rising tone [ˆ] (more on this see: Kušķis 1967: 10–14; Poiša 2000: 32–40).

Several subdialects in the border zone between Central and High Latvian dialect sometimes interchange the falling and level tones (Rembate 222, Vecumnieki 231 etc.), or broken and rising tones (in Skrīveri 345, Brukna 237, Bārbele 239).

The illustrative material also reflects some secondary tones (falling or rising-falling tone in Livonic dialect, or a modification of falling tone – rising-falling tone – in Vidzeme Selonian subdialects) which are not shown in the map.

VERB

Athematic Verbs

Only two verbs *būt* ‘to be’, *iet* ‘to go’, have athematic forms. *Atematiskas* formas ir tikai verbiem *būt*, *iet*. Athematic (also irregular) verbs, unlike thematic ones, have no vowel between root and personal ending; there are few athematic verbs in Latvian.

Verbs *būt*, *duot*, *iet* in Latvian are athematic verbs that do not belong to any of the three conjugation groups, and they are conjugated as *o*-stem verbs in the written language. J. Endzelīns emphasizes that they are mainly in the singular.

M. Rudzīte also concludes that only some personal forms are athematic, and different thematic forms and innovations have been introduced along with the athematic

ones; besides, the author indicates the study of the Livonic dialect where it has been established that the 3rd personal form has been generalized. In addition, generalization occurred in the 1st and 2nd personal forms in the singular and the plural. Due to generalization, athematic conjugation can be barely established.

Verb *būt* ‘to be’

The verb *būt* partly consists of the athematic ending in the first and second personal forms, in other forms – of thematic endings. The form of the 3rd person may have derived from an old substantive *īra* with a meaning of ‘esme’.

J. Endzelīns indicates that the original ending of the athematic stem (compar. Lithuanian *esmi*) [...] Prussian *asmai*, [...] Old Slavonic *jesmь*, Sanskrit *āsmi*, Greek *εἰμι* etc.) has evolved into *-mu* under the influence of the thematic stem *-u*. Lithuanian and Latvian *esmi* has derived from **esmie* with *-mie* < *-mei* from *-mai* changed by the 2nd person singular *-ei* > *-ie*.

Verb *duot* ‘to give’

Presently, all indicative forms of the present tense are derived from the stem *duoda-*. The stem *dōda-* (probably originated from the Old Slavonic active participle of the present tense *dady*) derived either from the plural 3rd person or the time when *m* in front of *d* had not disappeared along with the 1st person singular **dōdmai*; namely, Lithuania and Latvian **duōdmei* > **duodmie* could have been an innovation **dōdō* > Lithuanian and Latvian *duoduo*.

Verb *iet* ‘to go’

Nowadays, only the 3rd personal form of the verb *iet* is athematic. Until the 17th century, forms *eimu*, *eima*, *eita* had been used athematically, and now they have been replaced with thematic *o*-stem forms. The origin of the ending *-mu* in the 1st person of the singular is the same as in other athematic verbs *eimu*, i.e., *iemu*, Lith. *eimi*, Prussian 3rd person in the present *ēit*, Sanskrit *ēmi*, Greek *εἶμι*.

J. Endzelīns opines that the origin of the form of the present stem *ej-* could have derived from the participle *ejams* and *ejus*; however, it could also be an innovation.

⁵

⁶ This map is based on maps and commentaries in LVDA *Vocabulary* volume I (LVDA 1999: 42) and LVDA *Phonetics* volume III (LVDA 2013: 32).

Verb *ēst* ‘to eat’

The verb *ēst* has been included in the athematic verb group; it has practically lost old athematic forms except subdialectal forms: in the 1st person singular *ēmu* < *ēdmu, the 2nd person singular preceded by *d* and followed by the *o*-stem ending *-*i*.

Conjugation of Verb *būt* in the Present

Map 1

The 1st person singular forms of the verb *būt*

[LVDA progr. Question No. 225a]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *būt* in the present tense.

In some subdialects of the Central and High Latvian Dialects, the form of the verb *būt* in the 1st person singular in the present is *ēsmu*, which is a norm of Standard Latvian.

The original athematic form of roots has been *esmi* (compar. Lith. *esmi*) derived from *esmie* with *-mie* < *-*mei* < *-*mai* transformed under the influence of the 2nd person singular with *-ei* > *-ie*. The form *ēsmu* derived from the *esmi* thematic root under the *-u* influence is widely used now. It has several phonetic variants: *ēsm^u* used mainly in subdialects of the Central dialect. A variant with the loss of the final vowel *ēsm* has been established in Vidriži 195 (*ēsm̃*) and Skrīveri 345.

In some subdialects of the middle and southern areas of Latgale, also in some Selonic subdialects of Zemgale region, the phonetic variant *asmu* or *ē* > *a* is widespread. A variant with the loss of the final vowel *asm* has been registered in Preiļi 439.

In some areas of Selonic subdialects, the phonetic variant *ē:smu* or *ē* > *ē:* has been registered.

In most Latvian subdialects, except Livonic subdialects and Selonic subdialects of the High Latvian Dialect in Vidzeme, the 1st person singular form of the present tense *ēsu* or its phonetic variants are used in the subdialects around Alūksne 465 and northern Latgale. The form *ēsu* may be an innovation derived according to the pattern of the 2nd person singular *esi*; it is used in the subdialects of the Central dialect as well as in some other areas. In some subdialects of the Central dialect, the phonetic variant *ēs^u* is used.

The phonetic variant with the loss of the final vowel *ēs* has been established in several Livonic subdialects, also in Zemgale around Bauska 235. In Latgale, Selonic subdialects of Zemgale and also elsewhere, the phonetic variant *asu* or *ē* > *a* is used. The phonetic variant with the loss of the final vowel *as* is used in some subdialects around Preiļi 439.

In some subdialects, the variant *esu* (with narrow *e*) is used across the area dispersedly.

In some Selonic subdialects, variants with a spontaneous prolongation (*ē:s^u*, *ā:su* or *á:su*) of the vowel *ē* (*ā* or *a*) have been registered.

In the area between Cirgaļi 376, Trikāta 273, Lielstraupe 197, Zaube 320, Pļaviņas 348, Lubāna 417, Balvi 473, Baltinava 478, Pededze 464 and Veclaicene 386, the 1st person singular form *ešu* (compar. with Lith. *asiu*) in the present tense or its phonetic variants *eš^u*, *ēs^u* and *ēš^u* are used.

Phonetic variants with the spontaneous prolongation of the stressed vowel (*e:š^u*, *ē:š^u* or *ē̄:š^u*) have been registered in the Selonic subdialects of Vidzeme.

A variant with the loss of the final vowel *ēs* has been established in the Livonic subdialect of Zlēkas 8, but *ēš* – in Selonic Prauliena 420.

In some subdialects of Southern Kurzeme, the plural form *ēsam* or its variants have been registered in the 1st person singular of the present tense.

In subdialects of the Livonic dialect, also in some subdialects in Vidzeme along the River Daugava and elsewhere, a generalized form of the 3rd person *ir* or its variants (*ȳr*, *îr*, *ír*, *î*) are widely used.

In several subdialects of Southern Latgale, the form *iru* (*jiru*) where the ending of the 1st person appended to the form in the 3rd person has been registered.

In some subdialects of Southern Kurzeme and Southern Latgale, forms in the 1st person singular are used and they are derived from the infinitive stem of the verb by adding *-n-*, *-ŋ-* or *-l-* and the ending of the thematic verb *-u* (*būnu*, *byunu* // *bȳnu*, *bȳŋnu* and *bȳŋlu*). In these subdialects, *-l-*, that is, *-ŋ-* derived phonetically from *-j-*, that is, *-*mj-* > *-ml-* that can be explained morphologically or linked either to forms of conditionals with *-lu*, or used in the imperative meaning of the 3rd person with *-la* from *-le*. Along the forms with *-l-*, the forms with *-ŋ-*: *jemŋu* are used in some subdialects of the High Latvian Dialect. They might have originated in such verb forms as *gluōbŋu* > *gluōdŋu* (thus eliminating the double usage of *l*), other verbs have followed the analogy.

Such forms as *esmu* in Sātiņi 103; *esmu* – in Viesiena 411; *ē:smu* – in Lubeja 329; *ásⁿ* in Daudzese 351; *ēmu* (?) // *ēsu* in Tome 226 have been registered sporadically in subdialects.

Map 2

Forms of the 2nd person singular verb *būt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 225b]

The map shows forms of the 2nd person singular *būt* in the present tense in Latvian subdialects.

The 2nd person form of the verb *būt* in the present tense singular with phonetic variants is widespread in all the territory of Latvia, except in subdialects of the Livonic dialect and some subdialects in Northern Latgale. *esi* is also a form in

Standard Latvian. Historically, the 2nd person ending of athematic verbs in Slavic and Baltic languages was *-sēi > *-sie > *-si, for example, Latv. *esi* and Lith. *esi* from *esie, compar. Prussian *assei* and Old Slav. *jesi*.

The form *esi* has several phonetic variants in subdialects. In Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, phonetic variants with a broader pronunciation of the vowel *e* are widespread in comparison with the pronunciation in Standard Latvian (*esi*, *ēsi*, *ēsi*). A phonetic variant (*asi*, also *as'i*, *asy*) with the root *e > ē > a* is used in Latgale; the variant *as'* has been identified in Skaista 507.

Phonetic variants with a quantitative alteration in the root vowel *e* (*e:si*, *e:si*, *ē:si*, *ēsi*, *ā:si*) are used in several Selonic subdialects.

Phonetic variants with a quantitative alteration of the consonant *s* (*es:i*, *es':i*) are used in many subdialects of the Central dialect and Selonic subdialects of the High Latvian Dialect in Vidzeme.

A phonetic variant *es'i* with an alteration of the consonant quality, namely, palatalization (*es'i*) is widespread in Latgale and in some places of Upper Latvia.

A phonetic variant with a loss of the final vowel *es* (vai *eš*) is used in the Livonic subdialects, and in the subdialects around Vecsaule 236, Skrīveri 345. However, a variant *es'* with a palatalization of the consonant *s* featuring the loss of a vowel in the ending *i* (< *esi*) has been registered in Latgale in Preiļi 439.

The 3rd person form *ir* or its phonetic variant *i* instead of the form of the 2nd person singular have been generalized in Livonic subdialects, also in Kalnciems 134 and Vietalva 342.

The form of the 2nd person singular in the present tense *eši* could be an innovation according to the analogy with *ešu* in some subdialects of Northern Latgale.

The form of the 2nd person singular in the present tense *esmi*, namely, *asmy* has been registered in some subdialects in Latgale. This form may be an innovation.

The form *byūn* derived from the infinitive stem of the verb by adding a formant *-ŋ-* is used in Izvalta 505.

Map 3

The 3rd person form of the verb *būt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 225c]

The map shows forms of the 3rd person of the verb *būt* in the present tense.

The 3rd person form of the verb *būt* in the present tense *ir* is widespread in all the territory of Latvia, except some Selonic subdialects of Latgale and Zemgale. It is also a norm in Standard Latvian.

Historically, the 3rd person form *ir* derived from an old substantive *īra* (compar. Lith. *yrà*) with a meaning of 'esme'. Later: *īra > *ir* with a shortened *i* in front of the tautosyllabic *r*.

The form *ir* in subdialects has several phonetic variants. A phonetic variant with a semilong or long vowel *i:* or *ī* (*i:r*, *ī:r*) is used in Selonic subdialects of the High

Latvian Dialect, *i > y* (*yr*) has also been registered in several Selonic subdialects of Vidzeme. A variant *i > y:* (*y:r*) is also used in the area.

A phonetic variant *i* with the loss of the consonant *r* is used in Livonic subdialects, in several subdialects of the Central dialect, and in some Selonic subdialects of the High Latvian Dialect.

An older form of the 3rd person in the present tense *ira* (arī *i:ra*, *īra*, *yra*, *y:ra*, *y:rā*) without a loss of the ending *-a* has been retained in many subdialects of the High Latvian Dialect and some subdialects of the Central dialect.

An innovation *iraid* (also *iraida*) is used instead of *ir(a)* preceded by *nevaid*, namely, the pattern of *navaid* in Southern Kurzeme and some subdialects of the High Latvian Dialect.

A variant *irād*, an innovation according to the pattern of *nevaid* from the time when *īrā was not shortened in the *-ā* form, has been registered in some subdialects of Southern Kurzeme.

irā instead of *irād* is spoken in several subdialects of Southern Kurzeme and High Latvian.

However, the form *iraidās*, according to the parallel form *nevaidās* of the reflexive (synonymous) pattern *nevaid*, is used in some subdialects of Southern Kurzeme.

Due to the likely fluctuation between *duod* and *duon* etc., *iran* is spoken instead of *iraid* and *nevaid* in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect in Vidzeme and in some subdialects of the Central dialect; the reflexive form *irainās* has been registered in these subdialects.

The form *jir(a)* is widely used in Selonic subdialects of Latgale and Zemgale, it may be derived from *ne-j-ir, thus eliminating a hiatus.

The form *jer* is a possible contamination from *je* (which was most likely a borrowing from Slavic languages) and *ir*, it could have originated due to the fluctuation of lateral *je* between *ir* and *I* registered in several Selonic subdialects of Zemgale and the subdialects of eastern Latgale.

A variant *jera* was registered in Aknīste 368, Kārsava 481 and Pildas 492, but *jerā* – in Zvirgzdene 487.

The 3rd person form of the present tense *būn* (or *byun*) has been registered in Rucava 59 in the southwest of Kurzeme, Aizkalne 446, Višķi 451 (*byūn*) and Izvalta 505 in Latgale, it was derived from the infinitive stem of the verb *būt* by the addition of *-n-* or *-ŋ-*.

The forms of the 3rd person in the present tense *būt* have been registered sporadically: *ji* in Nereta 365; *yr* in Prauliena 420; *iraidenās*, *iraiden* in Viļaka 471; *iraidan* in Baltinava 478; *irādāna* in Sakstagals 483; *iraidāna* in Nautrēni 480; *iraidina* in Izvalta 505; *jiraide* // *jiraidēs* in Birži 362; *jeraidāna* in Pilda 492; *jiraīda* // *iraidyna* // *jiraīdina* in some subdialects of southern Latgale.

Map 4

The 1st person plural forms of the verb *būt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 225d]

The map shows the 1st person forms of the verb *būt* in the present tense plural.

The 1st person form of the verb *būt* in the present tense plural is *ēsam* in the subdialects of the Central dialect and some subdialects of the High Latvian Dialect. It is also a norm of Standard Latvian. Historically, *-i*, *-e* or *-a* sounds could have been lost after the ending *-m*. However, the sounds may have originated from other sounds: *-i* < **-ie* < **-ei* or **-en*; *-e* < **-ē*; *-a* < **-ā*, thus the old ending had been **-mei*, **-men*, **-mē*, **-mā*.

The aforementioned subdialects have had several phonetic variants. Variants with a semilong or long root vowel *ē*: or *ē̄*: (*ē:sam*, *ē̄sam*) have been registered in several Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, *asam* with a root vowel *ē* > *a* is widespread in subdialects of the High Latvian Dialect, *a:sam* (also *ā:sam*, *āsam*) has been registered in several Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, a variant with a narrow root vowel *e* (*esam*) or a semi-broad root vowel *ɛ* (*ɛsām*) has been registered in subdialects of Zemgale and Vidzeme.

In some subdialects of the High Latvian Dialect and Selonic subdialects of Vidzeme, the form *ēsēm* (with *ēs-* < *es-*) or other variants (*esēm*, *esēm*) are used. This form can be explained morphologically, and it could have been derived parallelly to the 1st person singular form *ešu* according to the pattern of the past tense *nešu*: *nesēm*, *nesēt*.

In several subdialects of the central area of Vidzeme around Smiltene 290 and Palsmane 381, in southern Kurzeme around Bārta 54 and Kursīši 110, as well as elsewhere, the 1st person plural form in the present tense is *esim* derived according to the same pattern as, for example, *gulim* ‘guļam’; a variant *asim* with *e* > *ē* > *a* is used in Preiļi 439.

In some subdialects around Alūksne 465 and Baltinava 478, the 1st person plural form in the present tense *ešam* has been registered, and it was derived according to the pattern of *ešu*.

In Latgale and some other Selonic subdialects, the *ā*-stem ending *-om* (*asom*) is used in the 1st person plural in the present tense; a variant *esom* has been registered in Skrīveri 345, but *a:som* – in Vēja 328.

Instead of 1st person plural forms in the present tense, a generalized 3rd person form *ir*, or the shortened form *i*, is used in Livonic subdialects.

Sporadically, other forms have been registered in subdialects – *esmam* derived according to the pattern of the 1st person singular *esmu* and registered in Augstkalne 164; *asmam* – in Skaista 507; *asmom* – in Nirza 493. The form *iròm* has been registered in Auleja 502; *būnam* – in Rucava 59; *byūṅàm* – in Izvalta 505. In the latter two subdialects the forms *būnam* and *byūṅàm* have a semantic difference from usual forms *ēsam* and *asam*, respectively.

Map 5

The 2nd person plural forms of the verb *būt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 225e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *būt* in the present tense.

In some subdialects of the Central dialect and in many subdialects of the High Latvian Dialect, the 2nd person plural form of the verb *būt* in the present tense is [jūs] *esat*. The form *esat* is also a norm of Standard Latvian.

The form *esat* has several phonetic variants in subdialects. A variant (*ē:sat*) with a semi-long root vowel *ē*: is used in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, *asat* with a root vowel *ē* > *a* is also widespread in subdialects of the High Latvian Dialect, *a:sat* with a semi-long or long root vowel *a*: or *ā* is used in some Selonic subdialects of the High Latvian Dialect. A phonetic variant *esat* with a narrow root vowel *e* has been registered in several subdialects used in a broad area, but the variants *esat* and *ē:sat* have been registered in several Selonic subdialects of the High Latvian Dialect.

In some Livonic subdialects, and in subdialects of the Central dialect, particularly around Vecsaule 236, in Selonic subdialects, morphological transformations were established; as a result of the transformations, the form *esiet* with the suffixal ending of the 2nd person plural in the imperative *-iet* originated; later it acquired a meaning of the indicative influenced by the form with *-at*.

A phonetic variant *esiet* with a broad root vowel *ē* has been registered in some subdialects, a variant *e:siet* (or *ē:siet*) with a semi-long, long or overlong root vowels are characteristic to Selonic subdialects.

In some subdialects across all dialects, the 2nd person plural form of the verb *būt* is *esit* derived from either *i*-stem or the 2nd person singular in the imperative having also acquired a meaning of the indicative in subdialects.

A phonetic variant *esit* was registered in Līvāni 436, *esit* – in Asare 372 and Bebrene 442, *esit* – in Sātiņi 103, *asit* – in several subdialects of Latgale, a variant *ēsit* – in Daudzese 351.

In Vidzeme around Kauguri 281, Smiltene 290, in some subdialects of Zemgale, a form *esait* with the *ā*-stem imperative *-ait* in the meaning of the indicative originated because of morphological transformations.

In subdialects of the High Latvian Dialect around Alūksne 465, Vecgulbene 401 and Cesvaine 416, a form *eset* or its phonetic variants are widespread. The ending *-et* is a likely past form.

A phonetic variant *eset* has been registered in Northeastern Vidzeme at Ilzene 389 and Anna 467, but *eset* was registered in Pūre 87 in Zemgale, Skrīveri 345 and Lubāna 417 in Vidzeme.

The form *ēsēt* (also *ēsēt*, *ē:sēt*, *ē̄:sēt*) with *ēs-* < *-es-* or *esēt* (also *esēt*, *e:sēt*) is uncertain in Selonic subdialects, it could have originated together with the 1st person singular *ešu* according to the form in the past *nešu*: *nesēm*: *nesēt*.

A form *esot*, namely, *asot* with the ending of the *ā*-stem *-ot* has been registered in some subdialects of Latgale.

In some subdialects at Baltinava 478, the 2nd person plural form *ešat* in the present tense derived from the pattern of *ešu* has been registered. A variant *ašat* is used in Baltinava 478 as well.

A generalized 3rd person form *ir* or its phonetic variant *i* is used instead of the 2nd person plural form in the present tense in Livonic subdialects.

Sporadically, forms *esmat* derived according to the pattern of the 1st person singular *esmu* are used, – they have been registered at Taurkalne 240 and Kurmene 241; *asmot* – at Nirza 493. The form *ešiet* was registered in Pededze 464; *esitē* – in Aknīste 368. The form *est* was registered in Skrīveri 345, *būnat* – in Rucava 59, but *byun'it'* – at Izvalta 505. In the latter two subdialects the forms *būnat* and *byun'it'* have a semantic difference from usual forms *esat* and *esit*, respectively.

Conjugation of the verb *būt* in the past tense

Map 6

The 1st person singular forms of the verb *būt* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 225f]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *būt* in the past tense.

The form *es biju* of the 1st person singular of the verb *būt* in the past tense is used in subdialects of the Middle and High Latvian Dialects. The form *es biju* is also a norm of Standard Latvian. The form *biju* may be related to the IE present *bh(u)ijō* and Latin *fīō* or Latv. *bijā-* that is interpretable as an extension of the Proto-Baltic athematic stem *bī-*.

The form *biju* has several variants in subdialects. A phonetic variant *byju* has been registered in Meirāni 421 and in some subdialects of Northern Latgale. A phonetic variant *bīju* (or *bi:ju*) with a spontaneous stressed lengthening of the vowel has been registered in Semigallian subdialects at Stelpe 238, and in some subdialects of Kurzeme.

In a compact area in Latgale around Alūksne 465 and Upper Latvia, in some Selonian subdialects of Vidzeme, a variant *beju* (or *b'eju*, *bēju*, *beju*) derived as *-ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej-* has been registered.

A shortened form *bij* is used in Livonic subdialects and also elsewhere. Beyond Livonic subdialects, the form *bij* is a phonetic transformation where the 1st, 2nd and 3rd person forms in the singular seemingly overlapped due to the loss of the end vowel; however, plural forms are differentiated. A variant *bej* has been registered at Galēni 434 (*b'è*) and in Preiļi 439 (*b'èj*), but in Livonic subdialects *bij* is a generalized 3rd person form, instead of the 1st person form.

A variant *bī* with *bija* > *bij* > *bī* (in some Livonic subdialects) of the 3rd person form *bija* is a phonetic variant of *bī* > *bi* characteristic to Livonic subdialects.

Endzelīns mentions a form *byvu* registered at Raipole situated in the southeast of Ludza. This form may have originated from *buvu* (compar. Lith. *buvaũ*).

The form *bieju* has been identified at Nirza 493 and Šķaune 500. It is likely derived from an older form *bēju* etc., which is very different from other forms in Latvian, and it could have originated from **bē* = Old Slav. *be*.

Sporadically such forms as *bejo* (in Baltinava 478; *i(r)* in Allaži 208) in the 1st person singular form in the past tense (?); *bivu* (possibly, a mistake in registering the form – Author) at Annenieki 135 have been registered in subdialects.

Map 7

The 2nd person singular forms of the verb *būt* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 225g]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *būt* in the past tense in Latvian subdialects.

In most subdialects of the Central and High Latvian dialects, the 2nd person singular form of the verb *būt* in the past tense is [tu] *biji*. It is also a norm of Standard Latvian.

A variant with a spontaneous lengthening of the stressed vowel *bi:ji* or *bīji* has been registered in some subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme.

In a compact area of Latgalian and Semigalian subdialects and also in some Selonian subdialects of Vidzeme, a phonetic variant *beji* or *b'eji* derived from *ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej-* has been registered.

A phonetic variant *beji* has also been identified at Viesīte 361, Zasa 363, Līvāni 436 and Anna 467, but *beji* was registered at Rīte 366.

In Livonic subdialects and some subdialects of the Central and High Latvian dialects, the shortened form *bij* or its phonetic variants are used instead of the full form of the 2nd person singular in the past tense. Beyond Livonic subdialects, the form *bij* is considered to be a phonetic transformation where the 2nd and 3rd person singular forms have overlapped due to the loss of the end vowel, but the plural forms are differentiated. Shortened forms of the past tense are quite widespread in some subdialects of the Central dialect.

Short forms can be used together with long forms of the past verbs in Selonian and Latgalian subdialects. In this case, short forms *bej* (*bej*) or *b'ej* are also used in the 2nd person singular of the past tense, namely, it is used in the area where phonetic *biji* transformed into *beji*.

However, the aforementioned form *bij* (*bīj*) is a morphological transformation, namely, a generalized 3rd person form registered in Livonic subdialects.

In some Livonic subdialects, a variant of the form *biji* with a shortened vowel in the ending, with a prolonged root vowel and the loss of the consonant *j* *biji* > *bij* > *bī* was registered.

A generalized 3rd person form instead of the 2nd person singular form is used in Livonic subdialects; because of further transformations, the 3rd person form was shortened into *bī* > *bi*. Beyond the area, a variant *bi* together with other forms has been registered in several subdialects of the Central dialect where the variant is thought to be phonetically shortened from the 2nd person form *biji* > *bij* > *bī* > *bi*.

A variant *b'ieji* was registered in two eastern subdialects of Latgale: at Nirza 493 and Brigi 511. Possibly, it originated from an older form *bēju* etc., and that is very different from other forms in Latvian, which was derived from **bē*.

Sporadically, other variants such as *bīj* with *-ij-* > *-īj-* at Planīca 17 and Snēpele 23; *byjy* in Viļaka 471; *beja* at Tirza 399; *bii* in Viļaka 471; *beje* in Baltinava 478 were registered.

Map 8

The 3rd person forms of the verb *būt*

[LVDA progr. Question No. 225h]

The map shows forms of the 3rd person verbs of the verb *būt* in the past tense in Latvian.

In some Selonc subdialects of the Central dialect and High Latvian Dialect in Vidzeme, the form of the 3rd person singular verb *būt* in the past tense is *bija*. It is also a norm of Standard Latvian. A phonetic variant with *i* > *ī* *bīja* (or *bi:ja*) has been registered in several subdialects of Kurzeme and Zemgale, in some Selonc subdialects of Vidzeme.

A shortened form *bij* (registered also as *bij*) is often used instead of the full form of 3rd person singular in the past tense in Kurzeme, Zemgale and Vidzeme.

A phonetic variant *bīj* (*bīj*, *bi:j* or *bi:i*) has been registered in some Selonc subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, but a variant *by:i* – at Sarkaņi 414.

A phonetic transformation *bij* > *bī* has been registered in some places in Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, but a variant *by* – at Sarkaņi 414 and Patkule 415.

A variant *bi*, most likely a shortened form *bija* rather than a Proto-Baltic *bī(t)* extension, is widespread in Kurzeme, Zemgale and Vidzeme.

A phonetic variant of the form *beja* (also *b'eja*) derived from *-ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej* is used in subdialects of the High Latvian Dialect. A phonetic variant *beja* > *bej* is used in Upper Latvia and northeastern part of Latvia around Alūksne 465.

A variant *be* with a difference in the quality and quantity of the *e* sound has been registered in two Selonc subdialects of Zemgale: in Zalve 359 (*bē*) and in Nereta 365 (*bē*).

A variant *bieja* has been registered in eastern Latgale in Brigi 511 (*b'ieja*).

A shortened variant *bie* is used more widely in Latgale subdialects. This variant could have been derived from **bē*.

Forms *bēj* in Dobelē 136; *biš* in Trikāta 275; *bijāida* in Lubāna 417; *bijaīdēn* in Viļaka 471 have been registered sporadically.

Map 9

The 1st person plural forms of the verb *būt* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 225i]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *būt* in the past tense in Latvian.

In some Selonc subdialects of the Central and High Latvian dialects as in Standard Latvian, the 1st person plural form of the verb *būt* in the past tense is (*mēs*) *bijām*. Latvian *bijā-* is possibly an extension of a Proto-Baltic stem *bī-* as indicated by the old Lithuanian form *biti* or *bitti* and dialectal *bit*, the Old Slavonian 1st person plural form *bimъ* and the singular 2nd and 3rd person forms *bi*.

A phonetic variant with a spontaneous lengthening of the vowel in the root *bījām* (or *bi:jām*) has been registered in some subdialects that do not cover a compact area; a variant *bijoam* with *-ām* > *-oam* has been registered in some Selonc subdialects, also *bejām* and a variant with *-ām* > *-oam* (or *-oam*) have been registered in several Selonc subdialects.

In some areas of the territory of Latvia, the 1st person plural form in the past tense *bijam* is used and possibly derived either from the forms of the present *o*-stem or it could be a phonetic contraction from *-ām*. A variant *byjam* was registered in Viļaka 471, but a variant *bījam* (resp. *bī:jām*) in Sērene 350.

In several Latgale subdialects and northeastern Vidzeme around Alūksne 465 and upper Latvia, a variant of the form *bijam* as *bejam* (also *b'ejam*) was registered, it could have been derived from *-ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej-*.

In Latgale and some subdialects of Upper Latvia, a form *bejom* (also *b'ejom*) derived from the pattern of the present *ā*-stem is used in the 1st person plural past tense.

In some Selonc subdialects of Vidzeme, forms *bijēm* (or *bijēm*) derived under the influence of the past *ē*-stem *vedēm* > *vedem* are used.

In several Latgale subdialects, a form *b'iem* has been registered, it could be a possible derivation from **bē* or as a result of vocal contraction.

In Livonic and some subdialects of the Central dialect, the 3rd person form *bij* is generalized instead of the 1st person plural forms; it has been registered in Selonc Sausnēja 335 and Cesvaine 416. A variant *bīj* has been registered at Planīca 17, Snēpele 23 and Puze 64.

A variant *bij* > *bī* has been registered in Livonic subdialects. This variant has also been registered in some Central subdialects. However, a variant with nonsyllabic *j* was registered at Rozēni 171 (*bj*).

Other variants such as *bejiem* at Rundēni 496; *bijim* at Purmsāti 109; *i(r) ?* in Allaži 208; *bejōm* in Dignāja 435 have also been registered sporadically.

Map 10

The 2nd person plural forms of the verb *būt* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 225j]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *būt* in the past tense.

In some Selonc subdialects of the Central and High Latvian Dialects as in Standard Latvian, a form (*jūs bijāt*) is used in the 2nd person plural of the verb *būt* in the past tense. Latvian *bijā-* is possibly an extension of a Proto-Baltic athematic stem *bī-* as indicated by old Lithuanian *biti* or *bitti* and dialectal *bit*, the Old Slavonian 1st person plural form *bimъ* and the 2nd and 3rd person singular forms *bi*.

A phonetic variant with a spontaneous lengthening of the root vowel *bījāt* (or *bi:jāt*) was registered in Kurzeme in Vecpils 39, in Zemgale at Vecumnieki 231 and in Vidzeme at Sausnēja 335; a variant *bijoat* with a diphthongization of the *ā* sound *-āt* > *-oat* has been registered in some Selonc subdialects.

In some Selonc subdialects, also in Latgalian Anna 467 of Vidzeme, a phonetic variant *bejāt* with *-ij-* > *-īj-* > *-eij-* > *-ej-* of the form *bijāt* has been registered.

A variant *bejoat* with *-āt* > *-oat* and a variant *bejōt* with *-āt* > *-ōt* was registered in some Selonc subdialects of Zemgale.

In some subdialects of Lower Latvia, although more frequently in the High Latvian Dialect, particularly in subdialects around Alūksne 465, a form *bijat* or its phonetic variants are used. A form *bijat* is a likely derivation from the present tense *o*-stem forms or the 1st person plural ending *-ām* shortened phonetically into *-am*, and due to this shortening into *-am* instead of the 2nd person plural ending *-āt* the form *-at* was derived.

A phonetic variant with *-ij-* > *-īj-* has been registered at Sērene 350, a variant with *-ij-* > *-yj-* was registered in Viļaka 471 (*byjat*).

In subdialects around Alūksne 465 and in several subdialects in Latgale Latgalē Upper Latvia, a phonetic variant *bejat* of the form *bijat* has been registered.

In a compact area in central and southern Latgale, in some places of Upper Latvia, a form *bejot* (vai *b'ejot*) possibly derived from the present tense *ā*-stem has been registered, but a variant *biejot* was registered at Brigi 511.

In subdialects around Alūksne 465 and some Selonc subdialects of Vidzeme around Jumprava 344, the 2nd person plural forms of the past tense *bijet* (also *bijēt*, *bejet*) with *-et* (*-ēt*) derived from the pattern of the past tense *ē*-stem and possibly influenced by *vedēm* > *vedem* are used.

In some places of Kurzeme, Zemgale and southern part of Vidzeme, the 2nd person plural form in the past tense *bijiet* with the suffixal ending *-iet* in the imperative, having later acquired a meaning of the indicative influenced by the form *-at*, has been registered.

In some subdialects, a form *bijit* (also *bejit*, *bejit* or *b'ejit*) with *-it* (influenced by the *i*-stem or the 2nd person singular in the imperative, having acquired a meaning of the indicative) is used.

In several Latgalian subdialects, a form *b'iet* has been registered. The form could have been derived from **bē* or as a result of vocal contraction.

In Livonic subdialects, some subdialects of the Central dialect and less frequently in the subdialects of the High Latvian Dialect, a generalized 3rd person form *bij* is used. A variant *bīj* was registered at Planīca 17, Snēpele 23 and Puze 64.

A phonetic variant with *bij* > *bī* has been registered mainly in Livonic subdialects. It was registered in the Central subdialects close to Livonic ones: at Braslava 257 and Vecate 258. A variant with a nonsyllabic *i* was registered at Rozēni 171 (*bī*).

Sporadically, the 2nd person plural forms *bejoatē* in the past tense have been registered in Aknīste 368; *bija* in Sēja 202 and *i(r)?* in Allaži 208.

Conjugation of the verb *iet* in the Present

Map 11

The 1st person singular forms of the verb *iet* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 226a]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *iet* in the present tense.

The old athematic form in Latvian is replaced with the innovated thematic *o*-stem form *ēju*, which is a norm in Standard Latvian and used in most Central subdialects, also in the Livonic and High Latvian dialects. In several Central and Livonic subdialects, it is registered with a reduction of the vowel in the ending or its complete loss.

In all the dialects, athematic forms with an innovated 1st person ending *-mu* instead of the old athematic ending *-mi* have survived. The form *eimu* and its phonetic variants with variously articulated *ei* is used in a compact area of Couronian subdialects of the Central dialect and in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, but in some Livonic, Central and High Latvian subdialects it is used with a reduced vowel in the ending.

In several Central subdialects and in some Selonc subdialects of the High Latvian Dialect, the form *iemu* (with a reduced vowel in some endings) is used, but in several High Latvian subdialects a phonetic variant *īmu* (particularly in Latgalian subdialects) or sporadic *aimu* are used.

In a compact area of the Livonic dialect, also in some neighbouring subdialects, a form *iet* is used in all the persons. In some Livonic and neighbouring Central subdialects, a form *ietu* was registered, but a form *ītu* was registered in northern Latgale.

In some eastern and southern subdialects of Latgale, forms *īmļu*, *īdļu*, *īņļu* have been registered. In Auleja 502 and Izvalta 505, a form *īmņu* has been registered.

Map 12

The 2nd person singular forms of the verb *iet* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 226b]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *iet* in the present tense.

The form *ej*, which is a norm in Standard Latvian, and its phonetic variants with a partial or complete vocalization of the consonant *j* and phonetic variations in the root vowel are used almost in all Central subdialects, it is used also in the Livonic and High Latvian Dialects.

A phonetic variant *aj*, *āj* is more widespread in Latgalian subdialects.

In some Central subdialects, a form *ejī* registered in High Latvian subdialects is used.

In the Livonic subdialect, a generalized 3rd person form *iet* is used, and it has been registered also in some Couronian subdialects and in Central subdialects of Vidzeme.

In some subdialects, forms *èimi*, *îm'i*, *îme* have been registered, and they are derived according to the pattern of athematic roots.

In some subdialects of northern Latgale, a form *īdi* (*īd'i*) has been registered in Balvi 433, Viļaka 471 (also *īdij*), in Šķilbēni 474, Baltinava 478.

In Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, forms with *-ļ-*: *îmļi* in the 1st person singular are used in Rundēni 496, Brigi 511; *îmļi* – in Mērdzene 486; *īd'l'i* – Kārsava 481, Pilda 492.

Map 13

The 3rd person forms of the verb *iet* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 226c]

The map shows the usage of the 3rd person singular and plural forms of the verb *iet*.

The form *iet*, which is also a norm in Standard Latvian, with its phonetic variants is widespread in all the territory of Latvia, except some subdialects of Latgale and southern Kurzeme.

In several Selonic subdialects of Zemgale and more frequently in Latgalian subdialects, a phonetic variant *it* has been registered; however, in newer written subdialectal sources of southern Latgale, a form *jīt* has also been registered (in Auleja 502, Izvalta 505, Krāslava 506, Skaista 507).

The form *idļa* has been registered in several High Latvian subdialects in Makašēni 484, Zvirgzdēne 487, Pilda 492, Nirza 493 and Rundēni 496. In Nirza 493, forms *îņņa* // *îņļa* // *îmļa* have also been registered.

In some subdialects of Lower Kurzeme (in older written descriptions of subdialects) a form *eīt(a)* has been registered in Purmsāti 55, Gramzda 56, Aizvīķi 57, Kalēti 61 and *eīt* in Veclaicene 386.

Map 14

The 1st person plural forms of the verb *iet* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 226d]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *iet* in the present tense.

In the Latvian language, a form *ejam* with its ending innovated according to the pattern of the *o*-stem is also a norm in Standard Latvian; it is widespread in Central subdialects, it has also been registered in Selonic subdialects and in southern subdialects of Latgale.

In some Latgalian subdialects, a phonetic variant *ajam* has been registered, but in some Selonic and Latgalian subdialects, forms with an ending *-om* (*ejom*, *ajom*) have been registered.

In some Central and Selonic subdialects, a form *eima* has been registered, but in some subdialects forms *eime*, *aime* are used.

In all the dialects, the athematic form *eimam* has been registered. Its phonetic variant *iemam* has been registered sporadically in Central subdialects, but forms *îmam* or *îmom*, *èimòm* have been registered in High Latvian subdialects.

A form *ejmem* of Selonic subdialects is known mainly from older written sources.

In Livonic and in some Central subdialects, a generalized 3rd person form *iet* is used in the 1st person plural form.

A form *ietam* (*eitam*) is more widespread in the Central dialect, it has also been registered in some Livonic and High Latvian subdialects.

In some High Latvian subdialects, forms *îtâm*, *îdam* have been registered.

In Auleja 502 and Izvalta 505, forms *înâm* // *înòm* are used parallelly in Mērdzene 486 and *înâm* in Auleja 502, in *einam* in Lizuma 397, *îņņòm* in Nirza 493.

In some Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, forms with *-ļ-* or *-ņ-*: *îmļom*, *îmļâm*, *îmņâm*, *îmņom*, *îdļom*, *îmļâm* have been registered.

Map 15

The 2nd person plural forms of the verb *iet* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 226e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *iet*.

Forms with *-at* are the most widespread ones, they are used in all the dialects, and they are a norm in Standard Latvian. In some High Latvian subdialects, forms with an ending *-ot* (*ejot*) or *-it* (*ejit*, *ajit*) have been registered.

In Central subdialects of Vidzeme and in High Latvian (notably Selonic) subdialects, forms *ejait*, *ejet*, *ajiet*, *ajet*, *ajat*, also *èimat*, *iemat*, *îmat*, *èimot*, *îmot* are used sporadically.

In all the dialects, the initial 2nd person plural ending *-iet* in the imperative mood has been registered, but the form *ejiet* is used in small compact areas in Vidzeme and in Selonic subdialects.

Athematic forms of the verb *iet* in the 2nd person plural are used either as the only ones or parallelly to innovated forms. Various phonetic variants of more archaic forms *eita* are used in all the Latvian dialects. In some Central subdialects, the ending of the form has been reduced (*eit^a*). In some Selonic subdialects, a form *àita* has been registered. Sporadically, phonetic variants *aite*, *àit'ä* etc. have been registered in High Latvian subdialects.

The form *eite* has been registered mainly in High Latvian and in some Central subdialects.

Mainly in the Livonic dialect and in some Central subdialects, a generalized 3rd person form *iet* has been registered. In Livonic and Central subdialects, a form *ietat* derived from the ending *-at* of the infinitive stem is used. Sporadically, other 2nd person plural forms have been registered.

In some Latgalian subdialects, forms with *-ļ-* and *-ņ-* are used: *îñlat* (in Mērdzene 486); *îmļat* (in Rundēni 496); *îdļat'*; *îmļot* (in Asūne 504, Brigi 511, Kārsava 481); *îdļot*: (in Zvirgzdene 487, Pilda 492); *îñnot* (in Nirza 493).

Conjugation of the verb *iet* in the past tense

Map 16

The 1st person singular form of the verb *iet* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 226f]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *iet* in the past tense.

In Standard Latvian, the 1st person singular form of the verb *iet* is *gāju*. It has been registered in all the dialects. In some Livonic subdialects, and in the Central subdialects of Vidzeme and southern Kurzeme, an overshort ending *-u* (*gāj^u*) is spoken.

A vowel loss in the final syllable (*gāj*, *gāi*) is characteristic mainly to Livonic subdialects, but it is sporadically used in some subdialects of Kurzeme and Vidzeme.

A form *gā* and its phonetic variants (*gà*, *gòà*) are used in the area that is not uniform; the form is the only one or it has a parallel usage registered both in Livonic and in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, and in Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme. Forms *gōa*, *gō^a* supplemented by an overshort ending or an incomplete diphthongization of the root vowel have been registered in Selonic subdialects.

Forms with *ā > ō* (*gòju*) are used in several Selonic subdialects and Latgalian subdialects of Vidzeme, but the phonetic variant with *ā > uo* (*gùju*, *guoiu*) has been registered in several Selonic and in most Latgalian subdialects.

Map 17

The 2nd person singular forms of the verb *iet* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 226g]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *iet* in the past tense. A form *gāji* is used in the widest area, the form is a norm in Standard Latvian; its phonetic variants are used in all the Central dialect and in some High Latvian subdialects. In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, in the Central dialect, in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, a form *gāji* with an overshort vowel in the ending has been registered sporadically.

In Kurzeme and Vidzeme, a form without an ending *gāj* has been registered.

In High Latvian subdialects, the vowel *ā* of the past tense root has been subject to several changes, for this reason there are various phonetic variants of the root. The past tense form *guoji* is more widespread, variants *gōji*, *gòaji*, *gò^aji* etc. have been registered in some Selonic and Latgalian subdialects.

In the Livonic dialect and in some Selonic subdialects, a generalized form without an ending *gā* (or its phonetic variants) is widespread.

Map 18

The 3rd person forms of the verb *iet* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 226h]

The map shows the 3rd person singular and plural forms of the verb *iet* in the past tense. In most Central subdialects of Vidzeme, Zemgale, Kurzeme, also in several non-deep Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, a form *gāja* (or *gā^a*) is used, it is also a form used in Standard Latvian.

In some Selonic subdialects of Vidzeme, forms with an overshort past tense *e*-stem ending *-e* (*gāj^e*) have been registered in older written sources.

A phonetic variant with *ā > ō* (*gòja*) or *ā > oa* (also *oa* or *o^a* – *gòaja*, *gò^aja*, *goàja*, *gò^aja*, *gò^aja*) has been registered in several Selonic, less frequently in Latgalian subdialects, but a form *gòj* without an ending or other shortened variants (*gòa*, *gò^a*) has been registered in some Selonic subdialects.

The loss of the vowel in the final syllable (*gāj*, *gāi*) is characteristic mainly to Livonic subdialects; however, it has also been used sporadically in some other subdialects of Kurzeme and Vidzeme.

In the area that is not uniform, the usage of the form *gā* is either the only one or it has other parallel forms registered both in Livonic subdialects and in Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, also in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect.

A phonetic variant with *ā > uo* (*gùja*, *guoia*) has been registered in some Selonic and in most Latgalian subdialects.

The short form *gùo* is used together with long forms in Latgalian and Selonic subdialects.

Map 19

The 1st person plural forms of the verb *iet* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 226f]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *iet* in the past tense.

The form *gājām* or its phonetic variants in the 1st person plural forms of the past tense is used mainly in Central subdialects as it is in Standard Latvian. In some Selonic subdialects, phonetic variants with a mutated vowel in the root have been registered.

Forms with an ending *-am* (*gājam*, *guojam*) are used in the 1st person plural of the past tense, they are used in a compact area of the High Latvian Dialect. The form *gājam* is used in some Livonic and several Central subdialects, but the phonetic variant *guojam* is mainly used in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

Forms *gūojòm* are characteristic to several Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

Some 1st person plural forms in the past tense with various phonetic variants and modifications in the ending (see the entry) have been registered in Selonic subdialects.

In all the dialects, some forms with an old *e*-stem ending *-ēm* or its shortening *-em* (*gājēm*, *gājem*) have been registered sporadically.

Mainly in Livonic subdialects, the usage of the forms *gāj* (*gāi*) without endings have been registered. A generalized 3rd person form *gā* has been identified in the Livonic dialect, and it has also been registered in some Central subdialects.

In several Latgalian subdialects, a form *gūom* has been registered.

Map 20

The 2nd person plural forms of the verb *iet* in the past tense

[LVDA progr. Question No. 226i]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *iet* in the past tense.

In Central subdialects as in Standard Latvian, a form *gājāt* or its phonetic variants are mainly used in the 1st person plural of the past tense.

In some Selonic subdialects, forms with appended *-āt* to the root with a phonetically diversified vowel in the root (*gōjāt*, *gōājāt* etc.) have been registered.

In several Lower Latvian subdialects, a form *gājat* is used. The phonetic variant of the root *gūojat* is used in a compact area in central Latgale and in southern subdialects, but forms with phonetic modifications in the root have been registered in some High Latvian subdialects.

The 2nd person plural form of the past tense *guojot* possibly derived according to the pattern of the present *ā*-stem is used in central and southern Latgale, also in some areas of Upper Latvia.

In some Selonic subdialects of Vidzeme around Jumprava 344 and in the subdialects around Alūksne 465, the 2nd person plural forms in the past tense *-et* (*-ēt*) are common; they have been derived according to the pattern of the past *ē*-stem *gājet* (*gūojet*).

In some areas of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, the past tense form *gajiet* has been registered.

In some subdialects, a form with an ending *-it* (*gāit*, *gūojit*) is used, it was influenced by the *i*-stems or the 2nd person singular of the imperative mood having acquired a meaning of the indicative later.

In several Latgalian subdialects, a form *gūot'* has been registered.

In Livonic subdialects and in some Central subdialects, less frequently in Selonic subdialects, a generalized 3rd person form *gāj* (*gāi*) is used.

Mainly in Livonic subdialects, also in some Central and Selonic subdialects, a generalized 3rd person form *gā* is used.

Conjugation of the verb *duot* in the Present

Map 21

The 1st person singular forms of the verb *duot* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 227a]

The map shows the usage of the 1st person singular forms of the verb *duot* in the present tense.

An athematic verb *duot* in Latvian subdialects is conjugated differently. In some subdialects, old athematic cases have survived, for example, *es duomu*, *dūmu*, the verb *duot* is conjugated according to the pattern of the *o*-stem verb in some subdialects, for example, *es duodu*, *mēs duodam*, but in some areas – according to the pattern of the *no*-stem verb, for example, *es duonu*, *tu duoni* etc.

In all the dialects, the 1st person singular form *es duodu* in the present tense was historically derived from the stem *duoda-*. It is also a norm in Standard Latvian. A phonetic variant *dūdu* is used in the High Latvian Dialect.

A generalized 3rd person form *duod* is used mainly in Livonic subdialects, also in some Central subdialects.

A phonetic variant *dūd* has been registered in the Latgalian subdialect of Preiļi 439.

A form *duo* is characteristic mainly to Livonic subdialects. It has also been registered in some Central subdialects.

In some Latvian subdialects, a form *duonu* of the *no*-stem *duonu* (refer to the commentary of Map 1) is used; according to J. Endzelīns, it has replaced the

stem *duoda-* possibly due to the fluctuation between *lieda-* and *liena*, *brieda-* and *briena-*. The *no*-stem form *duonu* has been registered in Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, and also in some High Latvian subdialects of Vidzeme.

A form *duon* without an ending has been registered in some Livonic subdialects of Kurzeme, but the phonetic variant *dūnu* has been registered in Kārsava 481.

In some subdialects, the athematic form *duomu* has survived, (*d(h)* disappeared in front of *m* and *n* in Baltic and Slavic languages. A. Breidaks considers that the verb *duot* has athematic forms *duomu* < *duodmu in subdialects. A form *duomu* and its variants have been registered in Central and High Latvian subdialects, also in some Livonic subdialects.

A phonetic variant *dūmu* has been registered in High Latvian subdialects, but a form *dūm* without an ending has been registered in Preiļi 439.

In eastern subdialects of Latgale, the 1st person singular forms with *-l-*, for example, *dūdļu*, *dūmļu*, *dūdļe* and forms with *-ŋ-*: *dūdņū*, *dūņņū*, *dūmņū* are used.

In Baltinava 478, forms with an ending *-o*: *dūdo* and *dūmo* have been registered. Sporadically, forms *dūa* have been registered.

Map 22

The 2nd person singular forms of the verb *duot* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 227b]

The map shows the usage of the 2nd person singular forms of the verb *duot*.

According to the pattern of the 1st person singular, the form *duod* of the 2nd person singular, which is a norm in Standard Latvian, dominates in Latvian subdialects. It is used in all the Latvian dialects.

Mainly in Central and Livonic subdialects, less frequently in High Latvian subdialects, the 2nd person singular form with a retained ending *-i* (*duodi*) has been registered; its direct or indirect origin from IDE *dōdhi* was doubted by J. Endzelīns because the imperative form in Lithuanian and Latvian can be identical to the 2nd person singular indicative form, particularly Latgalian *-dūd'i* (with a retained *-i!*). A variant *dūdi* is characteristic to High Latvian subdialects, also the form *duod* > *dūd* (*dūd'* in Latgalian subdialects and some Selonian subdialects). But in some High Latvian subdialects, a phonetic variant *dūt* with a voiceless or partially voiced consonant *t* (evidently, in a position followed by a voiceless consonant) are used.

A form *duo* is quite widespread, possibly derived from *duod*. This form has been registered most frequently in Central and Livonic subdialects, less frequently in High Latvian subdialects. But the form *dū* has been registered in Latgalian subdialect Preiļi 439.

According to the pattern of the 1st person singular, *no*-stem forms are also used in the 2nd person. In some Livonic and Central subdialects, a form *duoni* has been registered. But in Latgalian Kārsava 481, a phonetic variant *dūni* has been registered. A form *duon* has been registered in some subdialects of all the dialects.

In Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, an athematic form *dūmi* is used.

In some Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, forms with *-l-*: *dūdļi*, *dūmļi* have been registered, but a form with *-ŋ-*: *dūņņi* was registered in Nirza 493 (refer to the commentary on forms with *-l-* and *-ŋ-* in Map 1).

A variant *dud* has been registered in Preiļi 439.

Map 23

The 3rd person forms of the verb *duot* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 227c]

The map shows the usage of the 3rd person singular and plural forms of the verb *duot*.

The 3rd person singular and plural form of the verb *duot* in Latvian subdialects is *duod*, it is also used in Standard Latvian. This form is used in all subdialectal groups – in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, in Couronian and Semigallian subdialects of the Central dialect, in Central subdialects of Vidzeme, and in Selonian and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

In Selonian and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, variants *dūd* < *duod* and *dūt* (possibly, in a position before a voiceless consonant) are most widespread.

In Gaiķi 98, a form *duodi* has been registered.

A form *duo* is widespread, except Latgalian subdialects of Latgale; according to J. Endzelīns, it could have been derived from *duod* (refer to the commentary in Map 20).

In some Central, Livonic and High Latvian subdialects, a *no*-stem form *duon* in the 3rd person is used; a phonetic variant *dūn* is used in some Latgalian subdialects.

In some High Latvian subdialects, the 3rd person singular and plural form *duot* has been registered, and it matches the infinitive form.

A form with *-l-* is also used (refer to the commentary of Map 1): *dūdļa*.

Sporadically, forms with *-ŋ-* have been registered (refer to the commentary of Map 1): *dūdņi*, *dūņņa*.

Map 24

The 1st person plural forms of the verb *duot* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 227d]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *duot* in Latvian subdialects.

One of the most widespread 1st person plural forms is *duodam*, that is a norm in Standard Latvian. It has been registered mainly in Central subdialects, less frequently in High Latvian and Livonic subdialects.

In High Latvian subdialects, a phonetic variant *dūdam*, in some areas – *dūdom* is more widespread.

In some non-deep Selonian subdialects of the High Latvian Dialect in Vidzeme, a form *duodom* is used.

Mainly in Central subdialects, a *no*-stem form with an ending *-am*: *duonam* is used; a form in Latgalian subdialects *dūnam* (*dūnam*, *dūnām*) has been registered in Kārsava 481, Mērdzene 486, but a form without an ending *duon* – in Livonic subdialects of Zūras 4, Padure 10, Kurmāle 18 in Kurzeme.

A generalized 3rd person form is in the said form *duon* and in the 1st person plural form *duod* registered mainly in Livonic subdialects and in some Central subdialects. A generalized 3rd person form has been registered in the Selonian subdialect of Pļaviņas 348.

Mainly in Livonic and some Central subdialects, a form *duo* is used.

In some subdialects, an old athematic form *duomam* has been registered. In High Latvian subdialects, a form *dūmam* dominates, in some areas – *dūmom*.

In some High Latvian Latgalian subdialects of Latgale, forms with *-l-* (refer to the commentary in Map 1): *dūdļam*, *dūdļom*, *dūmļam*, *dūmļom*, *dūnļam* and forms with *-ņ-* (refer to the commentary in Map 1): *dūdņem*, *dūdņam*, *dūmņam*, *dūmņom*, *dūņņom* have been registered.

A variant *dūdim* has been registered in Gaigalava 479.

Map 25

The 2nd person plural forms of the verb *duot* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 227e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *duot*. The 2nd person plural form of the verb *duot* is *duodat* most frequently used in subdialects, it is also a norm in Standard Latvian. It has been registered in all the dialects.

Variants *duodat* > *dūdat* and *dūdot* have been registered in the High Latvian Dialect.

Subdialects also show a sporadic usage of the form with an ending *-et* used mainly in deep Latgalian subdialects of Vidzeme, also in some non-deep Latgalian subdialects.

In some subdialects, a form *duodiet* is used, and it matches the imperative mood in Standard Latvian. In Padedze 464, a phonetic variant *dūdiet* has been registered. In some High Latvian subdialects, written variants *i*: *duēdiet*, *duēdiet*, *duo^odiet* were registered.

In Ciecere 105 and Rauda 454, a variant *duodit* was registered.

In Selonian and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, variants *dūdit*, *dūdīt* are used.

In some areas, a form *duodait* has been registered and it is dispersed in the area.

Mainly in Livonic subdialects and in some Central subdialects, a generalized 3rd person form *duod* has been registered. The form has also been registered in the Selonian subdialect of Pļaviņas 348.

Also, the form *duo* is mainly used in Livonic subdialects and in some Central subdialects.

Mainly in Central subdialects, seldom in other subdialects, a *no*-stem form *B* and its phonetic variant *dūnat* is used.

Together with the said forms, *no*-stem forms with endings *-ait* and *-iet*, namely, *duonait*, *duoniet* are used, they are used in some Central and High Latvian subdialects.

But in some Livonic subdialects of Kurzeme, also in Couronian Kurmāle 18, a form *duon* has been registered.

The old athematic case form with a root *duom-* has been registered in some Central subdialects, but the form with a phonetic variant of the root *dūm-* has been registered in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

Also, forms with *-l-* are used in the 2nd person plural. They are used mainly in eastern subdialects of Latgale. But in Nirza 493, a form with *-ņ-*: *dūņņot* has been registered (refer to forms with *-l-* and *-ņ-* in the commentary of Map 1).

Sporadically, the 2nd person plural forms *duodūt* have been registered in Ķeipene 322, Kusa 412.

Conjugation of the verb *ēst* in the present tense

Map 26

The 1st person singular form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 228a]

The map shows the 1st person singular form of the verb *ēst*. The most popular form is (es) *ēdu* that is also a norm of Standard Latvian. It is derived from the stem *ēda-* (compar. Lith. *ėdu*, Latin *edō*, Gothic *ita* etc.).

The form *ēdu* has been registered in all dialects; in some subdialects (particularly, the Livonic dialect) it has been registered with a reduction of the vowel in the ending.

In most High Latvian subdialects, a phonetic transformation *ēdu* > *ādu* is used. It has been registered in Selonc subdialects of Vidzeme and Zemgale, and in Latgalian subdialects of Vidzeme and Latgale.

A generalized 3rd person form *es ēd* is characteristic to Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme. A form *ēd* was registered in some Central subdialects of Vidzeme: in Turaidā 199, Krimulda 203, Allaži 208, Vecate 258, Ģeri 260, Ozoli 270.

Forms with a loss of the vowel in the ending and a phonetic transformation *ēd* > *ād* have been registered in two Latgalian subdialects at Galēni 434 and in Preiļi 439.

In some Latgalian subdialects, forms with an interposed consonant *l* *ādļu* < *ēdļu* are used in Nautrēni 480 (seldom, earlier), in Kārsava 481, Sakstagals 483 (seldom, earlier), Bērzgale 485, Mērdzene 486, Zvirgzdene 487, Cibla 488, Rundēni 496, Auleja 502, Skaista 507.

In two subdialects of eastern Latgale, a variant *ēžļu* has been registered at Pildā 492 and Brigi 511 (*iēžļu*), but at Izvalta 505 – also *ādņu* and *iēžņu* (less frequently). (Refer to the commentary on forms with *l* and *ņ* in Map 1.)

In some Central subdialects of Vidzeme, less frequently in Zemgale and Kurzeme, an athematic form *ēmu* (compar. Lith. *ėmi*, Old Slavonic *jamь*, Sanskrit *ádmi*; the old athematic form *ēmu* < **ēdmu* *ēmu*) has been registered. The form has also been registered in two Selonc subdialects of Vidzeme: at Viskāļi 339 and Virāne 407.

Map 27

The 2nd person singular form

[LVDA progr. Question No. 228b]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *ēst*. Historically, the *o*-stem ending **-i* was preceded by *d* in the 2nd person singular. In the biggest part of Latvia, the form (tu) *ēd* is widespread. It has been registered in all dialects.

In Central subdialects and some High Latvian subdialects, the form *ēd*, also a norm of Standard Latvian, is used. Variants *ēd*, *ēd* and *ād* have been registered.

The 3rd person form has been generalized in the Livonic dialect. Due to a considerable diversity in dialectal materials, it is not always possible to differentiate a form *ēd* of Standard Latvian from the generalized 3rd person form in Livonic subdialects. *ē* in the form *ēd* illustrates the generalized 3rd person form registered in a compact area of the Livonic dialect. It has also been registered in the Central subdialects of Vidzeme close to Livonic subdialects in Turaida 199, Krimulda 203 and Vecate 258. In Livonic Zentene 79 of Kurzeme, a variant *eid* has been registered.

In some subdialects, a form *ēdi* with a retained *o*-stem ending **-i* (registered also as *ēdi*, *ād'i*) is used; it was registered in some subdialects of any dialect: in Valtaiķi 32, Durbe 38, Tume 123, Platone 158, Rembate 222, Jumprava 344, Zaube 320, Jaunvāle 282, Cesvaine 416 et al. In some Latgalian subdialects, variants *ādi*, *ād'i*, *ādy* have been registered in Baltinava 478 (*ādi*), Balvi 473, Šķilbēni 474, Ozolaine 490 and Andrupene 498 (*ād'i*), in Viļaka 471 and Nirza 493 (*ādy*).

A registered palatalized form of the consonant in the ending *ēdi* > *ēd'* (also *ād'*, *āt'*, *ād'*); (registered *t* or *d* depending on the position) apparently shows the loss of the ending *i* in Latgalian, less seldom in Selonc subdialects. A variant *iēd* is used in the High Latvian Dialect; the final consonant is palatalized in Latgalian subdialects.

In some eastern Latgalian subdialects, forms *ēdļi* in Mērdzene 486 (*ādļi*), Cibla 488 (*ādļi*), Rundēni 496 and *ēžņi* in Nirza 493 (*iēžņi*) have been registered.

Map 28

The 3rd person form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 228c]

The map shows the 3rd person form of the verb *ēst* in the present tense. The form *ēd* is the most widespread one, which is also a norm of Standard Latvian. It has been registered in all dialects, less frequently – in the High Latvian Dialect.

A phonetic variant *ēd* > *ād* is characteristic to most High Latvian subdialects.

A variant with an interposed *l* *ādļa* in Mērdzene 488, Rundēni 496 and *ņ iēžņa*: in Nirza 493 has been registered in two Latgalian subdialects.

Map 29

The 1st person plural form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 228d]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *ēst* in the present tense. At the end of the *o*-stem in the Baltic languages, *a* < *o*, compar., for example, Lith. *liūkame*, Latv. *liekam*. In the thematic conjugation, all stems have now the ending *-m* followed by the loss of *-i*, *-e* or *-a* sounds. The end sounds could have been derived from other sounds: *-i* < **-ie* < **-ei* or **-en*; *-e* < **-ē*; *-a* < **-ā*. The old 1st person plural ending was **-mei*, **-men*, **-mē*, **-mā*.

A form with an ending *-am* (*ēdam*) used in all dialects is most widespread.

A form with phonetic transformations in the root *ēdam* > *ādam* is characteristic to the High Latvian Dialect. It has been registered both in Selonc and Latgale subdialects.

In some High Latvian subdialects, *o*-stems of the present tense are not differentiated from *a*-stems. A variant *ādom* has also been registered in this area. (Refer to Map 66 and the commentary on the differentiation between *o*- and *a*-stems!)

In Livonic and neighbouring Central subdialects over a compact area, generalized 3rd person forms are used. This form has also been registered in a Selonc subdialect of Pļaviņas 348 (ād).

In some southern and eastern subdialects of Latgale, various forms with interposed *l* and *ŋ* have been registered: *ādļam* in Kārsava 481, Mērdzene 486, Cibla 488; *ādļom* in Bērzgale 485, Zvirgzdene 487, Rundēni 496, Auleja 502, Asūne 504, Skaista 507; *iežļom* in Pilda 492; *ādņam* in Izvalta 505; *ādņom* in Auleja 502, Izvaltā 505, in Krāslava 506 and *iežņom* in Nirza 493. (Refer to forms with *l* and *ŋ* in Map 1 and the commentary.)

In some subdialects of Zemgale and Vidzeme, an athematic form *ēmam* derived according to the pattern of the 1st person singular *ēmu* has been registered in Pampāļi 109, Lestene 132 (seldom), Suntaži 217, Vējāva 328, Jumprava 344, Skrīveri 345.

Sporadically, a variant *ēdem* has been registered: *ēdēm* in Vējāva 328, Jumprava 344, Skrīveri 345 and *ēdēm* in Pampāļi 109 (compar. the 2nd person plural form *ēdet* in the present tense explained as a morphological phenomenon by J. Endzelīns (refer to map 1 and the commentary).

Map 30

The 2nd person plural form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 228e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *ēst* in the present tense. Forms with a suffixal ending *-at* used in all dialects are most common ones, and it is a norm of Standard Latvian. It has also been registered in a Latvian subdialect of Lithuania in Sventāja 59a.

Historically, some other sounds such as **-i*, **-e*, **-a* were used after the 2nd person plural ending *-t*. Endings in the Latvian language were derived in the following way: *-ti* < **-tie* < **-tei*, *-te* < **-tē*, *-ta* < **-tā*.

In some subdialects, the 2nd person plural form of these stems end in *-iet ēdiet*. According to J. Endzelīns, it is the ending of the imperative that later acquired a meaning of the indicative. The 2nd person plural form *ēdiet* is used in a broad, but compact area in Zemgale in the east of Annenieki 135, Auri 147, Tērvete 155, Augstkalne 164, also in the southern, southeastern, and southwestern parts of Vidzeme. It has also been registered in some areas of Upper Latvia: in Sunākste 353, Vārnavā 354, Viesīte 361 etc., also in some subdialects of Kurzeme: in Saka 19, Laža 30, Nīca 53, Laidze 74, Cēre 85, Pūre 87 etc.

In southern and western subdialects of Latgale, also in Selonc subdialects of Zemgale, the 2nd person plural forms in the indicative with *-it* (*ēdit*) are used in a compact area (refer to the commentary in Map 5).

J. Endzelīns explains the ending *-ait ēdait* with the influence from the imperative mood; it has been registered in some subdialects in Zemgale: Lestene 132, Augstkalne 164, and in Vidzeme: Lielstraupe 197, Rencēni 267, Brenguļi 274, Kocēni 280, Kauguri 281, Kūdums 284, Smiltene 290, Rauna 296, Vijciems 375, Cirgaļi 376, Bilska 378 etc.

In Livonic and some neighbouring Central subdialects of Vidzeme, the generalized 3rd person form *ēd* is characteristic.

In some Upper Latvian subdialects, the present tense *o*-stems are not differentiated from *a*-stems.

The 2nd person form *ādot* has been registered in some Selonc subdialects of Vidzeme and Zemgale, also in some central and eastern subdialects of Latgale.

In northeastern Vidzeme and in some areas of northern Latgale, the 2nd person plural forms with an ending *-et* (*ēdet*) in the present tense are used (refer to the commentary in Map 1). Outside the area, the suffixal ending has been registered in Jumprava 344 (*ēdēt*).

In some Latgale subdialects, forms with an interposed *l* have been registered: *ādļat* in Kārsava 481, Mērdzene 486, Cibla 488, Rundēni 496 and *ādļot* in Bērzgale 485, Zvirgzdene 487, with the interposition of *ŋ*: *iežņot* in Nirza 493. (Refer to the commentary on forms with *l* and *ŋ* in Map 1.)

Conjugation of the verb *ēst* in the past tense

Map 31

The 1st person singular form in the past tense

[LVDA progr. Question No. 228f]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *ēst* in the past tense. A form *ēdu* is used in all the dialects, it is also a norm in Standard Latvian.

A phonetic variant *ēdu* > *iedu* is characteristic to Latgalian subdialects in Vidzeme and some Selonian subdialects, and also to some Latgalian subdialects.

An older form *ēžu*, *iežu* (corresponding to Lith. *ėdžiau*) is also used in all dialects. It has been registered in some subdialects in Kurzeme: in Nīca 53, Dunika 60, Vidzeme: in Smiltene 290, Rauna 296, More 311, Kalsnava 343, Pļaviņas 348, Lazdona 419 Lubāna 417 et al., also in a wide, compact area in Latgale and Upper Latvia.

A generalized 3rd person form *ēd* (also *eid*) is characteristic to Livonian subdialects. It has also been registered in some Central subdialects: in Raņķi 96, Turaida 199, Krimulda 203, Allaži 208, Vecsaule 236, Vecate 258. A form without an ending *iež* has been registered in Latgalē at Galēni 434 and Preiļi 439.

Map 32

The 2nd person singular form in the past tense

[LVDA progr. Question No. 228g]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *ēst*. The 2nd person singular form in the past tense is *ēdi* in most Latvian subdialects. It is also a norm in Standard Latvian. A form *ēdi* and its phonetic variants are used in all the dialects. A form with a reduced vowel in the ending *ēdʲ* is characteristic to Livonian and some Central subdialects, it is less frequent in High Latvian subdialects.

In some High Latvian subdialects, a variant with a transformed vowel in the root *ē* > *ie*: *iedi* (*iedʲi* in Latgalian and some Selonian subdialects of Zemgale) has been registered. A variant *ied* with the loss of the vowel in the ending has been registered in Latgalian subdialects at Galēni 434 (*iēdʲ*) and in Preiļi 439 (*iēdʲ*).

A generalized 3rd person form *ēd* (also *eid*) is characteristic to Livonian subdialects. Such forms have been registered in some Central subdialects of Vidzeme: in Skaņkalne 172, Augstroze 186, Turaida 199, Krimulda 203, Allaži 208, also in Semigallian Bauska 236, in Selonian Secē 352 (*ēd*).

In some southern subdialects of Latgale, a phonetic variant with a transformation of the root vowel *ēdi* > *ādi* is used: in Višķi 451, Naujene 452, Kapiņi 501, Asūne 504, Izvalta 505. It has been registered also in Selonian Rauda 454 in Zemgale.

Map 33

The 3rd person form in the past tense

[LVDA progr. Question No. 228h]

The map shows the 3rd person forms of the verb *ēst* in the past tense. The form *ēda* is used in all the dialects, it is also a norm of Standard Latvian.

In some High Latvian subdialects (mainly in Latgalian subdialects of Vidzeme), a phonetic variant with a transformed root vowel *ē* > *ie* *ieda* is widespread.

An older *ē*-stem form *ēde* and its phonetic variants (*ēde*, *ādʲä*, *iēde* etc.) are used in all dialects.

The generalized 3rd person form *ēd* (also *eid*) is characteristic mainly to Livonian subdialects. It has been registered in Central subdialects of Vidzeme and Kurzeme neighbouring Livonian subdialects in Planīca 17, Kurmāle 18, Snēpele 23, Kalvene 41, Krimulda 203, Allaži 208, Vecate 258, Ozoli 270, also in Semigallian subdialect of Vecsaule 236 and in Rucava 59 in Lower Kurzeme and in Sventāja 59a in Lithuania.

Map 34

The 1st person plural form in the past

[LVDA progr. Question No. 228i]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *ēst* in the past tense. A form *ēdām* is used in all the dialects, and it is also a norm in Standard Latvian. This form and its phonetic variants in the root (*ēdam*, *iedam* etc.), also a shortening of the vowel in the ending (*ēdam*) has been registered in all the dialects, it is less frequent in the High Latvian Dialect, and it is used in a compact area in Latgalian subdialects of Vidzeme.

An *e*-stem form *ēdēm* (*édēm*, *ādʲəm*, and other variants) has been registered in some subdialects of Kurzeme: in Dunalka 26, Rucava 59, Dunika 60, in Vidzemē: (in Stopiņi 212, Lēdmane 223, Ērgļi 326, Jumurda 327, Vējāva 328, Lubeja 329, Bērzaune 337, Odziena 341, Aiviekste 349 etc. It is used in a wide and compact area in Latgale and Upper Latvia.

In some southwestern and southeastern subdialects of Latgale, also in Selonian subdialects of Zemgale, forms *edom* with *Cʼom* or *-öm* (*édʼömʲ*, *ādʼömʲ*, *iēdʼömʲ*) have spread thus blending *ē*-stem forms of the past tense with *ā*-stem forms of the past tense.

A generalized 3rd person form *ēd* (also *eid*) is characteristic mainly to Livonian subdialects. It has been registered also in some Central subdialects of Vidzeme: in Turaida 199, Allaži 208, Vecate 258, Ozoli 270.

In two subdialects of northern Kurzeme, the 1st person plural form *ēda* was registered in Gudenieki 15, Saka 19 (occasionally), it has also been registered in three subdialects of western Vidzeme: in Sēji 202, Ādaži 206, Vecate 258.

Map 35

The 2nd person plural form in the past tense

[LVDA progr. Question No. 228j]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *ēst* in the past tense. A form *ēdāt* is used in all the dialects, it is also a norm of Standard Latvian. This form has several phonetic variants (*iedat*, *eidat* etc.).

An *ē*-stem form *ēdet* (*ēdet*, *ēdeṭ*, *âd'üt'* and other variants) is characteristic to the High Latvian Dialect where it is used in a wide compact area. It has also been registered in some Central subdialects in Kurzeme: in Rucava 59, Dunika 60, Skrunda 102.

In some Selonc subdialects of Latgale and Zemgale, forms *ēdot* with *C'om* or *-öm* (*ēd'öt'*, *âd'öt'*, *iéd'öt'*, *âd'öt'*) have spread thus blending *ē*-stem forms to the past tense forms of *ā*-stems.

In some subdialects, the 2nd person plural form *ēdiet* in the past tense has the imperative suffixal ending *-iet* that has acquired a meaning of the indicative influenced by the *-at* form. The shortening of the ending *-iet* has been registered in Selonc Lubāna 417 and Rauda 454.

A generalized 3rd person form *ēd* (also *eid*) is characteristic mainly to Livonic subdialects. It has also been registered in some Central subdialects of Vidzeme: in Turaida 199, Allaži 208, Vecate 258, Ozoli 270, also in Selonc Aiviekste 349.

Conjugation of the verb *ēst* in the future tense

Map 36

The 1st person singular form in the future

[LVDA progr. Question No. 228k]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *ēst* in the future tense. A form *ēdīšu* is used in all the dialects, and it is a norm of Standard Latvian. The form and its phonetic variants (*ēdīš^u*, *ēdīš^u*, *ēdēišu*, *iedīšu* etc.) are widespread in the subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, also in Upper Latvian subdialects; they are not characteristic to Latgale subdialects.

In some Livonic subdialects of Kurzeme: in Stende 72, Laidze 74, Cēre 85, Pūre 87, in Livonic subdialects of Vidzeme: in Dunte 189, Vidriži 195, Ķeri 260, the 1st person singular form in the present tense with the loss of the vowel in the ending *ēdīš*, *ēdīš* un *eidīš* and other variants have been registered. It has also been registered in the Central subdialect of Vidzeme in Sēja 202.

In High Latvian and mainly Selonc subdialects, a form *ēššu* and its phonetic variants have been registered.

A variant with a transformation of the root vowel *ēšsu* > *ieššu* is characteristic mainly to Latgale subdialects, it is, however, less frequent in Selonc subdialects of Zemgale. Forms with the loss of the vowel in the ending have been registered in some Latgale subdialects: in Stirniene 433, Galēni 434, Vārkava 438, Preiļi 439.

Generalized 3rd person forms *ēdīs* (*ēdis*, *eidis* and other variants) have been registered in Livonic subdialects.

A generalized 3rd person form *ēs* (and its variants) have been registered in deep Livonic subdialects of Kurzeme around Venta 1, Užava 5, Piltene 7, Dundaga 63.

Map 37

The 2nd person singular form in the future tense

[LVDA progr. Question No. 228l]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *ēst* in the future tense. A form *ēdīsi* is used in all the dialects, and it is also a norm in Standard Latvian. The form has phonetic variants *ēdīsi*, *ēdisi*, *iedīsi* etc.

A form *ēssi* and its phonetic variants (*ēši*, *ēs's'i* etc.) are characteristic mainly to Selonc subdialects of Zemgale, it has also been registered in some Latgale subdialects.

A phonetic variant with a transformation of the root vowel *ēssi* > *iessi* or *āssi* is characteristic mainly to Latgale subdialects, it is less frequent to Selonc subdialects of Zemgale.

Generalized 3rd person forms have been registered in Livonic subdialects, less frequently in Central subdialects: *ēdīs* (*arī* > *ēdis*, *ēds* *eidis* u. c. varianti). They have been registered also in some Selonc subdialects in Pļaviņas 348, Daudzese 351, Sēlpils 355, Kārdaba 404.

A form *ēs* (*eīs*) has been registered in some deep Livonic subdialects of Kurzeme around Venta 1, Užava 5, Piltene 7, Dundaga 63. Ugāle 69

Forms *ēss*, *iess* have been registered in some Latgale subdialects: in Stirniene 433 (*ēss*), Galēni 434 (*iēs's'*), Vārkava 438 (*iēš'*), Preiļi 439 (*iēš*), Aizkalne 446 (*iēš*).

Map 38

The 3rd person form in the future tense

[LVDA progr. Question No. 228m]

The map shows the 3rd person forms of the verb *ēst* in the future tense. A form *ēdīs* is used in all the dialects (except Latgalian subdialects), it is also norm in Standard Latvian. This form has phonetic variants *ēdēis*, *iēdīs*.

A variant *ēdis* (in some Livonic subdialects of Kurzeme, also *eidis*) has been registered in all the dialects (except Latgalian subdialects).

In some Livonic subdialects, a variant *ēdiš*: in Stende 72, Dunte 189, Lēdurga 196 has been registered, also in a Central subdialect of Vidzeme at Ozoli 270. Dažās Kurzemes dziļajās lībiskajās izloksnēs pierakstīta forma *ēs* (vai *eis*).

The 3rd person form in the future tense *ēss* (*ās's'*, *ēss* and other variants) is used in Latgalian and Selonian subdialects of the High Latvian Dialect.

In some Latgalian subdialects, a phonetic variant *ēss* > *ēss* > *ās's'* has been registered.

In several Latgalian subdialects of Vidzeme and Latgale, a phonetic variant *ēss* > *iess* or *iēs's'* has been registered.

Map 39

The 1st person plural form in the future tense

[LVDA progr. Question No. 228n]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *ēst* in the future tense. In all the dialects (except Latgalian subdialects), a form *ēdīsim* is used, it is also a norm in Standard Latvian. The form *ēdīsim* has phonetic variants *ēdisim*, *ēdēsim*, *eīdisim* etc. Besides, a variant *ēdīsam* (*ēd'isām* and other variants) has been identified in all dialects.

A form with an ending *-im* *ēssim* (*āssim*, *āssim*) is used mainly in the High Latvian subdialects, less frequently in the Central and Livonic subdialects.

In some Latgalian subdialects, a variant with a phonetic transformation in the root vowel *iessim* has been registered.

But in the northeastern part of Latvia and in the north of Latvia, a form *ēssam* (also *iessam*) has been registered. A form *ēssem* (also *iesssem*) has also been registered in this area.

A generalized 3rd person form *ēdīs* (and its variants) is characteristic to deep Livonic subdialects. It has also been registered Central subdialects of Vidzeme neighbouring Livonic subdialects: in Turaida 199, Ozoli 270.

A generalized 3rd person form *ēs* and *eīs* has been registered in Livonic subdialects of Kurzeme.

Map 40

The 2nd person plural form in the future tense

[LVDA progr. Question No. 228o]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *ēst* in the future tense. In all the dialects (except Latgalian subdialects), a form *ēdīsiet* is used, it is also a norm in Standard Latvian. The form *ēdīsiet* has its phonetic variants (*ēdisiēt*, *eīdisiēt* etc.).

A variant with a shortened ending *-iet* > *-it* *ēdīsīt* has been registered in all the dialects. A form *ēdīsāt* (*ēdisāt*, *eīdisāt*, *ādisāt* and other variants) is used in several subdialects in all the dialects.

In some High Latvian subdialects, a form *ēdīset* and its variants have been registered in Alsviķi 391 (*iēdīset*), Patkule 415 (*ēdisēt*).

In some subdialects, a form *ēdīsāt* has been registered. J. Endzelīns explains that the ending *-āt* was influenced by the imperative. In some High Latvian subdialects, a form *ēssiet* has been registered.

In a wider area of the High Latvian Dialect, a form *ēssit* and its variants are widespread.

In northeastern part of Vidzeme and northern Latgale, a form *ēssāt* has been registered. Variants *ēsset* and *iessset* have been registered in this area.

A generalized 3rd person form *ēdīs* (also *ēdis*, *eidis* etc.) in the future tense is characteristic mainly to Livonic subdialects, it has also been registered in some subdialects neighbouring Livonic ones, also in the Selonian subdialect of Ābeļi 356.

In Livonic Dunte 189, a variant *ēdiš* has been registered, but in the neighbouring Central subdialect of Ozoli 270 in Vidzeme – *ēdiš*.

A form *ēs* has been registered in some deep Livonic subdialects of Kurzeme.

THEMATIC VERBS

Conjugation of the verb *ņemt* in the present tense

Map 41

The 1st person singular forms

[LVDA progr. Question No. 229a]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *ņemt* in the present tense.

In most subdialects of the Central dialect and non-deep Selonc subdialects of the High Latvian Dialect as Standard Latvian, a form *ņemu*, which is also a norm in Standard Latvian, is used in the 1st person singular form of the verb *ņemt* in the present tense. In the word *ņemt*, a consonant *ņ* could have been derived from the contamination of *neņt* and *jeņt*. The 1st person singular ending *-u* of the *o*-stem has originated through the shortening of the older *-uo* (from IE *-ō*).

A form *ņemu* has several phonetic variants in subdialects: *ņem^u* with a reduced vowel in the ending, *ņe:m^u* with a spontaneous lengthening of the stressed vowel registered in Pļaviņas 348 (*ņe:m^u*), but the phonetic variant *nām^u* was registered in Sarkaņi 414.

In several Selonc subdialects and in some subdialects around Alūksne 465, also in Barkava 425, a phonetic variant *ņamu* with *e > a*: has been registered, but a variant *ņa:mu* was registered in Vārnavā 354.

In some Selonc subdialects of Vidzeme and other subdialects, instead of *ņemu* a variant with a narrow *-e-* – *ņemu* is used; it was possibly derived from **ņemju* either according to the pattern of *vemju* or it can be compared to Old Slavic *jeml'ŏ* “jemu”; a phonetic variant *ņemu* has been registered in Vestiena 336; *ņem^u* – in Rūjiena 254, *ņem^u* – in Ogresgals 221, but *ņe:m^u* – in Sausnēja 335.

A form **ņemju* has been identified in written sources, it has been registered in some Selonc subdialects of Vidzeme.

A generalized 3rd person form *ņem* has been registered instead of the 1st person singular forms in the present tense in Livonic subdialects. It has also been registered in Zemgale at Vecsaule 236, in Vidzeme at Braslava 257 and Ozoli 270, but its phonetic variant *ņam* – in Vidzemē at Dzelzava 409.

In some Livonic subdialects, the 3rd person form *ņem* has been registered in Padure 10, Kurmāle 18 and Mazstraupe 192.

In subdialects around Alūksne 465, in northern Latgale and in other subdialects of Vidzeme and Latgale, forms with *n-* of the verb *ņemt* in the 1st person singular in the present tense have been registered. A form *ņemu* (also *namu* with *ę > a*), comparable to Goth. *nima* “jemu”, has been registered mainly in subdialects around

Alūksne 465 and in northern Latgale. A variant *ņemu* was registered in Ziemeri 462, bet – *namo* in Baltinava 478.

In a compact area in the middle and southern parts of Latgale, in Upper Latvia, in Kurzeme and in the northwestern Vidzeme, forms with *j-* in a word *jemt* together with other forms are used. In southern Kurzeme and in some areas of Upper Latvia, the 1st person singular form in the present tense *jemu*, comparable to Lith. *jemù* (with a parallel form *imù*), *jemiaũ* (with a parallel form *emiaũ*) *jiĩti* (with a parallel form *iĩti*), has been registered.

In a few central and southern subdialects of Latgale, and in Upper Latvia, a phonetic variant *jamu* of the forms *jemu* is used. In some central subdialects of Latgale and Selonc subdialects, a variant *jemu* has been registered.

A generalized 3rd person form *jem* instead of the 1st person singular form *jemu* has been registered in some Livonic subdialects, also in the Latgale subdialect of Preiļi 439. In some Livonic subdialects, a 3rd person form *jem* has been registered in Padure 10 and Kurmāle 18.

In eastern and southern parts of Latgale, the 1st person singular forms with *ļ*: *jemļu* (also *jamļu*) have been registered. (Refer to the commentary on forms with *ļ* and *ņ* in Map 1.)

Map 42

The 2nd person singular forms in the present tense

[LVDA progr. Question No. 229b]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *ņemt* in the present tense.

The 2nd person singular form *tu ņem* of the verb *ņemt* in the present tense is widespread in a compact area in Zemgale and Vidzeme, except for subdialects around Alūksne 465, in Kurzeme and northwestern Vidzeme where parallel forms with *j-* are used, but it is rare in Upper Latvia. A consonant *ņ* in the word *ņemt* was derived from the contamination of *neņt* and *jeņt*.

The 2nd person singular *o*-stem ending in the present tense has been *-i*, and it was derived from the older form of shortened *-ie < -ei*; besides, many *o*-stems have lost the ending *-i*. In several subdialects without a compact area of usage, the 2nd person form with the ending *-i tu ņemi* in the present tense has been registered, but it was lost in many subdialects.

The 2nd person singular form *tu ņem* in the present tense has several phonetic variants in subdialects. A phonetic variant with a semi-broad *-e-* has been registered in Vestiena 336 (*tu ņem*). In the subdialects of the Central dialect and Selonc subdialects of Vidzeme, a variant *ņem* with *e > ę* has been registered. A phonetic variant *ņam* with *e > ę > a* is used in several Selonc subdialects of Vidzeme.

In some Livonic subdialects and neighbouring Central subdialects, the 2nd person singular form *ņem* (*es, tu, viņč, viņ ņem*) has been registered, and it can be viewed as a generalization of the 3rd person form.

In a few Central subdialects, in the subdialects around Alūksne 465, in northern Latgale and in some Latgalian subdialects, a form *tu nem* is used. A phonetic variant *ņem* with $e > \underline{e}$ has been registered in Mārkalne 463 and Anna 467; a variant *niem* was registered in Jaunlaicene 385 and Veclaicene 386; a variant *ņem* with $e > \underline{e}$ has been registered at Liepna 469 and in Bērzpils 476; a variant *nām* with $e > \underline{ä}$ – in Makašēni 484, but a variant *nam* with $e > \underline{e} > a$ was registered in Pededze 464.

In several subdialects of northern Latgale, a registered form *tu nami* has retained the ending *-i*.

In a compact area of central and southern Latgale, in Upper Latvia, in parallel with other forms spoken in Kurzeme and northern Vidzeme, the 2nd person singular form *tu jem* is used.

The form *tu jem* has several phonetic variants in subdialects not indicated in the map: a variant *jem* has been registered in Dignāja 435. In High Latvian subdialects, a phonetic variant *jem* with $e > \underline{e}$ has been registered, a variant *jām* was registered in Sakstagals 483.

In some subdialects of Kurzeme and Vidzeme, the 2nd person singular form *tu jemi* with a retained end vowel *-i* has been preserved.

In some Livonic subdialects, a generalized 3rd person form *jem* is used instead of the 2nd person singular form in the present tense.

In several subdialects of eastern Latgale, the 2nd person singular forms with *l̥*: *jeml̥i* in the present tense have been registered. (Refer to forms with *l̥* and *ŋ* in the commentary of Map 1.)

Map 43

The 3rd person forms in the present tense

[LVDA progr. Question No. 229c]

The map shows the 3rd person forms in the present tense.

In most Central subdialects and in many non-deep Selonian, in some deep Selonian subdialects of the High Latvian dialect as in Standard Latvian, the 3rd person singular form of the verb *ņemt* in the present tense is (*viņš, viņa, viņi, viņas*) *ņem*. A consonant *ŋ* in the word *ņemt* was a likely derivation through the contamination of *neŋt* and *jemt*. The 3rd person singular *o*-stem verbs in the present tense have been registered without an ending in older texts; however, historically, they had an ending **-o > -a*; it is possible that a secondary ending **-t*, now lost, followed the vowel.

The aforementioned form has had several phonetic variants in subdialects, they have not been indicated in the maps. A phonetic variant *ņam* with $e > \underline{ä}$ was registered in Sarkaņi 414 and Prauliena 420; but a variant $e > a$ was registered in many Selonian subdialects of the High Latvian Dialect.

In a few subdialects of all the dialects, a variant with a narrow *-e- ŋ* is used, it could be either derived from **ņemju* or considered as an innovation according to the pattern of *vemju* and also according to other patterns, or it can be comparable to the

origin from the Old Slavic *jeml'ŋ* “jemu”. A phonetic variant *ņem* is used in several subdialects of the aforementioned area.

In a few subdialects of all the dialects, the 3rd person singular form in the present tense *izplatīta ņem* is used.

A phonetic variant with $e > a$ in the word *nam* has been registered in several subdialects around Alūksne 465 and northern Latgale, but a variant *nem* with a narrow *-e-* has been registered in Kusa 412 and Oļi 413.

In a compact area of central and southern Latgale, in Upper Latvia, a form *jem* is used (in Kurzeme and the northwestern part of Vidzeme, the form is used parallelly to other forms), it is considered both an older and literary form. In Kurzeme, in some northwestern subdialects of Vidzeme and in other areas, a 3rd person singular form *jem* in the present tense has been registered.

Several phonetic variants of the form *jem* have been registered in subdialects. In central and southern Latgale, also in some subdialects of Upper Latvia, a phonetic variant *jam* or $e > a$ vai $e > \underline{ä}$ is used.

In some subdialects of Kurzeme, Upper Latvia and Latgale, a variant *jem* with a narrow *-e-* is used.

In eastern Latgale and several southern subdialects, the 3rd person singular forms with *l̥*: *jeml̥a* in the present tense have been registered. Refer to the commentary on forms with *l̥* and *ŋ* in Map 1.

Map 44

The 1st person plural forms in the present tense

[LVDA progr. Question No. 229d]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *ņemt* in the present tense.

In most Central subdialects and in many non-deep Selonian subdialects of the High Latvian Dialect as in Standard Latvian, the 1st person plural form of the verb *ņemt* in the present tense is *mēs ņemam*.

A form *ņemam* in the subdialects of the aforementioned areas has several phonetic variants. A variant *ņamam* with the root $e > a$ is used in several Selonian and some Latgalian subdialects; a variant *ņāmām* has been registered in Sarkaņi 414.

In a few subdialects of all the dialects, a variant *ņemam* possibly derived either from the pattern of **ņemju* or *vemju*, it can be compared to Old Slavic *jeml'ŋ* “jemu”. A phonetic variant *ņemam* has been registered in some Central subdialects and Selonian subdialects of the High Latvian Dialect; a variant *ņe:mām* – in Lubeja 329; a variant *ņe:mām* – in Pļaviņas 348.

In Jumprava 344, Skrīveri 345 and Patkule 415, a form *mēs ņemem* was registered, it could be a morphological derivation from the form in the past tense.

In some Livonic subdialects, the usage of the 3rd person form *ņem* is characteristic to some Livonic subdialects. A variant *ņem* has been registered in Padure 10 and Kurmāle 18.

In subdialects around Alūksne 465, northern Latgale and in some subdialects of Vidzeme, a form *mēs nēmam* or its phonetic variants with *n-* are used in the 1st person plural form of the verb *nemt* in the present tense. A form *mēs nēmam* has been registered in Lielstraupe 197 and Lenči 286. A phonetic variant *namam* is used in subdialects around Alūksne 465 and northern Latgale. But a variant *nemam* has been registered in Vecgulgubene 401 and Liepna 469.

Instead of the 1st person plural form in the present tense, a 3rd person form *nēm* was registered in Pļaviņas 348, and it is used together with other forms.

The origin of the form *mēs jēmam* is older and recognized as a norm in Standard Latvian, it is widespread in southern Kurzeme and several subdialects around Taurkalne 240, it is also used in other areas, but a phonetic variant *jāmam* was registered in Sarkaņi 414 and Sauka 360.

A phonetic variant *jamam* with $\epsilon > a$ is widespread in central and southern Latgale, also in some areas of Upper Latvia.

In some subdialects of the High Latvian Dialect, a variant *jemam* with narrow *-e-* is used.

In Livonic subdialects, a generalized 3rd person form *jēm* is used instead of the 1st person plural form in the present tense. A variant *jem* has been registered in Padure 10 and Kurmāle 18.

In eastern and southern Latgale, 1st person plural forms with *l jemlam* (also *jamlam*) in the present tense have been registered; this *-l-* could be a morphological derivation from *-j-* or explained morphologically and connected with either conditional forms with *-lu* or the meaning of the imperative in the 3rd person: *-la* from *-le*.

In several Selonc subdialects of the High Latvian Dialect and in central and southern subdialects of Latgale, the *ā*-stem ending of the 1st person plural form in the present tense *-om* has replaced *o*-stem forms. The ending has been registered as several variants: *jamom* – in some areas of Latgale and Upper Latvia; *nemom* – in Vēja 328 and Sausnēja 335; *namom* – in Nautrēni 480 and Makašēni 484; *jemom* – in Bērzaune 337 and Asūne 504; *jemlom* – in several Latgalic subdialects.

Map 45

The 2nd person plural forms in the present tense

[LVDA progr. Question No. 229e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *nemt* in the present tense.

In some Central subdialects and several Livonic subdialects, also in other subdialects as in Standard Latvian, the 2nd person plural form of the verb *nemt* in the present tense is (jūs) *nēmat*.

The map does not indicate phonetic variants of this form: *namat* with $\epsilon > a$ used in several Selonc subdialects; a variant *namat* registered in Sarkaņi 414.

A variant *jūs nēmat* with narrow *-e-* registered in some areas of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme could have been either a derivation from **nēmju* or it is a like-

ly innovation according to the pattern of *vēmju*, or its stem can be compared to Old Slavic *jeml'ǫ* “jemu”; its phonetic variant *nē:mat* has been registered in Lubeja 329.

In several subdialects of Zemgale, particularly around Bauska 235, in Selonc subdialects of Vidzeme and in other subdialects, as a result of morphological transformations such forms as (jūs) *nēmiet* with an imperative suffixal ending *-iet* were derived having acquired a meaning of the indicative influenced by the form with *-at*.

The aforementioned form has several phonetic variants in subdialects, the map does not indicate them: *nēmiet* with $e > \epsilon$ used in some Selonc subdialects of Vidzeme, in subdialects of Kurzeme and Zemgale, a variant *namiet* registered in Pļaviņas 348 and Mētriena 429.

In some High Latvian subdialects, a form (jūs) *nēmit* with a suffixal ending *-it* derived either from the influence of *i*-stems or the 2nd person singular in the imperative having acquired a meaning of the indicative in subdialects was registered.

In Vidzeme around Kauguri 281 and Bilska 378, also in Zemgale at Lestene 132, as a result of morphological transformations a form *jūs nēmait* with the *ā*-stem imperative *-ait* in a meaning of the indicative (this *-ait* is an old derivation of the optative).

As a result of morphological transformations, a form *jūs nēmet* with a suffixal ending *-et*, which is a likely derivation of the past tense forms, is used in some subdialects around Alūksne 465.

In some Livonic subdialects, the 3rd person form *nēm* was generalized instead of the 2nd person plural forms. The 3rd person form *nēm* instead of the 2nd person plural forms was registered in Padure 10, Kurmāle 18, Skaņkalne 172 and Vecate 258.

In a compact area in northern Latgale and around Alūksne 465, a form *jūs nēmat* is widespread, a phonetic variant *namat* with $\epsilon > a$ is used in subdialects around Alūksne 465 and in northern Latgale, but a variant *nemat* with narrow *-e-* has been registered in Vecgulgubene 401 and Ziemei 462.

A morphological variant *jūs nēmet* with narrow *-e-* and suffixal ending *-et*, possibly derived under the influence of the past tense forms, has been registered in subdialects around Alūksne 465, but a variant *nemat* has been registered in Balvi 473.

A morphological transformation *jūs namiet* with an imperative ending *-iet* was registered in Pededze 464, whereas a morphological variant *jūs namot* with a suffixal ending *-ot*, according to the pattern of *ā*-stems, has been registered in Nautrēni 480 and Makašēni 484.

The 3rd person form *nēm* instead of the 2nd person plural forms has been registered in Ipiķi 250.

In several subdialects of all the dialects, a form (jūs) *jēmat* is used. The origin of the form is older, and it is used in Standard Latvian. In High Latvian subdialects, it has several phonetic variants: *jemat*, *jāmat* and *jamat*.

A form *jēmat* in subdialects has several morphological transformations – *jūs jemiet* with an imperative ending *-iet* has been registered in some subdialects of all the dialects, its phonetic variant *jēmiet* was registered in Laidze 74 and Engure 120.

A morphological transformation *jūs jemit* with a suffixal ending *-it*, which is a suffixal ending in the imperative having acquired a meaning of the indicative in

subdialects later, has been registered in Upper Latvia and several subdialects of western Latgale. A phonetic variant *jemit* has been registered in some Selonian subdialects of Zemgale, but a variant *jemit* is widespread in central and southern Latgale.

A morphological transformation (*jūs*) *jemot* with a suffixal ending *-ot* according to the pattern of *ā*-stems has been registered in Latgale – Gaigalava 479 and Asūne 504, also *jamot* was registered in Latgale.

The 3rd person form *jēm* (or *jem*) instead of the 2nd person plural forms in the present tense is widespread in a compact area where Livonic subdialects are used.

In eastern Latgale, the 2nd person plural forms in the present tense with *ļ*: *jemļat* (also *jamļat*), *jemļot* have been registered. (Refer to the commentary on forms with *ļ* and *ņ* in Map 1.)

Conjugation of the verb *gulēt*

Map 46

The 1st person singular forms of the verb *gulēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 230a]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *gulēt* in the present tense.

The origin of *gulēt* is the old *i*-stem verb. The 1st person singular form resulted from the *j* shift, and it corresponds to the *jo*-stem. In most subdialects, a form *guļu* is used, it is a norm in Standard Latvian. It has been registered in all Central and High Latvian subdialects, and in some Livonic subdialects. Sporadically in Central subdialects and in some Livonic and High Latvian subdialects, a form *guļ^u* with a reduced ending has been registered.

In Livonic subdialects of Kurzeme, more frequently in the Central and High Latvian Dialects, the 1st person form was transformed according to the pattern of the 2nd and 3rd person *i*-stem into *gulu*. In some Couronian and Semigallian subdialects of the Central dialect, also in some Selonian subdialects of the High Latvian Dialect, a reduction of the ending has been registered.

A generalized 3rd person form *guļ* is used in Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, it has been registered also in some Central and High Latvian subdialects. In some Livonic subdialects, the 3rd person form characteristic of the *i*-stem has been registered.

In Nirza 493, a form *gùļņu* with interposed *ņ* has been registered.

Map 47

The 2nd person singular form of the verb *gulēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 230b]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *gulēt* in the present tense.

A *i*-stem form *guli* of the verb *gulēt* is used in the 2nd person singular and it is a norm in Standard Latvian, also registered in all the dialects.

In some Central subdialects, a phonetic variant *guli* with a reduced final vowel has been registered.

A generalized 3rd person form *gul* characteristic of the *i*-stem is used in all the dialects. It is used in a compact area in Livonic subdialects of Kurzeme and Couronian subdialects of the Central dialect. Sporadically, the form has been registered in Semigallian subdialects of the Central dialect and subdialects in Vidzeme, also in some Livonic subdialects of Vidzeme and Selonian subdialects of the High Latvian Dialect.

The 3rd person singular form *guļ* innovated according to the pattern of the 1st person singular and its phonetic variants in the 2nd person are used in some Livonic subdialects of Kurzeme and Central subdialects of Vidzeme, also in some Selonian subdialects of the High Latvian Dialect. A more compact area has been registered in the Livonic subdialects of Vidzeme. In several Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, the 2nd person singular ending *-i* is not retained; however, the palatalized final vowel (*gul'*) is evidence to its former usage.

In the subdialect of Nirza 493, a form *guļn'i* has been registered.

Map 48

The 3rd person singular forms of the verb *gulēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 230c]

The map shows the 3rd person singular and plural forms of the verb *gulēt*.

In Latvian subdialects, a form *guļ* is the most frequent form of the verb *gulēt* in the 3rd person, it is derived according to the pattern of the 1st person corresponding to a norm in Standard Latvian. It has been registered in all the dialects, and it is used in a more compact area in the subdialects of Vidzeme, Zemgale, Selonian and Latgale.

In Livonic and Couronian subdialects of Kurzeme, in some Semigallian and Selonian subdialects, a form *gul* characteristic of the *i*-stem paradigm has been registered. The form has been registered also in Krāslava 506.

Map 49

The 1st person plural form of the verb *gulēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 230d]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *gulēt* in the present tense.

In modern Latvian, *i*-stem verbs have been largely replaced with *jo*-stems, and the 1st person plural ending *-am* is used in most subdialects, it is also a norm in Standard Latvian. In most subdialects, a form *guļam* has been registered.

A form *gulaṃ*, derived according to the pattern of the 3rd person singular form, and its phonetic variants have been registered in some Livonic subdialects of Kurzeme, in Couronian subdialects of the Central dialect, in some Semigallian subdialects and Central subdialects of Vidzeme, also in some Selonnic subdialects of the High Latvian Dialect.

In some non-deep Selonnic and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, (*i*)*ā*-stem forms *gulōm* and *guļōm* of the present tense are used.

In some Couronian and Semigallian subdialects of the Central dialect, the old *i*-stem 1st person form *gulim* and its phonetic variants have survived.

A generalized 3rd person form *gul* has been registered mainly in the Livonic dialect and some Couronian subdialects.

Also, a form *guļ* has been registered mainly in the Livonic dialect and sporadically in Central subdialects.

Map 50

The 2nd person singular form of the verb *gulēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 230e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *gulēt*. *jo*-stem or other variants have replaced *i*-stem in the 2nd person in most subdialects. The most frequent form of the verb *gulēt* in the 2nd person plural form is *guļat*, that is also a norm in Standard Latvian. The form and its phonetic variants have been registered in various subdialectal groups of all the dialects.

The form *guļat* corresponding to the paradigm of the 3rd person and also its phonetic variants have been registered mainly in the Central dialect and they are used in a compact area in Couronian and Semigallian subdialects. It has been registered also in some Livonic and High Latvian subdialects of Kurzeme.

The form *guļot* has been registered in some High Latvian subdialects.

A sporadic usage of the form *guļet* has been registered in Selonnic and Latgalian subdialects.

In some Central and Livonic subdialects, the form *guliet* and its phonetic variants have been registered, it corresponds to the imperative form in Standard Latvian.

In some subdialects of all the dialects, a form *guļiēt* has been registered, but a form *guļait* has been registered sporadically in the Central dialect.

In some Central subdialects and Selonnic and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, *gulit* is used.

Mainly in the Livonic dialect and in some Central subdialects, a generalized 3rd person form *gul* or *guļ* has been registered.

Conjugation of the verb *sēdēt*

Map 51

The 1st person singular forms of the verb *sēdēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 231a]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *sēdēt* in the present tense.

The old *i*-stem form of the verb *sēdēt* in the 1st person singular was derived from the *j* shift and it corresponds to the *jo*-stem. In all Central and High Latvian subdialects, also in some Livonic subdialects, a form *sēžu* is used, and it is a norm in Standard Latvian. In several subdialects, phonetic variants with a shift of sounds in the root and a reduced ending *-u* or its loss have been identified.

In Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, a form *siēžu* with a mutated vowel *ē* > *ie* is used.

In some subdialects, the 1st person form was modified into *sēdu* according to the pattern of *i*-stem in the 2nd and 3rd persons. It is used in compact areas of Couronian and Selonnic subdialects of the Central and High Latvian Dialects, but in some Couronian and Semigallian subdialects of the Central dialect, also in some Selonnic subdialects of the High Latvian Dialect, a form *sēdu* with a reduced ending has been registered.

In some Selonnic subdialects and in several Latgalian subdialects, a phonetic variant *siēdu* has been registered, but a variant *sádu* has been registered in some Selonnic and Latgalian subdialects.

In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme and in some Central subdialects, the 3rd person form *sēž* and its phonetic variants are used according to the pattern of the 1st person singular.

In Livonic subdialects of Vidzeme and Kurzeme, the 3rd person form *seīž* and a generalized 3rd person form *sēd* characteristic of the *i*-stem have been registered. The form was registered in some Couronian subdialects of the Central dialect and High Latvian subdialects of Vestiena 336, Cesvaine 416 and Zvirgzdene 487.

A phonetic variant *seíd* with a modified long vowel $\bar{e}$ into *ei* in the root is used together with the said variant in the Livonic subdialects of Kurzeme.

In several Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, forms with *-l-* or *-ŋ-*: *siēžlu*, *s'ēžŋu* are used in the 1st person singular.

Map 52

The 2nd person singular forms of the verb *sēdēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 231b]

The map shows the 2nd person singular forms of the verb *sēdēt* in the present tense.

The form *sēdi* of the verb *sēdēt* in the 2nd person singular is used, and it is characteristic to the *i*-stem being also a norm in Standard Latvian. In some Selonian subdialects, a semi-broad or broad *e* sound is used in the root. A form *sēdi* has been registered in all the dialects, it is the most common form in the area of the Central subdialects. A phonetic variant with a reduced final vowel *sēd* is mostly used in Couronian and Semigallian subdialects of the Central dialect, in several subdialects of Vidzeme, it has been registered in some Livonic and Selonian subdialects.

A phonetic variant *siedi* with a diphthong in the root *ie* < $\bar{e}$ is more common to Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

The 3rd person form *sēd* and its phonetic forms in the 2nd person characteristic to the *i*-stem is used in all the dialects. It is used in small compact areas of Livonic, Couronian, Semigallian, Selonian and Latgalian subdialects.

In some High Latvian subdialects, the phonetic variant of the 3rd person *sied*, namely, *s'iēd'* is used. In several subdialects where the ending *-i* has not been retained in the 2nd person singular, palatalization indicates the loss of the final consonant.

The 3rd person singular form *sēž* innovated according to the pattern of the 1st person singular and its phonetic variants in the 2nd person are used in a compact area in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme.

In some Latgalian subdialects, forms with *-l-* are used in Cibla 488 (*s'iēd'li*), Rundēni 496, Šķaune 500, Asūne 504, Brigi 511 (*siēžli*).

Map 53

The 3rd person forms of the verb *sēdēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 231c]

The map shows the 3rd person singular and plural forms of the verb *sēdēt* in the present tense.

The most frequent form in Latvian subdialects is *sēž*, also used in Standard Latvian; its phonetic variants is widely used all the territory of Latvia. More compact areas are in Semigallian subdialects of the Central dialect and in the subdialects of Vidzeme, also in the Livonic subdialects of Vidzeme.

The phonetic variant with a vowel in the root *e* > *ei* (*seīž*) is used in the Livonic dialect, mostly in Livonic subdialects of Vidzeme, but the phonetic variant with a diphthong *ie* in the root (*siēž*) has been registered in some Latgalian subdialects of the High Latvian dialect.

The form *sēd* characteristic to the *i*-stem paradigm and its phonetic variants (*sēd*, *sēt*, *s'ēt'*, *sād'*, *sād*, *sāt'*) are used in wide areas of all the dialects.

In non-deep and some deep Selonian subdialects, a form *sād* is used, it has also been registered in the Central dialect: in Ranka 396 and in the High Latvian Dialect in Vārkava 438 and Liepna 469.

In the High Latvian Dialect, a phonetic variant without an ending *sied* has been registered, it is more common in Latgalian subdialects. A form *seid* has been registered in Livonic subdialects.

In several High Latvian subdialects, forms with a formant *-l-*: *s'ēd'la*, *siēžla*, *siēžli*, *siēžl* have been registered.

Map 54

The 1st person plural forms of the verb *sēdēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 231d]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *sēdēt* in the present tense.

The *o-* or *jo-*stem form with an ending *-am* (a norm in Standard Latvian) is used mostly in the 1st person plural verbs of the present tense. The old present tense *i*-stem has been replaced with *jo-* or *o-*stem forms, and their phonetic variants in most subdialects have variations of vocalism and consonantism in the root and endings.

The form *sēžam* is mostly used in Central subdialects, and it has been registered in other dialects sporadically.

In Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, the phonetic variant *siēžam* of the *jo-*stem form has been registered.

In several Latgalian subdialects, a form with an ending *-om* – *siēžom* in the 1st person plural has been registered. In some Selonian subdialects, a form *sēžom* has been registered, but a variant *sādòm* is used in some High Latvian subdialects.

The present tense *o*-stem form *sēdam* and its phonetic variants (*seidam*, *sādām*, *sādām*, *siedam* etc.) are used in Central subdialects, in some Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, they are used in a compact area in Selonian subdialects.

In several subdialects, older *i*-stem forms with an ending *-im* are still used. In the Central dialect, *i*-stems have survived only in the subdialect of Smiltene 290. Mostly, *i*-stem forms (*sēdim*, *siēdim*) have survived in the southern part of Kurzeme and in Latgalian subdialects, particularly in southern Latgale. They are used parallelly to other present tense forms, and they are mostly spoken by the older generation.

The 1st person form *sēd* is a generalized 3rd person form registered mainly in Livonian subdialects, but it is also used in some Central and High Latvian subdialects. The form *sēž* has a similar area of usage (except High Latvian subdialects). The phonetic variant *seid* has been registered only in Livonian subdialects of Kurzeme, but a variant *seiž* is used in Livonian subdialects both in Kurzeme and Vidzeme.

In several High Latvian subdialects, forms with *-l-* and *-ŋ-* and the ending *-am* or *-om*: *s'éd'lam*, *s'iežlam*, *s'ēžŋām*, *s'iežŋām*, *s'iežŋom* have been registered. They often function parallelly.

Map 55

The 2nd person plural forms of the verb *sēdēt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 231e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *sēdēt* in the present tense.

Forms with an ending *-at* of the verb *sēžat* or their variants with phonetic changes in the root are mostly used in the 2nd person plural. They comply with a norm in Standard Latvian.

In Selonian and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, the ending *-at* is used with a phonetically different root, for example, *siežat*. A form with an ending *-ot* – *siežot* has also been registered.

A form *sēdat* has been registered mainly in the Central dialect and Selonian subdialects where diverse phonetic variations have been registered (for example, *siēdat*, *sādat*, *sādat*).

In the Central dialect and Selonian subdialects of the High Latvian Dialect, the imperative forms with an ending *-iet* phonetically appended to various roots are used in a wide area. They are used either separately or parallelly to the indicative forms. More compact areas with a form *sēdiet* have been identified in Central subdialects, but a form *sēžiet* has been registered in some Livonian subdialects of Kurzeme and in several Central subdialects of Vidzeme.

The subdialects of the Central dialect have the form with an ending *-ait* (*sēžait*, *sēdait*) used sporadically. Mainly in the subdialects of northern Latgale, the usage of the imperative form with an ending *-ēt* in the indicative (*siedet*, *sēdēt*) has been registered.

In some Central subdialects and mainly in High Latvian subdialects, the old *i*-stem form *sēdit* and its phonetic variants with sound shifts in the root have been registered.

In the Livonian dialect and in some Central subdialects, a generalized 3rd person form *sēž* without an ending or its phonetic variant *seiž* have been registered. Forms *sēd*: or *seid* have been mainly registered in Livonian subdialects.

In some Latgalian subdialects, forms with a formant *-l-*: *siēžlat* are used: in Mērdzene 486, Rundēni 496, Šķaune 500; *s'iežlot*: in Makašēni 484, Asūne 504, Brigi 511; *s'éd'lat*: in Cibla 488.

Conjugation of the verb *pirkt* in the present tense

Map 56

The 1st person singular forms of the verb *pirkt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 232a]

The map shows the 1st person singular forms of the verb *pirkt*.

The present tense form *pērku* of the verb *pirkt* is an *o*-stem form. *o*-stem verbs are derived with a suffix *-o-*, and the degree of the infinitive-loss and the complete degree in the present tense are when the root has *m*, *r*, *l*, *n*, for example, *krimt* – *kremtam*, *pirkt* – *pērkam*. The *o*-stem ending *-u* was derived from the abbreviation of the older **-uo* (< IDE **-ō*), and it survived in the reflexive ending *-uos*.

The 1st person singular form (*es*) *pērku*, a norm in Standard Latvian, is the most common one. It is used mainly in the Central dialect and in some High Latvian subdialects (in Selonian subdialects of Vidzeme and Zemgale, in some Latgalian subdialects). A form with a reduced final vowel *pērku* has been registered in several Central and High Latvian subdialects. Phonetic variants with a vowel *a* or *ā* in the root of the verb *pārku* have been registered in a collection of some High Latvian subdialectal samples.

In Semigallian subdialects of the Central dialect, the 1st person singular forms *pēr^aku*, *pēr^aku* and *pēr^eku* of the verb *pirkt* have been registered with an anaptyxis.

The anaptyxis is either a disappearing phenomenon or it has already disappeared as shown by the short vowel in front of the tautosyllabic *r* or *l*. A form with a short vowel in the root *pērku* and variants have been registered in other Semigallian subdialects, Central subdialects of Vidzeme and in Selonian subdialects.

A phonetic variant *parku* has been registered in some Selonian and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect. Sporadically, forms with a narrow vowel in the root *pērku* and *pērku* are used.

A generalized 3rd person form *pērķ* has been registered in the 1st person singular. In Piltene 7, a form with a voiced consonant in the final syllable *pērg* has been registered.

The forms of the variants *pirku* and *pirku* match the 1st person singular form in the past tense, and they have been registered in Central subdialects of Vidzeme and High Latvian subdialects, in some Selonic subdialects of the High Latvian Dialect in Zemgale and Latgale, also in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect in Latgale. A variant *pirku* was registered in Ēdole 9, Limbaži 183, Rūjiena 254, Vainiži 185 and Zaļenieki 156.

A form *pirk* has been registered mainly in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, also in some Central subdialects of Vidzeme. The 1st person singular form with a long vowel in front of tautosyllabic *r* (*pīrk*) has been registered in Stende 72.

A form *pierku* has been registered in the Central dialect in Jaunrauna 294 in Vidzeme and in the Couronian subdialect of the Central dialect in Rudbārži 42 where *iř* in front of the consonant has been modified into *iēr* – *iř* (> *īr*) > *iēr*. Also, in High Latvian subdialects, a form *pierku* with tautosyllabic *ir* > *ier* in the verb root has been registered.

A form without an ending *pierk* has been registered in some Livonic subdialects of Kurzeme and in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect in Latgale.

In some High Latvian subdialects, the 1st person singular form *pierķļu* of the verb *pirkt* has been registered.

In some Latgalian subdialects, a form *piergļu* with a voiced consonant *g* in the root has been registered (refer to forms *ļ* and *ņ* in the commentary of Map 1).

In some southern subdialects of Latgale, forms with formants *-n-* and *-ņ-*: *pierknu*, *pierkņu* and *piergņu* have been registered.

In some subdialects, other 1st person singular forms of the verb *pirkt* have been registered, for example, *piercu* – in Šķaune 500; *pierki* – in Zalve 359; *pērķam* – in Mārsnēni 288; *pērķuos* – in Trapene 383; *pierķju* – in Alūksne 465.

Map 57

The 2nd person singular forms of the verb *pirkt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 232b]

The 2nd person singular form (*tu*) *pērc* of the verb *pirkt* is the most common one, it is also a norm in Standard Latvian. It has been registered in the Central and Livonic dialects, in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, sporadically in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

Forms with the anaptyxis: *per^{ec}*, *per^{uc}* have been registered occasionally in Semigallian subdialects of the Central dialect. In some subdialects without a com-

mon area, the 2nd person singular form with a short vowel in the root *perc* has been registered thus illustrative of the lost anaptyxis.

In some areas, variants *pērc*, *perc* are used dispersedly.

Sporadically, variants of the forms *pērc* with a reduced or omitted consonant *r*: *pērc* are used: in Palsmane 381, *pēc*: in Stirniene 433.

In some areas, a form *pirkt* of the verb having retained an ending *-i* derived from *-ie*, namely, with the personal ending *-i* in the 2nd person singular of the present tense *pērci* or *pērci*, does not have a common area of usage.

In Livonic subdialects of Vidzeme and Kurzeme, where the loss of the endings occasionally prevails according to the pattern of the 3rd person, a form *pērķ* has been registered. It is used also in some Central subdialects.

There are other phonetic variants of the verb *pērķ*: *pērķ* has been registered in Īslīce 243, Nītaure 312; in Piltene 7, a form with a voiced consonant in the final syllable *pērg* has been registered, but a variant with a short vowel in the root *pērķ* has been registered in Jūrkalne 11.

A generalized 3rd person form (*tu*) *pirk* is characteristic of Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme. It is also used in Central subdialects of Vidzeme in Rozula 193 and in Selonic Liepkalne 333 of Vidzeme, but a variant with a long vowel in front of the tautosyllabic *r* *pīrk* has been registered in Stende 72.

A form *pirki* has been registered in some Selonic and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, but a form with a reduced final vowel *pirki* (*pirki*, *pirki*) has been registered in Puikule 177 and Rembate 222.

Forms with a diphthong *ie* in the root of the word *pierk* have been registered in some deep Livonic subdialects of Kurzeme in Vārve 3, Puze 64, Ugāle 69 and in the Latgalian subdialect of Vidzeme in Mārkalne 463, a form with an ending *-i pierki* – in deep Latgalian subdialects: in Pededze 464, Šķilbēni 474, Baltinava 478.

A form *pirc* has been registered in a large number of subdialects. It has been registered in some Central subdialects of Vidzeme and in High Latvian subdialects. A variant *pirci* has been registered in Ādaži 206.

Forms with a diphthong *ie* in the root of the word *pierc* have been registered in High Latvian subdialects, also in the Central subdialect of Jaunrauna 294, but the *pierci* – in Sauka 360.

Sporadically, the 2nd person singular forms of the verb *pirkt* with *ļ*: in Cibla 488, Rundēni 496, Istra 497, Brigi 511.

Map 58

The 3rd person forms of the verb *pirkt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 232c]

The map shows the 3rd person forms of the verb *pirkt* in the present tense.

In most Latvian subdialects, the 3rd person form (*viņš, viņa, viņi, viņas*) *pēr̥k* are used, and it is also a norm in Standard Latvian. It has been registered in all the dialects with a compact area of usage in the Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme.

In the High Latvian Dialect, a phoentic variant *pār̥k* is used together with the form *pēr̥k*.

A variant *pēr̥k* has been registered in some Central and High Latvian subdialects, but a form with a voiced consonant in the final syllable *pērg* has been registered in Piltene 7.

The anaptyxis has been registered in such 3rd person forms as *pēr^ak*, *pēr^ak* in some Central subdialects of Zemgale. A variant *pēr̥k* does not have a common area of usage. But a variant *park* is used in some Selonc subdialects.

Forms *pirk*, *pīrk* are used in the 3rd person singular and plural, they have been registered in all the three dialects and used in a compact area in Central, Livonic and Selonc subdialects of Vidzeme.

Sporadically, a form *pirka* has been registered in Pļaviņas 348, *pirka* – in Rembate 222.

A phonetic variant with *ir > ier* in the root *pierk* is common to Selonc and Latgalic subdialects of the High Latvian Dialect, it has also been registered in some subdialects of the Livonic dialect in Kurzeme: in Vārve 3, Puze 64, Ugāle 69, also in the Central subdialect of Jaunrauna 294 in Vidzeme.

In some eastern subdialects of Latgale, the 3rd person plural form in the present tense with *-ja* or *-li*, also with a formant *-ŋ-*, has been registered.

Map 59

The 1st person plural forms of the verb *pirkt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 232d]

The map shows the 1st person plural forms of the verb *pirkt* in the present tense.

One of the most common 1st person plural forms of the verb *pirkt* in the present tense is *pēr̥kam*; it is also a norm in Standard Latvian widely used in all the Latvian dialects.

In Abeļi 356, a form with an ending *-om* has been registered: *pēr̥kom*, but in Jumprava 344 – with an ending *-em*: *pēr̥kem*. In the High Latvian Dialect, variants *pār̥kam* and *parkam* Vietalvā 342 are used; in Laši 448, a variant *pār̥kom* has been registered.

In some Semigallian subdialects of the Central dialect, forms with the anaptyxis *pēr^akam*, *per^akam*, *pēr^akam*, *per^akam* have been registered. Traces of the anaptyxis are in several subdialects of all the three dialects with a registered form *pēr̥kam*.

In some Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, also in some subdialects neighbouring on the Livonic dialect, a generalized 3rd person form *pēr̥k* and its phonetic variants are used. The form *pēr̥k* has been registered in Jūrkalne 11, but a variant with a voiced consonant *pērg* has been registered in Piltene 7.

The 1st person plural form with a root *pirk-pīrk-*: *pirkam*, *pīrkam* used in all the dialects is widely common.

A variant *pirkom* has been registered in some Selonc subdialects of, but *pirkem* has been registered in Jumprava 344 and Skrīveri 345.

The form *pirk* is used mainly in Livonic subdialects, also in Ozoli 270, where features of the Livonic subdialects have been registered and in subdialects of Skaņkalne 172 and Vecate 258 neighbouring on the Livonic subdialects. A variant *pīrk* has been registered in Stende 72.

In High Latvian subdialects, the 1st person plural forms *pierkam* and *pierkom* are used. A form *pierkam* has also been registered in the Central subdialect of Jaunrauna 294.

A form without an ending *pierk* has been registered in some Livonic subdialects of Kurzeme.

In the Latgalic subdialects of Latgale, the 1st person plural forms of the verb *pirkt* with *-ļ-*: *pierkļam*, *pierkļom*, *piergļam*, *piergļom* are used.

In Latgalic subdialects of the High Latvian Dialect, forms with *-ŋ-*: *piergņom* have been registered in Nirza 493, *pierkņam* and *pierkņom* – in Izvalta 505; a form with *-n-* – *pierknom* was registered in Krāslava 506.

Sporadically, such forms as *pēr̥kim* in Pampāļi 109 and *pierkjam* in Bejā 466 have been registered.

Map 60

The 2nd person plural forms of the verb *pirkt* in the present tense

[LVDA progr. Question No. 232e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verb *pirkt*.

The 2nd person plural form *pēr̥kat*, also a norm in Standard Latvian, is one of the most frequent forms of the verb *pirkt* in subdialects. It is used in all the Latvian dialects with a compact area of usage in Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, but a phonetic variant *pār̥kat* has been registered in some High Latvian subdialects.

Forms with the anaptyxis – *per^akat*, *perēkat*, *pēr^akat* – were registered in the Semigallian subdialects of the Central dialect. A variant *perciēt* has been registered in some Central subdialects of Zemgale in Birzgale 232. A form *pēr̥kat* with a short

vowel in the root does not have a common area, and it has been registered in some subdialects of all the dialects.

In some Central subdialects, a form *pērciet* is used and it corresponds to the 2nd person plural form in the imperative.

In the High Latvian Dialect, variants *pērcit* and other ones have been registered, they are viewed as an innovation, and they derive from the 2nd person imperative.

In some areas, forms with an ending *-ait* have been registered, and they are dispersed.

In some subdialects, mainly in Livonic subdialects, a generalized 3rd person form *pērķ* and its phonetic variants are used.

The 2nd person plural forms with a root *pirk-* are widely used in the subdialects. A form *pirk* has been registered in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, but a variant *pīrk* – in Stende 72.

A form *pirkat* has been registered in some Central subdialects of Zemgale and Vidzeme, in some High Latvian subdialects of Vidzeme, also in the subdialects of northern Latgale in Viļaka 471 and Balvi 473.

A variant *pirciet*, that corresponds to the 2nd person plural form of the imperative mood, has been registered mainly in Central and Selonian subdialects of Vidzeme, also the Central subdialect of Zemgale in Līvberze 139 and in Selonian Medņi 430 of Latgale, but *pirkiet* – in some Central subdialects of Vidzeme, also in the Central subdialects of Engure 120 in Zemgale and in the Selonian subdialect of Pļaviņas 348 in Vidzeme.

Sporadically, the 2nd person plural forms *pirkait*, *pirket*, *pirķet*, *pircet* are used, and they do not have a common area of usage.

In High Latvian subdialects, several 2nd person plural forms with a root *pierk* and different endings: *pierkat* (registered also in the Central subdialect of Jaunrauna 294), *pierkot*, *pierket*, *pierkiet*, *pierkit* have been registered.

In the High Latvian Dialect, the 2nd person plural forms with formants *-ļ-* and *-ņ-* are used.

The form *pierk* has been registered in some Livonic subdialects of Kurzeme and in Latgalian Aglona 447.

In the High Latvian Dialect, forms with a root *pierc-*, i.e., *piercit*, *piercet*, *pierci-* have been registered.

Sporadically, other forms such as *pērcēt* in Jumprava 344 and *pērķit* Pampāji 109 have also been registered.

Conjugation of verbs *aut*, *kaut*, *plaut*, *raut*, *splaut*, *šaut*, *šūt* in the present tense

Map 61

The 1st person singular forms in the present tense

[LVDA progr. Question No. 233a]

In the present tense *no*-stems of verbs are quite frequent in Latvian, for example, *brist-brienu*, *skriet-skrienu*, *sliet-slienu*, *siet-sienu* etc., but in some subdialects *jo*-stem verbs with *au* in the root are conjugated as *no*-stems, for example, *aut* – *aunu*, *blaut* – *blaunu*, *plaut* – *plaunu*, *raut* – *raunu*, *splaut* – *splaunu*, *šūt* – *šūnu* etc. Also, the verb *gūt* (*sto*-stem in Standard Latvian) is conjugated as *no*-stem in the High Latvian Dialect (*giunu*, *giun*, *giunam*, *giunat*).

The map shows verbs with *-au-* in the root, namely, their 1st person singular forms.

The 1st person singular forms *auju*, *kauju*, *plauju*, *rauju*, *splauju*, *šauju*, *šuju* (they are a norm in standard Latvian) are used in all the dialects, less frequently in the Livonic and High Latvian Dialects; they have not been registered in Latgale.

Forms with *auj* (*auju*, *kauju*, *plauju*, *rauju*, *splauju*, *šauju*), according to J. Endzelīns, are newer, and they were derived from *av* and they are partial transformations of older stem forms with the Baltic *-ava-*. They are used all over Latvia, except Latgale.

A generalized 3rd person singular form *auj*, *kauj*, *plauj*, *rauj*, *splauj*, *šuj* (and its phonetic variants) has been registered in Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, in some Central subdialects of Kurzeme and Vidzeme.

In most Latvian subdialects, verbs with *au* in the root are conjugated as *no*-stems: *aunu*, *kaunu*, *raunu*, *plaunu*, *splaunu*, *šaunu*, *šūnu* (also *aun^u*, *kaun^u*, *raun^u*, *pl^{au}n^u*, *spl^{au}n^u*, *š^{au}n^u*, *š^ūn^u*).

Forms *aunu*, *kaunu*, *raunu*, *plaunu*, *splaunu*, *šaunu*, *šūnu* are used in all the Latvian dialects, they form a compact area in the whole High Latvian Dialect, and they are used in most Central subdialects of Kurzeme and Vidzeme; they have been registered in some Livonic subdialects.

A generalized 3rd person form *aun*, *kaun*, *pl^{au}n*, *raun*, *š^{au}n* and their phonetic variants are characteristic mainly to Livonic subdialects. They have been registered in some Central subdialects: in Planīca 17, Kurmāle 18, Snēpele 23, Augstroze 186, Krimulda 203, Allaži 208, Vecsaule 236. The form *aun* has also been registered in the Latgalian subdialects of Galēni 434.

A generalized 3rd person form with the loss of the final syllable *au*, *kau*, *pl^{au}ī*, *rau*, *š^{au}* (and their phonetic variants) are characteristic mainly to Livonic subdialects. This form has been registered in some Central subdialects of Kurzeme and Vidzeme: in Planīca 17, Kurmāle 18, Saka 19, Turlava 22, Snēpele 23, Nīkrāce 50, Raņķi 96,

Pampāļi 109, Skaņkalne 172, Ādaži 206, Mazsalaca 248, Vecate 258, Vilzēni 264, Ozoli 270, Birzūļi 379.

In some Central subdialects of Vidzeme and Zemgale, the 1st person singular forms *avu*, *kavu*, *ravu*, *plavu*, *šuvu* with the historical *j* loss and its phonetic variants have been registered.

In Livonic subdialects of Vidzeme, the forms with the loss of the vowel in the ending *av*, *kav*, *rāv*, *plāv*, *šuv* have been registered. They have also been registered in some Central subdialects of Vidzeme: in Braslava 257, Vecate 258, Ozoli 270, Kosa 314.

A formant *-l-* in the form of the 1st person singular in the present tense *aunļu*, *kaunļu*, *raunļu*, *plauņu*, *saunļu*, *šyunļu* has been registered in some subdialects of eastern Latgale: in Kārsava 481, Bērzgale 485, Zvirgzdene 487, Cibla 488, Rundēni 496, Brigi 511.

Map 62

The 2nd person singular form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 233b]

The map shows the 2nd person singular forms of the verbs *aut*, *kaut*, *plaut*, *raut*, *spļaut*, *šaut*, *šūt*. In most Latvian subdialects as well as in Standard Latvian, *io*-stem forms (*tu*) *auj*, *kauj*, *rauj*, *plauj* etc. are used. They are used in all the dialects, but they are not characteristic to Latgalian subdialects.

In a few subdialects of all the dialects, forms with a retained vowel in the ending *auji*, *šauji*, *kauji*, *rauji* have been registered: in Klostere 21, Vecpils 39, Matkule 90, Lutriņi 97, Kalnciems 134, Mārupe 213, Misa 230, Mazsalaca 248, Stalbe 283, Zaube 320, Jumprava 344, Skrīveri 345 et al.

Forms with the loss of the final vowel *au*, *kau*, *rau*, *plau*, *spļau*, *šau* and variants are used compactly all over Kurzeme, Zemgale (except its eastern part), also in the western part of Vidzeme. Such forms have been registered also in Cirgaļi 379 and Selonic Sece 352 of Zemgale.

A *no*-stem form *aun*, *kaun*, *raun*, *spļau*, *šau* is used in wide, compact area in the whole of High Latvian Dialect and in many Central subdialects.

In a few subdialects of all the dialects, forms with an ending *-i*: *auni*, *kauni*, *rauni*, *plāuni*, *spļāuni*, *šāuni*, *šūni* have been registered.

Palatalization of the final vowel, that is characteristic to Latgalian subdialects (*àun'*, *kaûn'*, *plàun'*, *raûn'*, *sàun'*, *šyun'*, *spļàun'*), shows the loss of the ending *-i*. This has been registered in Selonic subdialects of Zemgale: in Ābeļi 356 (*ràun'*), Dignāja 435, Bebrene 442, Laši 448, Pilskalne 449.

Forms *av*, *šuv*, *kauv*, *rauv*, *plauv* and their variants are used compactly in Livonic subdialects of Vidzeme and their neighbouring Central subdialects of Vidzeme. They have also been registered in some southwestern and western subdialects of Kurzeme, in some subdialects of Zemgale around Mežotne 233, also in Cirgaļi 376 and Ranka 396.

A formant *-l-* in the 2nd person singular (*àun'l'i*, *kaûn'i*, *šàun'l'i* etc.) has been registered in some eastern subdialects of Latgale: in Kārsava 481, Bērzgale 485 Cibla 488, Rundēni 496, Brigi 511.

Map 63

The 3rd person form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 233c]

The map shows the 3rd person form of the verbs *aut*, *kaut*, *plaut*, *raut*, *spļaut*, *šaut*, *šūt* in the present tense.

The 3rd person forms *auj*, *kauj*, *plauj*, *rauj*, *spļauj*, *šauj*, *šuj* etc. comply with norms in Standard Latvian, and they are used in all the dialects, less frequently in the Livonic and High Latvian Dialects, they have not been registered in Latgale. They are used in a compact area of Kurzeme, Zemgale (except its eastern part) and in western Vidzeme.

In a wide and compact area of eastern Latvia, the *no*-stem form of the verbs *aun*, *kaun*, *raun*, *plāun*, *šūn*, *šau*, *spļau* in the present tense are used. They are also used in small compact areas in Kurzeme (around Laidze 74, Raņķi 96, Medze 34, Nīca 53 etc.) and in Zemgalē (around Dobeles 136, Mežotne 233, Bauska 235, Brukna 237 et al.).

Forms with the loss of the final consonant in *au*, *kau*, *rau*, *plau* are dispersed across all Kurzeme, Zemgale (except its eastern part), also in western Vidzeme (around Baldone 225, Sēja 202, Kūduma 284, Vilzēni 264, Kocēni 280, Ģeri 260, Terneja 251 etc.).

In some subdialects, a variant *auņ* has been registered: in Laidze 74, Lauciene 76, Lībagi 77, Kandava 84, Aizupe 92.

The 3rd person forms in the present tense *šuv*, *plav* and other variants are used in compact areas of Livonic subdialects in Vidzeme. They have been registered also in some Central subdialects of Kurzeme and Vidzeme.

A formant *-l-* in the 3rd person forms of the present tense has been registered in two eastern subdialects of Latgale: in Cibla 488 (*sàunl'a*), in Rundēni 496.

Map 64

The 1st person plural form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 233d]

The map shows the 1st person plural forms of the verbs *aut*, *kaut*, *pļaut*, *raut*, *spļaut*, *šaut*, *šūt*.

jo-stem forms *aujām*, *kaujām*, *pļaujām*, *raujām*, *spļaujām*, *šaujām*, *šujām* comply with the norm in Standard Latvian, they are used in a compact area mainly in central and southern Kurzeme, in Zemgale (except its eastern part), also in a territory, which is closest to the Livonic dialect in western Vidzeme.

A generalized 3rd person form *auj*, *šuj*, *rauj*, *kauj*... and variants are characteristic mainly to Livonic subdialects. The form has been registered also in some Central subdialects: in Gudenieki 15, Augstroze 186, Turaida 199, Sēja 202, Krimulda 203.

no-stem forms with the endings of the *o*-stem forms *aunām*, *kaunām*, *pļaunām*, *raūnām*, *spļauņām* are widely used. They are used in a wide and compact area in eastern Latvia covering all the territory of the High Latvian Dialect, also some Central subdialects of Vidzeme (around Ādaži 206, Inčukalns 207, Ropaži 209, Baldone 225, More 311, Plāņi 276, Kocēni 280, Kūduma 284, Līgatne 305). These forms are used also in Kurzeme (around Vecpils 39, Grobiņa 43, Bārta 54, Aizupe 92), in Zemgale (around Dobeles 136, Bauska 235, Stelpe 238, Rundāle 242). The form *aunām* was registered in Aizupe 92 (*aunām* VLIR VI 307).

In some High Latvian subdialects, endings of the *ā*-stem forms *-om* (< *-uom* < *ām*) *aunom*, *kaunom*, *raunom*, *pļaunom*, *spļaunom* are used in a compact area.

A generalized 3rd person form *aun* and variants have been registered in some Livonic subdialects, also in some Central subdialects: in Krimulda 203 and Allaži 208.

Forms with the loss of the final consonant *au*, *kau*, *pļau*, *rau*, *spļau* are characteristic mainly to Livonic subdialects. They have been registered also in some subdialects close to the Livonic dialect: in Gudenieki 15, Kurmāle 18, Turlava 22, Laža 30, Skaņkalne 172, Krimulda 203, Allaži 208, Vecate 258, Ozoli 270.

In some subdialects of Lower Kurzeme and Zemgale, particularly in Central subdialects of Vidzeme around Vaive 300, Smiltene 290, Kūdums 284, Burtnieki 266, also in Livonic subdialects of Vidzeme around Tūja 182, Nabe 191, forms *avam*, *šuvam* and variants have been registered. A generalized 3rd person form *kāūv*, *pļāūv*, *šūv*, *šāūv* has been registered in Mazstraupe 192.

A formant *-ļ-* (*āunļòm*, *kaūnļòm*, *šāunļòm* etc.) has been registered in some eastern subdialects of Latgale: in Kārsava 481 (*šāunļòm*), Bērzgale 485, Zvirgzdene 487 (*šāunļòm*, *raūnļòm*), Cibla 488 (*sāunļām*, *kaūnļām* etc.), Rundēni 496, Brigi 511 (*šāunļòm*).

Map 65

The 2nd person plural form in the present tense

[LVDA progr. Question No. 233e]

The map shows the 2nd person plural forms of the verbs in the present tense *aut*, *kaut*, *pļaut*, *raut*, *spļaut*, *šaut*, *šūt*. *jo*-stem forms *aujāt*, *kaujāt*, *pļaujāt*, *raujāt*, *spļaujāt*, *šaujāt*, *šujāt* comply with the norm in Standard Latvian, and they are used mainly in a compact area of central and southern Kurzeme, in Zemgale (except its eastern part), also in the territory closest to the Livonic dialect of western Vidzeme.

In some subdialects, the imperative forms *aujiet*, *kaujiet*, *raujiet*..., having acquired a meaning of the indicative, are used instead of the 2nd person plural in the present indicative. They have been registered in some subdialects of Kurzeme and in most subdialects of Zemgale, they are used in Upper Latvia and Vidzeme less frequently.

In subdialects with *ie* > *ī*, the 2nd person plural forms with *-it* (*kaujīt*, *spļaujīt*): Rite 366 and Susēja 369 are used. According to J. Endzelīns, the shortening of *-it* (from *-iet*) as absolutely phonetic one, is very unlikely because forms with both *-iet* and *-it* are used parallelly in subdialects. J. Endzelīns admits that *-it* (from *-iet*) was substituted as a result of the influence from *-it* *i*-stem; therefore, this *-it*, derived from the 2nd person singular imperative, is an innovation, having acquired a meaning of the indicative in subdialects later.

In some subdialects, an *a*-stem form with *-ait* has also been registered (*aujait*, *šaijait*, *raūjait*, *šujait*): in Augstkalne 164, Kauguri 281, Kūduma 284, Lenči 286, Lielstraupe 197, Raiskums 291.

no-stem forms with the endings of *o*-stem forms *aunāt*, *kaunāt*, *pļaunāt*, *raūnāt*, *spļauņāt* are used in a wide, compact area. They are widespread in eastern Latvia, covering all the territory of the High Latvian Dialect, also in some Central subdialects of Vidzeme (around Ādaži 206, Inčukalns 207, Ropaži 209, Baldone 225, More 311, Plāņi 276, Kocēni 280, Kūdums 284, Līgatne 305). These forms are used also in Kurzeme (around Vecpils 39, Grobiņa 43, Bārta 54, Aizupe 92), in Zemgale (around Dobeles 136, Bauska 235, Stelpe 238, Rundāle 242).

In some High Latvian subdialects, forms with the *ā*-stem ending *-ot*, that have been derived from < *-uot* < *-āt*: *aunot*, *kaunot*, *raunot*, *pļaunot*, *spļaunot* are used in quite a compact area.

J. Endzelīns refers to the ending *-et* as strange and vague; according to him, it could have been derived phonetically neither from *-at* nor *-iet*, namely, *-it* or *-ait*, but it might be explained only morphologically. Forms *šauņet*, *kanet*, *raunet* are characteristic to northeastern subdialects of Latvia.

Generalized 3rd person forms *šauj*, *rauj*, *šuj*, *pļauj*, *spļauj* are characteristic mainly to Livonic subdialects, they have been registered also in some Central subdialects: in Augstroze 186, Turaida 199, Sēja 202, Krimulda 203, Kauguri 281, Stalbe 283.

Besides, generalized 3rd person forms *aun, raun, pļaun...* are characteristic to Livonic subdialects. They have been registered in some Central subdialects: in Gudenieki 15, Kurmāle 18, Vecate 258, Ģeri 260, Ozoli 270.

Forms *au, šau, rau, šau, pļau, sļau* are characteristic mainly to Livonic subdialects; they have been registered in some Central subdialects: in Gudenieki 15, Kurmāle 18, Turlava 22, Laža 30, Bunka 47, Skaņkalne 172, Krimulda 203, Vecate 258.

The 2nd person plural forms *avat, kavat, šuvat* (and variants) have been registered mainly in Central subdialects of Vidzeme, less frequently in Kurzeme and Zemgale.

Generalized 3rd person forms *šuv, kauv, pļauv* have been registered mainly in some Livonic and Central subdialects.

The 2nd person plural forms with *-ļ-* *aunļat, kaunļat, saunļat* and their variants were registered in some subdialects of eastern Latgale: in Kārsava 481, Bērzgale 485, Zvirgzdene 487, Cibla 488, Rundēni 496, Brigi 511.

Map 66

Distinction between *ā-* and *o-*stems in the 1st person plural of the present tense

[LVDA progr. Question No. 234]

The map shows the *ā*-stem and *o*-stem endings of the verb in the 1st person plural in the present tense.

The present tense *ā*-stem verbs in the infinitive are derived with a suffix *-ī-*, for example, *sacīt, rakstīt*; however, there are also some verbs with the suffix *-ā-*, for example, *sargāt, zināt* in the infinitive.

The paradigm of the *ā*-stem forms is rather complicated in Latvian. The *ā*-stem forms have survived best in the Couronian subdialects of southern Kurzeme. In the Couronian subdialects of southern Kurzeme: the present tense *ā*-stem formula – the 1st person plural in the present tense *-ām*; in the Selonian subdialects of Zemgale: the present tense *ā*-stem formula – the 1st person plural in the present tense *-om, -oam, -oam*; in the Central subdialects of Vidzeme; *ā*-stem forms have survived in the High Latvian subdialects of Vidzeme; however, in the Latgalian subdialects that have retained a different pattern of the present tense *ā*-stem forms – the formula of the 1st person plural in the present tense is *-om < -uom < -ām, darīt – dorom < daruo < darām*.

Endings of the *ā-* and *o-*stems are differentiated

In some Latvian subdialects, the 1st person plural forms of the *ā*-stem have been retained by differentiating *ā*- and *o*-stems in the 1st person plural, namely, *ā*-stem forms with an ending *-ām* and *o*-stem forms with an ending *-am*, for example, *lasām, sitam* are used, and they comply with a norm in Standard Latvian. Such forms have been registered in Couronian subdialects of Kurzeme, in Central and Selonian subdialects of Zemgale, in Central and Selonian subdialects of Vidzeme.

In two Selonian subdialects of Zemgale, *ā*-stem verbs have been registered with a phonetically modified ending *-ōm < -ām*, but in the *o*-stem – with an ending *-am*: in Dignāja 435 and Rubēni 441.

In some Selonian and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, a phonetically modified ending *-om* and its variants *< -ām* are used in the *ā*-stem 1st person plural, but an ending *am*, for example, *losom, sitam* is used in the *o*-stem 1st person plural. According to A. Reķēna, the *ā*-stem formula in Latgalian subdialects is *-om < -uom < -ām*.

But in Slate 370, the *ā*-stem ending *-uom < -ām* has been registered, in the *o*-stem – the ending *-am*.

A form with an ending *-om*, namely, *-ām* in the *ā*-stem, was registered in Dignāja 345, Kārsava 481, Cibla 488.

In some High Latvian subdialects, the *ā*-stem ending *-om < -ām* and the *o*-stem ending *-om < -am*, for example, *lasom, sitom* (for example, *lasòm, sitòm; lasòm, sýtòm*) are used.

In Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, *o*-stem forms with formants *-ļ-* and *-ŋ-* are used occasionally.

Other forms are used sporadically: the *ā*-stem ending *-ām* and the ending *-om* of the *o*-stem are used in Selonian Bērzaune 337 of Vidzeme, but endings *-am* and *-em* are used in *ā*- and *o*-stems in Latgalian Gaujiena 382 of the High Latvian Dialect.

In Pastende 73, the *ā*-stem has an ending *-am*, but the *o*-stem was registered without an ending.

ā- and *o-*stems are not differentiated in the ending

In some Latvian subdialects, the 1st person plural ending of the *ā*- and *o*-stem verbs is not differentiated.

In most subdialects, the 1st person plural has a generalized *o*-stem form, namely, the *o*-stems of the verbs in the present tense match the *a*-stems, forms *lasam, sitam* are used.

In some Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, *o*-stem forms with a formant *-ļ-* have been registered.

In some Selonian subdialects and in one Latgalian subdialect of the High Latvian Dialect, the ending *-am* is used in the *ā*-stem 1st person plural, but an ending with a phonetic modification: *-om < -am*, for example, *lasam, sitom* is used in the *o*-stem 1st person plural.

Mainly in Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, also in some subdialects neighbouring on the Livonic dialect, a generalized 3rd person form, where *o*-stems overlap with *a*-stems, dominate; and they are used mainly without endings *las, sit*, but in Pļaviņas 348, a Selonian subdialect in Vidzeme, variants *los, sit* are used without an ending.

In Selonian subdialects of Vidzeme, an ending (*-em – losēm, sitēm*) is occasionally used in the *ā*- and *o*-stem verbs of the 1st person plural, but only the *ā*-stem form with an ending *-em* was registered in Skrīveri 345.

Map 67

Differentiation of *ā*- and *o*-stems in the 2nd person plural in the present tense

[LVDA progr. Question No. 235]

The map shows the 2nd person plural ending of *ā*- and *o*-stems in the present tense.

In some Latvian subdialects, the endings of *ā* and *o*-stems in the 2nd person plural are differentiated: *ā*-stem verbs have the ending *-āt*, *o*-stem verbs have the ending *-at*, they comply with the norm in Standard Latvian, for example, *lasāt*, *sitat*.

In the 2nd person plural in some Latvian subdialects, *ā*- and *o*-stem forms are differentiated: *ā*-stem forms with an ending *-āt* and *o*-stem forms with an ending *-at* have been registered in central and southern subdialects of Kurzeme and in central subdialects of Vidzeme, also in some High Latvian subdialects.

In some Latgalian subdialects, *ā*-stem verbs have a phonetically modified ending *-ot* < *-āt*, but *o*-stem verbs of the 2nd person plural have retained the phonetically unmodified ending *-at*.

In some deep Latgalian subdialect, *ā*-stem verbs have an ending *-ot*, namely, *-āt*, but the phonetically modified ending *-ot* < *-at* of the *o*-stem is used in the 2nd person plural.

In some High Latvian subdialects, *ā*-stem verbs have an ending *-āt*, which is a norm in Standard Latvian, but the ending of the *o*-stem verb is *-it*. In Asare 372, a phonetic variant with an ending *-oāt* of the *ā*-stem verbs has been registered.

In the subdialects of Zemgale and Latgale, the 2nd person *a*-stem verbs with a phonetically modified ending *-ot* < *-āt* and *o*-stem verbs with an ending *-it* have a relatively common area of usage.

Variants with phonetically modified endings of the *ā*-stem verbs: *-ōat*, *-ōāt*, *-óat*, *-uot* < *-āt* and the ending *-it* of *o*-stem verbs have been registered in Selonian subdialects of Zemgale.

o-stem verbs with an ending *-it* and *ā*-stem verbs with an ending *-at* have been registered in several deep and non-deep High Latvian subdialects, but they do not have a common area of usage.

In some Central subdialects of Vidzeme, the 2nd person plural *ā*-stem forms with an ending *-ait* and *o*-stem forms with an ending *-at* are used.

In some spoken subdialects of Zemgale and Latgale, *ā*-stem forms with an ending *-it* and *o*-stem forms with an ending *-at* are used.

In some subdialects of all the three dialects, *ā*-stem verbs with an ending *-at* and *o*-stem verbs with an ending *-iet* are used. In Lubāna 417, *o*-stem verbs with an ending *-it* and *ā*-stem verbs with an ending *-iet* have been registered.

But in Livonic subdialects and the so-called transitional Livonic subdialects, the usage of *ā*-stem verbs with an ending *-at* has been registered, but the *o*-stem verbs of this area have had a generalized 3rd person form.

The usage of *ā*-stem 2nd person plural verbs with an ending *-iet* and *o*-stem verbs with an ending *-at* is not common to Latvian subdialects. Sporadically, these endings are used in some subdialects of all the dialects.

In Livonic subdialects of Kurzeme, *ā*-stem verbs with an ending *-iet* and *o*-stem verbs that correspond to the 3rd person form have been registered.

In Skrīveri 345, the ending of the *ā*-stem verbs is *-iet*, but in the *o*-stems – *-ēt*. *ā*-stem forms with an ending *-āt* and *o*-stem forms with an ending *-iet* do not have a common area of usage. They are used in various subdialects of all the dialects.

In Livonic and also in close neighbouring subdialects, a generalized 3rd person form is used occasionally instead of *ā*-stem forms, but *o*-stem forms have an ending *-at*.

Sporadically, other 2nd person plural forms of *ā*- and *o*-stems have been registered.

In most Latvian subdialects, endings of *ā*- and *o*-stem forms are not differentiated; both *ā*- and *o*-stem forms with an ending *-at* are used. In Baltic languages, it has been observed that *o*-stems end in *-a* < *-o* not only in the 1st person plural forms, for example, Lith. *liškame*, Latv. *liekam*, Prussian *giwammai*, but they have also been a result of generalization – in the 2nd person plural, for example, Lith. *liškate*, Latv. *liekat*, Prussian *immati*.

The 1st person plural ending *-ām* could have been phonetically shortened into *-am*, and due to the analogy *ā*-stem ending *-at* in the 2nd person plural could have occurred.

Forms with an ending *-at* in both stems have been registered in central and southern subdialects of Kurzeme, in Central subdialects of Zemgale and Vidzeme, also in High Latvian subdialects.

In a compact usage of all the dialects – in Central subdialects of Zemgale and Vidzeme and in Selonian subdialects of Vidzeme, *ā*- and *o*-stem 2nd person plural forms with an ending *-iet*, that corresponds to the 2nd person imperative forms, are used. J. Endzelīns mentioned that *-iet* is probably the suffixal ending of the imperative mood having acquired a meaning of the indicative later because forms with *-at* have long been used in the imperative and the indicative moods.

In some High Latvian subdialects, forms of both stems with an ending *-it* are used. J. Endzelīns emphasized that in some subdialects an absolutely phonetic shortening of *-ī* (from *-iet*) into *-it* had not been possible; for that reason, it has been admitted that an ending *-it* in the 2nd person plural indicative could have been an innovation of the imperative forms with *-it*.

Likewise, in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect around Alūksne 465 and Balvi 473, forms with an ending *-et* are characteristic. J. Endzelīns mentioned that the ending *-et* is a likely phonetic derivation of *-at* or *-iet* (namely, *-it*) or *-ait*, but the explanation could also be morphological. In some subdialects of Vidzeme, a variant with a broad vowel *ē* or a semi-broad *ĕ* in the root has been registered, namely, the endings *-ēt* or *-ĕt*.

In some Central subdialects of Vidzeme, the substitution of the *o*-stem form with the *ā*-stem form of the indicative has been registered, and the ending *-ait* is used in both the stems.

In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, mainly the 3rd person form is used instead of the 2nd person plural indicative.

Map 68

The 3rd person form of the *-āja* stem verb in the present tense

[LVDA progr. Question No. 236]

The map shows the 3rd person form (*viņš, viņa, viņi*) *mazgā* of the verb with the present tense stem *-āja*.

In most Latvian subdialects, the 3rd person form (*viņš*) *mazgā* of the verb stem *-āja* in the present tense is used, which is also a norm in Standard Latvian. The present tense *-āja* stems originated parallelly to nominal *ā*-stems.

The 3rd person form (*viņš*) *mazgā* of the present tense *-āja* stem is used in some Livonic and Central subdialects of Kurzeme and Vidzeme, it has also been registered in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect and in Latgalian subdialects of Vidzeme.

A phonetic variant *mazga* is characteristic mainly to Livonic subdialects and some Central subdialects of Kurzeme. They have been registered also in some Selonic subdialects of the High Latvian Dialect: in Vietalva 342, Pļaviņas 348, Sērene 350.

In some Latgalian subdialects of Vidzeme, a variant *mazgā* > *mazguo*, *mozguo* has been registered: in Veclaicene 386, Karva 387, Ziemeļi 462, Alūksne 465.

A variant *mazgāj* with a retained *j* sound following the loss of *-a* is characteristic to Selonic subdialects of Zemgale.

A form with a retained *j* sound following the loss of *-a* and a shortened duration of the pronunciation of the vowel in front of *j* *mazgaj* is used in some High Latvian subdialects, particularly in Latgalian subdialects of Vidzeme, a variant *mozgaj* has been registered in a few subdialects of all the dialects.

A phonetic variant with a transformed root vowel *mazgaj* > *mozgoj* (also, registered variants such as *mozgoj*, *mozgòj*) is characteristic to Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, particularly to Latgalian subdialects. In Slate 370 and Asare 372, a variant *mozgūj* has been registered.

Forms with retained *j*, namely, forms with *-e* (< *-aj*) are characteristic to Livonic subdialects of Kurzeme – in Livonic Valgale 82 a form *runē* has been registered, but in the border area of Selonic and Central subdialects of Vidzeme – a form *mazgē* has been registered in Jumprava 344.

A variant *mazge* (also *mazgē*, *mazgē*) is more widespread, it is characteristic mainly to Livonic subdialects of Kurzeme. It has also been registered in the border area of Selonic and Central subdialects of Vidzeme – in Jumprava 344 and Skrīveri 345 (*mozgē*).

In two Latgalian subdialects at Cibla 488 and Rundēni 496, forms with a formant *-j-*: *mozgoiļa* have been registered. (Refer to the commentary on *ļ* in Map 1.)

Map 69

Difference between *-uoja* and *āja*-present tense stems

[LVDA progr. Question No. 239]

In the present tense, *-uoja* and *-āja* stems alternate frequently. Lithuanian and Latvian *-uoja* that corresponds partially to Slavic *-aje* derived from *o*-stems. Latvian *mēluoju* is an innovation, compar. to Lith. *melavaũ*.

Present tense *-uoja* and *-āja* stems are differentiated in most subdialects. There are several variants:

In a broad area of Central subdialects in Kurzeme and Zemgale, also in Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, variants *runāju*, *mēluoju* are widespread, which is also a norm in Standard Latvian.

Variants *mēluoju*, *runaju* are characteristic to some Central subdialects, they have been registered in some Selonic subdialects.

Variants *mēluoj*, *runaj* are used in practically the same area. In three Latgalian subdialects, variants *maloj*, *runoj* have been registered: in Galēni 434, Preiļi 439, Aglona 447.

In some Selonic subdialects and Latgalian subdialects of Vidzeme, variants *malūju*, *runoāju* (*mēlūju*, *runāju*) have been registered. Variants *malūju* (*maluju*), *runoju* are used in the area. In some subdialects, variants *mēluju*, *runaju* have been registered.

In a wide area, the overlap of the present tense *uoja*- and *āja*-stems - *mēlāju*, *runāju* have been registered. It has been registered in a few subdialects of all the dialects.

Other variants are also used in subdialects. In a wide, compact area of High Latvian subdialects, variants *mēlāju*, *runāju* > *maloju*, *runoju*, where the lengthening in front of *j* has been shortened, are used.

In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, forms: (es) *mēluo*, *runā* have been registered, they were registered also in Selonic Sunākste 353 of Zemgale and in the Central subdialect of Birzūli 379 in Vidzeme.

The overlap of the present tense stems is characteristic to the Livonic dialect. There are several variants. In Livonic subdialects of Kurzeme, variants: *mēluo*, *runa*; *mēla*, *runa*; *mele*, *mēle*, *rune*, *mēluo*, *rune*, *rune* (*mēlē*, *runē*) have been registered. The variant has been registered also in the Selonic subdialect of Skrīveri 345.

In some Livonic subdialects of Vidzeme, variants *mēlo*, *runa* have been registered.

A formant *-j-* has been registered in some eastern subdialects of Latgale: *runoiļu*, *maloļu*: in Mērdzene 486, Zvirgzdene 487, Cibla 488, Pilda 492 Rundēni 496, Brigi 511 (refer to the commentary in Map 1).

Past tense *ē*-stems of the verbs and their conjugation

Map 70

The 1st person singular forms

[LVDA progr. Question No. 240a]

The map shows the 1st person singular forms of the *ē*-stem verbs in the past tense.

In most Latvian subdialects, *ē*-stem forms of the verbs were not preserved, they have become *ā*-stem forms. The 1st person singular form *vedu* of the past tense *a*-stem, also a norm in Standard Latvian, is used most subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, it does not seem to be spoken in Latgale.

In most High Latvian subdialects, also in Lower Kurzeme in Rucava 59 and Dunika 60, verbs of the past tense *ē*-stem forms are used. Usually, *ē*-stem forms have been preserved in the 1st person singular for a longer period.

(es) *vežu* and other *ē*-stem forms have been registered in southwestern subdialects of Kurzeme, in Central subdialects of Vidzeme around Smiltene 290, Ranka 396 and almost in all the territory of the High Latvian Dialect.

In some Latgalian subdialects, the 1st person singular form of the past tense *ē*-stem *ved'u* has been preserved: in Nīcgale 444, Kalupe 445, Līksna 450.

A generalized 3rd person form is characteristic mainly to Livonic subdialects and some neighbouring subdialects of the Central and Livonic dialects. The form *ved* has been registered in two Selonian subdialects: in Skrīveri 345 and Sece 352.

In Skrīveri 345, a generalized 3rd person form with the loss of the final vowel in *vež* has been registered, it was also registered in Preiļi 439 (*ēs' v'ež*).

In Brigi 511, the 1st person singular form of the past tense *ē*-stem *vežlu* (*as' v'ežlu*) has been registered, but in Nirza 493 – *vežņu* (*v'ežņu*). (Refer to the commentary on forms with *l* and *ņ* in Map 1!)

Earlier, *-ē*-stem forms were more widespread, they have been registered also in older written sources.

Map 71

The 2nd person singular forms

[LVDA progr. Question No. 240b]

The map shows the 2nd person *ē*-stem forms in the past tense. In most subdialects, the 2nd person form *tu vedi* is used, it is also a norm in Standard Latvian.

The form (tu) *ved* is characteristic to Livonic subdialects, it has been registered also in some Central subdialects. This form has been registered in the Selonian subdialect of Skrīveri 345 and the Latgalian subdialect of Preiļi 439 (*tu v'ed'*).

In Nirza 493, a form with *ņ* *vežņi* (*v'ežņi*) has been registered.

Map 72

The 3rd person forms

[LVDA progr. Question No. 240c]

The map shows the 3rd person forms of *ē*-stems in the past tense.

A form *veda* of the *ā*-stem form is used in most Latvian subdialects, it is also a norm in Standard Latvian. It has been registered in all the dialects.

J. Endzelīns noted that *ē*-stem forms survive in the 3rd person longer. They are mainly used in the High Latvian Dialect, except for some northeastern subdialects of Vidzeme (in Kalncempji 395, Zeltiņi 390, Mālupe 468 et al.) and northern Latgale (in Balvi 473, Viļaka 471 et al.). In a small and compact area, *ē*-stem forms are also used in Lower Kurzeme (in Nīca 53, Bārta 54, Rucava 59, Dunika 60 et al.). They have been registered sporadically in some other areas of Kurzeme – in Sieksāte 33, Stende 72 and Pastende 74.

A generalized 3rd person form *ved* is used in Livonic and some Central subdialects.

In Nirza 493, a form *v'ežņa* has been registered (refer to the 1st commentary on *ņ*!).

Map 73

The 1st person plural forms

[LVDA progr. Question No. 240d]

The map shows the 1st person plural forms of the verbs in the past tense. In most Latvian subdialects, the past tense form *vedēm* of the *ā*-stem is used.

Most subdialects retain the form *vedēm* of the past tense.

In some Latgalian subdialects, the ending of the past tense with the *ā*-stem suffixal ending *C'om* or *-ōm* (*vedōm*) was introduced into the 1st person plural forms, thus making them more contiguous with *ā*-stem forms in the past tense.

A generalized 3rd person form *ved* is characteristic to some Livonic and Central subdialects. It has been registered also in the Selonian subdialect of Skrīveri 345.

Map 74

The 2nd person plural forms

[LVDA progr. Question No. 240e]

The map shows the 2nd person plural forms of verbs in the past tense.

In most Latvian subdialects, an *ā*-stem form *vedāt* in the past tense is used.

A form *vedēt* of the past tense *ē*-stem is widely used (particularly, in the High Latvian Dialect).

In some southwestern, southern, and eastern subdialects of Latgale, an ending *-öt* was introduced in the 1st and 2nd person plural forms thus making the ending more contiguous with past tense forms of the *ā*-stem.

In some subdialects, forms with an ending *-iet* were registered, and they match with the 2nd person form *vediet* in the imperative.

A generalized 3rd person form *ved* is characteristic to the Livonic dialect and some neighbouring subdialects. It has been registered also in the Selonc subdialects of Skrīveri 345.

In Nirza 493, a form *vežņot* (*v'ežņot*) has been registered (refer to the commentary on forms with *ņ* in Map 1).

Map 75

uojā- and *ājā-* stems of verbs in the past tense

[LVDA progr. Question No. 241]

The map shows Latvian subdialectal *uojā-* and *ājā-* stems of verbs in the past tense.

In most subdialects of Lower Latvia as in Standard Latvian, the past *-uojā* and *-ājā* stems are differentiated (*mēluoju*, *runāju*).

Variants *mēluoju*, *runāju* are used in a broad, compact area in Kurzeme (in the south of Ulmale 14, Īvande 13, Zlēkas 8, Ugāle 69, Laidze 74, in all Zemgale (except its part) and in the largest part of Vidzeme (except its northeastern part around Alūksne and Gulbene), also in a small area around Katvari 180, Limbaži 183, Umurga 184.

In Livonic and several Central subdialects, less frequently in High Latvian subdialects, forms with the loss of the vowel in the ending (*mēluōj runaj*; *mēluoj*, *runaj*) are characteristic.

The overlap between stems is characteristic to Livonic subdialects. In Tamian subdialects, stems *-uojā-* and *-ājā-*: *mazga*, *mēla*, *kavel-ējā* and *peste/-ījā* have fully or partially merged in the past forms of the verbs of the 2nd and 3rd conjugations. In these subdialects, the past *-uojā* and *-ājā* stems merged through the shortening of the end syllables.

In Livonic subdialects of Vidzeme and Kurzeme, variants *meļej*, *runej* (and other variants) have been registered. In the Selonc subdialect of Skrīveri 345, variants: *runij* // *rune*, *veseļej* *-uoja* stem have not been shown in the map separately. In Livonic subdialects of Kurzeme, forms *mēļej* and *rune* are widespread.

In most High Latvian subdialects, the past *-uojā* and *-ājā* stems have merged: *mēļaju*, *runāju* (this phenomenon was observed in a compact area around Alūksne 465, sporadically the overlap of the stems have been registered in some places of Vidzeme. Variants *mēļaju*, *runaju* have been registered mainly in Latgalian and Selonc subdialects of Vidzeme.

Variants *mēļaju*, *runāju* > *maluoju*, *runuoju* are characteristic mainly to Latgalian subdialects.

Forms with the loss of the ending *mēļaj*, *runaj* are characteristic mainly to Livonic subdialects of Vidzeme. These forms have been registered also in some Livonic subdialects of Kurzeme: in Zentene 79 and Cēre 85. Variants *mēluō*, *runā* have been registered in Livonic subdialects.

In some subdialects of Lower Kurzeme, Upper Latvia, northern and southern Latgale, older forms with *-ava-* (compar. Lith. *mēlāvo*, *ubagāvo*) in the past tense have been registered.

Map 76

Usage of *-ījā-* and *ējā-* stems

[LVDA progr. Question No. 242]

The map shows the usage of *ījā-* and *ējā-* stem forms.

The derived past tense forms of the verbs are similar; they have been derived from the infinitive stem by adding a suffix *-jā-* and an ending. Derived verbs in Latvian originated later. They were derived according to the pattern of the past tense forms. In the past tense, they are *ā*-stems, namely, *ājā-*, *ējā-*, *ījā-*, *uojā-* stems.

In most Latvian subdialects, *ījā-* and *ējā-* stem forms differ.

Forms *pelņju*, *meklēju* are the most common ones. They comply with a norm in Standard Latvian. Subdialects have several phonetic variants.

Forms *pelņju* (in some subdialects also *pellju*), *meklēju* are widespread in Central subdialects, less frequently in Livonic subdialects. These variants have been registered in some areas of Selonc and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

Mainly in the Livonic subdialect, also in some Central subdialects of the High Latvian Dialect, forms *pelņj*, *meklēj* without an ending or their phonetic variants are used.

Other shortened forms, for example, such registered variants as *es pelni*, *mekle* or *es pelnī*, *meklē* have been identified.

Mainly in High Latvian subdialects, forms *pelneju*, *meklieju* and their phonetic variants are used.

In some Latvian subdialects, *ījā-* and *ējā-* stem forms have overlapped.

Forms with *ījā-* stems having become *ējā-* stems are widespread: *pelņju*, *meklēju*, *pelneju*, *mekleju* and also their phonetic variants.

Forms *pelņju*, *meklēju* and their variants have been registered in some subdialects of the Central and High Latvian dialects, but *pelneju*, *mekleju* (also *meklēju*) and their phonetic variants are mainly used in High Latvian subdialects and in some Livonic subdialects.

A variant of the form with a suffix *-ej-* and the loss of the ending *pelnej*, *meklej* has been registered in Livonic subdialects, also in the Latgalian subdialect of Preiļi 439.

In High Latvian subdialects, forms *pelnieju*, *meklieju* and their phonetic variants with *ījā-* stems having become *ējā-* stems and the usage of the suffixal ending

-ieju in the 1st person singular are used in a wide area, mainly in the central part of Latgale.

In Livonic subdialects of Kurzeme, forms *pelne*, *mekle* and their phonetic variants are used.

Sporadically, other variants and less frequent forms have been registered.

Sporadically, another lexeme *vaicāju* is used instead of the verb *meklēju* in some central subdialects of Latgale.

Map 77

The ending of the 1st person plural in the future

[LVDA progr. Question No. 243]

The map shows the 1st person plural form of the verb in the future tense.

Nowadays in most Latvian subdialects – in the Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, in Selonic and Latgalic subdialects of Vidzeme and Latgale, the ending *-im* is used, which is a norm in Standard Latvian.

The ending *-am* (together with the ending *-im*) is quite common in Latvian subdialects. It is used in some Central and Livonic subdialects of Kurzeme, in Central subdialects of Zemgale and in some High Latvian subdialects, sporadically also in Latgalic subdialects of Latgale.

In some non-deep Selonic subdialects of the High Latvian Dialect, a phonetic variant *-om* (namely, *-om*, *-ām*) of the ending *-am* is used.

In some subdialects, mainly in the High Latvian Dialect and its close neighbouring subdialects, the ending *-em* has been registered, and it had been influenced by the past tense forms.

In the collections of subdialectal samples, the 1st person plural forms with an ending *-em* in the future tense have been mainly registered in High Latvian subdialects, they have also been registered in two other Latvian subdialects: in the Livonic subdialect of Zlēkas 8 and in the Central subdialect with Livonic subdialectal features in Lēdmane 223.

In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, and in the area closest to the above mentioned subdialects, instead of other forms the 3rd person form is generalized; the ending has been registered in the Selonic subdialect of Jumurda 327 in Vidzeme.

Map 78

The 2nd person plural ending in the future

[LVDA progr. Question No. 244]

The map shows the 2nd person plural ending of the verb in the future tense in Latvian subdialects.

In a wide area of the Central subdialects in Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, in Selonic subdialects of Latgale and Vidzeme and in Latgalic subdialects of Latgale, the ending *-it* is used; together with an ending *-iet* they both comply with a norm in Standard Latvian.

The 2nd person plural ending *-iet* is an innovation; compar. with the verb *augsiēt*; it has been borrowed from the present forms where the imperative ending has begun to be used. It has been registered in all the Latvian dialects with a compact area in Central and Selonic subdialects around Jelgava, Bauska and Jaunjelgava, also in some Central and High Latvian subdialects of Vidzeme; its usage is less common in the subdialects of Kurzeme and Latgale.

The ending *-at* is used in many Central subdialects, in some Livonic subdialects, also in the High Latvian Dialect of Vidzeme, less frequently in Latgalic subdialects of Latgale, also in Selonic subdialects of Vidzeme, less frequently in Selonic subdialects of Zemgale.

In Latvian subdialects, the 2nd person plural form has a suffixal ending *-sāt*. It does have a common area of usage.

In some Selonic and Latgalic subdialects of the High Latvian Dialect, the ending *-et* used according to the pattern of the past tense *ē*-stem has been registered.

An ending with a broader sound than *e*, for example, *-ēt*, *ēt* together with the ending *-et* is used in Selonic and Latgalic subdialects of the High Latvian Dialect.

Sporadically – in Palsmane 381 un Galgauska 400 – the ending *-ēt* with the influence of the past tense forms is used.

In the Livonic dialect of Vidzeme and Kurzeme, also in the closest neighbouring subdialects and in Jumurda 327, a generalized 3rd person form has been registered.

The ending *-t* has been registered sporadically. It is used in some Central subdialects of Kurzeme, in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, also in Matkule 90.

In Džūkste 133, Ādaži 206 and Birži 362, a form with an ending *-īt* has been registered and it was probably derived from the analogy with the 1st person plural *sakām* (from *sakām*): the 2nd person plural *sakāt* along with the 1st person plural *nākām* derived from the 2nd person plural *nākāt* (instead of *nākat*) and consequently along with the 1st person plural *nāksim* – the 2nd person plural *nāksīt* (instead of *nāksit*).

Map 79

The 3rd person forms of the verbs *nest, vest, braukt, līt* etc. in the future tense

[LVDA progr. Question No. 245]

The map shows the 3rd person forms of the verbs *nest, vest, braukt, līt* etc. in the future tense.

The 3rd person forms of the verbs, where the root ends in *d, t, z, s, nest, vest, sist* etc., in the future tense in most Latvian subdialects as in Standard Latvian have an infix *ī* (*nesīs, vedīs, sitīs* etc.), but in forms, where the root does not end in *d, t, z, s*, the infix *ī* is absent (*brauks, līs, dzims, mirs* etc.). It is also a norm in Standard Latvian. Such forms are widespread in all the dialects, they are less frequent in the Selonc subdialects of the High Latvian Dialect; however, they are not characteristic to Latgalian subdialects at all. A shortened infix *ī > i* is characteristic to Livonic subdialects. Future forms with an infix *ī*, according to J. Endzelīns, is an innovation that helps to eliminate the phonetic overlap between future and past, namely, present forms in some cases.

Future forms with an infix *ī* (*vedīs, sitīs* etc.) have been registered in a wide area in all Central subdialects.

In some subdialects, forms *nesēs, vedēs* have been registered: in Upesgrīva 68, Slate 370, Dignāja 435.

Mainly in Central and Livonic subdialects of Vidzeme, the infix *ī* is used in forms preceded by roots that do not end in *d, t, z, s*, for example, *lijīs, nācīs*. J. Endzelīns writes that the past tense root form appears in front of *ī* – most frequently in the 3rd person thus derived into a disyllabic form through this *ī*.

Forms with the infix *ī* preceded by roots that do not end in *d, t, z, s*: *lijīs, nācīs, dzimīs, mirīs* have been registered in quite a wide area of Vidzeme – in its western, northern, and central parts. Such future forms have also been registered in Lower Kurzeme – in Nīkrāce 50 (*mirīs*), in Zemgale at Glūda 149, in the Selonc area of Vidzeme (in Viesiena 411) and northern Latgale (in Baltinavā 478 *brāucīēs*).

A shortening of the infix *ī > i* is characteristic to Livonic and several Central subdialects.

In Livonic subdialects of Kurzeme, future forms where the root ends in *d, t, z, s* have retained older forms without infixed *ī*: *nes, ves* also registered in older Latvian written sources.

However, forms with a long *s* (*ness, vess* ...) are used in a wide compact area in the High Latvian Dialect.

J. Endzelīns mentions also forms with an infix *ī* preceded by *l* and *r* retaining the former shortness, for example, *salīs* in Palsmane 381, *mirīs* in Gaujiena 382, in Mēri 290, in Sērmūkši 308, Drabeši 306, Augstroze 186, Dikļi 271, Mazbrenguļi 274, Nītaure 312, Inčukalns 207.

In subdialectal collections from the second half of the 20th century, a form *mirās* or *mir's*: 110 (*mīr's*), 156 (*mīr's*), 163 (*mīr's*), 165 (*mīr's*), not shown in the map separately, were registered in some Semigallian subdialects.

Map 80

o-stem 2nd person plural in the imperative mood

[LVDA progr. Question No. 246]

The map shows the *o*-stem (sometimes *jo*-stem examples are used for illustration) 2nd person plural form in the imperative mood in the words such as *nākt, ņemt, laist*.

The 2nd person plural in the imperative mood is the only one that is different from the indicative mood; the 2nd person plural in the imperative corresponds to the 2nd person plural form in the indicative, namely, *o*-stems end in *-at, -iet, -ait, -it* or *-et*, for example, the 2nd person plural of the *o*-stems end in *-iet, ā*-stems in *-ait*, but there is no difference nowadays.

The ending *-iet*, old optative forms (**-ei > -ie*) that initially became imperative forms and later indicative forms, is common in Latvian subdialects. It is also a norm in Standard Latvian.

The ending *-iet* derived from the 2nd person singular stem in the present simple tense of the indicative. In some subdialects, verbs *laid* and *nāc* have been registered with an ending *-iet*, and the stem matches the 2nd person plural in the indicative, namely, a verb form with a root *nāk-*, *laiž-*, for example, *nākiēt, laižiet* is used. Forms with *-iet* are used in all the Latvian dialects in Kurzeme, Vidzeme, Zemgale, less frequently – in Latgale where forms with an ending *-iet > -it* derived from the 2nd person singular stem of the present tense in the indicative.

In some Selonc and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, forms with an ending *-iet > -it* have been registered.

Variants with an ending *-at* – in some High Latvian subdialects *at > ot* –, corresponding to the 2nd person plural of the present tense in the indicative, have been registered in the subdialects of all the three dialects with a compact area in central and southern subdialects of Kurzeme, also in Central subdialects of Zemgale and Vidzeme, less frequently – in Selonc and Latgalian subdialects.

Sporadically, in some deep Selonc and in some Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, forms with an ending *-at* (where the stem derived from the 2nd person singular of the present tense in indicative mood or derived with an ending *-at* (e.g., *nācatnūocat, laīdat*)) are used.

Forms with an ending *-ait* (derived from the 2nd person plural stem of the present tense in the indicative mood) do not have a common area of usage in Latvian subdialects.

But forms with an ending *-eit* have been registered in two Livonic subdialects: in Lāde 188 and Nabe 191.

Mainly in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, also in some neighbouring subdialects of the Livonic dialect, for example, in Sēja 202, Allaži 208, Vecate 258, the 3rd person form has been generalized, namely, the 3rd person form has replaced the 2nd person plural form of the imperative mood.

In some Livonic subdialects, also in Central subdialects of Nīgrande 113 and Brenguļi 274, the ending *-t* is used.

In Pope 2, the infinitives are used as the 2nd person plural forms in the imperative where the root ends in *k, g*, for example, *jūgt, rūkt, plūkt, broūkt*.

Mainly in High Latvian subdialects, also in some Livonic subdialects (in Liepupe 187, Lāde 188, Nabe 191) and in the Central subdialect of Vadakste 117 forms with an ending *-et*, derived from the 2nd person plural stem of the present tense in the indicative, are used.

In some subdialects, mainly in the High Latvian Dialect, the verb *nākt* is not used, instead the verb *iet* is used in the 2nd person plural of the imperative. The 2nd person imperative forms with a root *eit-* (for example, *eīt, eita, eīt'e*) and their phonetic variants have been registered together with forms with an ending *-it*.

Map 81

The 2nd person plural form of the *ā*-stem verbs in the imperative mood

[LVDA progr. Question No. 247]

The map shows the usage of the 2nd person plural forms of *ā*-stems of the imperative in such words as *sacīt, lasīt*.

In modern Latvian, the forms of the imperative mood correspond to the forms of the indicative mood in the present and future tenses, except the 2nd person plural form derived from the 2nd person stem in the simple present tense by adding the ending *-iet*.

The 2nd person plural form in most Latvian subdialects is identical with the corresponding 2nd person plural form in the present tense where the *ā*-stem ends in *-āt* or *-ait*, namely, *-iet*.

The ending *-iet*, also a norm in Standard Latvian, is used in most Latvian subdialects – in the Central subdialects of Kurzeme, Vidzeme and Zemgale, in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, in the High Latvian subdialects of Zemgale and Vidzeme. The old trace of the optative is evident in the 2nd person plural ending in the imperative mood, and it is the ending **-ei > -ie* of the *o*-stems and the ending **-āi > -ai* of *ā*-stems that have merged with the imperative in Latvian. The 2nd person plural form of the imperative mood is the only one that differs from the indicative mood: historically the 2nd person of the *o*-stems has had an ending *-iet*, and *-ait* in *ā*-stems that have been differentiated in modern Latvian by the parallel usage of such forms as *nesiet!, lasait!, lasiet!*

Forms with *-at* are as common as forms with *iet*, they are used in various subdialects of all the dialects in a compact area in central Zemgale and in southern subdialects of Vidzeme.

The ending *-ot < -at* has been registered mainly in Latgalian subdialects of Latgale, also in some Selonian subdialects of Zemgale, but forms with an ending *-ōt* in Prode 373, Rubēņi 441.

Forms with *-ait* together with Lithuanian forms with *-ait(e)* are considered to be derivations of the old optative, and they have been registered in some subdialects

of Kurzeme and Central subdialects of Zemgale, also in Livonic and Central subdialects around Valmiera 273, Smiltene 290, Cēsis 292, and in the Latgalian subdialect of Trapene 383.

The ending *-āt* and phonetic variants have been registered in Central subdialects of Kurzeme and Zemgale and in Selonian subdialects of Zemgale.

In some Livonic subdialects, but more commonly in the High Latvian Dialect, forms with an ending *-et* or *-e't* are used.

Forms with an omitted vowel in the final syllable have been registered in some Livonic subdialects of Kurzeme.

Mainly in Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, also in some Central subdialects, generalized 3rd person forms are used instead of the 2nd person plural forms.

In High Latvian subdialects, forms with *-it* have been registered. In Susēja 369, Mālupe 468, Viļaka 471 a form with an ending *-īt* has been registered.

Map 82

The reflexive ending of the 2nd person singular *ā*-stem

[LVDA progr. Question No. 248]

The map shows the reflexive ending of the 2nd person singular *ā*-stem in such word as *klausīties*.

In the Latvian language, reflexive forms originated when long vowels and diphthongs of the final syllable had not been shortened and short vowels of the final syllables had not been lost; therefore, two reflexive infinitive forms are used nowadays: with *-is* and *-ies*. However, in one subdialect both infinitives are not used parallelly, a generalization of a single form has happened: in some subdialects, there are forms with *-is* (in some Couronian subdialects), in other subdialects – forms with *-ies*.

A typical feature of reflexive forms – an element of the reflexive ending *-s* – is a trace of the enclitic pronoun **si* (= *sevi, sev*), without an emphasis and together with an appurtenant verb it has merged into one word.

In Standard Latvian, *ā*-stems have a reflexive ending *-ies*. It is used in most subdialects – mainly in the Central dialect, in non-deep and some deep Selonian subdialects of Vidzeme and Zemgale.

In Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, also in some Selonian subdialects and in Couronian Turlava 22, the 2nd person reflexive forms of the *ā*-stem with an ending *-īš (< -ies)* are used.

Sporadically in High Latvian subdialects, an ending with a short vowel in the ending *-is < -ies* has been registered.

In some Southwestern subdialects of Kurzeme and in subdialects of Vidzeme, the old present tense ending *-ais* has been registered.

Traditionally in Livonic subdialects, the 3rd person form is generalized. In some Livonic subdialects of Kurzeme, also in Couronian Kurmāle 18 under the influence of the Livonic dialect and in the neighbouring subdialect of Kuldīga 80 between the

Central and Livonic dialects, the 2nd person singular reflexive form with the 3rd person ending *-ās* of the *ā*-stem has been registered.

In some Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, the 3rd person form with an ending *-as* is generalized, it seems to be a contracted form of *-ās* in the deep Tamian subdialects. It has been registered in some Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, also in the subdialect of Vecate 258 in the Central dialect.

The ending *-es* (both with a broad and narrow vowel *e*) seems to be a generalized 3rd person form because in some Livonic subdialects, for example, the 3rd person reflexive verbs of *o*- and *ā*-stems in the present tense end in a vowel *-ēs*, possibly derived from *-ies*.

A variant with an ending *-uos* has been registered in Upesgrīva 68 (seldom), but a form without an ending has been registered in Ugāle 69 and Strazde 78.

Map 83

The usage of the 3rd person reflexive forms of *ā*- and *o*-stems in the present tense

[LVDA progr. Question No. 249]

The map shows the 3rd person reflexive forms of *ā*- and *o*-stems in the present tense in such words as *klausīties*, *celties*.

The old *ā*-stems have survived quite frequently in Latvian subdialects. The 3rd person reflexive forms of the *ā*-stem verbs have the ending *-ās* (it corresponds to the Lithuanian *-s(i)*), but the ending *-as* (corresponding to the Lithuanian *-as(i)*) is used in the 3rd person reflexive *o*-stem verbs, and it is a norm in modern Standard Latvian.

Forms with such ending have been registered mainly in Central subdialects and some Livonic subdialects of Kurzeme, sporadically in Central and High Latvian subdialects of Zemgale, less frequently in Livonic subdialects.

In most Latvian subdialects, the ending *-ās* (*ā*-stem > *o*-stem) is used in both stems. The spread of the suffixal ending *-ās* was possible due to the fact that the lengthening of the vowel is usually in front of the reflexive *-s*. The ending *-ās* is used in Central subdialects of Kurzeme, Vidzeme and Zemgale and in Selonic subdialects of Latgale, also in Latgalian subdialects of Vidzeme and Latgale.

Under the influence of *o*-stems, the old 3rd person reflexive forms of *ā*-stems end in *-as* characteristic to *o*- and *ā*-stem verbs. These forms are regularly used in subdialects, namely, the ending *-as* has been registered and it is characteristic to *o*- and *ā*-stem verbs. In Livonic subdialects, this form may have been contracted from forms with *-ās*. The ending *-as* has been registered in Central and Livonic subdialects of Kurzeme, in Central, Livonic and High Latvian subdialects of Vidzeme, Central and High Latvian subdialects of Zemgale.

The *ā*-stem ending *-as* and *o*-stem ending *-ās* (*klausas*, *ceļās*) has been registered occasionally. Sporadically, such forms have been registered in the subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme without a common area of usage.

Mainly in Livonic subdialects, the 3rd person *o*- and *ā*-stems have endings *-es*, less frequently – *-es* in the present tense, where *-ēs* could be a derivation of *-ies*: because forms with *-ies* > *-ēs* in the imperative are used in the subdialects together with such forms as *-ās* > *-as*. It is possible that, according to the pattern in the 3rd person present tense, forms with *-ēs*, having eradicated the old ending *-as*, could have originated.

The ending *-es* in *o*-stem verbs and the ending *-ās* in *ā*-stem verbs has been registered in some High Latvian subdialects.

But the ending *-ēs* in *o*-stems and the ending *-ās* in *ā*-stem verbs has been registered in the Livonic subdialect of Zūras 4 and in several Selonic subdialects of Vidzeme.

In Tūja 182, a variant where the *ā*-stem verb has an ending *-ās* has been registered, but the *o*-stem verb has an ending *-es*.

In the Selonic subdialect of Pilskalne 449 in the High Latvian Dialect and in Latgalian Šķilbēni 474, Baltinava 478, Malta 494, forms with an ending *-ās* > *-uos* have been registered in both the stems.

ā-stem forms with an ending *-uos* and *o*-stem forms with an ending *-ās* are used in a compact area in the High Latvian Dialect.

Occasionally, *ā*-stem forms with an ending *-ās* and *o*-stem forms with an ending *-uos* (registered in Pilskalne 449 and Šķilbēni 474) are used, but the *ā*-stem form with an ending *-uos* and the *o*-stem form with an ending *-as* has been registered in Asūne 504.

The ending *-ēs* (with a narrow and broad *ē* sound) has been registered in Jumprava 344 and Cibla 488.

The endings *-īs* of *o*-stem verbs and *-as* in *a*-stem verbs have been registered in Lubāna 417.

In Blīdene 106, the *o*-stem ending *-is* has also been registered and the ending *-ās* has been registered in *ā*-stem verbs.

In the deep Tamian subdialect of Ugāle 69, forms *klaus*, *ceļs* have been registered. The *o*-stem form *ceļs* or *cēļs* and the *ā*-stem form with an ending *-as* has also been registered in Venta 1 and Pļaviņas 348, and the *ā*-stem form with an ending *-ās* – in Vietalva 342.

Sporadically, other 3rd person reflexive forms of the present tense have been registered:

- 1) in the Livonic subdialects of Kurzeme *ā*-stem verbs have an ending *-ēs* and the *o*-stem ending *-as*; the *o*-stem has an ending *-ās* in Zūras 4; the *o*-stem form *ceļs* in Venta 1; the *o*-stem ending *-ēs* in Jumprava 344;
- 2) in some Livonic subdialects of Kurzeme and Selonic subdialects of Vidzeme, *o*-stem verbs have an ending *-ēs* and the *ā*-stem ending is *-as*; in Jumprava 344, in conjunction with the *ā*-stem ending *-ēs*.

Map 84

The 1st person plural reflexive ending

[LVDA progr. Question No. 250]

The map shows the 1st person plural form of the reflexive ending in such words as *celties*, *klausīties*.

Occasionally, the 1st person plural ending is *-m* preceded by the loss of *-i*, *-e* or *-a* sounds; it is used most frequently with the reflexive ending *-miēs*, in dialects also *-mēs* and *-mās*.

Mainly in subdialects of Lower Latvia, also in some Latgalian subdialects of Vidzeme, the reflexive ending of the 1st person is *-mies*, which is also a norm in Standard Latvian.

In eastern subdialects, the ending *-mīs* (< *-mies*) together with the 1st person plural ending *-mies* of the Low Latvian subdialects is used most frequently.

Together with the ending *-mies* in Central subdialects of Vidzeme and High Latvian subdialects of Vidzeme and Latgale, the ending *-mēs* is used; the ending *-mēs* (for Latgalians, also *-mēs* or *-mēs'*) – in High Latvian subdialects.

Sporadically, the ending *-mes* has been registered in Zemgale, Vidzeme, and in Latgale.

In High Latvian subdialects, the 1st person plural forms with an ending *-mās* is used.

In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, the generalized 3rd person ending *-as* has been registered.

Together with an ending *-as* in Livonic subdialects and their closest neighbouring subdialects, also in Birzuli 379, the ending *-ās* has been registered.

In Livonic subdialects of Kurzeme, the endings *-ēs* and *-es* have been registered.

Map 85

The reflexive ending of the 2nd person plural

[LVDA progr. Question No. 251]

The map shows the reflexive ending of the 2nd person plural.

Most frequently, the reflexive form of the 2nd person plural has the ending *-ties*, which is a norm in contemporary Standard Latvian.

The reflexive ending of the 2nd person plural *-ties* has been registered mainly in Central subdialects, in some Selonic subdialects of Vidzeme and Latgale, sporadically in Latgalian and Livonic subdialects.

In some High Latvian subdialects, the ending *-tīs* (< *-ties*) is used.

The ending *-tēs* has been registered together with the endings *-ties* and *-tīs*. A form with a narrow vowel in the ending *ē* has been registered mainly in High Latvian subdialects of Vidzeme (except Bērzpils 476, Galēni 434, Liepna 469 and Preiļi 439, where Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect are used).

In some High Latvian subdialects (and also in Jaunpiebalga (310)), the ending of the reflexive form with a broad vowel in the ending *ē*, namely, *ē* (Latgalians use *-tēs*

or *-tēs'*) has been registered. The ending *-tēs*, namely, *-tēs* or *-tās* is common in most High Latvian subdialects.

Sporadically, the reflexive ending *-tes* (*-tēs*) of the 2nd person plural has been registered in Jumprava 344, Skrīveri 345, Sērene 350, Daudzese 351, Sakstagals 483, Dagda 503, Asūne 504.

The ending *-tās* has been registered in some High Latvian subdialects of Vidzeme and Latgale and in some Semigallian subdialects of the Central dialect.

The loss of endings has been observed in Livonic subdialects; the 3rd person forms prevail. Besides, the 2nd person singular and plural and the 1st person plural forms agree with the suffixal ending of the 3rd person.

The 2nd person plural ending *-tes* with a narrow vowel *e* in the ending has been registered in some Livonic subdialects of Vidzeme, also in the Livonic subdialect of Puze 64 in Kurzeme.

The ending *-es* and variants are used in the deep Livonic subdialects of Kurzeme, but the ending *-as* has been registered in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme *-as*.

The ending *-ās* has been registered in Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, in some Central subdialects of Kurzeme, sporadically in other Central subdialects of the Latvian language.

Sporadically, endings *-tis* – (in Daudzese 351 and Ilzene 389) and *-uos* – (in Upešgrīva 68) have been registered.

Map 86

The reflexive ending of the future tense verb in the 3rd person

[LVDA progr. Question No. 252]

The map shows the reflexive ending of the future tense verb in the 3rd person.

The ending *-ies* and the suffixal ending *-sies* (that are a norm in Standard Latvian) are used in most Latvian subdialects with a compact area of Central subdialects in Kurzeme, Zemgale and Vidzeme. It is possible that a form with a suffixal ending *-sies*, for example, *duosies*, derived from **duos[t] + sie + s[i]* (with a double reflexive pronoun); however, it should be admitted that *-sies* derived from the older *-sis* (from *-si[t] + s[i]*) according to the pattern of parallel *-ies* and *-is* in the infinitive and the gerund.

In most deep Selonic and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect, the suffixal ending *-sīs* < *-sies* and the ending *-ies* are used.

The suffixal ending *-ses*, the ending *-es* with a different quality of the vowel *e* is used in Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, and also in those subdialects where some features match those ones in the Livonic dialect.

The reflexive suffixal ending *-sis*, the ending *-is* of the 3rd person in the future tense do not have a common area of usage. They have been registered in some Central and High Latvian subdialects.

In some subdialects, the suffixal ending *-sas* (namely, the ending *-as* derived under the influence of *o*-stems) in the reflexive forms of the future tense verbs in the 3rd person are used instead of the suffixal ending *-sies*. The suffixal ending *-sas* is used in Central and Selonian subdialects of Vidzeme, also in the Livonic subdialect of Limbaži in Vidzeme.

In some subdialects, the form *sāks* and its variants have been registered in: Ainaži 170, Sausnēja 335, Vietalva 342, Pļaviņas 348.

Sporadically, other suffixal endings are used, for example, *-suos* in Upesgrīva 68, *-sās* in Cesvaine 416, *-sās* in Sausnēja 335, *-sēs* in Jumurda 327, *-sos* in Vietalva 342 and Dzelzava 409.

Map 87

Reflexive forms of verbs in the perfect tenses

[LVDA progr. Question No. 253]

The map shows the reflexive forms of the verbs in the perfect tenses in such words as *satikties*, *apvilkties*.

In Standard Latvian and in most subdialects of Lower Latvia, the reflexive formant of the verbs derived from prefixes is the ending *-ties*, for example, *satikties*, *apvilkties*.

In some areas of northern and southern Kurzeme, in a wide area in eastern Latvia, verbs derived from prefixes, negated verbs, verbal nouns have retained older reflexive forms of the verbs with a reflexive morpheme between prefix and root. In some areas of northern and southern Kurzeme, in a wide area in eastern Latvia, verbs derived from prefixes, negated verbs, verbal nouns have retained older reflexive forms of the verbs with an interfixed reflexive formant between the suffix and the root of the verb.

Relicts of free word order, where the reflexive formant *-sa-* or *-za-* is separated from the verb, have been preserved in folk songs, for example, *iz-sa gauži raudājos* in Sēlpils 355, *no-sa skaņi gavilēju* in Ērgļi 326, *pa-za vīgli vyzynuot* in Zvirgzdene 487. According to M. Rudzīte, the archaism is common in folk songs registered in southeastern Vidzeme (in Bērzaune 337, Birži 362, Cesvaine 416, Jumprava 344, Kalsnava 343, Koknese 347, Krustpils 357, Lazdona 419, Lielvārde 227, Mārciena 422, Oļi 413, Patkule 415, Viesiena 411, Viskāļi 339), also in folk songs from Beļava 394, Dzērbene 302, Krape 338, Ķēči 313, Mālpils 319, Valmiera 273, also in Latgale (in Baltinava 478, Bērzgale 485, Cibla 488, Kaunata 495, Nautrēni 480, Rēzna 491, Rugāji 475, Viļāni 427, Zvirgzdene 487). The phenomenon has been less common in the folk songs registered in the Selonian area of Semigallian subdialects – in Aknīste 368 and Birži 362. The map does not reflect it. In the collections of contemporary subdialectal samples, reflexive forms of the verbs with a distinct reflexive formant *-sa-* vai *-za-* have not been registered.

An older reflexive formant of the verb is *-si-* identical to Lithuanian **-si-* < **sie* < ID **sei*. J. Endzelīns mentions a reflexive morpheme *-si-* used in Nīca 53 or Rucava 59 and in the Couronian Spit, where it is explained as a Lithuanianism.

Collected subdialectal materials register *-si-* seldom, mainly in Lower Kurzeme, for example, *apsijuku*, *apsisēduši* in Rucava 59.

-si- infix has been registered in two Latgalian folk songs: *pasivēre* from Līvāni 436 and *tysys nakt'is' nas'ib'eīdu* from Kalupe 445.

The reflexive formant *-si-* is widespread in older Latgalian written sources, their authors have been foreign nationals (Lithuanians and Poles). It has had a consequent usage in the first Latgalian translation of the Evangelical book “*Evangelia Toto Anno..*” published in 1753 in Vilnius, also in later religious books until the beginning of the 20th century. In Latgalian subdialects until the end of the 20th century, *-si-* was had been retained in the older generation's pronunciation (in Nautrēni 480, Makašēni 484, Kārsava 481, Pilda 488 and in other places) of the word *apsižāloj* ‘apžēlojies’ in Catholic prayers and religious songs.

The reflexive formants *-sa-*, *-za-* are the most widespread ones (in front of the voiced occlusive *z* originated from *s*).

An issue about the origin of *-sa-* is problematic. J. Endzelīns thinks that *-sa-* derived from *-si-* through the assimilation *a* (*ap-*, *at-*, *pa-*, *sa-*, *pār-*, *jā-*) preceded by prefixes with *a* (*ap-*, *at-*, *pa-*, *sa-*, *pār-*, *jā-*). M. Rudzīte agrees with this; also a Polish linguist S. F. Kolbuszewski admits the possibility of *-si-* being a Lithuanianism in Latgale. A. Breidaks adds to V. Porzezinski's opinion that there were two enclitic forms of pronouns – the dative and the accusative in East Baltic protolanguages resulting in a generalized dative form *-si-* (**sie* < **sei*) in the Lithuanian language, while in Latgalian, Selonian and Couronian languages – the accusative form is *-sa-* < **-so-*.

In the usage of *-sa-*, namely, *-za-* in Latvian subdialects, several distinct areas can be identified:

1. Only *-sa-* preceded by vowels and voiceless consonants and *-za-* preceded by prefixes with *z* (*sasatikt*, *apsavilkt*) have been registered in several southwestern subdialects of Kurzeme around Nīca 53, Bārta 54, Gavieze 44, Rucava 59. The phenomenon has been identified in a compact area in eastern Latvia – in the south, west, southwestern parts of Latgale, also in Upper Latvia.
2. *-sa-* only preceded by prefixes with a voiceless consonant, *-za-* preceded by other prefixes (*sasatikt*, *apsavilkt*) are used in a compact and continuous area of central, northern, northeastern subdialects of Latgale, and in several Selonian subdialects of Vidzeme around Cesvaine 416, Lubāna 417, Lazdona 419, Prauliena 420, in several northeastern subdialects of Vidzeme around Alūksne 465 and Jaunlaicene 385. This variant has been registered also in two Selonian subdialects of Zemgale – in Birži 362 and Susēja 369.
3. Only *-za-*, also preceded by prefixes and a voiceless consonant *sazat'ikt'*, *abzav'il'kt'*, is used in a small compact area in several eastern Latgalian subdialects around Cibla 488, Pilda 492 and Istra 497.
4. Discarding of a vowel (*sastikties*, *apsvilkties*) in the reflexive formant is characteristic to some northern subdialects of northern Kurzeme around Puze 64,

Zūras 4, Valgale 82, also to some southwestern subdialects of Kurzeme; it has been registered in Tadaīķi 45, Pērkone 52, Purmsāti 55, Kalēti 61, Aizvīķi 57, Gramzda 56. Such a reflexive formant was registered also in northeastern subdialects of Vidzeme around Alūksne: in Jaunlaicene 385, Veclaicene 386, Alsviķi 391, Beļava 394, Stāmeriena 402, Litene 472, also in some Selonic subdialects of Vidzeme in Vējāva 328, Odziena 341, Liezēre 403, Lubeja 329, Lubāna 417 etc., also in Selonic Sēlpils 355 of Zemgale. Discarding of a vowel has been registered also in two subdialects of northern Vidzeme: in Svētciems 175 (*acpūšatiēs*), Kūdums 284 (*atspūstiēs*).

The map does not show the perfect forms of verbs with a double reflexive morpheme sometimes used in subdialects, for example, *atsamuōstas*, *iēsaduŗas* in Pērkone 52, *paŗarunuōt'is'* in Kārsava 481, they are an innovation.

Map 88

Distinction between the infinitives with *-īt* and *-ēt*

[LVDA progr. Question No. 254]

The map shows the distinction between the infinitive with *-īt* and the infinitive with *-ēt*.

The distinction between the infinitive with *-īt* and the infinitive with *-ēt* (*pelnīt*, *meklēt*) is the most widespread one in subdialects, it is also a norm in Standard Latvian. It is used in a broad and compact area in all the territory of the Central dialect, in Latgalian and Selonic subdialects of the High Latvian Dialect in Vidzeme, it has also been registered in some non-deep Livonic subdialects of Kurzeme, and seldom in Livonic subdialects of Vidzeme.

Many (mostly phonetic) variants have been registered in subdialects.

A phonetic variant *pelnīt*, *meklāt* has been registered in Ranka 396 and in some Selonic subdialects of Vidzeme. Variants *pelnit*, *meklāt* have been registered in this area.

Variants *pelnit*, *meklet* are characteristic to Livonic subdialects; however, it has been registered in some Central and Selonic subdialects, also in the Latgalian subdialects of Ilzene 389 in Vidzeme.

Variants *pelnīt*, *meklēt* > *pelneit*, *meklēt* (in Latgale and in some areas of Upper Latvia *p'el'n'eit'*, *m'ekl'ēt'*; *p'el'n'eit'*, *m'ekl'āt'* and other variants) are characteristic to some High Latvian subdialects, it has been registered in the Selonic subdialects of Zemgale (less frequently of Vidzeme) and in southern and southwestern subdialects of Latgale.

Other variants have been registered sporadically: *pelnīt*, *meklet*: in Gaujiena 382, Pededze 464, Liepna 469, *pelnit*, *meklēt*: in Padure 10, Kuldīga 80, Cēre 85, Inčukalns 207, Mārupe 213, Skrīveri 345, Graši 405, Patkule 415, Mētriena 429, Medņi 430 and so on, *pelnīt* (*pellīt*), *mekliet*: in Jaunroze 384, Jaunlaicene 385, Veclaicene 386, Ilzene 389, Beja 466; *pelnit*, *mekliet*: in Ilzene 389.

In some subdialects, the infinitives with a suffixal ending *-ēt* and *-īt* are the same – a generalized suffixal ending *-ēt*: *pelnēt*, *meklēt* is used instead of the suffixal ending *-īt*. Such forms of the infinitive are used in some Latgalian and Selonic subdialects of the High Latvian Dialect. In several southern and southwestern subdialects of Latgale; also, in some subdialects of northern Latgale, variants *pelniet*, *mekliet* are used. Variants *pelnet*, *meklet* are characteristic mainly to Livonic subdialects.

In some Tamian subdialects, a vowel in the suffix *pel:nt*, *meklt* has been lost.

But in Ugāle 69, a generalized suffixal ending *-it*: *meklit*, also *lasīt*, *gulit* is used; the map does not show it separately.

Map 89

Distinction of the infinitive *-uot* and the infinitives with *-āt*

[LVDA progr. Question No. 255]

The map shows the infinitives with suffixal endings *-uot* and *āt*.

In most subdialects, infinitives with *-uot* are distinguished from infinitives with *-āt*: *mēluot*, *runāt*, which is also a norm in Standard Latvian. This distinction has been registered in all the dialects. In subdialects, it has many (mainly phonetic) variants.

In some Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, *runat* (with a shortened vowel in the suffix) is used in parallel with the form *mēluot*. This variant has been registered also in some Central subdialects: 186, 222 and in some Selonic subdialects of Vidzeme and Zemgale: 348, 350, 351 (*mēluót*, *runat*), 352.

Variants *mēlot*, *runat* are characteristic also mainly to the Livonian area.

But *mēluot*, *runēt* have been registered both in Livonic subdialects: Venta 1 (*mēlot*, *runēt*), Pastende 73 (*runēt*), Laidze 74, and also in some Selonic subdialects of Vidzeme along the River Daugava: Jumprava 344, Skrīveri 345 (*mēluót* // *mēlut*, *runēt*). In Selonic subdialects of Zemgale, variants *mēluot*, *runót* were registered.

A generalized suffixal ending *-āt mēlāt*, *runāt* is quite widespread.

Forms with a shortened vowel of the suffix *mēlat*, *runat* are characteristic mainly to Livonic subdialects, they have been registered also in Latgalian Ilzene 389 of Vidzeme.

In Latgale and Upper Latvia, less frequently in northeastern Vidzeme, phonetically transformed forms *maluot*, *runuot* are used in a broad and compact area. Variants *malōt*, *runōt* are characteristic to Selonic subdialects.

Mostly in Selonic, less frequently in Latgalian subdialects, other variants have also been registered: *mēlūt*, *runūt*: in Viļaka 471 (*malūt*, *rūnūt*), Nirza 493 (*malūt'*, *runūt'*); *mēlūt*, *runāt*: in Ābeļi 356 (*malūt*, *runāt*), in Zalve 359, Rite 366, Dūre 388, Kurcums 459; *mēlūt*, *runōt*: in Birži 362 (*kāunc malūt*; *kāunc runót nepatieseību*), in Prode 373, Laši 448; *malūt* (*mēlūt*), *runāt*: in Daudzese 351 (*mēlut*, *runat*), Ābeļi 356, 359 (*mēlūt*, *runāt*), in Nereta 365 (*ār šituo vār krāsút*; *navaru rūoku iz aūški cilōt*), in Rite 366 (*malūt*, *runāt*), Dūre 388, Kurcums 459; *mēlūt*, *runuot*: in Bebrene 442,

Laši 448, Pilskalne 449, Anna 467 (*nasuôc nu mēlūt!*), Balvi 473 (*malūt, runuôt*); *mēlūt, runoát*: Koknese 347, Sunākste 353, Sauka 360 (*dāudz runòat, naŋ labi mālūt*), Nereta 365 (*runoát, dzeivūt*), in Elkšņi 367 (*malūt, runoát*), in Aknīste 368 (*vāiņūt', bykūt'; plòukoát', gāudoát'*), Susēja 369 (*malūt, runoát*), Asare 372, Medņi 430, Atašiene 432 (*úgút*), Bebrene 442 (*malūt, runoát, runuôt*); in Rauda 454, Anna 467; *mēlut, runat*: in Lēdmane 223 (*// runēt*), Ipiķi 250, Ģeri 260, Skrīveri 345 (*mēlut, runēt*).

In some subdialects around Nautrēni 480, innovated forms with *oi* instead of *uo* have been registered: *maloit, runoit*: Nautrēni 480, Makašēni 484.

Forms with a change in the vowel quality *mēļet, runēt* are characteristic to deep Livonic subdialects of Kurzeme. In Usma 70, forms *duômēt, ištrādēt, perinēt, pretotes nevarēs, mizat, dārb dzīvēt, tencinat* have been registered. In some deep Livonic subdialects of Kurzeme, variants *mēlt, rūnt*: in Venta 1, Vārve 3, Zūras 4, Užava 5 (*mēlt, rūnt*), 7 (*mēlt, rūnt*), Ance 62 (*mēlt, rūnt*), in Dundaga 63 and in other places have been registered.

Map 90 Supine

[LVDA progr. Question No. 257]

The map shows an old infinite verb form of the supine following the verbs that indicate directions and movements.

In most subdialects, verbs expressing directions and movements are used in the construction with the accusative and infinitive (*iet rudzus pļaut*), which is a norm in Standard Latvian.

In some subdialects, other constructions are also used. The most widespread one is the supine, that is the infinitive form of the verb used together with verbs expressing movement. The supine is an old IE verb form and an earlier declination of verbal nouns. The supine with *-tu*, (for example, *ēstu*) corresponds formally to Lith. *-tū* < **-tum*, the Prussian infinitive with *-tun*, the Slavic supine – *tv*, the Sanskrit infinitive with *-tum*, the Latin supine with *-tum*, and it is an old *tu*-stem singular accusative form.

The supine is used in the subdialects of northern Vidzeme and Latgale. In Baltinava 478, a variant with *-to*: *īšo āsto, maklāto, gulāto* has been registered.

In some subdialects, where the final *-u* has been lost, the supine with its broad *ē*, namely, *ē* differs from the infinitive with narrow *e*, namely *ē*, for example, in Nabe 191.

In some some Central, Livonic and High Latvian subdialects (except most Latgalian subdialects) the infinitive with the genitive is used instead of the supine (*iet rudzu pļaut*).

Map 91

Feminine ending of the declinable past active participle

[LVDA progr. Question No. 259]

The map shows the feminine ending of the declinable past active participle.

The declinable past active participle signifies an achieved state or accomplished action, and the masculine ending is *-is*, the feminine ending – *-usi*.

The past active participle or the declinable past active participle is used both attributively and predicatively.

In Standard Latvian, this is one of the most actively used participles derived from the past stem of the verb. It can be derived from all the verbs although the derivation and spread of the morphological forms depend on the semantics and function of the verbs.

In the derivation of the indefinite feminine singular nominative forms of active past participles, the ending *-usi* is appended to the past stem of the direct verbs.

The ending *-i*, which is a norm in Standard Latvian, is used in most subdialects of all the Latvian dialects, it is used in a compact area in Central subdialects of Kurzeme around Liepāja and in the Central subdialects of Vidzeme around Valmiera, Valka.

The ending *-e* has been registered in all the dialects and it is more common than the ending *-i*. Its area of usage is compact in all Latvia, except in Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme where it has been registered sporadically.

Forms without an ending have been registered in a compact area of the Livonic dialect; however, it has been registered in other Central and High Latvian subdialects.

Generalized masculine forms are used in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme. In Mārciena 422, the form with *-um* has been registered.

Map 92

The feminine definite ending of declinable past active participle

[LVDA progr. Question No. 260]

The map shows the feminine definite ending of the declinable past active participle.

The participle signifies an achieved state and accomplished action, it has been an old perfect participle, for example, *devis* < **devies* < **dedvens*, where **ded-* derived through reduplication, **-ven-* is a suffix.

In Standard Latvian, this is one of the most common participles derived from the past stem of the verb and it can be derived from all the verbs, although the derivation and spread of the morphological forms of the participles depend on the semantics and function of the verbs.

In some subdialects, the ending *-ī* is used, the ending is a norm in Standard Latvian. The nominative suffixal ending *-usī*, namely, the ending *-ī* has been generalized and rooted in the feminine singular of modern Standard Latvian.

In the Latvian subdialectal grid, the ending *-ī* does not have a common area of usage, and it is used in the subdialects of all the three dialects.

The ending *-ē* is used in a wide area in Latvian subdialects. It is used in a compact area of Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, also in some Selonc subdialects of Zemgale and Vidzeme, and sporadically in Latgalian subdialects of Vidzeme and Latgale.

The ending *-e* has been registered in Livonic subdialects and in some High Latvian subdialects.

In a wide area of all the dialects, the ending *-ā* is used, it is used less frequently in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

Forms with an ending *-a* have been registered in the Livonic and some High Latvian subdialects.

The ending *-ā > -uo* is used in a compact area of the High Latvian subdialects.

In Livonic subdialects, forms without an ending are used.

In some Livonic subdialects, masculine forms have been registered instead feminine forms.

In Svētciems 175, forms *ēdinas'* 'having fed', *dzērīnaš* 'having quenched thirst' have been registered.

In some subdialects, descriptive forms have been registered.

Map 93

The 1st person plural form of the subjunctive mood

[LVDA progr. Question No. 261]

In Lower Latvian subdialects, the subjunctive mood is formed with *-tu* in all the persons in most cases, it is a pure supine form (compar. Lith. *-tau*). The loss of the vowel in the ending is characteristic mainly to Livonic subdialects (*runat*, *rūnt*).

In subdialects, there are other forms of the subjunctive mood in the 1st person plural. Forms with *-tub-* are older forms. They compare to older forms of the subjunctive mood in the Lithuanian and Prussian languages. J. Endzelīns admits the viewpoints of those linguists who think that here is IE root *bhū-* 'būt' optative with an old change of vowels.

Forms with *-tub-* were used in the first Latgalian written sources. In G. Szpungjanski's grammar book "Dispositio imperfecti.." published in 1732, forms with *-tub-* have been mentioned along with forms with *-tum-*, for example, *kab* v. *kad Mes celtum* v. *Celtubem*, *Kab Mes Celtubemes* v. *Celtumes* v. *pasaceltum*. According to R. Grabis, these older forms of the conditional (known as the optative) added to all verbs of the paradigms were being widely used at that time.

In the translation of gospels "Evangelia Toto Anno.." in 1753, forms with *-tub-* are used along with the forms with *-tum*, for example, *kad mes atsacitubem tim*, *kotry mums syutija* (Ev 2). Nowadays, plural forms with *-tub-* in the 1st person subjunctive mood have not been registered.

The 1st person plural forms with *-tum-* + personal ending *-em* are used in a compact area in the eastern part of Zemgale and Latgale (mainly in its southern and southwestern parts). Forms with *-tum-*, possibly, derived from the forms with **tumb-* as the consonant was disappearing through assimilation or dissimilation (personal endings *-em*, *-ēm*, according to J. Endzelīns, could have been likely due to the influence of the form *-tubem*).

In many subdialects, forms with *-tum* are used along with the forms with *-tumēm*, they could have been shortened from *-tumem*, and they are also the result of the interaction between numeral and personal forms; *-tum* is usually used along with *-tumem* in those Latgalian and Selonc subdialects where forms with *-tumem* have been disappearing, and they are seldom used in older people's speech.

In subdialects, where forms with *-tumēm* are stable and used also in the speech of the younger generation, the interference between the forms is usually absent.

In some Latgalian subdialects, the 1st person plural forms with *-tomem* (in Krāslava 506, Kapiņi 501 (*runuotomem*)) have been registered. They are an innovation derived from *ā*-stems. The 1st person plural ending in the subdialects of Krāslava district begin to dominate; it is also being introduced into present tense *o*-stem verbs.

The 1st person plural forms in the subjunctive mood different from Standard Latvian are used.

In some southwestern subdialects of Kurzeme, forms with *-tum*: *runātum* are used. Sporadically, they have been registered also in the subdialects of Zemgale, in some Selonc subdialects of Vidzeme, and in Latgalian subdialects.

J. Endzelīns noticed the 1st person plural forms with *-tūm* (*ietūm*) in Lower Kurzeme (compar. Lith. *keltūm*) derived from *-tū* according to the pattern of the 3rd person inflection of the indicative stem. In Bārta 54, a form with *-tuom*: *runātuom* has been registered.

Forms with *-tam* sometimes along with the 2nd person forms with *-tāt* (according to the pattern of the indicative *o*-, namely, *ā*-stem inflection) are used in Kurzeme, less frequently in Zemgale and Vidzeme, but they are used in a compact area in Selonc subdialects of Vidzeme.

In Vestiena 336, a form with *-tamēs* has been registered.

Interference between numeral and personal forms explain the form with *-timēm*, also the form with *-tim* that can be used in all persons and numbers.

In Latgale, forms with a formant *-ļ-*: in Cībla 488 (*byutuļom*, *mozgotuļū*), Makašēni 484 (*runoituļam*, *runuotuļam*) were registered. (Refer to the commentary on forms with *ļ* in Map 1.)

In Latgalian Ružina 489, a form *m'ās' ba runuovušš* has been registered, and it could have been influenced by Slavic languages.

Map 94

The 2nd person plural form in the subjunctive mood

[LVDA progr. Question No. 262]

The map shows the 2nd person plural forms in the subjunctive mood.

In most Latvian subdialects as in Standard Latvian, the 2nd person plural form in the subjunctive mood ends in *-tu* (*jūs runātu*), which is a pure supine form (compar. Lith. *-tau*). The loss of the final vowel is characteristic to Livonic subdialects, for example, (*jūs*) *runat* in Ainaži 170, Lāde 188, Terneja 251, *nākt* in Laidze 74, a shortened suffixal vowel or other transformations, for example, (*jūs*) *runēt*, *rūnt* in Auce 62.

Mainly in Latgale and the eastern part of Zemgale, forms derived with the formant *-m-* and the personal ending *-et* (*jūs (jūs) runātumet*) are characteristic. In older Latgalian written sources, the 2nd person plural forms with *-b-*, for example, *Jūs celtu v. celtubet* in the grammar book “Dispositio Imperfecti..” published in 1732, *tay un jus dareytubet* Ev 1753: 34, *dzieywotib* (Dz Sw81) along with the forms with *-m-* are used. They have not been registered in collections of subdialectal samples.

In a separate subdialect, forms with *-tum*, that formally match the 1st person singular form, have been registered: in Nīkrāce 50, Sunākste 353, Zasa 363, Dignāja 435, Līvāni 436, Naujene 452, Bērzpils 476, Skaista 507.

In Dignāja 435 and Rundēni 496, a form with *-tim* formally matching the 2nd person singular form in the subjunctive mood (*runuotim*) was registered.

In some subdialects, forms with *-tam* (*runātam*) have been registered in: Skrunda 102, Sēja 202, whereas forms with *-tat* (*runātāt*) have been registered in: Lēdmane 223, Taurupe 324, Ogre 325, Ērgļi 326 and in other places, but forms with *-tut* (*runātut*) in: Sēme 121, Asare 372, Skrīveri 345.

In Nīca 53, a variant with *-ūt* (*dziēvātūt*) was registered, but in Rucava 54 – with *-uot* (*jūs runātuot*).

In some Latgalian subdialects, subjunctive forms with *-t-* have been registered in: Sakstagals 483 (*runuotul'āt*), Makašēni 484 (*runuotul'āt*), Cībla 488 (*būtulāt, itulāt*).

Map 95

Declinable future participle

[LVDA progr. Question No. 263]

In subdialects of Lower Latvia and in Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect in Vidzeme, the future tense forms of the relative mood are formed with the indeclinable participle with *-uot* (for example, *viņš teica, ka rīt braukšuot*), which is a norm in Standard Latvian.

In Latgalian and Selonian subdialects of the High Latvian Dialect in Latgale, these forms are derived from the future tense declinable participle both with an interposed

-k- (*braukškis, braukškuote, vilkškis, vilkškuote*) and without it (*braukšis, braukšuote, vilkšis, vilkšuote*). J. Endzelīns considers that participles with *-is* could have been derived from forms with *-us* (for example, *ieškis* from *ieškus*); first, the vowel *-u-* was lost, then *-i-* was interposed according to the pattern of the nominative nominal word in the singular with *-ķis, -ģis, -šķis, -žģis*.

In Selonian subdialects, the relative mood in the future tense masculine form has *-šus, -š(kis), -šuos, -š(k)ies*, in the feminine gender *-š(k)ote, -š(k)otēs*, for example, *viņš braukšus//brau(k)škis* ‘braukšot’ uz tirgu; *vakarā viņš peldēšos // peldēš(k)ies* ‘peldēšoties’ ezerā; *viņa nākš(k)ote* ‘nākšot’ drīzi mājā; *rītā celškotēs* ‘celšoties’ agri.

Almost in all Latgalian subdialects (except some southern subdialects), the future tense declinable participle with an interposed *-k-* is used in a compact area. In Rugāji 475, a participle without an interposed *-k-* *brūkšys* has been also registered.

Reflexive forms with an interposed *-k-* are also used. Registered subdialectal samples in collected materials from different periods show that future tense declinable participles have been disappearing or have disappeared in several subdialects.

The future tense declinable participle without and interposed *-k-* has been registered in a relatively smaller territory – in Selonian subdialects of Vidzeme and Zemgale.

ADVERB

Map 96

Adverbs *tā, kā*

[LVDA progr. Question No. 197]

In Low Latvian subdialects, adverbs *tā, kā* are used, they are a norm in Standard Latvian.

In High Latvian subdialects, various phonetic variants have been registered. The map unites phonetic features

A variant with *ā > oā, ā̄ (koā, toā, kā̄, tā̄)* is more common in Selonian subdialects, it has been registered also in some Latgalian subdialects of Vidzeme. A variant with *ā > oa, oa, ō (koa, toa, ko, toa, kō, tō)* is mainly widespread in this area.

In Latgalian, less frequently in Selonian subdialects, a variant with *ā > uo (kuo, tuo)* is common. It has a common area of usage in northeastern Vidzeme and northern Latgale, also in western Latgale and in Augšzeme.

In central and eastern Latgale, adverbs *tai, kai* are used in a compact area. They have also been registered in Lubāna 417, and in some other Selonian subdialects.

In some Latgalian subdialects around Nautrēni 480 Bērzgale 485, Dricēni 482, Makašēni 484 and in other places, the phonetic variant *kei* together with *tai* is used. J. Endzelīns explains *ai > ei* in a word *kei* as a possible transformation of *ai > ei* in an unstressed position.

According to V. Rūķe, the border of the area where every *ai* > *ei* preceded by *k* and *g* does not correspond to the border where the transformation of *ai* > *ei* was only in the words *keids*, *kei*; besides, the border between both the areas is clearly delineated, the forms rarely intermix. In those subdialects where each *ai* > *ei* is preceded by *k* and *g* (for example, *geil's'*, *gèisma* in Viļaka 471, Balvi 473, Šķilbēni 474), adverbs *kuo*, *tuo* are used.

Map 97

The lenition of the consonant in front of -i in adverbs *lēti*, *taisni*

[LVDA progr. Question No. 198a]

In some Latvian subdialects, the consonant in front of the adverb ending -i (the most common derivation method of adverbs) is not softened (Endzelīns 1951: 604). It is also a norm in Standard Latvian (refer to LVG on adverbs of measure 610–612).

In most subdialects, forms *lēti*, *taisni* and their phonetic variants (where the consonant is not softened in front of the ending -i) are used – mainly in Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, in some Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme and in High Latvian subdialects of Vidzeme and Zemgale.

In some High Latvian subdialects, the phonetic variants *lieti*, *taisni* are used.

In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, forms without endings *lēt*, *taisn* (arī *taisn*, *taisen*, *taisen*) are used. They have also been registered in some Central subdialects, also in the bordering Central and Livonic subdialect of Kuldīga 80.

The consonant is not softened in some Latgalian subdialects of Latgale and in deep Selonian subdialects of Zemgale where variants *lātai*, *taisnai* have been registered.

Sporadically, variants *lēt*, *taisni* and *lēti*, *lēt*, *taisn* have been registered.

In some subdialects, the consonant in front of the ending -i of the adverb is softened.

In Central subdialects of Vidzeme and in High Latvian subdialects of Vidzeme and Latgale, such forms as *lēši*, *taisņi* and their phonetic variants with a softened consonant in front of the ending -i are used.

Lenition of the consonant in front of the ending -i has been registered in some Central subdialects: in Sigulda 204 and Lielvārde 227.

In Jaunpils 101 and Lubāna 417, a variant with an interposed *k* as in *taikšņi* 'straight forward' has been registered.

In the Livonic subdialect of Stiene 190 in Vidzeme, forms without endings *lēš*, *taisņ* have been registered; they have not been shown in the map separately.

In some Livonic subdialects of Kurzeme, *tiešam*, *tiešem* 'straight forward' are used instead of the lexeme *taisni*.

In some Latgalian subdialects of Latgale, the form *z'eml'i* has been registered, possibly *mj* > *mļ*.

Map 98

The vowel *ē* in the root of the adverb in front of the consonant

[LVDA progr. Question No. 198b]

In most Latvian subdialects, the adverb *rēti* with a broad vowel in the root *e* has been registered, and it is a norm in Standard Latvian. It is used in all the three dialects, but it has a common area of usage in the subdialects of Vidzeme, Kurzeme and Zemgale; it has been registered less frequently in the Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme and in Selonian and Latgalian subdialects of the High Latvian Dialect.

In Livonic subdialects of Kurzeme and Vidzeme, the form without an ending *rēt* has been registered. It is also used in some Central subdialects.

A broad vowel *ē* has been registered in the lexeme *rēši* and its phonetic variants. It has been used in Central, Selonian and Latgalian subdialects of Vidzeme, in one Selonian subdialect of Zemgale and in two Latgalian subdialects of Latgale.

Sporadically, the lexeme *rēšņi* and its variants have been registered in Selonian subdialects of Vidzeme: in Vējaiva 328, Pļaviņas 348, Cesvaine 416, Lazdona 419, Prauliena 420.

In Sērmūkši 308, a variant *rētu* (*rētu nāk*) has been registered, but the variant *rēni* has been registered in Kazdanga 31 and Sieksāte 33. The map does not show them.

The lexeme *rēti* with a semi-broad *ē* has been registered in some High Latvian subdialects: in Sērene 350, Secē 352, Trapene 383 (*rēti list*), Sarkaņi 414.

A variant *rēši* with a semi-broad *ē* sound has been registered in three Latgalian subdialects of Vidzeme: in Kalsnava 343, Ziemeis 462, Anna 467.

In some subdialects, the vowel *e* in the phonetic variants of the lexeme *rēti* is narrow.

In some Central subdialects of Kurzeme, Zemgale and Vidzeme, in High Latvian subdialects of Zemgale, Vidzeme and Latgale, also in one Livonic subdialect of Kurzeme, the form *reti* and its variants have been registered.

A variant *reši* has been registered in most Latgalian and Selonian subdialects of Vidzeme, sporadically also in some Central subdialects of Vidzeme.

In Latgale, the form *reš* and its variants have been registered in Stirniene 433, Preiļi 439, Višķi 451, Skaista 507.

In some Selonian subdialects of Latgale and Zemgale, the form *ratai* has been registered.

In Latgalian Alūksne 465 and Viļaka 471, the form *rešņi* has been registered, and it has not been shown in the map separately.

SYNTAX

Map 99

The case of the personal pronoun with the debitive mood

[LVDA progr. Question No. 269]

In most Latvian subdialects as in Standard Latvian, the personal pronoun denoting a person affected by action is directed is used in the accusative with the debitive mood: *man tevi jāsatiek; tuo man jādara; man tevi jāmeklē*.

However, in some Central subdialects and in non-deep Selonic and non-Selonic deep subdialects of the High Latvian Dialect around Alūksne 465, the personal pronoun is used in the nominative with the debitive moods: *maņ tu esi jāmaca; mān tu jāuzskat; mān jūomuōc^a tu laseīt*.

In many Central subdialects, the personal pronoun is used in the genitive in the debitive mood: *maņ tevis jāmaca; mān tevis jāmaca lasīt*.

Presently, the only genitive form *teve* (*mān teve jō^amō^aca, kō^a turēt dziirkles*) has been registered in Dignāja 435.

Sporadically in collections of subdialectal materials, sentences containing the name of the object in the dative with the debitive forms is used, for example, in Ugāle 69 (*maņ jasāk māct tēv lašt grāmat*), Kursīši 110 (*maņ teļ jāmaca rakstīt; maņ teļ jāpalīz*).

Map 100

The grammatical case of the object with the infinitive depending on the verb of movement in the debitive

[LVDA progr. Question No. 272]

The map shows the case of the object with the infinitive depending on the verb of movement in the debitive in Latvian subdialects: *jāiet pļaut siena // sienu // siens*.

In subdialects of Lower Latvia and in some other parts of Latvia, the object with the infinitive depending on the debitive verb of movement is used in the nominative case: *jāiet pļaut siens*. The object of the action in the nominative with the infinitive depending on the forms of the debitive mood is also a norm in Standard Latvian.

In many subdialects without a common area, the object preceded by the infinitive depending on the verb of movement in the debitive is used in the accusative, and in conjunction with with the nominative case is a norm in Standard Latvian: *jāiēt pļaut sienu; jāiēt pļaut sienu*. In High Latvian subdialects, it is a progressing trend: *jāpļauj sienu*.

The genitive with the infinitive depending on the verb of movement in the debitive is used in most High Latvian subdialects: *jāiēt siēna pļaut*. The said genitive

with the infinitive replaces the older supine genitive (*nāc siēna pļautu; iesim guovu slauktu*), it may also depend on the finite verb (*iešu siēna*).

The genitive with the retained supine has been registered in several subdialects around Valmiera 273, Alūksne 465, Balvi 473, and in most Latgalian subdialects.

Sporadically, subdialectal materials register the nominative case with the supine: Lugaži 263 (*jāiēt pļaut^u sienc*) and Vilzēni 264 (*jāiēt gaīl'i kaūt^u*).

Map 101

The case of the object with the verb vajadzēt

[LVDA progr. Question No. 273]

The map shows the case of the object preceded by the verb *vajadzēt* in Latvian subdialects. In High Latvian subdialects and in some Central subdialects, the object preceded by the verb *vajadzēt* is used in the genitive. The genitive as a strict norm of Standard Latvian is used after the verb *vajag* or *nevajag*: *vajag līdzekļu*. The genitive with *vajadzēt* is, likely, an older continuation of the ablative.

However, Latvian written sources established by grammar references of different periods show that a norm about the link between genitive and verb *vajadzēt* has been fluctuating, and more contemporary language samples show the object in the accusative dependent on the verb being used more frequently. Nowadays, the accusative dependent on the verb *vajadzēt* has been dominant; for this reason, it has been recognized as correct usage according to the norm recommended for parallel usage along with the genitive, it may also be used provided the accusative has a general application without any reference to specific phenomena.

The prevailing accusative in modern Standard Latvian preceded by the verb *vajadzēt* was possibly due to its general usage in Lower Latvian subdialects: *maņ vajag naūdu; man vaīg māļku; man vaīg sālī*.

The nominative in the meaning of the object preceded by the verb *vajadzēt* is widespread in Kurzeme, northwestern Vidzeme and in older sources of Selonic subdialects in Zemgale: *maņ vajag naūda; vaīg tī lyni kālēt*.

Map 102

The case of the object with the verb trūkt

[LVDA progr. Question No. 274]

In High Latvian subdialects and in most Central subdialects as in Standard Latvian, the object in the genitive case is used after the verb *trūkt* (*trūkst pacietības, trūkst talanta*), it is a norm in Standard Latvian. The said genitive is a continuation of the meaning of the old ablative.

However, in Standard Latvian, norms are occasionally broken in the usage of the nominative preceded by the verb *trūkt* (*man trūkst nauda*). But the object in the

nominative preceded by the verb *trūkt* is widely used in Livonic subdialects, also in Central subdialects of Kurzeme and in other areas. Such constructions have been the result of contamination.

Map 103

The grammatical case of the object with the infinitive of the verb *vajadzēt* depending on the second infinitive, except the last one

[LVDA progr. Question No. 277]

The map shows the case of the object with the infinitive dependent on the second infinitive, and the latter – on the verb *vajadzēt* in Latvian subdialects.

In many subdialects all over Latvia, the accusative of the noun is used with the infinitive dependent on the second infinitive with the latter dependent on the verb *vajadzēt*: *vajadzēja celties gaili kaut*. In modern Standard Latvian, the accusative has become a prevailing norm.

In some Central subdialects of central Vidzeme around Smiltene 290 and Valmiera 273, also in some High Latvian subdialects, the object with the infinitive dependent on the second infinitive, where the latter depends on the verb *vajadzēt*, is used in the genitive: *vajadzēja celtiēs gaiļa kaut*; *kaķa vajaga likt pagrabā*; *vaiņg lūkt dieva*. The said genitive with the infinitive replaces the older supine genitive.

The genitive with the retained supine has been registered in many High Latvian subdialects, but mainly in Latgale: *vajadzēja celtiēs gūos slāuktu*; *vajadzēja celtis agri gaiļa kautu*; *jūoit uz reju labības kultu*.

In several subdialects of Kurzeme and in Selonic subdialects of Zemgale, the object with the infinitive in the expression *vajadzēja celties gaili kaut* becomes nominative: *vaiņzē celtiēs gails kaut*; *vaiņzēja celtiēs milti maīt*; *vaiga issukāt galva*.

Map 104

The grammatical case of the object with the infinitive provided the infinitive is denoted by the adverb

[LVDA progr. Question No. 280a]

The map shows the case of the object with the infinitive provided the infinitive is denoted by the adverb. In most Central and High Latvian subdialects as in Standard Latvian, the object with the infinitive, provided the infinitive is denoted by the adverb, is used in the accusative: *aku nav viegli rakt*.

In many subdialects of Kurzeme and Zemgale, and in many subdialects of Vidzeme and Latgale, forms with the case of the object in the nominative in conjunction with the infinitive are used: *aka nav viegli rakt*; *siēns nau viegl pļaut*; *sēne grūti iēraūzīt*. The object of the verb expressed by the infinitive as the grammatical sub-

ject of the clause in the nominative was used when the infinitive was an active case form. Later when the infinitive became a verbal form, its object has been used as the grammatical subject of the clause in the nominative in subdialects if the infinitive is denoted by the modal verb.

The object with a reduced ending of the accusative or the nominative in conjunction with the infinitive (provided the infinitive is denoted by the verb) is used in Livonic subdialects: *ak nau viegl rakt*; *tuō kuřm ne-maz nau tik viegl nuōķert*; *škipel nuōrūguš pīn viegl sulinat*.

The genitive with the infinitive, provided the infinitive is denoted by the adverb was registered in Cirgaļi 376 (*akas nau viegli rakt*) and Jaunvāle 282 (*nau viegli akas rakt*) in Vidzeme.

Map 105

The case of the noun preceded by the adverb *žēl*

[LVDA progr. Question No. 282]

The map shows the case of the noun preceded by the adverb *žēl* in Latvian subdialects.

In most Central and High Latvian subdialects, the noun preceded by the adverb *žēl* is used in the genitive. It is also a norm in Standard Latvian: *žēl laika*; *man bija žēl kartupeļu*; *žēl slimā tēva*; *iežēlojas nabaga tārpīņa*.

In Livonic subdialects where the usage of the genitive is strictly limited, also in southern and western parts of Kurzeme, a noun in the nominative preceded by the adverb *žēl* is used: *maņ žēl tēs*; *maņ žēl māte*; *mān dikt žēl tas suņs*.

The noun in the accusative preceded by the adverb *žēl* has been registered mainly in Central subdialects, and less frequently in other subdialects: *maņ žēl māt*; *maņ žēl māsu*; *žēl tuo ābelīti*.

A noun in the form with the absence of the ending preceded by the adverb *žēl* has been registered in several Livonic subdialects: *maņ žēl māt*.

Due to a large diversity of subdialectal samples, it has not been always possible to determine the usage of the respective case precisely.

In some subdialects of northern Kurzeme, forms with the adverb *žēl* together with the preposition *par* and the noun in the genitive (*maņ žēl pa māt*s) or without the ending (*mān žēl pa māt*) have been registered.

Map 106

The genitive of the purpose preceded by the verb of movement *iet*

[LVDA progr. Question No. 283]

The map shows the genitive of purpose preceded by the verb of movement *iet* in Latvian subdialects.

In the Central dialect and in some High Latvian subdialects as in Standard Latvian, the preposition *pēc* together with the genitive after the verb of movement *iet* is used: *iet pēc ūdens, pēc piena*. The said form is newer, and it is used instead of the genitive of the objective.

In Livonic subdialects, the preposition *pēc* in conjunction with the accusative preceded by the verb *iet* is used: *iēt pec ūdeņ, piēn; mən ja-iēt peic ūdēn, piēn, acslēg*.

In some High Latvian subdialects as in the Lithuanian language in line with the form of Standard language, the genitive of the purpose has been retained after the verbs of movement to denote the necessary object: *es ieš[u] siena telītēm; nāca nīšu, nāca šķieta; kalps brauce ķiēģeļu; brauks'im naudys; raūga tēk; kā lidi...apiņu dāržā? beju iudiņa*. The genitive of the purpose used in conjunction with verbs of movement is usually used nowadays.

The locative case preceded by the verb of the movement *iet* to denote the necessary object is used in Central subdialects around Nīca 53, Lestene 132, Smiltene 290, Valmiera 273, Raiskums 293 and Zaube 320, also in some other places: *iēt zuvēs, iēt pīlēš 'to go hunting ducks; iēt mēncuōš 'to fish cods; iēt tīkluōš 'to fish with nets; braūkt malkā; iēt ūdenī, piēnā*.

In several subdialects, where several variants are used parallelly, a nuance in the meaning has been established, for example, in Saldus 104 (*iēt uōgās, sēnēs 'to go to pick berries, gather mushrooms; iēt pēc uōgām, sēnēm 'if already picked and gathered*), in Zaļenieki 156 (*iēt pēc piēna 'to go to buy [some] milk; braūkt piēnā 'when milk is transported by the horse-drawn cart to the dairy farm gathered from several homesteads; iēt uōgās 'to go to pick berries; iēt pēc uōgām 'if berries have already been picked*), in Galgauska 400 (*iēt ūdeņa // ūdens 'the intention to fetch a small amount of water (in one fetch, or a pail); iēt vai braūkt ūdeniē 'to carry pails of water or to transport a large amount of water in casks or tubs homewards; joiēt pēc ūdens // ūdeņa 'to go to fetch water from some place*).

Although the said examples in the locative are dialectal, it should be noted that the locative denoting the purpose expressed by the verb is widely used in Standard Latvian when preceded by the verb of movement: *iet ogās, braukt sēnēs, braukt ciemos*.

Sporadically in Latvian subdialects, the adverb *pakaļ* is sometimes added to the denoted necessary object preceded by the verb *iet*. In this case, the object preceded by the verb *iet* is used in the dative (*jaiēt ūdenim pakaļ*); a variant *iet ūdenim, pienam pakaļā* has been registered in Lejasciems 393, but a variant *iet pakaļ ūdenim, pienam* – in Kusa 412 and Dignāja 435.

In some subdialects, forms with *iet* + the noun in the genitive + *pakaļ* have been registered: *iēšu ūdeņa pakaļ; āziēt zirga pakaļ; viņš iēt piēna pakaļ; aizīt gūs pakaļ*. It is possible that the said preposition is used in the meaning of the preposition *pēc*.

But in Vīksna 470, a construction *iet* + preposition *dēļ* + the noun in the genitive has been registered: *īt diēļ ūdēns, pīna*.

Map 107

The case of the noun preceded by the verb *lūgt*

[LVDA progr. Question No. 287a]

The map shows the case of the noun preceded by the verb *lūgt* in Latvian subdialects.

The noun in the accusative preceded by the verb *lūgt* in the sentences of Lower Latvian and in some High Latvian subdialects is used. This accusative is also a dominant form that replaced the genitive of the objective in modern Latvian: *lūdz dēlu*. Both in subdialects and in modern Latvian, the verb *lūgt* forms synonymous word groups with the noun in the accusative and the genitive: *lūgt maizi* or *lūgt maizeš*.

The genitive of the *objective* together with the verb *lūgt* is widespread in some High Latvian subdialects, it is also used in some other areas; besides, it is a norm of Standard Latvian: *lūgt padoma; palūgt ūdens; bērns lūz tēva; kolps lūdz zirga*.

In some collections of Latvian subdialects, forms with the indirect object of the action in the dative together with the verb *lūgt* have been registered: *bērnc lūz tēvam, lai nuōpērķ zirziņu; lūz mātei*.

Map 108

The case of the noun preceded by the verb *gaidīt*

[LVDA progr. Question No. 287b]

In sentences, the noun in the accusative preceded by verbs expressing an inclination towards an object (for example, *gaidīt*) is used in Lower Latvian and several High Latvian subdialects. It is also a dominant form in modern Standard Latvian that has replaced the genitive of the objective: *gaidīt ciemiņu; gaida pirmos acīm redzamos panākumus; gaidīt jaunus*.

The genitive of the *objective* together with the verb *gaidīt* is widespread mainly in the High Latvian Dialect, and it is also a norm in Standard Latvian: *viņš gaida vasaras; gōida sovas rēizes; bērnc gēida kolaču; jis gaida tāva; gaidom vokora*.

Map 109

The case of the object preceded by the negated verb in the example: *es neredzu nekā // nekuo*

[LVDA progr. Question No. 289a]

The map shows the case of the object preceded by a negated verb in the example: *es neredzu nekā // nekuo* in Latvian subdialects.

The pronoun *nekas* in conjunction with the negated transitive verb is used synonymously both in the accusative (*nekuo*) and in the genitive (*nekā*) in some subdialects and in Standard Latvian. The genitive and the accusative compete in negative constructions actively (for example, *nekas netraucē nakts klusuma // klusumu*). In subdialects, the accusative seems to be used more frequently: it has been registered as the only form in Livonic subdialects; in Central subdialects both the accusative and the genitive are used, but in High Latvian subdialects the accusative preceded by the negated verb is seldom used: *es nērežu ne-kuō; es nē-kuō māt'ē nētef:č; as nebiju vāt – pār tiem rūagdōrbiem dāuz' na-kūo*.

The genitive after the negated transitive verb in conjunction with the accusative is widespread in Central subdialects, but the genitive is the only case possible in the Selonic subdialects of the High Latvian Dialect: *es nērežu ne-kā; es te ne-kā nezinu; itiņ ne-viēnc ne-kā nesaka*.

A nuance of the meaning in the usage of the genitive and the accusative has been registered in several subdialects, for example, in Bebrī 340 (*es nērežu ne-kūo* (in the dark) // *ne-kā (tālumā)*); in Lēdmane 223 (*es ne-kā nešsu rezejis* (a more abstract expression)); in Rembate 222 (*es nērež^u ne-kā* (when one cannot see) *un ne-kūo* (when being blind)); in Sesava 168 (*es tur ni-kuō nivar^u iēraūžīt* (if one cannot see in the specific place)); Svēte 150 (*es nekā nirež^u* (the absence of good vision), *tur^ē* (in the distance) *es nikuō nirež^u*).

Map 110

The case of the object preceded by the negated verb

[LVDA progr. Question No. 289b]

The map shows the case of the object preceded by the negated verb in Latvian subdialects, for example, *viņš neduod nazi // naža*.

In sentences with a negated transitive verb, the predicate governing the dependent direct object results in two cases: 1) the noun or the pronoun expressed as an object is used in the genitive; 2) the noun or the pronoun expressed as an object can be used in the genitive. In eastern subdialects of the Latvian territory, the genitive is preferred more frequently under the influence of the Lithuanian, Russian, Polish languages, in the western part of Latvia under the partial and direct influence of the German language – the accusative is preferred. The object expressed as a noun in the accusative has become a dominant form in modern Standard Latvian: *neduod mieru, nepiegriest vēribu*.

The object in the accusative preceded by a negated transitive verb is used in contemporary Central and Livonic subdialects; however, it has also been sometimes registered in High Latvian subdialects where the influence of the German language has not been practically absent: *tu najem naudu!*; *as tuo nazine*; *maņ nāpatika, ruž:us ka jāšien*.

The object in the genitive preceded by the negated transitive verb is used in High Latvian subdialects, and also in some other subdialects: *neatbilžu ne-viēna vārda; viņš neduōd naž^a; neduōd grāmatas; es negribu gūoda*.

*Latviešu valodas
dialektu atlants*

---

*MORFOLOĢIJA II
SINTAKSE
KARTES*

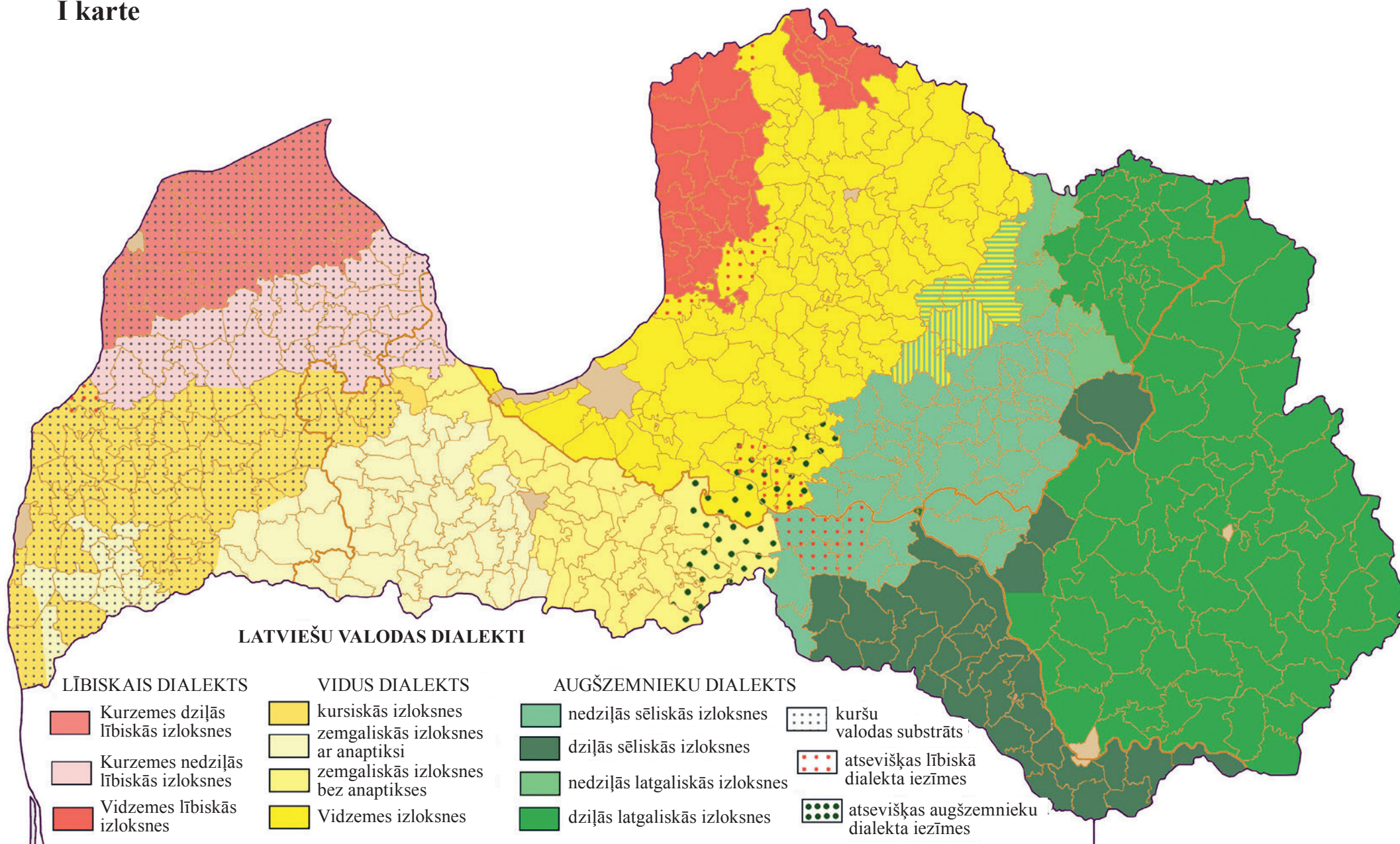
*The Atlas of
the Latvian Dialects*

---

*MORPHOLOGY II
SYNTAX
MAPS*

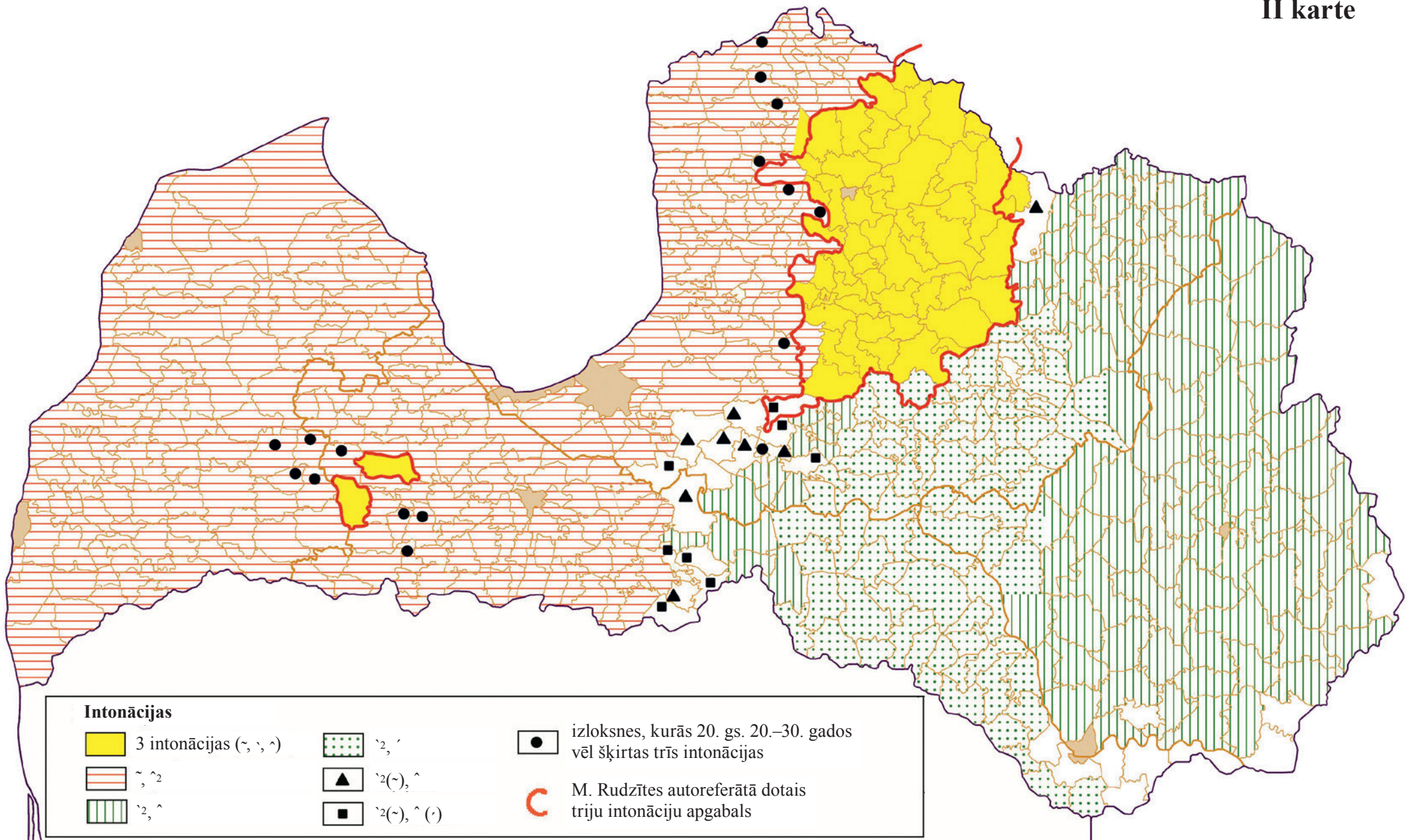

I karte

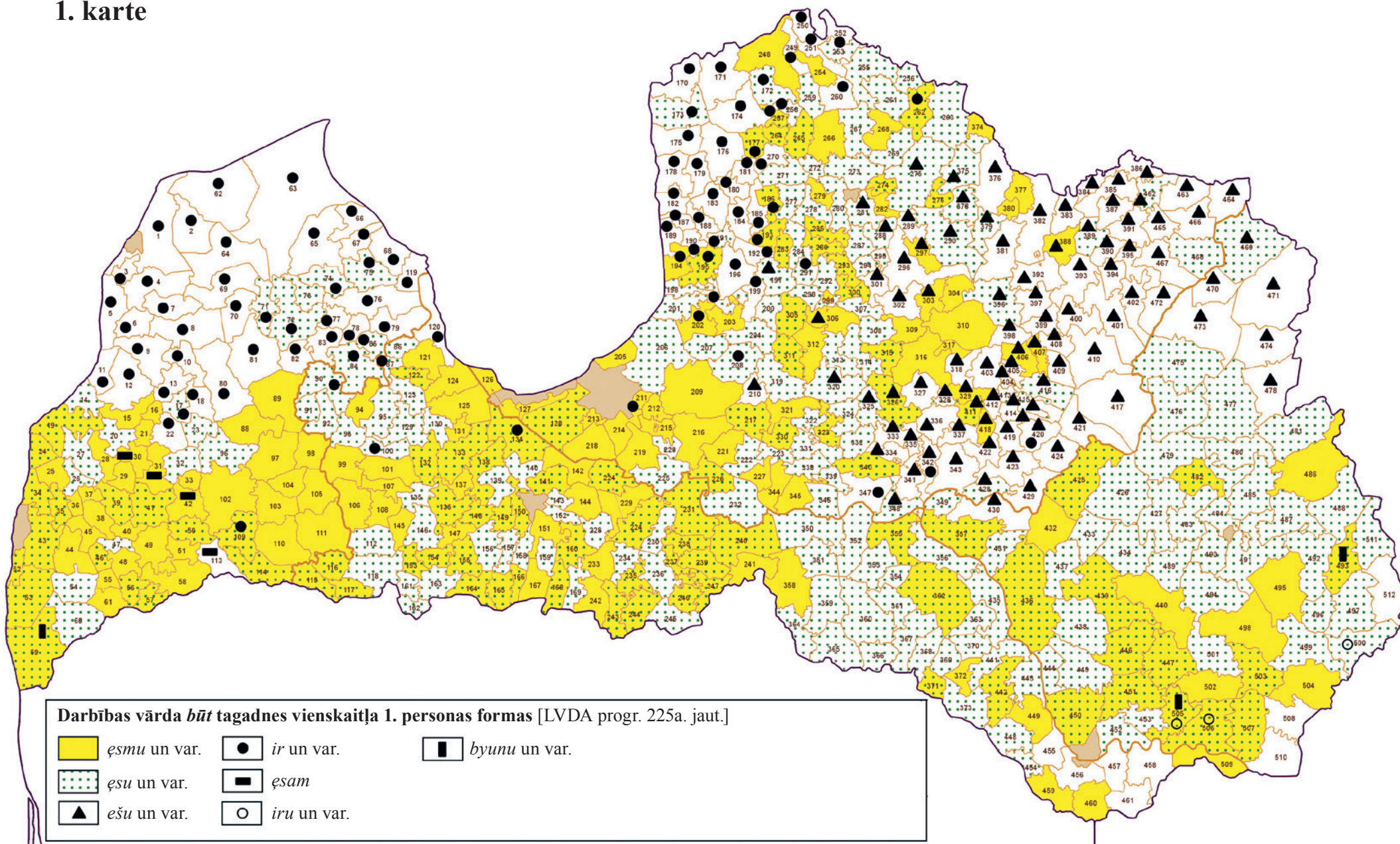

II karte

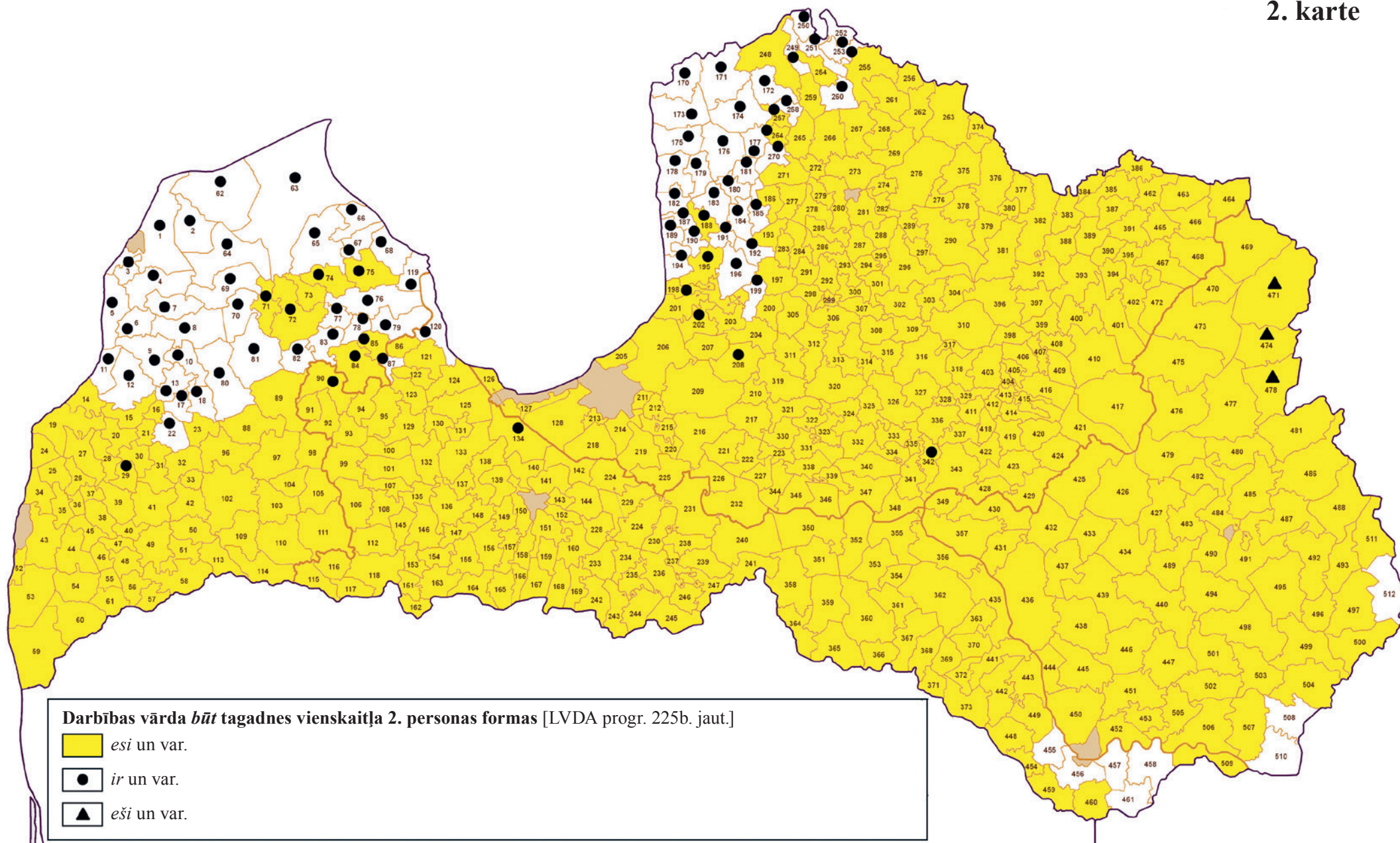

1. karte

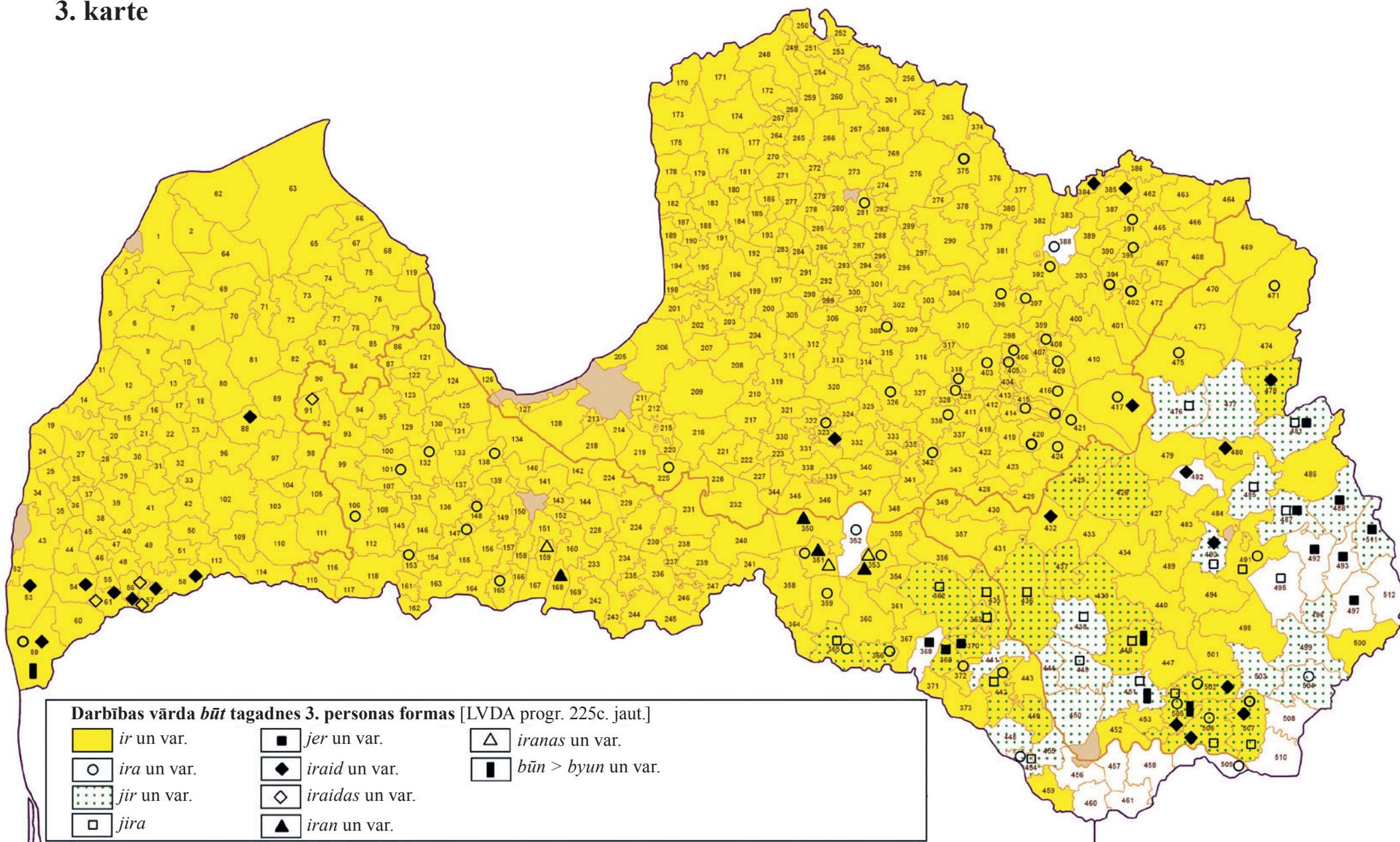

2. karte

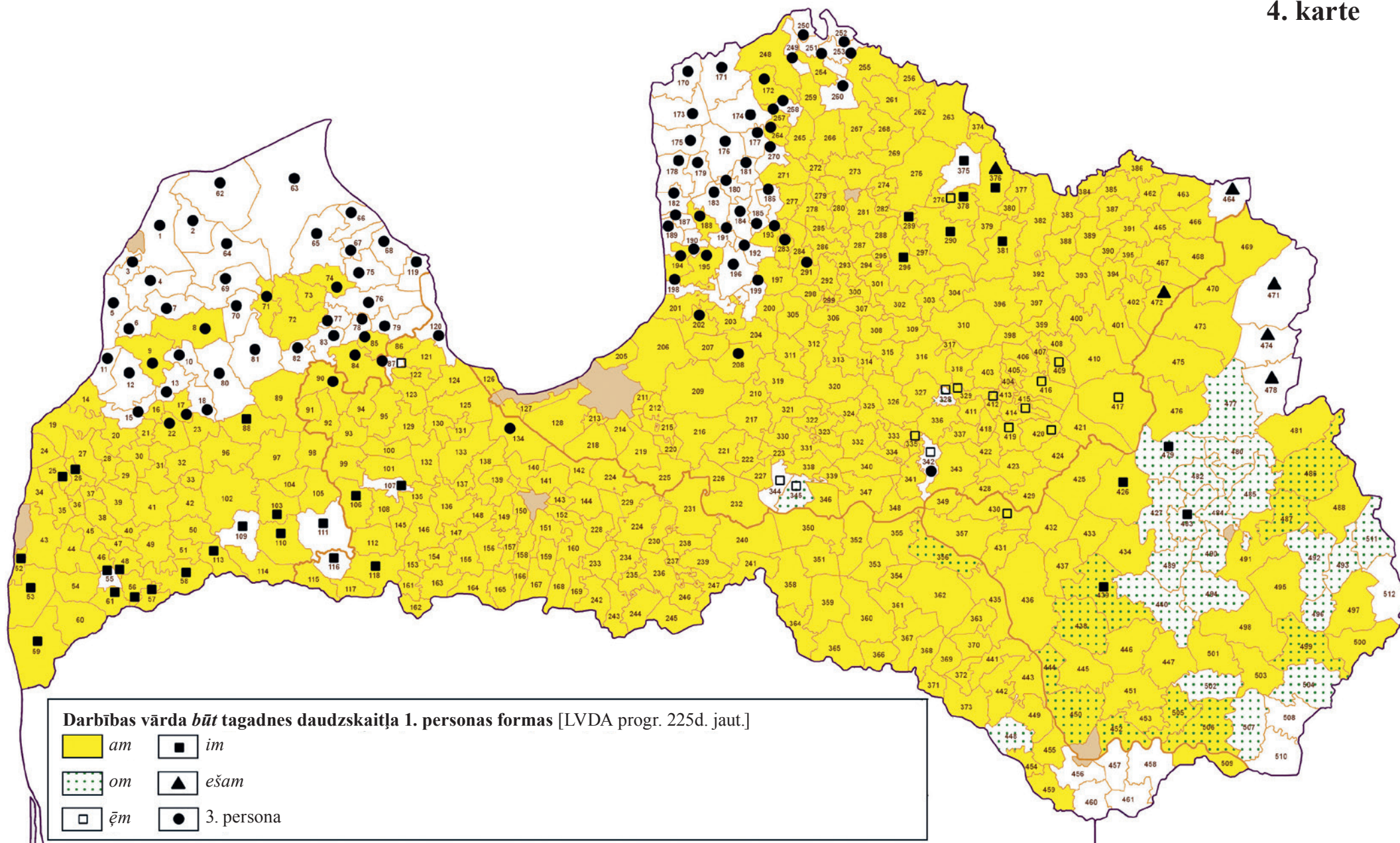

3. karte

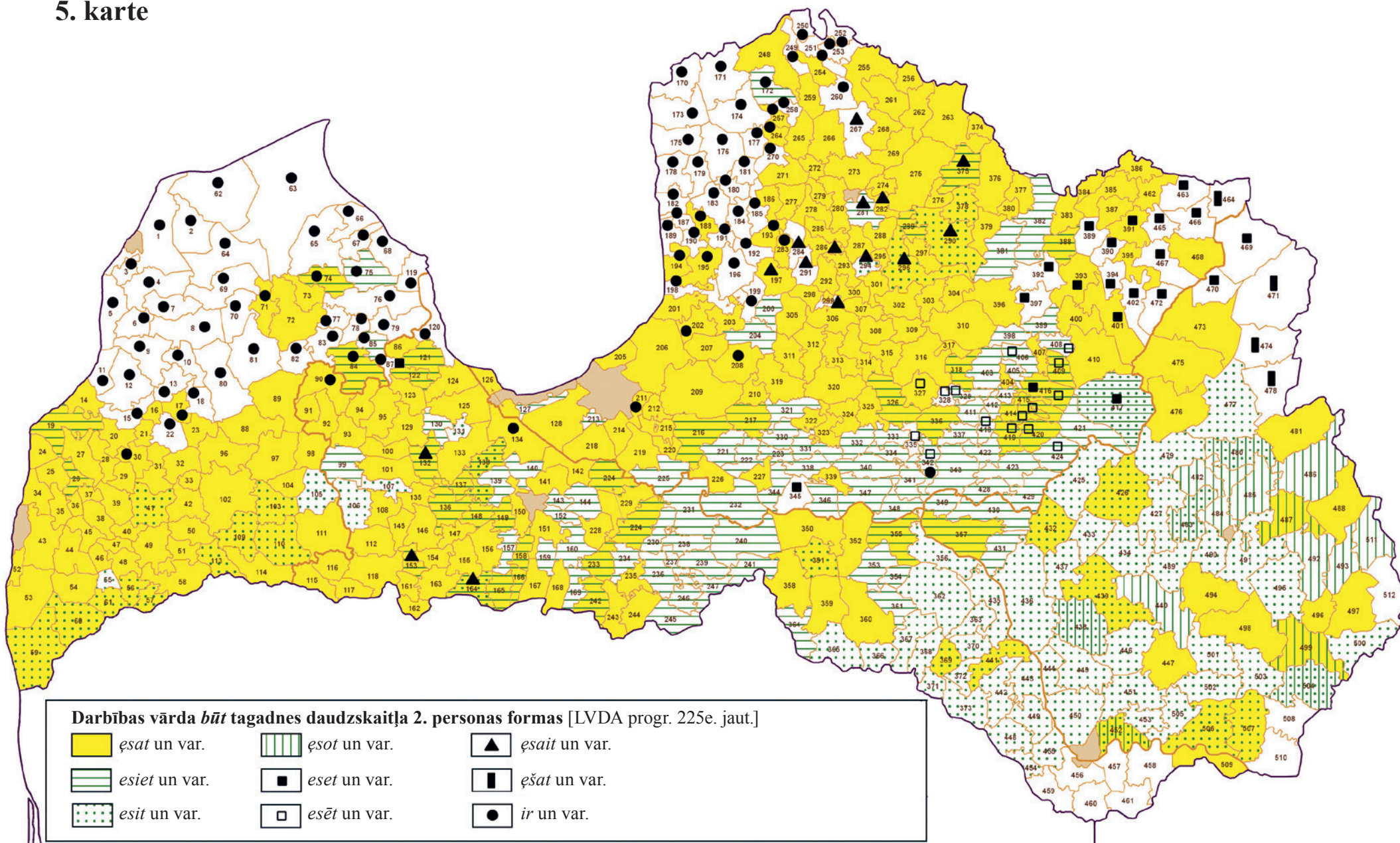

4. karte

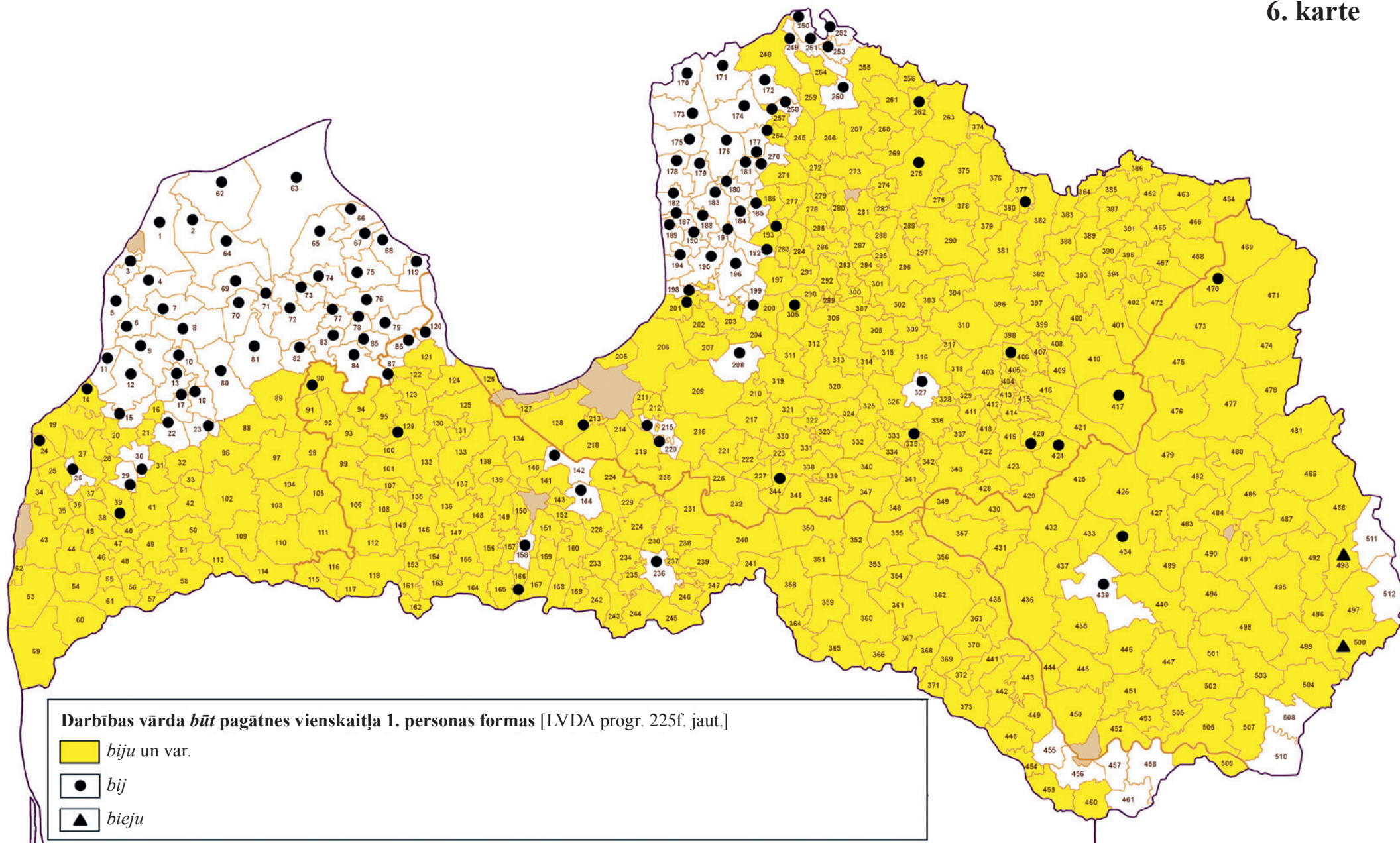

5. karte

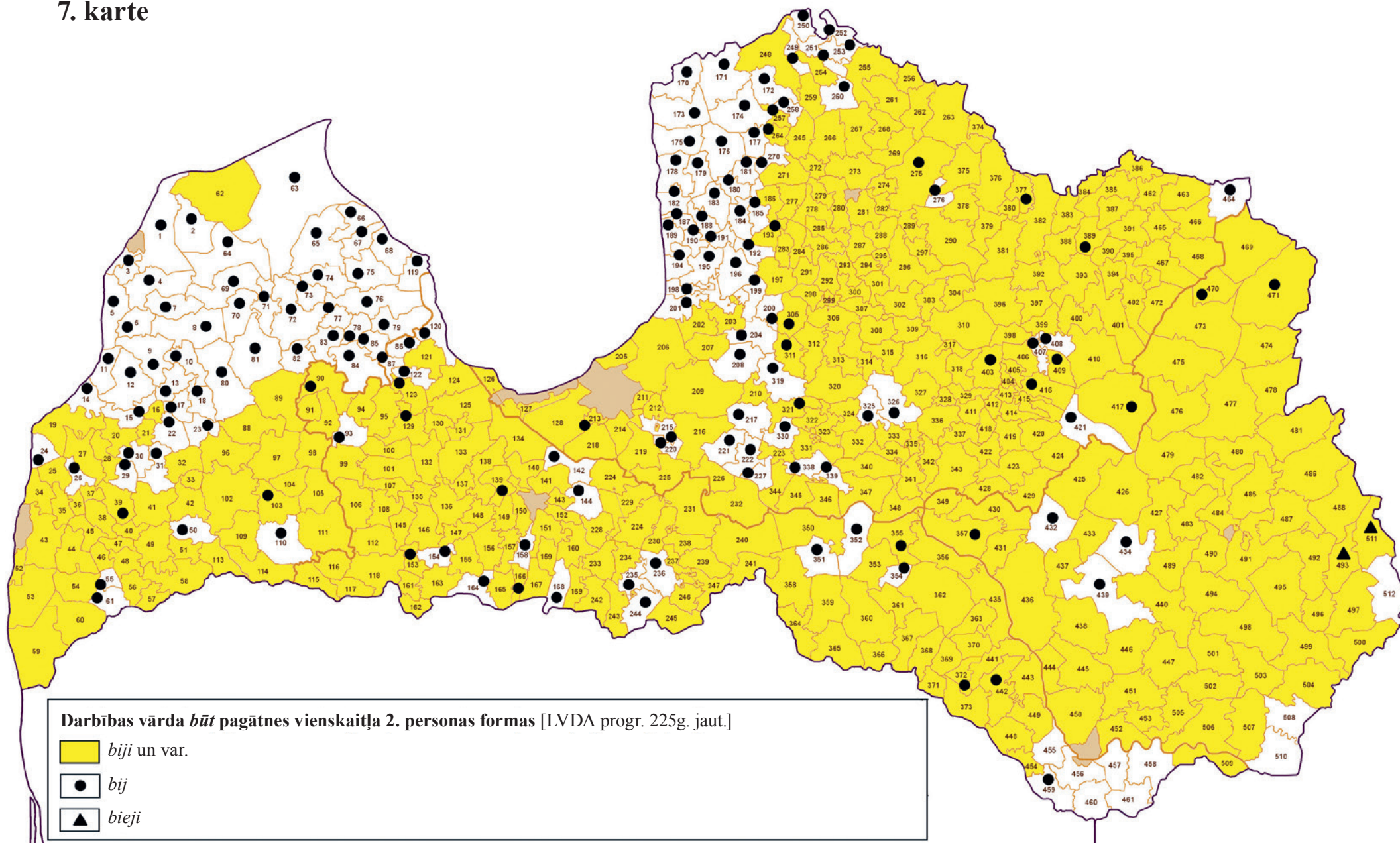

6. karte

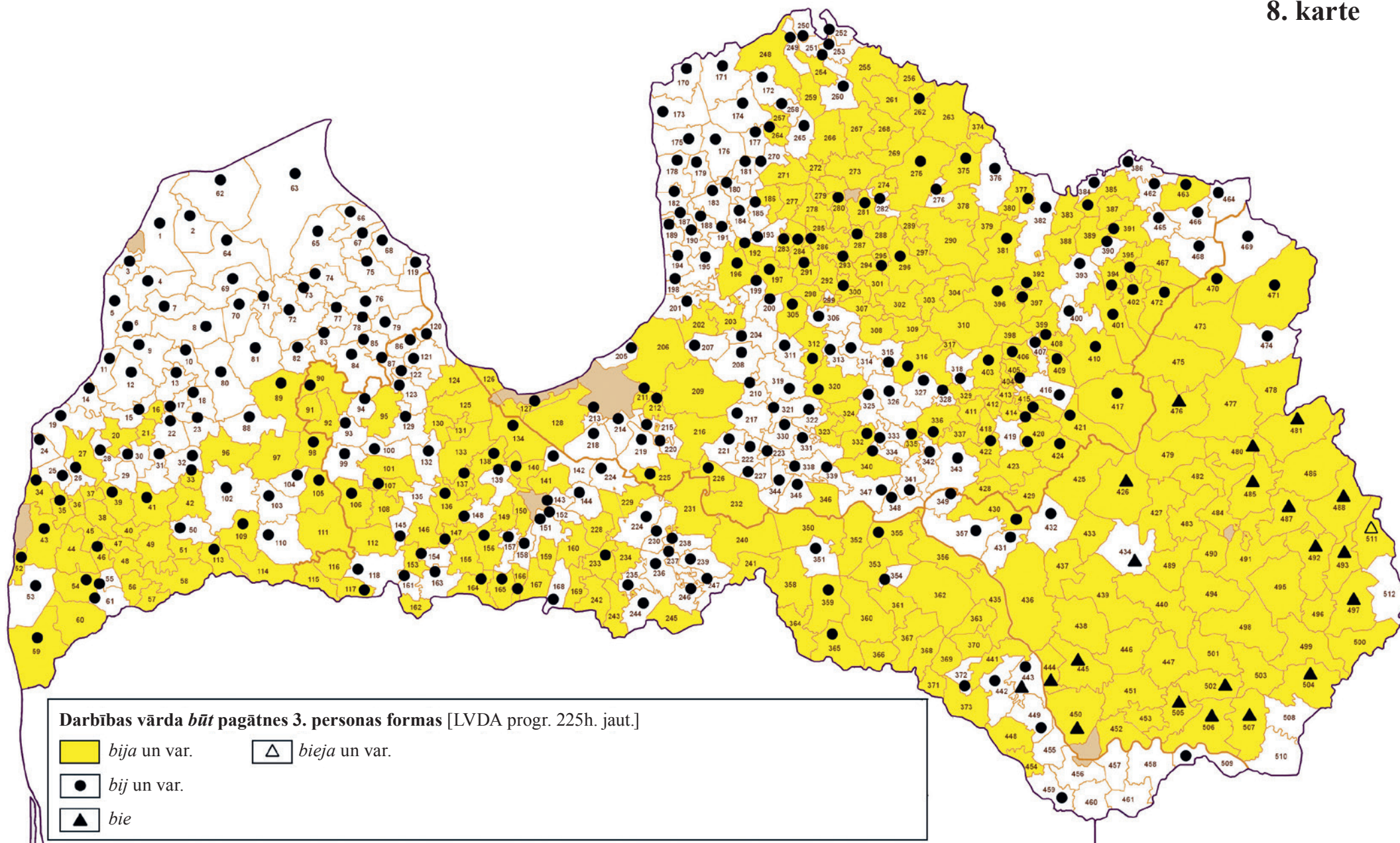

7. karte

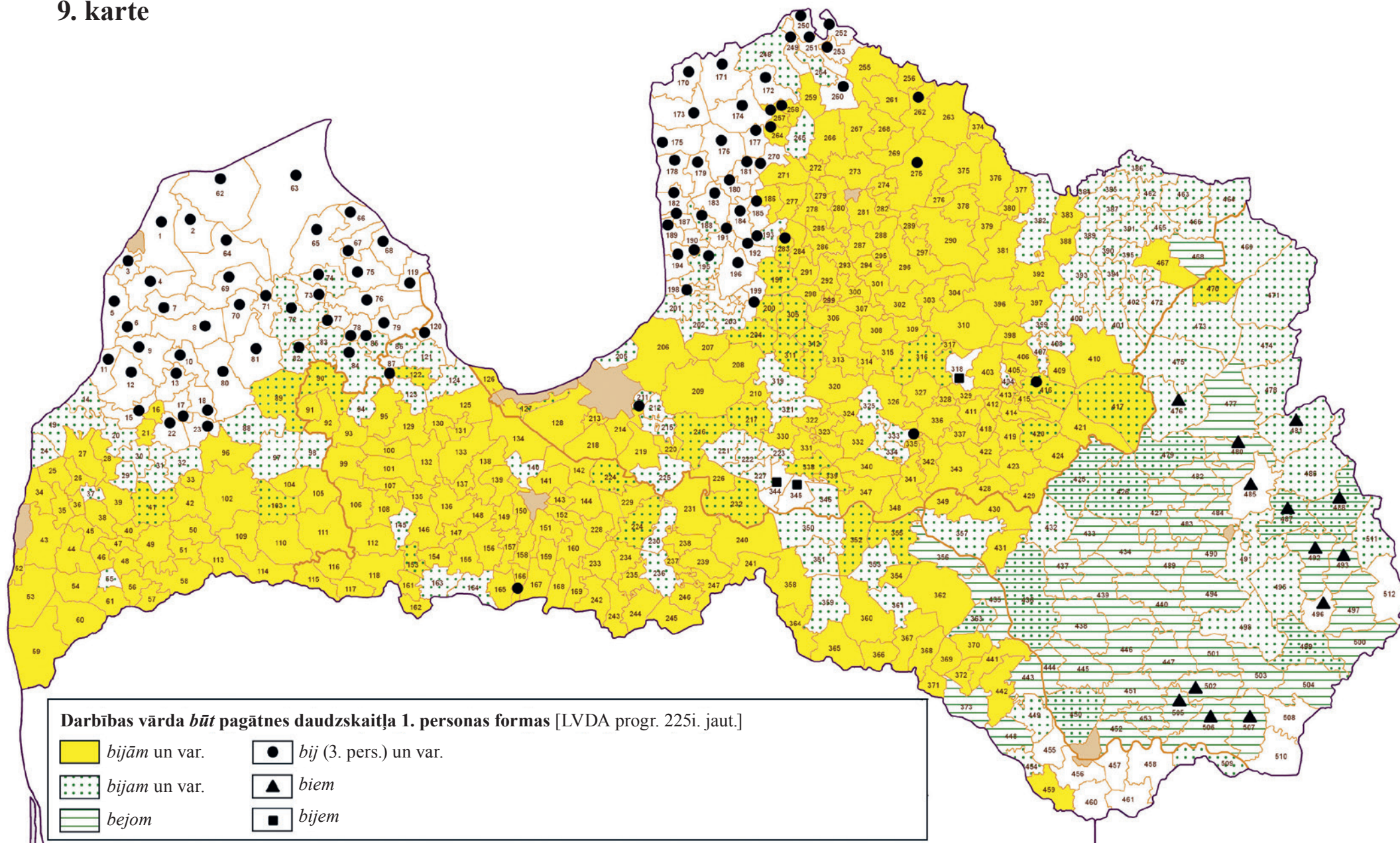

8. karte

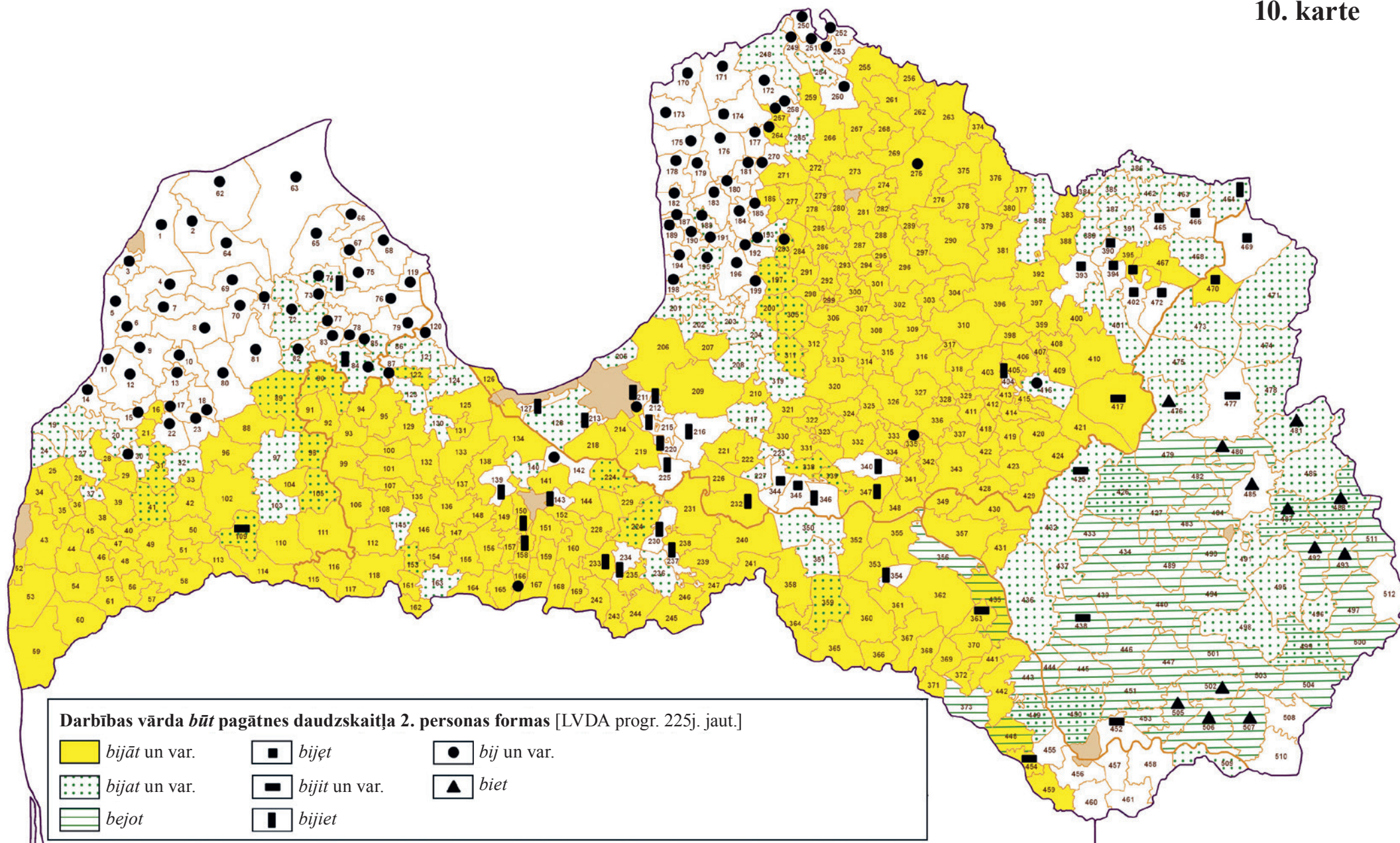

9. karte

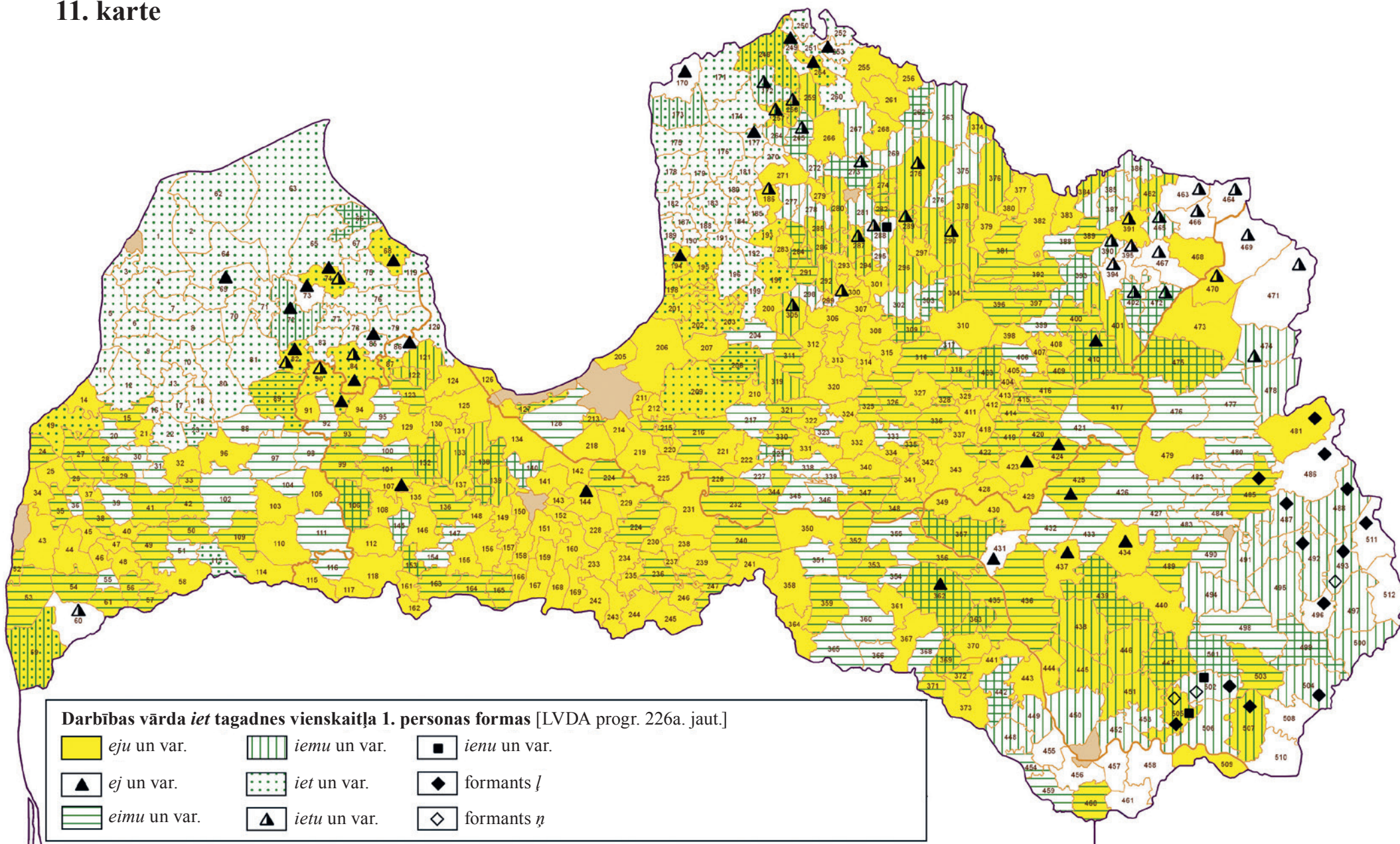

10. karte

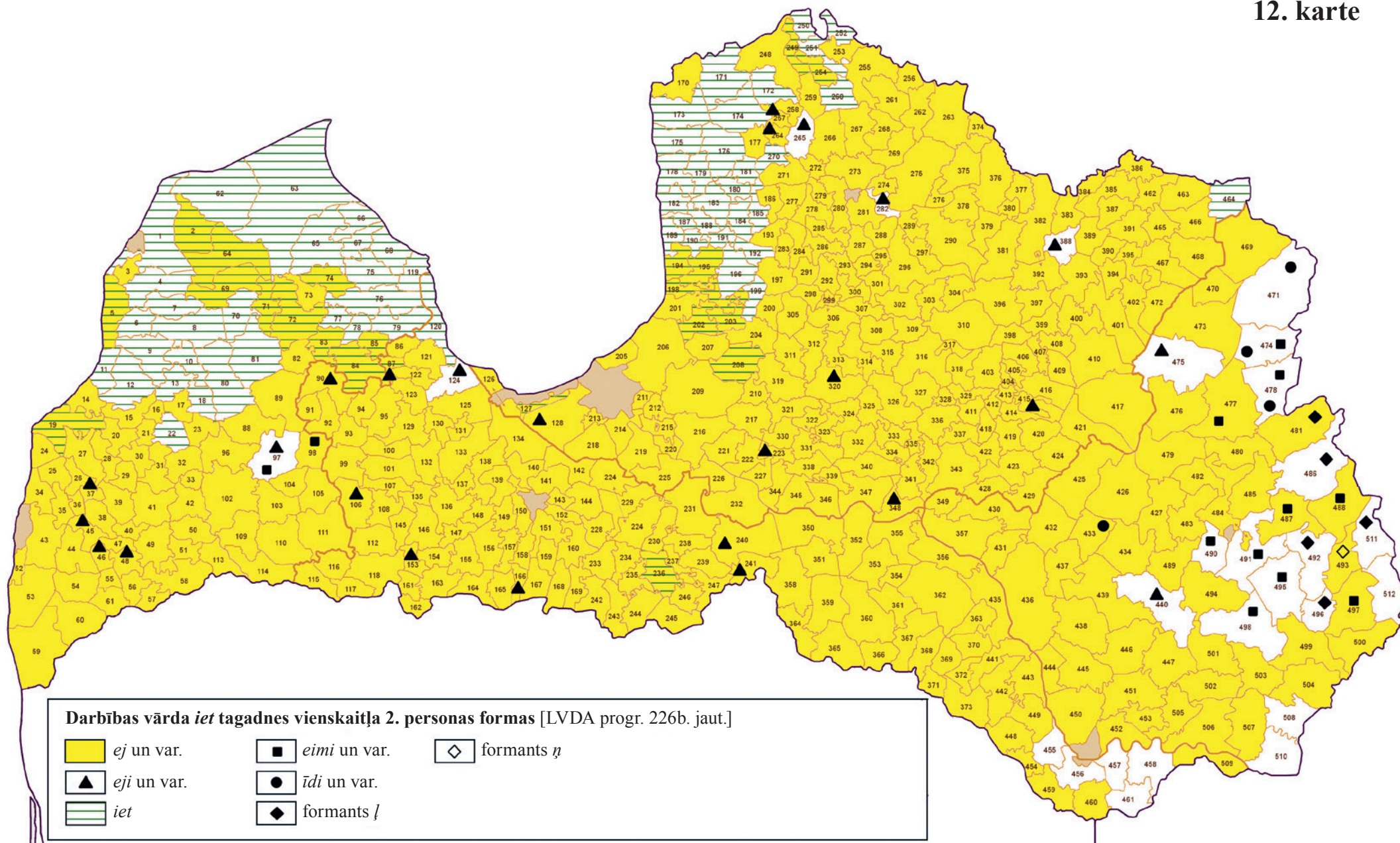

11. karte

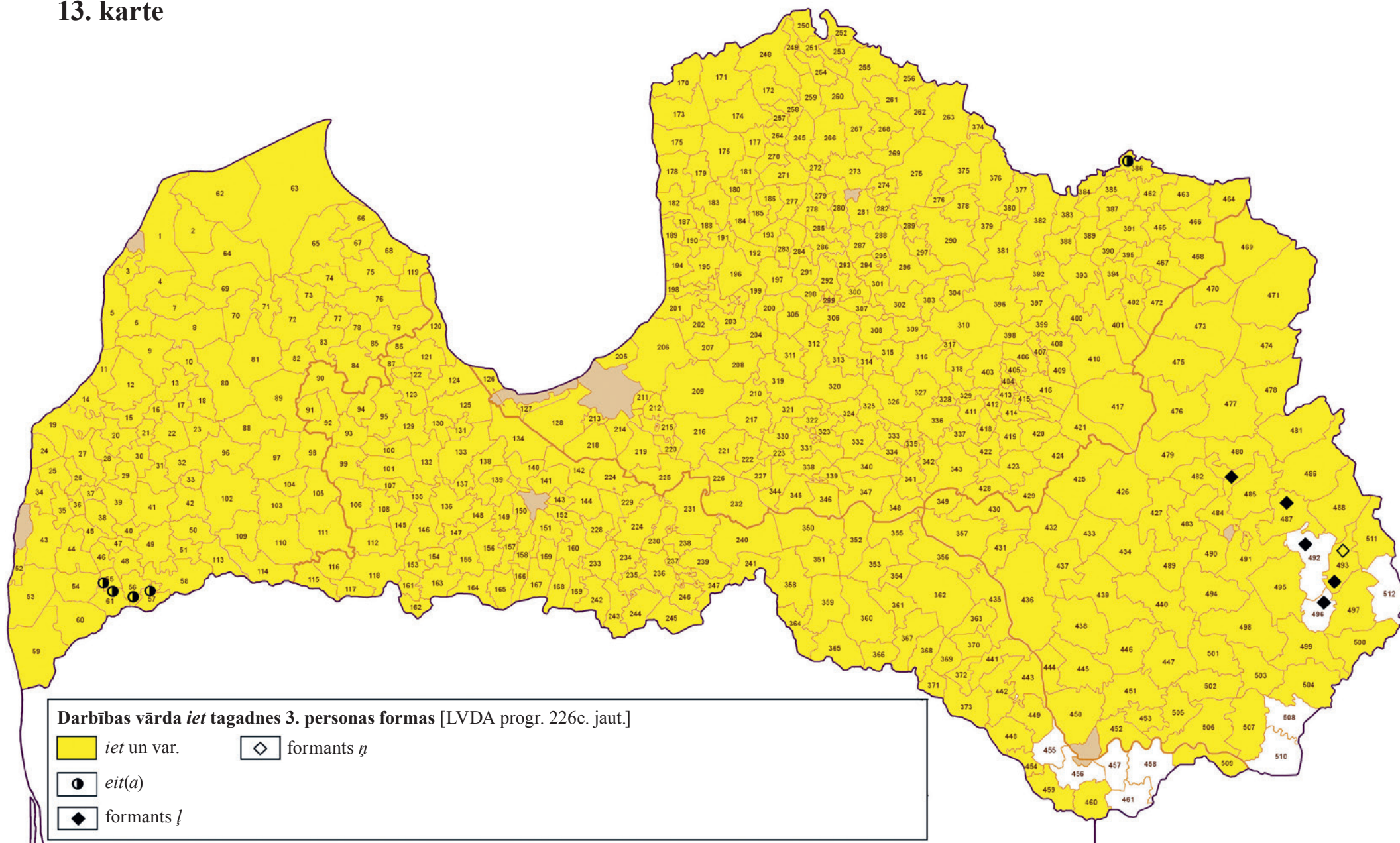

12. karte

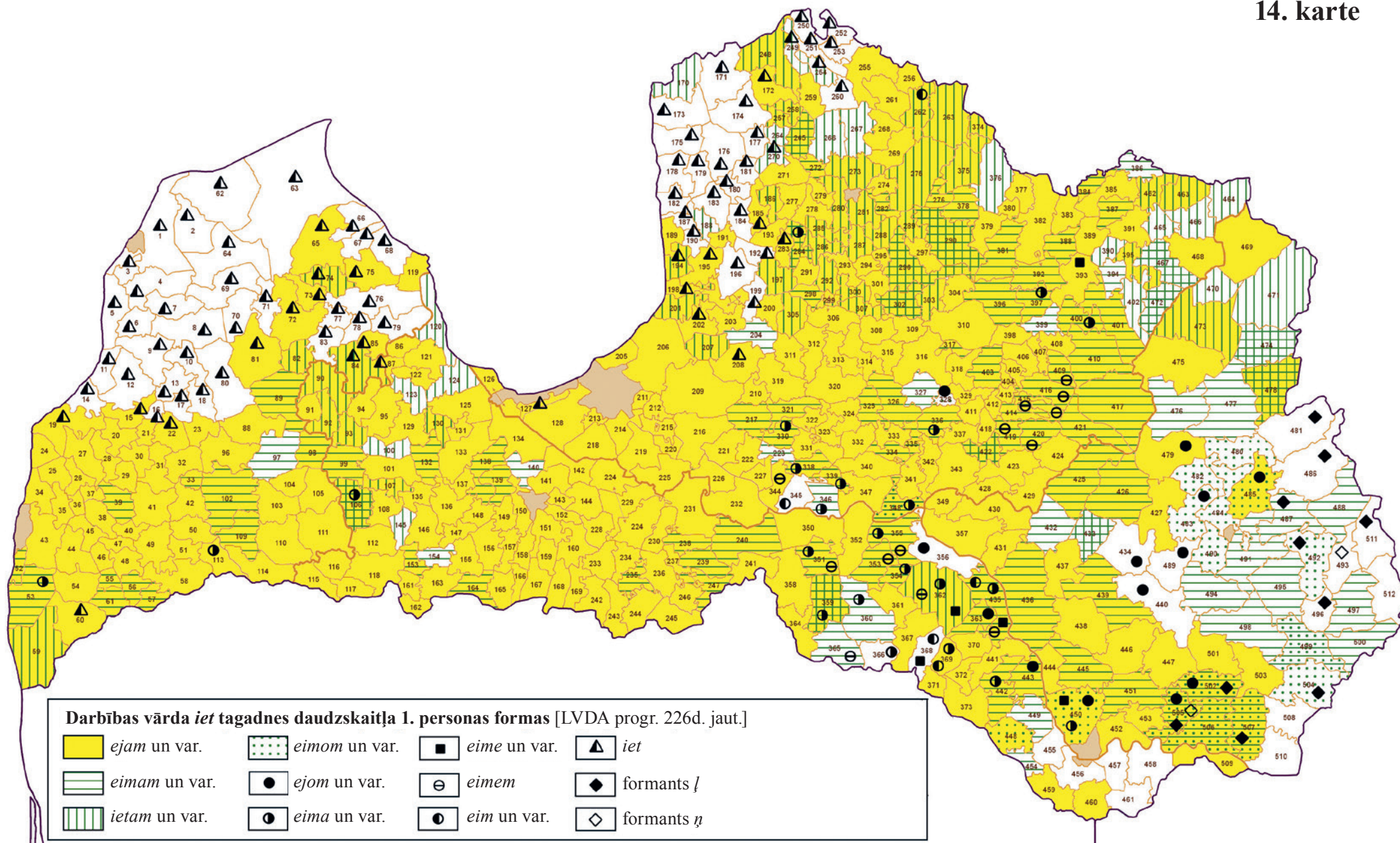

13. karte

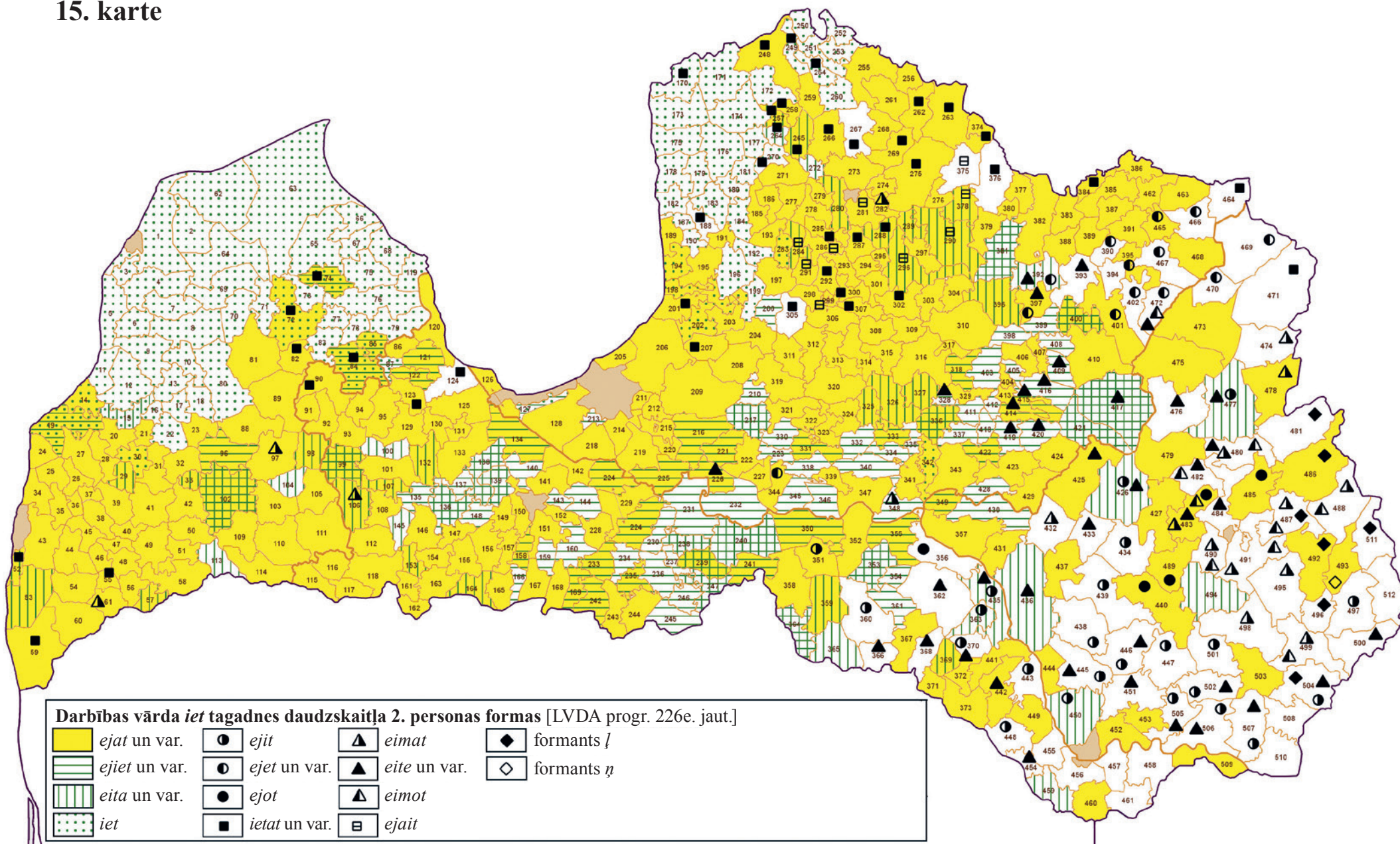

14. karte

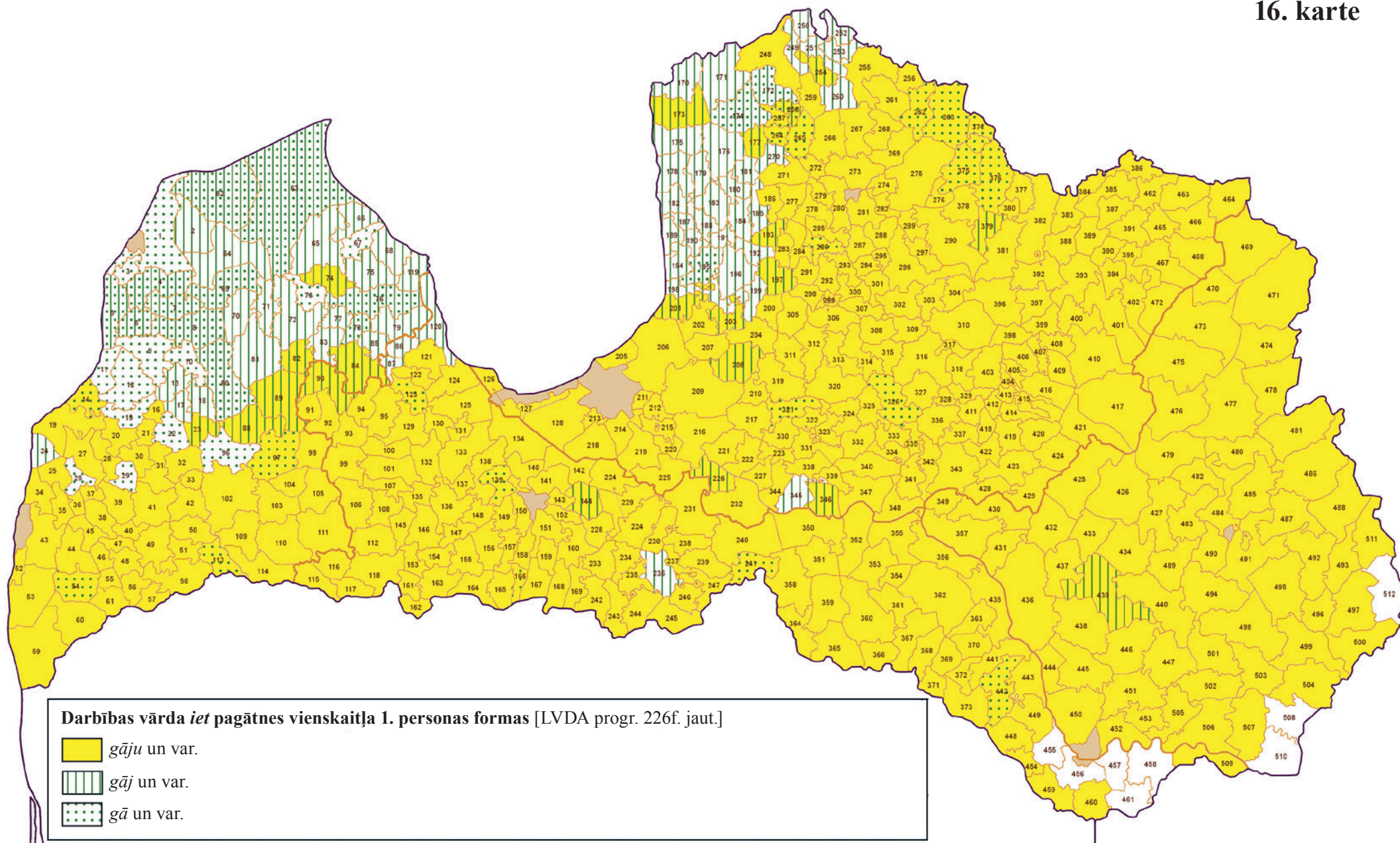

15. karte

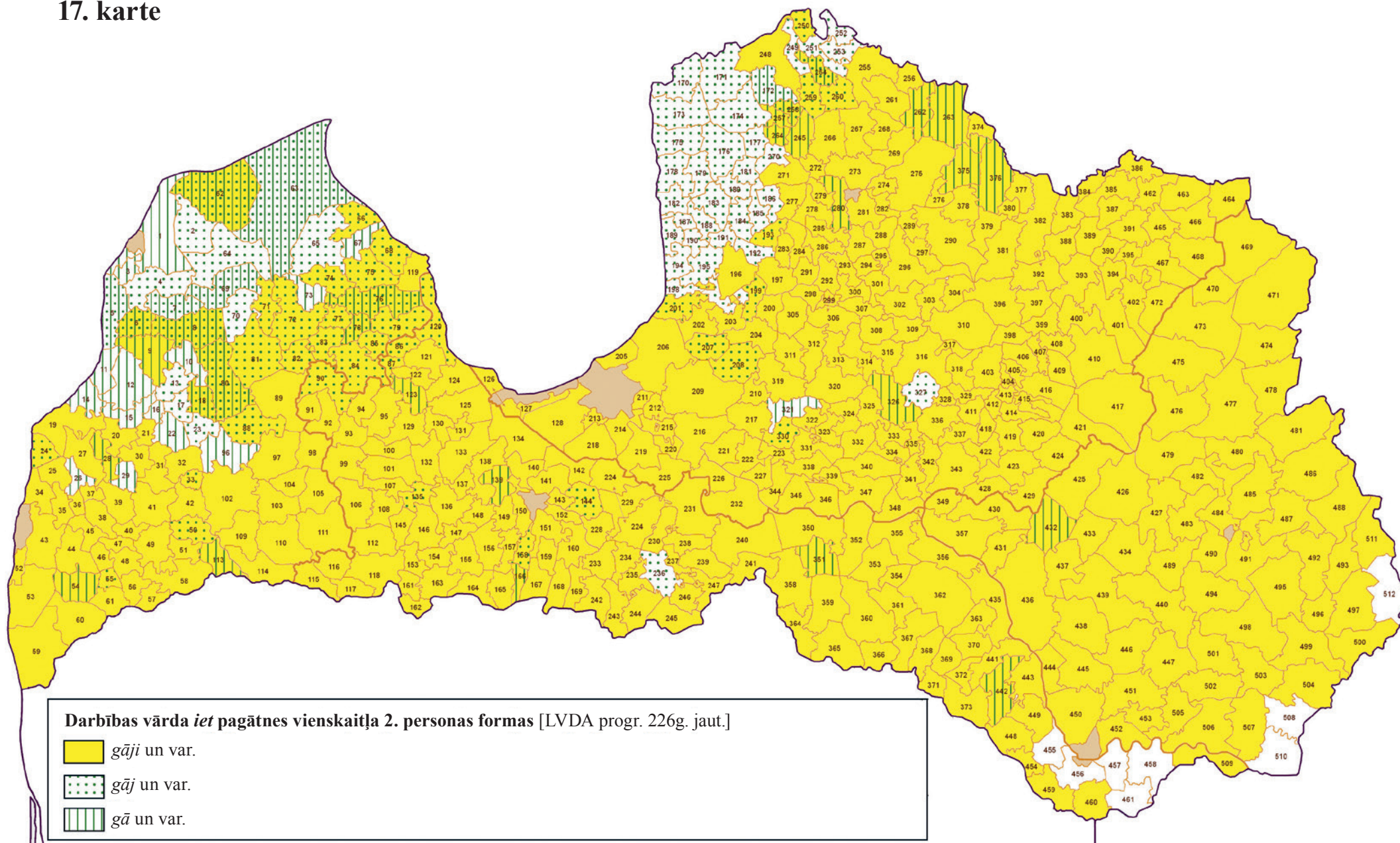

16. karte

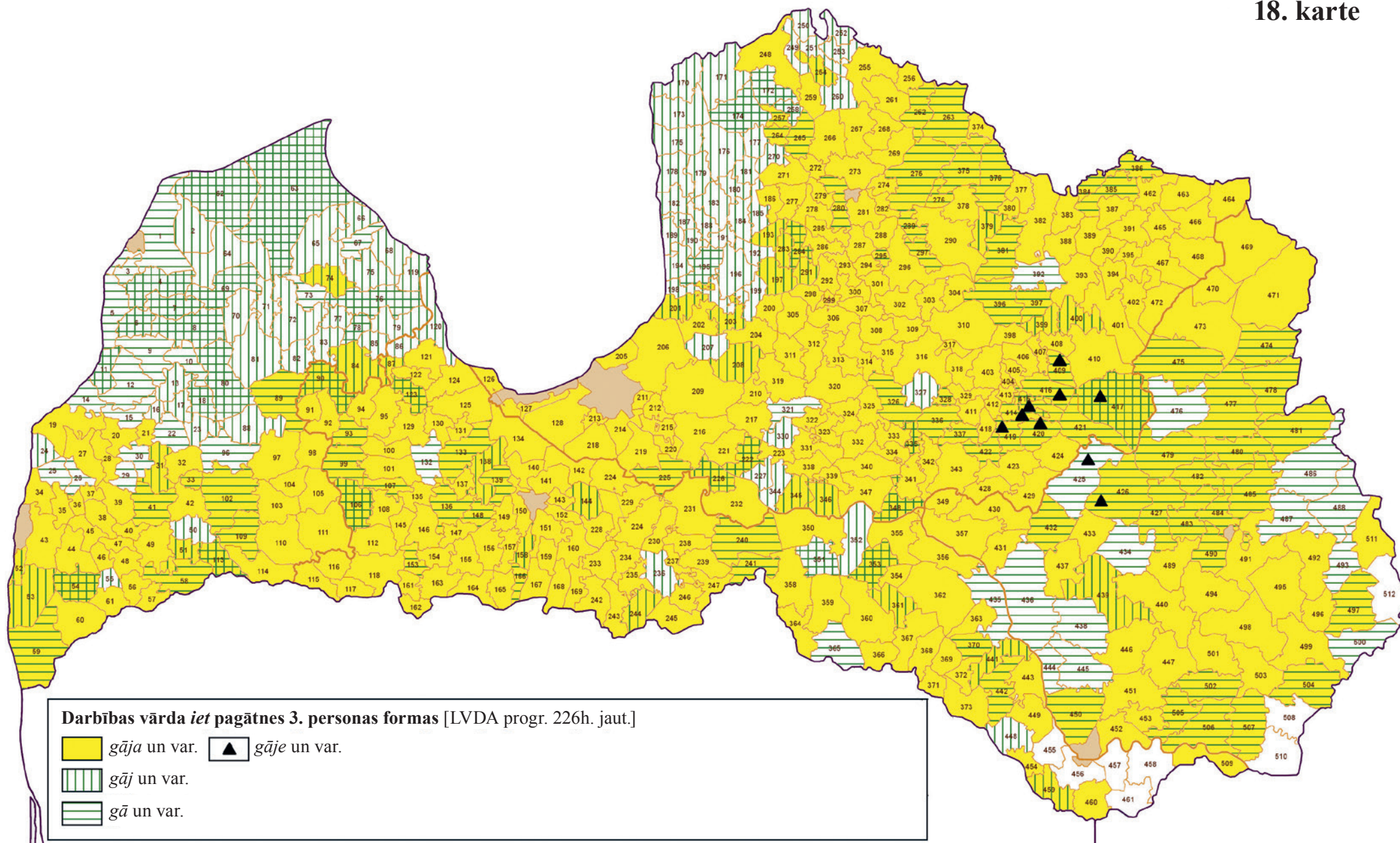

17. karte

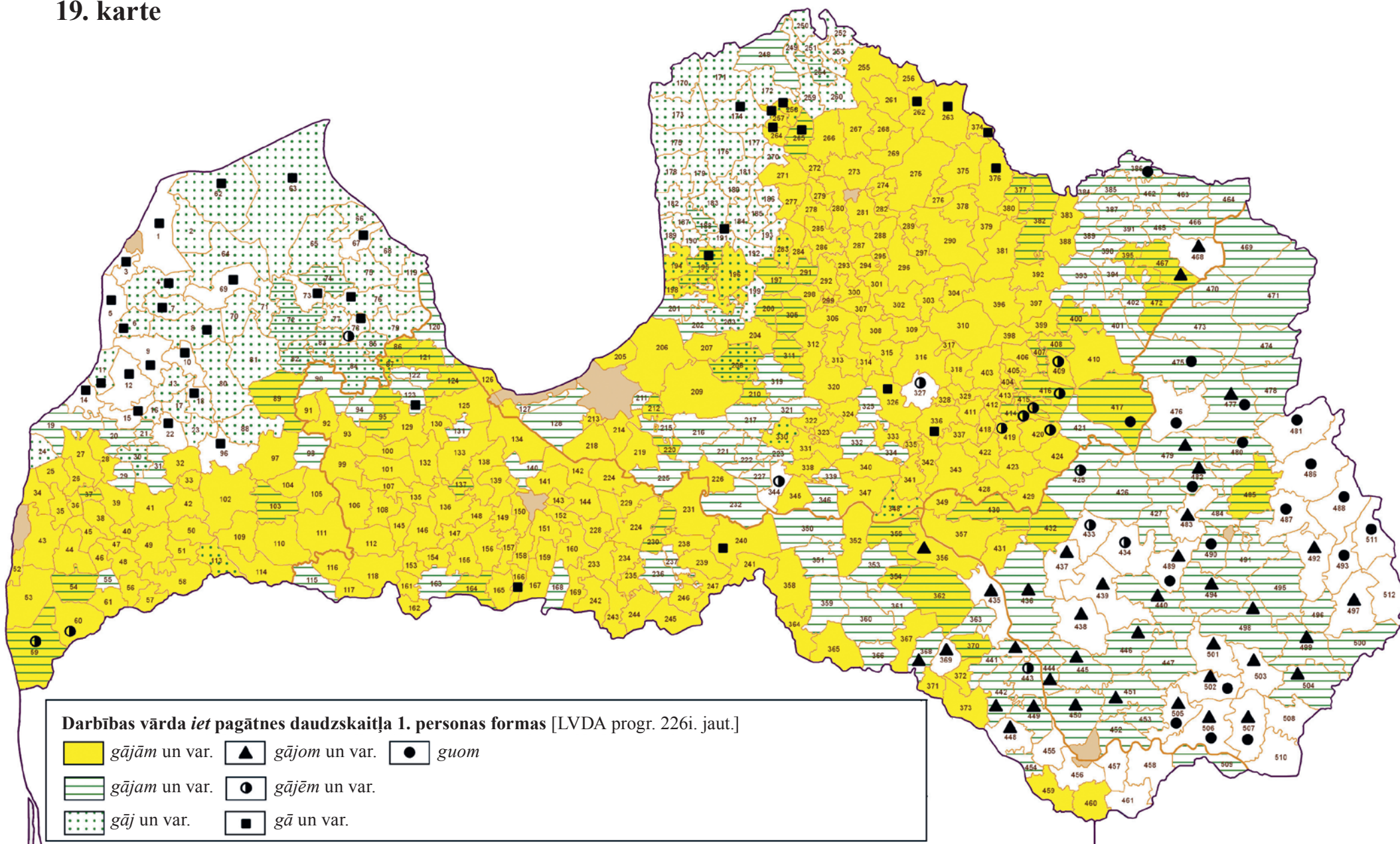

18. karte

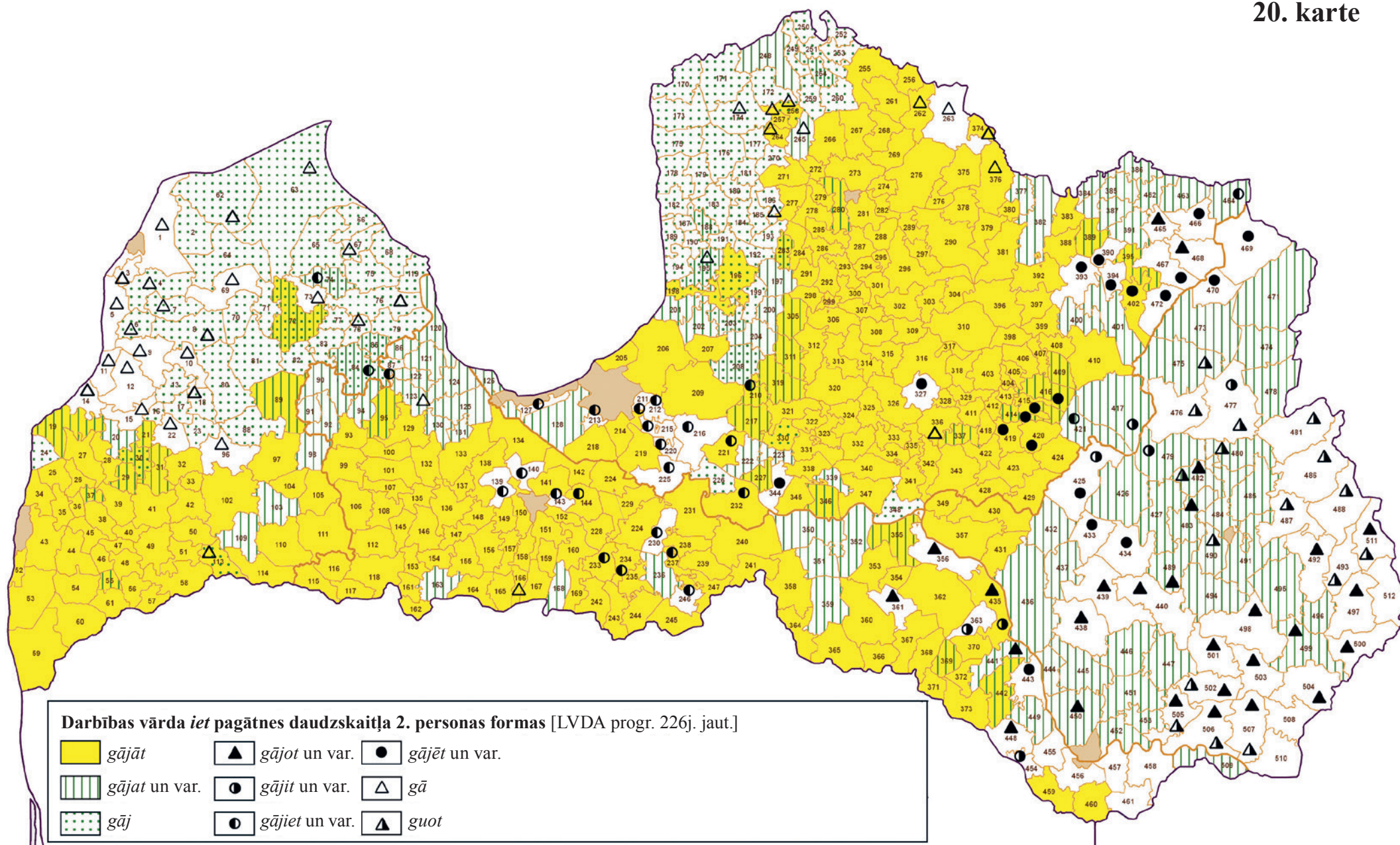

19. karte

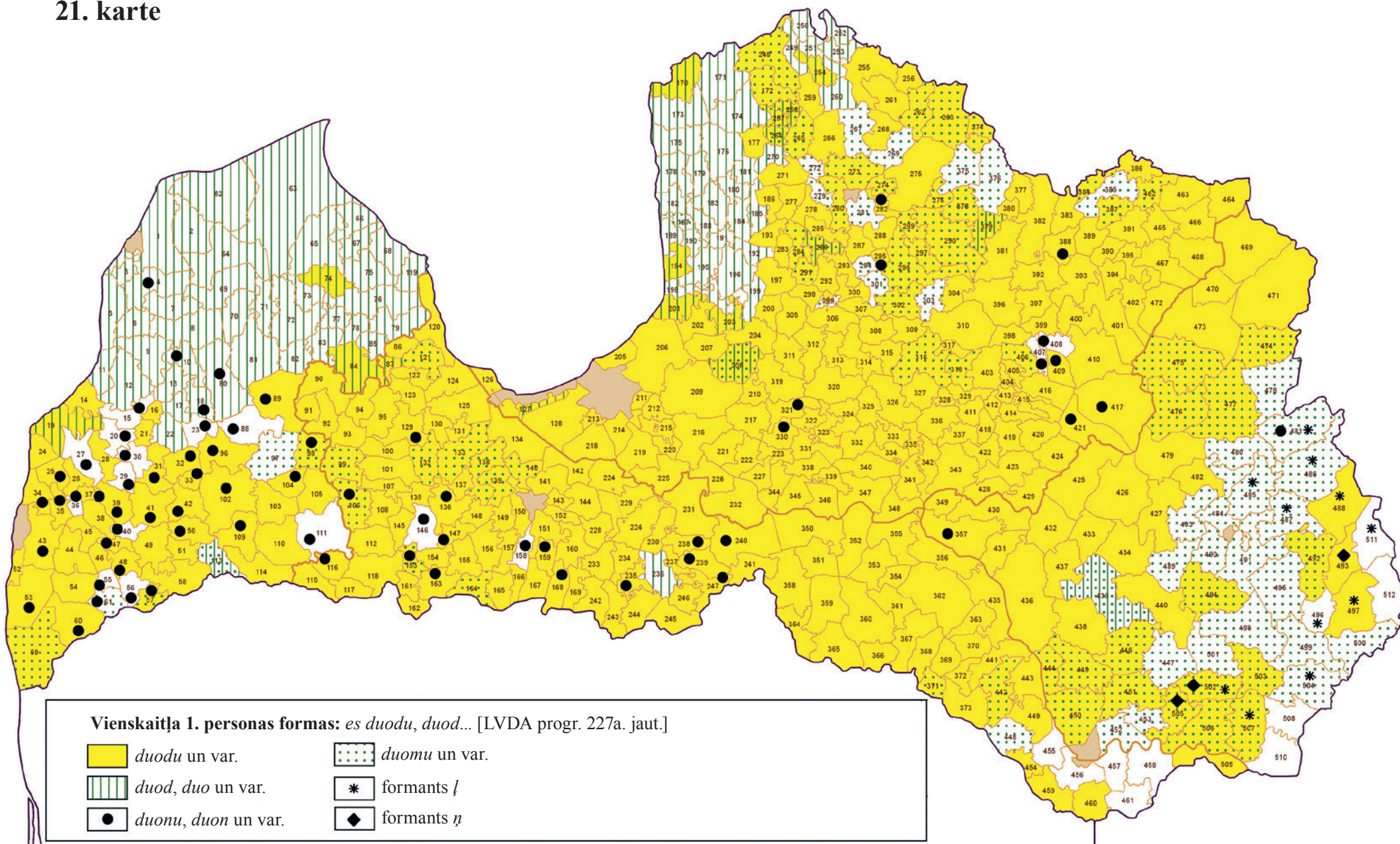

20. karte

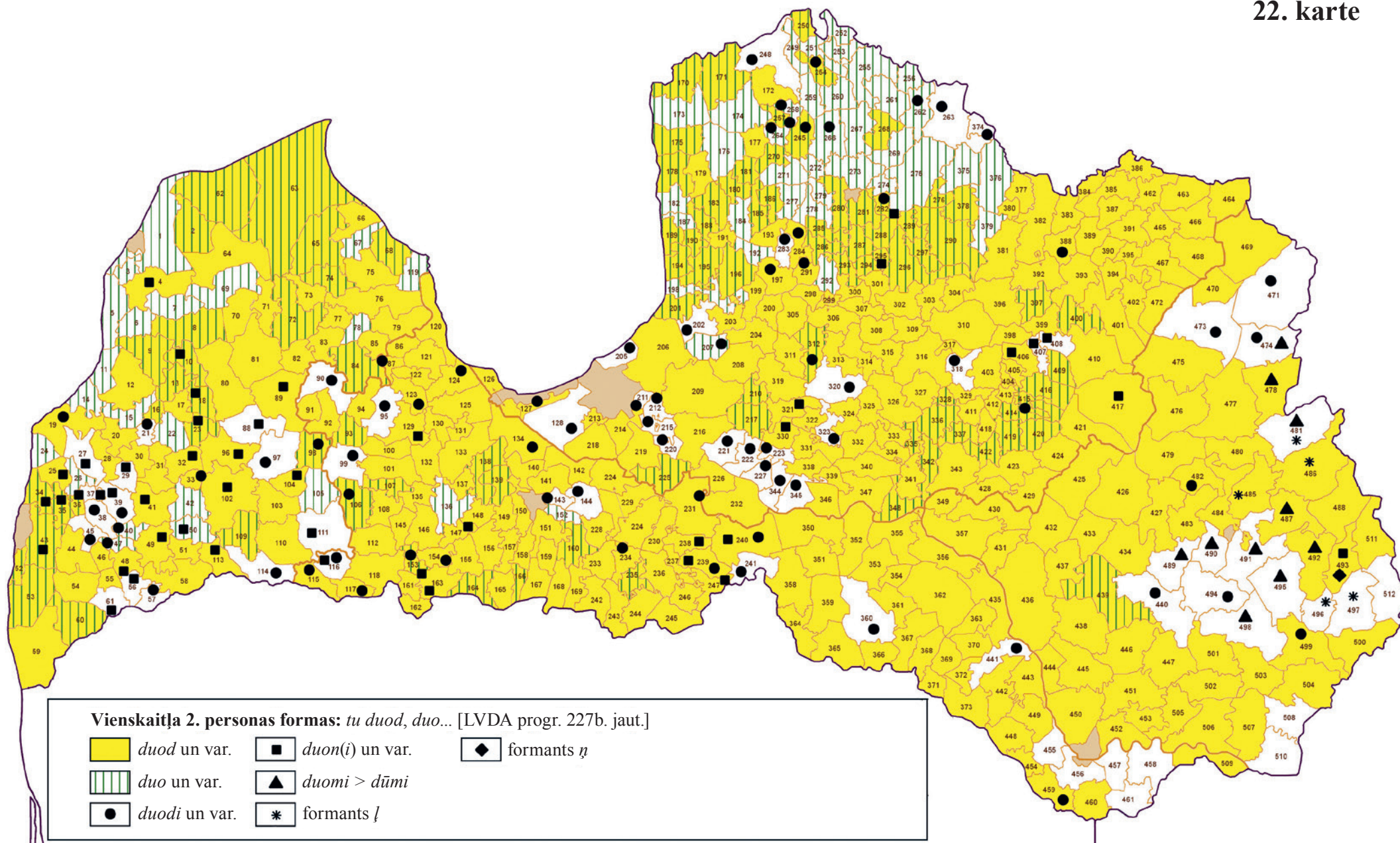

21. karte

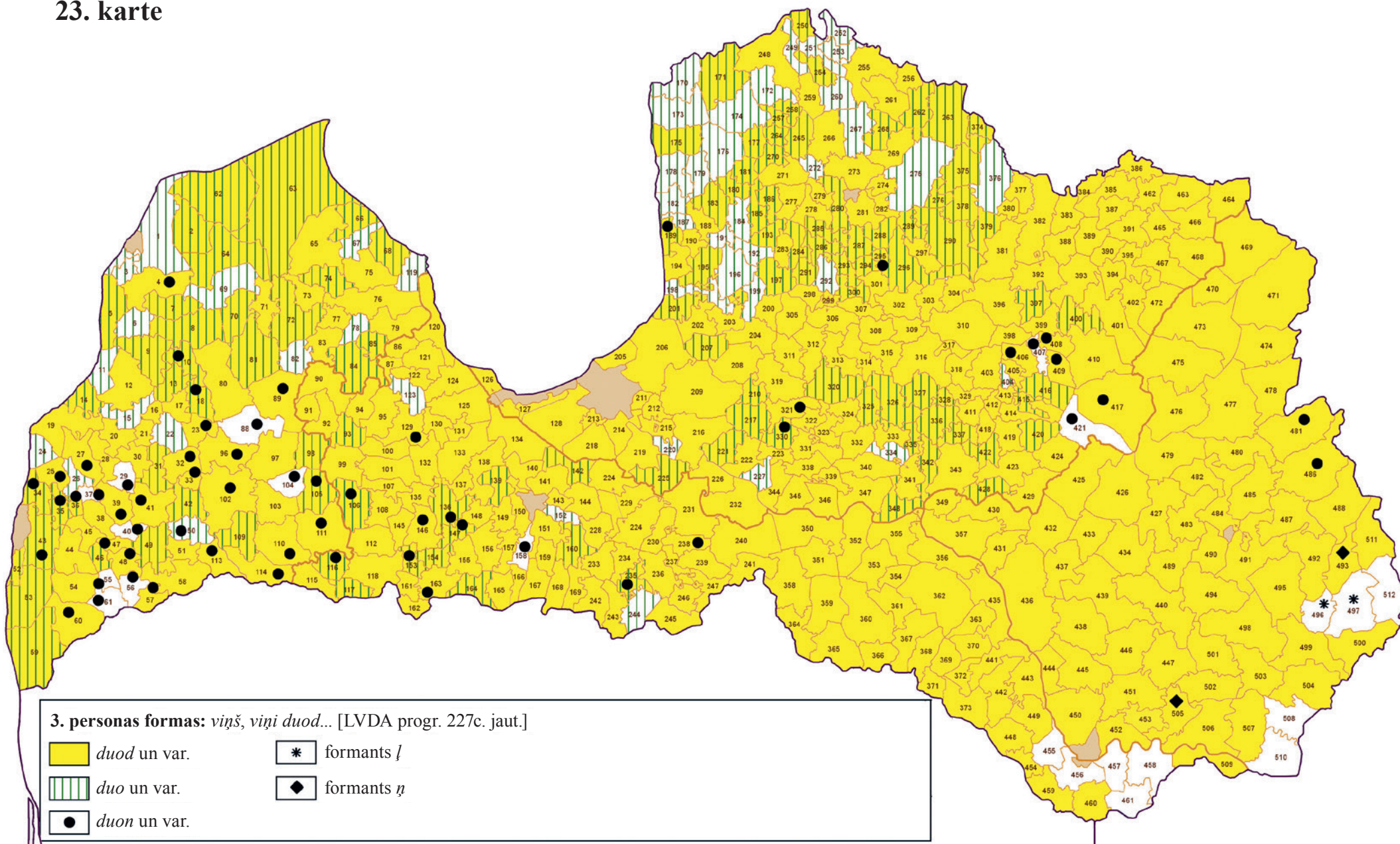

22. karte

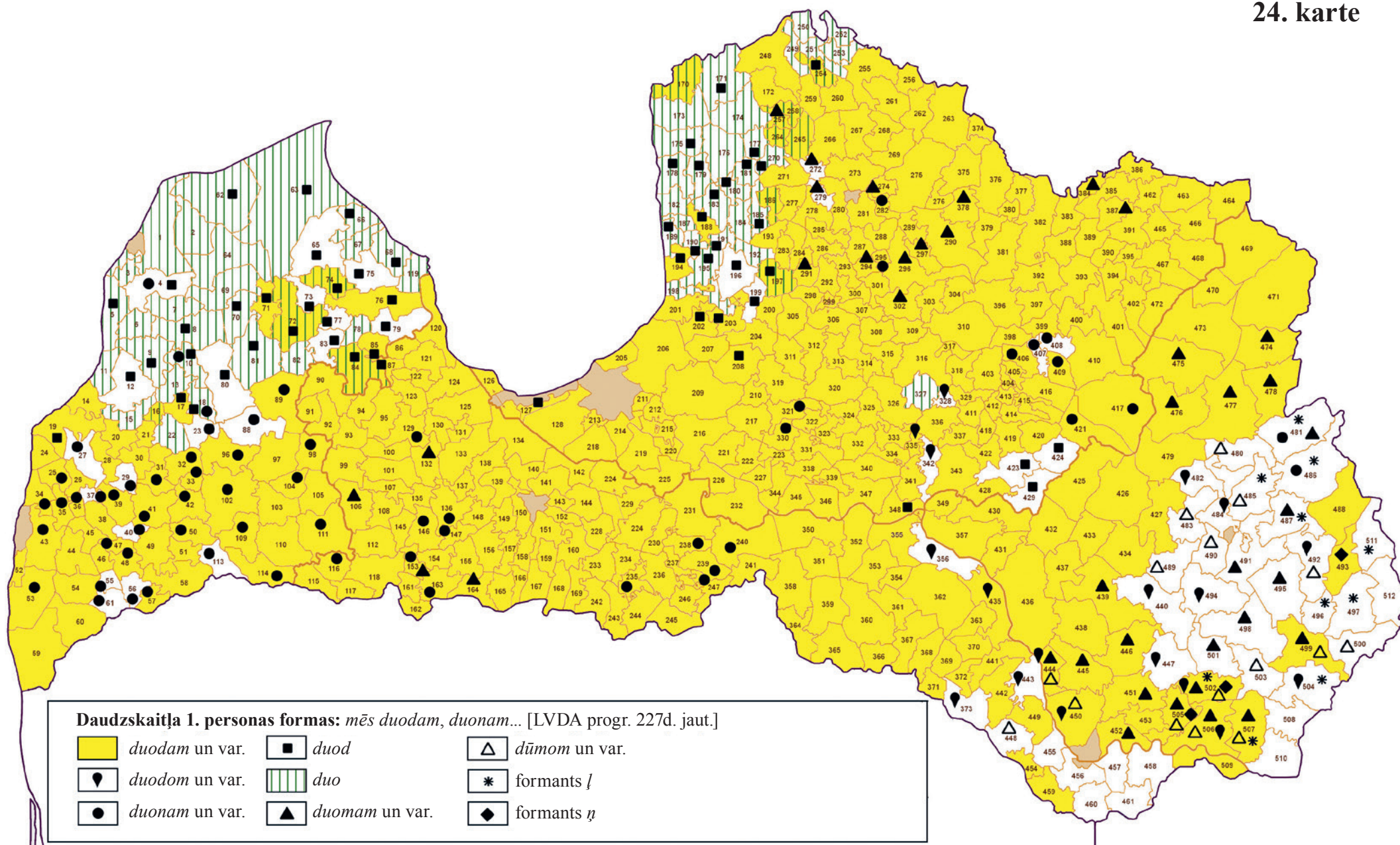

23. karte

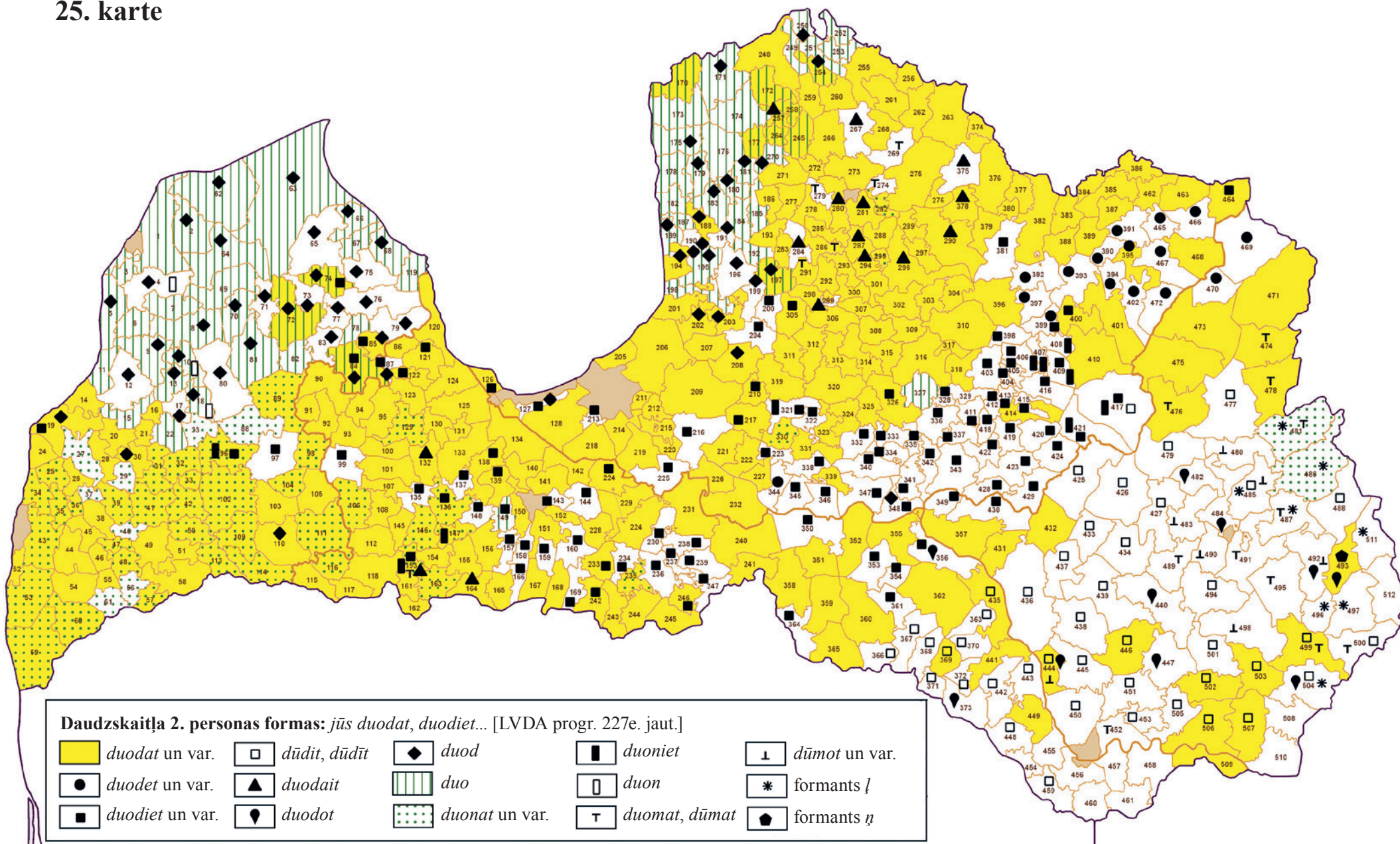

24. karte

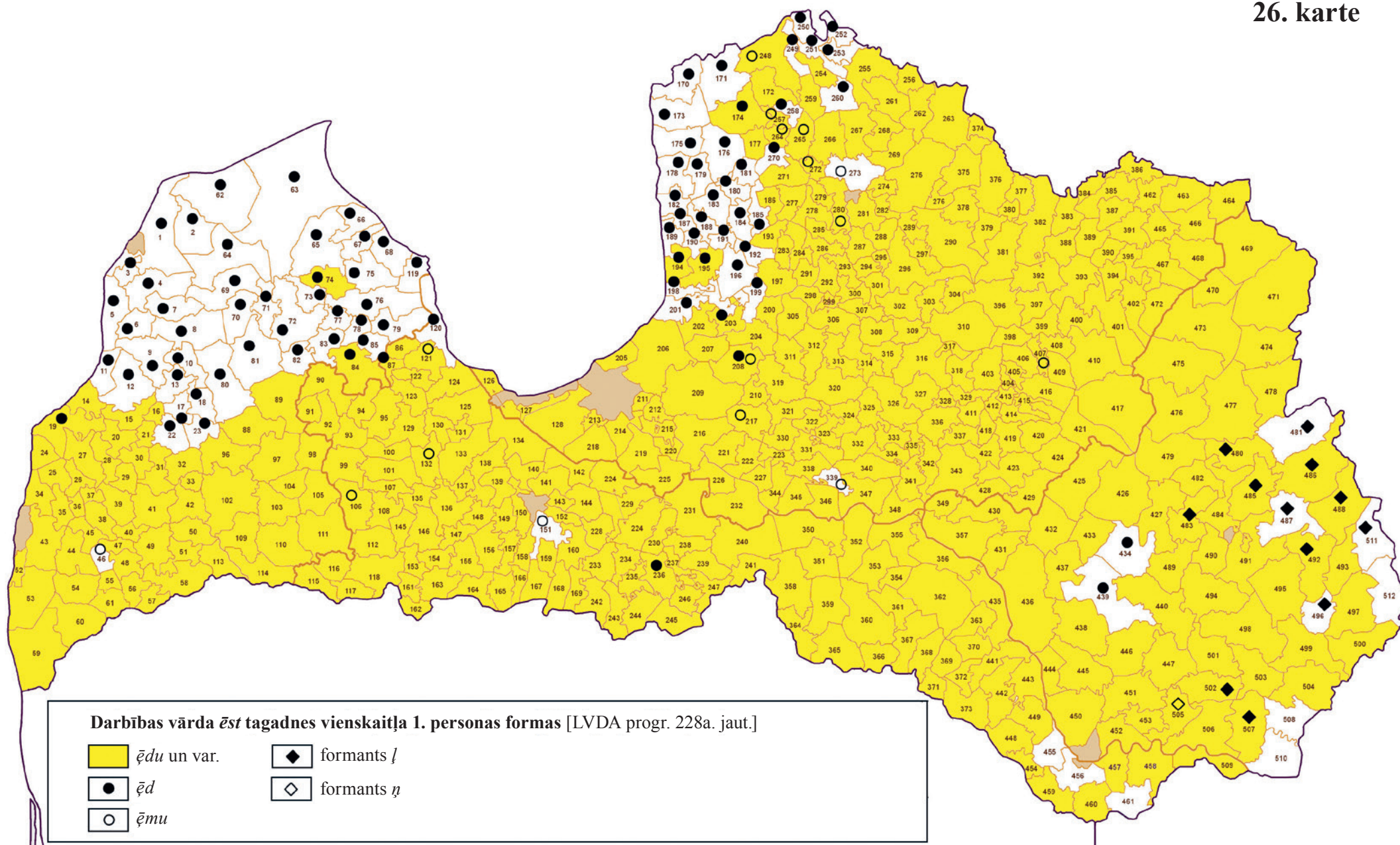

25. karte

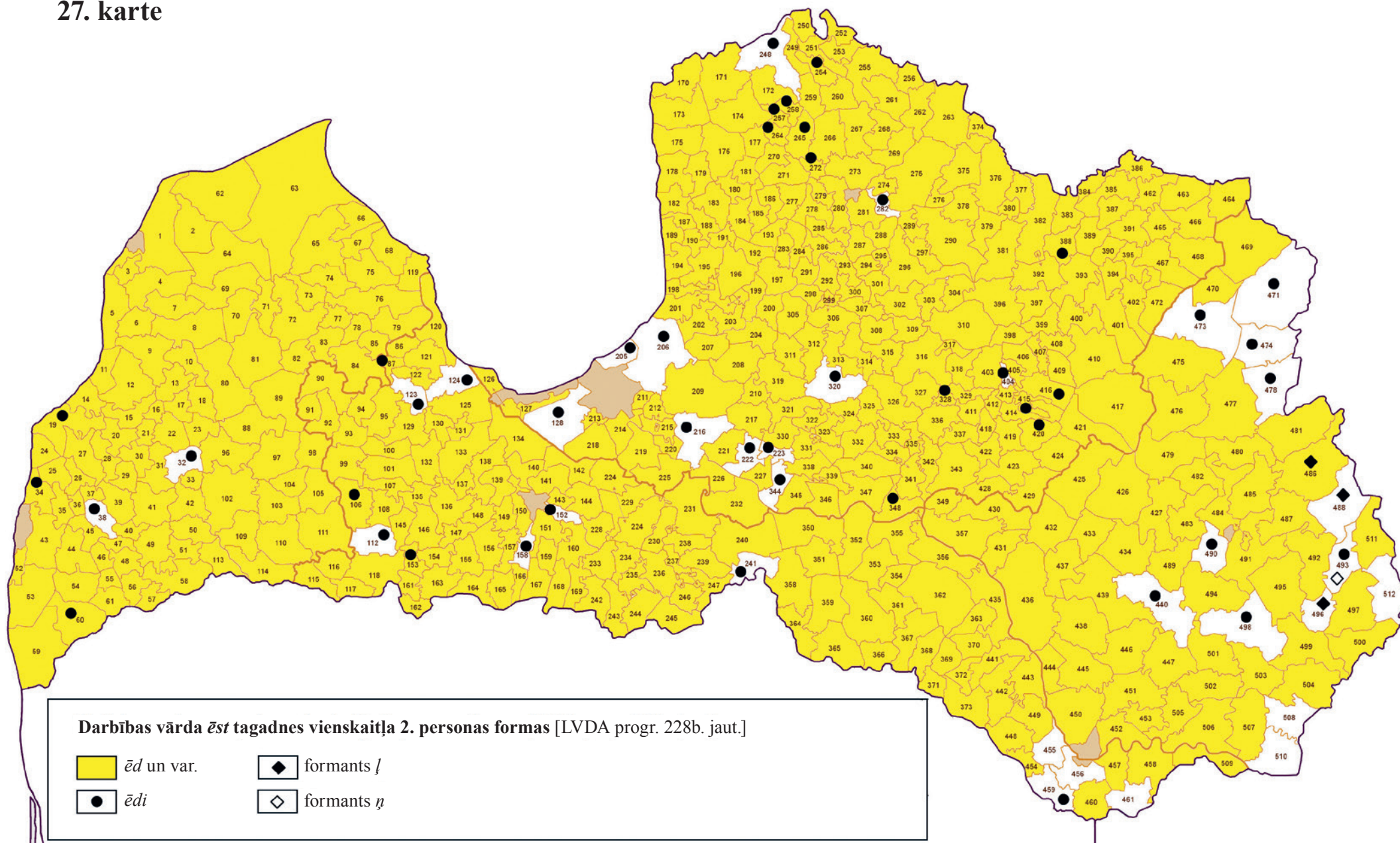

26. karte

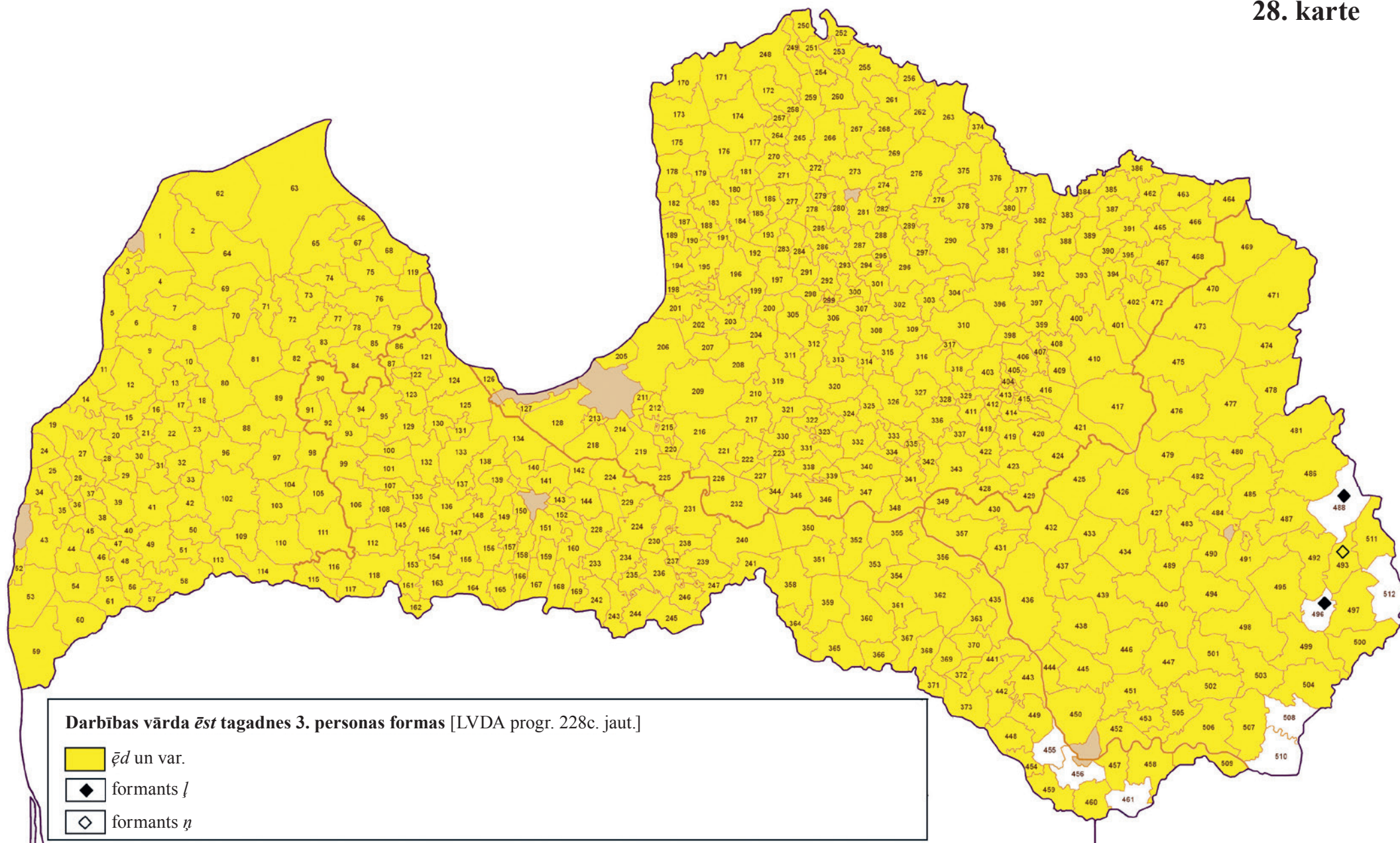

27. karte

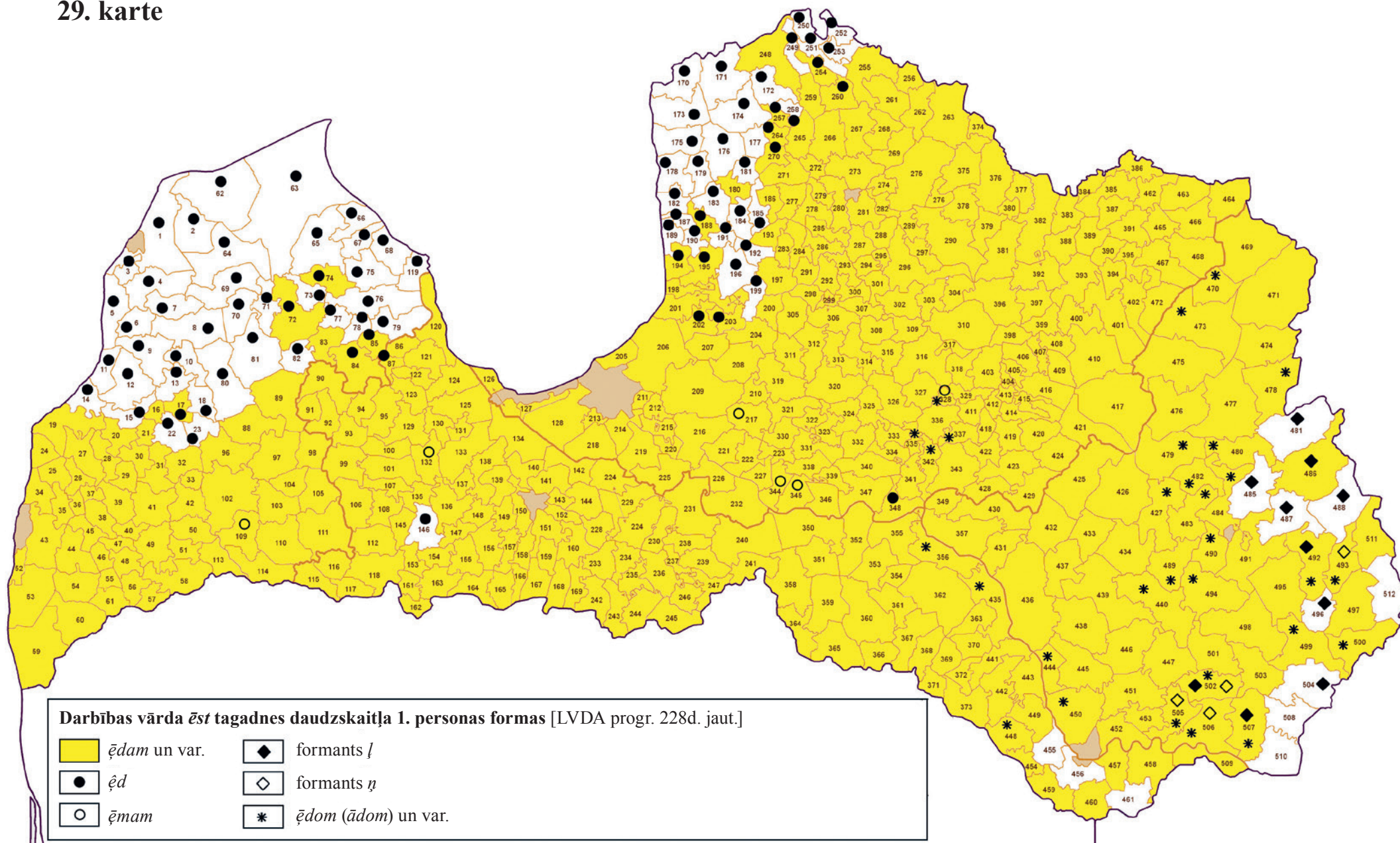

28. karte

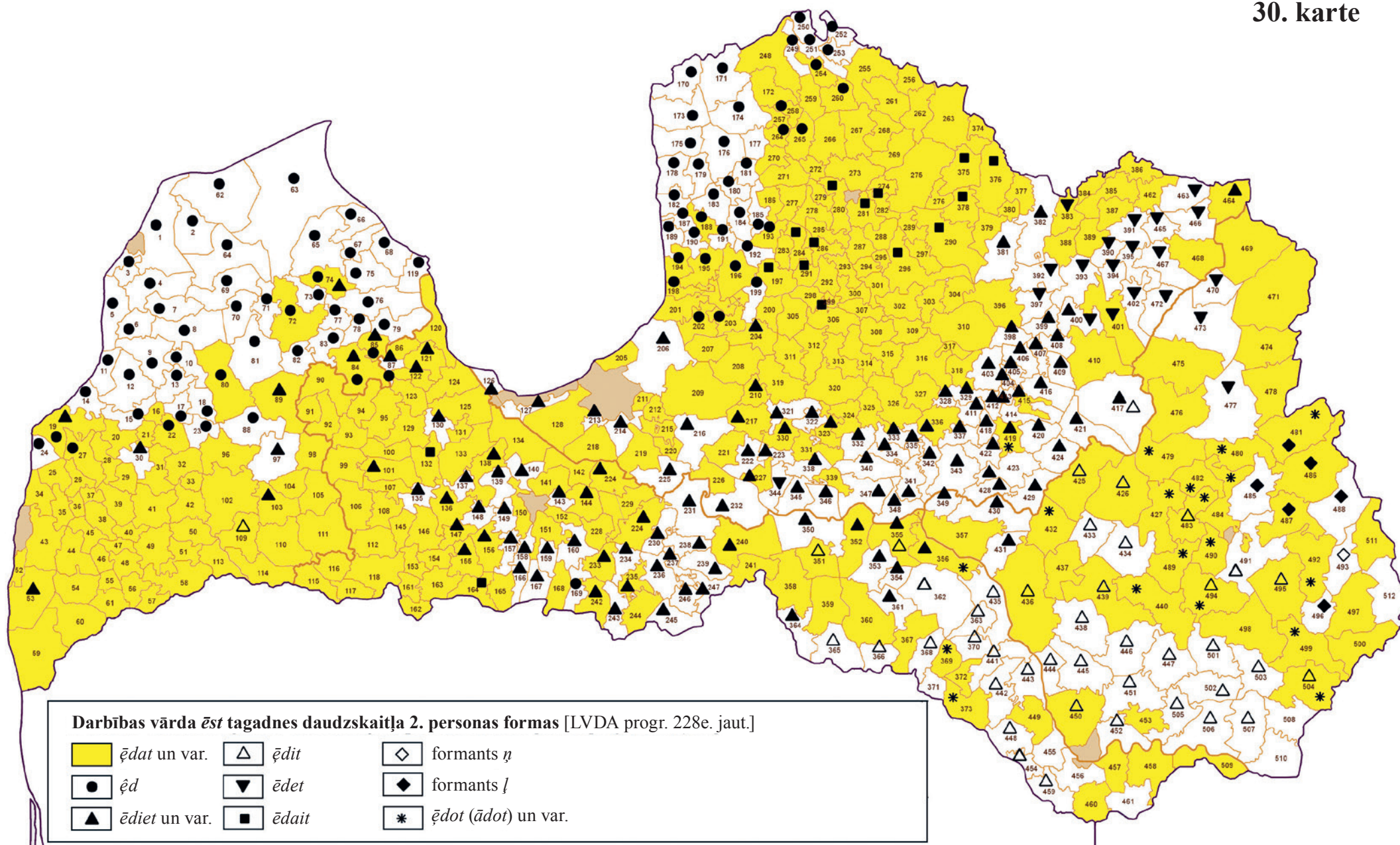

29. karte

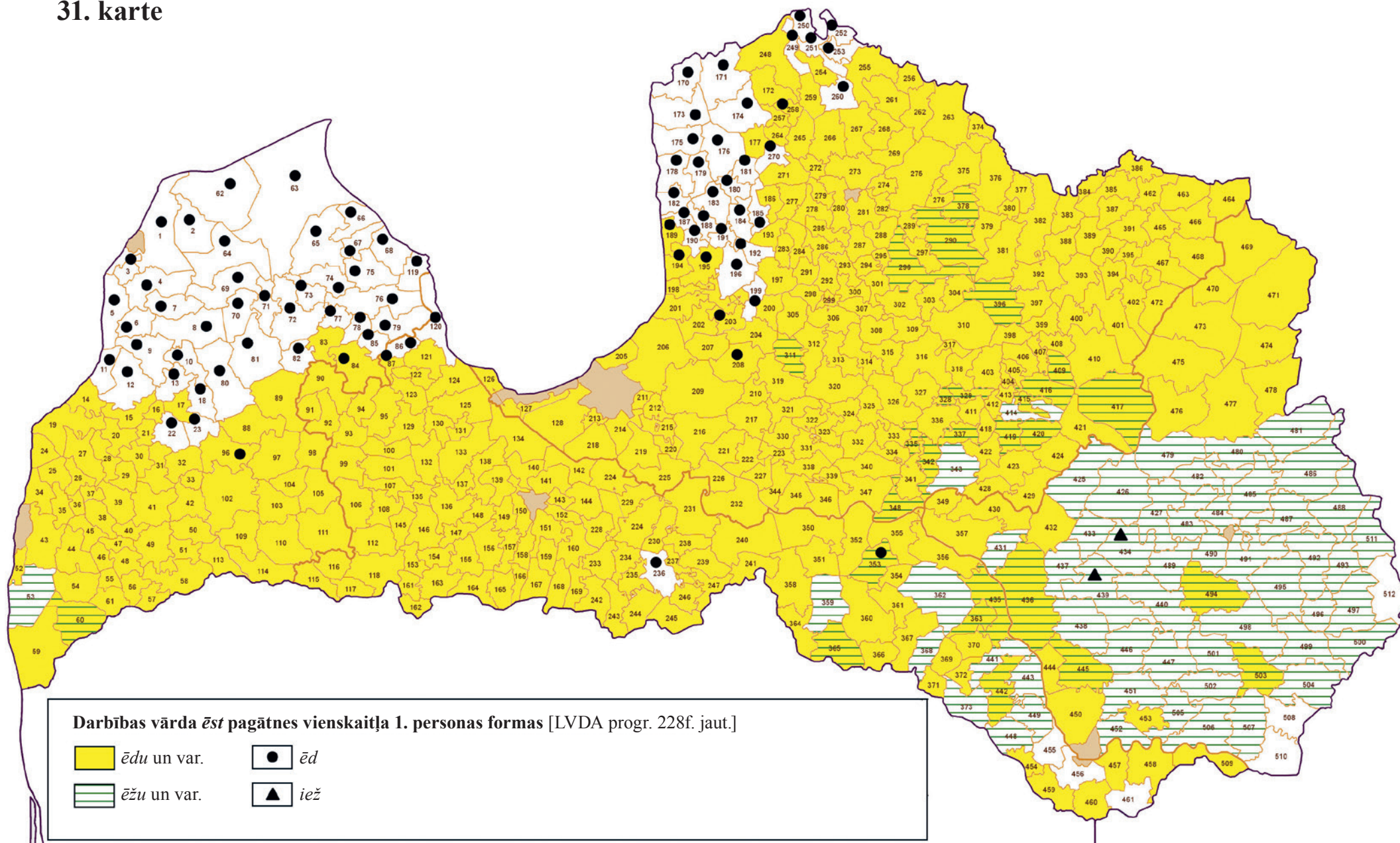

30. karte

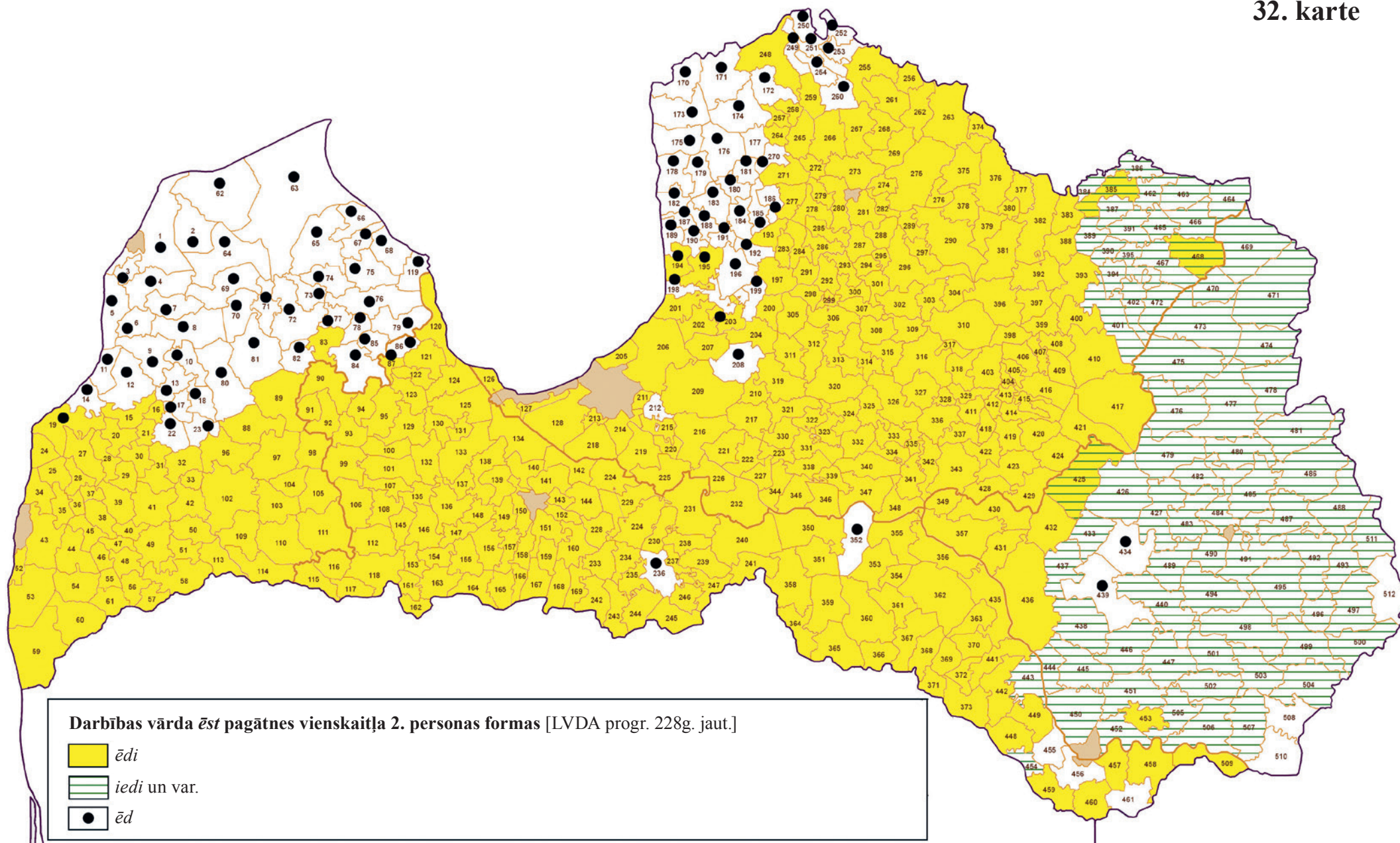

31. karte

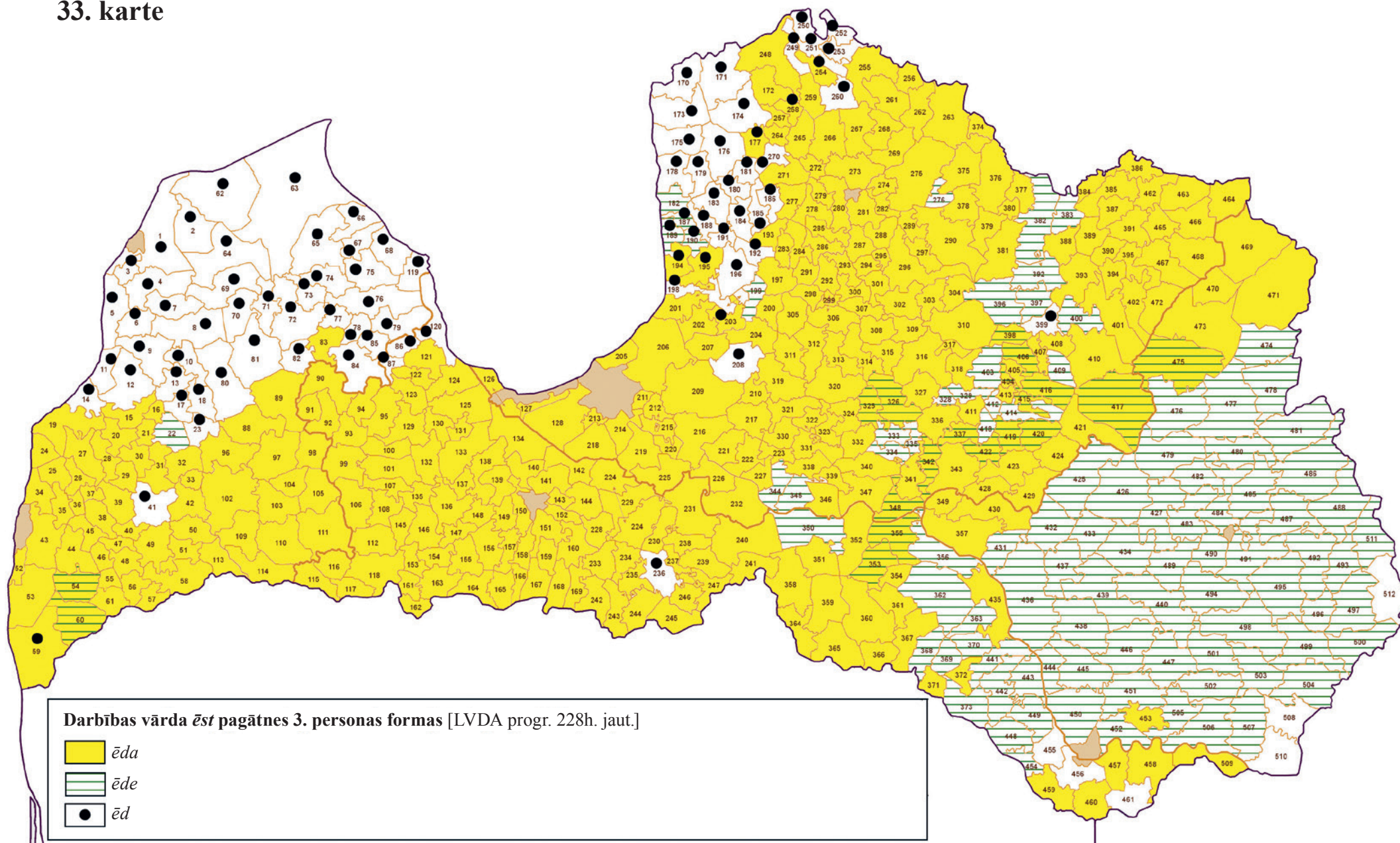

32. karte

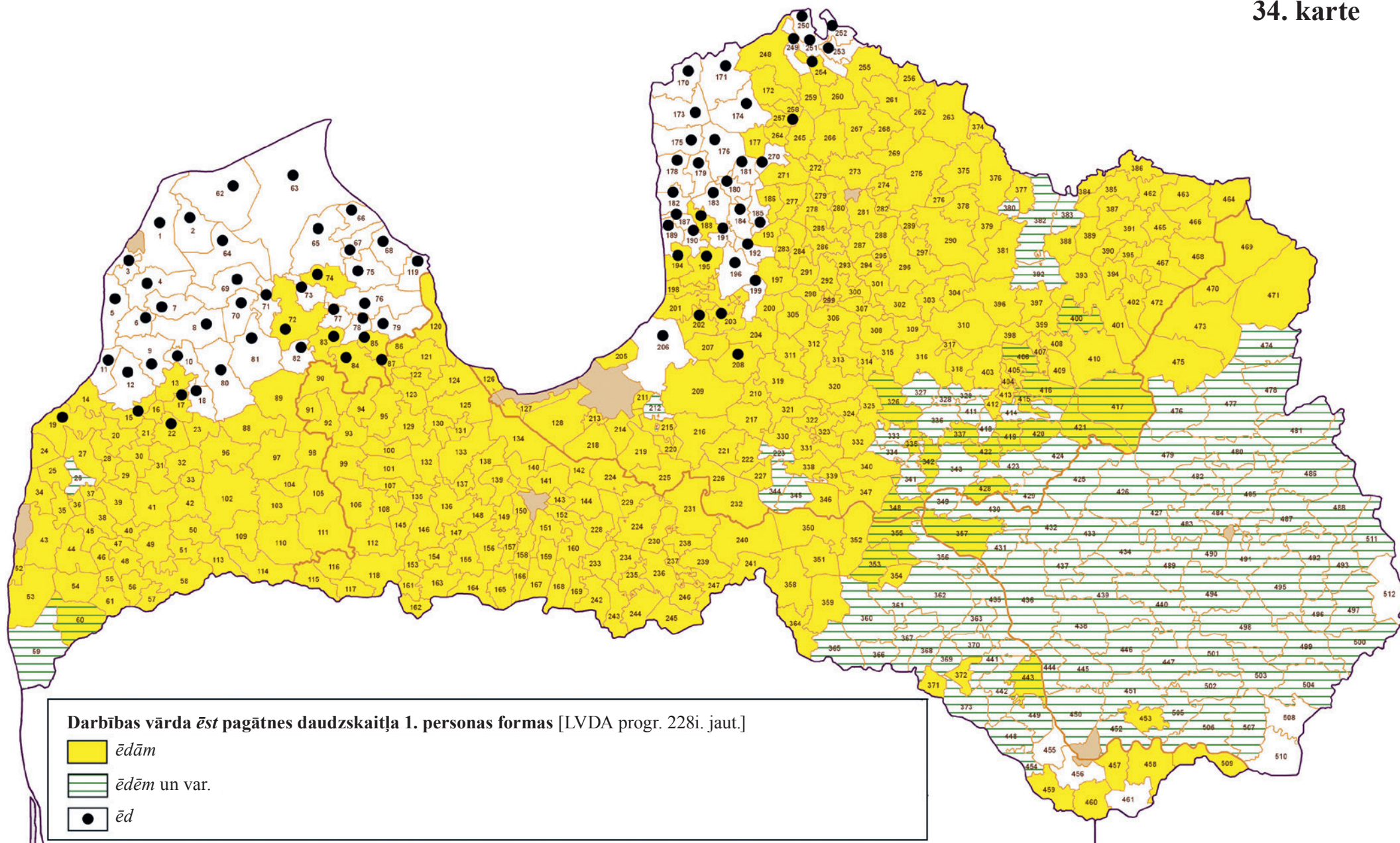

33. karte

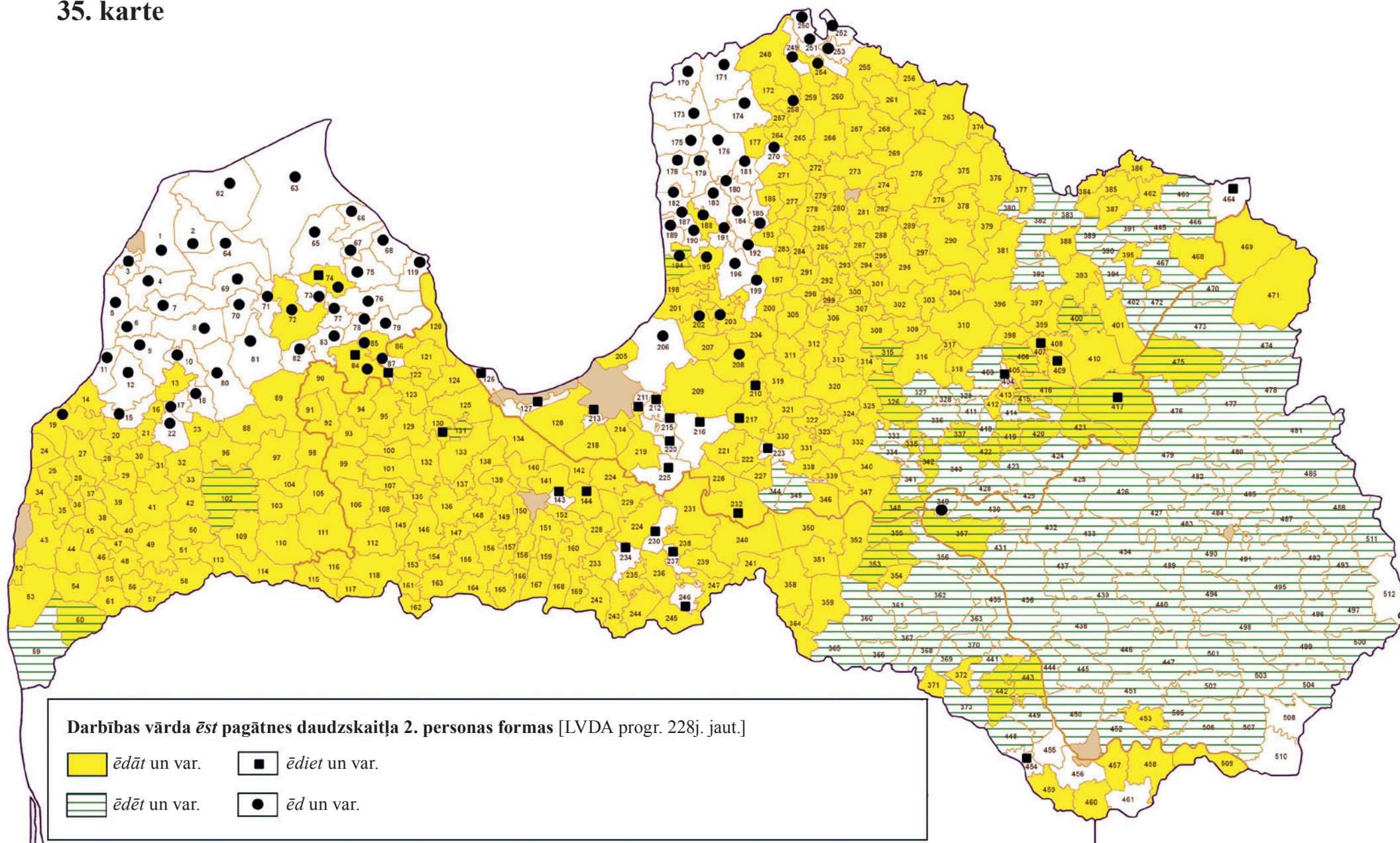

34. karte

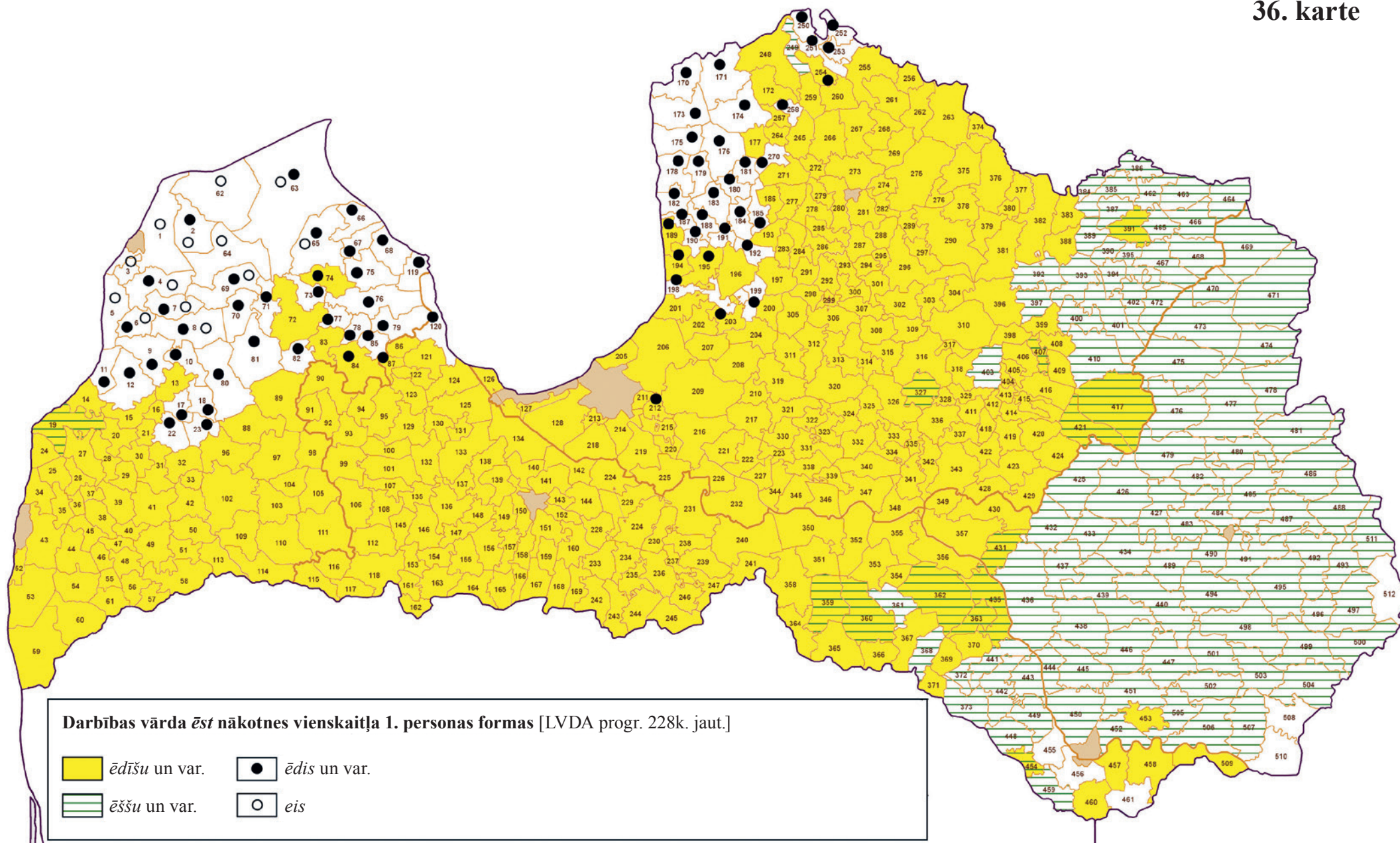

35. karte

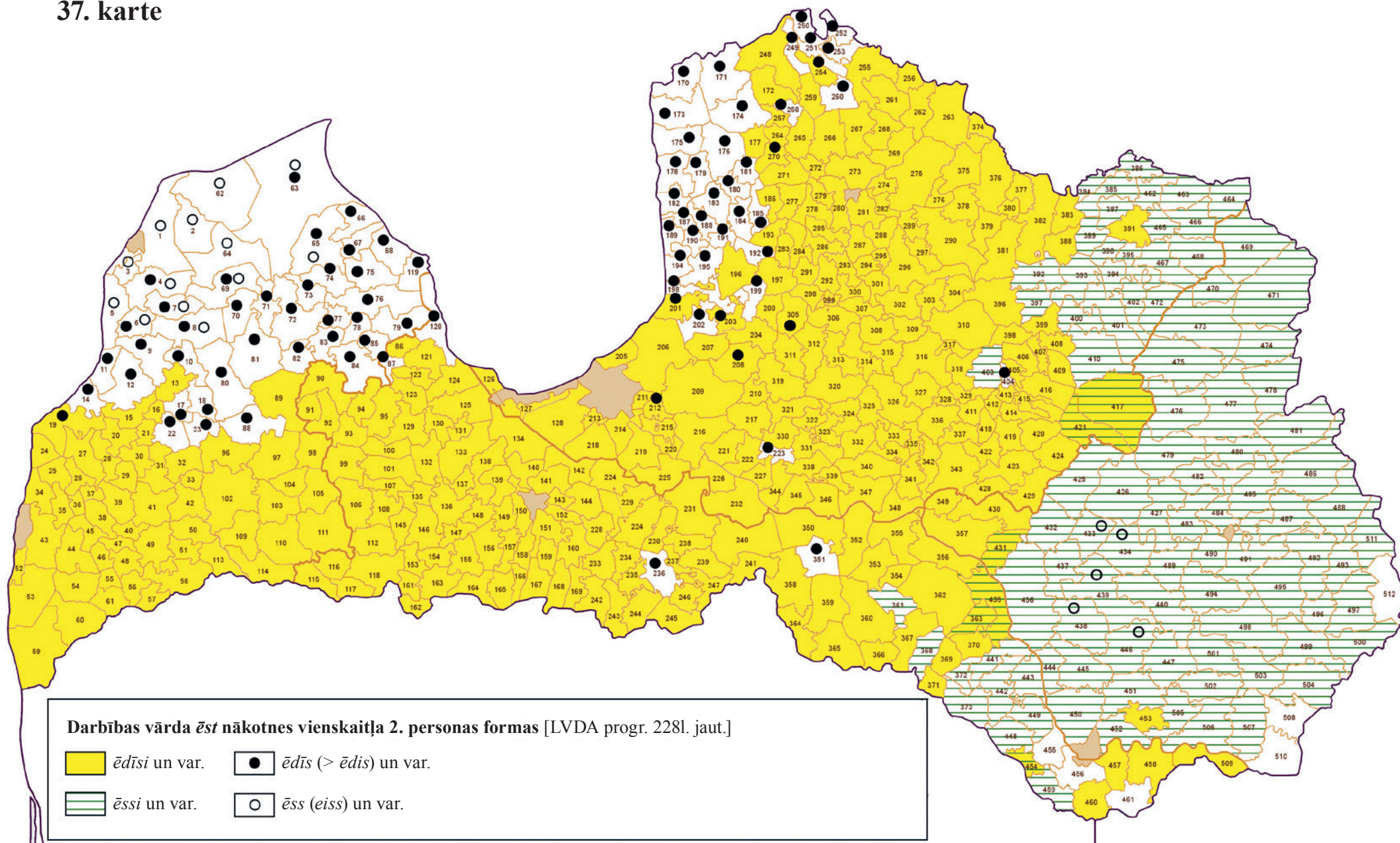

36. karte

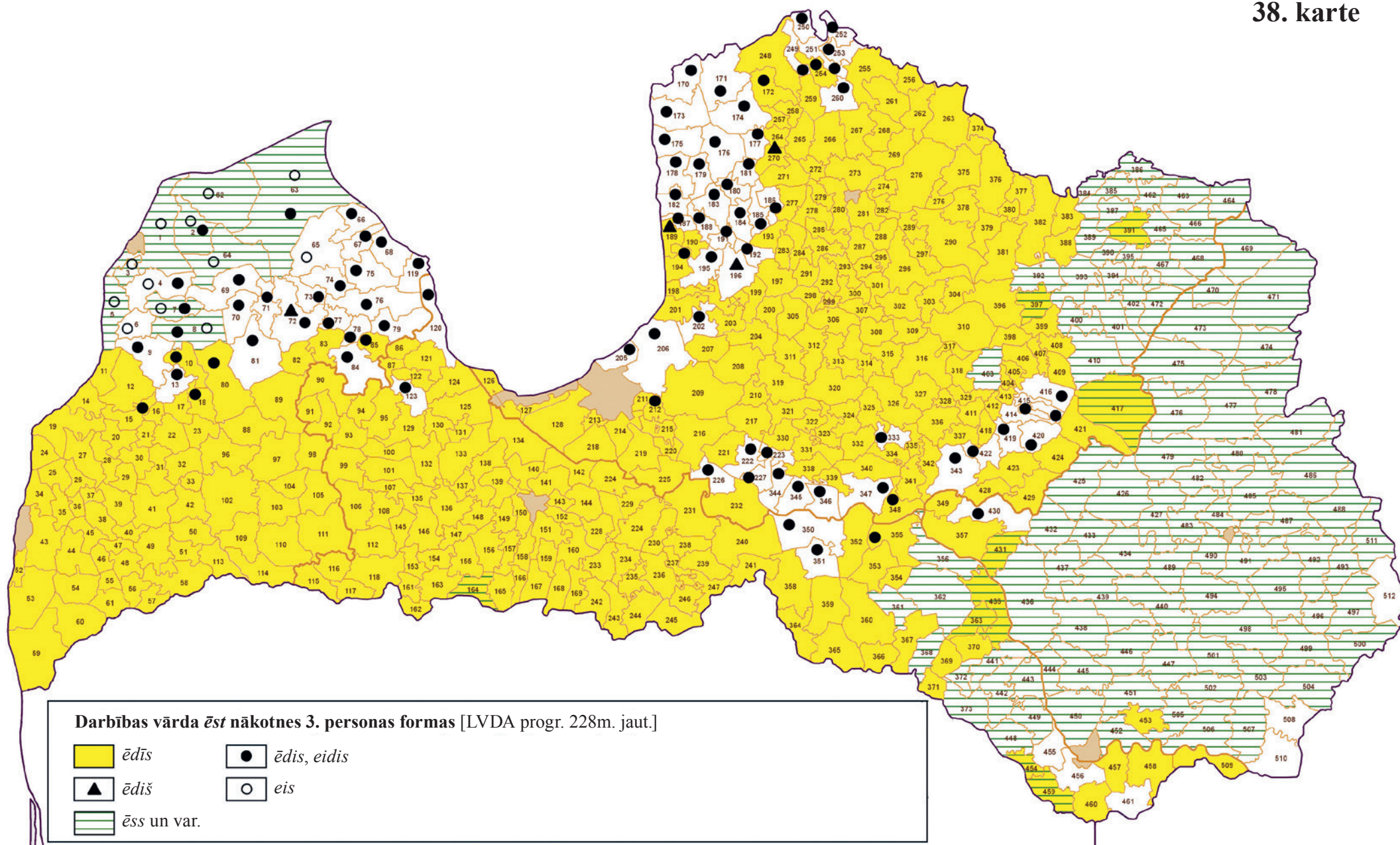

37. karte

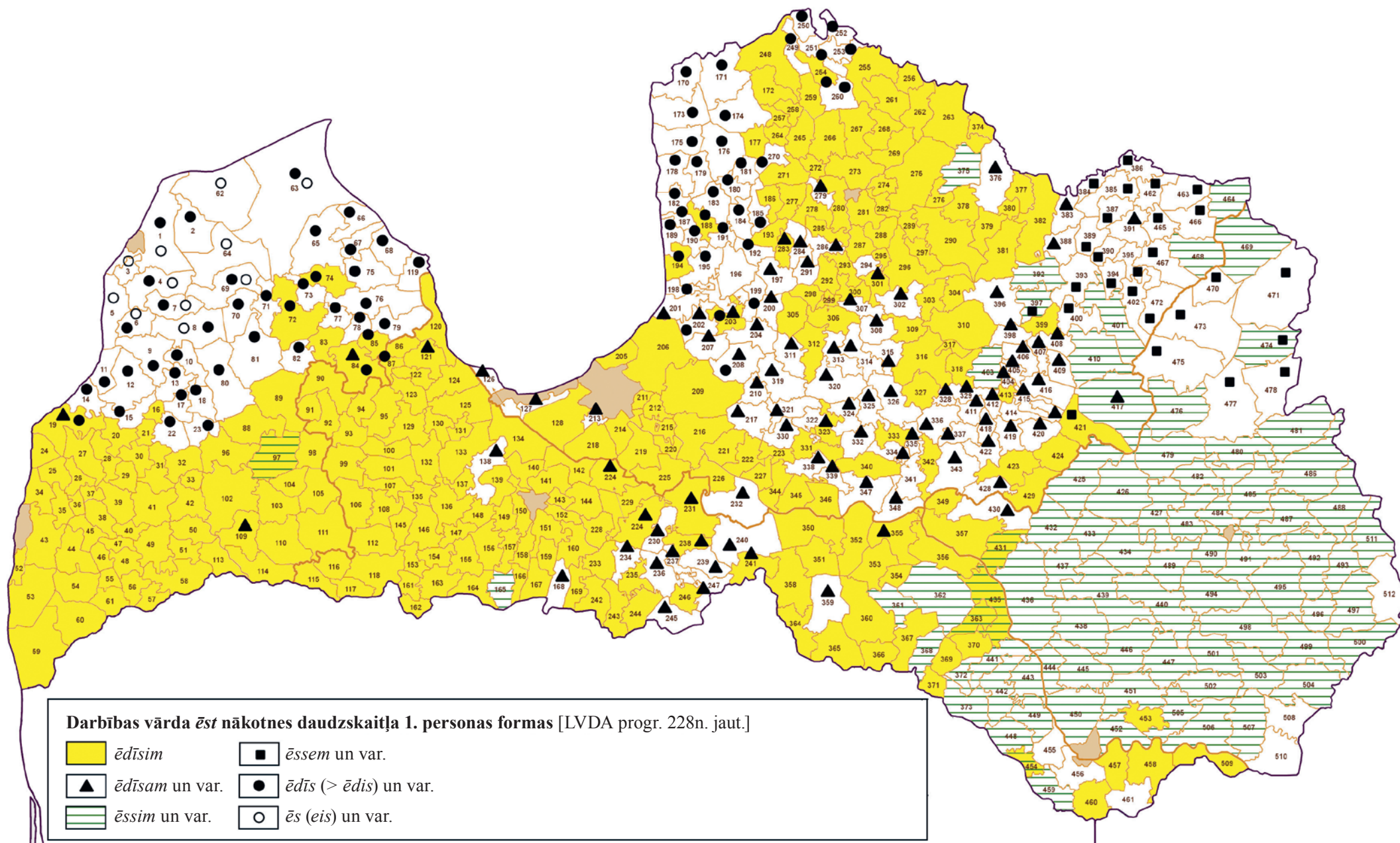

38. karte

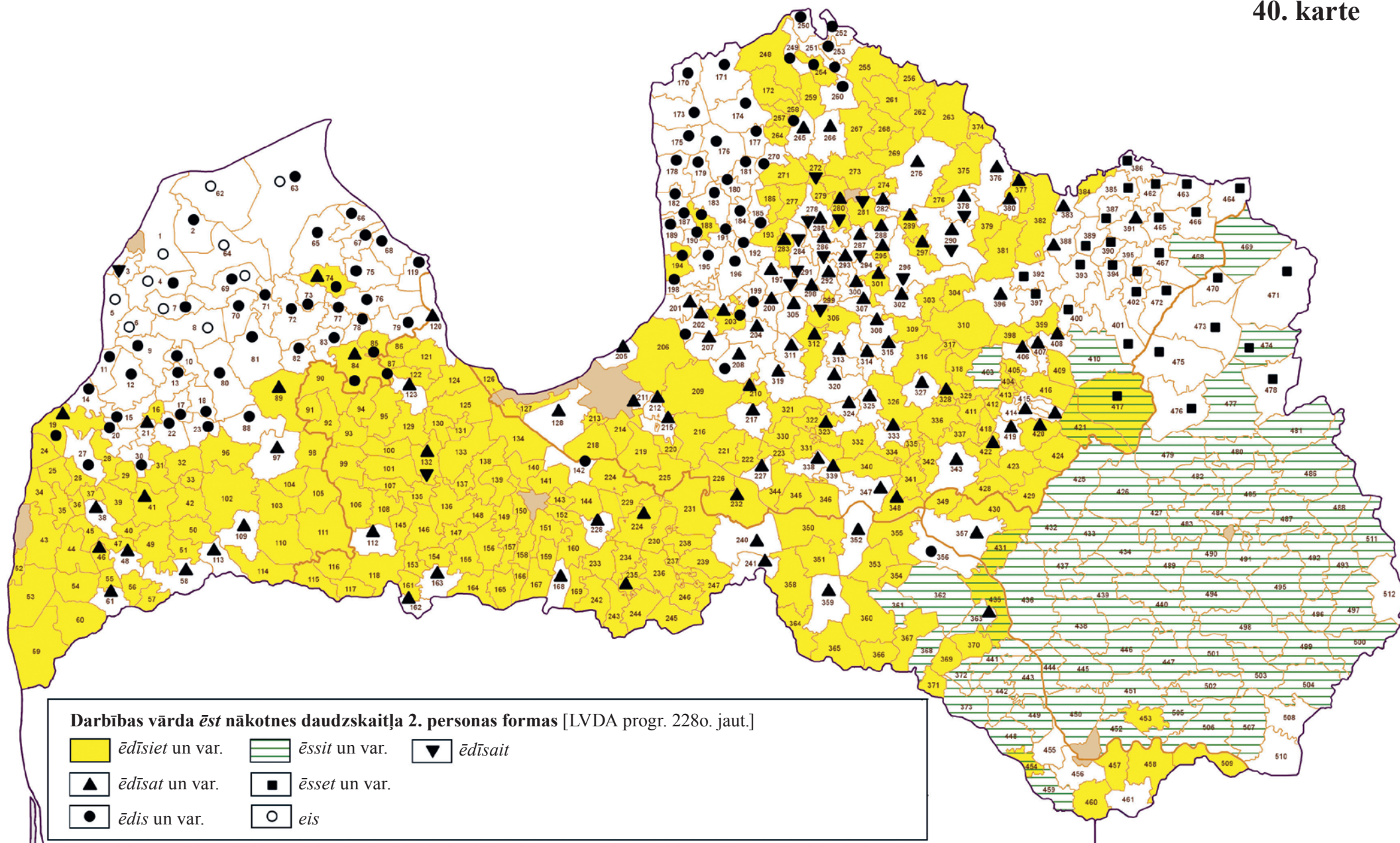

39. karte

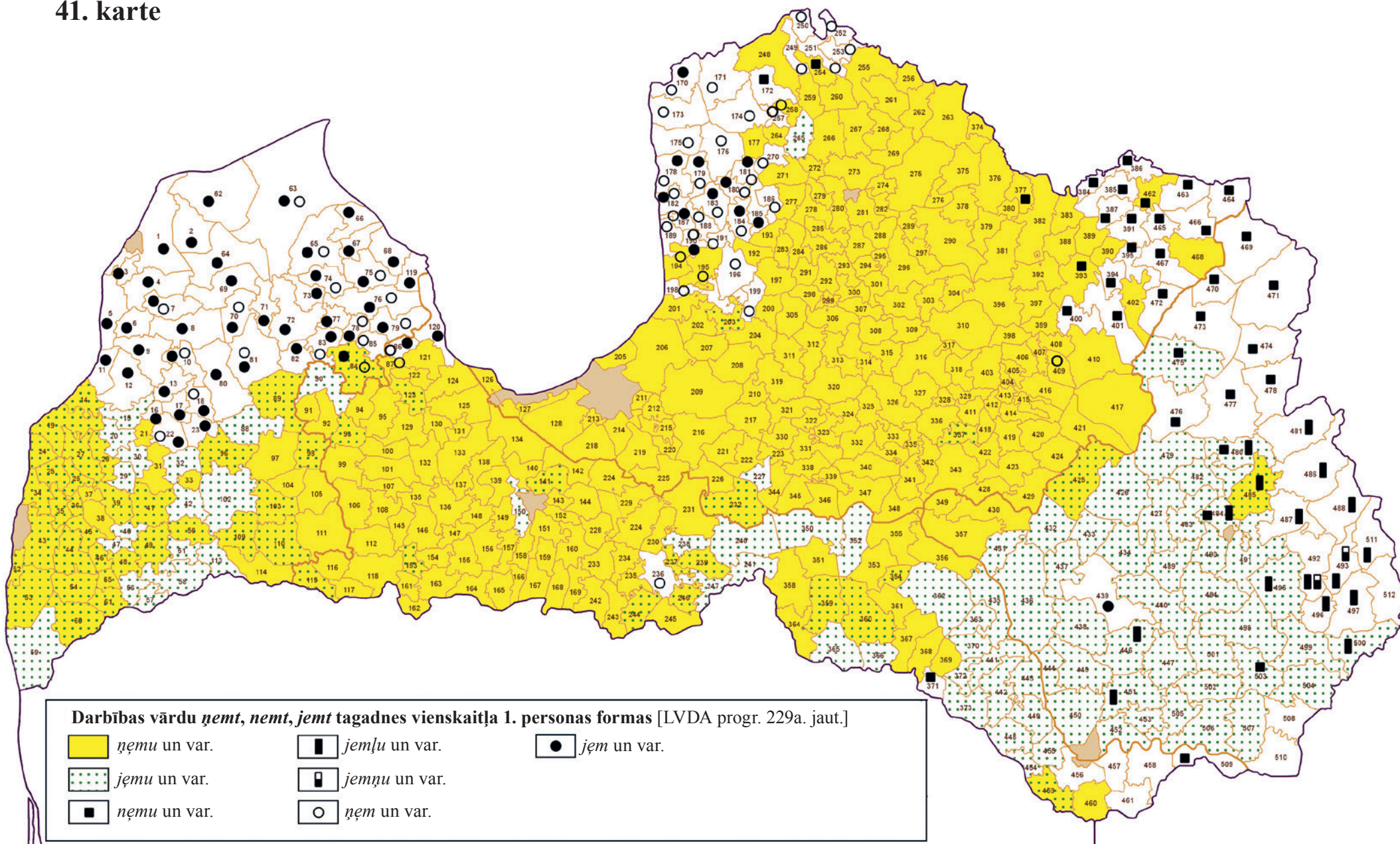

40. karte

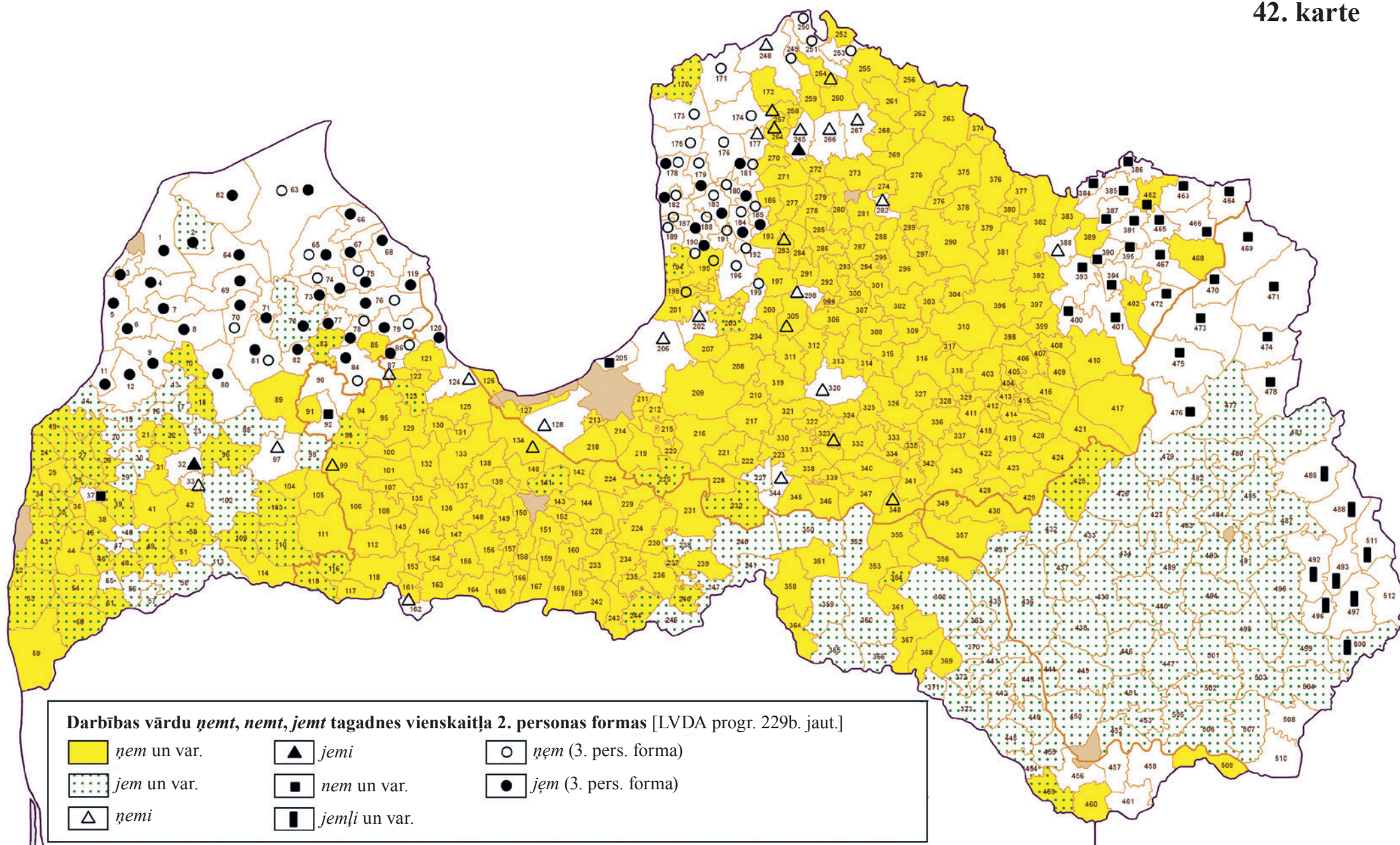

41. karte

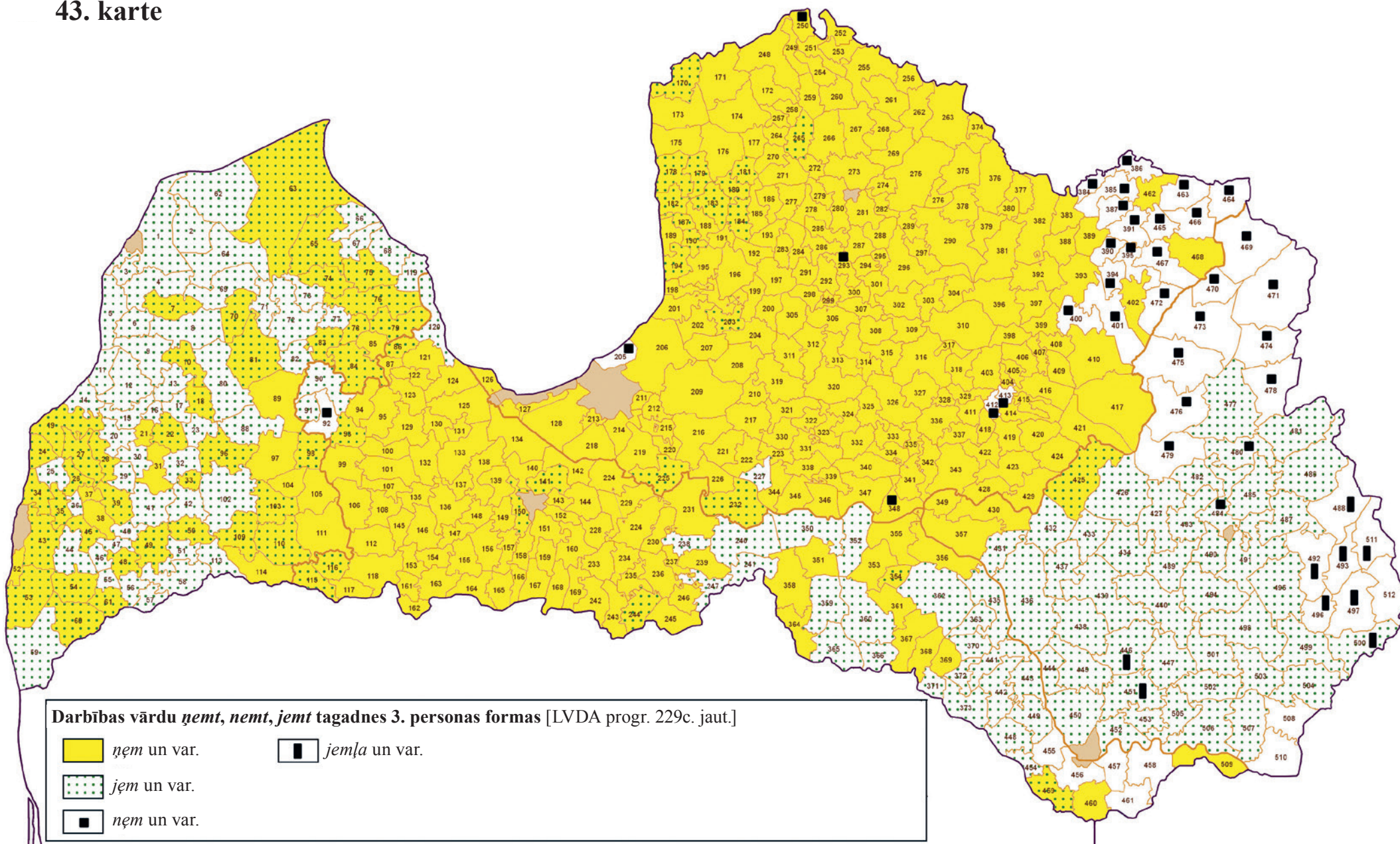

42. karte

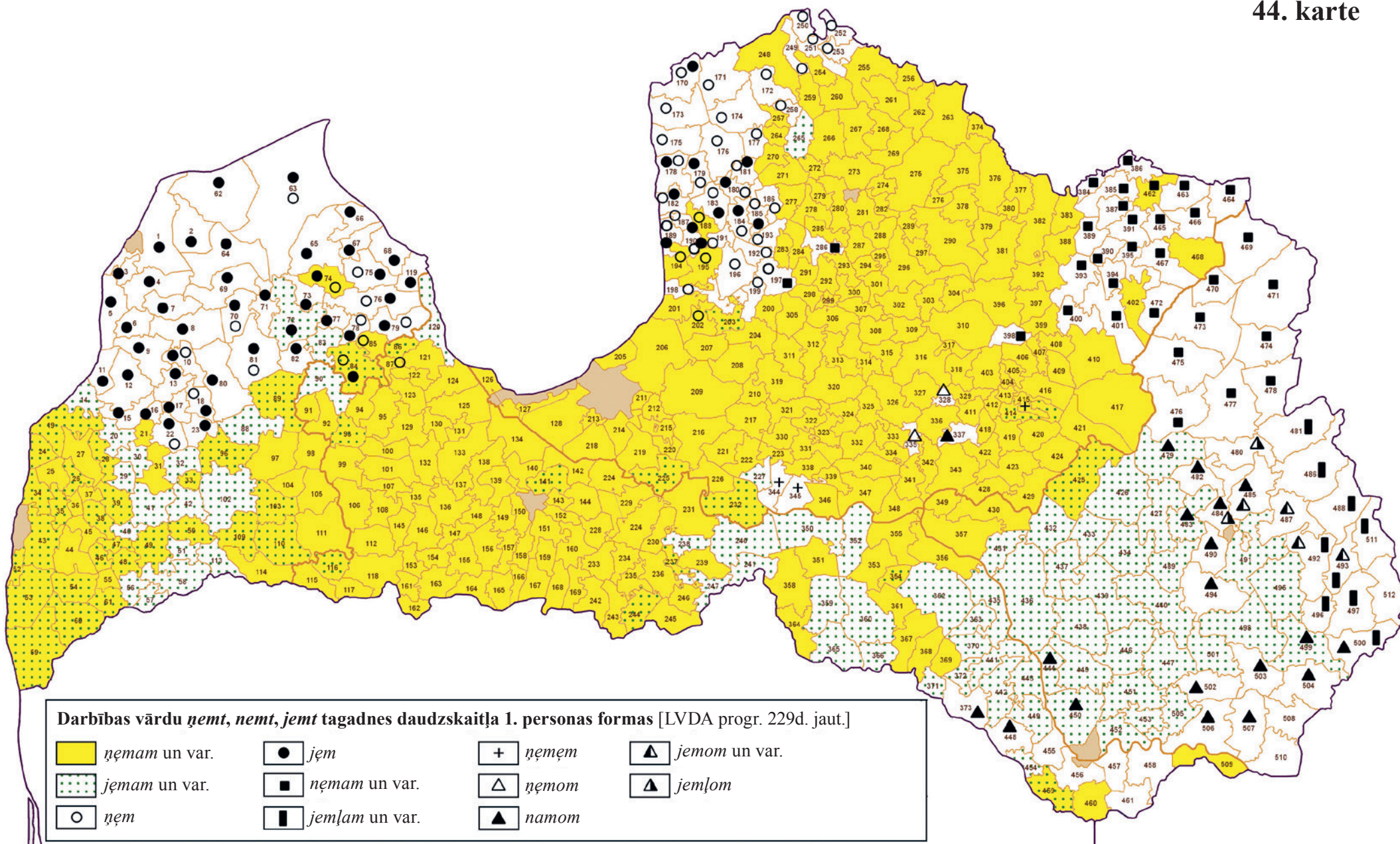

43. karte

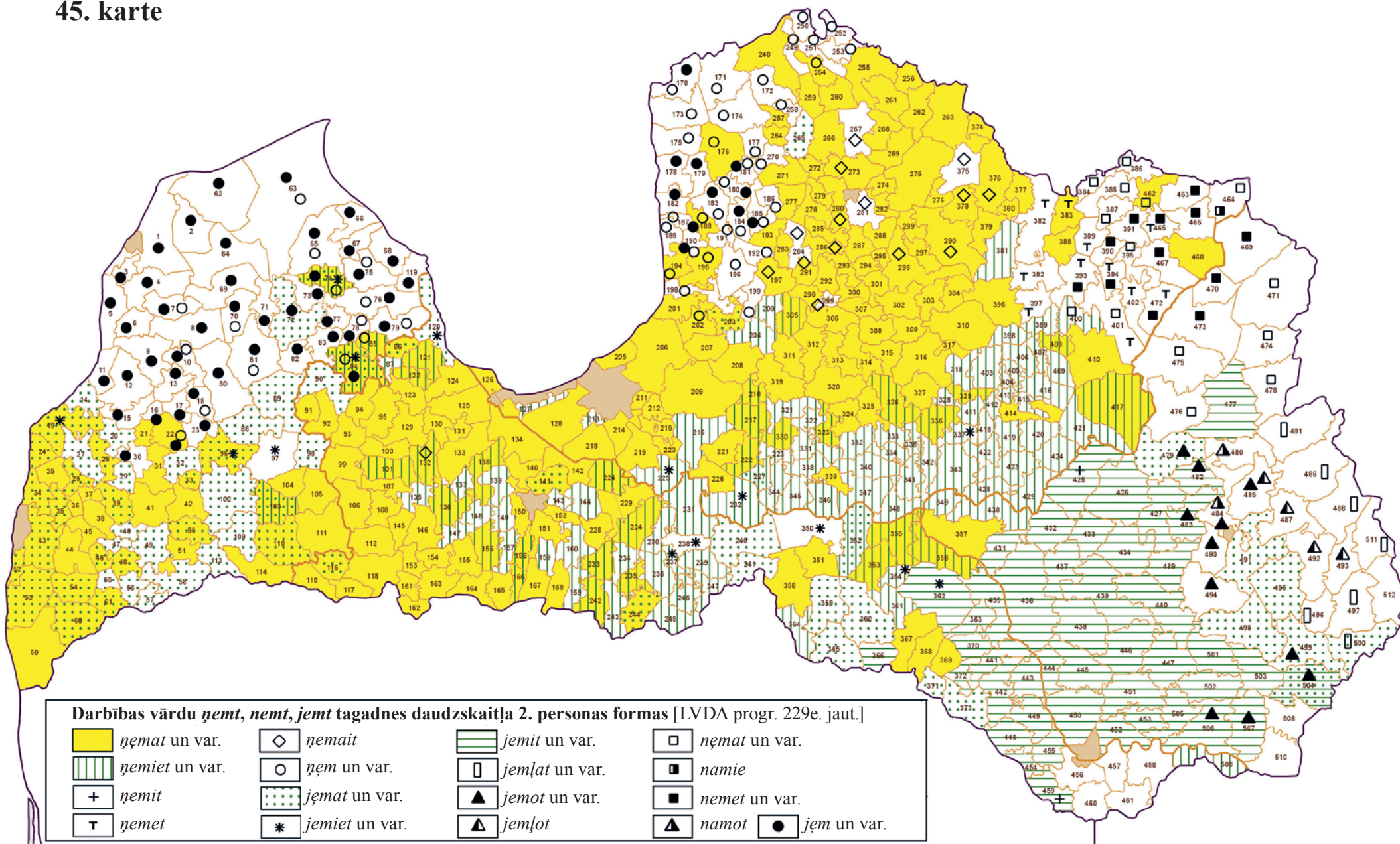

44. karte

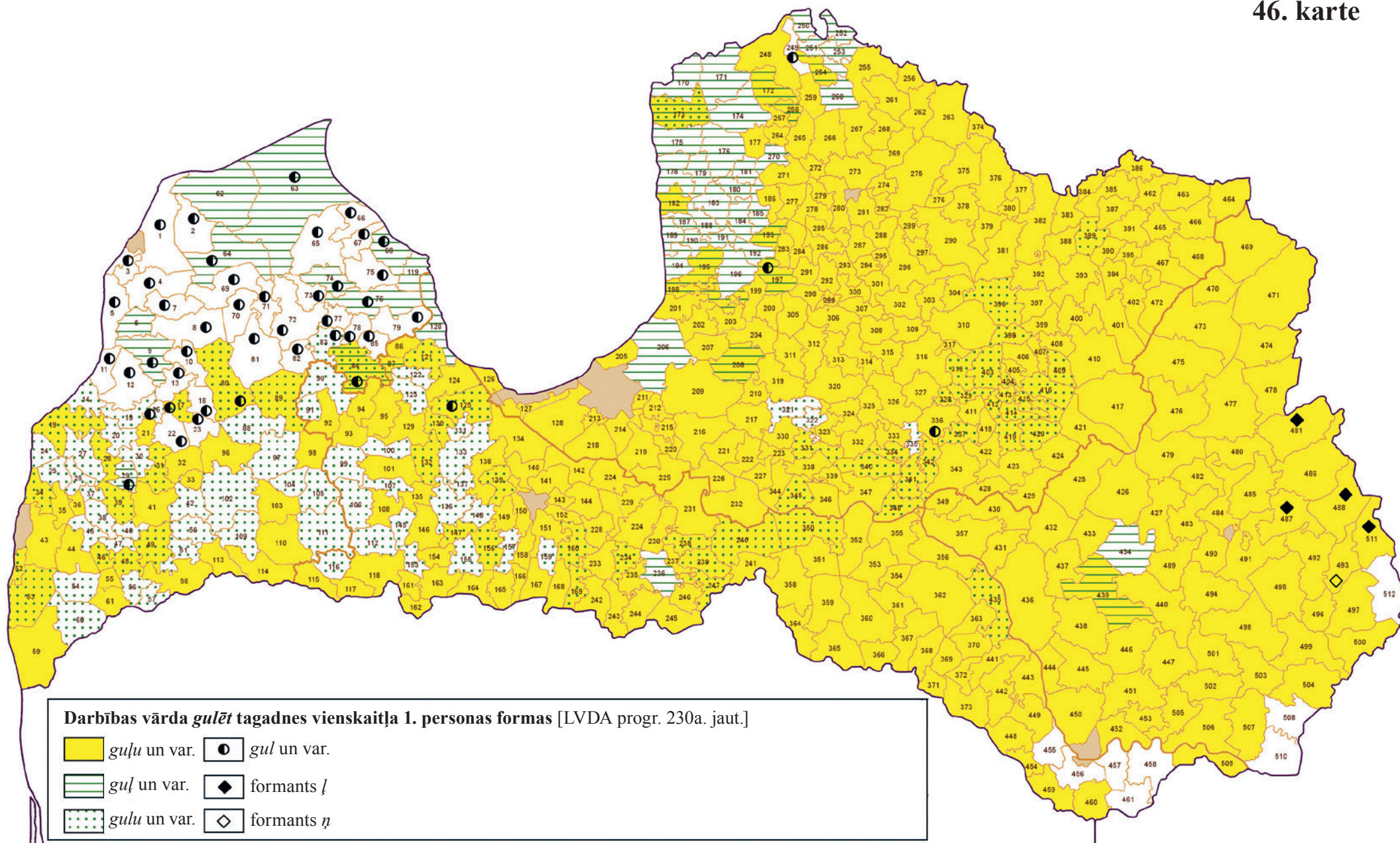

45. karte

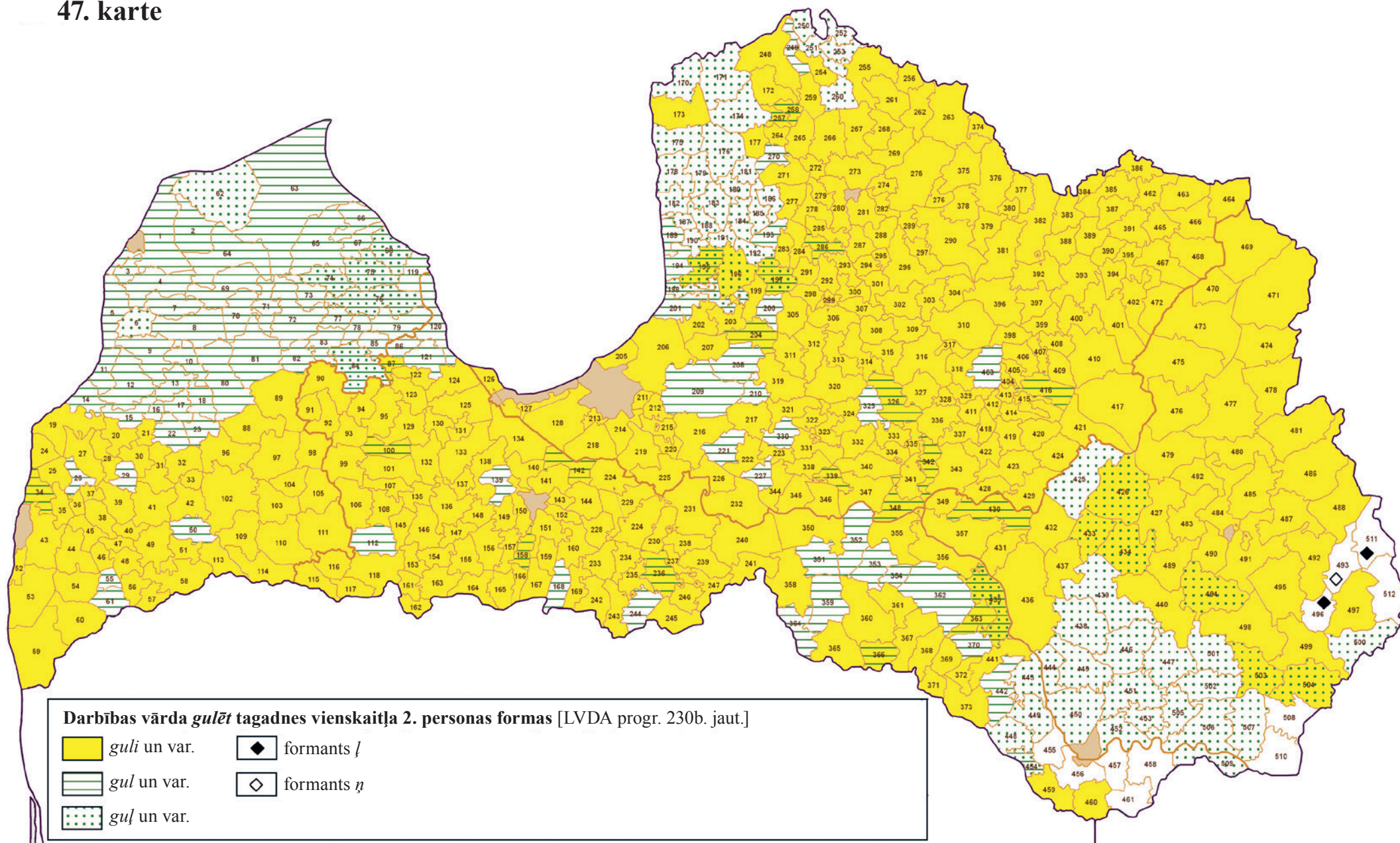

46. karte

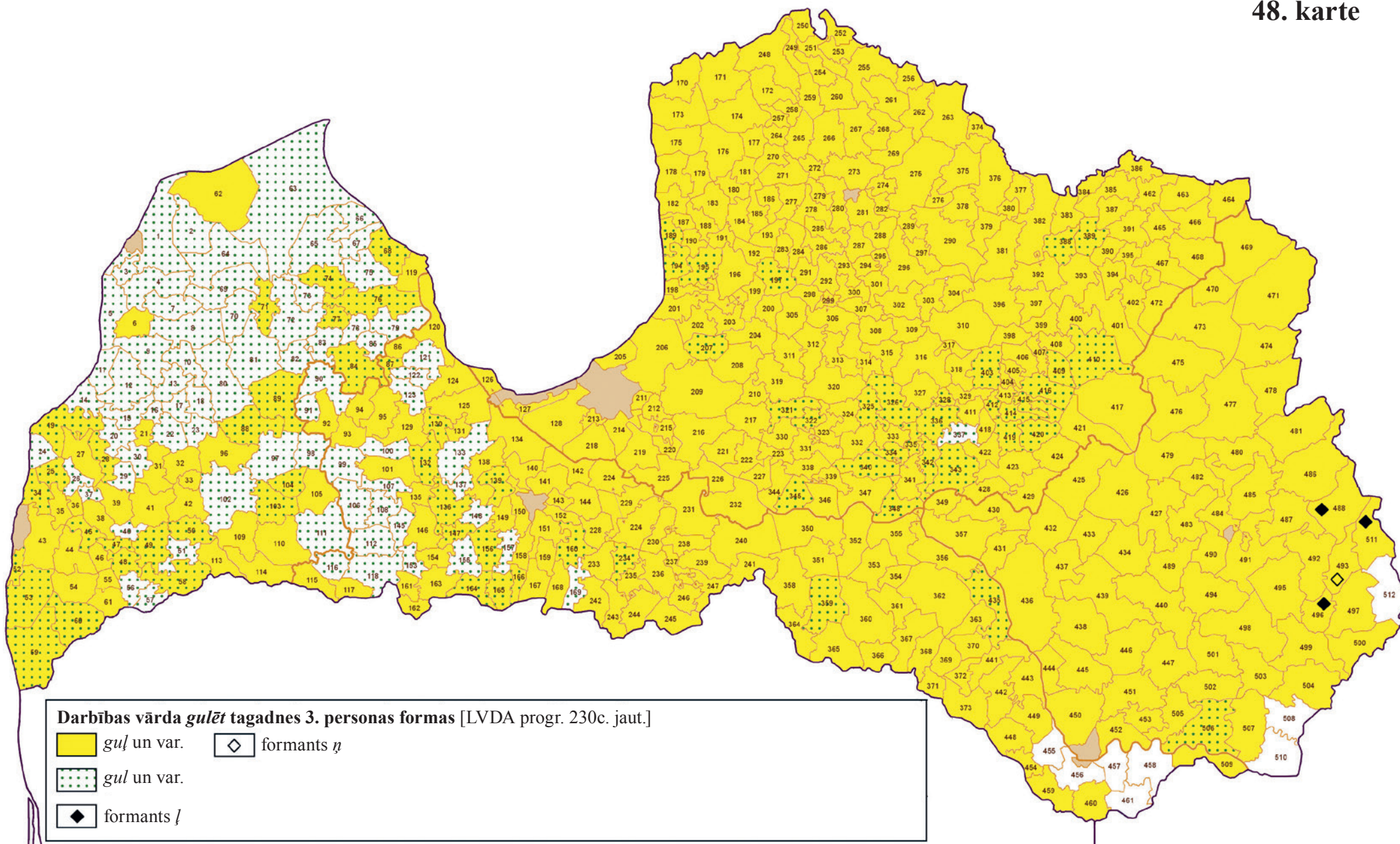

47. karte

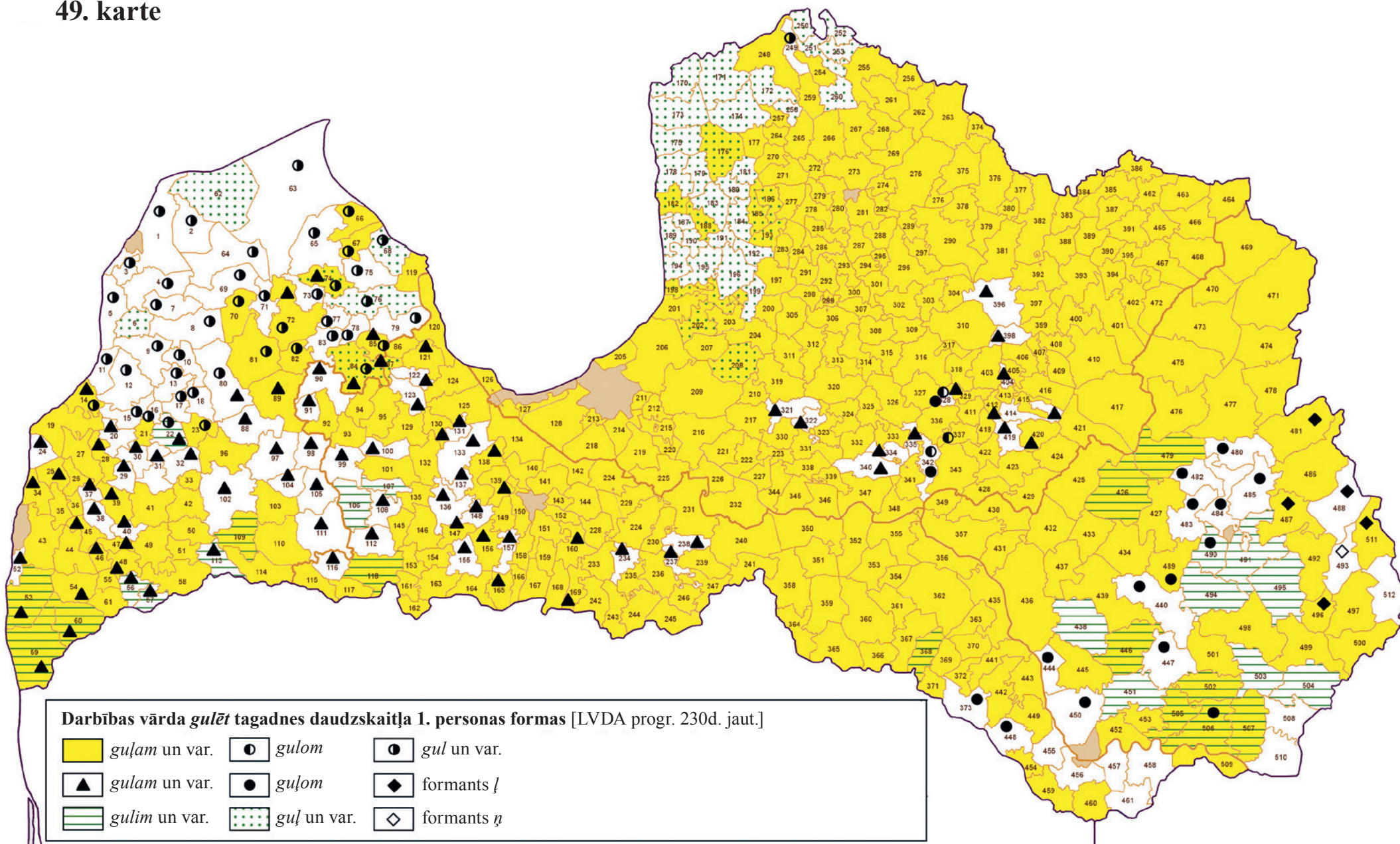

48. karte

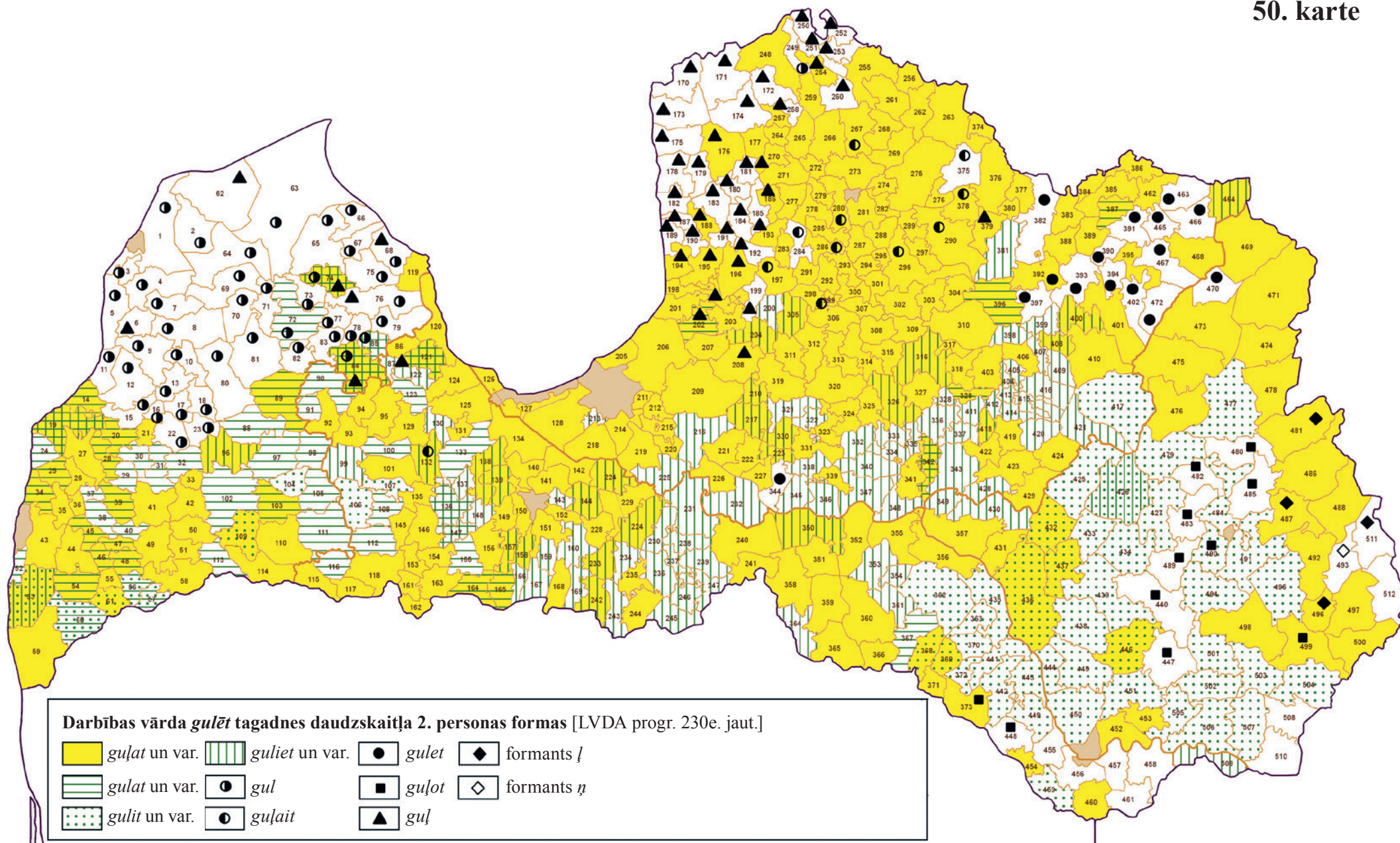

49. karte

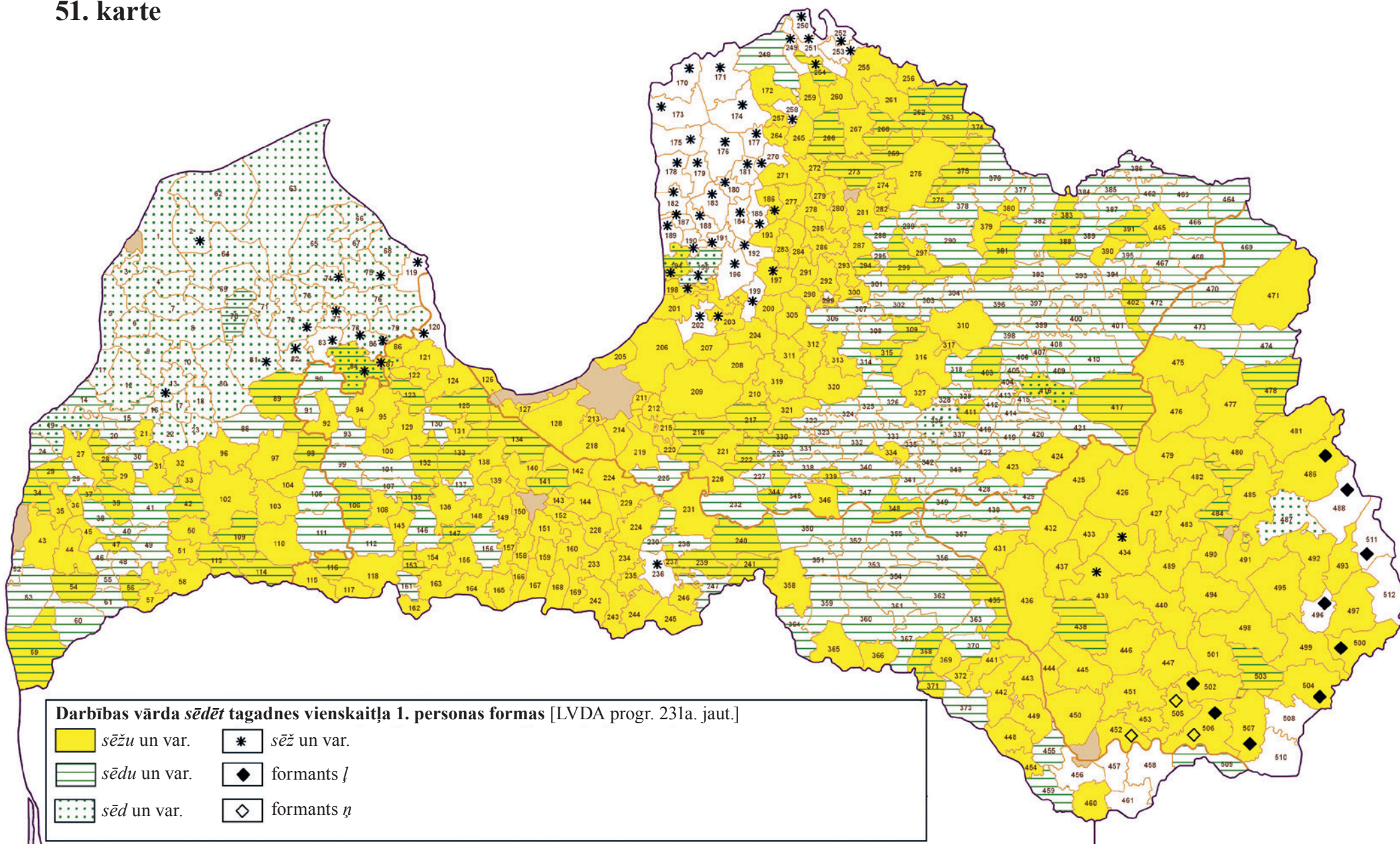

50. karte

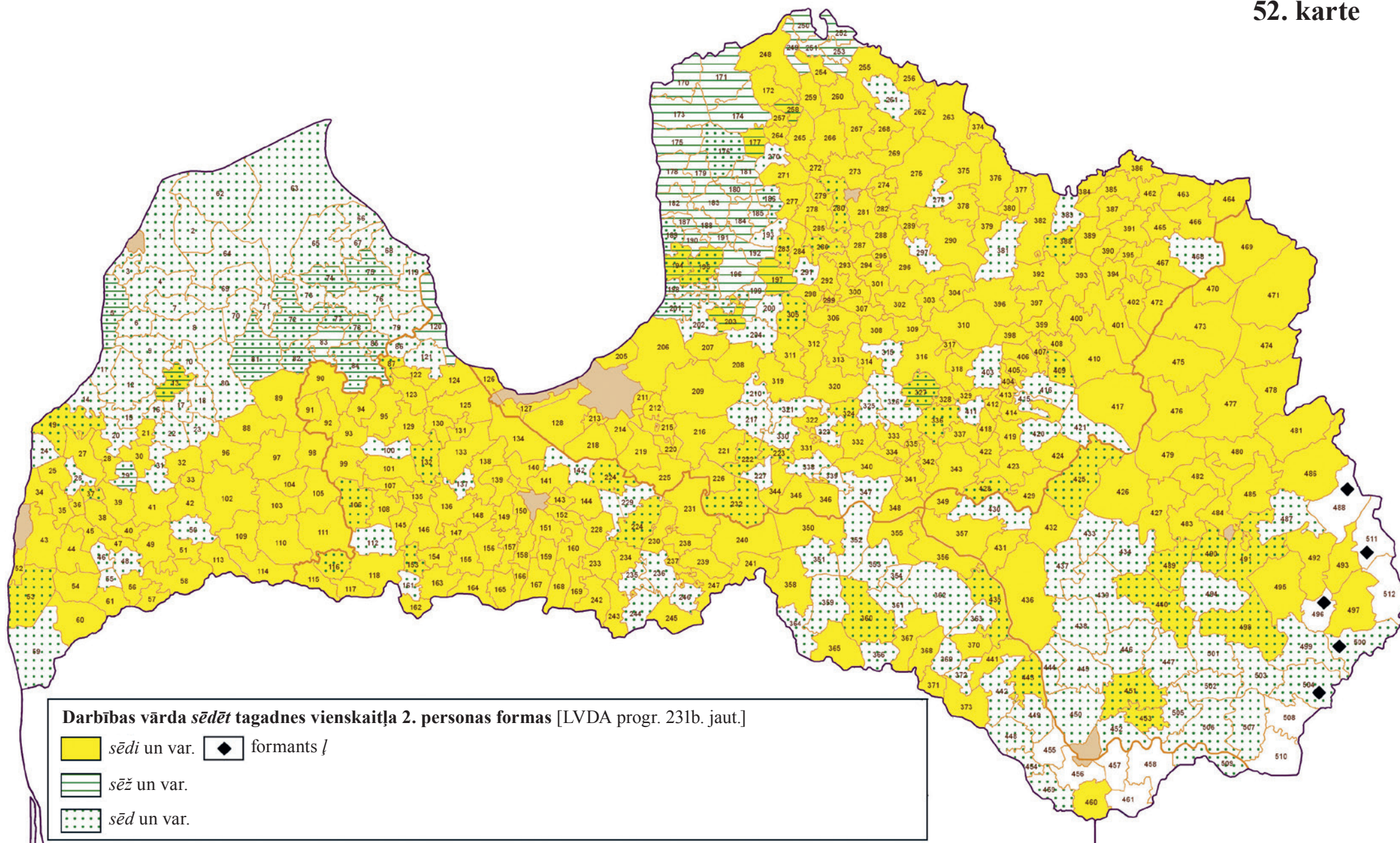

51. karte

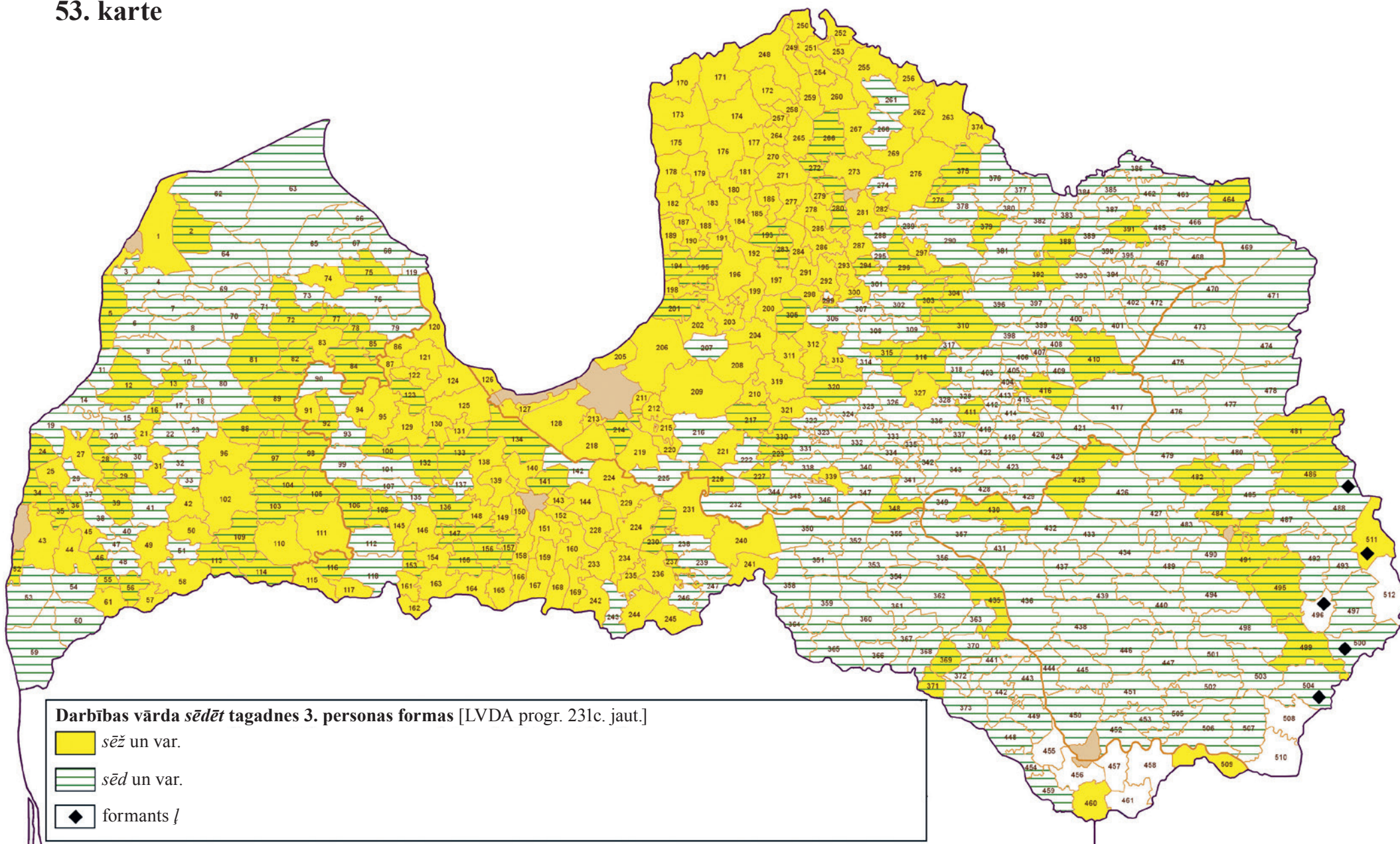

52. karte

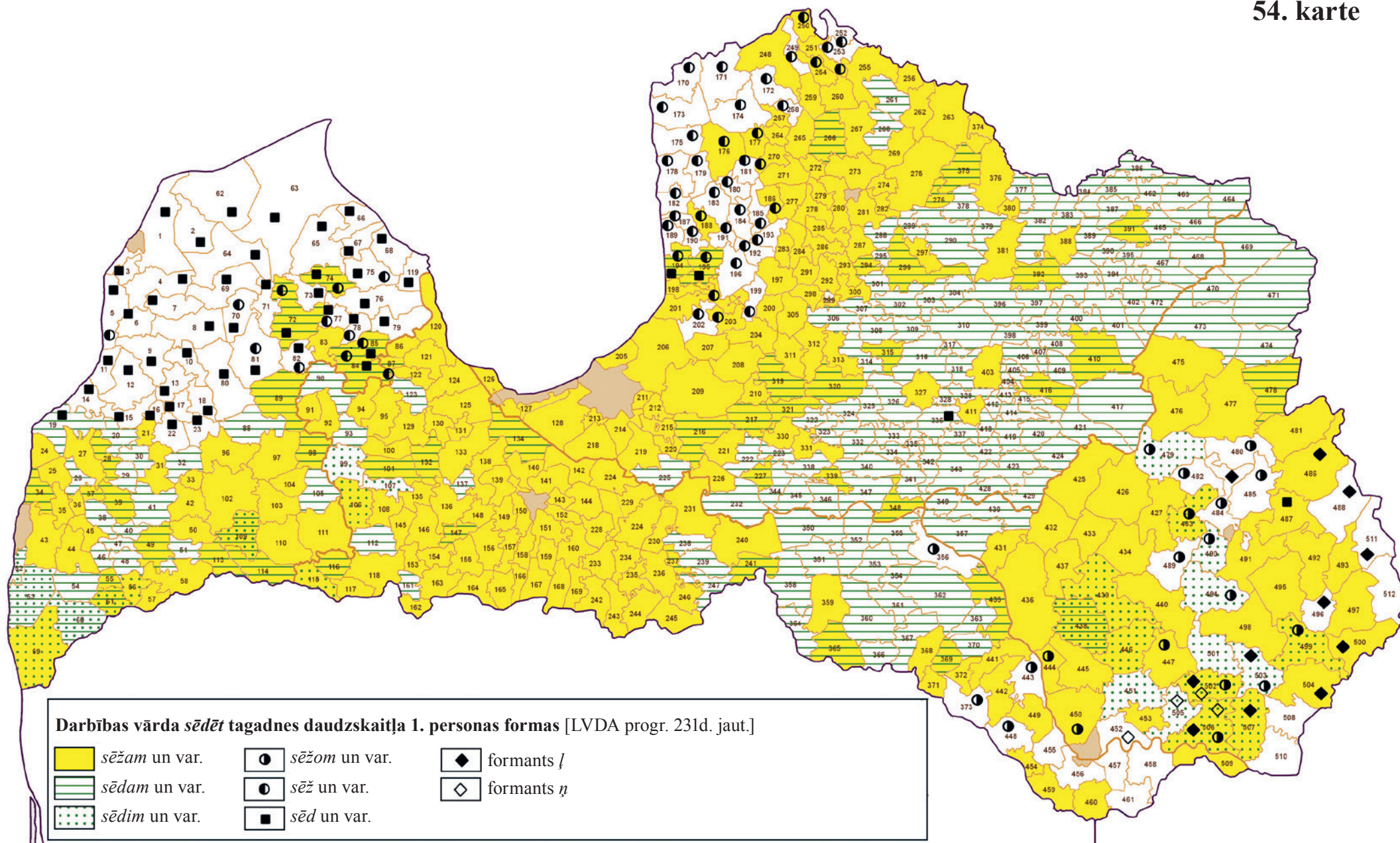

53. karte

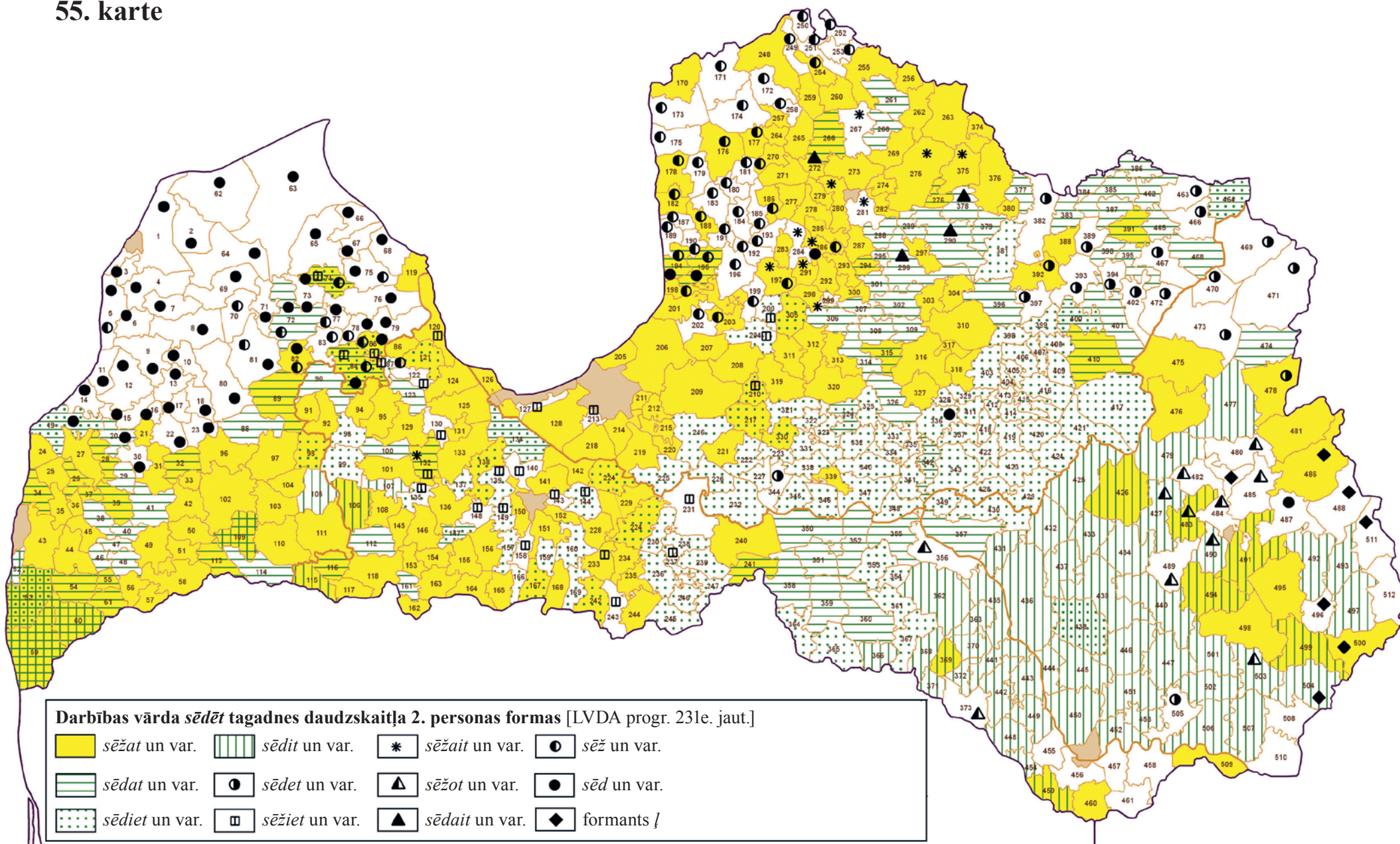

54. karte

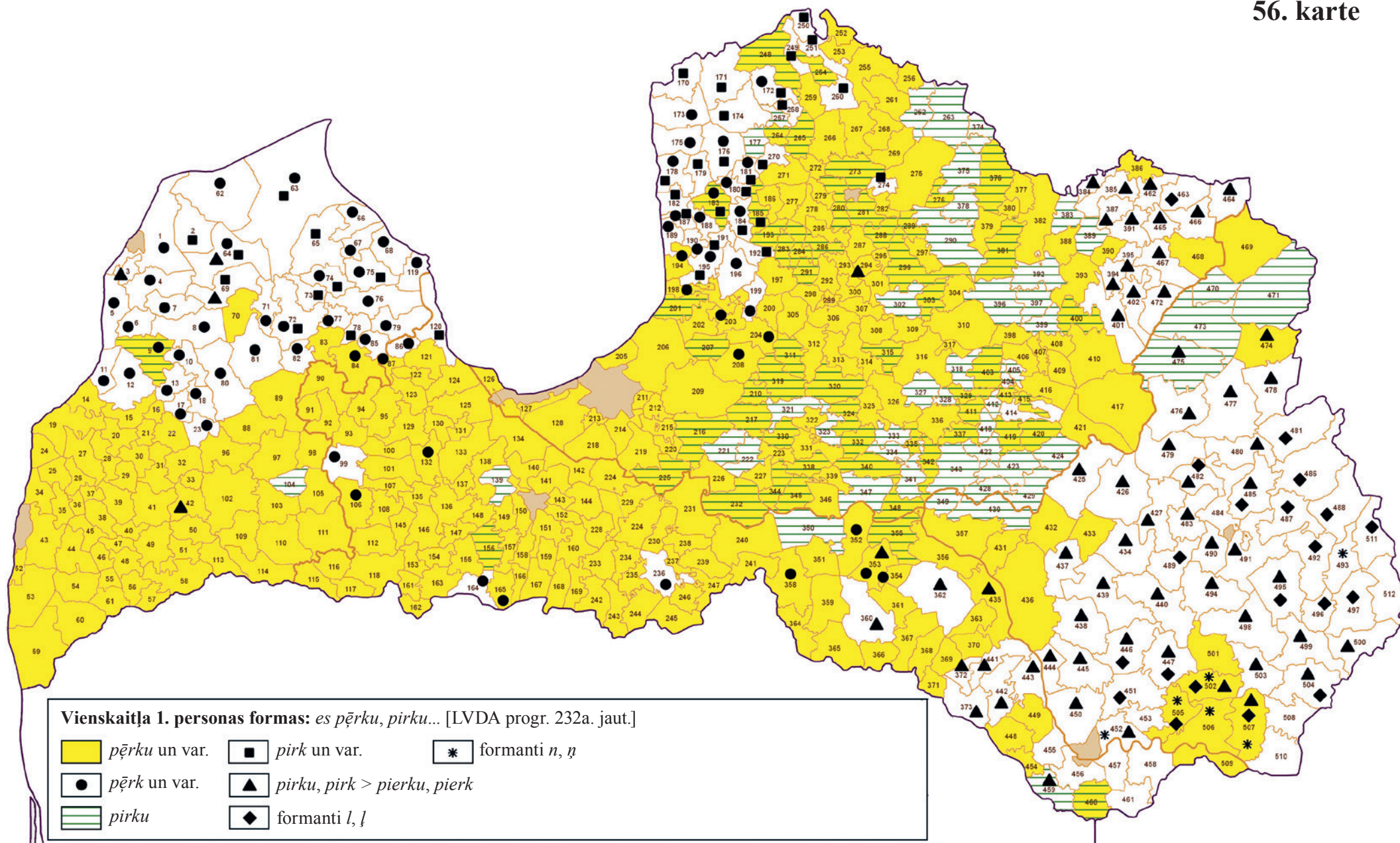

55. karte

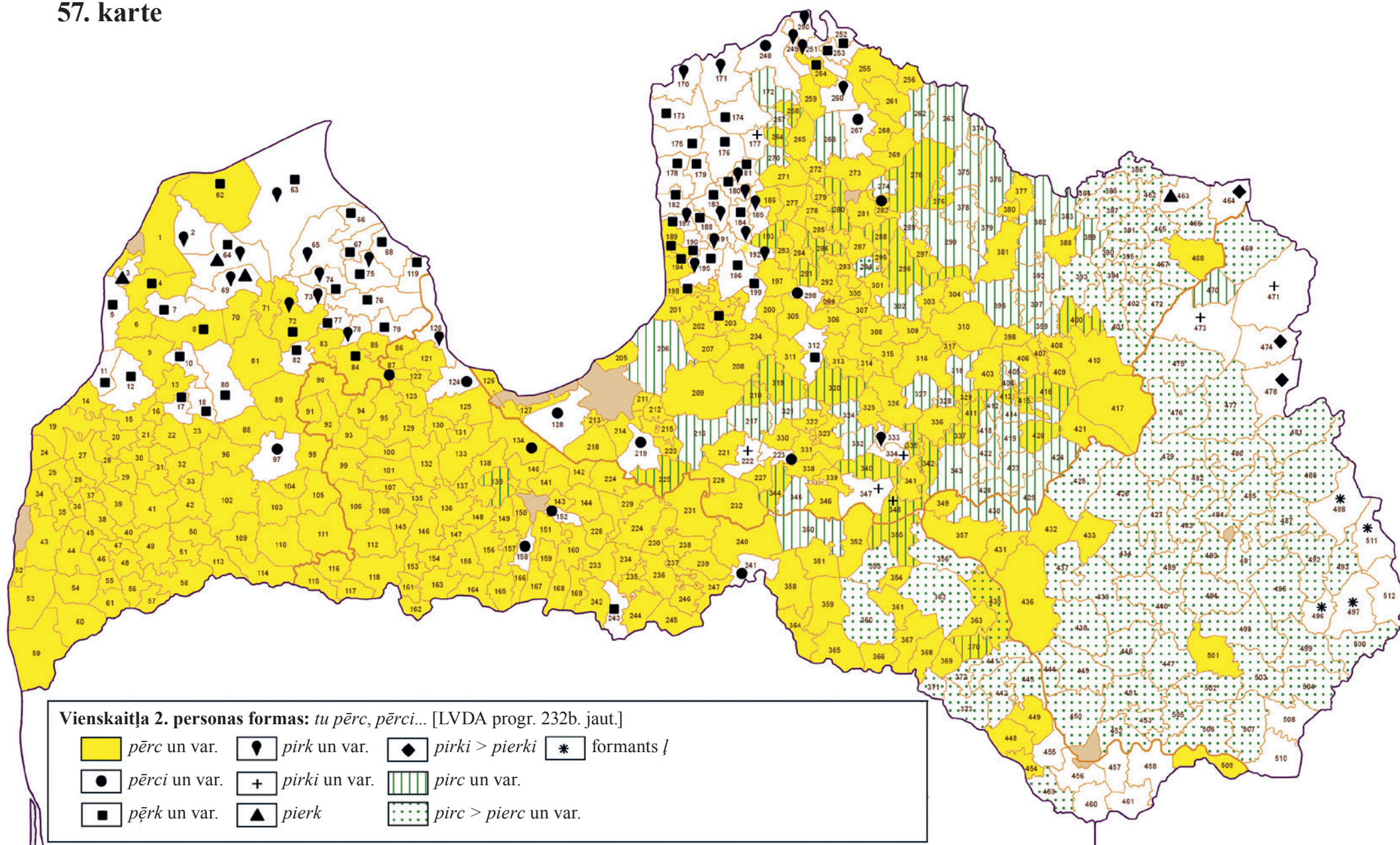

56. karte

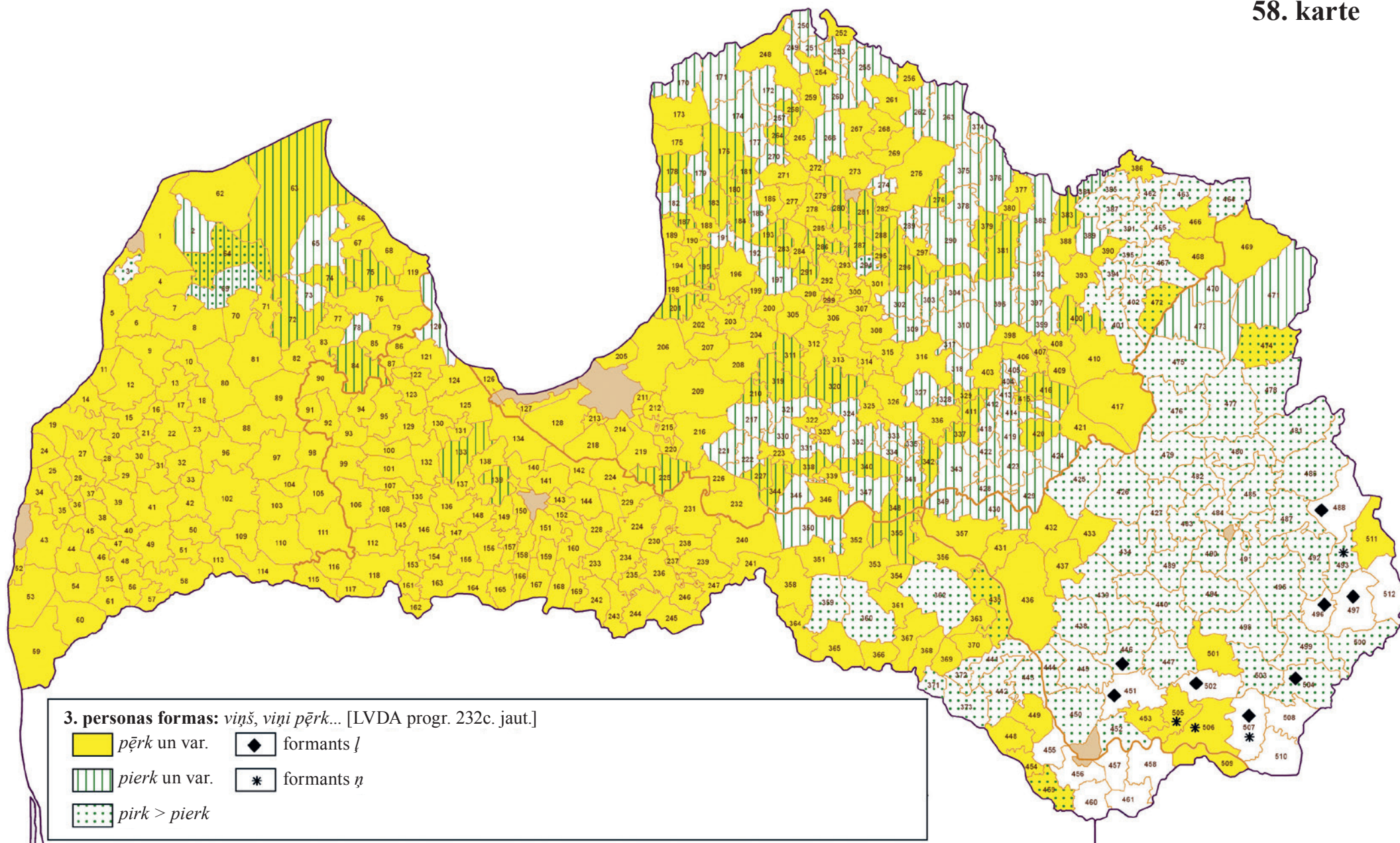

57. karte

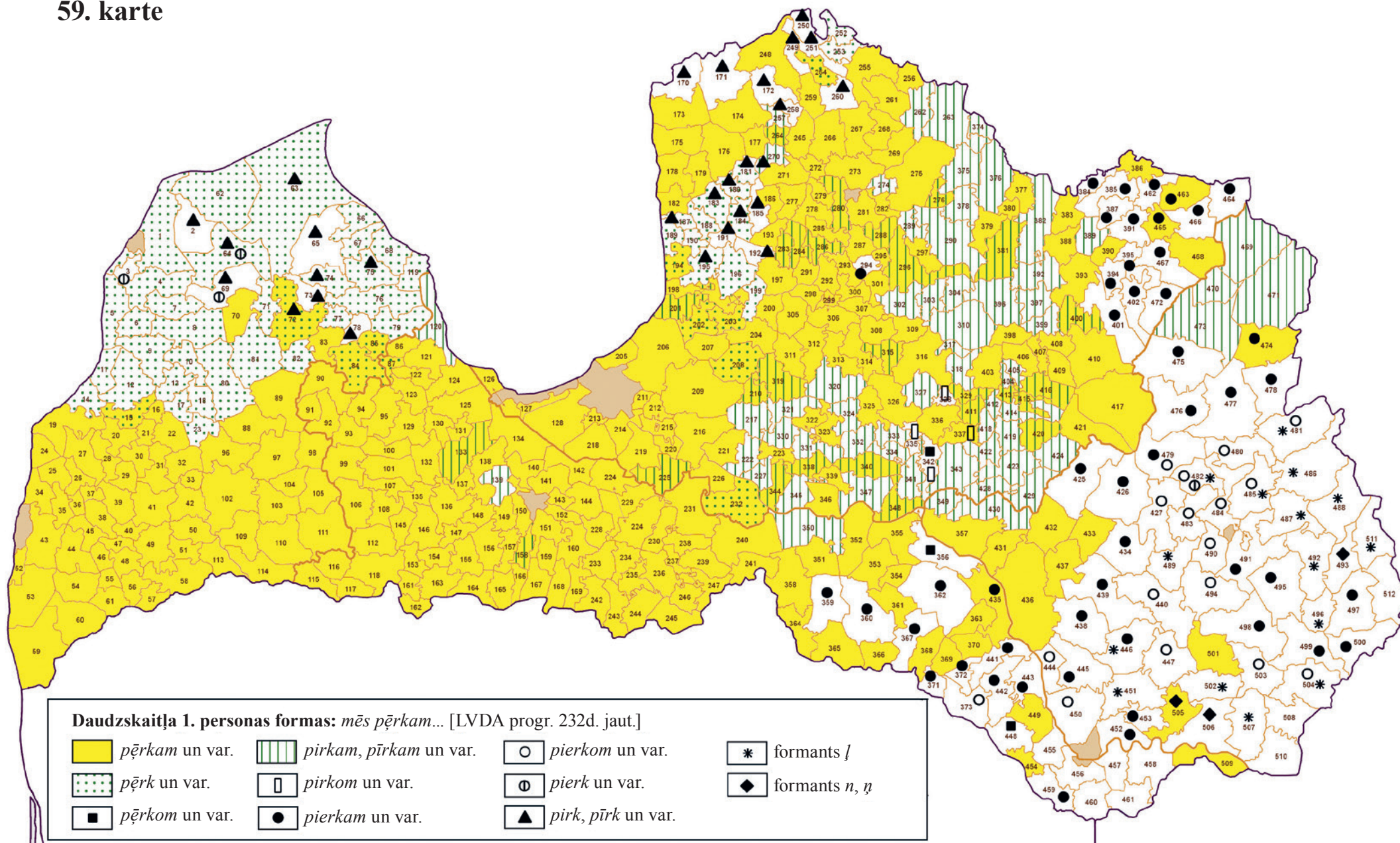

58. karte

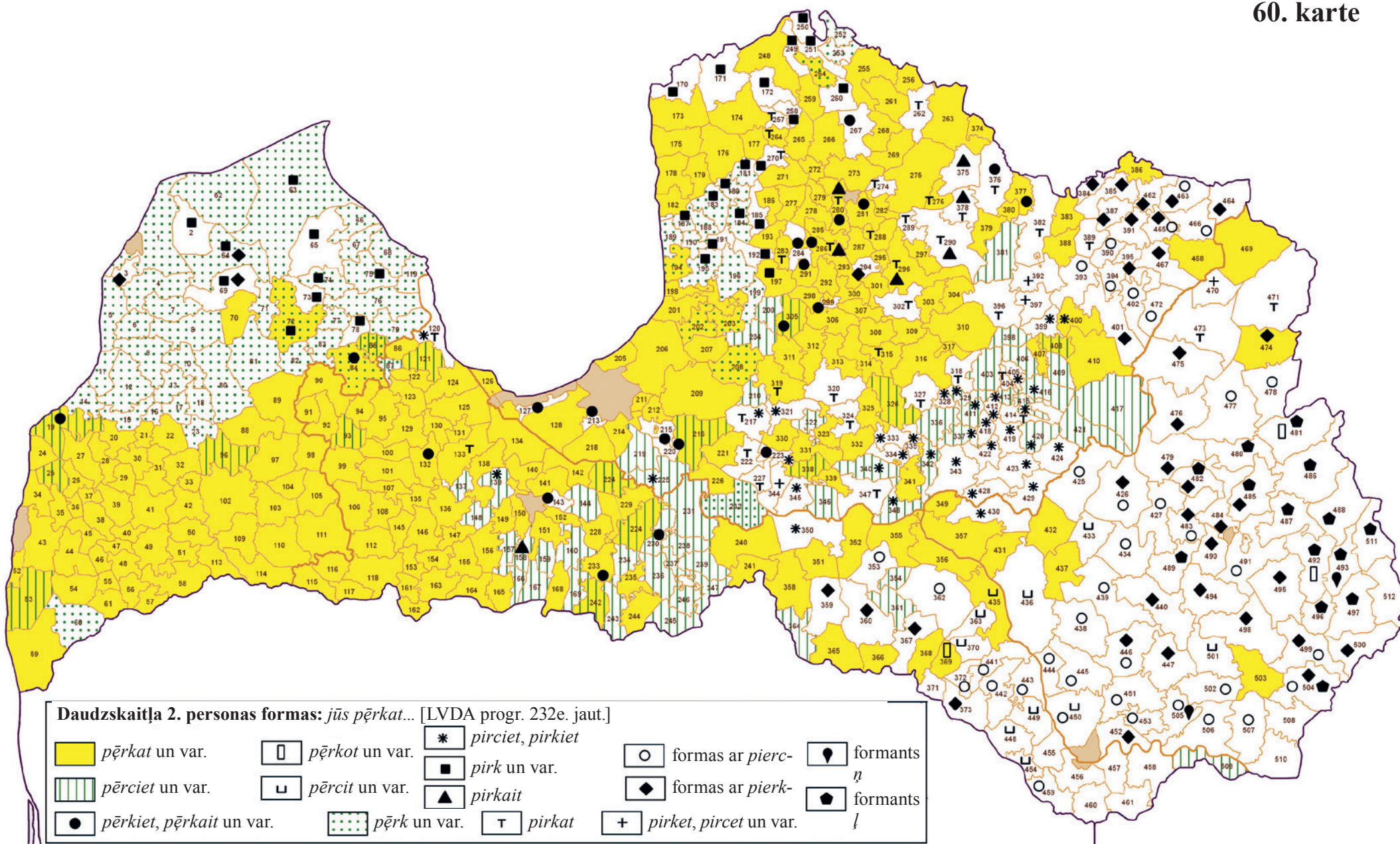

59. karte

60. karte

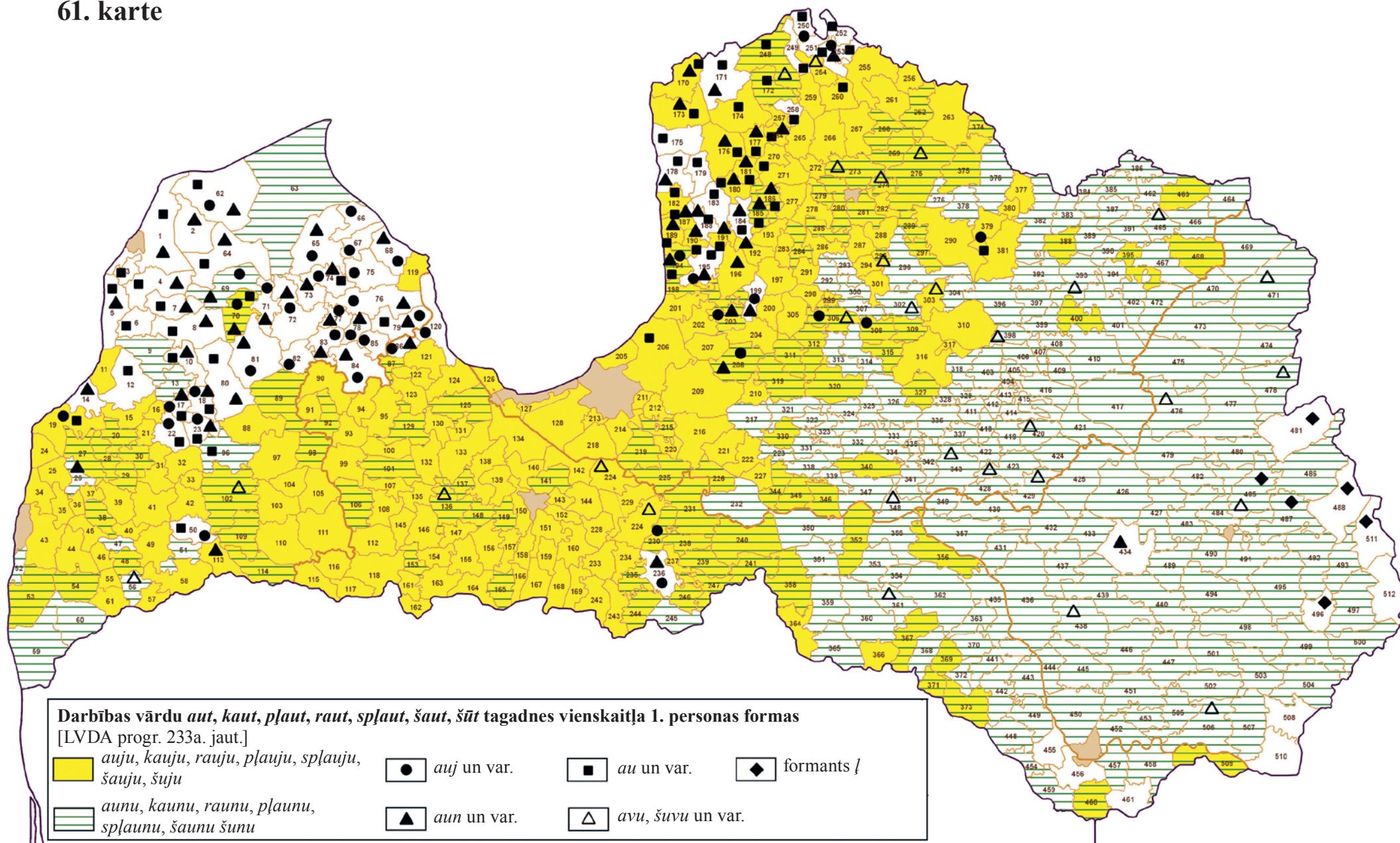

Daudzskaitļa 2. personas formas: jūs pērkat... [LVDA progr. 232e. jaut.]

	pērkat un var.		pērkot un var.		pīrciet, pīrkiet		formas ar pierc-		formants ņ
	pērciet un var.		pērcit un var.		pīrk un var.		formas ar pīrk-		formants ļ
	pērkiet, pērkait un var.		pērķ un var.		pīrkait		pīrket, pīrcet un var.		
					pīrkat				

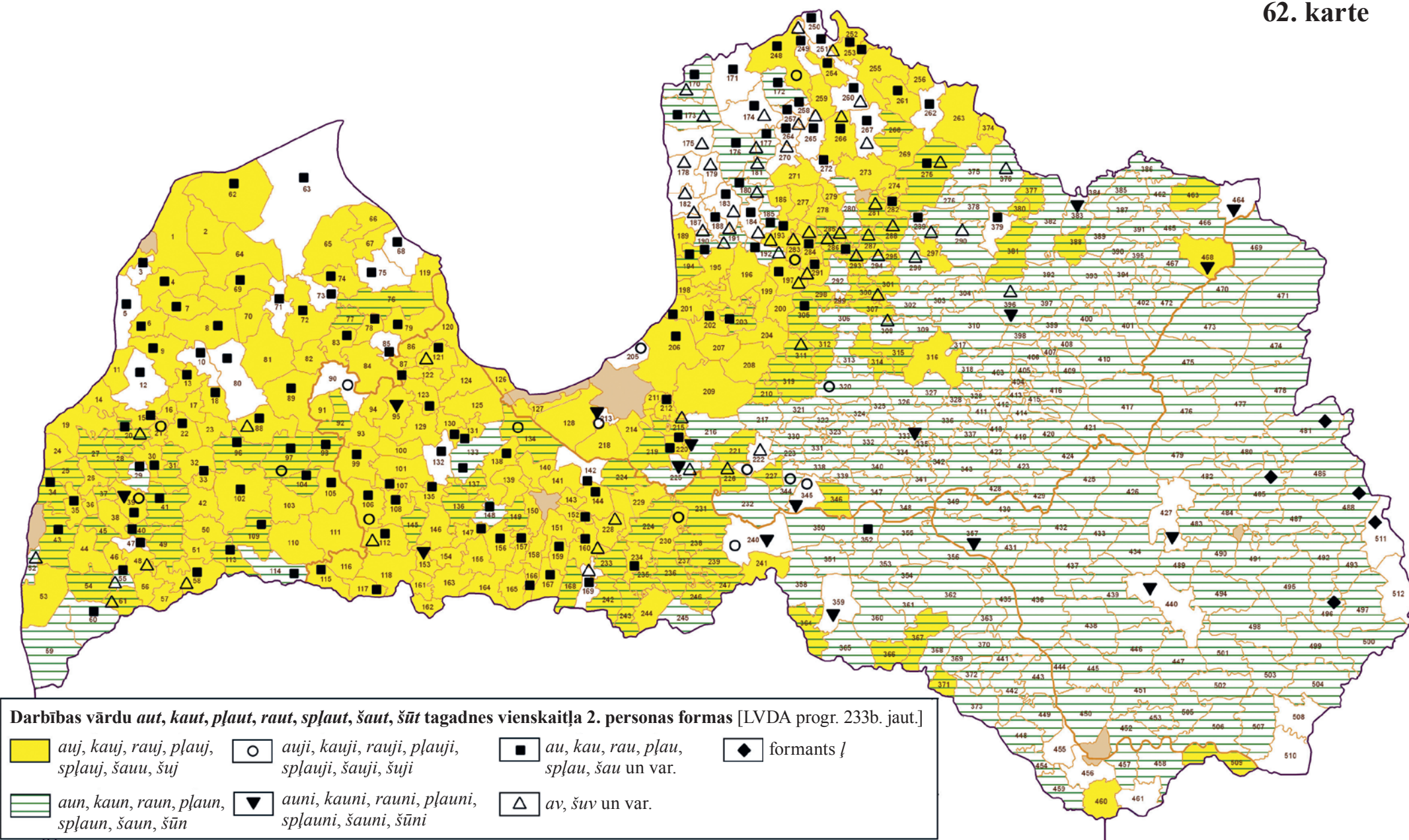

61. karte

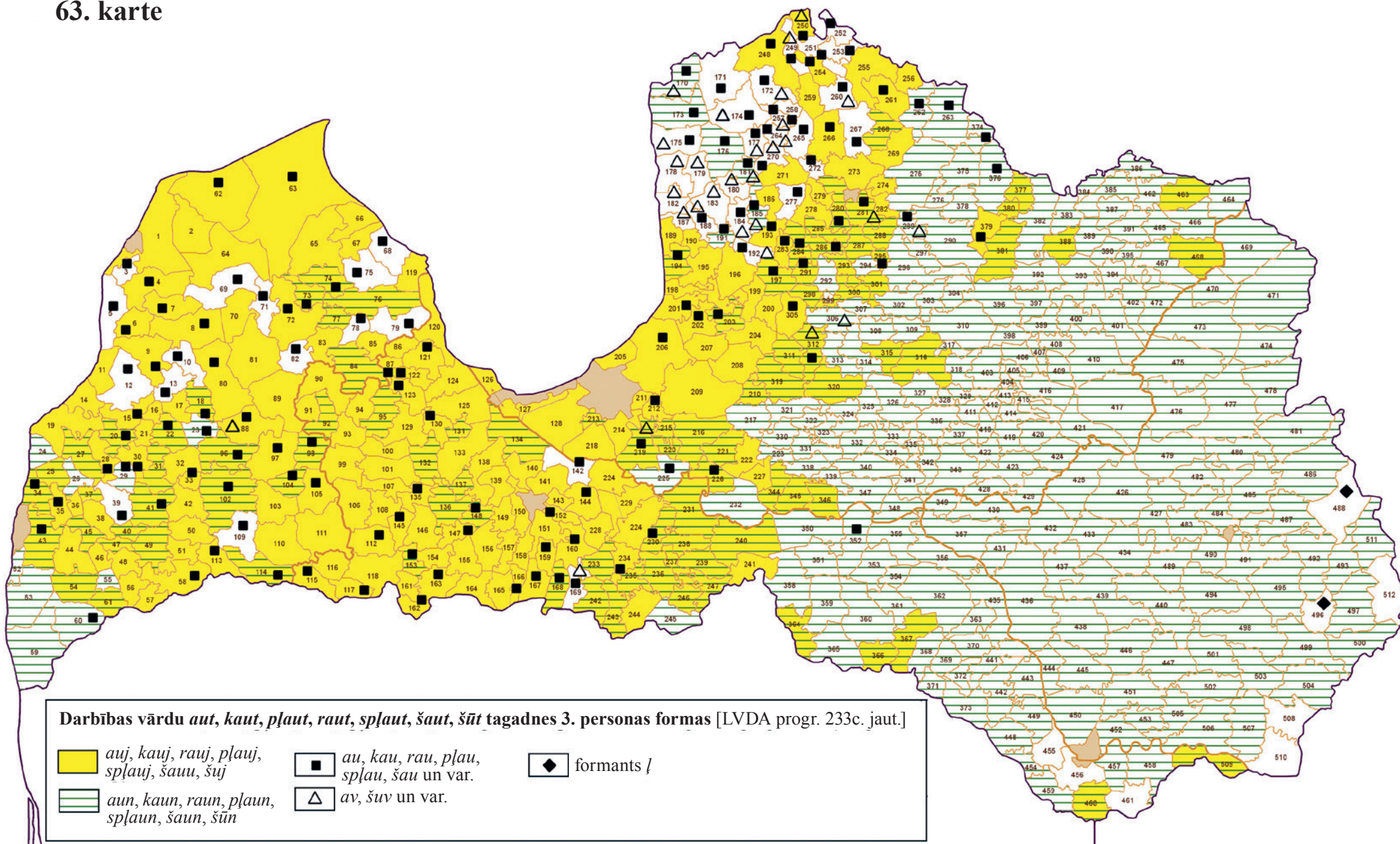

62. karte

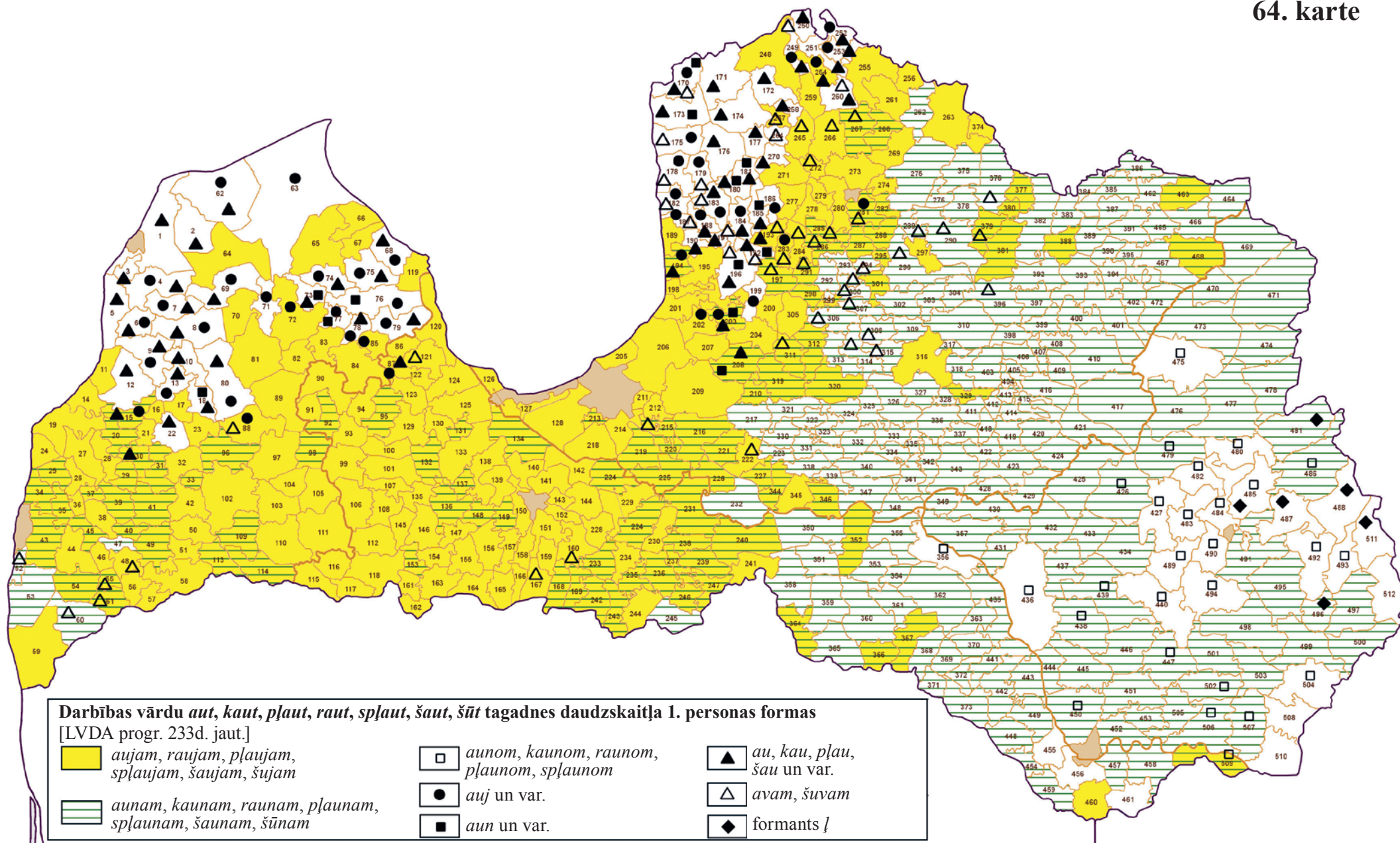

63. karte

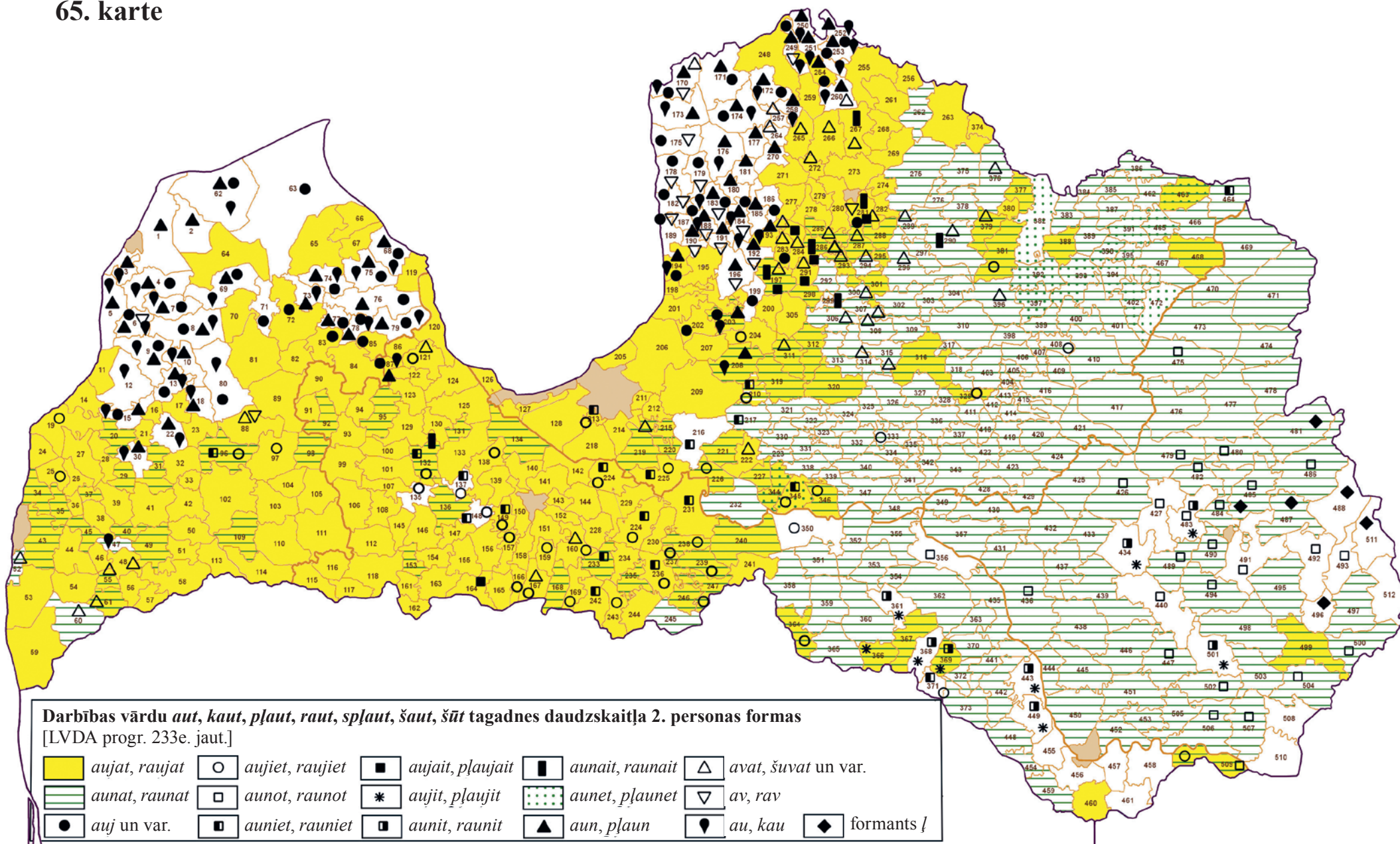

64. karte

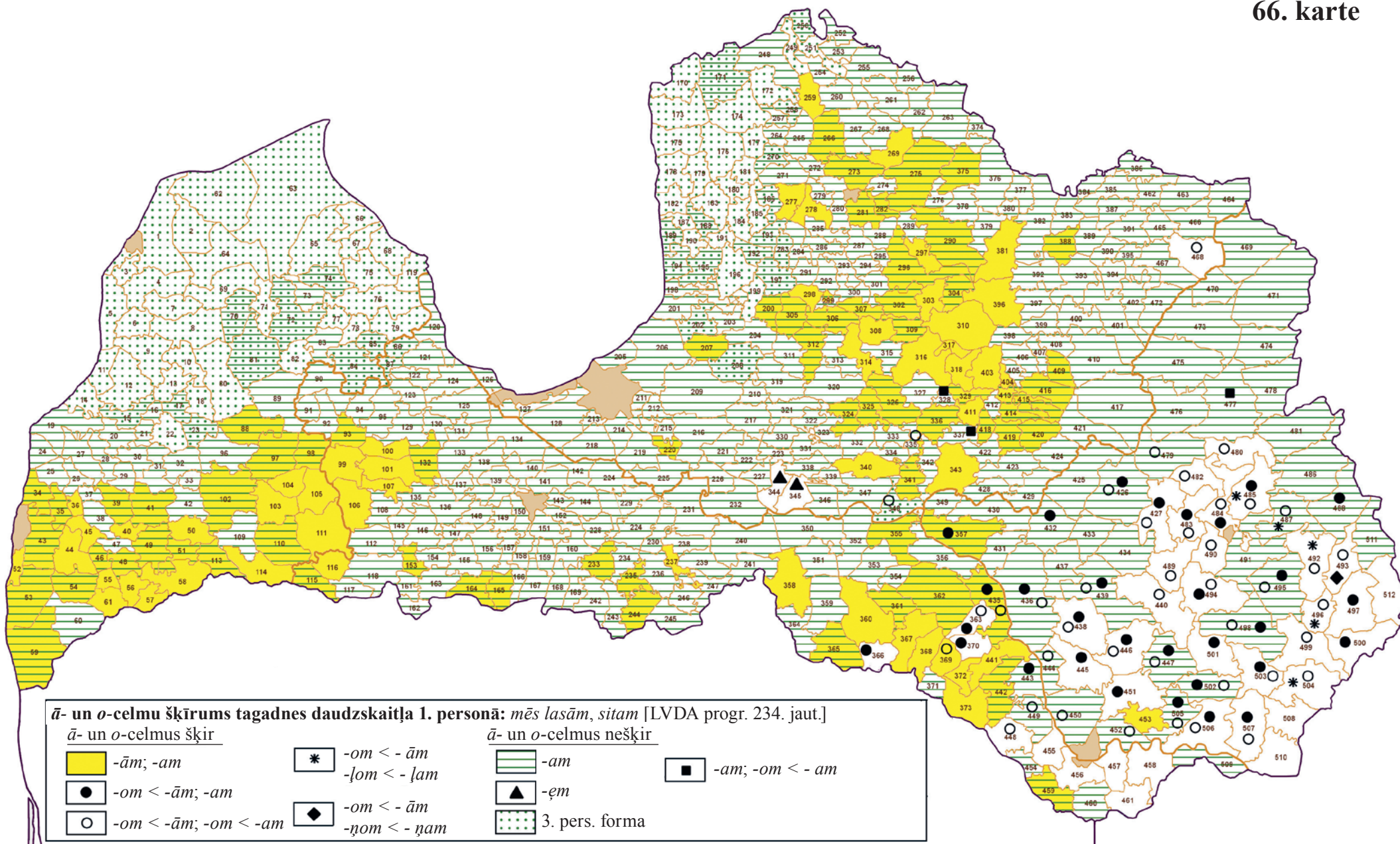

65. karte

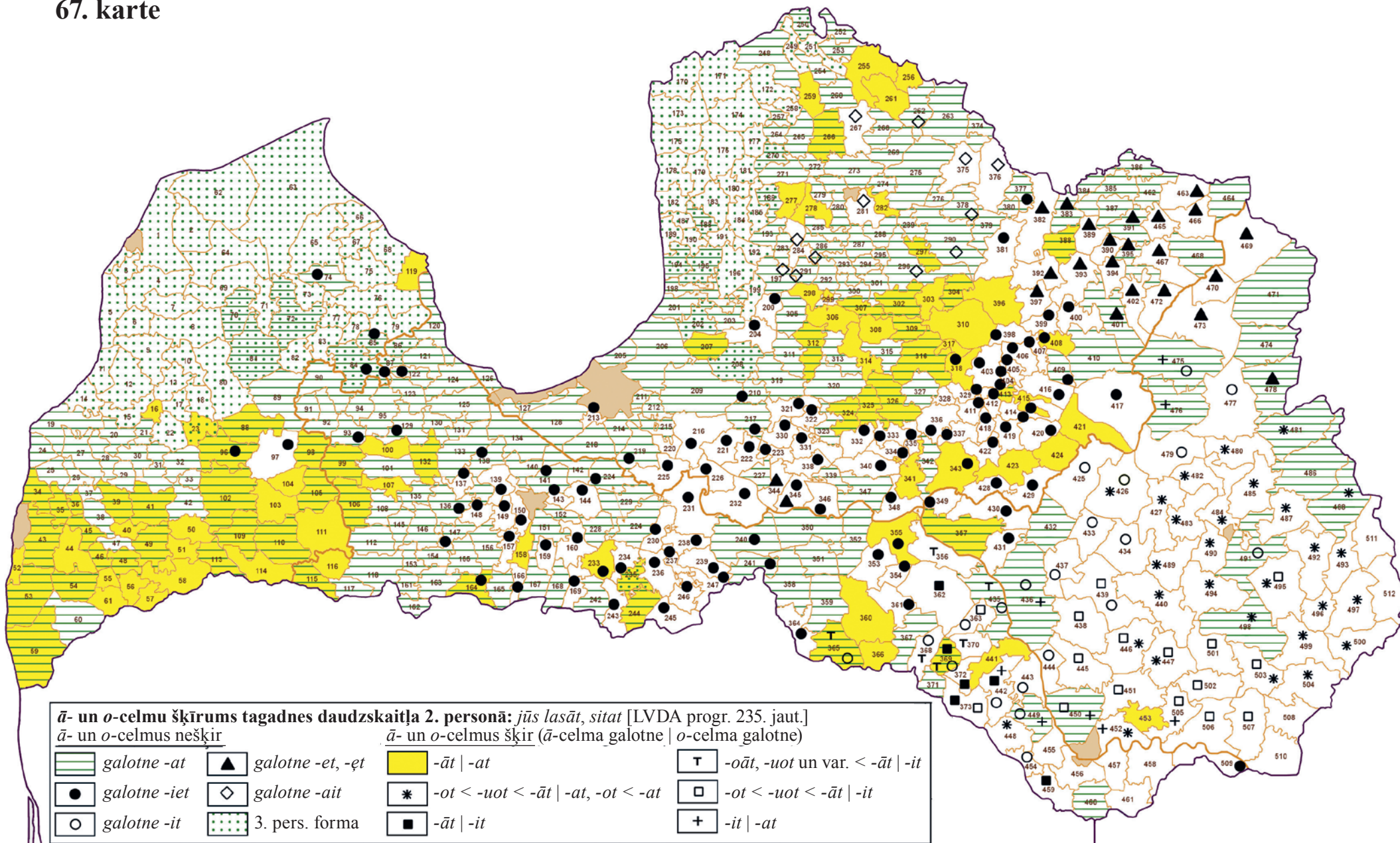

66. karte

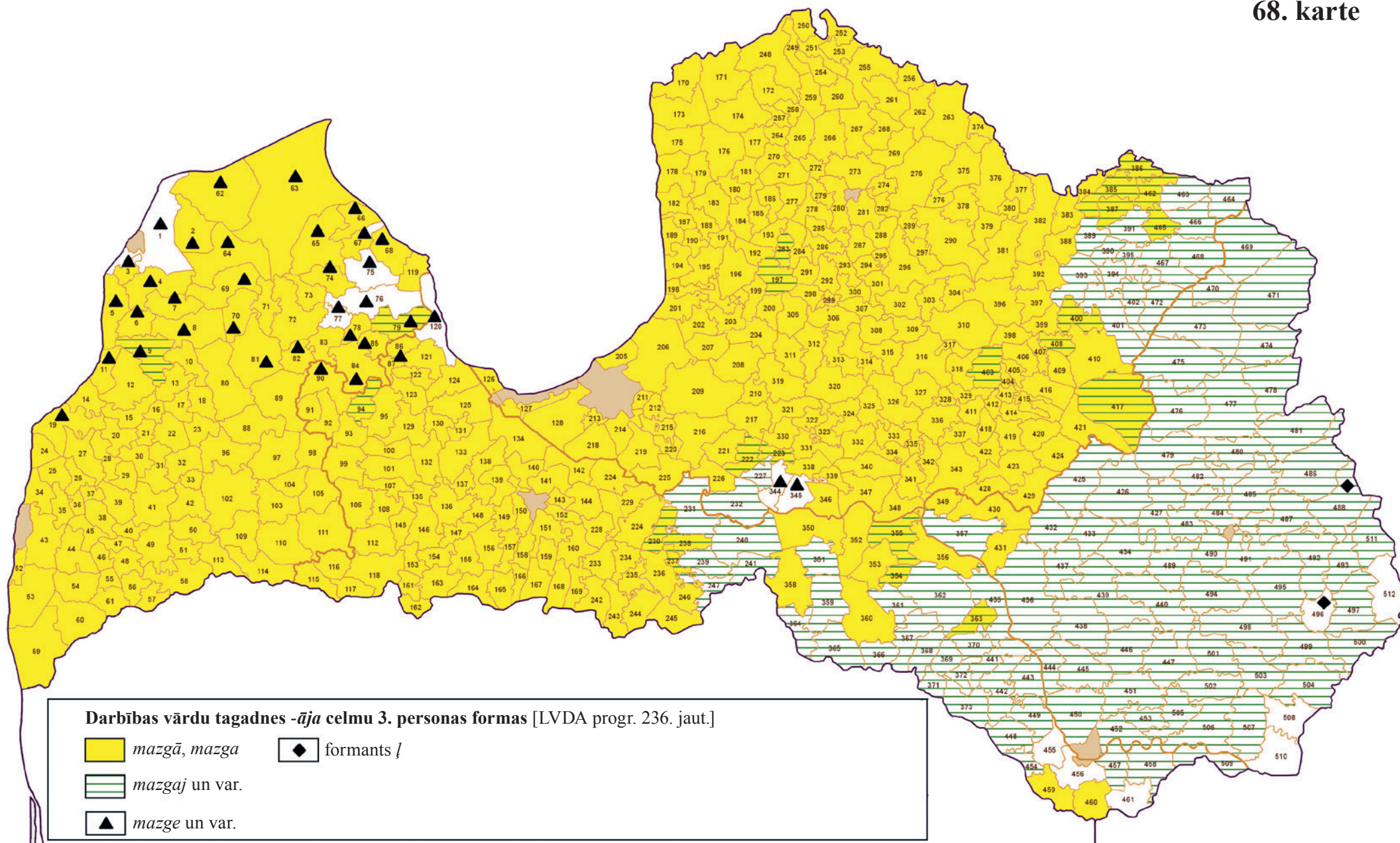

67. karte

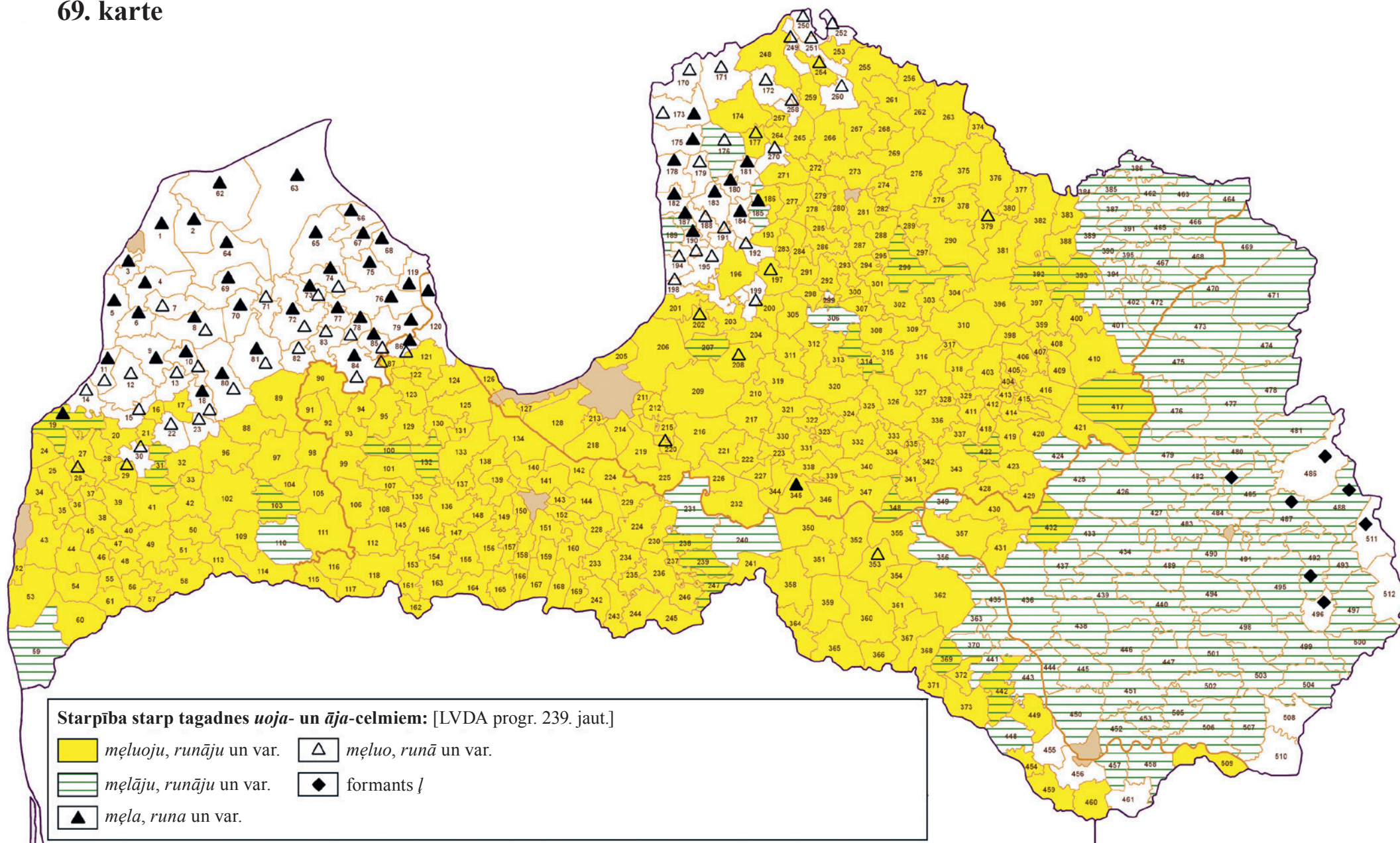

68. karte

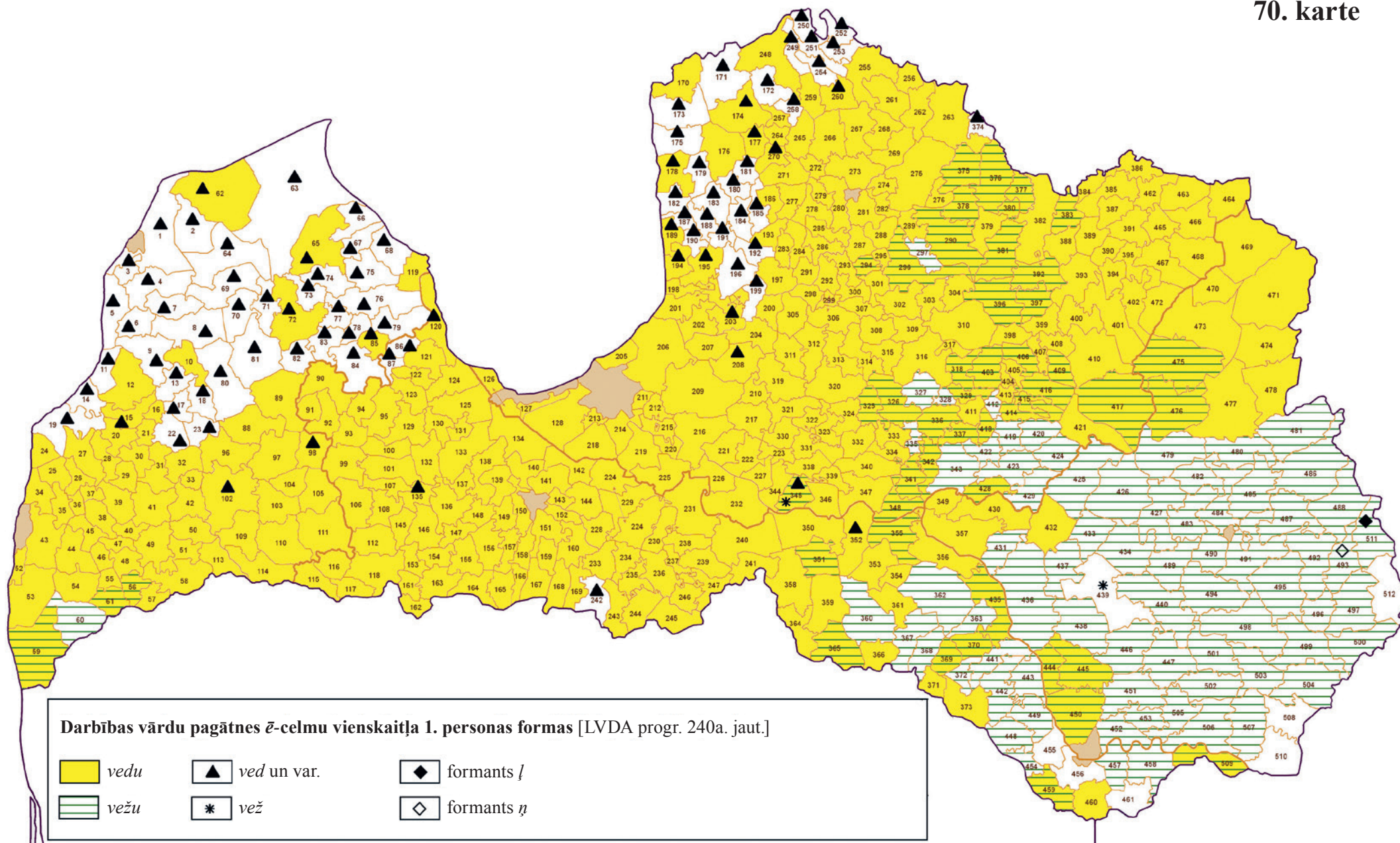

69. karte

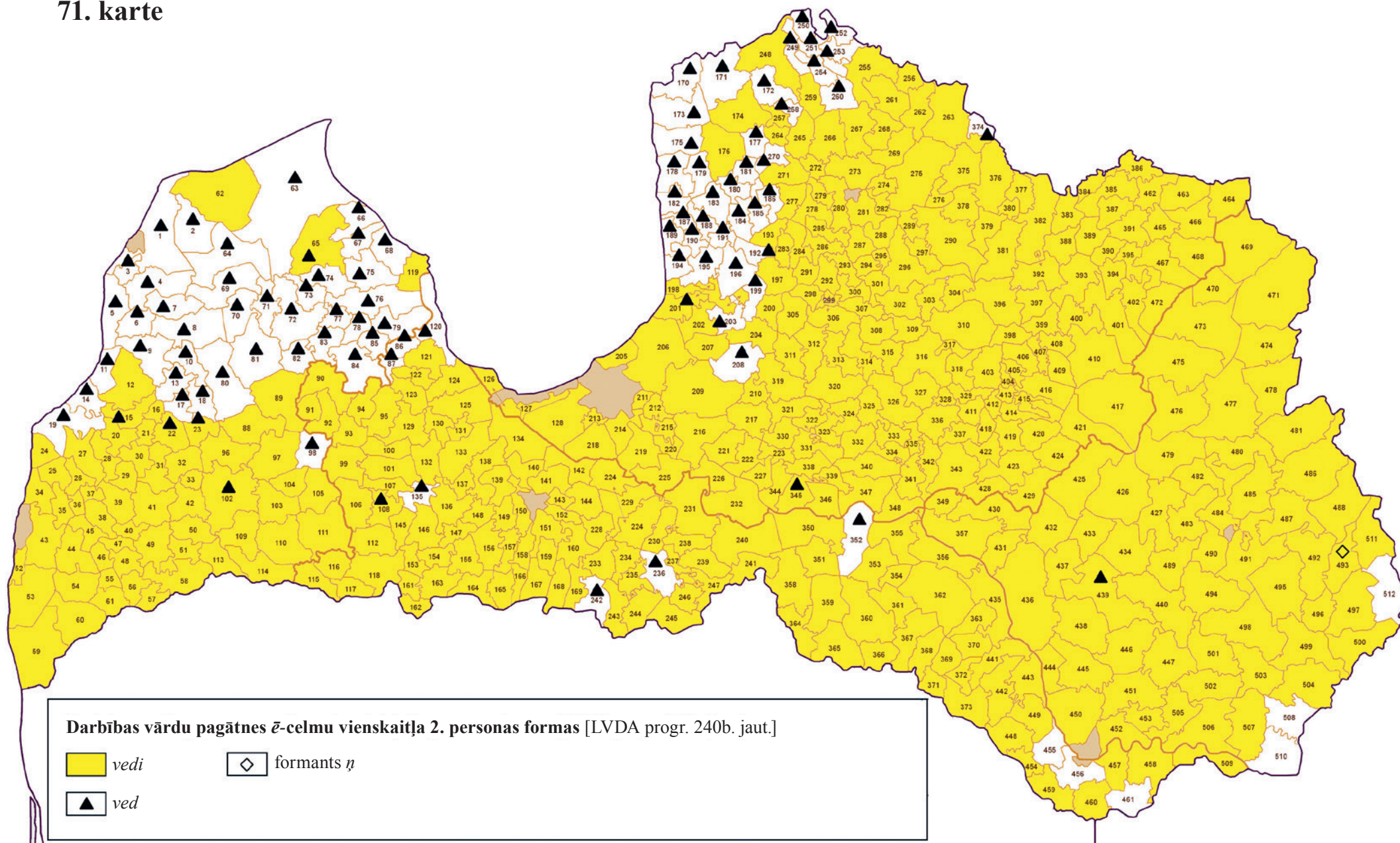

70. karte

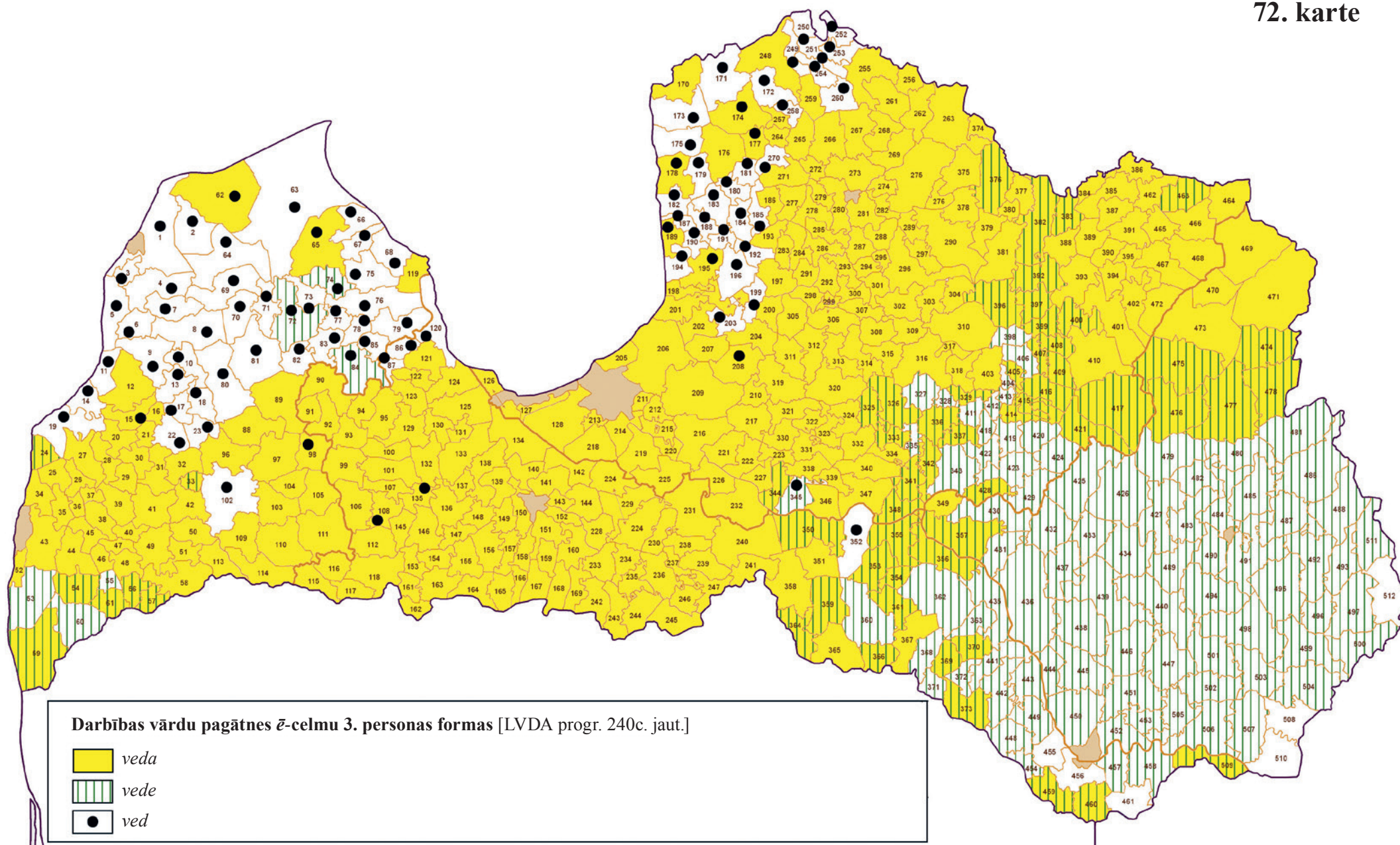

71. karte

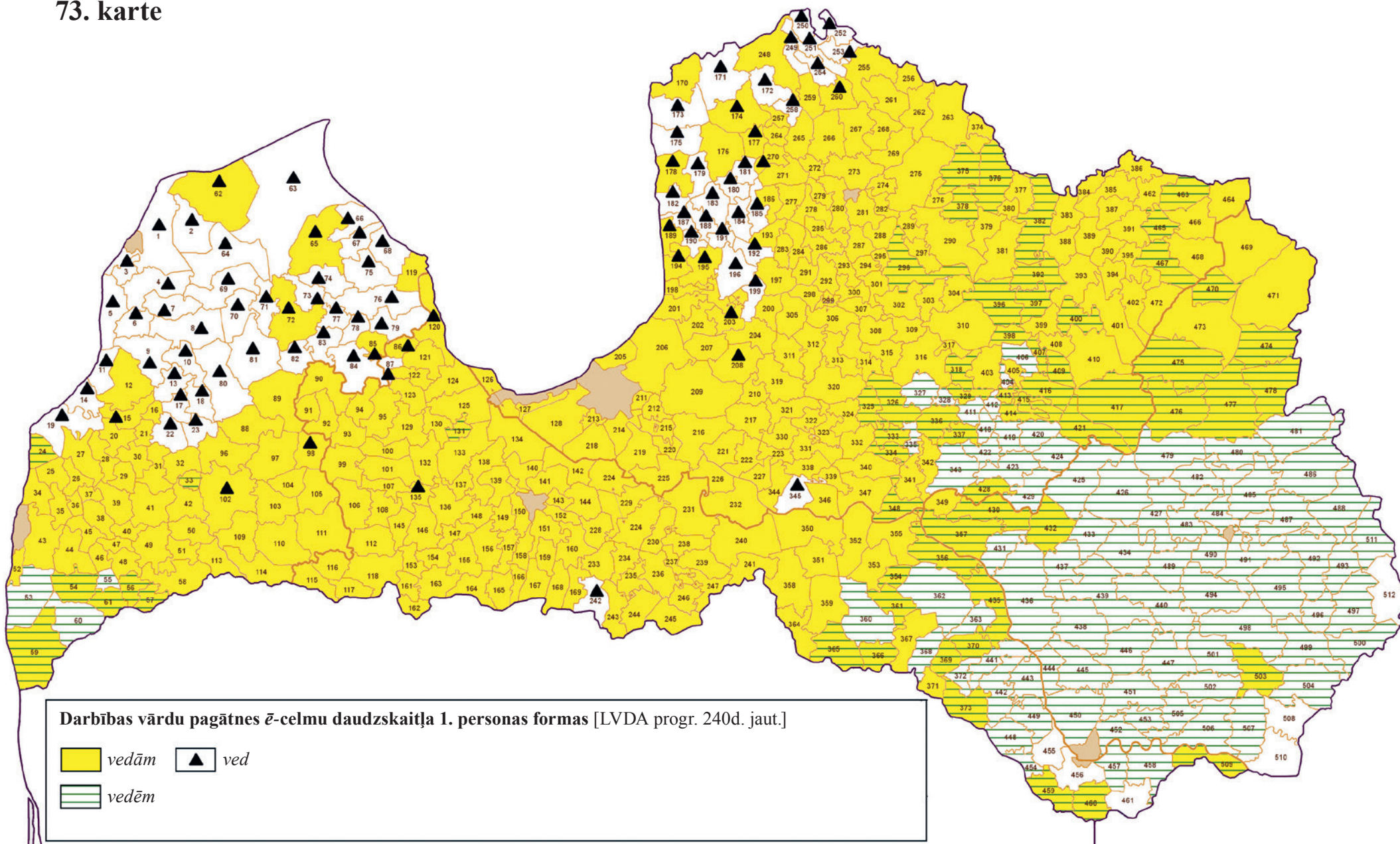

72. karte

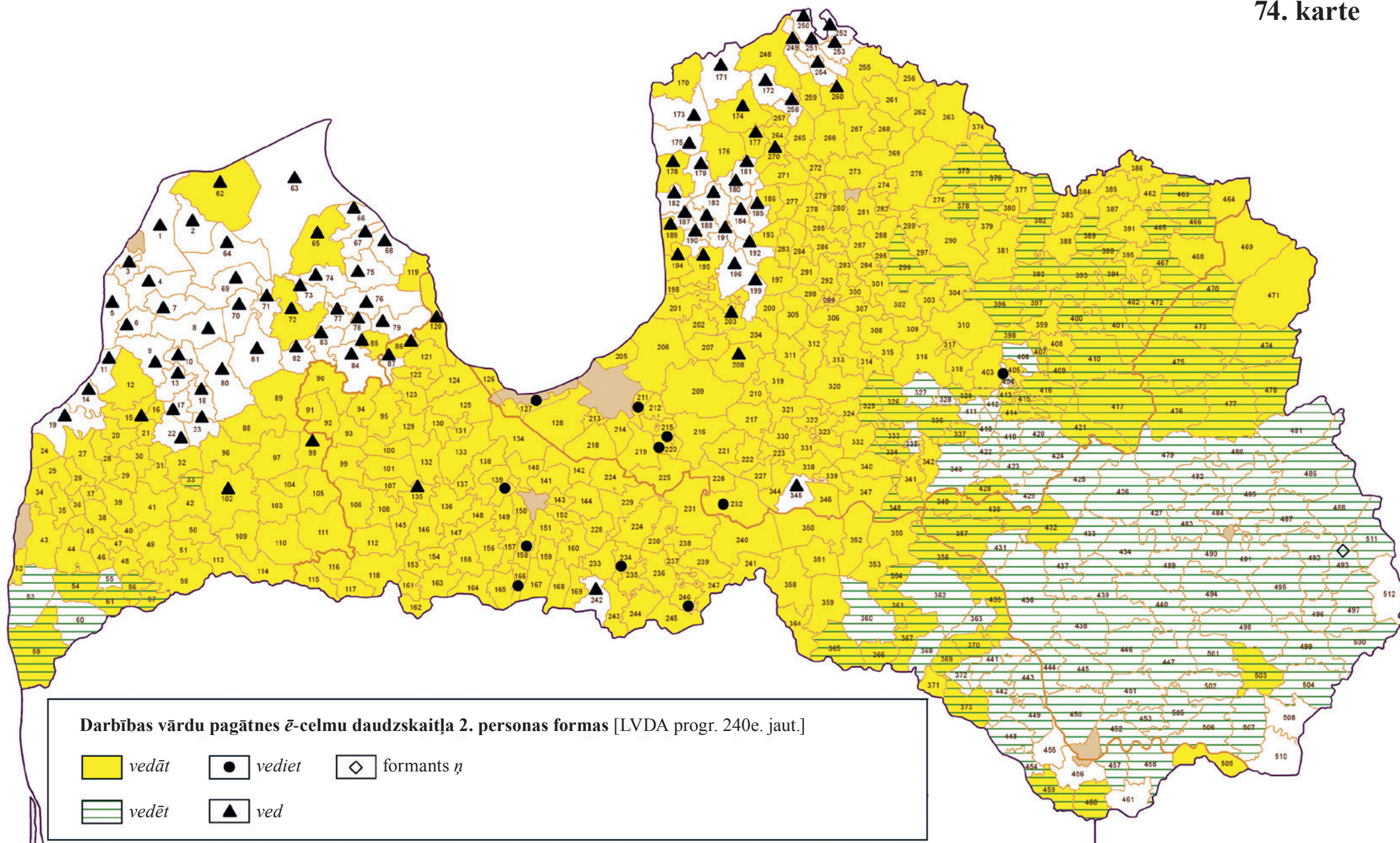

73. karte

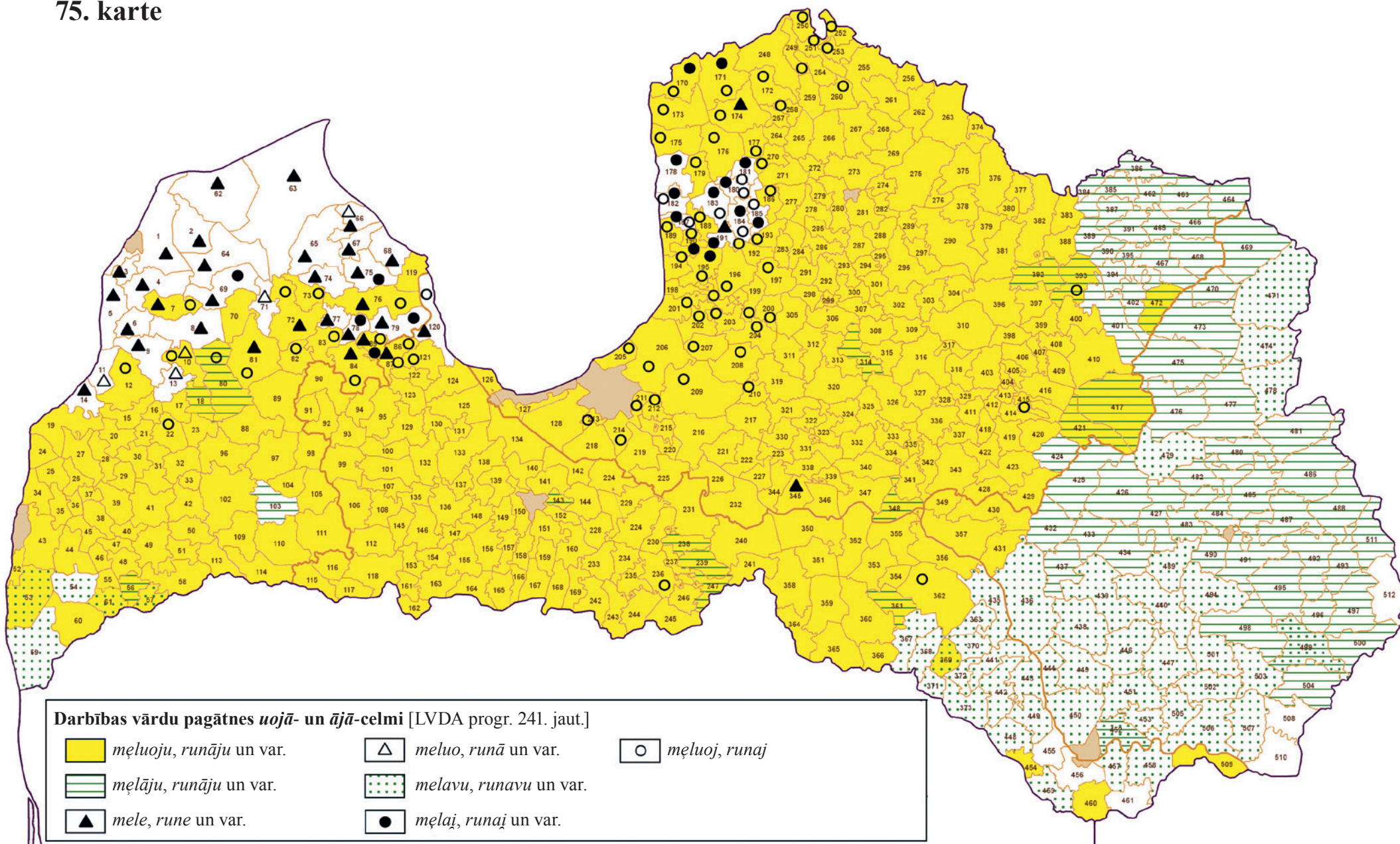

74. karte

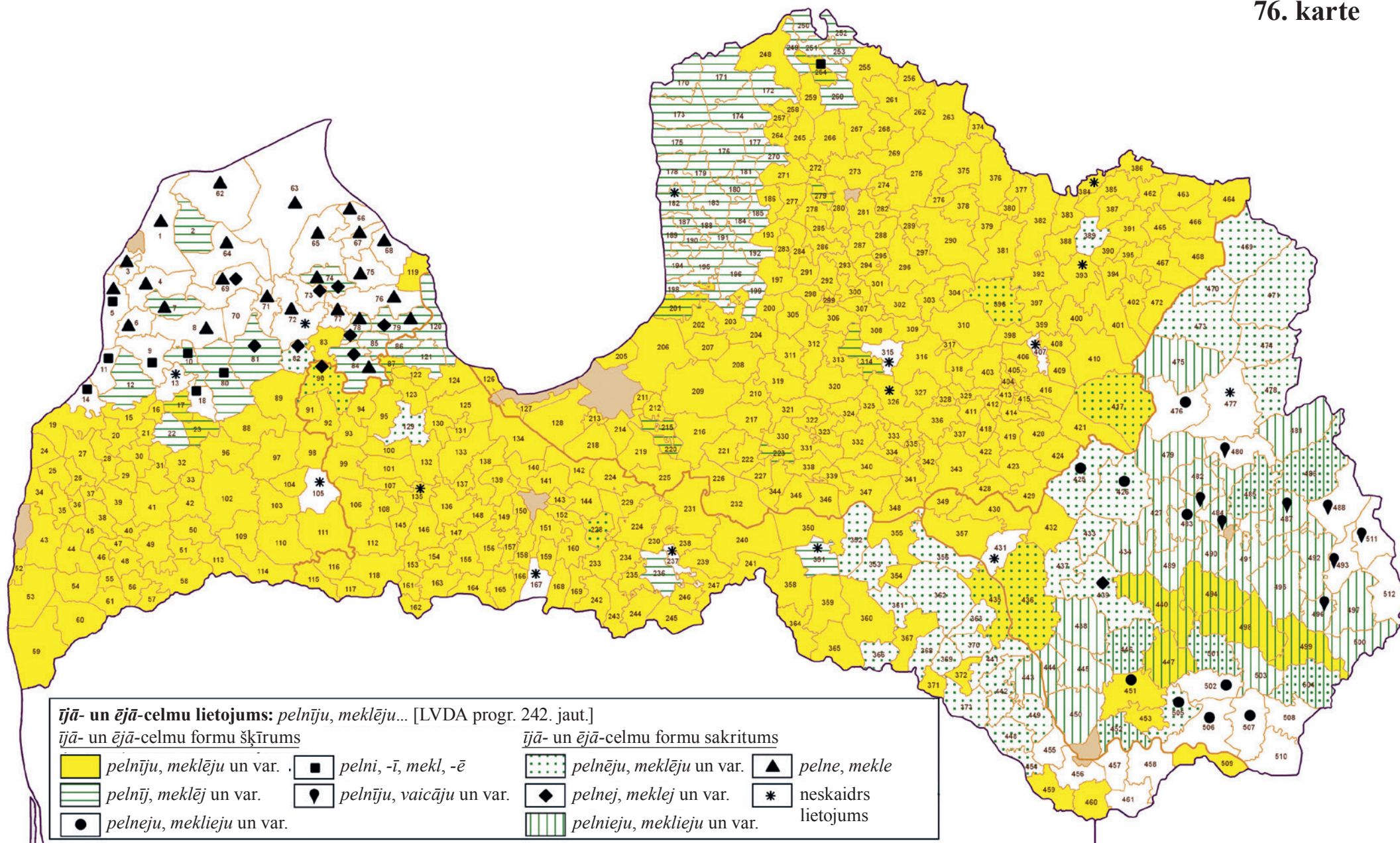

75. karte

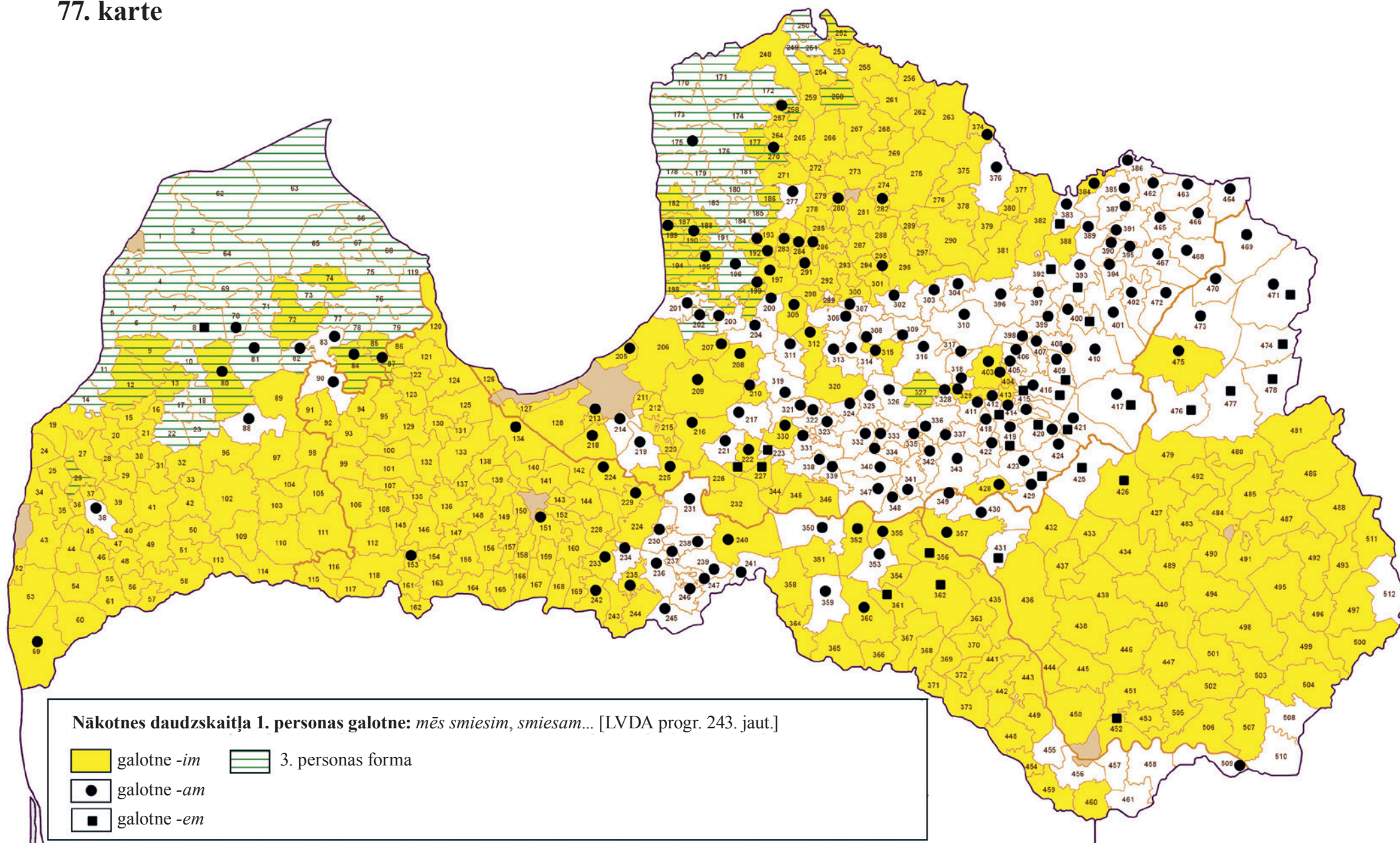

76. karte

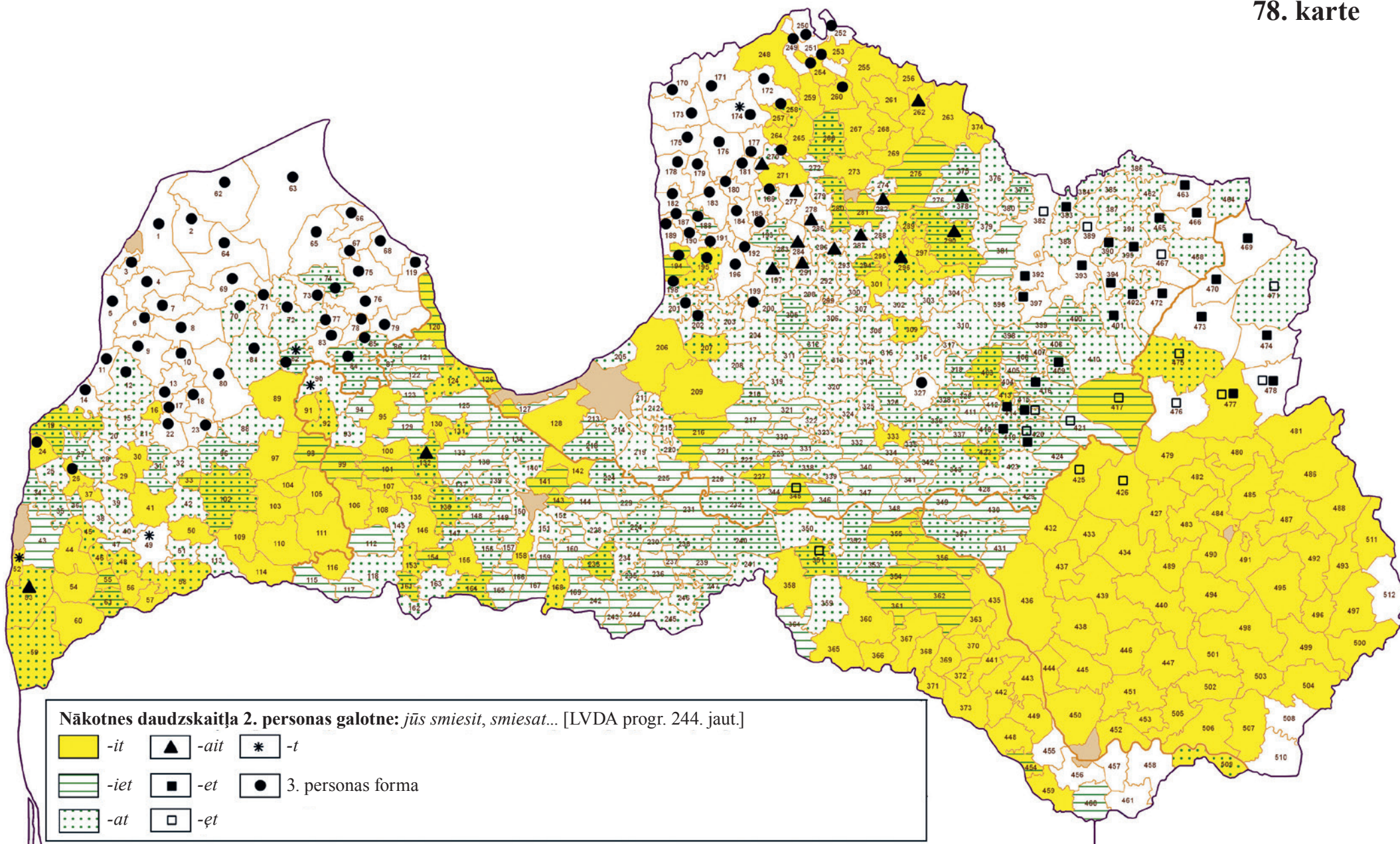

77. karte

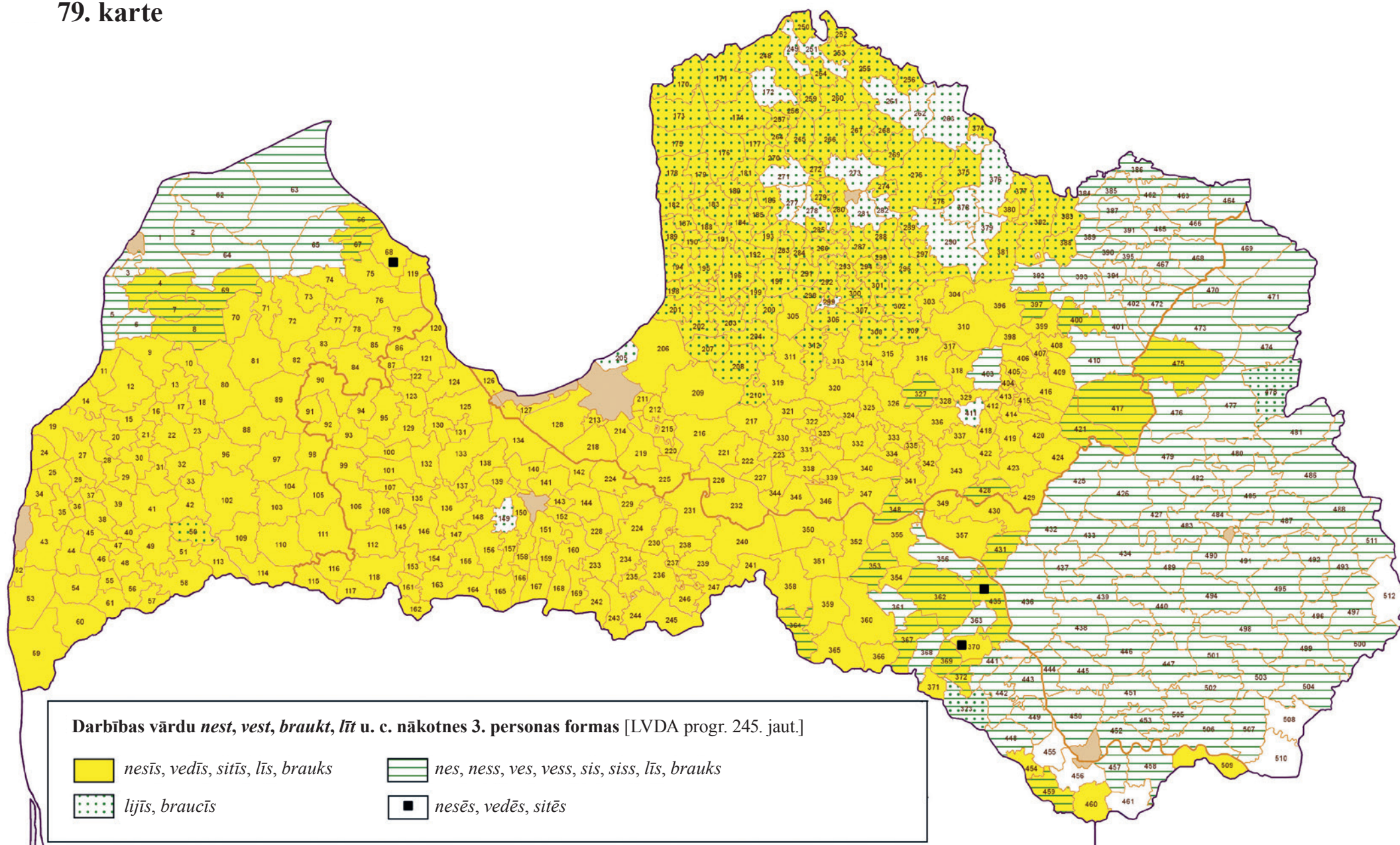

78. karte

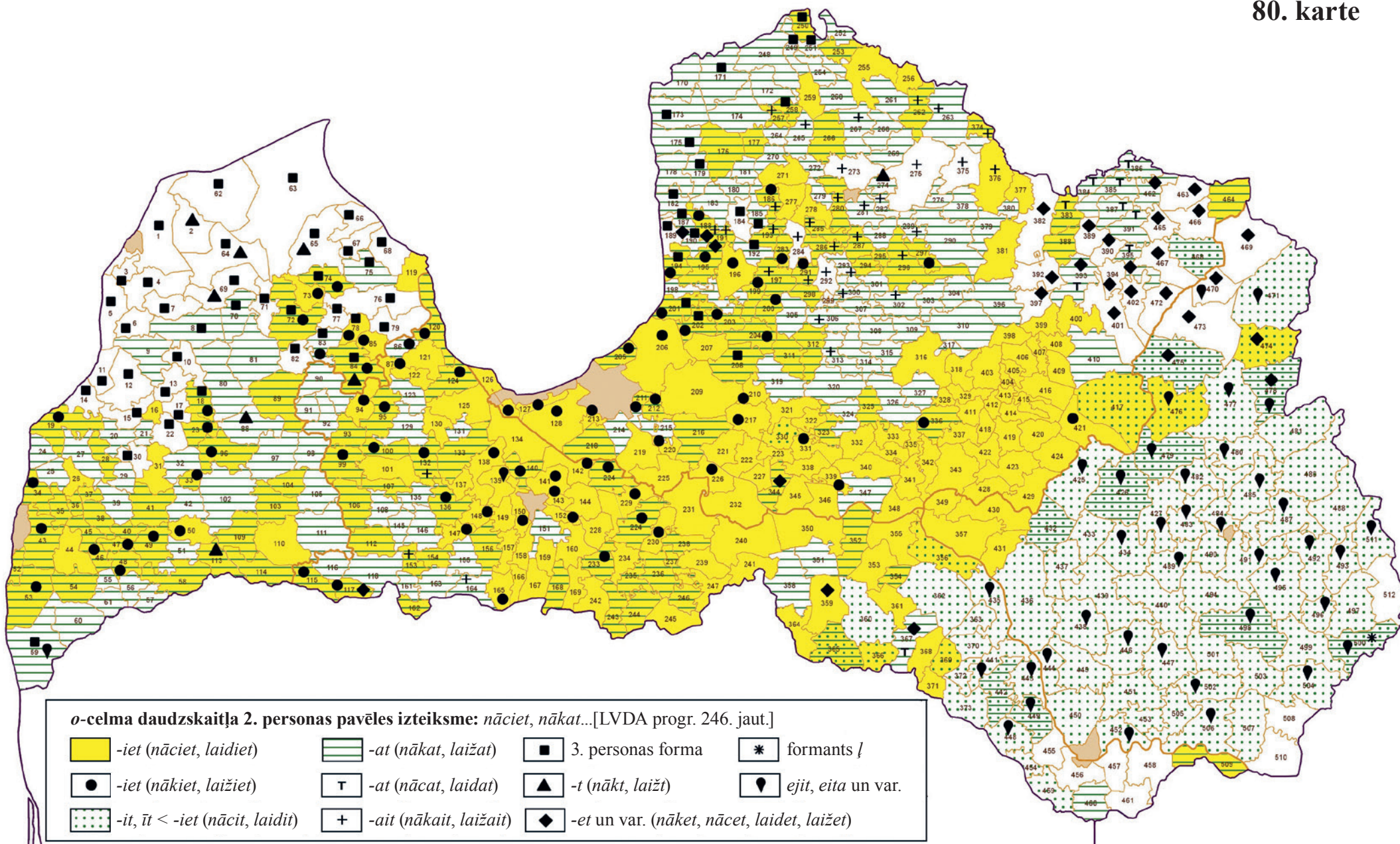

79. karte

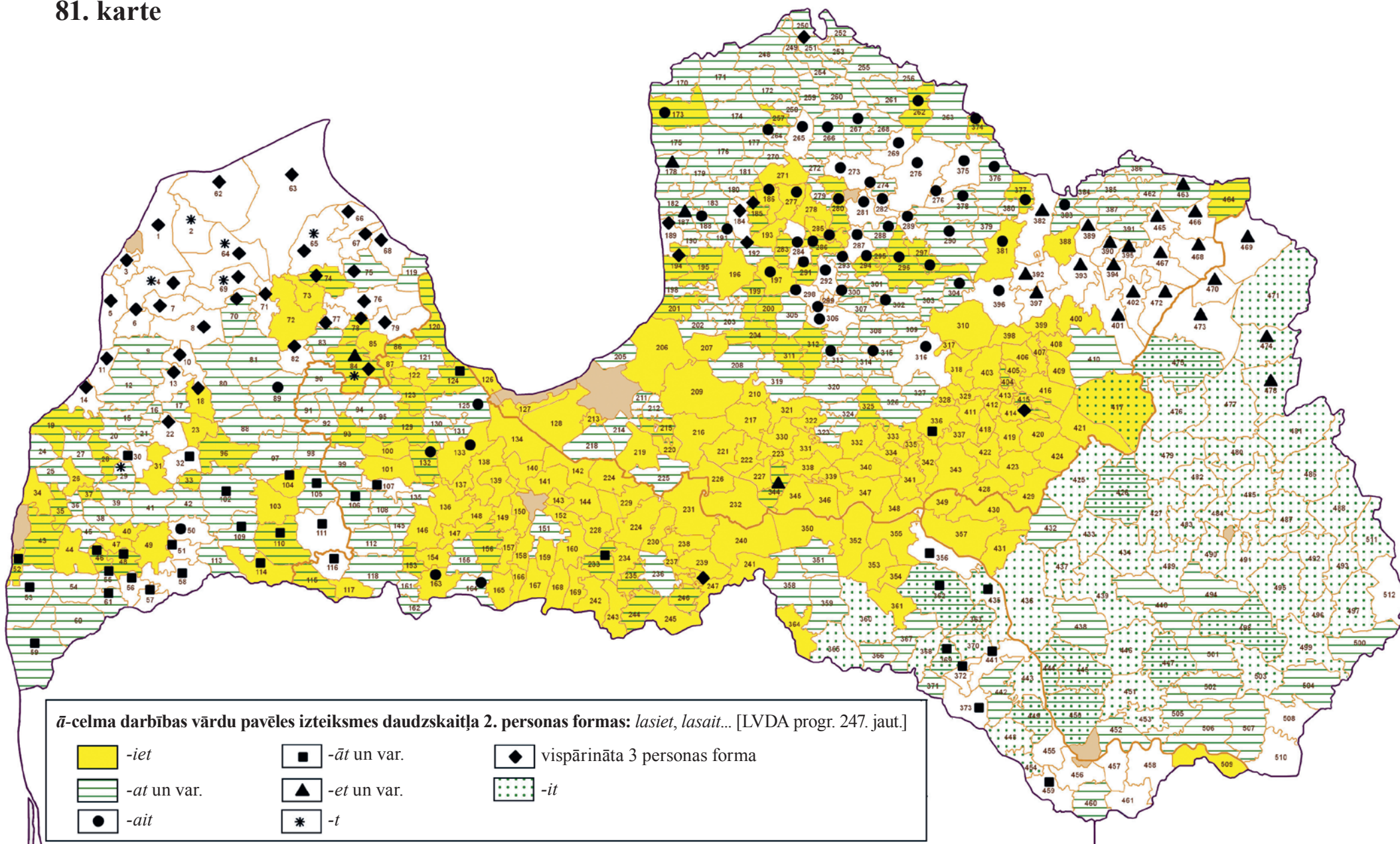

80. karte

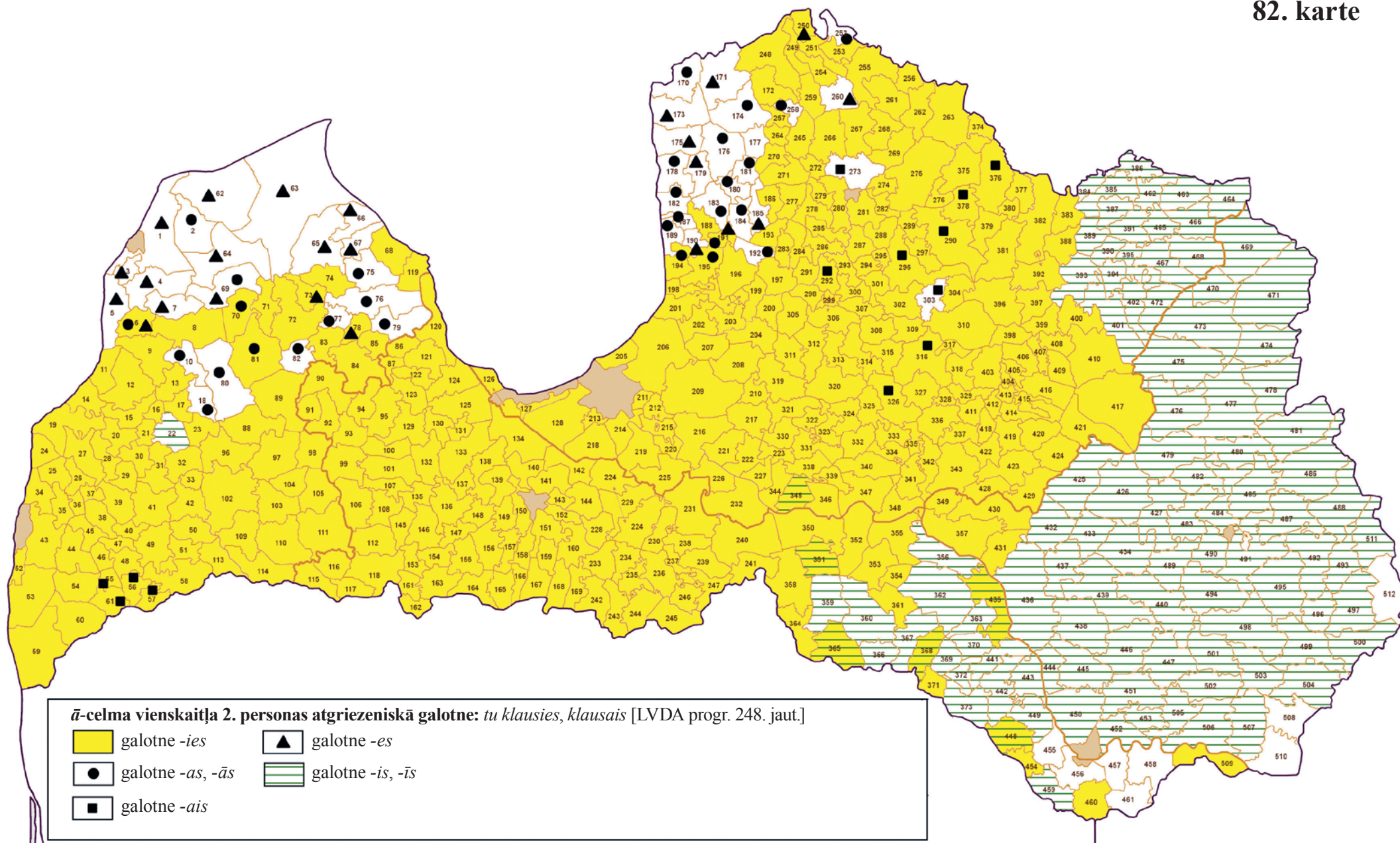

81. karte

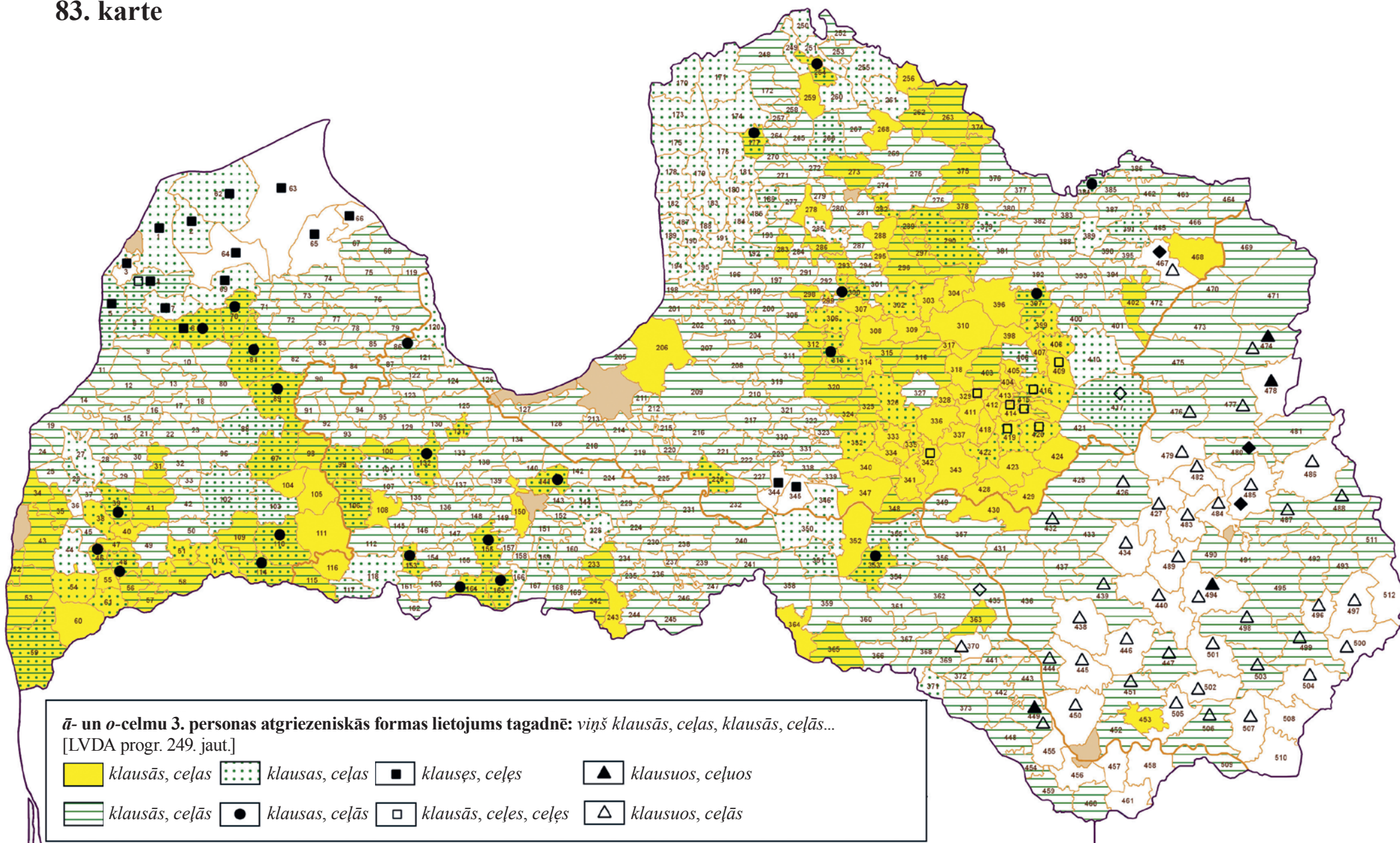

82. karte

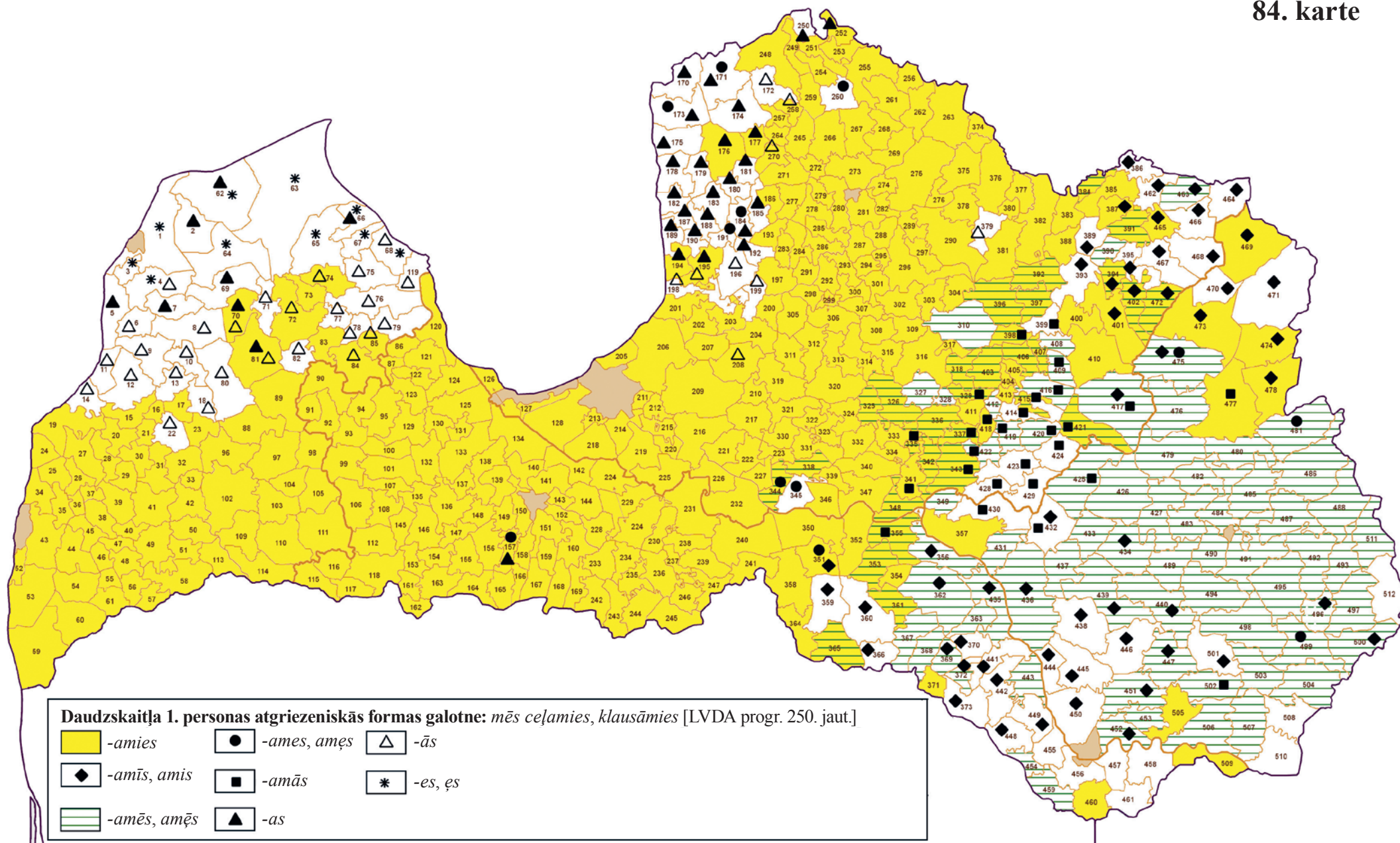

83. karte

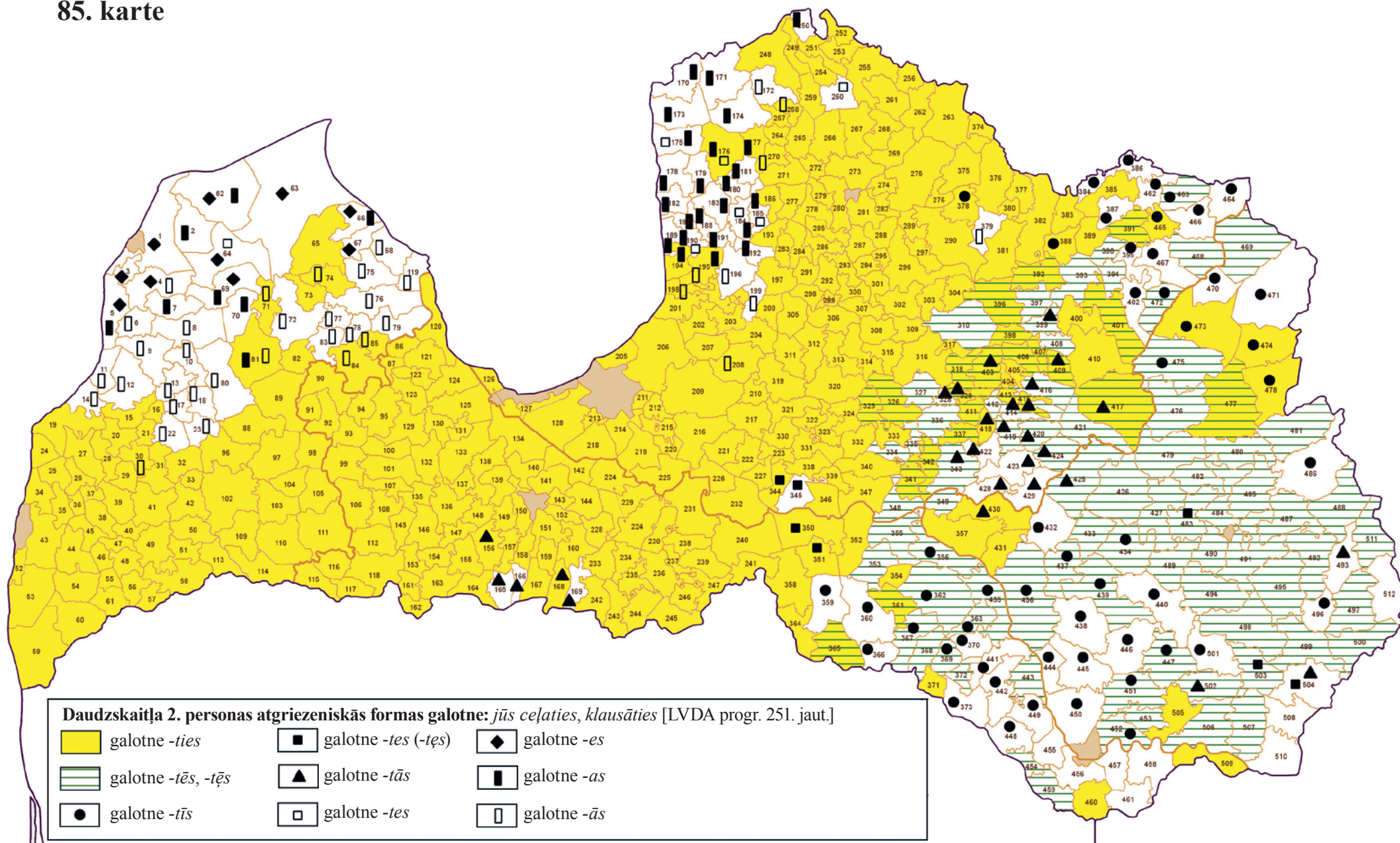

84. karte

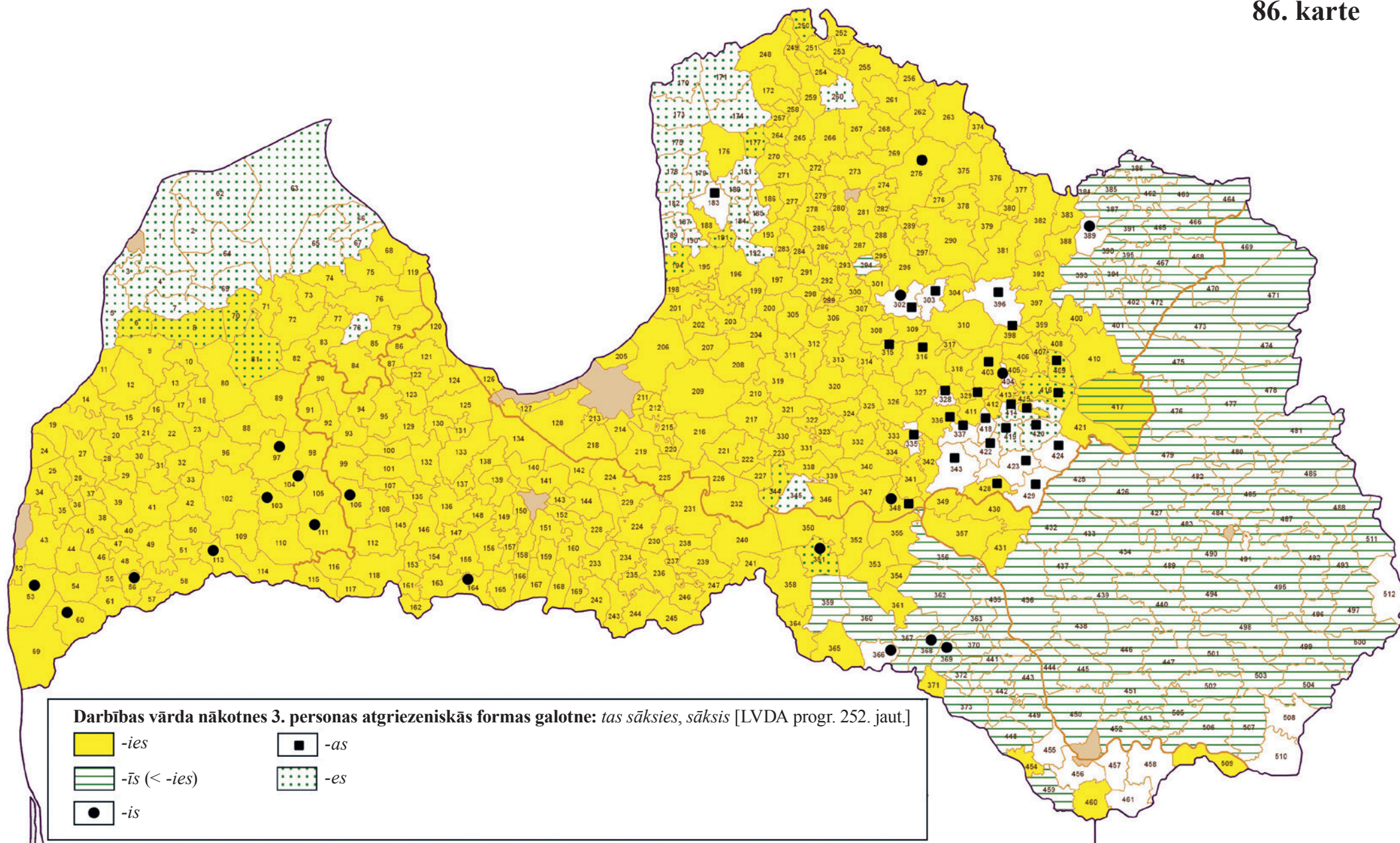

85. karte

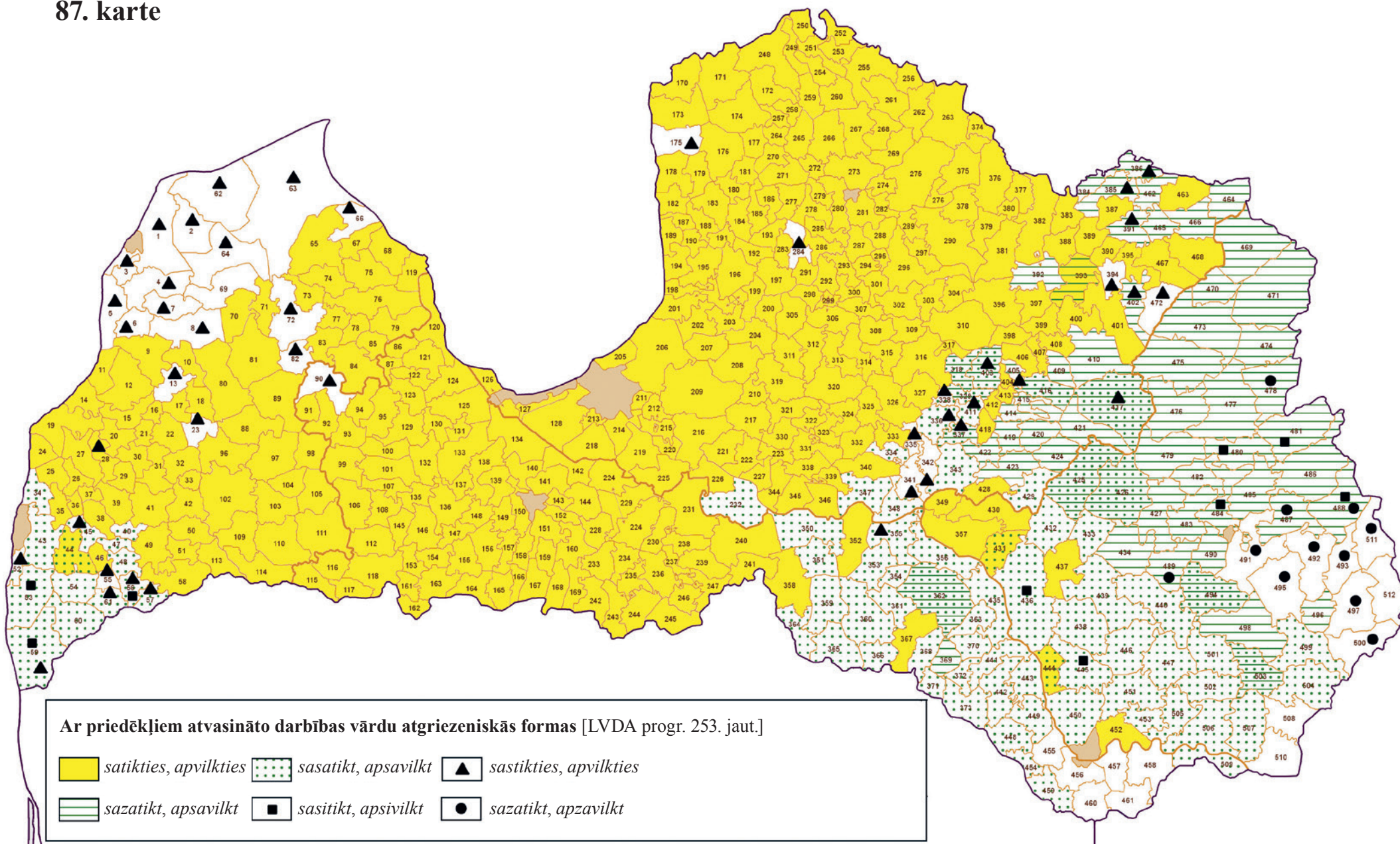

86. karte

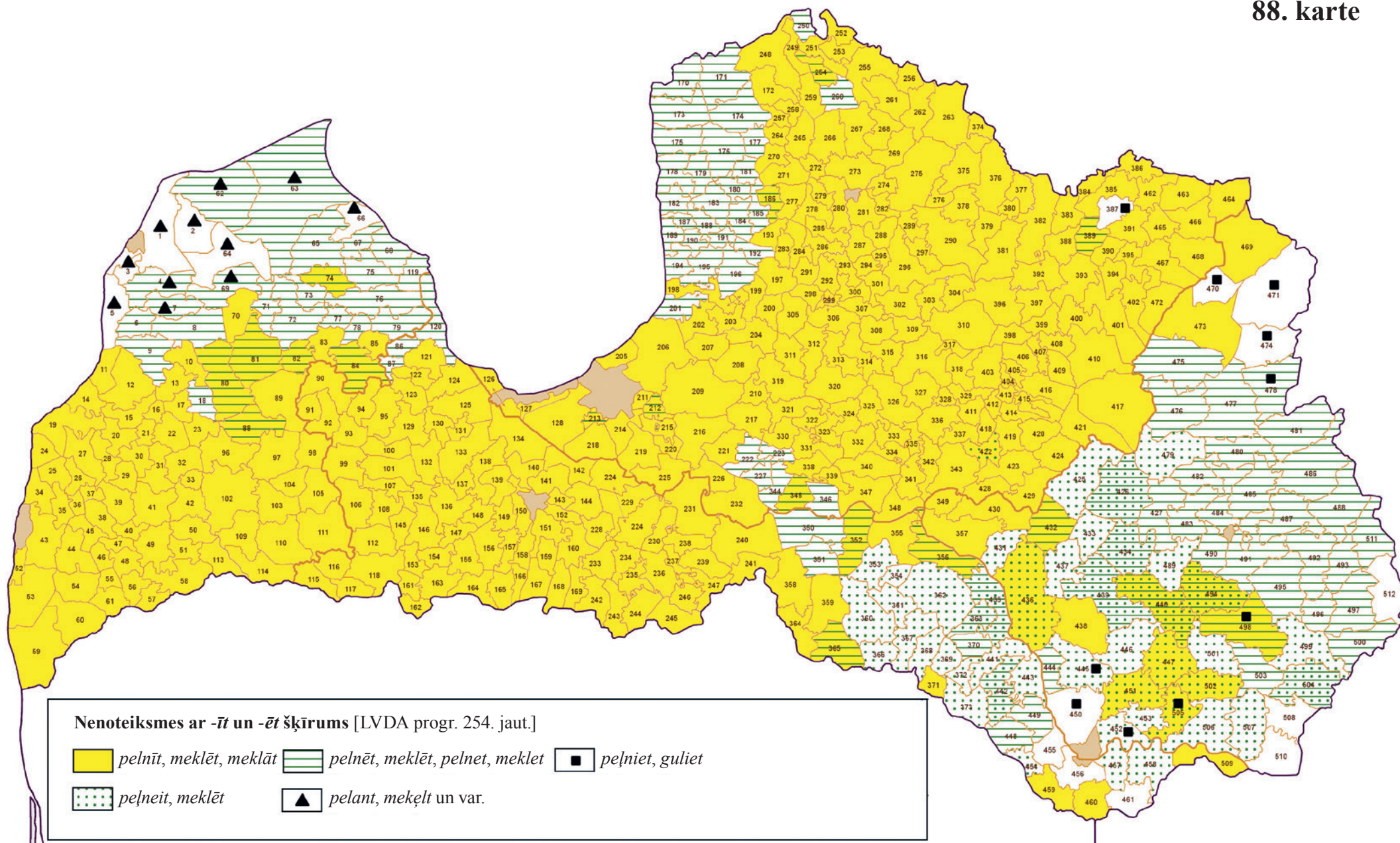

87. karte

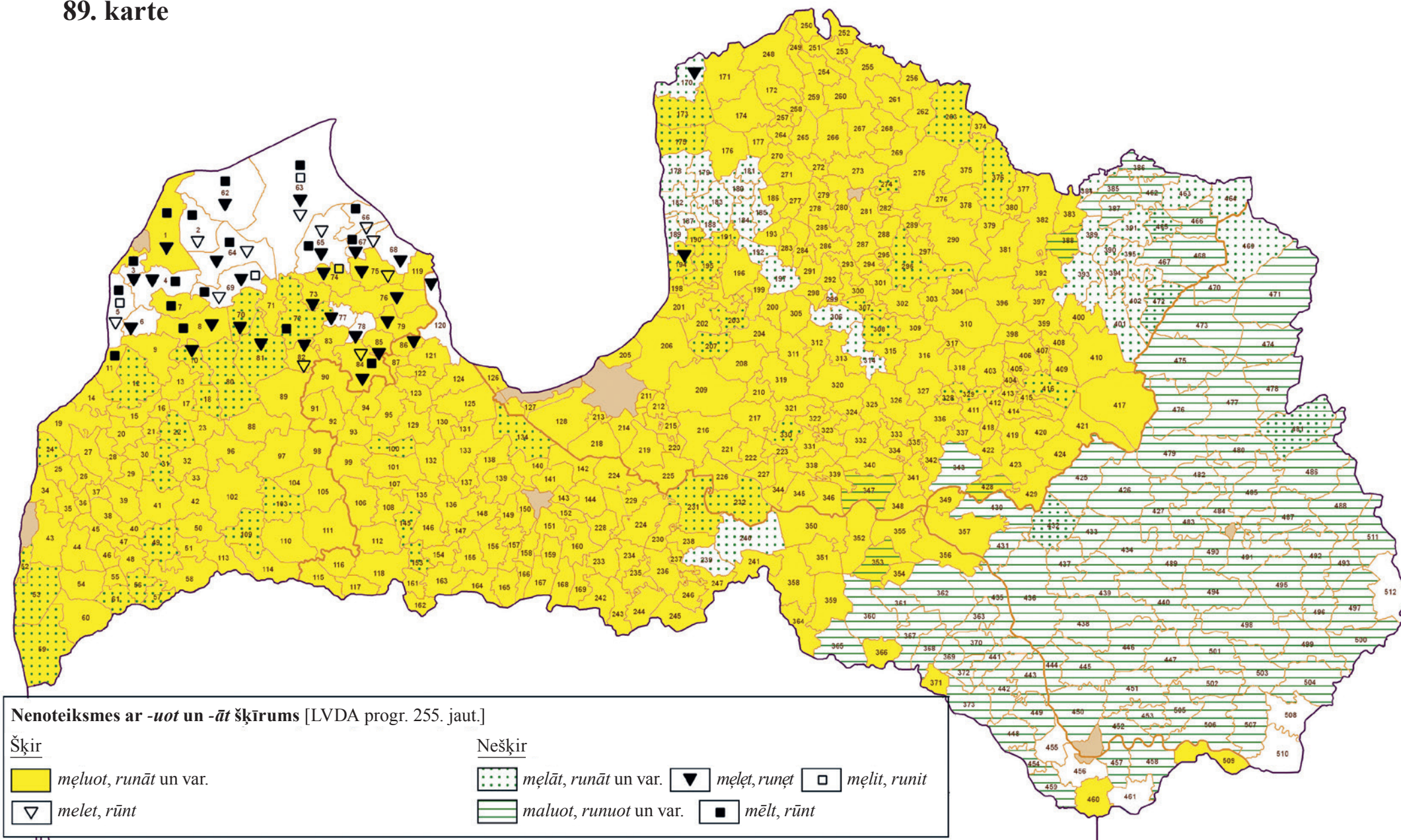

88. karte

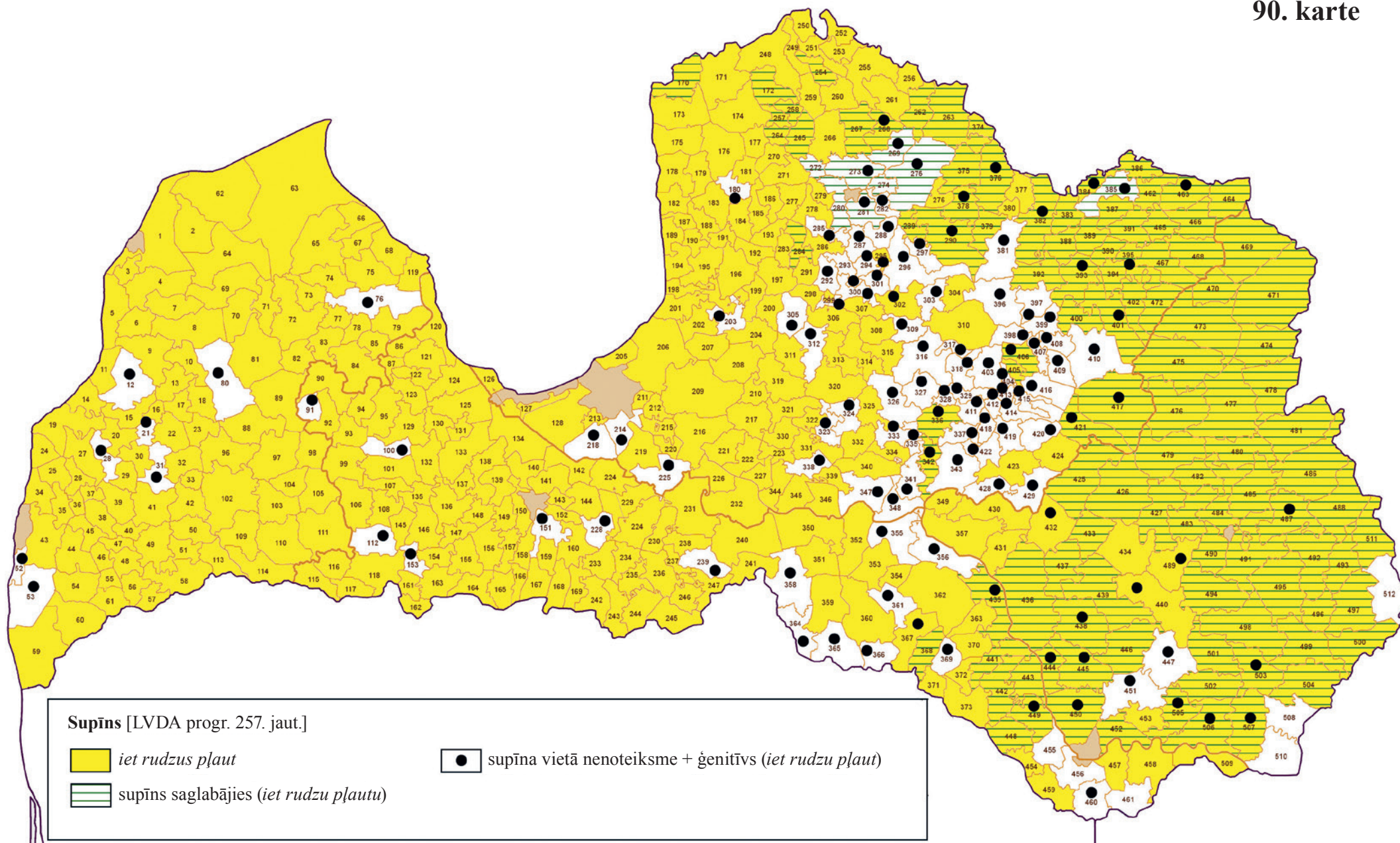

89. karte

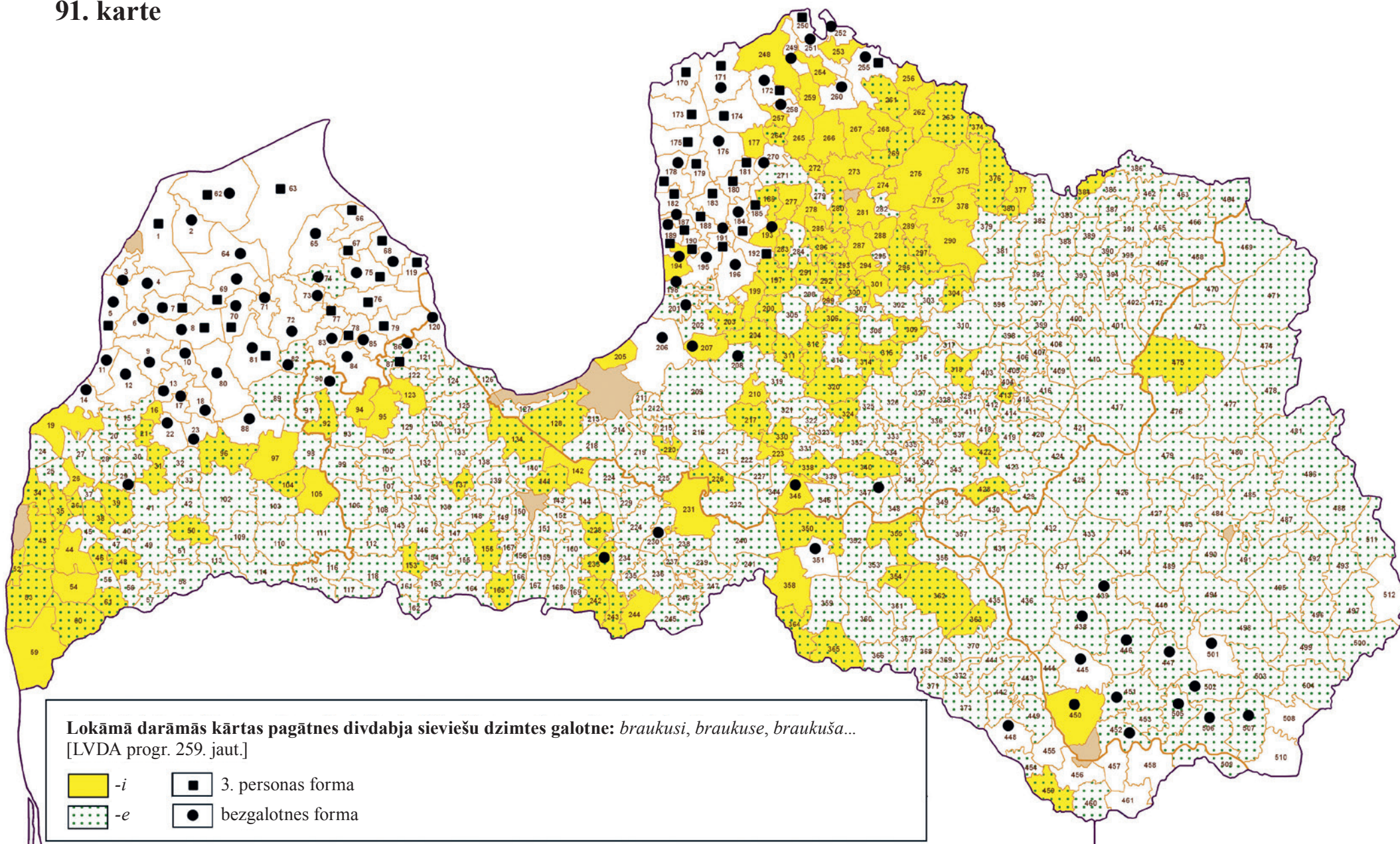

90. karte

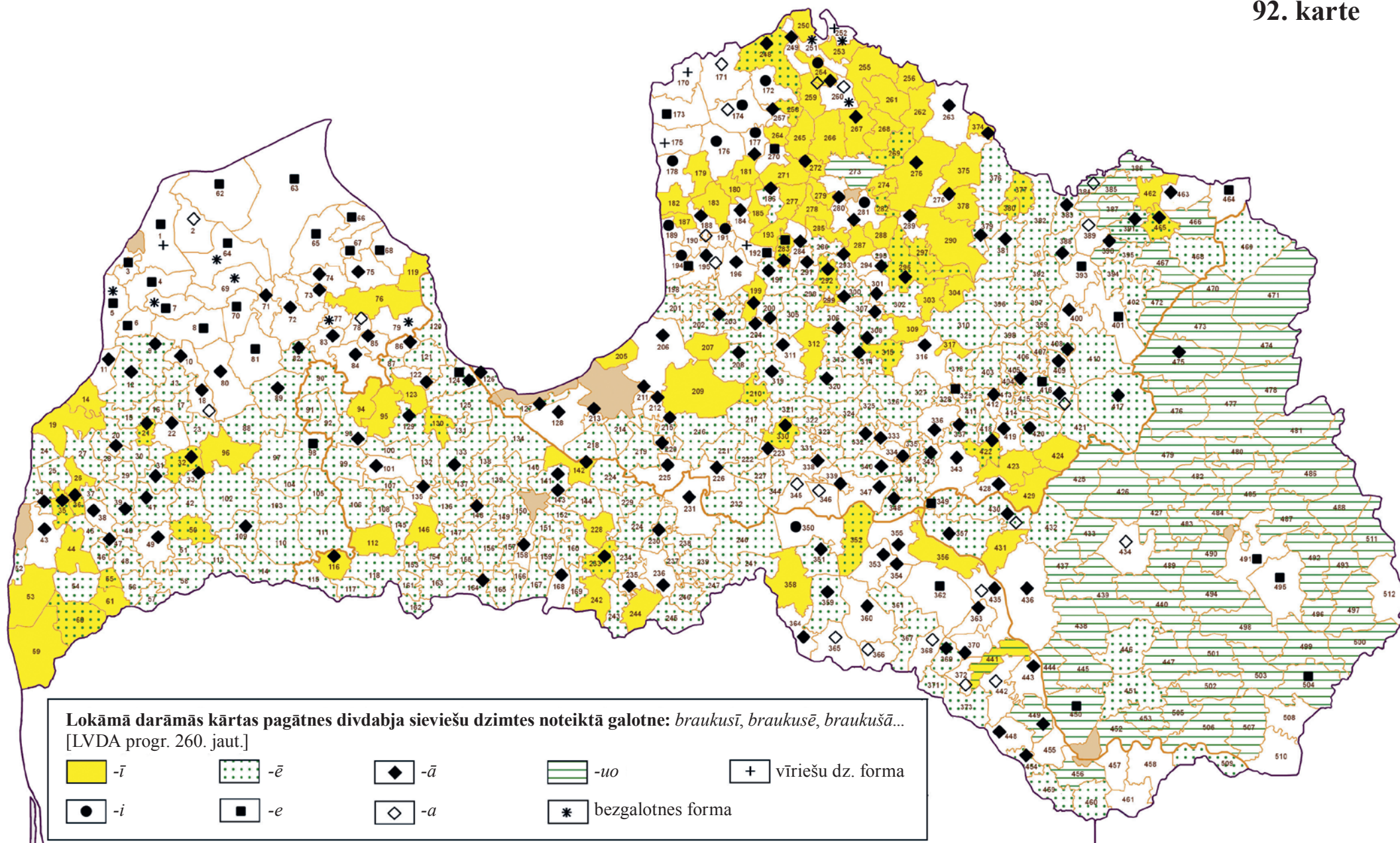

91. karte

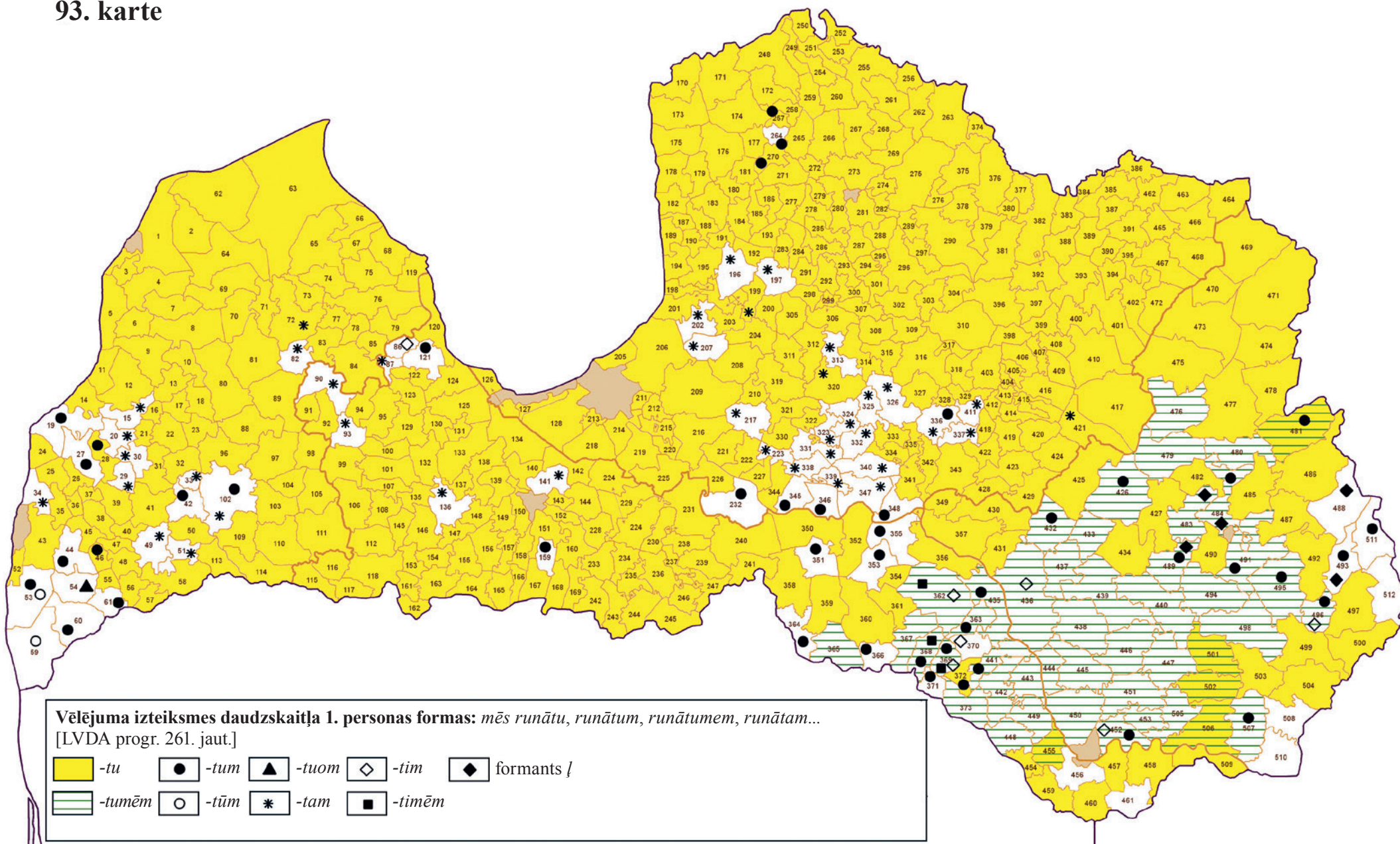

92. karte

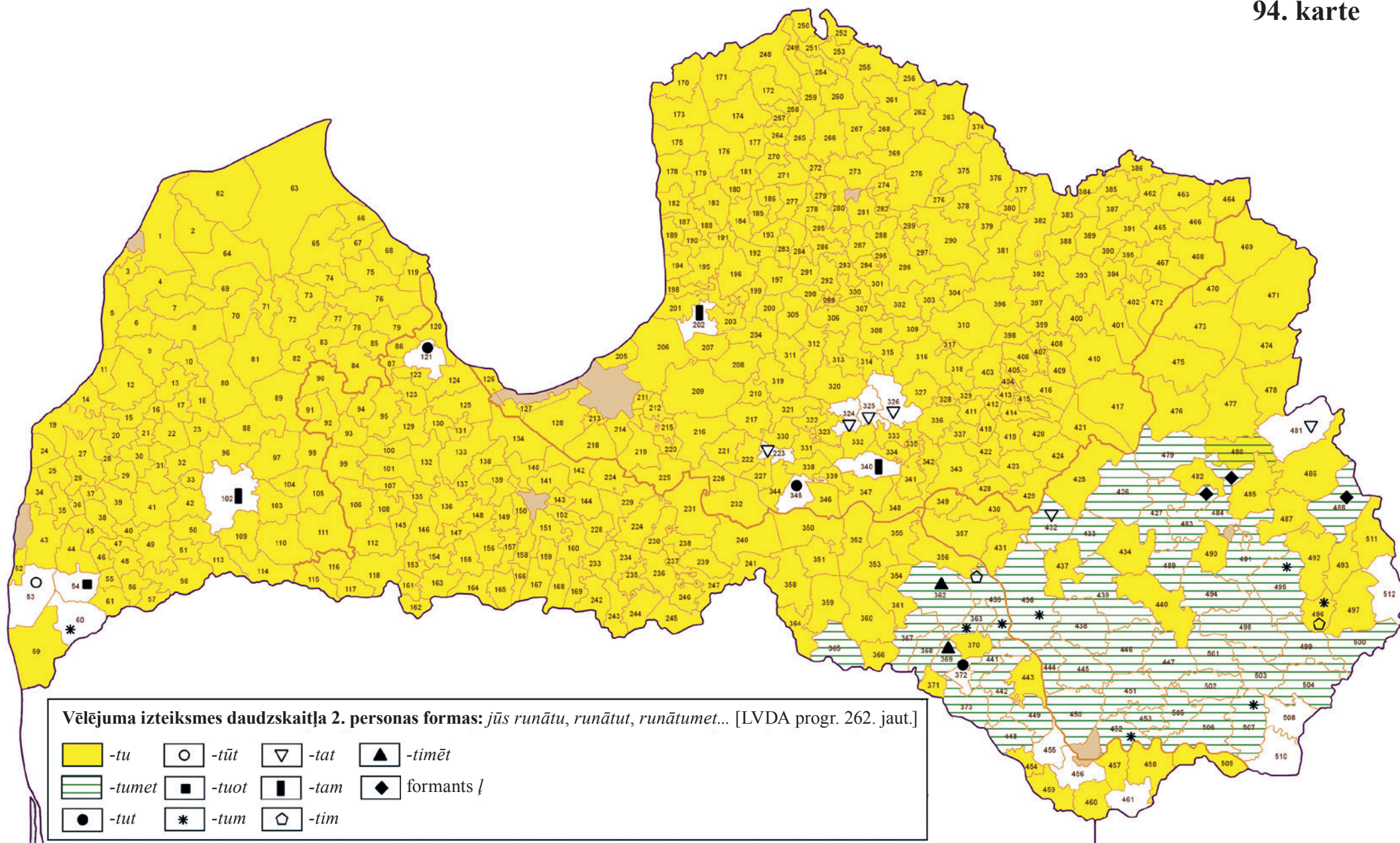

93. karte

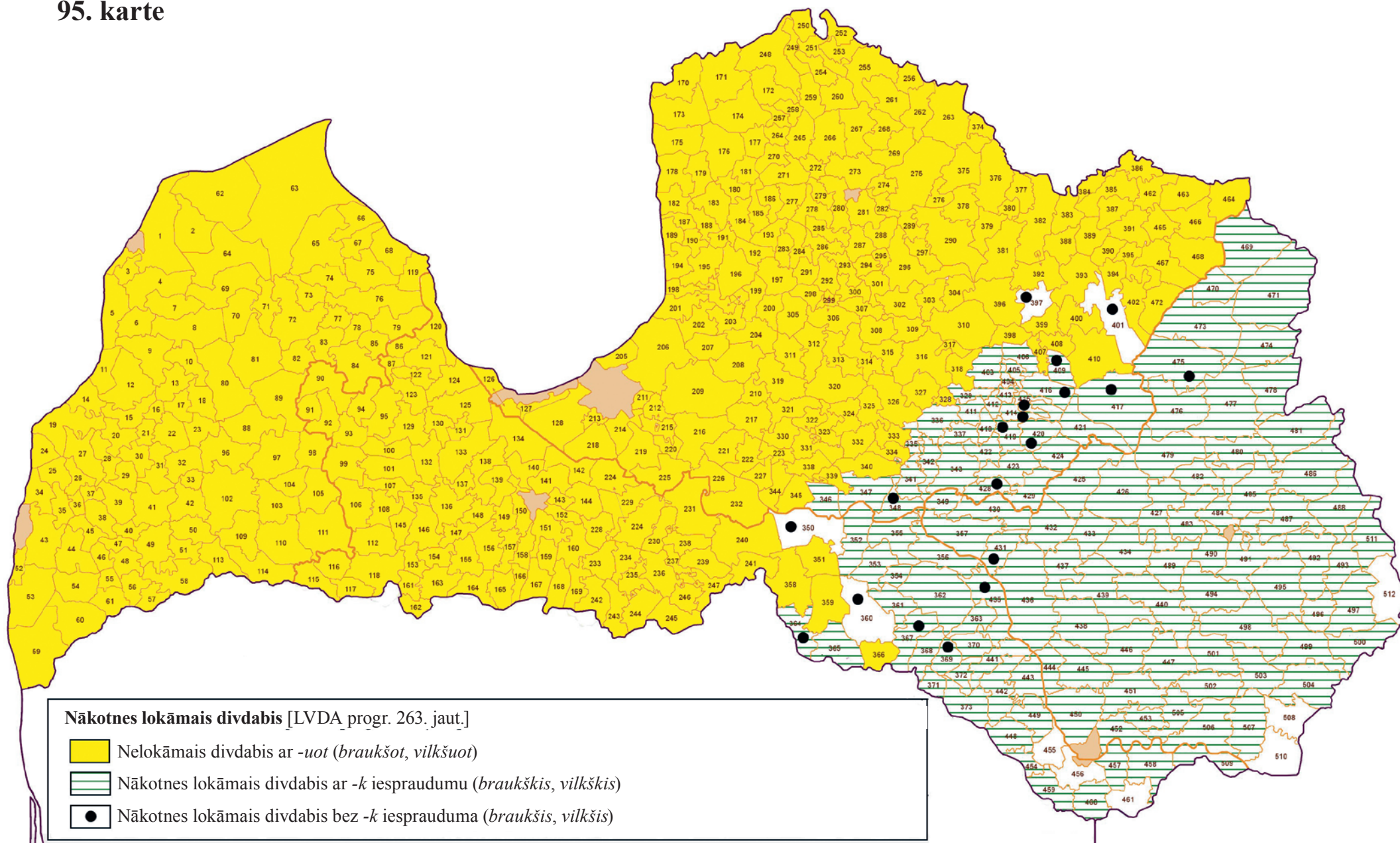

94. karte

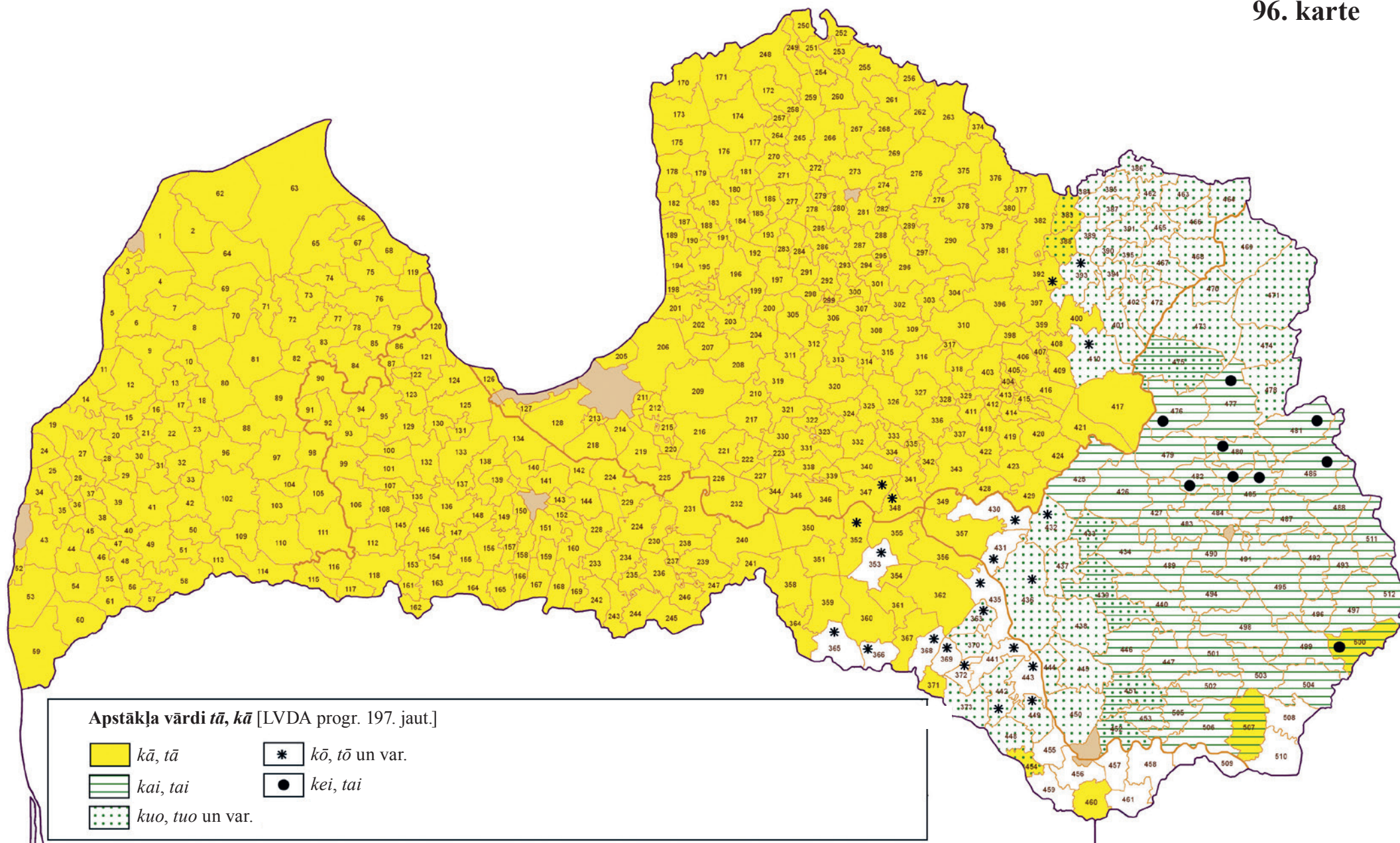

95. karte

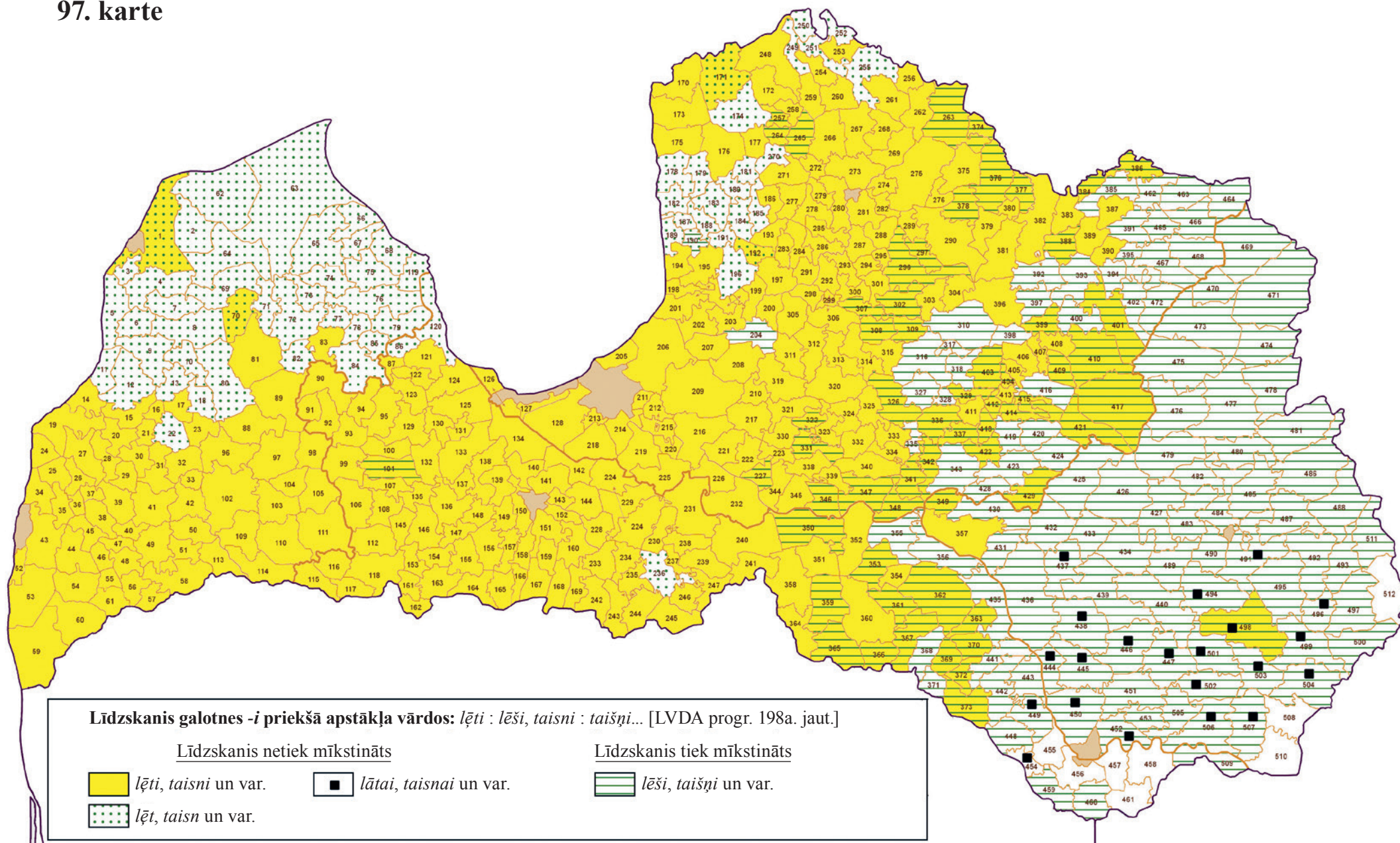

96. karte

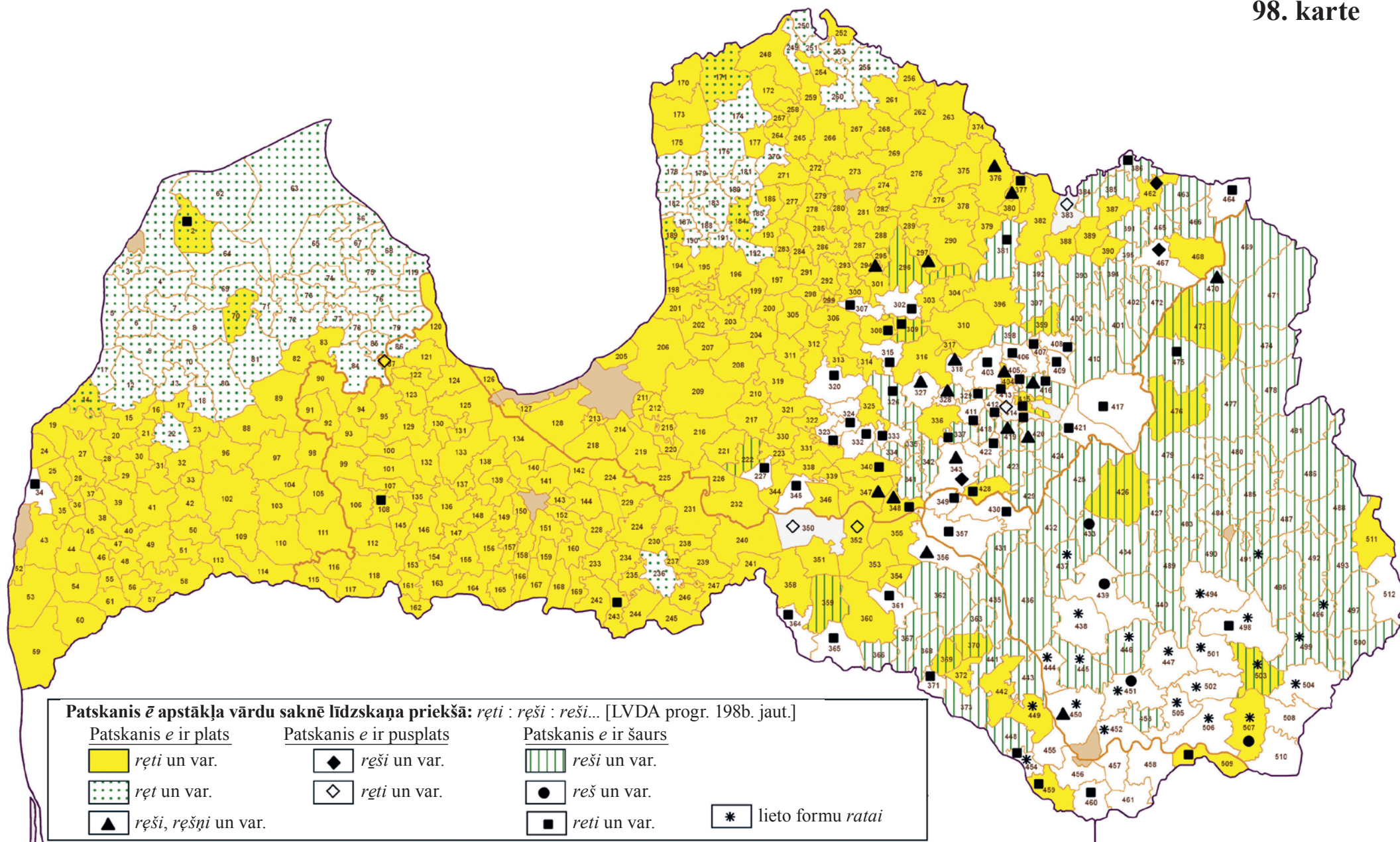

97. karte

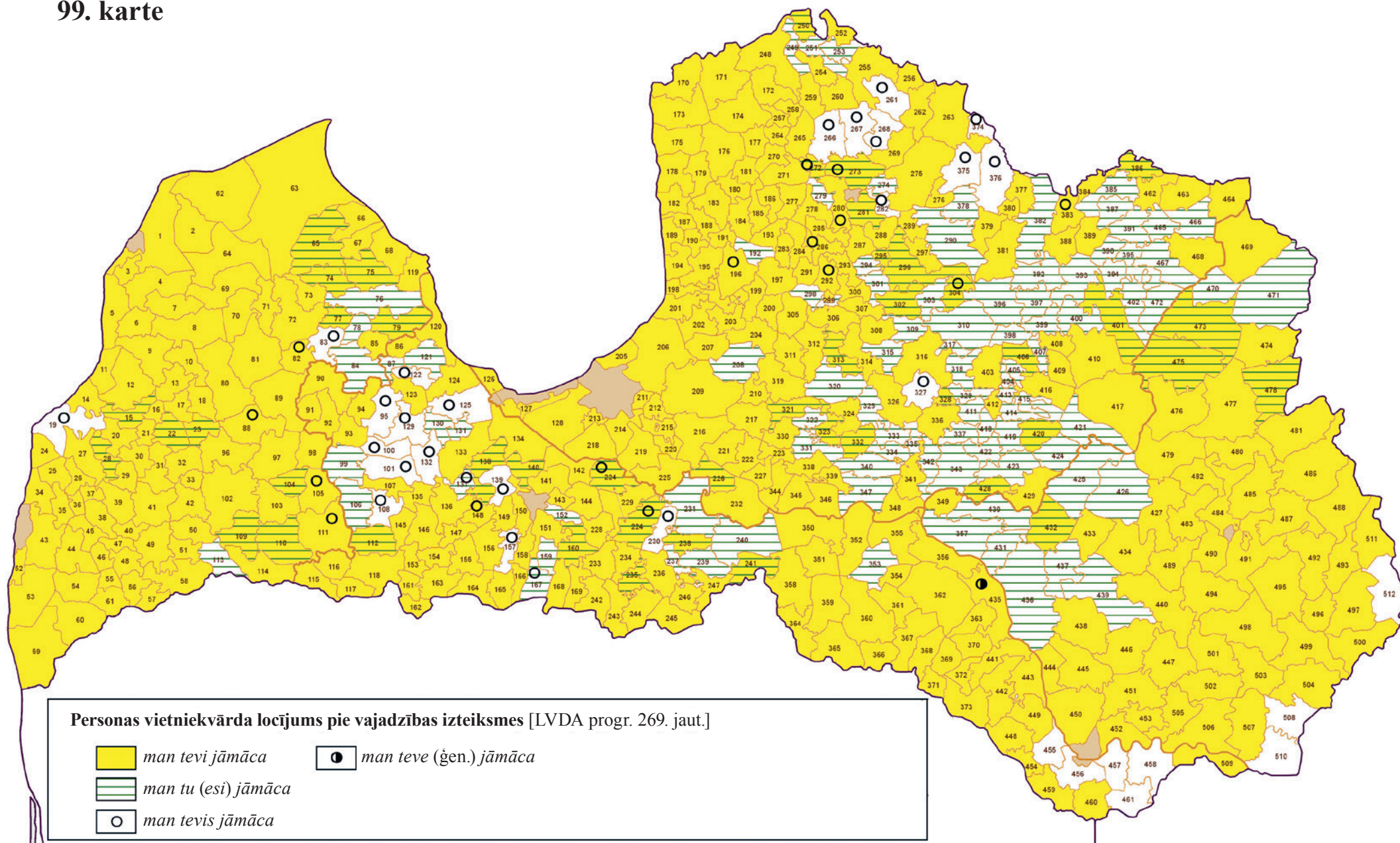

98. karte

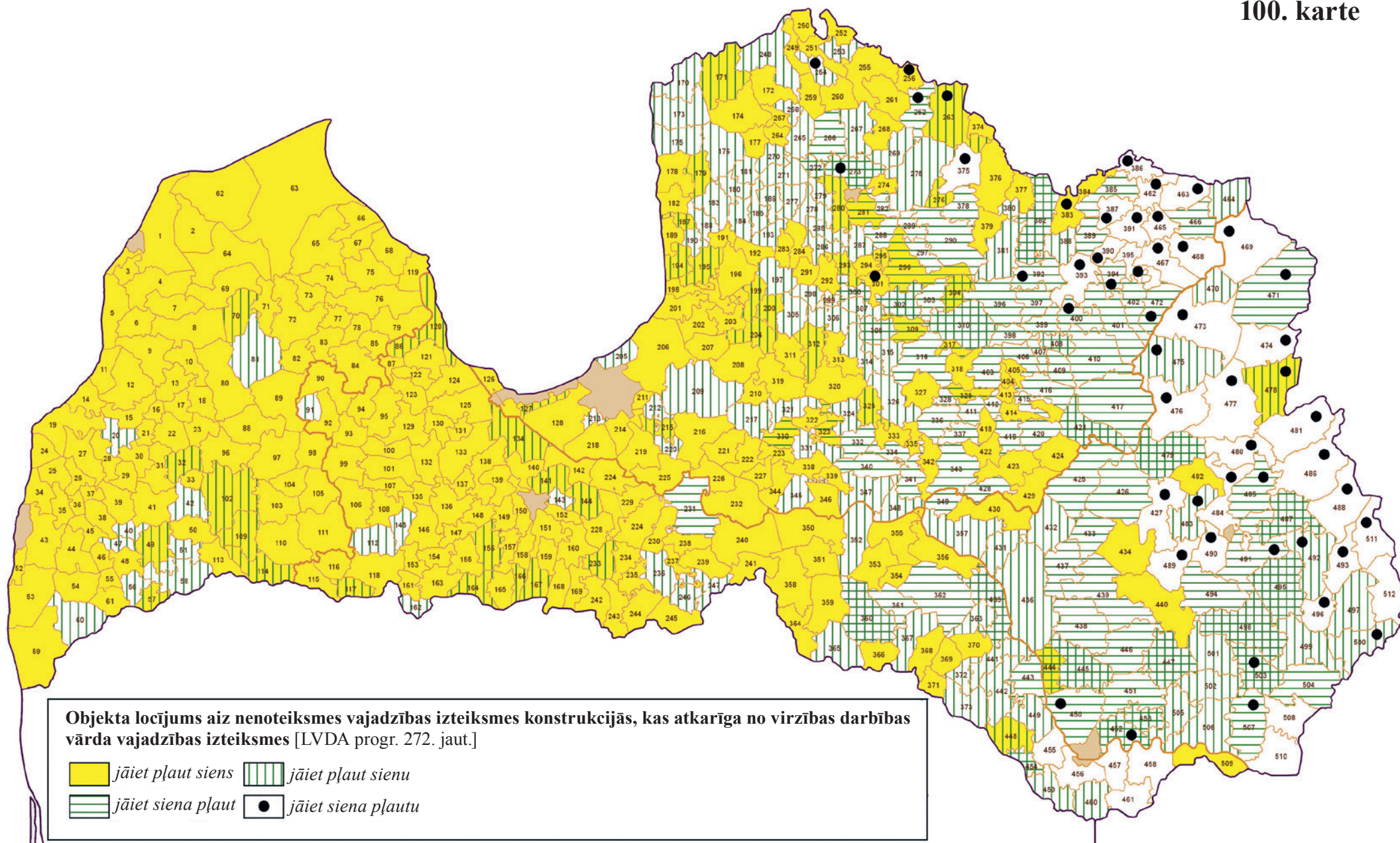

99. karte

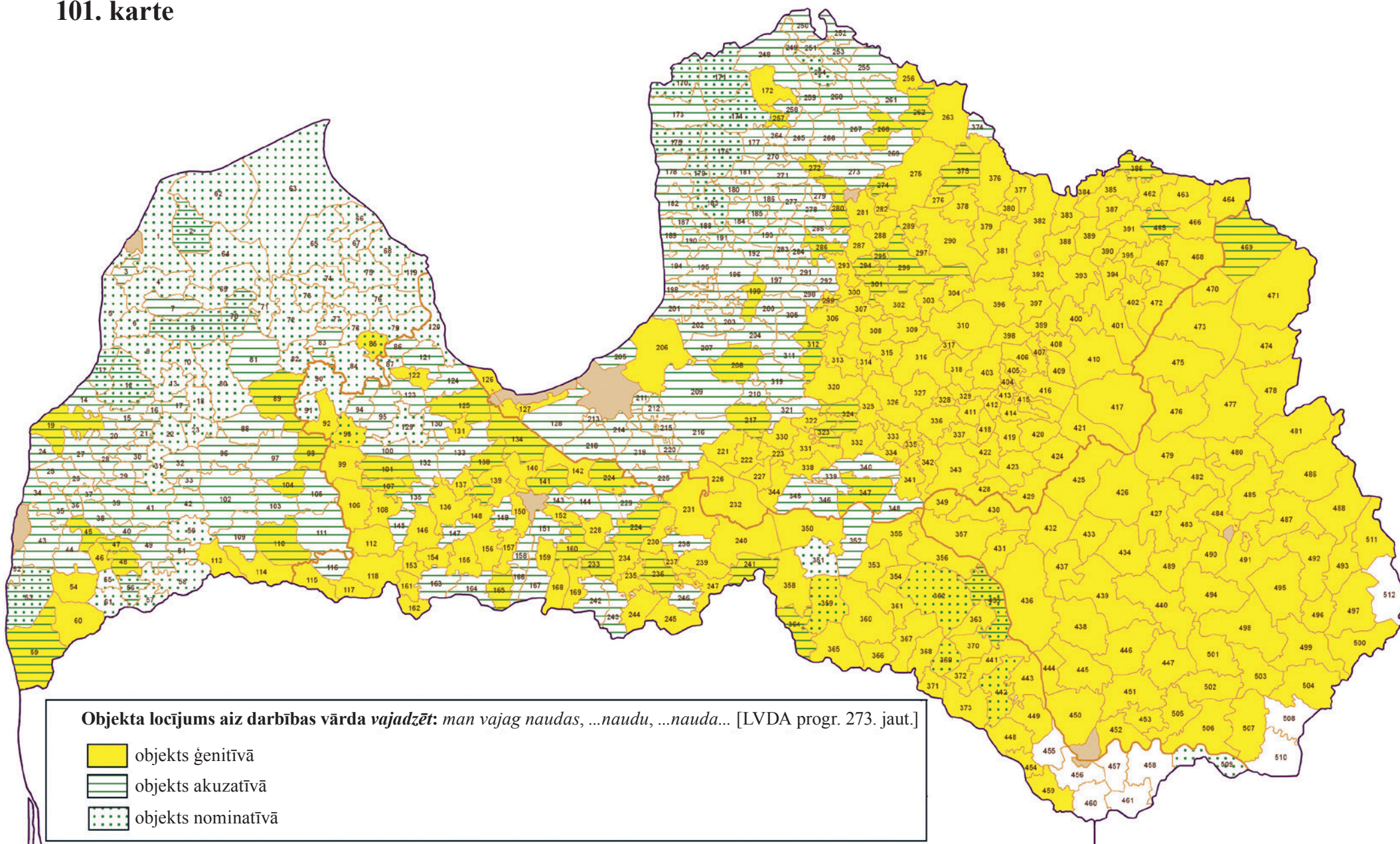

100. karte

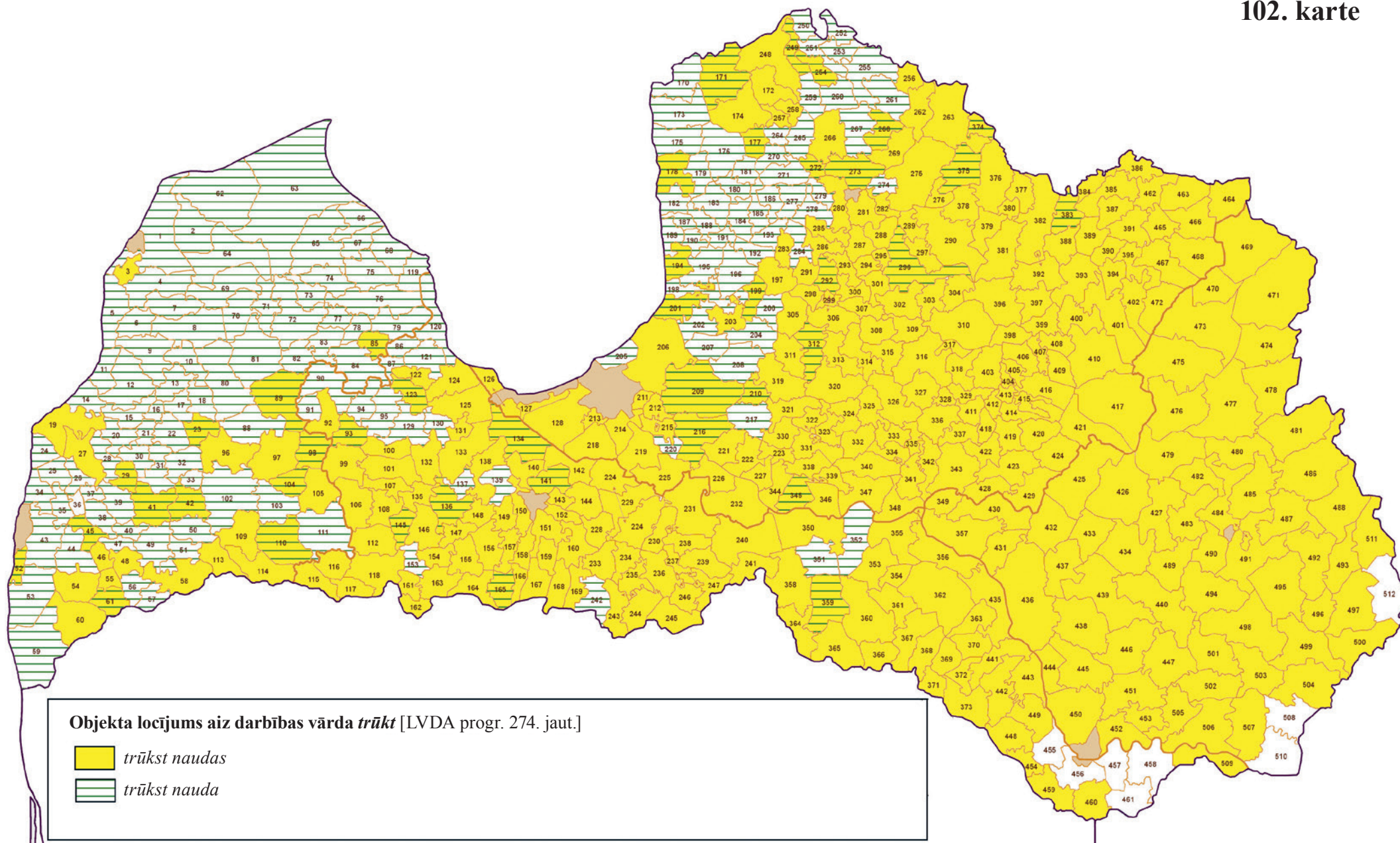

101. karte

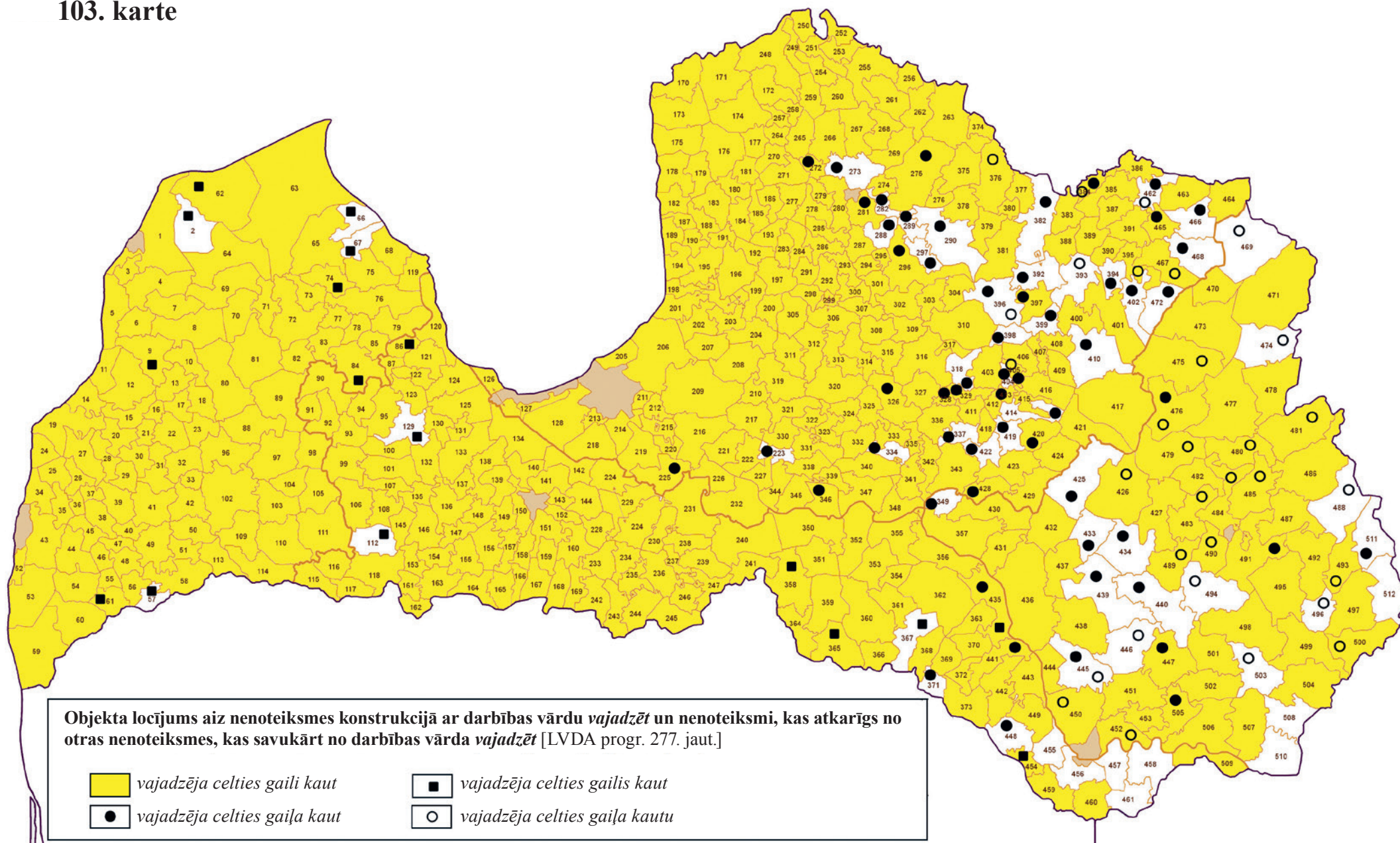

102. karte

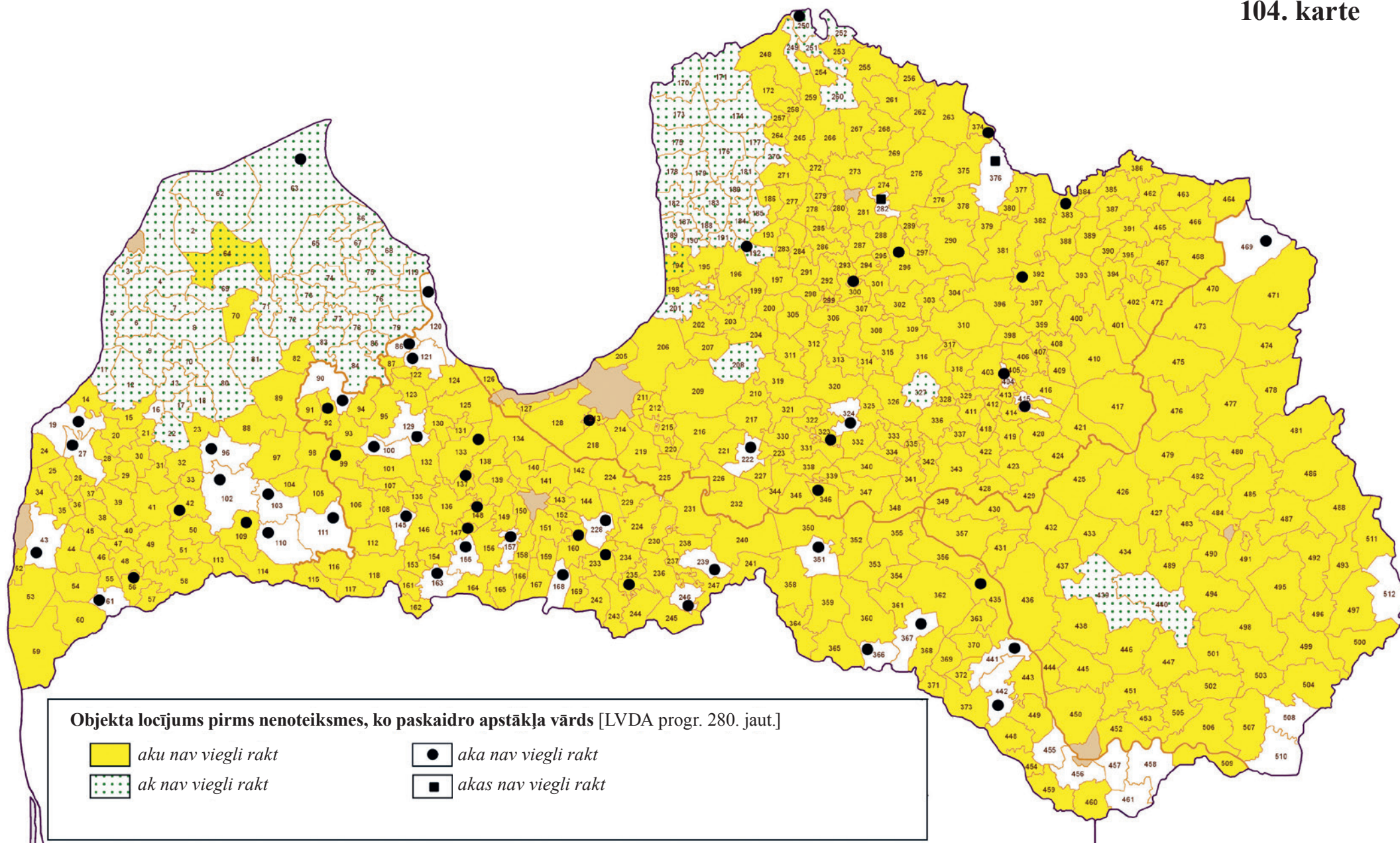

103. karte

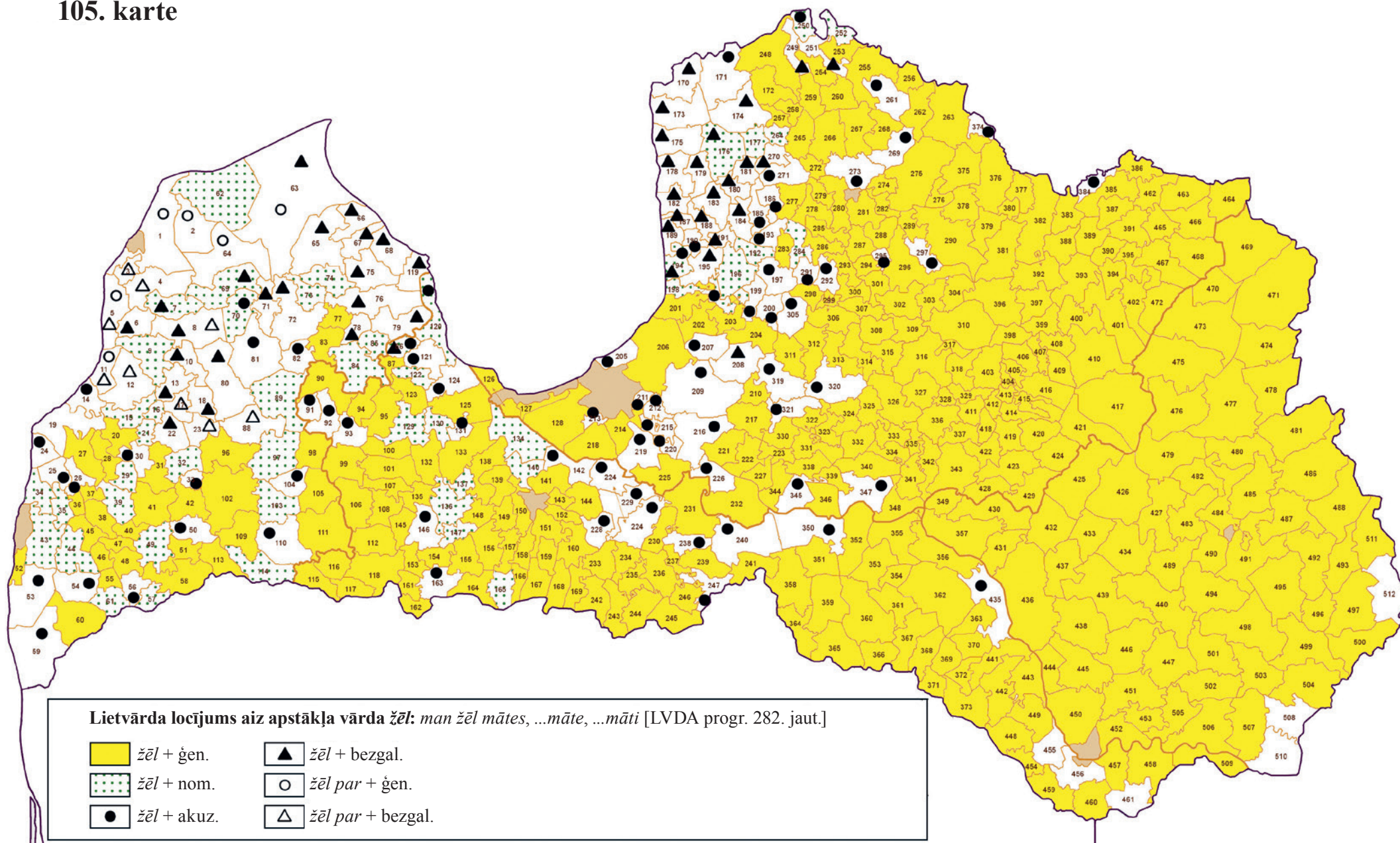

104. karte

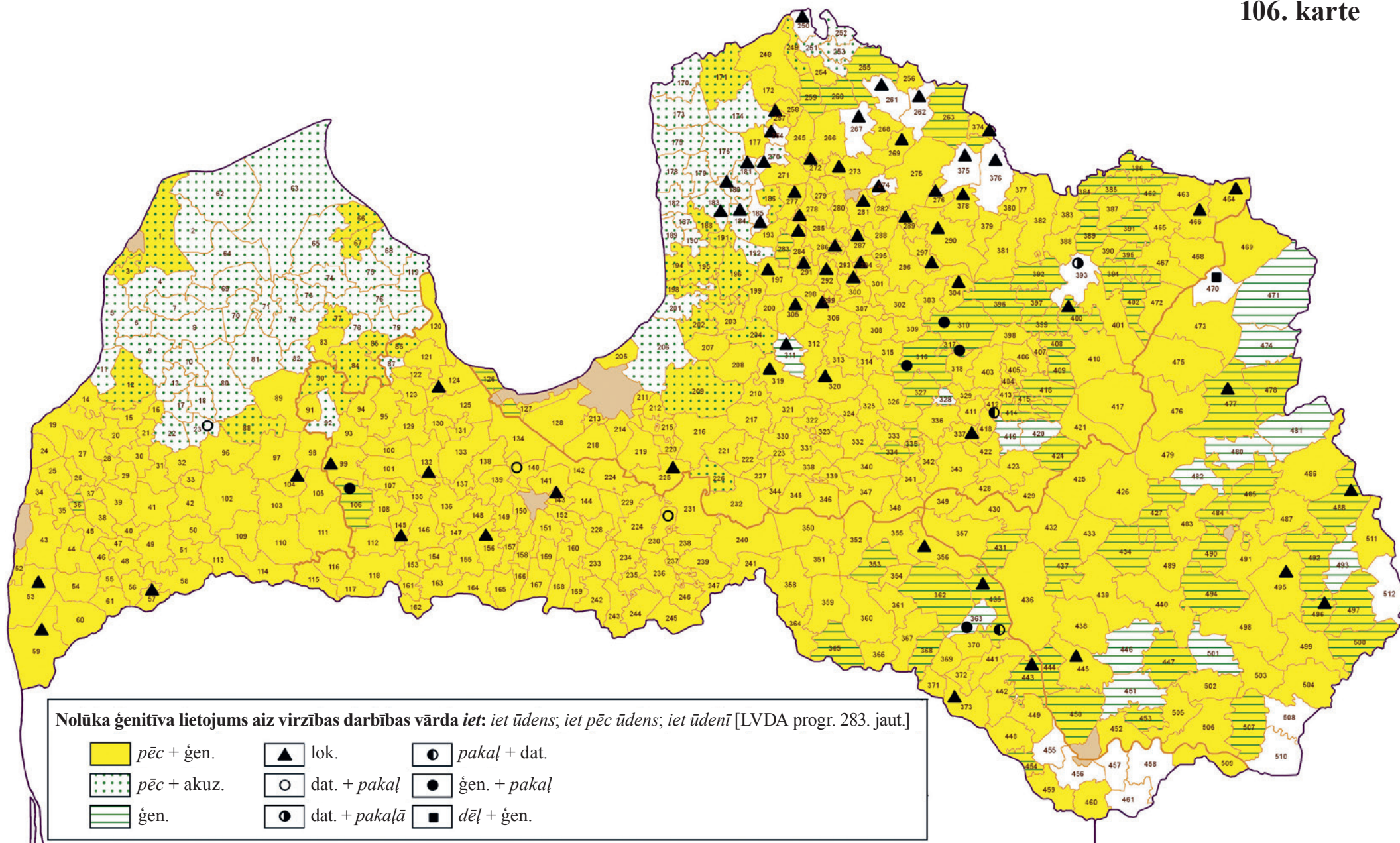

105. karte

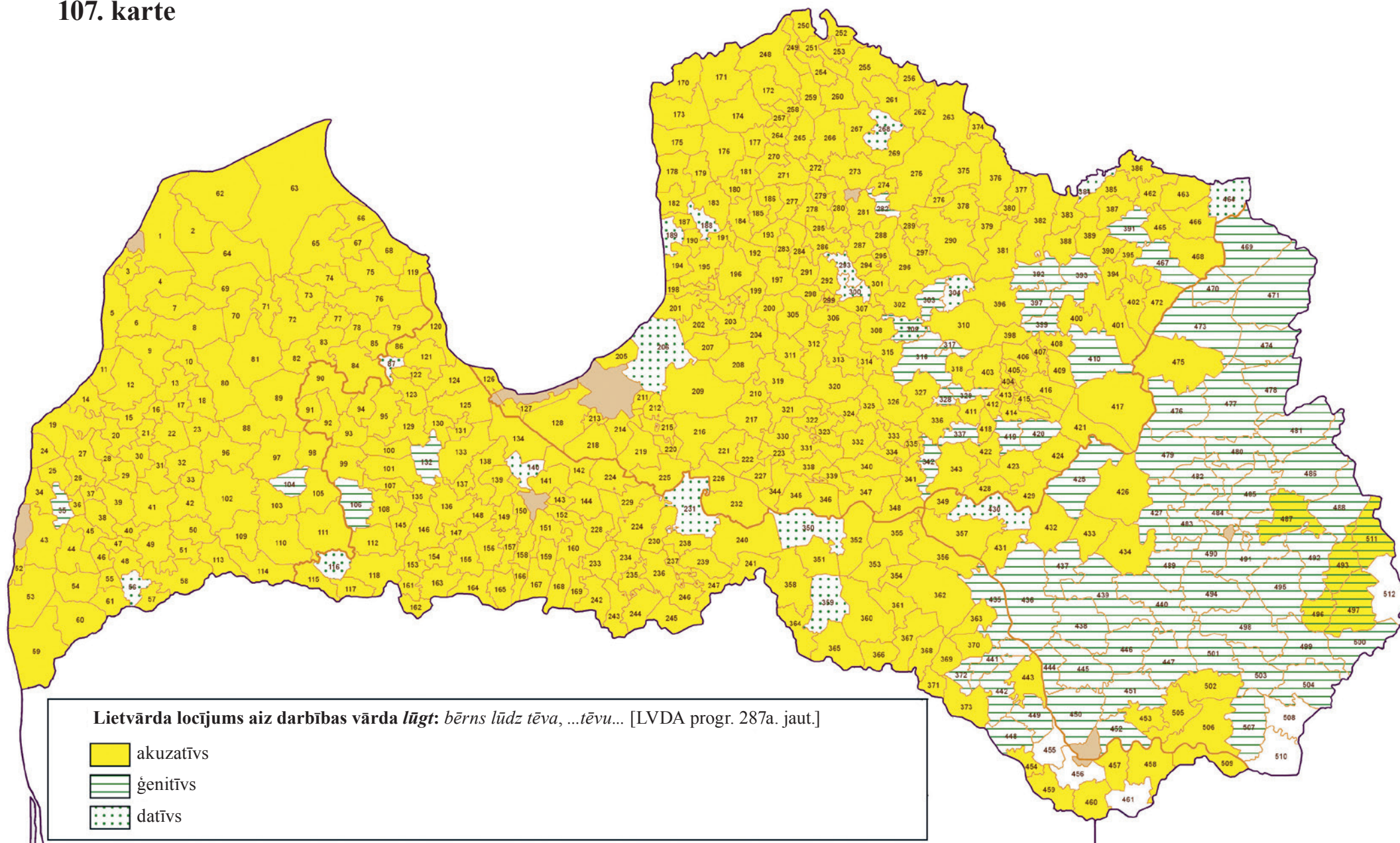

106. karte

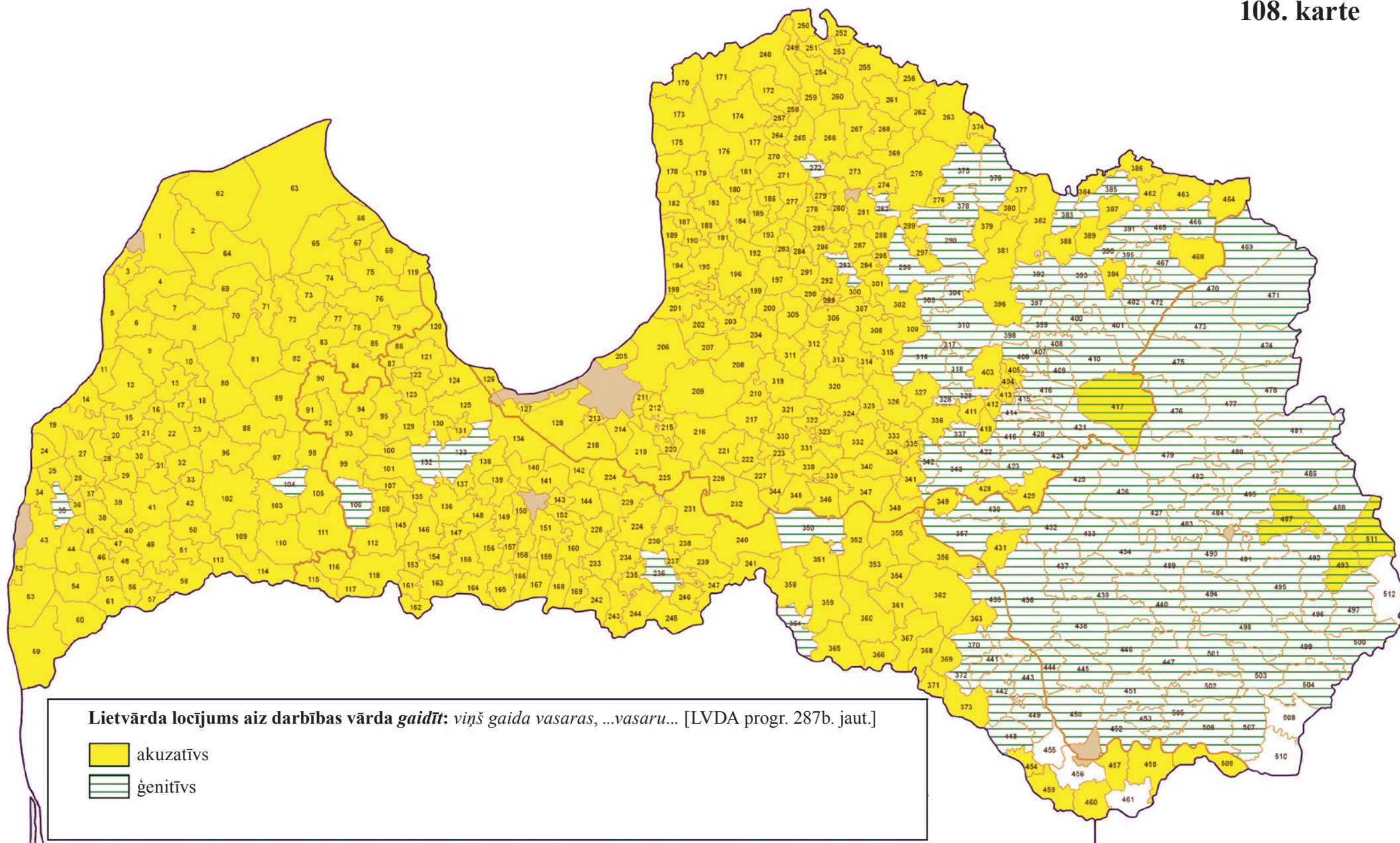

107. karte

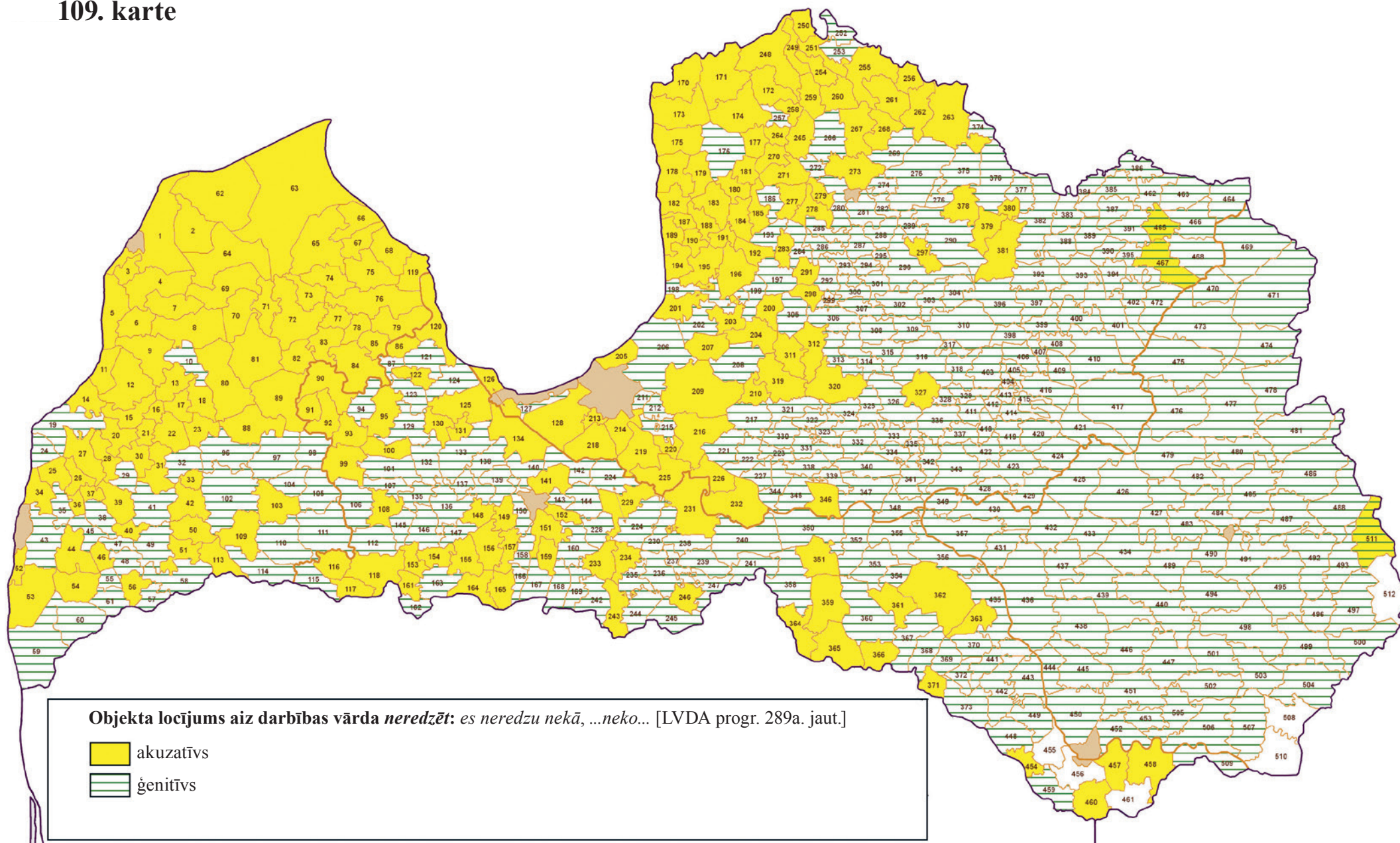

108. karte

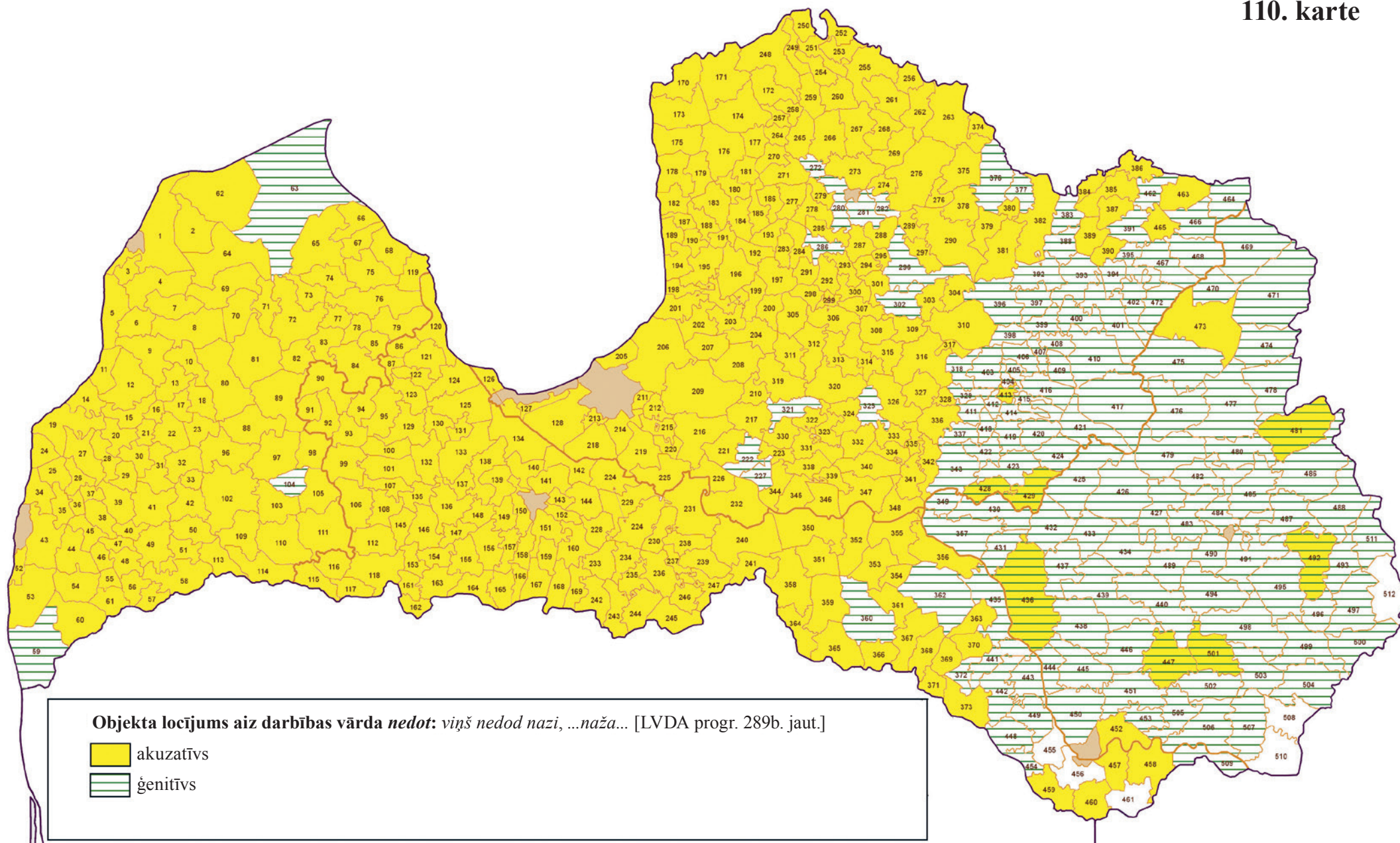

109. karte

110. karte

Iespiests SIA "Jelgavas tipogrāfija"